

BOŽO REPE

**VIRI O DEMOKRATIZACIJI
IN OSAMOSVOJITVI SLOVENIJE
(II. DEL: SLOVENCİ IN FEDERACIJA)**

Ljubljana 2003

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

94(497.4)"1988/1991"(093)

323(497.4)"1988/1991"(093)

REPE Božo

Viri o demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije. Del 2, Slovenci in federacija / Božo Repe. – Ljubljana – Arhivsko društvo Slovenije, 2003. – (Viri / Arhivsko društvo Slovenije ; št. 18)

ISBN 961-6143-16-6

12355328

Voditelji jugoslovanskih republik na Brdu pri Kranju: Franjo Tuđman, Kiro Gligorov, Milan Kučan, Slobodan Milošević, Alija Izetbegović, Momir Bulatović, pomlad 1991. (Ljerka Bizilj, Nace Bizilj, Novinarski arhivi, Ljubljana 1996, str. 262-263.)

KAZALO

SLOVENCİ IN JUGOSLOVANSKA FEDERACIJA OD LETA 1988 DO JUNIJA 1991	13
I. SPOPAD ZA TRETJO JUGOSLAVIJO IN KREPITEV SLOVENSKE DRŽAVNOSTI V ZADNJEM OBDOBJU SOCIALIZMA	19
Dokument št. 1 Poročilo o delu Predsedstva Republike Slovenije od 1988 do 1990 leta	19
1.1. SLOVENSKO – SRBSKI ODNOSI	31
Dokument št. 2 Zapisnik 59. seje Predsedstva SR Slovenije, ki je bila 20. marca 1989	34
Dokument št. 3 Zapisnik 64. seje Predsedstva SR Slovenije, ki je bila 2. 6. 1989	36
Dokument št. 4 Pismo P SRS predsedstvu SR Srbije, 2. 6. 1989	37
1.2. AMANDMAJI K SLOVENSKI USTAVI SEPTEMBRA 1989 IN URADNI SLOVENSKI PREDLOGI ZA SOČASNO PRIPRAVO NOVE SLOVENSKE IN JUGOSLOVANSKE USTAVE	37
Dokument št. 5 Zabeležka o razgovoru v Predsedstvu SFR Jugoslavije, 14. 9. 1989	44
Dok št. 6 Zapisnik 96. seje predsedstva CK ZK Slovenije, ki je bila 25. 9. 1989	47
Dokument št. 7 Zapisnik 70. seje Predsedstva SR Slovenije, ki je bila 26. septembra 1989	48
Dokument št. 8 Pismo Predsedstva SRS Predsedstvu SFRJ, 26. 9. 1989	49
Dokument št. 9 Izhodišča za pripravo novih ustav SRS in SFRJ	50
Dokument št. 10 Zapisnik 80. seje Predsedstva SR Slovenije, ki je bila 7. decembra 1989	60
1.3. PREPREČENI "MITING RESNICE" 1. DECEMBRA 1989 V LJUBLJANI	62
Dokument št. 11 Zapisnik 77. seje Predsedstva SR Slovenije, ki je bila 27. novembra 1989	64

1.4. ODNOS SLOVENIJE DO MARKOVIĆEVH GOSPODARSKIH REFORM	65
Dokument št. 12	
Zapisnik 81. seje Predsedstva SR Slovenije 18. 12. 1989 ob 17.00	67
1.5. KONFEDERALNI KONCEPT VLADE DUŠANA ŠINIGOJA	69
Dokument št. 13	
Predlog za uvrstitev gradiva na sejo koordinacijske komisije izvršnega sveta skupščine republike (2. 4. 1990)	69
Dokument št. 14	
Projekt konfederacije (dopis Republiškega komiteja za družbeno planiranje, 22. 3. 1990)	71
Dokument št. 15	
Predlog za uvrstitev gradiva na sejo koordinacijske komisije izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije (23. 4. 1990).....	71
Dokument št. 16	
Strokovne priprave za pristop k izdelavi projekta o vsebini in postopkih predlaganja in možne uveljavitve konfederalnega položaja Republike Slovenije v Jugoslaviji	72
Dokument št. 17	
Konfederacija, razvoj in teoretični okvir	73
Dokument št. 18	
Mednarodno pravni in politični vidiki konfederalizma in federalizma	78
Dokument št. 19	
Ozemeljska suverenost Slovenije in državne meje SFR Jugoslavije	84
Dokument št. 20	
Bela knjiga	86
Dokument št. 21	
Sklepna listina o varnosti in sodelovanju podpisana v Helsinkih leta 1975	87
Dokument št. 22	
Sukcesija držav	88
Dokument št. 23	
Ekonomski vidiki konfederalizma	89
Dokument št. 24	
Vojaški vidik konfederacije	92
II. REFORMA ZVEZE KOMUNISTOV SLOVENIJE IN RAZPAD ZVEZE KOMUNISTOV JUGOSLAVIJE	97
Dokument št. 25	
Predlog ZKS 14. kongresu ZKJ za reformo ZKJ in jugoslovanske federacije	98

Dokument št. 26	
Zapisnik 3. seje Centralnega komiteja ZK Slovenije, ki je bila dne 23. januarja 1990 ob 13. uri v prostorih Skupščine SR Slovenije	99
Dokument št. 27	
Zapisnik 4. seje Centralnega komiteja ZK Slovenije, ki je bila dne 4. februarja 1990	101
Dokument št. 28	
Programski dokument ZKS – Stranke demokratične prenove "Evropa zdaj"	101
III. ODNOS STRANK DO JUGOSLAVIJE PRED PRVIMI VEČSTRANKARSKIMI VOLITVAMI	131
Dokument št. 29	
Slovenska kmečka zveza	131
Dokument št. 30	
Zveza slovenske kmečke mladine	131
Dokument št. 31	
Slovenska demokratična zveza	132
Dokument št. 32	
Socialdemokratska zveza Slovenije	142
Dokument št. 33	
Socialdemokratska mladina	148
Dokument št. 34	
Slovenski krščanski demokrati	150
Dokument št. 35	
Zeleni Slovenije	152
Dokument št. 36	
Slovenska obrtniška stranka	153
Dokument št. 37	
Socialistična zveza Slovenije – zveza socialistov	154
Dokument št. 38	
Zveza socialistične mladine Slovenije – liberalna stranka	164
Dokument št. 39	
Programski dokumenti 13. kongresa ZSMS	168
Dokument št. 40	
Skupnost Italijanov/Comunita italiana	198
Dokument št. 41	

Slovenska obrtno podjetniška stranka	199
Dokument št. 42	
Stranka sivih panterjev	200
Dokument št. 43	
Zveza društev upokojencev Maribora	201
Dokument št. 44	
Zveza za ohranitev enakopravnosti občanov	202
Dokument št. 45	
Državljska zelena lista	203
Dokument št. 46	
Lista neodvisnih za boljši danes	206
Dokument št. 47	
Lista novih družbenih gibanj	207
Dokument št. 48	
Demokratska zveza Kosova v Ljubljani	208
IV. SLOVENSKO HRVAŠKI PREDLOG ZA KONFEDERACIJO	211
Dokument št. 49	
Zapisnik 13. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 29. 8. 1990	212
Dokument št. 50	
Model konfederacije v Jugoslaviji, Predsedstvo Republike Slovenije, predsedstvo Republike Hrvaške, 4. oktober 1990	214
V. DO PRAVNE SAMOSTOJNOSTI Z USTAVO, DEKLARACIJO O NEODVISNOSTI ALI PLEBISCITOM?	222
Dokument št. 51	
Predlog Predsedstva Republike Slovenije, da se začne postopek za sprejem ustave Republike Slovenije	227
Dokument št. 52	
Deklaracija o suverenosti države Republike Slovenije	230
Dokument št. 53	
Zapisnik 8. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 3. 7. 1990	231
Dokument št. 54	
Sporočilo s seje Predsedstva SFRJ 6. julija 1990	232
Dokument št. 55	
Zapisnik 9. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila dne 6. julija 1990	233

Dokument št. 56	
Sporazum političnih strank in poslanskih skupin Skupščine Republike Slovenije o skupnem nastopu na plebiscitu za samostojno in neodvisno državo Republiko Slovenijo	234
Dokument št. 57	
Zakon o plebiscitu o samostojnosti in neodvisnosti Slovenije	235
Dokument št. 58	
Izjava o dobrih namelih	237
Dokument št. 59	
Razglas državljanom Republike Slovenije pred plebiscitom	238
Dokument št. 60	
Osamosvajanje Slovenije, gradivo vlade in Skupščine Republike Slovenije, november 1990	238
Dokument št. 61	
Ocena razmer po plebiscitu in program aktivnosti za izvedbo plebiscitnih nalog	248
Dokument št. 62	
Memorandum o stališčih Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije za urejanje gospodarskih odnosov v Jugoslaviji	252
VI. POGAJANJA MED REPUBLIKAMI IN S FEDERACIJO	253
Dokument št. 63	
Odgovor slovenskega izvršnega sveta na ocene in stališča ZIS-a o razmerah v državi in o ukrepih za njihovo premostitev, 22. januar 1991	259
Dokument št. 64	
Sporočilo z razgovorov slovenske in srbske delegacije 24. januarja 1991 v Beogradu	261
Dokument št. 65	
Zabeležka o razgovoru slovenske delegacije z delegacijo SR Bosne in Hercegovine v Sarajevu, 26. januarja 1991 in priloga sporočilo za javnost	261
Dokument št. 66	
Zabeležka o razgovoru slovenske delegacije z delegacijo Črne gore v Ljubljani 30. 1. 1991 in priloga – sporočilo za javnost	265
Dokument št. 67	
Zabeležka o razgovoru slovenske delegacije z delegacijo Makedonije 6. 2. 1991 v Ljubljani in priloga – sporočilo za javnost	267
Dokument št. 68	
Izjava Slovenije in Hrvaške, sprejeta na srečanju na Otočcu 16. februarja 1991	270
Dokument št. 69	
Zapisnik 29. seje Predsedstva Republike Slovenije, 18. februar 1991	270

Dokument št. 70

Obvestilo Predsedstva Republike Slovenije o razgovorih o ureditvi odnosov v Jugoslaviji,
18. februar 1991 271

Dokument št. 71

Resolucija Skupščine Republike Slovenije o predlogu za sporazumno razdružitve s SFRJ 276

Dokument št. 72

Teze o ureditvi medsebojnih pravic in obveznosti, pripravljene za sestanek predsednikov
predsedstev oziroma predsednikov republik na Ohridu, 18. 4. 1991 277

Dokument št. 73

Predlog načel za ureditev medsebojnih pravic in obveznosti med Republiko Slovenijo
in federacijo 281

Dokument št. 74

Platforma za prihodno jugoslovansko skupnost – predlog predsednikov predsedstva SR
Bosne in Hercegovine in SR Makedonije, Sarajevo, maj 1991 283

Dokument št. 75

Zabeležka razgovora v Sarajevu in Skopju, dne 28. maja 1991 286

Dokument št. 76

Zapisnik 42. seje Predsedstva Republike Slovenije, 5. 6. 1991 288

**VII. OBRAMBNA VPRAŠANJA IN ODNOS JLA – SLOVENIJA DO
NAPADA NA SLOVENIJO** 290

7.1. "NAPADI NA JLA" IN REAKCIJA ARMADNEGA VRHA NANJE 293

Dokument št. 77

Informacija Zveznega sekretariata za narodno obrambo in predsedstva Komiteja
organizacije ZKJ v JLA o družbeno nesprejemljivi obravnavi JLA in koncepta splošne
ljudske obrambe v posameznih sredstvih javnega obveščanja s posebnim poudarkom na
obravnavo armade in obrambe v Mladini, Katedri, Tribuni in Novi reviji 293

Dokument št. 78

Kronologija varnostno-političnih razmer v SR Sloveniji in nekaterih pomembnejših
dogodkov in ukrepov Predsedstva SR Slovenije pred in po aretaciji četverice 299

**7.2. MIROVNIŠKO GIBANJE IN MIROVNE POBUDE V SLOVENIJI TER
NESOGLASJA OB SLOVENSKEM OBRAMBEM KONCEPTU** 301**Dokument št. 79**

Nadstrankarska pobuda za demilitarizirano Slovenijo 303

Dokument št. 80

Deklaracija za mir 305

7.3. ODVZEM OROŽJA TO 306

Dokument št. 81	
Zapisnik 5. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 18. 5. 1990	310
Dokument št. 82	
Zapisnik 6. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 31. 5. 1990	311
Dokument št. 83	
Poročilo komandanta štaba TO Ivana Hočevarja z dne 25. 6. 1990 Predsedstvu Republike Slovenije o odvzemu orožja Teritorialni obrambi	313
Dokument št. 84	
Zapisnik 12. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila dne 18. avgusta 1990	316
7.4. ZASEDBA ŠTABA TERITORIALNE OBRAMBE	317
Dokument št. 85	
Zapisnik 17. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 5. oktobra 1990	318
Dokument št. 86	
Zapisnik 22. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 5. 12. 1990	318
7.5. POSKUS UVEDBE IZREDNIH RAZMER MARCA 1991	321
Dokument št. 87	
Zapisnik 32. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 16. 3. 1991	325
Dokument št. 88	
Sporočilo štaba Vrhovne komande oboroženih sil SFRJ	326
Dokument št. 89	
Zapisnik 34. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila dne 19. marca 1991	327
7. 6. POSKUS ZASEDBE UČNEGA CENTRA V PEKRAH	329
Dokument št. 90	
Zapisnik 40. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 24. 5. 1991	329
VIII. NEPOSREDNE PRIPRAVE NA OSAMOSVOJITEV	331
Dokument št. 91	
Sklepi s sestanka sekretarja za ljudsko obrambo Republike Slovenije in ministra za obrambo Republike Hrvatske ter sekretarja za notranje zadeve Republike Slovenije in republiškega ministra za notranje zadeve Republike Hrvatske v Zagrebu dne 20. 1. 1991	335
Dokument št. 92	
Zapisnik 26. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 22. 1. 1991	336
Dokument št. 93	
Skupna izjava Predsedstva Republike Slovenije in predsednika Republike Hrvatske 21. 1. 1991	337
Dokument št. 94	

Zapisnik 27. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 6. 2. 1991	338
Dokument št. 95 Osamosvajanje Slovenije, gradivo izvršnega sveta in Skupščine Republike Slovenije april 1991	339
Dokument št. 96 Poročilo ob zaključku I. faze izvajanja projekta osamosvojitve Slovenije	348
Dokument št. 97 Zapisnik 36. seje Predsedstva Republike Slovenije 23. 4. 1991	353
Dokument št. 98 Zapis razširjenega delovnega sestanka Predsedstva Republike Slovenije, ki je bil dne 13. 5. 1991 v Republiškem centru za obrambno usposabljanje v Poljčah	355
Dokument št. 99 Zapis pogovora delegacij Republike Slovenije in Republike Hrvaške v Zagrebu, dne 14. 5. 1991	357
Dokument št. 100 Zapisnik 37. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 15. 5. 1991	359
Dokument št. 101 Sklepi sprejeti na 37. seji Predsedstva Republike Slovenije 15. 5. 1991	361
Dokument št. 102 Zapisnik 39. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 21. 5. 1991	362
Dokument št. 103 Zapisnik 41. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 29. 5. 1991	364
IX. MEDNARODNI POGLED NA PROCESSE V SLOVENIJI PRED RAZGLASITVIJO OSAMOSVOJITVE	366
Dokument št. 104 Razgovor predsednika Predsedstva SR Slovenije Janeza Stanovnika z veleposlanikom ZDA v SFRJ Warrenom Zimmermanom, 5. 12. 1989	368
Dokument št. 105 Zapis pogovora predsednika predsedstva Republike Slovenije Milana Kučana z ministrom za zunanje zadeve Italije Giannijem De Michelisom 1. decembra 1990 na predsedstvu Republike Slovenije	377
Dokument št. 106 Zabeležka razgovora predsednika predsedstva Republike Slovenije Milana Kučana z Jamesom Bakerjem, državnim sekretarjem za zunanje zadeve ZDA, Beograd, 21. 6. 1991	381
Kratice	384

Imensko kazalo	387

SLOVENCİ IN JUGOSLOVANSKA FEDERACIJA OD LETA 1988 DO JUNIJA 1991

Slovenija je v jugoslovanski državi preživela več kot sedem desetletij. Kljub svojemu nenehnemu nezadovoljstvu je verjela v jugoslovansko državo, v njen obstoj in ureditev je vložila ogromno energije, njene politične in gospodarske elite so že v prvi, še bolj pa v drugi Jugoslaviji imele velik vpliv v državnem vrhu in zato jim do konca osemdesetih let 20. stoletja ni prišlo na misel, da bi iskale rešitev zunaj Jugoslavije. Glavni cilj je bil doseči čim boljši položaj Slovenije znotraj Jugoslavije. V času med obema vojnama je bila mišljena politična avtonomija v obliki banovine, po drugi svetovni vojni državnost v obliki ene od šestih federalnih republik.

Zaradi stalnega nerganja in upiranja jugoslovanski povprečnosti je Slovenija v federaciji veljala za najbolj težavno republiko. V zgodovini odnosov med Slovenijo in jugoslovanskim centrom je od slovenske odločitve jeseni 1941, da po osvoboditvi ostane oz. ponovno postane del jugoslovanske države, pa do razpada Jugoslavije leta 1991, več močno konfliktnih obdobj.¹ Do začetka osemdesetih let lahko identificiramo tri velike politično-gospodarske prelome med Slovenijo in federacijo: leta 1945 zaradi zahtev Slovenije, da se v ustavo vnese pravica do samoodločbe vključno s pravico do odcepitve in zaradi gospodarskega izžemanja ter centralizacije države (kljub formalni federativnosti), v začetku šestdesetih let zaradi zahtev po odpravi centraliziranega gospodarstva in spremembe ustave, ki bi republikam dala več pravic;² konec šestdesetih let in v začetku sedemdesetih let pa spor zaradi cestnih kreditov in "liberalistične" usmeritve predsednika slovenske vlade Staneta Kavčiča.³ V času t.i. "partijskega liberalizma" je imela Jugoslavija –

teoretično gledano – največje možnosti, da se preoblikuje v konfederacijo (z avtonomnimi pokrajinami tudi za Srbe na Hrvaškem) in s tem nadgradi "avnojski model" federacije. Tedaj je namreč poleg Hrvaške in Slovenije – prvič in zadnjič v zgodovini Jugoslavije! – tudi srbska politična garnitura pod vodstvom Marka Nikezića in Latinke Perović težila k taki rešitvi, vendar je Tito ta prizadevanja izenačil z "maspokom" na Hrvaškem, srbsko vodstvo se je razcepilo, oba vodilna srbska politika pa sta bila prisiljena odstopiti. Model, ki je bil sprejemljiv tako za republike (razen Srbije) kot za Tita je nato predlagal bolj previdni Kardelj. V njem je upošteval Titove vladarske ambicije in vlogo vojske v Jugoslaviji. Republike so dobile samostojnost (ne pa tudi demokracije), obe pokrajini široko avtonomijo; enotnost Jugoslavije pa so zagotavljali ena in enotna jugoslovanska partija, vojska in Tito kot predsednik države, partije in vrhovni poveljnik vojske.

Osnovno vprašanje je, zakaj je slovensko vodstvo po drugi svetovni vojni pristalo na ponovno centralizacijo, saj si je Slovenija že med vojno dejansko izborila samostojni status v Jugoslaviji z lastno vojsko in lastnimi organi oblasti. Vzrok je bil v prepričanju, da je to nujno zaradi načrtovanih družbenih sprememb (revolucije), da bo "revolucionarni centralizem" kratkotrajen in prehoden in da bo kljub centralizaciji omogočil enakopravnost narodov oz. republik. Vendar se je "revolucionarni centralizem" postopoma spremenil v običajni birokratski centralizem in šele ustava iz leta 1974 je na področju mednarodnih odnosov Slovenijo v osnovi zadovoljila (hkrati pa uvedla neživljenjski delgatski sistem in "dogovorno ekonomijo"), to stanje pa je trajalo manj kot slabo desetletje.

V osemdesetih letih so se začeli odločilni spopadi za naravo jugoslovanske federacije, ki so nazadnje pripeljali do njenega razpada. Na razvezo Slovenije z Jugoslavijo je odločilno vplivala različnost pogledov na:

- *Jugoslavijo (ali zveza samostojnih držav ali unificirana država, ki naj bi sčasoma z oblikovanjem jugoslovanskega naroda postala enonacionalna);*
- *družbeno ureditev (ali demokratični večstran-*

¹ Več o tem glej: Božo Repe Oris obravnave nacionalne problematike in nacionalnih programov v Sloveniji od konca druge svetovne vojne do začetka osemdesetih let, Borec 3/4/5, 1992, str. 286-298; Jugoslavija – zgodovinska nuja ali zgodovinska zmota, Časopis za zgodovino in narodopisje št. 1, 1994, str. 72-76; Slovenci in federativna Jugoslavija v zborniku Slovenci in država, SAZU, Ljubljana 1995, str. 269-276; Slovenci in razpad Jugoslavije, Časopis za zgodovino in narodopisje št. 2, 1996 str. 236-247.

² Več o tem glej: Božo Repe: Utrinki iz bližnjega leta 1962 Teorija in praksa, letnik 26, št. 11-12, 1989, str. 1498-1511 in letnik 27, št. 1-2, 1990, str. 224-231.

³ Več o tem glej: Božo Repe: "Liberalizem" v Sloveniji, Borec, Ljubljana 1992.

karski parlamentarni sistem ali ohranjanje dominacije ene partije z ustavno zagotovljenimi privilegiji);

- ekonomsko ureditev (ali uvedba tržnih zakonitosti in pluralizma lastnin ali ohranjanje neučinkovitega formalno samoupravnega, v resnici pa državno diriganega gospodarstva z nedefinirano družbeno lastnino).

Vsa tri vprašanja so se v različnih oblikah pojavljala že v prejšnjih desetletjih, zaradi številnih zunanjih in notranjih razlogov pa so vrh dosegla v osemdesetih letih. Slovenija je morala odnos do njih najprej izbojevati znotraj sebe, kar se ni zgodilo naenkrat in zlahka – zavest se je spreminjala postopoma, odvisna je bila od razmerja sil med nastajajočo opozicijo in socialistično oblastjo, pogosto je bila odvisna tudi od dogajanja drugod po Jugoslaviji.

V prvi polovici osemdesetih let osnovne postavke "titoizma" za večino Jugoslovanov še niso bile sporne, niti kar zadeva temelje političnega sistema in medrepubliške odnose (z izjemo vprašanja statusa obeh avtonomnih pokrajin) niti kar zadeva obrambno in zunanjo politiko, čeprav so na posamezne poteze letele tako interne kot javne kritike. Nespremenjen je ostal tudi položaj ZKJ. Še vedno je o vsem odločal vrh partije, odločitve pa so bile potem zgolj speljane skozi megalomansko, zapleteno in nepregledno delegatsko in samoupravno strukturo, temelječo na kolektivnem vodenju s kratkimi mandati in "dežurnimi" predsedniki. Komunisti so zasedali veliko večino vodilnih položajev v vseh sferah. Hkrati pa je bilo geslo o bratstvu in enotnosti izčrpano, nihče ga ni bil zmožen nadomestiti z bolj življenjskimi interesnimi povezavami, simboli jugoslovanskega socialističnega patriotizma so začeli popuščati pod javno kritiko. Prvi tak je bil dan mladosti, ki so mu avreolo svetosti odvzeli slovenski mladinci. Z Jugoslavijo kot svojo domovino se mlajše slovenske generacije niso identificirale, niso je poznale, večina sploh nikoli ni bila v glavnem mestu Beogradu niti ne bi na sliki prepoznala zvezne skupščine. Jugoslovanska zavest je funkcionirala le še pri športu (zlasti nogometu in košarki) ter jugoslovanskem rocku. Za fantovski del populacije je bila glavna jugoslovanska izkušnja (večinoma slaba) služenje vojske. Tradicionalne šolske ekskurzije in maturantski izleti po Jugoslaviji so bili preusmerjeni na zahod.

Starejša generacija, zlasti partizanska, je imela do Jugoslavije čustven odnos, kar velja zlasti za

politike, ki so sodelovali pri njenem ustvarjanju. Čeprav so vztrajno branili slovenske interese, si npr. Jože Smole, France Popit ali kasneje Janez Stanovnik, slovenske prihodnosti niso znali predstavljati izven Jugoslavije (o njihovih pogledih so zlasti srbski mediji in politika ustvarjali popolnoma drugačen vtis in jih razglašali za separatiste). Tudi pogled generacije, rojene med vojno in v prvih dveh desetletjih po njej, ki je postopoma začela prevzemati vodilne položaje, se ni bistveno razlikoval. Tako prepričanje se je (ne glede na morebitne posamične zgodnejše dvome) dokončno razlomilo šele konec osemdesetih in v začetku devetdesetih let.

K temu je veliko prispevalo naraščanje srbskega nacionalizma zaradi katerega je Beograd kot federalni center za Slovence postajal tuje, celo sovražno mesto, politiki pa so se v njem počutili vedno bolj ogrožene.

Kulturne in ekonomske razlike (7:1 med Slovenijo in Kosovom), slabo medsebojno poznavanje in stereotipne predstave drug o drugem pa so se – kljub več desetletnemu skupnemu življenju – v osemdesetih letih začele večati. Informacijski sistemi so funkcionirali predvsem znotraj republik. Slovenci so na Jugoslavijo gledali z vedno bolj mešanimi občutki. To je bilo pogojeno z gospodarsko krizo, izginjanjem strahu pred nekdanjimi velikimi sovražniki (Nemci in Italijani) in naraščanjem strahu pred agresivno srbsko politiko, ne nazadnje pa tudi z generacijskimi razlikami, čeprav so se pogledi z naraščanjem jugoslovanske krize homogenizirali. Občutek, da Slovenija zaostaja je bil vse močnejši, saj naj bi po podatkih, s katerimi so razpolagale oblasti, kupna moč Slovencev, ki je sredi sedemdesetih let znašala 80% kupne moči Avstrijcev sredi osemdesetih padla na 45%.⁴ K homogenizaciji Slovencev so prispevali tudi tendencioznost poročanja medijev v drugih republikah in zavist, ker je Slovenija kot edina federalna enota še razpolagala z minimalno akumulacijo.

Tudi vrednote so bile popolnoma različne. Pri Slovencih je (ne glede na generacijo) prevladoval ekonomski "egoizem" (kot so jim pogosto očitali), usmerjenost na zahod, potrošništvo, in želja po modernizaciji, ki naj bi iz Slovenije čim prej naredila postindustrijsko družbo in jo izenačila z

⁴ 29. seja P SRS, 4. 12. 1987, Ocene razmer v SRS po uveljavitvi interventnih ukrepov (osnutek), ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

razvitimi evropskimi državami. Nacionalizem je (razen pri delu intelektualcev in kasneje tudi politikov, ki jim je – tako kot Srbom – pomenil vrednoto samo po sebi) izhajal predvsem iz zavesti, da Jugoslavija postaja "cokla" v razvojnih težnjah Slovenije. Slovenske ambicije – čeprav v javnosti ne pretirano poudarjene so bile jasne – ostati najmočnejši gospodarski dejavnik v Jugoslaviji, izkoristiti prednosti, ki jih nudi, hkrati pa povečevati konkurenčnost na kapitalističnih trgih zlasti sosednjih držav. Slovenija se je svoje vloge in pomena v Jugoslaviji interno zelo dobro zavedala in jo tudi skušala maksimalno izkoristiti oz. skozi vsakadanje ekonomske procese kompenirati tisto, kar ji je federacija jemala po administrativni poti.⁵ Sorazmerno s povečevanjem dvoma, ali se je (sicer v mednarodnih krogih zelo vplivna) Jugoslavija resnično pripravljena vključiti v evropske integracije, ki so bile za Slovenijo vitalne, pa se je povečeval tudi dvom v smiselnost njenega obstoja v nespremenjeni obliki.⁶ Čeprav slovenska politika v svojem bistvu ni bila nič manj ideološko obremenjena kot jugoslovanska, pa je izkazovala bistveno več pragmatizma in še posebej na gospodarskem področju ni imela predsodkov ali pomi-

slekov v zvezi z odpiranjem na zahod. V notranjih jugoslovanskih odnosih pa ni bila imuna tudi pred klasičnim nacionalizmom, ta je imel vzroke v naraščajoči krizi, usmerjen pa je bil predvsem proti priseljencem z juga ("južnim bratom" kot so jim posmehljivo rekli). K temu je precej prispevalo tudi vedno pogostejše medijsko razglašanje Slovenije za "dežurnega krivca" v Jugoslaviji.

Odnos slovenskih oblasti do federacije v prvi polovici osemdesetih let je bil tih in zagrizen a v glavnem jalov boj z naraščajočo centralizacijo, ki močno spominja na štirideseta in začetek petdesetih let. "Kaže, da Slovenija v zadnjem času prihaja v precej ostre dialoge v federaciji. Skorajda ni ukrepa, ki ga predlaga federacija, da mi do njega ne bi imeli svojega (največkrat nasprotujočega, op. B. R) stališča," je leta 1981 ugotovil tedanji predsednik slovenskega predsedstva Viktor Avbelj.⁷ Položaj je bil še težji, ker so tudi zahodne države, ki so Jugoslavijo preko Mednarodnega monteranega sklada in drugih institucij reševale iz dolžniške krize, rešitev videle v krepitvi moči centra, pač v prepričanju, da je krivec za nastalo stanje v avtarkičnosti jugoslovanskega sistema in so svojo pomoč pogojevale s povečanimi pristojnostmi za zvezne organe. Beograjska administracija si je pri slovenskem upiranju enostavno pomagala tako, da je vlada sprejela začasne ukrepe, kadar zakon v zvezni skupščini ni bil sprejet, ali pa je bil izvršen pritisk preko partijskih organov. Velikokrat pa so slovenski predstavniki popustili tudi sami." V Beogradu se namreč že formira mnenje, ki ga proglašajo za slovensko folkloro, češ najprej zaostrijo, potem pa popustijo, treba je samo vzdržati štirinajst dni, pa bodo tudi Slovenci dali soglasje", je tako politiko kritiziral tedanji predsednik Gospodarske zbornice Slovenije Marko Bulc.⁸

Slovenski politiki so se zavedali, da boj z zvezno vlado pri pragmatičnih vprašanjih vodi v neuspeh, dilemo pa so videli predvsem v vprašanju ali se bo krepilo samoupravljanje (združeno delo) ali država, ne pa v zgrešenosti sistema. Zato tudi niso našli učinkovitega sredstva s katerim bi pritisk federacije ublažili, če že ne odpravili. V zvezni vladi in finančnih inštitucijah je imela Slovenija za časa vlade Milke Planinc številčno močno ekipo: Zvoneta Dragana, Janka Smoleta,

⁵ "Slovensko gospodarstvo ima po svojih deležih in učinkih izredno pomembno mesto v jugoslovanskem gospodarstvu. V letu 1980 je s 643.300 zaposlenimi (ki so predstavljali 14,4% vseh zaposlenih v jugoslovanskem gospodarstvu) ustvarilo v okviru jugoslovanskega gospodarstva 17,6% celotnega prihodka, 17,9% dohodka, 17,8% bruto dohodka, 16,1% družbenega proizvoda, 19,6% akumulacije, 20,4% izvoza skupaj in 20,9% izvoza na konvertibilno področje ob 16,4% deležu uvoza blaga skupaj ter 17,4% deleža uvoza blaga iz konvertibilnega področja..." Iz analize gospodarskega razvoja v obdobju 1980-1984 in ekonomskega položaja Slovenije v celotni državi je razvidno, da doseženi rezultati niso skladni z družbenimi zmogljivostmi in objektivnimi možnostmi ter velikimi potrebami." (Nekatere značilnosti družbenoekonomskega razvoja SR Slovenije v obdobju 1980/83 z ocenami za leto 1984 v primerjavi z razvojem celotne SFR Jugoslavije, Ljubljana, 14. februar 1985, pripravila delovna skupina pod vodstvom Štefana Korošca, 82. seja P CK ZKS, 4. 3. 1984, ARS, dislocirana enota II, (Arhiv CK ZKS, seja CK ZKS).

⁶ "V osemdesetih letih je Jugoslavija prišla na približno isto raven kot v šestdesetih. Glede odnosov z Evropo je na meji marginalizacije, odpira se vprašanje ali smo za ES sploh zanimivi. Jugoslovansko strojništvo prodaja za dve tretjini proizvodov, ki jih zahodna Evropa ne pozna več. 78% proizvodov jugoslovanskih (tudi slovenskih) je v zahodni Evropi v podpovprečnih cenovnih razredih (leta 1980 jih je bilo še 64%)." (dr. Lojze Sočan, direktor Inštituta za ekonomska raziskovanja na 37. seja P SRS, 13. 5. 1988, ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije).

⁷ Magnetogram 50. seja P SRS, 9. september 1981, str. 12. ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

⁸ Magnetogram 34. seja P SRS, 11. april 1984 str. 8, ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

Jožeta Florjančiča (finančni minister), Staneta Dolanca (notranji minister); v Mikuličevi vladi je Janez Zemljarič – postal celo podpredsednik. Kljub temu pa je pri slovenski politiki ostajala stara dilema, ki se je prvič pojavila konec šestdesetih let, po decentralizaciji: ali reševati svoje probleme preko Beograda, z maksimalnim angažiranjem v federaciji, ali sodelovati le toliko, kolikor je nujno, sicer pa se znotraj manevrskega prostora, ki ga dopušča sistem ukvarjati predvsem s sabo. Prvo opcijo je zagovarjalo nekaj politikov iz starejše garniture, zlasti Mitja Ribičič, ter nekaj mlajših politikov, ki so svojo prihodnost videli na zveznih funkcijah (Janez Zemljarič, proti koncu osemdesetih let tudi Dušan Šinigoj, ki je potihem računal na zvezno premiersko funkcijo in Janez Drnovšek, ki je bil v zveznih organih po položaju najvišje). Ribičič se je v začetku osemdesetih let zavzemal, da bi Slovenci kar največ energije vložili v jugoslovanski stabilizacijski program in druge reforme, pri čemer naj bi federacija kadrovske probleme reševala po Kitajskem receptu "strokovnost, revolucionarnost, poštenost, mladost."⁹ Drugo opcijo je od starejših politikov sprva zagovarjal zlasti France Popit, potem pa zaradi občutka nemoči tudi vedno več drugih politikov. Politika "streljanja s topovi na Beograd iz domače trdnjave", kot jo je nekoč jezno označil Kučan, je bila tudi temeljna značilnost alternativnih in kasneje opozicijskih gibanj, ki z Beogradom niso imele nobenega stika. Slovenska politika je potem kombinirala obe pozi, pazila je, koga bo poslala v Beograd, vendar je najmočnejše ljudi (podobno kot Srbija) obdržala doma (Kučan npr. leta 1989 ni hotel kandidirati za člana v zveznem predsedstvu).

Druga dilema, ki se je sočasno pojavljala, je bilo vprašanje načelnosti: glede na to, da je bila Slovenija v federaciji vztrajno preglasovana, zlasti pri gospodarskih vprašanjih, so nekateri politiki zagovarjali stališče, naj pač ne oponira več ampak v praksi ravna po svoje: "Samo mi se v Jugoslaviji držimo (dogovorjenega, op. B. R.), ker smo avstrijski birokrati. Mi se z njimi pričkam in delamo sami sebi težave, čeprav je popolnoma jasno, da bomo ostali sami, sedem proti ena", je leta 1983 ugotavljal France Popit in predlagal, naj "stvari tečejo po svoje".¹⁰ Drugi so temu

ugovarjali: "Mislim, da se ne smemo postaviti na tako stališče, da bomo v skupščini nekaj sprejeli, izvajali pa drugače. Če to sprejmemo pomeni to konec sistema, federacije in vsega. Potem je to konec.", ga je zavračal Viktor Avbelj.¹¹

Nesoglasja med republikami, počasno in neučinkovito dogovarjanje in gospodarsko krizo je zvezna administracija izkoriščala za povečevanje lastnih pristojnosti. Ilustrativen je primer iz srede osemdesetih let, ko so v Svetu guvernerjev Narodne banke Jugoslavije namesto konsenza uveljavili odločanje z glasovanjem. NBJ je bila glavni center finančne moči federacije, iz nje so, po besedah guvernerke Narodne banke Slovenije Milice Ozbič iz leta 1986 "naredili centralno ustanovo za vse mogoče potrebe od izgub do financiranja uvoza, izvoza, vojske, razvojnih potreb, proračuna federacije".¹²

Slovensko politiko do centra v obdobju od Titove smrti do druge polovice osemdesetih let tako lahko označimo za defenzivno, usmerjeno predvsem v ohranjanje pridobljenega. Na gospodarskem področju gre za dokaj jasno stališče razvite republike, ki se upira zahtevam po socializaciji dolgov, vplačevanju v t.i. fond vzajemnosti in solidarnosti, ki so ga za pokrivanje izgub uporabljale zlasti druge republike, povečevanju pomoči nerazvitim, povečevanju dajatev v zvezni proračun, povečevanju odstotka direktnega načina financiranja federacije v škodo kotizacije in sploh centralizaciji pooblastil ter raznim ukrepom zaradi gospodarske krize, ki so uvajali administrativno razdeljevanje dobrin, podobno tistemu po koncu druge svetovne vojne (med številnimi predlogi je bil npr. tudi, da bi za celotno Jugoslavijo enotno uredili proizvodnjo kruha). Na področju funkcioniranja federacije je to upiranje težnjam po spremembi ustavne ureditve, po poenotenju nekaterih pomembnih segmentov družbe kot so izobraževanje (tu so upor sicer ob vprašanju t.i. skupnih programskih jeder sprožili kulturniki, politika pa ga je z zamudo podprla), znanost in veliki infrastrukturni sistemi (pošta, železnica, elektroenergetski sistem), ki naj bi bili neučinkoviti zaradi "razbitosti" po republikah. Ena od točk, kjer je Slovenija ostajala nemočna, je bilo večanje birokratskega aparata, ki je izkoriščal politične

Slovenije.

¹¹ Prav tam str. 40, razprava Viktorja Avblja.

¹² Magnetogram 6. seje P SRS, 12. 11. 1986, str. 40, razprava Milice Ozbič, ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

⁹ Skupna seja P SRS in P CK ZKS, 23. maj 1983, ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

¹⁰ Magnetogram 30. seje P SRS, 16. 12. 1983, razprava Franceta Popita, ARS, Arhiv predsednika Republike

blokade v predstavniških organih za večanje svojih pooblastil in moči. Zvezna vlada je javnost tudi zavajala s podatki, da zmanjšuje svojo porabo, dejansko jo je povečevala, kar so kazali podatki o skokovitem naraščanju števila zaposlenih. Medtem, ko je bilo leta 1963 v zvezni administraciji zaposlenih 6000 ljudi (dodatnih 2000 pa na čakanju), je ta številka do začetka osemdesetih let narasla na 12000, leta 1983 pa je znašala že 16000 po nekaterih podatkih celo 18000.¹³

Na področju zunanje politike je bila to težnja, da si Slovenija izbori več možnosti za neposredne stike (kar je bil predvsem njen gospodarski interes), enakopravnejšo zastopanost v diplomaciji in tudi jezikovno enakopravnost na tem področju. Eno od (neuspešnih) prizadevanj je bilo, da bi bile mednarodne konvencije ki so zadevale Slovenijo, pisane tudi v slovenskem jeziku. Konvencija z Italijo o vzdrževanju kopenske meje npr. je bila pisana samo v srbohrvaške jeziku, čeprav je zadevala izključno Slovenijo, kar je – poleg načelnega vprašanja o enakopravnosti – zadevalo tudi povsem praktične zadeve (srbohrvaško poimenovanje slovenskih krajev in gora). Podobno je bilo z obrazci v konzularnih in diplomatskih predstavništveh po svetu, ki so bili izključno v srbohrvaščini, zaradi česar so se zlasti pritoževali slovenski izseljenci, ki niso bili večji tega jezika.

Prezaposlena z vsakdanjimi utrujajočimi boji s centrom in prepričana, da je rešitev v obrambi avnojske Jugoslavije (ustave iz leta 1974), slovenska politika ni zmoгла koncipirati konsistentnega nacionalnega programa. Stališče do tega vprašanja je začela postopoma spreminjati šele leta 1987, po izidu 57 številke Nove revije (sprva sramežljivo, predvsem s sklicevanjem na izročilo Ustanovnega kongresa KPS leta 1937 na Čebinah, ki je v tedanjih razmerah v ospredje postavil nacionalno vprašanje). V Zvezi komunistov Slovenije, ki naj bi bila kot edina, tudi po ustavi vodilna ("avantgardna") politična organizacija odgovorna tudi za nacionalni položaj slovenskega naroda, je bilo sicer občasno že slišati kritične premisleke o položaju slovenskega naroda. Niso pa prešli

ozkega kroga parcialnih (ekonomskih, kulturnih ipd.) razprav, zlasti v Marksističnem centru, in tudi niso bili (povečini) sprejemani z odobravanjem še zlasti, če so s strokovnih posvetov zašli na dnevne rede partijskih forumov.

Nezmožnost v spremenjenih razmerah rešiti ključne probleme (ekonomsko vprašanje, vprašanje demokracije – političnega pluralizma), predvsem pa nezmožnost, da v Beogradu ubranijo normativne dosežke (če že ne zmorejo kaj več), je slovenskim politikom zelo hitro jemalo kredibilnost. Starejša generacija voditeljev ni znala odgovoriti na prihajajoče izzive, česar se je zavedala in zato v sredi osemdesetih nejevoljno pristala na reformizem, ki ga je posebljal Kučan. Srednja in mlajša generacija politikov, ki se je v ospredje prebijala v začetku osemdesetih let, je povečini izšla iz partijskega aparata in prav tako ni bila zmožna narediti preboja, še manj poiskati zaveznike zunaj partijskih vrst. Slovenski nacionalni program in politika do federacije (v notranjih razmerjih sta bila poleg konflikta s federacijo za Slovence ključna še dva druga: s Srbijo in z JLA) sta se v konfliktnem odnosu med oblastjo in opozicijo oblikovali v letih 1987-1989 in se nazadnje izrazili v poskusu oblikovanja skupne deklaracije po zborovanu v Cankarjevem domu februarja 1989, ki pa se je končal neuspešno z dvema deklaracijama (Majniško deklaracijo in Temeljno listino).¹⁴

Zadnja faza slovenskega življenja v jugoslovanski federaciji se je začela v letu 1990, s plebiscitarno odločitvijo za samostojnost, ki je bila do februarja 1991 mišljena predvsem kot konfederacija (plebiscit je nudil možnost tudi za tako rešitev), ko je bil slovensko-hrvaški predlog konfederacije zavržen, pa v obliki samostojne države brez povezave z drugimi jugoslovanskimi narodi. Od februarja dalje so tudi tekle intenzivne javne (zakonodaja) in tajne (obramba) priprave na osamosvojitve, ki je bila v skupščini razglašena 25. junija 1991, 26. junija pa je potekala slovesnost na Trgu revolucije. Isti dan so enote JLA že zasedle mejne prehode na Primorskem.

¹³ Magnetogram 29. seje P SRS, 17. 11. 1983, ARS, ARHIV PREDSEDNIKA REPUBLIKE SLOVENIJE.

¹⁴ Več o tem glej v: Viri o demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije (I. del: Opozicija in oblast).

*Brnik, 27. septembra 1989, predčasni prihod iz New Yorka, rokovanje s predsednikom
Predsedstva Republike Slovenije Janezom Stanovnikom (Janez Drnovšek,
Moja resnica, Ljubljana 1996, slikovna priloga).*

I. SPOPAD ZA TRETJO JUGOSLAVIJO IN KREPITEV SLOVENSKE DRŽAVNOSTI V ZADNJEM OBDOBJU SOCIALIZMA

Dokument št. 1:¹⁵

Poročilo o delu Predsedstva Republike Slovenije od 1988 do 1990 leta

POROČILO O DELU PREDSEDSTVA REPUBLIKE SLOVENIJE OD 1988. DO 1990. LETA

MAREC 1990

I. UVOD

Poročila o delu Predsedstva Republike ni mogoče napisati, ne da bi opredelili obdobje, na katero se to poročilo nanaša. To velja še zlasti za poročilo o delu v preteklih dveh letih, ki sta v vsem povojnem času med najbolj burnimi, polni političnih dogodkov in nasprotij.

Ko poskušamo opredeliti sedanjost ali bližnjo preteklost, ju običajno označujemo kot čas dozorevanja gospodarske in politične krize, kot čas gospodarskih in političnih reform. Gospodarska in politična kriza sta v določenem medsebojnem odnosu, kar pomeni, da je politična ali družbena kriza izbruhnila z vso silovitostjo prav zaradi globoke gospodarske krize in pa tudi obratno, saj je gospodarska kriza tudi rezultat nedomišljenih in neustreznih odnosov v političnem sistemu. To seveda ne pomeni, da so vzroki gospodarske krize samo neustrezne politične rešitve in odsotnost političnega pluralizma. Tudi gospodarski sistem sam z neustrezno opredeljeno lastnino kapitala, sistemom dogovarjanja, ki naj bi nadomeščal trg in konkurenco in povsod prisotnimi intervencijami države na gospodarskem področju, je vseboval elemente, ki so porajali latentno krizo.

Gospodarska kriza, ki povzroča zaostajanje za razvitim svetom in socialne napetosti, je razkrila vse slabosti konkretne politike gospodarskega in političnega sistema. Politična in družbena kriza sicer povzročata negotovost, pojavljajo pa se elementi anarhije in iracionalnega obnašanja, vendar pa sočasno prav v teh razmerah dozorevajo kritične misli in zahteve za bistvene spremembe političnega sistema, ki omogočajo uveljavitev in

iskanje novih opcij družbenega razvoja. V ospredju so zahteve, da bodi človek središče in izhodišče pri oblikovanju političnega sistema, zahteve po doslednem spoštovanju človekovih pravic, torej zahteve za demokratizacijo političnega odločanja, ki edina lahko zagotovi učinkovitost sistema in družbe.

Slovenija, ki je z mnogimi vezmi povezana z Evropo in svetom, črpa od tod tudi mnoge pobude za tako usmeritev. Evropo je zajel val nepričakovanih in korenitih sprememb, ki v osnovi spreminjajo politični sistem Vzhodne Evrope, hkrati pa bistveno spreminjajo odnose med obema blokoma in odnose med narodi in državami nasploh.

Ta vrenja so zajela tudi Slovenijo in Jugoslavijo, kjer se procesi demokratizacije prepletajo s krizo odnosov v federaciji. Ob poskusih spreminjanja narave federacije v smeri uveljavljanja centralističnega koncepta vodenja države, ki je bila najbolj jasno načrtana v predlogih Predsedstva SR Srbije za spremembo političnega sistema, pa tudi v nekaterih predlogih Zveznega izvršnega sveta za spremembo Ustave SFRJ, se je v politični zavesti Slovencev vse bolj krepilo prepričanje, da se je treba o odnosih v federaciji dogovoriti na novo. Zato konfederacija ali asimetrična federacija dobivata v zavesti prebivalca Slovenije vedno večjo težo in jasnejše obrise.

Take večplastne, krizne in ponekod kaotične razmere so prav gotovo močno vplivale na način in vsebino dela Predsedstva Republike, ki se je moralo odzivati na politična zaostrovanja in krizne razmere. Vozlišča teh so bile spremembe zvezne in republiške ustave, sprejemanje podstatov gospodarske reforme, razmere na Kosovu, kriza v odnosih s SR Srbijo, odnosi z JLA in drugi dogodki, kot na primer sojenje četverici pred vojaškim sodiščem v Ljubljani, ki so kot zunanji izraz politične in gospodarske krize ter iz njih izhajajočih gibanj vtisnili pečat temu obdobju in opredeljevali delovanje in aktivnosti Predsedstva Republike Slovenije. Ne glede na večja ali manjša nihanja sta za ves ta čas značilni dve temeljni zahtevi v slovenskem prostoru: to je zahteva po večjem spoštovanju človeka in človekovih pravic ter zahteva za dejansko uresničevanje načela suverenosti slovenske države in

¹⁵ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

slovenskega naroda.

Predsedstvo je glede na svojo vlogo v državnem sistemu Slovenije in v okviru svoje realne politične moči podpiralo in spodbujalo taka prizadevanja, pri čemer se je zavzemalo, da se stališča in zahteve, ki so se porajale v slovenski javnosti, rešujejo v skladu z veljavno ustavno in zakonsko ureditvijo. Opozarjalo je, da je treba politične cilje uresničevati sicer odločno, vendar racionalno ob upoštevanju pravne ureditve in realnih razmer v Jugoslaviji. Le tako je namreč mogoče preprečiti dodatna zaostrovanja in omogočiti konstruktivni dialog. Prav glede teh vprašanj je bilo Predsedstvo Slovenije večkrat nerazumljeno, tako da je prihajalo v konflikt z zahtevami javnosti, kakor tudi s Predsedstvom SFRJ ali drugimi organi zvezne države. Vključeno med ti dve skrajnosti je vztrajalo pri svojih stališčih, da je treba vse upravičene zahteve reševati z ustreznimi spremembami, ne pa s kršenjem pravnega reda. To svoje stališče je uporno branilo tudi ob sprejemanju dopolnil k Ustavi Republike Slovenije. Predsedstvo je odločno zavrnilo zahteve Predsedstva SFRJ ter druge formalne in neformalne pritiske, da prepreči sprejem teh amandmajev. Opredelilo se je za nedotakljivost položaja republike po veljavni ustavni ureditvi in za zaščito suverenosti in koristi slovenskega ljudstva in njegove države.

Po drugi strani se je Predsedstvo Republike Slovenije srečevalo tudi s poskusom organiziranja državljanske neposlušnosti. To se je zgodilo ob nastopu kazni obsojencem pred vojaškim sodiščem v Ljubljani in ob raznih drugih priložnostih, nazadnje ob vpoklicu vojaških obveznikov na odsluženje vojaškega roka v SAP Kosovo. Tudi v tem primeru je Predsedstvo Republike v skladu s svojo ustavno funkcijo vztrajalo pri stališču, da je treba konflikte, do katerih pride med neustreznim pravnim sistemom in večinskim pojmovanjem pravičnosti, reševati tako, da se spreminja pravni red, ne pa s pozivi na državljansko neposlušnost in na nasilno rušenje pravnega reda. Zaradi tega je vztrajno zahtevalo od zveznih organov odločitve, s katerimi bi dosegli iste cilje, vendar po legitimni poti. Tako se je v zadnjih dveh letih večkrat kot v vsem svojem dosedanjem delovanju obračalo na Predsedstvo SFRJ s svojimi zahtevami in predlogi, ki največkrat niso bili upoštevani. Očitno gre za drugačno gledanje na določene probleme, za drugačno vizijo bodočega razvoja v Jugoslaviji. Čeprav te zahteve Predsed-

stva Republike takoj niso obrodile uspeha, pa so vztrajnost, argumentiranost in nepopustljivost pri njihovem postavljanju, pripeljali do nastajanja drugačnih političnih odnosov v organih federacije. Predsedstvo je na ta način dajalo politično legitimnost novim idejam in pogledom ter tako prispevalo k širitvi prostora za demokratične procese.

Ob napovedanem mitingu "resnice" v Ljubljani novembra preteklega leta je Predsedstvo Republike zelo skrbno presojalo politične razmere v republiki in federaciji ter razpoloženje med prebivalci Republike Slovenije. Ugotovilo je, da bi tak, izrazito provokativni miting, ki ga je večina slovenske javnosti odločno zavračala, ne samo resno ogrozil javni red in mir, temveč bi povzročil obračunavanja na nacionalni podlagi z dolgoročnimi posledicami. Taki dogodki bi lahko služili tudi kot povod za zunanje posege, zato je v skladu s tako oceno in s pooblastilom iz 12. člena Zakona o notranjih zadevah ugotovilo, da je za zavarovanje javnega reda, življenja ljudi in premoženja, treba sprejeti določene ukrepe v skladu z istim zakonom. Na podlagi take ocene Predsedstva Republike je Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije naložil republiškem sekretarju za notranje zadeve sprejem potrebnih ukrepov za zagotovitev varnosti, s katerimi je preprečil miting in morebitne nemire.

Ta legitimni ukrep Predsedstva Republike, republiškega izvršnega sveta in republiških upravnih organov, je naletel v delu Jugoslavije na žolčno nasprotovanje in neodobravanje. Bil je tudi neposreden povod za gospodarsko vojno napoved SR Srbije Republiki Sloveniji.

Poročilo o delu bi pomanjkljivo odražalo delovanje Predsedstva, če bi šli molče mimo tako pomembnega dokumenta, kot je njegova izjava o narodni in državljanski umiritvi. Ta izjava je v Predsedstvu Republike dolgo zorela. Končno je bila oblikovana in sprejeta v februarju tega leta z namenom, da Predsedstvo Republike v tej sestavi stori prvi korak k pomiritvi, ki je tako zelo pomembna za slovenski narod in njegovo državo. Po njeni objavi so bili komentarji zelo različni. Predsedstvo ni pričakovalo splošnega odobravanja in samo hvale. To tudi ni bil motiv sprejema izjave. Z njo je želelo prispevati k nastajanju takih razmer v političnem in javnem življenju Slovenije, ko preteklost ne bo več obremenjevala medčloveških odnosov. To pa je treba doseči, če želimo resnično čimprej preiti v

demokratsko in pluralno družbo.

Na delo Predsedstva Slovenije so poleg navedenih dogodkov vplivale tudi nekatere institucionalne spremembe, ki so nastale v tem obdobju. V septembru 1989 so bili sprejeti amandmaji k Ustavi SR Slovenije, ki so spremenili pristojnosti Predsedstva Republike, hkrati pa so se s spremembami zakonodaje zmanjšale njegove pristojnosti na področju varstva ustavne ureditve. Ne glede na zahteve nekaterih političnih subjektov, naj se omejijo pristojnosti Predsedstva, je bilo Predsedstvo tisti organ, na katerega so ob vsaki resnejši krizi posamezniki in organizacije naslovili največ pozivov in zahtevali takojšnje ukrepanje, kar že samo po sebi kaže, kakšni sta funkcija in vloga Predsedstva.

II. GOSPODARSKA STABILIZACIJA IN GOSPODARSKA REFORMA

Obdobje dveh let, na katero se nanaša to poročilo, je zaznamovano s poglobljanjem ekonomske in družbene krize navzlic opredelitvam za iskanje izhodov iz kriznih razmer in za premagovanje vsesplošnega zastoja. To obdobje zaznamujejo tudi dva stabilizacijska programa in neprekinjeno reformiranje gospodarskega sistema.

1. Majski ukrepi

To obdobje se je začelo s stabilizacijskim programom Zveznega izvršnega sveta maja 1988, ki je v Sloveniji doživel nedeljeno podporo. Poleg omejevalnih ukrepov na področju osebnih dohodkov, skupne in splošne porabe ter denarnoposojilne politike je program vseboval tudi sprostitve cen, uvoza in deviznega tečaja kot pomembnih elementov popuščenja administrativnega vodenja gospodarstva. Kljub temu, da je program propadel, je vendarle v jugoslovansko ekonomsko politično prakso vnesel nekaj sprememb, ki so načele do tedaj navidezne stalnice jugoslovanskega gospodarstva, kot so avtarkičnost, administriranje in družbena lastnina. Reformska prizadevanja so sprožila nezadržen proces gospodarskih liberalizacij, detabuiziranja mnogih tem in iskanja poti za institucionalizacijo tržnega gospodarstva. Predsedstvo je skrbno spremljalo priprave ekonomsko političnih in reformskih ukrepov, ki so bili pripravljene in sprejeti ob vrsti odporov proti reformi, v ozračju skeptičnosti, nezaupanja, strokovno političnega

oporekanja in popolnoma interesno obarvanih ravnanj. Ob tem, da so kar trije člani Predsedstva aktivno sodelovali v komisiji za reformo gospodarskega sistema (t.i. Mikuličeva komisija), je Predsedstvo predlagalo tudi oblikovanje ustreznega koncepta neposrednih in tudi na daljši rok zastavljenih aktivnosti v Sloveniji v zvezi z reformo, pri čemer je izhajalo iz ocene, da morajo te aktivnosti slediti celovitosti gospodarske reforme, ki zahteva normativne spremembe gospodarskega sistema, finančno konsolidacijo in prestrukturiranje gospodarstva.

2. Reformna prizadevanja novega Zveznega izvršnega sveta

Predsedstvo se je zavedalo končnega in potrebnega cilja radikalne reforme, zato je svoj odnos do Zveznega izvršnega sveta gradilo na načelnem in konceptualnem podpiranju vseh tistih sestavin reforme in ekonomske politike, ki so usmerjene v odpravo mehanizmov inflacijskega financiranja in nerealnega vrednotenja ključnih proizvodnih dejavnikov ter v krepitev konkurenčnosti jugoslovanskega gospodarstva na tujih trgih. Menilo je, da je bila kritičnost do ukrepov Zveznega izvršnega sveta, bodisi ko je šlo za ekonomsko politiko bodisi ko je šlo za uvajanje novega ekonomskega sistema, neizbežna ob naraščajoči inflaciji in naraščajočih socialnih napetostih in razglašnem radikalnem spreminjanju ekonomskega sistema. Iz teh načelnih izhodišč je Predsedstvo podprlo tudi temeljno smer delovanja, ki si jo je določil novi Zvezni izvršni svet ob nastopu svojega mandata spomladi 1989 in s katero je priznal, da sistemske spremembe in liberalizacije same po sebi niso zadostne za odpravo hiperinflacije ter da sta gospodarska rast in dezinflacija nezdružljivi.

Kljub tej podpori pa je Predsedstvo oblikovalo stališče, da je treba spremembe Ustave SFRJ, ki jih je Zvezni izvršni svet predlagal hkrati in kot sestavni del programa, strogo ločevati od ukrepov, potrebnih za stabilizacijo.

3. Razvojni problemi Slovenije

Izhajajoč iz ocene, da Slovenija išče načine prehoda v poindustrijsko fazo razvoja, potem ko je končala fazo tradicionalne industrializacije, je Predsedstvo sprejelo usmeritev, da je treba razčleniti razvojne strategije in scenarije bodočega

razvoja. Tak premislek mora seveda upoštevati svetovne integracijske procese, demografske težnje, stanje okolja in očitne razvojne zastoje na posameznih gospodarskih območjih in področjih. Ob teh spoznanjih je Predsedstvo obravnavalo in ocenilo stanje na področju organiziranosti za proučevanje ekonomsko političnih, ekonomsko sistemskih in razvojnih vprašanj. Ugotovilo je, da proučevanje razvojnih možnosti in gospodarskega sistema ni dovolj sistematično in kontinuirano. Da ni dovolj vpeto v družbene cilje in ne služi dovolj kot podlaga za družbeno odločanje, kot tudi ne pri planiranju. Da nosilci družbenih odločitev tudi niso vedno dovolj spodbujali in upoštevali strokovnih spoznanj pri odločanju. Raziskovalni programi v obstoječih raziskovalnih institucijah so sicer dragocen prispevek k spoznavanju možnosti za naš razvoj in razvoj gospodarskega sistema, vendar so vse preveč rezultat kadrovskih zmožnosti, ki jih imajo te institucije, in osebnih nagnjenj raziskovalcev. Premalo je prisoten tudi vpliv tistih, ki v Sloveniji nosijo kompletno odgovornost za razvoj na posameznih področjih, ki pa tudi niso najbolj usposobljeni za definiranje smeri potrebnih raziskav in razvojnih sprememb.

Predsedstvo je tudi menilo, da uveljavljene ustavne spremembe omogočajo, da v Sloveniji z organizirano in usklajeno aktivnostjo sprožimo proces preoblikovanja obstoječih poslovnih institucij, njihove lastninske strukture, organizacijskih oblik in finančne strukture. To bi na eni strani pospešilo prehod v nov gospodarski sistem, po drugi strani pa z razvojem podjetništva ustvarilo razmere za večjo razvojno vlogo tujega in domačega zasebnega kapitala. Presodilo je, da bo za delovanje slovenskega gospodarstva in za večanje njegovih razvojnih zmožnosti, ključnega pomena reorganizacija bančnega sistema.

4. Gospodarska blokada SR Srbije

Ko sta propadla poskusa preprečitve sprejemanja amandmajev k ustavi Republike Slovenije in nasilne mitingarske rušitve legalne oblasti v Sloveniji, je razglašena gospodarska blokada s strani SR Srbije postavila nov, težek problem. To dejanje je po oceni Predsedstva zadalo hud in dokončen udarec avnojski Jugoslaviji. Zato je Predsedstvo dalo pobudo za sklic vseh zborov Skupščine Republike Slovenije, da ocenijo odnose v Jugoslaviji, kakršni so nastali po odločitvi

organov SR Srbije. Ker je Predsedstvo pričakovalo odločno ukrepanje Zveznega izvršnega sveta in zveznih organov zaradi grobega posega v ustavni in pravni sistem Jugoslavije, je menilo, da ni treba odgovoriti z recipročnimi ukrepi. Ko pa je postalo očitno, da blokada ni le začasna politična reakcija, temveč del dolgoročne srbske strategije za preoblikovanje Jugoslavije, ter da Zvezni izvršni svet skupaj z zveznimi organi ne kaže znakov pripravljenosti za zaščito osnovnih pravnih in ustavnih norm, je Predsedstvo ocenilo, da je treba za zaščito interesov Slovenije in ublažitev posledic blokade izdelati lastno strategijo. Del te strategije so tudi kasneje sprejeti ukrepi, ki so vendarle vplivali na Zvezni izvršni svet, da je začel ukrepati.

5. Posledice gospodarske reforme na socialnem področju

Težke gospodarske razmere, uvajanje tržnega načina gospodarjenja in inflacija so najbolj prizadeli socialno-ekonomsko varnost delavcev, ki živijo le od osebnega dohodka, nekaterih skupin upokojencev, invalidov, študentov in mladih družin.

Neskladje med ekonomskimi možnostmi in socialnimi potrebami se je še povečalo. Utrjuje se spoznanje, da tržni način gospodarjenja zahteva, da država posveča vse več pozornosti socialni politiki. Država se mora odzvati na socialne probleme, ker vodi tržni gospodarski sistem v vse večje socialne razlike. Vpeljati moramo posebne programe, da se prepreči marginalizacija posameznih socialnih skupin, npr. brezposelnih. Zaradi teh procesov je bilo v preteklem obdobju nujno začeti s celovito preobrazbo družbene nadstavbe. Hkrati pa so stekli tudi procesi za vpeljavo posebnih programov oziroma sistemskih rešitev, zlasti za varstvo delavcev, ki bodo kot ekonomski in tehnološki presežki ostali brez dela. Predsedstvo Republike Slovenije je spremljalo prizadevanja za obvladovanje problematike socialno-ekonomske varnosti delavcev in najbolj ogroženih skupin občanov. Ta vprašanja in vprašanja osebnega standarda delavcev je obravnavalo skupaj z ekonomsko problematiko. Podprlo je predloge in ukrepe Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije za sistemske rešitve socialne in ekonomske varnosti. Ob obravnavi programov gospodarske stabilizacije se je Predsedstvo zavezalo za sprejem in izvajanje socialnih pro-

gramov v republikah in pokrajinah, nasprotovalo pa je oblikovanju takih programov na zvezni ravni.

6. Racionalnejše organiziranje družbenih dejavnosti

S sprejemom amandmajev k republiški ustavi v septembru 1989 je bila dana osnova za celovito reorganiziranje upravljanja družbenih dejavnosti. S tem je bila uresničena pobuda Predsedstva Republike Slovenije, ki jo je dalo v predlogu za začetek postopka za spremembo Ustave Republike Slovenije. Takrat je predlagalo, da se z ustavnimi spremembami omogočita posodobitev in racionalizacija odločanja in organiziranja na teh področjih. Ukinjene so bile samoupravne interese skupnosti na področju družbenih dejavnosti in s tem nepregleden in neobvladljiv sistem na teh področjih. Obenem se je začelo delo za snovanje učinkovitejših in racionalnejših modelov financiranja in organiziranja družbenih dejavnosti ob ohranitvi vseh pozitivnih izkušenj in spoznanj dosedanjega sistema. S prehodnimi rešitvami pa je bilo zagotovljeno nemoteno delovanje teh dejavnosti v letu 1990.

Predsedstvo Republike Slovenije je spremljalo tudi vso perečo problematiko posameznih področij družbenih dejavnosti in se pri uresničevanju tekoče gospodarske politike zavzemalo za omilitev zaostrenih razmer, ki so ogrožale njihovo funkcioniranje.

Posebej pa je Predsedstvo Republike Slovenije aprila meseca 1989 obravnavalo odprta vprašanja financiranja kulturnih dejavnosti v Sloveniji, ker so pri kulturi, v primerjavi z drugimi področji družbenih dejavnosti, nekatere različnosti in posebnosti. Ugotovljeno je bilo, da rast inflacije še zlasti razdiralno vpliva na kulturo ter da je financiranje doseglo kritično točko. Zavzelo se je za zagotovitev enakopravnega materialnega položaja kulture glede na druge družbene dejavnosti in za ustrezno reorganizacijo kulturnih skupnosti. Obravnavalo je tudi informacijo o poteku dela pri pripravi Enciklopedije Slovenije. Sprejelo je stališče, da je zaradi velikega pomena tega kulturnega dejanja treba zagotoviti vse možnosti za nadaljevanje dela, tako da bo tudi v bodoče letno izšla po ena knjiga Enciklopedije.

III. REFORMA POLITIČNEGA SISTEMA

Predsedstvo Republike Slovenije je s svojimi stališči in mnenji neposredno sodelovalo pri pripravi in pri sprejemanju ustavnih sprememb. Predstavniki Predsedstva so sodelovali pri delu Komisije za ustavna vprašanja Skupščine Republike Slovenije. O svojih predlogih je Predsedstvo obveščalo Predsedstvo SFR Jugoslavije kot pooblaščenega predlagatelja za začetek postopka spreminjanja Ustave SFR Jugoslavije oziroma Skupščino Republike Slovenije in njeno Ustavno komisijo, ko je šlo za spremembe republiške ustave ali pristojnost Skupščine Republike Slovenije ob dajanju soglasij k spremembam zvezne ustave.

O stališčih in mnenjih, ki jih je sprejemalo na svojih sejah, je Predsedstvo Republike Slovenije obveščalo tudi javnost.

1. Spremembe Ustave SFR Jugoslavije v letu 1988

Ob javni razpravi o spremembah Ustave SFR Jugoslavije so se v Republiki Sloveniji odprla številna vprašanja, sprejeta so bila tudi odklonilna stališča do tistih predlogov amandmajev, ki so bili centralistično usmerjeni. Pojavljale so se tudi zahteve za prekinitve javne razprave. Tako se je izkazalo, kako izjemno pomemben je prvi akt soglasja za začetek postopka sprejemanja Ustave, ker omogoča ves nadaljnji trofazni postopek do dajanja soglasja v skupščinah republik in pokrajin k besedilu sprejetem v Zveznem zboru Skupščine SFR Jugoslavije.

Predsedstvo Republike je presojalo posamezne predloge s stališča, ali ohranjajo temeljna načela avnojske koncepcije federacije, po katerih originalna suverenost pripada narodom oziroma republikam, v katerih narodi uresničujejo svoje pravice. Zato je nasprotovalo vsem poskusom sprememb teh zgodovinskih korenin zgradbe naše federacije.

Podprlo je vse tiste predloge iz javne razprave, ki so bili usmerjeni v ohranjanje in nadaljnjo krepitev vloge republike in njene suverenosti, in nasprotovalo poskusom centralizacije njenih funkcij v federaciji. Trdno je bilo na stališču, da se ne sme popuščati pri tistih eksistencialnih vprašanjih, ki so bistveni element narodne suverenosti. To bi namreč pomenilo začetek procesa, ki bi bil usoden za samostojnost in suverenost Republike Slovenije kot države slovenskega naroda in ljudstva Slovenije. Dalo je tudi podporo

tistim rešitvam v amandmajih s področja družbeno-ekonomskega sistema, ki so bili naravnani v svobodno tržno gospodarstvo ter sproščanje vlaganja osebnih sredstev in dela v gospodarstvo, ker so zagotavljale možnost za uresničevanje gospodarske reforme. Te amandmaje je podprlo tudi slovensko gospodarstvo prek Gospodarske zbornice Slovenije.

Predvsem pa se je Predsedstvo Republike med oblikovanjem besedil amandmajev zavzemalo, da se v končni predlog vključijo le tiste rešitve, za katere je mogoče v Jugoslaviji doseči soglasje vseh republik in avtonomnih pokrajin, to pa so bili predvsem predlogi s področja družbeno-ekonomske ureditve ter volilnega in delegatskega sistema.

Med 30 pripombami iz Slovenije k posameznim točkam ali amandmajem se je 14 pripomb nanašalo na tiste rešitve, ki so bile v javni razpravi ocenjene kot absolutno nesprejemljive. V prvi vrsti so to bile rešitve s področja monopolnega dohodka, velikih tehnično-tehnoloških sistemov, vzgoje in izobraževanja, davčnega sistema in financiranja Jugoslovanske ljudske armade. Izrecno je nasprotovalo takim vsebinskim opredelitvam posameznih amandmajev, ki so bile v nasprotju s temeljno tržno usmerjenostjo gospodarstva in so bile v nasprotju z deklarirano politiko liberalizacije in demokratizacije. Predsedstvo Republike je spremljalo potek usklajevanja v Ustavni komisiji Skupščine SFR Jugoslavije in dajalo polno podporo delu predstavnikov Republike Slovenije v tej komisiji, ki so dosledno zagovarjali stališča, sprejeta v Skupščini Republike Slovenije, ter jih na mnogih področjih tudi uveljavili.

Ko so bili amandmaji k Ustavi SFR Jugoslavije sprejeti, je Predsedstvo Republike Slovenije ugotovilo, da je bil njihov sprejem tudi ob morebitnih pomanjkljivostih potreben in koristen, ker je omogočil uresničevanje gospodarske reforme in spremembe v volilnem in delegatskem sistemu.

2. Spremembe Ustave Republike Slovenije v letu 1989

V predlog za začetek postopka za spremembo Ustave Republike Slovenije, ki so ga zbori Skupščine Republike Slovenije sprejeli 24/9-1987, je Predsedstvo poleg rešitev, ki so bile neposredno povezane s spremembami Ustave SFR Jugoslavije, vključilo tudi rešitve, ki naj bi

omogočile odpravo slabosti in pomanjkljivosti, ki so se pokazale pri dotakratnem uresničevanju ustave. Med dvoletnim postopkom za spremembo Ustave Republike Slovenije so se v Sloveniji in Jugoslaviji v marsikaterem pogledu spremenila stališča in pogledi na vprašanja političnega sistema in ustavne ureditve. Zato je Predsedstvo Republike, ko je v sredini leta 1989 obravnavalo osnutek amandmajev k Ustavi Republike Slovenije, v celoti podprlo nove predloge in vsebinske rešitve, predvsem tiste, ki omogočajo krepitev državne suverenosti Slovenije.

V septembru 1989, potem ko je bil objavljeno delovno besedilo predloga amandmajev k Ustavi Republike Slovenije, je bila v Predsedstvu SFR Jugoslavije izdelana njihova ocena s politično konotacijo. Ocenjeno je bilo, da bi sprejem predlaganih amandmajev "porušil konsistentnost ustavnopravnega sistema SFRJ" in da bi to "lahko imelo negativne posledice za funkcioniranje federacije in zagotavljanje enotnosti jugoslovanskega tržišča in integriteto SFRJ". Predsedstvo Republike Slovenije se je odločno uprlo tej neutemeljeni oceni. Protestiralo je proti odločitvi Predsedstva SFR Jugoslavije, da na podlagi takih ocen razpravlja o predlogu amandmajev k Ustavi Republike Slovenije. Menilo je, da je to nedopusten politični pritisk na ustavno komisijo in Skupščino Republike Slovenije.

Predsedstvo SFR Jugoslavije, Zvezni zbor Skupščine SFR Jugoslavije in Centralni komitei ZK Jugoslavije so kljub protestom iz Slovenije obravnavali te amandmaje, nekateri še celo v noči neposredno pred njihovim sprejemanjem v Skupščini Republike Slovenije.

Predsedstvo Republike je še zadnji dan pred sprejemanjem amandmajev k Ustavi Republike Slovenije na seji 26/9-1989 s posebnim pismom, naslovljenim na Predsedstvo SFR Jugoslavije, protestiralo in zavrnilo ta, v zgodovini Jugoslavije edinstven pritisk na državo članico federacije. Poudarilo je, da ustavnosti ni mogoče braniti z ukrepi in dejanji, ki niso v skladu z ustavo. Morebitno nasprotje določil Ustave Republike Slovenije z Ustavo SFR Jugoslavije lahko ugotavlja le Ustavno sodišče Jugoslavije, in to šele po njihovem sprejemu. Predsedstvo Republike je izrazilo prepričanje, da bodo delegati Skupščine Republike Slovenije sami odgovorno presodili in odločili o predlaganih ustavnih spremembah. Menilo je, da so pritiski na njihovo delo ustavno pravno in politično nesprejemljivi in

v škodo skupnim interesom narodov in narodnosti Jugoslavije.

S svojimi stališči je Predsedstvo Republike seznanilo tudi slovensko in jugoslovansko javnost.

3. Predlogi za spremembo Ustave SFR Jugoslavije 1989/90

Predsedstvo Republike Slovenije je svoja stališča do novih amandmajev k Ustavi SFR Jugoslavije (amandmaji Zveznega izvršnega sveta, Skupščine Republike Slovenije in Skupščine SR Bosne in Hercegovine) uveljavljalo in sooblikovalo na sejah Komisije za ustavna vprašanja Skupščine Republike Slovenije.

V celoti je podprlo predloge Skupščine Republike Slovenije, načelno pa predloge Skupščine SR Bosne in Hercegovine. Glede predloga Zveznega izvršnega sveta pa je podprlo mnenje Komisije za ustavna vprašanja Skupščine Republike Slovenije, da predlagane spremembe Ustave SFR Jugoslavije niso v celoti, v nekaterih delih pa sploh ne, v funkciji izvajanja gospodarske reforme. To predvsem velja za predloge, ki se nanašajo na davčni sistem in davčno politiko, financiranje federacije, vlogo Zveznega izvršnega sveta pri uresničevanju ekonomske politike, položaj in način odločanja v Narodni banki Jugoslavije ter glede pooblastil zveznih organov za uresničevanje zveznih zakonov. Menilo pa je, da je treba podpreti predlagane spremembe v političnem sistemu, ki se nanašajo na volitve, organizacijo skupščin, krepitev pravic in svoboščin državljanov, vključno s svobodo političnega organiziranja, ter na spremembe v pravosodnem sistemu.

Kot že večkrat doslej je tudi tokrat Predsedstvo Republike izrazilo svoje stališče, da ni mogoče dajati soglasja k predlogu v celoti, temveč le k posameznim predlogom – za vsak amandma posebej.

4. Izhodišča za novo Ustavo Slovenije in Jugoslavije

V jeseni 1989 je začelo Predsedstvo SFR Jugoslavije pripravljati predlog za začetek postopka za sprejem nove Ustave SFR Jugoslavije. Predsedstvo Republike Slovenije se je takoj, ko se je s tem seznanilo, odločno zavzelo, da naj članice federacije najprej oblikujejo svoje poglede na novo ustavo. Ta zahteva je bila še toliko bolj

utemeljena, ker je že pred tem, v juliju 1989, Predsedstvo SR Srbije izdalo svoj dokument o reformi političnega sistema s pogledom na novo ustavno ureditev Jugoslavije, ki je temeljil na unitaristično centralističnem konceptu državne ureditve. Gradiva strokovno politične skupine Predsedstva SFR Jugoslavije pa so večinoma povzemala te zamisli. Predsedstvo Republike je menilo, da bi v takih okoliščinah nesprejemljivost predloga že v prvi fazi postopka povzročila "blokado" nadaljnjega postopka, čemur pa se je treba izogniti. Zato je predlagalo, da postopek za pripravo nove ustave že od vsega začetka poteka javno. Novo Ustavo SFR Jugoslavije je namreč mogoče oblikovati le kot dogovor narodov in narodnosti Jugoslavije na podlagi jasnih izhodišč republik in pokrajin glede njene vsebine.

V ta namen je Predsedstvo Republike Slovenije tudi takoj imenovalo posebno delovno skupino za pripravo izhodišč za novi ustavi Republike Slovenije in SFR Jugoslavije. V mesecu decembru 1989 je o pripravljemem besedilu izhodišč razpravljalo na seji ter ugotovilo, da so zelo koristna podlaga za začetek razprave o vsebini ustavne reforme. Po mnenju Predsedstva Republike Slovenije mora nova ustavna ureditev kot svoje izhodišče opredeliti človeka, njegove temeljne pravice in svoboščine. Ustava mora varovati človekov položaj in njegove pravice v odnosu do države. Vsebuje naj le tiste kategorije, ki so ključne za urejanje demokratičnih odnosov, politični pluralizem in demokratične mehanizme odločanja, pluralizem in enakopravnost lastnin, lastnino in delo kot podlago za upravljanje in prilaščanje in sporazumno dogovorjene odnose v federaciji.

Predsedstvo Republike je večkrat obravnavalo politična vprašanja, povezana z načinom in postopkom priprave nove ustave, ter tudi večkrat zavzelo ustno in pisno odklonilno stališče, da se v sedanjih razmerah sploh začne formalen postopek za sprejem nove ustave. Ta stališča je sporočalo Predsedstvu SFR Jugoslavije in javnosti. Predsedstvo SFR Jugoslavije je kljub temu predlagalo začetek postopka za spremembo Ustave SFRJ s sprejemom nove ustave. Glede na vse to je po mnenju Predsedstva Republike Slovenije utemeljeno stališče, ki ga je sprejela Skupščina Republike Slovenije, da v sedanjem sestavu tik pred volitvami in konstituiranjem nove skupščine ne bo razpravljala o tem predlogu.

5. Pomilostitve in reforma kazenske zakonodaje

Predsedstvo Republike Slovenije je po ustavi pristojno za odločanje o prošnjah za pomilostitev obsojencev in o predlogih, ki jih daje po uradni dolžnosti republiški sekretar za pravosodje in upravo, za pomilostitev obdolžencev in obsojencev. V letu 1988 je Predsedstvo obravnavalo 110 prošenj obsojencev za pomilostitev, pozitivno jih je rešilo 18, kar je 16,36% vseh obravnavanih prošenj. Republiški sekretar za pravosodje in upravo pa je predložil Predsedstvu Slovenije 28 predlogov za pomilostitev obsojenih oseb po uradni dolžnosti, predvsem ob novem letu, od katerih je bilo pozitivno rešenih 25, kar je 89,28%. V letu 1989 je Predsedstvo obravnavalo 98 prošenj in jih od tega 12 pozitivno rešilo, kar je 12,24%. Republiški sekretar za pravosodje in upravo pa je predložil 41 predlogov, od katerih je bilo 38 pozitivno rešenih, kar je 92,68%.

V vseh obravnavanih primerih gre za storilce klasičnih kaznivih dejanj, ker v Republiki Sloveniji v zadnjih letih nobena oseba ni bila obsojena zaradi političnih deliktov.

Predsednica Komisije Predsedstva Republike Slovenije, ki je tudi članica Komisije za pomilostitve Predsedstva SFR Jugoslavije, se je v zvezni komisiji zavzemala za uporabo milejših kriterijev pri obravnavanju prošenj in predlogov za pomilostitve iz zvezne pristojnosti, zlasti če so bila posamezna dejanja storjena nenasilno ali verbalno. Predvsem to velja za kazniva dejanja iz 133. čl. KZ SFRJ (sovražna propaganda) in druge verbalne delikte ter iz 114. čl. KZ SFRJ (kontrarevolucionarno ogrožanje družbene ureditve), pa tudi za mlade osebe, ki so iz verskega prepričanja odklanjale sprejem orožja.

V preteklih dveh letih se je Predsedstvo Republike Slovenije tudi večkrat obrnilo na Predsedstvo SFR Jugoslavije s predlogom za pomilostitev četverice, obsojene pred Vojaškim sodiščem v Ljubljani, vendar pa je Predsedstvo SFR Jugoslavije vse njegove vloge zavračalo. Predsedstvu SFRJ smo tudi predlagali, da ob 200. obletnici francoske revolucije pomilosti politične zapornike in izreče abolicijo obtožencem v procesu v Titovi Mitrovici (Azem Vllasi in drugi).

Proces proti četverici je med drugim odprl tudi vprašanje ureditve in organizacije vojaškega sodstva v SFR Jugoslaviji. Predstavniki Predsedstva so sodelovali pri delu Komisije za proučitev kazenske zakonodaje Skupščine Republike Slove-

nije ter jo podprli pri pripravi zahteve za reformo tega področja pravosodja. Ta je še toliko bolj potrebna, ker se ureditev ni menjala vse od leta 1945 dalje. Vsekakor je nujno, da se zakonodaja na tem področju uskladi s stopnjo družbenega razvoja SFR Jugoslavije in sodobno ureditvijo vojaškega sodstva v svetu, v "pravnih državah". Predsedstvo Slovenije je podprlo tudi prizadevanja slovenske pravne stroke in Skupščine Republike Slovenije za spremembe materialne in procesne kazenske zakonodaje. Po njegovem mnenju je treba posebno pozornost nameniti tistim spremembam, ki se nanašajo na varstvo pravic človeka in občana ter demokratizacijo življenja v Jugoslaviji. Odpraviti je treba smrtno kazen in 133. člen KZ SFRJ (sovražna propaganda) ter bistveno spremeniti kazniva dejanja s področja "politične kriminalitete".

IV. POLITIČNO IN DRUŽBENO DOGAJANJE OB PROCESU PROTI ČETVERICI

Politična in druga dogajanja na začetku kazenskega procesa proti četverici pred Vojaškim sodiščem v Ljubljani ob samem procesu in kasneje so v poglavitnih potezah, seveda poleg vseh procesualnih slabosti izražala tudi stanje družbenih preobrazb in političnih spopadov. Okrepilo se je zavzemanje za temeljne človekove pravice, za pravno državo, demokratično mobilizacijo množic, večjo transparentnost pri delu političnih organov, uprave in sodstva. Proces je opozoril na problem dosledne rabe slovenskega jezika na ozemlju Slovenije in spoštovanja enakopravnosti rabe jezikov jugoslovanskih narodov v državnih organih. Prispeval je k širšemu uveljavljanju nacionalnih interesov in k narodnemu ozaveščanju ter nastajanju civilne družbe. Spodbudil je kritično preverjanje in nato tudi spreminjanje pravnega sistema, zlasti na področju notranjih zadev, prispeval k utrjevanju pravne kulture pri ljudeh in razkril nekatere slabosti pri delovanju varnostnega aparata, vključno z neustreznimi sistemskimi rešitvami. Problematizirano je bilo omejevanje človekove svobode, ki ne sodi v domeno zatiranja kriminalitete ali zagotavljanja javne varnosti, še posebej prisluškovanje oziroma zvočno snemanje zasebnih pogovorov ali izjav, kršitve načela o nedotakljivosti stanovanj, t.j. tajne preiskave, tako imenovana preventivna izolacija določenih državljanov in nekatera določila o javnih zborovanjih.

Del predpisov, ki urejajo ta področja, je bil kasneje noveliran. Zaradi neobjavljenih podzakonskih predpisov teče postopek za presojo ustavnosti, opravljene so analize, razen tega pa bodo v bližnji prihodnosti spremenjeni še zakoni in drugi normativni akti s področja notranjih zadev.

Vse dosedanje pravne razširitve človekovih pravic in svoboščin seveda same po sebi še ne zagotavljajo, da bodo v najkrajšem času doseženi standardi, kakršne opredeljujejo mednarodno-pravne pogodbe, če ne bo zaživela na pozitivni preteklosti utemeljena nova identiteta civilne družbe na Slovenskem, a tudi v Jugoslaviji.

Predsedstvo Republike Slovenije med vsemi temi dogajanjmi ni stalo ob strani. V skladu s svojimi pristojnostmi je oblikovalo politična stališča in od pristojnih organov zahtevalo odločitve, za katere je sodilo, da so v danem trenutku mogoče in ustrezne. Med sojenjem se je zelo odločno zavzemalo za to, da se proces vodi v slovenskem jeziku, da se obtoženim omogoči prosta izbira zagovornika, da je proces javen in da se obtoženci branijo s prostosti. S tem je hotelo doseči predvsem pošteno sojenje in opozoriti na pravice obtoženih, ki jih imajo v civilizirani družbi. Na Predsedstvo SFR Jugoslavije je naslovilo odločno zahtevo, naj bo proces v slovenskem jeziku, ker je menilo, da je poslovanje Vojaškega sodišča v srbohrvaščini groba kršitev slovenske ustave.

Po izrečeni sodbi je ob raznih priložnostih štirikrat predlagalo pomilostitev obsojencev, ni pa pristalo na to, da pomilostitev samo izreče, ker ne bi bila pravno veljavna.

Predsedstvo Republike Slovenije je večkrat obravnavalo tudi vprašanja o prestajanju kazni obsojencev, pri čemer se je zavzemalo za to, da pristojni organi izkoristijo vse zakonite možnosti, da se prestajanje kazni kar se da omili, ni pa za ukrepe, ki niso imeli nobene podlage v zakonu.

Ob procesu je bilo odprto tudi vprašanje neobjavljenih zveznih podzakonskih aktov s področja notranjih zadev. Predsedstvo se je zavzelo za pregled in revizijo vseh podzakonskih aktov, ki niso bili objavljeni, zadevajo pa človekove pravice.

Prav tako je predlagalo Izvršnemu svetu Skupščine Republike Slovenije, da ustanovi komisijo za proučitev republiške zakonodaje s področja notranjih zadev in ljudske obrambe, saj se je ob tem procesu izkazalo, da je tudi republiška zakonodaja obremenjena z določbami, ki niso v skladu z načeli pravne države.

Ob sojenju četverici pred Vojaškim sodiščem v

Ljubljani se je pojavljalo mnenje, da gre za proces s političnim ozadjem, pa tudi insinucije, po katerih naj bi bilo Predsedstvo ali Svet SR Slovenije za varstvo ustavne ureditve ter posamezni člani v ozadju tega procesa. Ker je Predsedstvo želelo, da se vsa vprašanja razčistijo, je dalo pobudo za ustanovitev skupine delegatov, ki naj ugotovi okoliščine in posledice tega procesa. Zbori Skupščine Republike Slovenije so pobudo sprejeli. Delo skupine še ni končano, nimajo še njenega sklepnege poročila in sklepnih ugotovitev. Kljub temu so se ves čas, posebej pa še v vmesnih poročilih, te insinucije ponavljale v raznih oblikah, pri čemer ni bil naveden noben dokaz, ki bi jih potrjeval. Predsedstvo je zavrnilo tako metodo neutemeljenega obtoževanja kot nedopustno v demokratičnem sistemu.

V. MEDNACIONALNI ODNOSI V JUGOSLAVIJI IN PROBLEM KOSOVA

Predsedstvo Republike Slovenije je po ustavi odgovorno za splošno politično usklajevanje interesov Republike Slovenije z drugimi republikami in pokrajinama ter za razvoj in usodo skupne federativne države. Zato je na sejah obravnavalo tudi stanje mednacionalnih in medrepubliških odnosov.

Ugotavljalo je, da so v jugoslovanski federaciji v ospredju predvsem problemi odnosov med republikami in ne toliko problemi odnosov med narodi. Narava sporov, ki se pojavljajo, je v različnosti pogledov na politični, družbeni in gospodarski razvoj. Narodi so res zgodovinski ustanovitelj naše federacije, vendar danes federacija deluje kot federacija držav s posebnim položajem obeh pokrajin. Bolj kot bi bile republike uveljavljene kot demokratične tvorbe svojih državljanov, manj bi bilo netiva za trenje med narodi kot celotami. Na ta način bi bilo tudi manj prostora za konflikte med posameznimi državljani, ki pripadajo različnim narodom. Prostor, kjer posamezni narodi živijo, pa seveda ni identičen z republikami. Tudi zato je še kako pomembna odgovornost republiških držav, da v svojem notranjem redu zagotovijo enakopravnost državljanov ne glede na narodnostno pripadnost in da še posebej upoštevajo kulturno in politično subjektiviteto zgodovinskih vzrokov za navzočnost delov drugih narodov v tistih republikah, kjer ti živijo. Enako velja tudi za narodnosti. V odnosih med republikami se je treba pri reformi

ustavnih norm, ki določajo obliko sožitja v skupni državi, izogniti obnavljanju nazorov in odnosov iz predvojnne Jugoslavije, kot so: šovinizem, osvajalno velikodržavje, zanikanje nekaterih narodov in nepriznavanje pravice narodov do samoodločbe. Zato je bila struktura federacije, ki se je oblikovala v narodnoosvobodilni vojni, za Predsedstvo Republike Slovenije osnovno izhodišče in nedotakljiva vrednota v vseh razpravah o reformi federacije. Predsedstvo je izražalo prepričanje, da bi se v nasprotnem primeru, če ne bi priznavali sedanjih državnih subjektov zvezne države, problemi le še zaostrovali.

Eden od osnovnih razlogov poslabšanja mednacionalnih odnosov je gospodarska kriza, v kateri vse republike in obe pokrajini stagnirajo. S spodbujanjem nacionalizmov in medsebojnim obtoževanjem republiške oligarhije odvrta pozornost delovnih ljudi od njihovih resničnih problemov in od napak v razvoju, ki so povzročile to krizo.

Vse povedano o mednacionalnih odnosih velja tudi za problem Kosova. Predsedstvo Republike Slovenije je v zadnjih dveh letih z zaskrbljenostjo in zelo pozorno spremljalo razvoj dogodkov na Kosovu. Zavedalo se je nevarnosti "kosovizacije" Jugoslavije in tega, da nerešeno kosovsko vprašanje lahko resno ogrozi vse začete procese gospodarske in politične reforme.

Skupščina Republike Slovenije in drugi organi naše republike so v tem obdobju večkrat opozarjali, da je treba problem Kosova premagovati z vsestransko in racionalno politiko, ki mora biti oblikovana z dogovorom vseh republik in pokrajin. Opozarjali smo, da je treba upoštevati pravice in interese vseh narodov in narodnosti, ki živijo v tej pokrajini, in da samo s sredstvi državne prisile in "politične diferenciacije" problemov ne bo mogoče obvladati. Nasprotno, tako so se problemi le še bolj zaostrovali. V pismih in drugih stikih s Predsedstvom SFR Jugoslavije je Predsedstvo Republike Slovenije večkrat predlagalo, da je treba na ravni Jugoslavije kritično presoditi dosedanja politična stališča in program reševanja problema Kosova. Politika represije, ki ne priznava, da gre na Kosovu za široko gibanje, ampak vztraja pri oceni, da gre za terorizem in iredento, ne rešuje kosovskega vprašanja, temveč vodi v katastrofo.

Republika Slovenija in druge republike ter pokrajina Vojvodina so za reševanje kosovskega vprašanja lahko odgovorne le ob pogoju, da vse enakopravno sodelujejo pri oblikovanju skupne politike. Zapisali smo, da je treba v sedanjih

razmerah zagotoviti predvsem spoštovanje človekovih pravic vseh državljanov na Kosovu.

K umiritvi razmer bi po našem mnenju lahko največ prispeval začetek dialoga med predstavniki SR Srbije in predstavniki albanskega naroda, ki bi jim ljudje demokratično izkazali svoje zupanje. Zvezni organi bi morali pomagati vzpostaviti tak pogovor in pri njem sodelovati.

Drama na Kosovu škoduje celotni Jugoslaviji. Najbolj pa sveda trpijo ljudje na Kosovu. Takega širokega protestnega gibanja, ki je zajelo vse sloje prebivalstva, tudi kmete, ni mogoče poimenovati s separatizmom in terorizmom. O tem tragično pričajo številne človeške žrtve med albanskim prebivalstvom. V Republiki Sloveniji nismo in ne podcenjujemo albanskega nacionalizma in separatizma, ki izkorišča sedanjo stisko vseh prebivalcev Kosova in se zavedamo problema ogroženosti prebivalcev srbske in črnogorske narodnosti v pokrajini. Vendar pa varnosti pripadnikov srbske in črnogorske narodnosti na Kosovu ni mogoče zagotoviti z državnim terorjem nad pripadniki albanske narodnosti, saj nasilje rojeva le nasilje.

VI. LJUDSKA OBRAMBA

Na področju ljudske obrambe je Predsedstvo skrbelo za večjo kakovost in učinkovitost obrambnih priprav ter v skladu s procesi demokratizacije odpiralo prenovitvene procese in predlagalo nove rešitve.

Po mnenju Predsedstva je treba glede na spremenjene vojaškopolične razmere v svetu ter politično in gospodarsko stanje v državi znova presoditi izhodišča in usmeritve za obrambne in zaščitne aktivnosti. Zato je v izhodiščih Predsedstva Republike Slovenije za pripravo nove ustave Republike Slovenije in ustave SFR Jugoslavije ponudilo svoj pogled na nadaljnji razvoj sistema obrambe in zaščite. Pri njegovem razvijanju naj bi sicer izhajali iz idejnih zamisli, na podlagi katerih je bil ta sistem oblikovan, vendar bi jih morali kritično presoditi s stališča novih procesov, dejanskih potreb in možnosti. Zahtevalo je temeljito revizijo celotne normativne ureditve splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, predvsem s ciljem, da se odpravi preobsežna in preveč poenotena ureditev in zmanjša institucionalizacija ter zagotovita večja racionalnost in učinkovitost celotnega sistema. Z zakonom o spremembah in dopolnitvah zakona o

splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti, ki ga je Skupščina Republike Slovenije sprejela v marcu, so že bile uresničene posamezne pobude in predlogi Predsedstva, kot so: odprava posebne vloge zveze komunistov in drugih družbenopolitičnih organizacij v sistemu splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, odprava komitejev za splošno ljudska obrambo in družbeno samozaščito, odprava pokrajin, začasno prenehanje graditve zaklonišč in drugo. V drugi fazi sprememb tega zakona pa naj bi uveljavili celovite spremembe, in to tako, da bodo o vprašanjih obrambe in zaščite celovito odločale skupščine družbenopolitičnih skupnosti, ki morajo imeti tudi nadzor nad izvajanjem obrambnih in zaščitnih funkcij. Poleg tega naj bi poenostavili in racionalizirali obrambno načrtovanje, uveljavili merila tržnega gospodarstva namenske proizvodnje, razvili racionalnejšo organiziranost sistema opazovanja in obveščanja, prilagodili vzgojo in izobraževanje za obrambo in zaščito smotrom sodobne vzgoje in izobraževanja ter dejanskim ogroženostim itd. S spremembami organiziranosti Jugoslovanske ljudske armade je treba dati tudi možnost, da bodo vojaški obožniki vojaški rok pretežno služili v svoji matični republiki. Predsedstvo je dalo tudi pobudo, da se javno objavijo ali odpravijo vsi zaupni predpisi, ki so splošne narave in urejajo pravice in dolžnosti ljudi.

Predsedstvo je ob upoštevanju posebnosti naše republike predlagalo tudi številne druge rešitve, ki naj prispevajo k skladnemu razvoju vseh sestavin obrambe in zaščite in pri tem utrjujejo vlogo in odgovornost družbenopolitičnih skupnosti. Pri tem je zadevalo na določene težave, ki so izhajale delno iz veljavnega pravnega sistema na tem področju, delno pa tudi iz teženj po centralizaciji in poenotenju vseh obrambnih priprav v Jugoslaviji. Take težnje se še posebno kažejo na področju teritorialne obrambe in so tudi vzrok za preimenovanje Generalnega štaba Jugoslovanske ljudske armade v Generalni štab oboroženih sil SFR Jugoslavije.

Navedeni predlogi in nekateri že sprejete rešitve ter procesi, ki se razvijajo znotraj vseh sestavin splošne ljudske obrambe, prispevajo k utrjevanju suverenosti slovenske države na področju obrambe in tudi pri razvijanju in vodenju oboroženih sil. Predsedstvo meni, da je treba v zvezi z oboroženimi silami postavljati realne zahteve. Ne-realne zahteve zmanjšujejo možnost za konstruktivni dialog v federaciji in z Jugoslovansko

ljudsko armado o vprašanjih, kot so: večja pristojnost in vloga Republike Slovenije na področju obrambe, utrjevanje vloge republike pri organiziranju in vodenju teritorialne obrambe, spremembe v organiziranosti Jugoslovanske ljudske armade, ki bodo omogočile služenje pretežnega dela slovenskih vojaških obveznikov na območju Republike Slovenije.

Predsedstvo namreč meni, da je ob teritorialni obrambi potrebna tudi skupna armada, ki pa se mora organizirati in delovati na temelju enakopravnega dogovora vseh narodov in narodnosti Jugoslavije. Njeno funkcijo pa je treba ustavnopravno jasno opredeliti le v zvezi z obrambo neodvisnosti, suverenosti in ozemeljske neokrnjenosti pred zunanjo agresijo. Jugoslovanska ljudska armada se mora depolitizirati. Ob splošni družbeni reformi vloga Armade ne more ostati nespremenjena. V njenih enotah in ustanovah je treba zagotoviti tudi popolno enakopravnost jezikov in pisav jugoslovanskih narodov in narodnosti tudi pri poveljevanju in vojaškem pouku ter zagotoviti možnosti tudi za druge kulturne posebnosti posameznih narodov in narodnosti.

To bi ustvarilo tudi razmere, ki bi prispevale k večjemu vpisu Slovencev v vojaške šole in uspešnejšemu reševanju drugih kadrovskih vprašanj na tem področju, saj je znano, da se na teh področjih nadaljujejo negativni trendi – še naprej se zmanjšuje vpis v vojaške šole in na Katedro za obramboslovje FSPN v Ljubljani, povečuje se osip v vojaških šolah, vse več je izstopov iz aktivne vojaške službe, usiha tudi zanimanje za šole za rezervne oficirje. Vzroki za tako stanje so v glavnem raziskani, predlagani so bili številni ukrepi za izboljšanje, katerih pa zvezni organi večinoma niso sprejeli. Ker brez že omenjenih sprememb, posebno v vojaškem šolstvu ter sestavi in odnosih v Armadi, stanja ne bo mogoče izboljšati, bo zato treba ustrezne sistemske ukrepe uveljaviti s spremembo predpisov.

V preteklem obdobju je bila Slovenija stalno pod pritiskom kritike zaradi domnevnih napadov na obrambo in še posebej na JLA. Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo in nekateri drugi zvezni organi so sprejemali politične ocene, ki so povečini temeljile na spornih in nesprejemljivih prispevkih, razpravah in izjavah posameznikov. Pri tem pa niso upoštevali dejanskega stanja in dosežkov Republike Slovenije na področju obrambnih priprav niti odnosa in stališč prebivalcev Slovenije ter družbenih organov in organizacij do obrambe

in JLA. Državljeni Slovenije so svoje pravice in dolžnosti večinoma primerno uresničevali v vseh obrambnih strukturah. V zavesti prebivalcev Slovenije je prepričanje, da mora biti JLA v službi obrambe neodvisnosti in ozemeljske nedotakljivosti, ne pa urejanja notranjih odnosov.

Predsedstvo je odločno nasprotovalo neobjektivnemu in zlonamernemu prikazovanju vloge Jugoslovanske ljudske armade v naši družbi in se v marsičem tudi ni strinjalo s pisanjem o obrambi in Jugoslovanski ljudski armadi. Vendar pa je tudi ta vprašanja presojalo v skladu z odnosi, ki nastajajo v procesu demokratizacije. Nujno je treba upoštevati, da so glede na doseženo stopnjo demokratizacije vse družbene ustanove izpostavljene kritični presoji javnosti, in da pri tem tudi Jugoslovanska ljudska armada ne more biti izvzeta.

Predsedstvo Republike Slovenije je dalo leta 1988 Predsedstvu SFR Jugoslavije pobudo za celovito in ustrežnejšo pravno ureditev izrednih razmer, ker je menilo, da je sedanja ureditev pomanjkljiva in ni v skladu z vlogo in položajem republik ter odnosi v federaciji. Ustava SFR Jugoslavije, kot je znano, ne opredeljuje izrednih razmer in ne določa pooblastil Predsedstva SFR Jugoslavije za razglašanje in ukrepanje ob izrednih razmerah. Izredne razmere so opredeljene le v zveznem zakonu o splošni ljudski obrambi, in še to le z vidika varstva in zaščite vrednot, ki so predmet ljudske obrambe.

VII. MEDNARODNI ODNOSI

V preteklih dveh letih je dinamično notranjepolitično dogajanje v Jugoslaviji spodbujalo tudi kritična razmišljanja o njeni zunanjepolitični dejavnosti in terjalo ponovni razmislek o prednostih naše zunanje politike.

V Evropi smo priče vse močnejšim integracijskim procesom, ki so okvir za prevladujoče trende ekonomskega, tehnološkega, znanstvenega, kulturnega in drugih smeri razvoja. V Jugoslaviji se že leta z muko prebija spoznanje, da si mora tudi sama priboriti svoje mesto v teh procesih, sicer ji pretita izolacija in neizogibno vsestransko zaostajanje. Ni neskromno reči, da so se pobude za tako ozaveščanje Jugoslavije sprožile prav v Sloveniji, ki tudi danes spodbuja usmerjenost naše države v Evropo.

Vzporedno z združevalnimi procesi pa so v Evropi vse bolj izražene težnje za razvijanjem regionalnega sodelovanja in krepitev avtonom-

nosti njegovih nosilcev. V teh procesih ima svoje pomembno mesto tudi Republika Slovenija s svojim tvornim sodelovanjem v Delovni skupnosti Alpe-Jadran. V več kot desetletnem dinamičnem razvoju Delovne skupnosti Alpe-Jadran so doseženi rezultati prinesli veliko koristi ne le Sloveniji, temveč tudi drugim delom Jugoslavije.

Predsedstvo Republike Slovenije je s svojim delovanjem in preko Republiškega družbenega sveta za mednarodne odnose spodbujalo vse pomembnejše oblike mednarodnega sodelovanja Republike Slovenije in ugotavljalo, da se povečujejo možnosti in potrebe za njeno avtonomno nastopanje in uveljavljanje njenih posebnih interesov v mednarodnih odnosih. Opozarjalo je, da se mora Republika Slovenija vsestransko in sistematično usposablјati za samostojno nastopanje v mednarodnih odnosih, ki bo s krepitvijo regionalizma dobivalo vse večji pomen tudi v prihodnje.

Predsedstvo Republike Slovenije je tudi v preteklem dveletnem obdobju pozorno obravnavalo probleme odnosov matične domovine Slovenije s Slovenci po svetu. V pluralističnem oblikovanju naše družbe se pojavlja vse večje število nosilcev sodelovanja in množijo se pobude za poglobljanje in utrjevanje narodnih vezi z vsemi deli slovenskega narodnega telesa.

Med takimi pobudami je bila posebno odmevna zamisel o sklicu vseslovenskega kongresa v Ljubljani, ki jo je Predsedstvo podprlo in zagotovilo, da bo slovenska država poskrbela za dosledno spoštovanje načela osebne nedotakljivosti udeležencev ne glede na njihovo svetovnonazorsko in politično prepričanje.

Posebno pozornost je Predsedstvo posvečalo položaju manjšin, italijanski in madžarski narodnosti v Sloveniji, in tudi slovenskim narodnostnim skupnostim v sosednjih državah Italiji, Avstriji in na Madžarskem. Kljub zgledni pravni urejenosti položaja narodnosti pri nas in dobremu sodelovanju z njihovimi organizacijami, je Predsedstvo ugotavljalo, da se problemi še pojavljajo in da je potrebno trajno zavzemanje za njihovo obvladovanje. Kar zadeva položaj slovenske skupnosti v sosednjih državah, ki so z lastno zakonodajo in z mednarodnimi pogodbami sprejele obveznosti za zagotavljanje uresničevanja manjšinskih pravic, pa Predsedstvo ugotavlja, da se vprašanja ne rešujejo in da so Slovenci bolj ali manj stalno izpostavljeni raznarodovalnim pritiskom. Predsedstvo Republike Slovenije je pozorno spremljalo stanje na tem področju, zavzemalo

se je za obvladovanje problemov z neposredno pomočjo matične domovine slovenskim ustanovam v zamejstvu ali v obliki vpliva na vlada joče strukture v sosednjih državah zapremagovanje problemov. Zavedajoč se odgovornosti, ki jo imajo manjšine same za svojo usodo, je Predsedstvo tesno sodelovalo z vsemi slovenskimi organizacijami v zamejstvu in se zavzemalo za poenotenja njihovih stališč ter za njihovo skupno nastopanje za obrambo interesov slovenstva.

Vprašanja mednarodnih odnosov Jugoslavije so bila v preteklem letu v naši republiki še posebej kritično obravnavana, ker je bila Jugoslavija v tem času gostiteljica 9. konference šefov držav ali vlad neuvrščenih držav in je zatem prevzela vlogo predsedujoče članice gibanja. Predsedstvo je nastopalo proti megalomanskim in razsipniškim ambicijam pri organiziranju konference. Pri obravnavanju bodoče vloge Jugoslavije v gibanju pa se je zavzemalo, naj bo ta v skladu z realnimi interesi Jugoslavije v spreminjajočih se mednarodnih razmerah.

Med pogoji za uspešno uveljavljanje interesov Slovenije v mednarodnih odnosih je tudi primerna kadrovska zastopanost naše republike v zveznih organih, ki delujejo na področju mednarodnih odnosov. Tem vprašanjem je Predsedstvo Republike Slovenije posvečalo posebno pozornost na sejah in preko delovanja svoje Komisije za organizacijska in kadrovska vprašanja. Tudi v preteklem dveletnem obdobju je ugotavljalo, da je stanje na tem področju za Republiko Slovenijo neugodno in da se kljub prizadevanjem pristojnih organov v republiki ohranjajo ali pa celo poglobljajo nesorazmerja med zastopanostjo posameznih socialističnih republik in avtonomnih pokrajin številčno in tudi vsebinsko. Predsedstvo se je zavzemalo za izboljšanje tega stanja, pa tudi za odgovorno izbiranje in predlaganje kadrov iz Republike Slovenije.

Dobrica Ćosić, eden idejnih očetov Memoranduma Srbske akademije znanosti in umetnosti in pozneje celo predsednik Zvezne republike Jugoslavije, ki ga je Milošević "po uporabi" hitro odstavil (Boris Jež, Nikoli več Yu, Ljubljana 1994, str. 38).

1.1 SLOVENSKO – SRBSKI ODNOSI

Z zmago Slobodana Miloševića v notranjih frakcijskih bojih v srbski zvezi komunistov in prevladovanjem velikosrbske usmeritve v srbski politiki, se je začel tudi srbsko-slovenski konflikt. Nesoglasje med Srbijo in federacijo na eni strani (pogledi in interesi so se večinoma ujemali, Srbija pa je federalne organe izkoriščala za izvajanje svoje politike) ter Slovenijo na drugi strani se je proti koncu osemdesetih let kazalo v vrsti ostrih konfliktov. Med njimi so najpomembnejši: seja vojaškega sveta 25. marca 1988 v Beogradu, na kateri so politični liberalizaciji v Sloveniji pripisali protirevolucionaren značaj, in slovenska reakcija na to oceno; proces proti četverici konec julija in v začetku avgusta 1988; nasprotovanje uvedbi izrednih razmer na Kosovu in zborovanje v Cankarjevem domu v podporo stavkajočim kosovskim rudarjem 24. februarja

1989, ki sta ga skupaj organizirali slovenska oblast in opozicija; sprejem amandmajev k slovenski ustavi 27. septembra 1989; preprečitev napovedanega "mitinga resnice" 1. decembra 1989 v Ljubljani; 14. izredni kongres ZKJ, ki je potekal od 20. do 24. januarja 1990 in ga je slovenska delegacija predčasno zapustila ter s tem povzročila razpad ZKJ; večstrankarske volitve v Sloveniji aprila 1990; poskus razorožitve slovenske TO maja 1990; sprejem Deklaracije o suverenosti v slovenski skupščini 2. julija 1990 in plebiscit o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije 23. decembra 1990.

Spopad med Slovenijo in Srbijo je bil hkrati spopad za naravo jugoslovanske federacije (enakopravna skupnost narodov ali Srboslavija) in soočenje dveh razvojnih modelov: moderne, pluralistične, odprte družbe, ki naj se čim prej vključi v evropske integracijske procese, ali pa patriarhalne in egalitaristične, na "modernem socializmu" temelječe skupnosti, ki se ne bo priklanjala "diktatu" zahoda in "hlapčevsko" prosila, naj jo sprejme medse. V letih 1987-1990 je bil – prvič v zgodovini jugoslovanske države od leta 1918 dalje – ključen srbsko-slovenski konflikt in ne srbsko-hrvaški (v katerem je v prejšnjih zgodovinskih obdobjih običajno Slovenija igrala "jeziček na tehtnici"). To ni bil konflikt dveh nacionalizmov – kot so večinoma prikazovali politiki in mediji na zahodu –, pač pa konflikt omenjenih razvojnih modelov. "Menim, da je odmik Srbije od temeljev enakopravnosti, demokracije in strpnosti glavni vzrok razpada Jugoslavije," je zapisal dolgoletni (pri jugoslovanskih socialističnih oblasteh tudi močno osovražen) opazovalec in analitik jugoslovanske družbe novinar Viktor Meier.¹⁶

Do spora je prišlo najprej med slovenskimi in srbskimi intelektualci, potem pa tudi med politiki. Stiki med slovenskimi in srbskimi intelektualci so bili več let zelo pristrčni tudi na osebni ravni,¹⁷ čeprav je pri Slovencih na osnovi izkušenj iz šestdesetih let vedno obstajala tudi previdnost. Po solidarnosti iz začetka osemdesetih let je do prvega večjega konflikta prišlo leta 1983 zaradi skupnih programskih jeder v šolstvu.¹⁸ Po

neuspelem poskusu v šestdesetih letih, da bi šolski sistem uredili enotno, so se taka prizadevanja ponovno začela leta 1980. Razlogov za to je bilo več: eden je bil v želji dela jugoslovanskega (zlasti pa srbskega) političnega vrha, da po "razbitju" Jugoslavije z ustavo iz leta 1974 znova utrdi jugoslovanstvo, za kar sta najprimernejša skupno izobraževanje in vzgoja. Drugi razlog je bil v tem, da si je srbska oblast prek skupnih jugoslovanskih osnov vzgoje in izobraževanja hotela znova podrediti šolstvo na Kosovu (leta 1987, ko so bila v drugih republikah deloma ali v celoti jedra sprejeta, jim je delno uspelo). Tretji razlog je bil povsem racionalen in so ga podpirali tudi najvplivnejši jugoslovanski znanstveniki, neobremenjeni s centralizmom ali velikosrbstvom (npr. svetovno znani fizik Pavle Savić, ki je leta 1986 javno nasprotoval Memorandumu SANU): doseči kolikor toliko enoten in pregleden šolski sistem z večjo mobilnostjo učencev med posameznimi republikami, modernizacijo pouka. Vendar so bili pedagoški cilji, potrebe otrok, preobrazba tradicionalne šole v moderno, individualizacija pouka, razvoj kritičnega mišljenja, navajanje na permanentno učenje, kot ugotavlja Leopoldina Plut – Pregelj, v ozadju skupnih programskih jeder. V uvodu k osnutkom skupnih programskih jeder so bili kot cilji običajno navedeni: vzgoja za bratstvo in enotnost ter skupno življenje v samoupravni socialistični Jugoslaviji, marksistična vzgoja in izobraževanje, katere rezultat naj bi bile vsestransko razvite samoupravne socialistične osebnosti; razvijanje jugoslovanskega socialističnega patriotizma; negovanje revolucionarnih tradicij NOB in pripravljenosti braniti domovino; pa tudi spoštovanje kulturne dediščine narodov in narodnosti Jugoslavije. Nasprotovanje jedrom pa ni nastalo zaradi fizike ali matematike, pač pa predvsem zaradi pouka književnosti, pri kateri bi se morali slovenski učenci učiti 70 odstotkov jugoslovanske književnosti in le 30 odstotkov slovenske.¹⁹ Zaradi pro-

Leopoldina Plut – Pregelj v poglavju Slovenia's Concerns About the Proposed Yugoslav Core Curriculum in the 1980s v knjigi: L. Plut – Pregelj, Aleš Gabrič and Božo Repe, The Replurating of Slovenia in the 1980s, New revelations from Archival Records, The Henry M. Jackson School of International Studies, University of Washington 2000 (dalje: The Replurating of Slovenia in the 1980s), Janez Menart: Slovenec v Srboslaviji, Ljubljana 2001.

¹⁹ Skupna programska jedra in slovenstvo, Delo, 1. 9. 1983, str. 7-9; Menart, Slovenec v Srboslaviji.

¹⁶ Viktor Meier, Zakaj je razpadla Jugoslavija, Ljubljana 1996, str. 12.

¹⁷ Dobrica Ćosić je npr. imel tesne stike še s perspektivovsko generacijo slovenskih intelektualcev, potem pa zlasti s Spomenko in Tinotom Hribarjem oz. krogom Nove revije in je pogosto prihajal v Slovenijo.

¹⁸ Več o tem: Božo Repe: Jutri je nov dan, Ljubljana 2002,

testov pisateljev in javnosti ter številnih polemik (ok. 250 zapisov o jedrih v naslednjih mesecih, okrogle mize in sestanki na raznih ravneh) in zaradi ostrih napadov na Slovenijo iz drugih jugoslovanskih okolij je sprva jedrom naklonjeno in nato nevtralnno stališče postopoma začela spreminjati tudi slovenska politika. Kljub različnim pogledom in konfliktu ob skupnih programskih jedrih so bili stiki slovenskih in srbskih intelektualcev še nekaj časa redni. Med pomembnejša srečanja sodi sestanek 14. novembra 1984 v gostilni Mrak v Ljubljani, kjer pa so se – ob sicer skupni ugotovitvi, "da je z obstoječo Jugoslavijo, v kateri se vsi počutimo le slabo, konec" – sprli ob vprašanju pravice do samoodločbe in s tem osamosvojitve (ki je bilo tedaj mišljeno kot konfederativni status Slovenije v Jugoslaviji).²⁰ Novorevijaški krog je srbskim intelektualcem nekaj mesecev kasneje ponudil posebno številko Nove revije, da bi v njej izrazili svoja stališča, vendar ti tega niso storili, ker je predsedstvo SANU 23. maja 1985, ustanovilo šestnajstčlansko komisijo, katere naloga je bila priprava Memoranduma o družbenih razmerah v državi, še posebej v Srbiji.²¹ V memorandumu, ki je postal javen septembra 1986, so srbski intelektualci zapisali da proti Srbiji obstaja trajna hrvaško-slovenska koalicija, srbski narod pa edini nima svoje države, čeprav je največ žrtvoval v obeh svetovnih vojnah, saj je politično, etnično in kulturno razpršen po vseh republikah in pokrajinah, in da se morajo zato Srbi poenotiti in povezati (vzpostaviti popolno nacionalno in kulturno integriteto srbskega naroda ne glede na to, v kateri pokrajini ali republiki živijo). Memo-

randum je zahteval združitev vseh Srbov v eni državi, torej teritorialno združitev tedanje republike Srbije z deli ozemlja Hrvaške ter BiH. Njegovi pisci so tudi pozvali druge jugoslovanske narode, naj se izjasnijo o svojih namerah, ker bi v tem primeru tudi Srbija laže opredelila oz. zagovarjala svoje interese. V Sloveniji so tedaj že pripravljali 57. številko Nove revije, na Hrvaškem pa niso upali preveč glasno reagirati. Zgodovinar Miroslav Brandt je sicer JAZU v Zagrebu neuradno predlagal, da bi tudi ona formirala znanstveno skupino, ki bi napisala hrvaški nacionalni program in odgovorila na Memorandum SANU, vendar je dobil odgovor, da v JAZU ni primernih ljudi za kaj takega. Potem je sam napisal Antimemorandum, vendar ga ni upal objaviti. Besedilo je bilo tako objavljeno šele leta 1991, v zborniku z naslovom Izvori velikosrbske agresije.²²

Po sestanku pri Mraku, še bolj pa potem, ko je Memorandum postal javen, so se začele tudi polemike med slovenskimi in srbskimi intelektualci, v tistem času (1985 in 1986) pa so se pričeli tudi sistematični napadi srbskega in zveznega tiska na Slovenijo. Na kongresu jugoslovanskih književnikov v Mariboru leta 1986 književniki niso hoteli za predsednika izvoliti nacionalističnega srbskega pisatelja Miodraga Bulatovića, in Zveza književnikov Jugoslavije je zašla v blokado in krizo, iz katere se ni več pobrala

(slovenski pisatelji so formalno iz nje izstopili februarja 1990).

Iz intelektualnih sfer se je srbsko slovenski spor prenesel na politično prizorišče, polemike na sejah predsedstva CK ZKJ, predsedstva SFRJ in v drugih organih so bile ostre in brezkompromisne, Slovenci pa so – zaradi nasprotovanja centralizaciji Jugoslavije in srbski politiki na Kosovu – poleg Albancev postali najbolj osvražen narod v Srbiji. Slovenski politiki so bili izpostavljeni zmerjanju srbskega tiska, žaljivih klicev na mitingih in pozivanja, naj se jih s pritiskom ulice odstavi in z njimi obračuna.

Zaradi slovenskih stališč do Kosova, izrečenih na zborovanju v Cankarjevem domu februarja 1989, pa tudi v govorih politikov in v časopisnih zapisih, so bili politični in gospodarski odnosi med obema republikama praktično prekinjeni, čeprav je zajedljivo medsebojno zmerjanje in

²⁰ Sestanka so se od Srbov udeležili: Dobrica Ćosić, Mihajlo Marković in Ljubomir Tadić, od Slovencev pa Spomenka in Tine Hribar, Marjan Rožanc, Milan Apih, Ivan Urbančič in Taras Kermauner. Srečanje, ki naj bi bilo tajno, je spremljala in posnela tudi SDV. Nekateri udeleženci, npr. Tine Hribar, so imeli sestanek za zelo pomemben (sovpadal naj bi z ugotovitvami novorevijaškega kroga, da slovensko samobitnost lahko zagotovi le konfederativni status), drugi (Taras Kermauner) pa so menili, da ni imel prelomnega pomena, da je šlo bolj za neke vrste "tipanje". (Pogovori pisca s T. Kermaunerjem december 1993 – februar 1994, neavtoriziran magnetogram, str. 42. Arhiv Znanstvenega in publicističnega središča Lj.) Več o sestanku v: Tine Hribar, Nova, osamosvojitvena volja Slovencev, objavljeno v zborniku Slovenci in država, Lj. 1995, str. 279-293; isti, Slovenska državnost, str. 225, in dokumentacijski dodatek str. 238-240 ter 248-250. Posnetek, ki ga je naredila SDV, naj bi po zagotovilih pristojnih v Sovi ne bil ohranjen.

²¹ Memorandum of the Serbian Academy of Sciences and Arts. Answers to criticisms, Belgrade 1995, str. 13.

²² Izvori velikosrbske agresije, rasprave, dokumenti, kartografski prikazi, priredio Bože Čović, Zg. 1991, str. 207-256. – V knjigi je objavljen tudi Memorandum SANU.

dopisovanje med najvišjimi republiški voditelji in organi trajalo še nekaj časa. Srbski predsednik Slobodan Milošević je 22. maja 1989 v Novem Sadu ostro napadel Slovenijo, slovenska skupščina pa je od predsedstva zahtevala, da se do govora opredeli (Slovenijo je javno kritiziral tudi tedanji predsednik srbske skupščine Borisav Jović, češ, da želi Jugoslavijo spremeniti v konfederacijo). Slovensko predsedstvo je sprejelo oceno, da ne bo javno odgovarjalo, ker bi to še bolj zaostrilo politične odnose v državi, je pa na Miloševićeve ocene o stanju v Sloveniji reagiral predsednik RK SZDL in član predsedstva SRS Jože Smole. Sklenjeno pa je bilo, da predsedstvo pošlje pismo P SR Srbije, z zahtevo, da se to opredeli do žaljivih ocen svojega predsednika. V teleksu, ki je bil srbskemu predsedstvu poslan 29. 5. 1989 je bilo tudi predlagano, naj v bodoče medsebojnih odnosov ne bi reševali z grobimi nastopi in javnimi zmerjanji ampak naj bi se predsedstvi sestali in v pogovoru razčistili nastale probleme v medsebojnih pogovorih. Srbsko predsedstvo je odgovor na teleks slovenskega predsedstva poslalo v cirilici, 1. julija 1989. V njem je pisalo, da so njihova (srbska) vrata za razgovor odprta, "...vendar če iskreno želite da bo odgovor dal kakšen rezultat, predpostavljamo, da se zavedate dejstva, da je to mogoče le, če

spremenite odnos do Kosova in ga uskladite s politiko SFRJ in ZKJ. Upamo, da boste tedaj prenehali namerno zamolčevati vsebino antisrbskih in antijugoslovanskih nastopov v Cankarjevem domu, ki so, kot dobro veste, predvsem z izjavo da se v Starem trgu brani avnojska Jugoslavija, predstavljali najbolj podel udarec v hrbet Srbije, v trenutku, ko je Srbija s sprejetjem ustavnih amandmajev postajala republika – enakopravna z drugimi republikami v Jugoslaviji." V pismu je bilo tudi zapisano, da razgovori ne bi imeli možnosti za uspeh, če bo slovenska stran še naprej vztrajala pri namernem dezinformiranju svoje javnosti o stanju v Srbiji in napadala ljudi, ki mislijo drugače in če bo še naprej izražala namero, da ureja zadeve v Srbiji, še posebej na Kosovu. Pismo, ki ga je podpisal predsednik Slobodan Milošević, se končuje: "Ko boste končno razumeli, da se o ureditvi Srbije ne morete spraševati nič več kot se mi sprašujemo o ureditvi Slovenije, nam bo ljubo, da vas pozdravimo v Beogradu, da bi se pogovarjali o tem, kaj je naš obojestranski interes v Jugoslaviji, ki nam je skupna domovina. Z najlepšimi željami za vsestranski razvoj SR Slovenije Vam pošiljamo naše pozdrave." Slovensko predsedstvo je arogantno pismo srbskega predsedstva razumelo kot zavrnitev pogovorov in v tem smislu tudi odgovorilo.

"Dogajanje naroda" na beograjskih ulicah
(J. Ž.; Desetletje Slovenija Država, Ljubljana 2001, slika 14)

Dokument št. 2:²³**Zapisnik 59. seje Predsedstva SR Slovenije, ki je bila 20. marca 1989**PRESEDSTVO SOCIALISTIČNE
REPUBLIKE SLOVENIJE

STROGO ZAUPNO

ZAPISNIK

59. seje Predsedstva SR Slovenije, ki je bila 20. marca 1989

Sejo je vodil: predsednik Predsedstva SR Slovenije Janez Stanovnik.

Navzoči člani: Alojz Briški, Majda Gaspari, Andrej Marinc, dr. Janko Pleterski, Milan Kučan in Jože Smole.

Svojo odsotnost sta opravičila člana Predsedstva SR Slovenije: dr. Ivo Fabinc in dr. Ivan Ribnikar.

Seji so prisostvovali tudi: Stane Dolanc, podpredsednik Predsedstva SFRJ, Miran Potrč, predsednik Skupščine SR Slovenije, Dušan Šinigoj, predsednik Izvršnega sveta Skupščine SR Slovenije, Tomaž Ertl, republiški sekretar za notranje zadeve, Miha Ravnik, predsednik RS ZSS, Bojan Polak, predsednik RO ZZB NOV Slovenije in Jože Školč, predsednik RK ZSMS.

Ostali navzoči: Peter Šuler, generalni sekretar Predsedstva SR Slovenije, Martin Cerkvenik, pomočnik generalnega sekretarja Predsedstva SR Slovenije; svetovalci Predsedstva SRS: Neven Borak, Franc Godeša, Josip Košuta in Branko Zihlerl.

Sprejet je bil naslednji dnevni red:

1. Odobritev zapisnikov 56., 57. in 58. seje Predsedstva SRS;
2. Ocena varnostnih in političnih razmer v SR Sloveniji;
3. Razno.

Ad 1./

Osnutki zapisnikov 56., 57. in 58. seje Predsedstva so bili sprejeti v predloženem besedilu.

Ad 2./

Predsedstvo SR Slovenije je obravnavalo aktualne politične in varnostne razmere v republiki in Jugoslaviji. Janez Stanovnik, predsednik Predsedstva, je uvodoma tematiziral razpravo in

hkrati opozoril na medsebojno prepletenost problemov, ki so v zadnjem času kulminirali okrog mednacionalnega zaostrovanja na Kosovem. Poleg vprašanja odnosov do JLA v Sloveniji, pritiskov za takojšnjo izvršitev sodbe nad štirimi obsojenci pred ljubljanskim vojaškim sodiščem, je predsednik problematiziral nerazporejenost po Jugoslaviji, ki je nastalo kot refleksija na zbor v Cankarjevem domu, in opozoril na nevarnost, da bi nekontrolirano razpravljanje na zasedanju Skupščine SR Slovenije lahko sprožilo nov vihar v jugoslovanski javnosti.

Stane Dolanc je v uvodu poudaril, da ni nobene dvoma o tem, ali so izredni ukrepi Predsedstva SFRJ zakoniti ali ne. Ti ukrepi so zakoniti. Drugo je seveda vprašanje ustavnosti, ki pa ga do sedaj še nihče ni postavil. Izredni ukrepi so bili povsod po Jugoslaviji, vsaj formalno vzeto, pozitivno sprejeti, razen v Sloveniji, kar je odprlo možnosti za nove konfrontacije med slovensko politiko in politiko ostalih republiških vodstev. Vse tisto, o čemer je v zvezni skupščini govoril Lazar Mojsov, ni bilo stališče Predsedstva SFRJ, temveč tudi njegovo osebno stališče, kajti bil je pooblaščen samo za to, da pojasni ukrepe in delegate seznanj s sklepi predsedstva. Ko je govoril o "štabnem dokumentu", je pravzaprav privzel kvalifikacijo Veljka Kadijevića, ki je o tem razpravljaj na isti seji. Neglede na izjave Mojsova, so ukrepi utemeljeni z določili Zakona o ljudski obrambi, v katerem so pristojnosti zveznega predsedstva na tem področju normativno določene. Stane Dolanc je poudaril, da je bilo predsedstvo pred izbiro: ali izredni ukrepi ali pokol na Kosovem! Čeprav ni bil navzoč na seji, ki je obravnavala ta problem, bi tudi sam glasoval za take ukrepe. Spričo bojzani pred izrednimi ukrepi v Sloveniji, bi do takega stanja po njegovem mnenju lahko prišlo le v dveh primerih:

Prvič, če bi se začele materializirati separatistične tendence in drugič, če bi mitingaši iz Srbije, Črne gore, Vojvodine in Kosovega sprožili mednacionalne konflikte v naši republiki. Izrazil je tudi prepričanje, da ne kaže odpirati vprašanj o odnosih do JLA, zlasti ne v skupščini, ker bi vsako zaostrovanje škodovalo Sloveniji. Politični pluralizem da je realnost, kakršne ne moremo neogibno enačiti z večstrankarskim sistemom, marveč s svobodnimi pobudami na vseh področjih družbenega življenja. Opozoril je tudi na nevarnosti, ki jih ustvarja prekinitvev eko-

²³ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

nomskih tokov v Jugoslaviji, zapiranje v tako imenovane republiške ekonomije. Vse to se odraža tudi v odsotnosti javnega političnega dialoga, prepuščenosti manipulacijam in provokacijam v javnem komuniciranju. Tako denimo, ni vseeno, če so ocene slovenske politike o Kosovem v neposrednem nasprotju z ocenami pokrajinskega predsedstva in skupščine, ker se nekaj podobnega lahko zgodi jutri s politično oceno situacije v Sloveniji. Že tako se govori, češ da smo Slovenci izzvali konflikt na Kosovem. Predlagal je, naj v Skupščini jasno povemo, kako si predstavljamo odnose v federaciji, kaj je skupen interes in kaj pojmuje pod suverenostjo in samostojnostjo vseh federalnih enot. Bolj da govorimo o tem, da nismo za takšno Jugoslavijo, manj pa o možnih rešitvah, da bo Jugoslavija taka, v kakršni si želimo živeti. Pogosto vzbujamo vtis negativnega pristopa, ki nam onemogoča, da bi našli zaveznike v jugoslovanski skupnosti. Zaveznike pa lahko najdemo na dveh področjih: v prizadevanjih za ekonomsko reformo in za uresničevanje stališč slovenske konference zveze komunistov, se pravi, za prenovo ZKJ, socialistične zveze in celotnega sistema socialističnega samoupravljanja. Svojo razpravo je Stane Dolanc sklenil s pojasnilom, kaj je možno storiti glede pomilostitve četverice in kaj ne, seveda ob predpostavki, da takih zahtev Jugoslavija preprosto ne razume.

Na podlagi uvodnih pojasnil je Predsedstvo v razpravi temeljito analiziralo politične in varnostne razmere v SR Sloveniji. Sklenilo je, da ne sprejme o tem posebnega dokumenta, temveč da bo njegove ugotovitve in stališča vključilo v ekspozice, ki ga bo imel v Skupščini SR Slovenije predsednik Predsedstva SR Slovenije 30. 3. 1989. Glavni poudarki v ekspoziciji, katerega osnutek bodo člani Predsedstva dobili v pripombe pa naj bodo naslednje:

- razmeroma stabilne politične in varnostne razmere v SR Sloveniji, čeprav jih ni mogoče ocenjevati ločeno od situacije v jugoslovanski skupnosti;
- neugodna gospodarska gibanja so tudi v slovenski ekonomiji; ekstremno visoka inflacija, neugodna struktura gospodarstva, počasno uvajanje tržnih mehanizmov v tekočo ekonomsko politiko, velike izgube, slaba akumulativnost itd.; kar v bližnji prihodnosti utegne povzročiti hude socialne nemire, še posebej, če bi uvajanje programa novega Zveznega izvršnega sveta pričakali nepri-

pravljeni, brez ustreznih socialnih in drugih programov;

- razvoj pluralizma samoupravnih in političnih interesov kot temeljna predpostavka za izhod iz krize, prenova družbenopolitičnega sistema v smeri še večje demokratizacije, ki edina lahko zagotovi odpravo medsebojnih blokad v institucijah sistema, spremembo odnosov med gospodarstvom in družbenimi dejavnostmi;

- pozitivni odnos do JLA kot skupne oborožene sile jugoslovanskih narodov in narodnosti, kar izražajo tudi odlične ocene nedavnih vojaških vaj v Sloveniji, ter zavračanje neutemeljenih očitkov o tako imenovanem protiarmadnem razpoloženju Slovencev;

- Kosovo kot problem vseh jugoslovanskih narodov in narodnosti, zlasti tistih, ki žive v pokrajini; zahteva po proučitvi dosedanjih programov za to pokrajino, ki očitno niso učinkoviti, vključno s tistim, ki ga je sprejela slovenska skupščina – hkrati pa odločno zavračanje logike izrednih razmer pri razreševanju teh in drugih družbenopolitičnih problemov;

- zgodovinsko-aktualni status pravice na samoodločbo narodov v jugoslovanski skupnosti, s tem, da Slovencev nihče ne more izganjati iz SFRJ.

GENERALNI SEKRETAR

Peter Šuler

PRESEDNİK
Janez Stanovnik

Dokument št. 3:²⁴

Zapisnik 64. seje Predsedstva SR Slovenije, ki je bila 2. 6. 1989

PRESEDNİSTVO SOCIALISTIČNE
REPUBLIKE SLOVENIJE

STROGO ZAUPNO

ZAPISNIK

64. seje Predsedstva SR Slovenije, ki je bila 2. 6. 1989

Sejo je vodil: predsednik Predsedstva SR Slovenije Janez Stanovnik

²⁴ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

Navzoči člani: Alojz Briški, dr. Ivo Fabinc, Majda Gaspari, dr. Ivan Ribnikar in Milan Kučan.

Svojo odsotnost so opravičili člani Predsedstva SR Slovenije: Andrej Marinc, dr. Janko Pleterski in Jože Smole.

Seji so prisostvovali: Miran Potrč, predsednik Skupščine SR Slovenije, Dušan Šinigoj, predsednik Izvršnega sveta Skupščine SRS in dr. Ciril Ribičič, član Predsedstva CK ZKS.

Ostali navzoči: Martin Cerkvenc, pomočnik generalnega sekretarja Predsedstva SR Slovenije in svetovalca Predsedstva SR Slovenije: Neven Borak, Marjan Kramar.

Predsednik Predsedstva Janez Stanovnik je sklical to sejo zaradi pisma oziroma teleksa Predsedstva SR Srbije, ki je prispelo 1. 6. 1989 kot odgovor na pismo Predsedstva SR Slovenije z dne 29. 5. 1989.

Predsednik in člani Predsedstva so v razpravi ugotovili, da Predsedstvo SR Srbije na žalost ni sprejelo pobude za reševanje spornih vprašanj na pogovorih in je postavilo zanje nesprejemljive pogoje. Predsedstvu SR Srbije je zato treba poslati odločen odgovor in v njem povedati, da je SR Slovenija suverena država, ki ima pravico in dolžnost zavzemati svoja stališča o vprašanih skupnega življenja v federativnih skupnostih. Zahteva, da v naprej sprejmemo njihova stališča, je nesmiselna, saj pogovori sploh ne bi bili potrebni, če bi vsi mislili enako. V odgovoru, ki ga je treba objaviti, mora Predsedstvo SR Slovenije povedati jugoslovanski javnosti, da se bo SR Slovenija oziroma njeno vodstvo tudi v bodoče prizadevalo za konstruktivno sodelovanje med republikami in se bo pogovarjalo z vsemi tistimi, ki bodo pripravljeni na dialog. Na osnovi te razprave je Predsedstvo sprejelo besedilo pisma Predsedstvu SR Srbije, ki je sestavni del tega zapisnika.

POMOČNIK GENERALNEGA SEKRETARJA
Janez Stanovnik

PREDSEDNIK
Martin Cerkvenc

Dokument št. 4:²⁵

²⁵ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

Pismo P SRS predsedstvu SR Srbije, 2. 6. 1989

PREDSEDSTVO SOCIALISTIČNE
REPUBLIKE SLOVENIJE

Številka: 23-3/89

Ljubljana, 2. 6. 1989

PREDSEDSTVO SOCIALISTIČNE
REPUBLIKE SRBIJE

Beograd

Naš odgovor na pismo, kakršno ste nam poslali, kot odgovor na naš predlog za pogovore, bi vam moral biti znan vnaprej.

Socialistična republika Slovenija je suverena država slovenskega naroda, ki se je po svoji volji na podlagi svoje pravice do samoodločbe odločil, da živi skupaj z drugimi narodi in narodnostmi Jugoslavije v demokratični federativno urejeni socialistični skupnosti. Zato ima pravico in odgovornost, da svobodno in samostojno zavzema stališča in sodbe, tudi o vsebini skupnega življenja in skupne prihodnosti, ker je to del skupne usode vsakega naroda v skupni domovini, vključno z razmerami na Kosovu, kajti po sklepkih državnih in političnih organov SFRJ, in na zahtevo organov SR Srbije, je to naš skupni problem. Takšno pravico in odgovornost imajo vse socialistične republike. Ko in če bomo o bistvenih skupnih vprašanih Jugoslavije mislili enako, razgovori ne bodo potrebni. Ko naj bi obveljala volja, ki jo drugim vsiljuje vodstvo ene same republike, kot to očitno zahteva in pričakuje vaš odgovor, takrat razgovori, ki smo jih predlagali, ne bodo več smiselni. Zdaj, po vašem odgovoru, je povsem jasno, da takšnih razgovorov ne želite in zato tudi niso mogoči.

Predsedstvo SR Slovenije se bo še naprej zavzemalo za enakopravne pogovore s tistimi v Jugoslaviji, ki se zavedajo, da so ob spoštovanju vseh razlik enako kot mi, odgovorni za usodo našega skupnega življenja, za prihodnost SFRJ. O prihodnosti skupne domovine ta čas odločajo vsebina gospodarske in politične reforme jugoslovanske družbe, njena demokratizacija in sposobnost zagotoviti svojim državljanom pogoje za življenje, ki so skladni z merili sodobne civilizacije. Od tega sta odvisna smisel in trdnost naše skupnosti.

PREDSEDNIK

Janez Stanovnik

Poslano:

- v vednost Predsedstvu SFRJ

1.2. AMANDMAJI K SLOVENSKI USTAVI SEPTEMBRA 1989 IN URADNI SLOVENSKI PREDLOGI ZA SOČASNO PRIPRAVO NOVE SLOVENSKE IN JUGOSLOVANSKE USTAVE

Ustavni razvoj v socialistični Jugoslaviji je bil izredno dinamičen: prva povojna ustava po sovjetskem vzoru je bila sprejeta leta 1946, na njeni osnovi pa leta 1947 tudi prva slovenska ustava v vsej zgodovini sploh; ustavni zakon leta 1953, ustava leta 1963, amandmaji nanjo leta 1967, 1968 in 1971, nova ustava leta 1974. Vsakokratna ustava je bila izraz trenutnih razmer in zato bolj politično-programski kot ustavni akt. Ustava iz leta 1974, ki je pomenila višek jugoslovanskega federalizma, je bila nekaj vmesnega med federacijo in konfederacijo, zvezno ustavo je nekako izenačevala z republiškimi in ji ni dajala absolutnega primata. Po drugi strani pa – čeprav je republikam dajala veliko pravic – ni v celoti izhajala iz načela izvirne suverenosti republik in Jugoslavije ni definirala kot zveze držav (konfederacije) pač pa še naprej kot zvezno državo (federacijo). Ustava je (tako kot sicer vse povojne ustave) zagotavljala pravico do samoodločbe, vključno s pravico do odcepitve. Ni pa definirala, kako naj bi pravico narodi oz. republike uresničile. Tudi sicer so si bila pravna mnenja o tej pravici različna: del pravnikov je menil, da je enkratna in neponovljiva in da je bila z opredelitvijo za socialistično Jugoslavijo izčrpana, drugi del je zagovarjal njeno stalnost in neodtujljivost. Sistem, vzpostavljen na ustavi iz leta 1974 je lahko funkcioniral le, dokler so obstajali trije najmočnejši varovalni mehanizmi: enotna zveza komunistov, ki je delovala po načelu demokratičnega centralizma in s svojo vodilno vlogo to načelo tudi prenašala širše na družbo, enotna armada in Tito kot najvišja avtoriteta, hkratni poveljnik vojske, predsednik države in predsednik zveze komunistov.

Dokler je bil Tito živ neposrednih napadov na ustavo ni bilo, čeprav je bil že v sedemdesetih letih sklenjen tihi dogovor med delom srbske politike in vojsko, da je treba ustavo zrušiti.²⁶ Titova smrt je ponudila dolgo pričakovano priložnost za spremembo sistema. Ta proces pa je terjal svoj čas, zlasti v Srbiji, kjer je potekal zagrizen boj med različnimi frakcijami, institucionalno pa tudi med predsedstvom republike (to je že leta 1977 z izdelavo t.i. "Plave knjige" hotelo odpreti vprašanje obeh pokrajin, in med srbskim partijskim vodstvom, ki je do demonstracij na Kosovu 1981 temu nasprotovalo, izhajajoč iz prepričanja, da se je mogoče z Albanci na Kosovu dogovoriti). V začetku osemdesetih let je posebna komisija CK ZKJ preučevala odnose v Srbiji. Vodil jo je Milan Kučan. Ker je prišla do zaključka, da je Srbija zaradi pokrajin res v neenakopravnem položaju z drugimi republikami, so Kučanu politični nasprotniki, zlasti France Popit kasneje očitali, da so se s takim stališčem "odprla vrata velikosrbskemu in Miloševčevemu nacionalizmu."²⁷ V resnici je komisija kaj malo vplivala na razmere v Srbiji, pa tudi razprave so šle – podobno kot pri delu srbskega vodstva – v smeri iskanja rešitev znotraj obstoječe ureditve in iskanja dialoga z Albanci. Vprašanje ustave v drugih republikah sicer ni bilo tako izpostavljeno kot v Srbiji, toda v večini so v prvi polovici

²⁶ Vojska se, dokler je bil Tito živ (razen na področju obrambe) ni neposredno izpostavljala, potihem pa je ustavi nasprotovala in je podpirala srbska prizadevanja za njeno spremembo, saj je v "Kardeljevem konceptu federacije" videla začetek razpada Jugoslavije (glej Veljko Kadjević: Moje videnje raspada, Politika, Beograd 1993 str. 65). Draža Marković, tedaj vodilni srbski politik je vprašanje položaja obeh avtonomnih pokrajin s soglasjem P SR Srbije načel že leta 1976, vendar je stvar ostala na ravni razlage, ne pa spreminjanja ustave. V predsedstvu SR Srbije so nato izdelali elaborat ("Plavo knjigo") o odnosih med pokrajinama in Srbijo kot republiko. Cilj je bil preprečiti krepitev položaja avtonomnih pokrajin. Srbsko partijsko vodstvo z dr. Ivanom Stambolićem na čelu se s takim pristopom ni strinjalo, izhajalo je iz stališča, da je treba odnose v Srbiji reševati z dogovarjanjem, konzultacijami in skupnimi akcijami, ne pa z zmanjševanjem pravic pokrajin (čeprav tudi Stambolić – ki je leta 1987 izgubil frakcijski boj z Miloševićem – ni veljal za demokratičnega politika). Tako stališče je sprejel tudi kongres ZK Srbije leta 1978 Dušan Bilandžić: Jugoslavija poslije Tita, Globus, Zagreb 1985, str. str. 79-94 (dalje Jugoslavija poslije Tita), Ivan Stambolić: Put u bespuće, Beograd 1995, str. 75-93.

²⁷ Pričevanje Franceta Popita za TV Slovenijo, objavljeno v Ljerka Bizilj, Nace Bizilj: Novinarski arhivi, Agora, Ljubljana 1996, str. 145 (dalje Bizilj: Novinarski arhivi).

osemdesetih let prav tako potekali boji za oblast med političnimi elitami, od njihovega izida pa je bil v marsičem odvisen razplet jugoslovanske krize. Sestavni del boja za oblast je bil tudi proces notranje homogenizacije na nacionalni osnovi.

Nezadovoljstvo z ustavo je imelo za posledico, da je že novembra 1979 Zvezni zbor skupščine SFRJ po predhodnem soglasju skupščin republik in pokrajin na predlog predsedstva SFRJ sprejel sklep o spremembi ustave. Amandmaji so sprva zadevali le vprašanje mandatov za razne funkcije na zvezni ravni in po republikah, ki so bili različno urejeni in naj bi jih poenotili. Namen sprememb (zlasti pri mlajši generaciji politikov) naj bi bil tudi v tem, da bi okrepili kolektivno vodenje, zmanjšali trajanje mandatov in s tem omejili politično moč vodilne garniture, ki je bila tako v zveznih organih kot v republikah na oblasti že od začetka sedemdesetih let (kar pa se do srede osemdesetih let ni uresničilo). Razprave so namreč že potekale v senci Titove bolezni in tihega pripravljavanja na posttitovsko obdobje. Ker pa je še med razpravo prišlo do Titove smrti, je bilo treba zaradi njegovega ustavno določenega položaja spremeniti nekatera določila. Te spremembe niso bistveno posegle niti v temelje jugoslovanskega niti v temelje slovenskega sistema. Obstajali pa so poskusi, da bi ob vprašanju zveznih ustavnih sprememb rešili tudi vprašanje Srbije, ki je zastopala tezo, da ni konstituirana kot država. Ker zagovorniki centralizma niso uspeli z ustavnimi spremembami, so na 12. kongresu ZKJ leta 1982 predlagali, naj bi, podobno kot gospodarsko področje (Dolgoročni program ekonomske stabilizacije), analizirali tudi delovanje političnega sistema. Kljub naraščajoči krizi pa so šele leta 1983 v Zveznem svetu za vprašanja družbene ureditve začeli delati t.i. Kritično analizo funkcioniranja političnega sistema. Jeseni 1984 so bile sprejete osnovne usmeritve, do spomladi 1985 pa izdelani dokumenti, ki so šli v javno razpravo. Pisci kritične analize so vzrok za krizo videli v deformacijah sistema, ne pa v sistemu samem in zato je bila temeljna ugotovitev, da ni podlage za spreminjanje temeljev sistema, kakršen je zapisan v ustavi iz leta 1974. Takemu stališču je bila naklonjena tudi uradno organizirana javna razprava skozi SZDL, ki je v Sloveniji kritično analizo podprla in potrdila temeljno izhodišče Neuradna razprava, ki se je odvijala skozi številne publikacije (po grobih

ocenah je bilo o jugoslovanskem političnem sistemu v času razprave napisanih več kot petdeset knjig), časopisne polemike, strokovne članke, televizijske in radijske oddaje, na raznih okroglih mizah in posvetovanjih, je šla v dve osnovni smeri z različnimi predznaki. Po eni strani je bil zlasti na udaru jugoslovanski (kon)federalizem, v katerem so zagovorniki ponovne centralizacije Jugoslavije videli glavnega krivca za jugoslovansko krizo. Nasprotniki teh tez so se zavzemali za še večjo samostojnost republik. Druga smer je zlasti kritizirala utopičnost sistema in se po eni načinici zavzemala za vračanje na državni socializem, po drugi pa za uvajanje klasičnega meščanskega sistema.²⁸ Jasno in z vedno večjimi pritiski, vendar pa iz različnih izhodišč, se je postavljala zahteva po reviziji ustave iz leta 1974. Pred temi pritiski je nazadnje popustilo tudi zvezno vodstvo, pri čemer je bil glavni argument, da ekonomskega sistema ni mogoče spremeniti brez spremembe ustave. Predsedstvo SFRJ je 12. 11. 1986 sprejelo načrt predloga za spremembe ustave, z njim pa so se nato strinjala vsa republiška vodstva, pri čemer pa je slovensko predsedstvo (enako tudi skupščina in SZDL) vztrajalo, da naj bi obravnavali le tista vprašanja, o katerih je že bilo doseženo soglasje Zveznega družbenega sveta za vprašanja družbene ureditve.²⁹ Slovensko vodstvo je vedelo, da so v predlogu tudi točke na katere ne more pristati, kot npr. financiranje JLA, zoževanje vprašanj, o katerih naj bi se s konsenzom odločalo v zboru republik in pokrajin, predlog za spremembo načina volitev predsedstva SFRJ, spreminjanje položaja avtonomnih pokrajin – tudi kot izhodišča za spreminjanje položaja republik –, zahteve, da se v pristojnost federacije vključi tudi vzgojo in izobraževanje in še nekatera). Kljub temu pa je na postopek za spremembe pristalo. Izhajalo je iz nujnosti sprememb na ekonomskem področju, ki jih po mnenju zvezne vlade ni bilo mogoče izpeljati brez spremembe ustave, potem iz bojazni, da bo izpostavljeno koncentriranemu pritisku iz cele Jugo-

²⁸ Poročilo o javni razpravi o "kritični analizi delovanja političnega sistema socialističnega samoupravljanja" v SR Sloveniji, Informacije RK SZDL Slovenije, Ljubljana 20. maja 1986.

²⁹ Načrt predloga, da se pristupi promenama u ustavu SFRJ, Beograd, 12. 11. 1986, predsedstvo SFRJ; Mnenje predsedstva Socialistične Republike Slovenije k osnutku predloga predsedstva SFRJ, da začne postopek za spremembo ustave SFRJ, ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

slavije, ker blokira spremembe, in ne nazadnje zato, ker je računalo, da bo mogoče v dolgotrajnih usklajevanjih in ob upoštevanju pravila konsenzualnega sprejemanja amandmajev marsikaj od predlaganega ublažiti ali zavrnuti. Zvezni zbor je tako predlog predsedstva sprejel 11. februarja 1987 in ga poslal v presojo republiškim skupščinam, ki naj bi o njem svoje stališče povedale do 20. marca 1987.

Razprava o amandmajih je v Sloveniji spodbudila nastanek in organiziranje ustavne opozicije, kar je bilo eno od ključnih dejanj v drugi polovici osemdesetih let. Ustava je postala glavno polje tekmovanja med socialističnimi oblastmi in delom kritično razpoložene strokovne javnosti. V Sloveniji je proti spremembam nastopilo Društvo slovenskih pisateljev, ki je najprej 24. februarja organiziralo razpravo v ožjem krogu, nato pa 16. marca organiziralo še javno razpravo o predlogu ustavnih sprememb, ki se jo je udeležilo okrog 800 ljudi. Glavni govornik je bil dr. France Bučar, ki je tudi dal pobudo za razpravo.³⁰ Pravni strokovnjaki iz opozicije so ocenili, da spremembe vodijo v večjo unitarnost. Na skupščino je bilo naslovljenih več zahtev, naj amandmajev ne podpre, najodmevnejši je imel naslov "Za demokracijo", podpisala pa ga je Koordinacija novih družbenih gibanj.³¹ Dokument je nastal iz raznih osnutkov, ki so jih napisali Grega Tomc, mag. Matevž Krivic, Janez Janša, dr. France Bučar, podpisali pa so ga posamezniki (skupaj več kot deset tisoč podpisov) in predstavniki zelo različnih skupin, od raznih družbenih gibanj do študentskih in kulturnih institucij. 20. marca je slovenska skupščina sprejem zveznih amandmajev kljub temu podprla, Društvo pisateljev in Sociološko društvo pa sta ustanovili svoji ustavni komisiji.

Ustavne spremembe naj bi po mnenju opozicije šle v smeri večje samostojnosti republik (konfederacija), sprostitev zasebnega podjetništva, ukinitvi monopolne vloge ZKJ in uvedbe političnega pluralizma (neposredne volitve z več kandidati). Zvezni zbor je kljub kritičnim stališčem v Sloveniji in nekaterih drugih republikah 27. decembra 1987 osnutek amandmajev k ustavi SFRJ sprejel in o njem se je začela javna razprava in

usklajevanja. Slovenski predstavniki v zveznih organih so si sicer prizadevali, da amandmaji ne bi bili sprejeti v paketu ampak bi o njih glasovali posamično, vendar s tem niso uspeli, čeprav so dosegli nekaj popravkov. Oktobra 1988 je Zvezni zbor sprejel končni predlog dopolnil potrdila pa ga je tudi slovenska skupščina (proti je glasoval predstavnik Društva slovenskih pisateljev Tone Pavček). Slovensko vodstvo je sprejem amandmajev prikazovalo kot svojo zmago in taki interpretaciji je bilo naklonjeno tudi javno mnenje, hkrati pa je bilo deležno hude kritike iz opozicije, še zlasti zaradi t.i. armadnega amandmaja, s katerim se je armada financirala mimo proračuna, to je iz posebnega davka od prometa proizvodov (do odstopanj od ustave iz leta 1974 v smeri večjih pooblastil centra je prišlo tudi na področju sodstva in zunanje politike).³² Kljub ustvarjenemu "euforičnemu vzdušju zmage" (kot je to označil Tine Hribar),³³ so zagovorniki amandmajev vsaj posredno priznavali, da so kritike upravičene: "Gre za opozorila, da seveda vse rešitve niso idealne. Da obstoje v Jugoslaviji težnje po centralizaciji in do njih moramo biti vedno pozorni. Da težnje, da se pristojnosti republike povečajo, res niso bile uresničene. Res je obratno...", je pred predsedniki skupščin občin (kjer je sprejem amandmajev sicer branil) priznaval Miran Potrč po sprejemu amandmajev.³⁴ Slovenskemu vodstvu je opozicija očitala, da je izbralo pot barantanja, pogajanj, usklajevanja, ki mu je formalno zagotovilo ohranitev položajev, hkrati pa izgubo "še zadnjih ostankov njene legitimitete", čeprav je tudi opozicija računala "z verjetnostjo uvedbe izrednega stanja v Sloveniji v tej ali oni, odkriti ali prikriti obliki"³⁵ ob hkratnem optimističnem pričakovanju, da bi Slovenija tak pritisk lahko zdržala.

Amandmaji k zvezni ustavi so načeli enotnost slovenskega vodstva, kar je bilo v naslednjih mesecih zaznati tudi v časopisnih komentarjih. Vprašanje, kdo bo zastopal Slovence v zvezi z ustavnimi vprašanji tako v republiški kot v zvezni

³⁰ O ustavnih spremembah, javna tribuna društva slovenskih pisateljev, Cankarjev dom, Ljubljana 16. marca 1987, Izdalo Društvo slovenskih pisateljev.

³¹ Izjavo so prvič prebrali 8. marca pred ljubljanskim sodiščem (med zaslišanjem Francija Zavrla v zvezi s člankom, Mamulo go home!, objavljenem v Mladini).

³² V začetku je ustavne spremembe podpiralo okrog 42% anketirancev, skoraj toliko jih ni imelo svojega mnenja in le 18% je bilo proti.

³³ "Na Slovenskem smo mi gospodar", intervju za Katedro, Tine Hribar: Slovenska suverenost, Nova revija 7/1988, št. 80, citirano po: Slovenska državnost str. 131.

³⁴ Uvodna beseda predsednika Skupščine SR Slovenije Mirana Potrča na posvetu s predsedniki občinskih skupščin in posebnih družbenopolitičnih skupnosti dne 10. 11. 1988, Poročevalec št. 35, 15. 11. 1988, str. 10.

³⁵ Jambreč: Ustavna demokracija, str. 243-246.

ustavni komisiji niso postavljali samo v nekaterih časopisih in na javnih tribunah, pač pa so vprašanje odgovornosti vseh treh članov zvezne ustavne komisije (Mirana Potrča, dr. Cirila Ribičiča in Milana Kučana) načeli tudi na neformalnih sestankih republiškega vodstva (t.i. koordinacijah). Notranja nesoglasja so se poglobila, ko je France Popit v govoru v Kopru 4. 9. 1987 kritiziral amandmaje iz predloga zveznega predsedstva.³⁶ Kučan je nato zahteval, da predsedstvo SRS o tem razpravlja, saj se s tem slovensko vodstvo deli na tiste, "ki branijo slovenske interese in tiste, ki upoštevamo, da smo del Jugoslavije" in zagrozil, da ni več pripravljen delati, če se vodstvo ne bo poenotilo in če se ne bo dogovorilo na kateri točki in kdaj je pripravljeno iti v konflikt s federacijo.³⁷

Opozicijski Zbor za ustavo je medtem pripravljal svoj osnutek. 25. aprila 1988 so bile javnosti prvič predstavljene teze za ustavo republike Slovenije (objavljene v Časopisu za kritiko znanosti), popularno imenovane "sociološko-pisateljska ustava", sledila pa je vrsta strokovnih člankov na to temo v Novi reviji in drugih publikacijah. Osnovne ustavne zahteve opozicije so bile konfederacija (Jugoslavija kot pogodbeni skupnosti, delitev oblasti na zakonodajno, izvršno in sodno in vpeljava klasičnih meščanskih svoboščin, čeprav so tudi na opozicijski strani nekateri pisatelji in pravniki še dopuščali možnost tudi nestranskih demokracije in imeli do Jugoslavije manj rezerviran odnos. Ustavni predlogi opozicije so bili z oblastne strani zavračani, kljub temu pa so se razprave na raznih ravneh odvijale tako, da so v njih sodelovali tako predstavniki oblasti kot opozicije. Pravniki v oblastnih strukturah so se zavzemali za sočasen sprejem jugoslovanske in slovenske ustave (opozicija zagovarja stališče najprej slovenska ustava, nato dogovori s federacijo), ohranjanje samoupravljanja v moderirani obliki in deloma tudi skupščinskega sistema (dopuščali so tudi strankarski pluralizem v obliki "zvez", ki pa naj bi bil podrejen nadstrankarskim oblikam povezovanja, to je "krovni" SZDL). Pristajali so na tržne zakonitosti in enakopravnost lastnin in na črtanje pridevnika

"socialističen" iz imena republike. Njihov ideal je bil model t.i. "asimetrične federacije", ki naj bi omogočal republikam različen položaj oz. različno stopnjo prenašanja pristojnosti na federalne organe (kar pa so zvezne oblasti odločno zavračale).³⁸

Oblast je – ob spoznanju, da jo na ustavnem področju opozicija prehitela – začela pripravljati amandmaje k slovenski ustavi. Obenem je opozicijske predloge zavračala, vendar je to zavračanje izhajalo predvsem iz odnosa do političnega sistema (nasprotovanje odpravi uvedbi večstrankarstva oz. vztrajanje pri nestranskih pluralizmu). Pravniki na oblastni strani so namreč ugotavljali, da sociološko-pisateljski predlog ustave zahteva ukinitve družbene lastnine in družbenega samoupravljanja, zamenjavo načela enotnosti oblasti z načelom delitve oblasti, delegatstva s predstavništvom, delegatskega skupščinskega sistema s predsedniško-parlamentarnim. Odnos do federacije se je postopoma približeval zahtevam opozicije, čeprav je v zahtevah opozicije po uvedbi konfederacije kot pogodbeni skupnosti in vzpostavitvi Republike Slovenije kot subjekta mednarodnega prava oblastna stran videla prevelik radikalizem. Vendar je vztrajno prizadevanje opozicije po uveljavitvi svojih predlogov že obrodila sadove, v predlogu so zaznavali tudi sprejemljive formulacije in odlike: kratkost in jasnost izražanja v nasprotju z ekstenzivno veljavno ustavo, vgrajevanje sodobnih pridobitev meščanske demokracije, ki jih je mogoče upoštevati kot splošno civilizacijsko pridobitev.³⁹

Ko je prišlo februarja 1989 do spremembe srbske ustave, s katero so odvzeli pristojnosti Kosovu in

³⁸ Glavni ustavni strokovnjak na oblastni strani je bil dr. Ciril Ribičič, ki je v Marksističnem centru CK ZKS organiziral več razprav o ustavnih spremembah. Na njih so v glavnem sodelovali pravni strokovnjaki, ki so podpirali stališča oblasti, občasno pa so bili vabljeni tudi ljudje iz civilne družbe oz. iz opozicije. Bistvo uradnih stališč je povzel Mitja Žagar v knjižici Kakšni naj bosta novi ustavi? (Komunist, Ljubljana, 1989). Žagar je besedilo pripravil poleti in jeseni 1988 kot gradivo za eno do takih razprav. V knjižici je predlagan sočasen sprejem jugoslovanske in slovenske ustave. Koncept je ohranjal samoupravljanje v moderirani obliki in deloma tudi skupščinski sistem. O strankarskem pluralizmu govori nejasno (če bi obstajal, naj bi bil podrejen nestranskih oblikam povezovanja). Pristaja pa na tržne zakonitosti in enakopravnost lastnin in je za črtanje pridevnika "socialističen" iz imena republike.

³⁹ Ciril Ribičič: Poskus prve ocene gradiva za slovensko ustavo Društva slovenskih pisateljev. ARS, dislocirana enota I (Arhiv CK ZKS), fond predsednikova dejavnost.

³⁶ France Popit: Razhajanje med besedo in dejanjem večje kot kdaj prej, Delo, 5. 9. 1987, str. 3.

³⁷ Magnetogram 24. seje P SRS, 10. 9. 1987, razprava Milana Kučana (seja je bila sklicana na njegovo zahtevo in je bila namenjena obravnavi političnih izhodišč za razprave o amandmajih k ustavi SFRJ in SRS), ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

Vojvodin (s tem je bilo pravnega reda v Jugoslaviji konec), je tudi slovensko vodstvo reagiralo s spremembo ustave. Amandmaji k slovenski ustavi so v javno razpravo prišli med aprilom in junijem 1989 (skupščinska ustavna komisija je večino sprejela v prvi polovici septembra). Na delo skupščinske ustavne komisije je posredno ali neposredno precej vplival Zbor za ustavo, ki je komisiji redno pošiljal svoja stališča, spodbujal pa tudi pritisk javnosti. Ustavni amandmaji so v vseh organih zveznega vodstva in tudi v vodstvu ZKJ naleteli na izredno ostro nasprotovanje, njihov sprejem so hoteli na vsak način preprečiti, znova so se pojavile grožnje z uvedbo izrednega stanja. Zvezni časopis *Borba* je delovno gradivo amandmajev v posebni prilogi objavil 7. avgusta in nanje se je nato v Jugoslaviji vsul plaz kritik, P CK ZKJ je na seji 4. septembra sprejelo sklep, da na eni od prihodnjih sej razpravlja o amandmajih na slovensko ustavo, njegova strokovna služba pa je pripravila analizo, v kateri je dokazovala, da so amandmaji v nasprotju z ustavo SFRJ in da pomenijo uvajanje asimetrične federacije oz. konfederacije. rešitev problema so videli v političnem pritisku, ker jugoslovanski ustavni sistem nima "dovolj učinkovitega ustavno-pravnega mehanizma za odpravljanje nasprotij med republiško in zvezno ustavo...je reševanje takih problemov očitno prepuščeno političnim mehanizmom in političnim sredstvom, kar je rešitev, ki pripada partijski državi vendar je v tem trenutku nujno treba ravnati po veljavnih normah našega sistema..."⁴⁰ Kritizirani ali popolnoma zavračani so bili zlasti tisti amandmaji, ki govorijo o pravici do samoopredelitve, odcepitve in združitve in amandmaji o ekonomski suverenosti in pristojnosti federacije na ozemlju Slovenije). Slovenski vsebinski argumenti in sklicevanje nato, da je Srbija že februarja spremenila jugoslovanski ustavni red in takrat zahtevala, da se druge republike ne vmešavajo v njene "notranje" zadeve, niso zalegle.⁴¹ Proti amandmajem so se izrekli vsi federalni organi. Predsednik P SFRJ dr. Janez Drnovšek, ki je enako kot drugi slovenski politiki ocenjeval, da predsedstvo ni pristojno za strokovno razsojanje o ustavi (dosegel pa je le to, da naj bi P SFRJ na

enak način kot slovenske preučilo tudi spremembe ustave drugih republik) je z zavlačevanjem dosegel, da P SFRJ o njih razpravljalo šele 15. septembra. Strokovna služba predsedstva je pripravila gradivo s podobno vsebino kot zvezne partijske strokovne službe. Sestanki pred sejo P SFRJ in po njej s slovenskim vodstvom (14. in 21. septembra)⁴² niso prinesli učinka. 25. septembra je sprejem amandmajev obsodil Svet za varstvo ustavne ureditve (ki je bil v bistvu delovni organ predsedstva). Istega dne se je še enkrat sestalo P SFRJ (brez Drnovška, ki je bil v ZDA) in sprejelo pismo z opozorili na negativne posledice sprejetja amandmajev za varnost, enotnost in obrambo države in predlogom, naj skupščina sprejem amandmajev odloži.⁴³ P SFRJ je od zveznega ustavnega sodišča tudi zahtevalo, naj zavzame vnaprejšnje stališče, kar je bilo v nasprotju z zvezno ustavo (ustavno sodišče je lahko opozarjalo na neskladnost republiških ustav z zvezno po sprejetju, ni pa imelo moči, da jih razveljavi).⁴⁴

Vse slovenske družbenopolitične organizacije in vsi vidnejši politiki so amandmaje javno podprli, enotno pripravljenost, da jih branijo pa je predsednik SZDL Jože Smole izrazil z besedami "niti za milimeter ne bomo odstopili."⁴⁵ Najhujši pritisk je bil na ZKS. Predsedstvo CK ZKJ je najprej po burni dvodnevni seji kljub nasprotovanju slovenskih predstavnikov sprejelo oceno, da so predlagani amandmaji k slovenski ustavi v nasprotju z določbami ustave SFRJ (zlasti se jim je zdel sporen člen, da brez soglasja republiške skupščine v SR Sloveniji ni mogoče uvesti izrednih ukrepov).⁴⁶ Za 25. 9. je ponovno sklicalo sejo, ki pa se je Kučan ni udeležil, ker je o ustavnih amandmajih isti dan razpravljalo slovensko P CK ZKS. Na seji P CK ZKJ so kljub nasprotovanju Borisa Muževiča in Štefana Ko-

⁴⁰ Osvrt na idejno-politične aspekte predloga amandmana na ustav SR Slovenije ARS, dislocirana enota I (Arhiv CK ZKS), 95. seja P CK ZKS.

⁴¹ Uvod Cirila Ribičiča na seji 95. seji P CK ZKS, 18. 9. 1989 ARS, dislocirana enota I (Arhiv CK ZKS), seja P CK ZKS.

⁴² Zabeležka o razgovoru v Predsedstvu SFR Jugoslavije, 14. 9. 1989, zabeležil Andrej Marinc, ARS, dislocirana enota I (arhiv CK ZKS), fond predsednikova dejavnost (škafca 20).

⁴³ Pismo predsedstva SFRJ Skupščini SR Slovenije in Predsedstvu SR Slovenije, 25. 9. 1989, ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

⁴⁴ O dejavnosti P SFRJ v zvezi z ustavnimi amandmaji glej tudi: Borisav Jović: Zadnji dnevi SFRJ, odlomki iz dnevnika, Slovenska knjiga, Ljubljana 1996, str. 47-58 in dr. Janez Drnovšek: Moja resnica, Mladinska knjiga, Ljubljana 1996, str. 97-108.

⁴⁵ Dnevnik, 16. septembra 1989.

⁴⁶ Zabeležka razgovora članov P in izvršnih sekretarjev dne 21. 6. 1989 ARS, fond dislocirana enota I (Arhiv CK ZKS).

rošca sprejeli sklep, da se mora CK ZKS zavezati, da bo dosegel odložitev razprave o amandmajih na slovenski skupščini, predsednik črnogorske zveze komunistov pa je celo odkrito zapisal, da sta ustvarjena dva pravna sistema in da v takem primeru pač odloča sila.⁴⁷ Sprejet je bil sklep, da bo naslednji dan, 26. septembra o amandmajih na slovensko ustavo razpravljala CK ZKJ. Glavni sklep razprave naj bi bil, kot so hitro ugotovili v vodstvu ZKS, "da se sprejme stališče, ki bi slovenski centralni komite zavezovalo, da doseže odložitev sprejemanja amandmajev k slovenski ustavi."⁴⁸ Za isti dan je bila prav tako sklicana seja zveznega zbora skupščine SFRJ (ki je sprejem – ob obstrukciji slovenskih delegatov – prav tako obsodil, vendar je bila seja dva dni kasneje, 28. septembra). Napovedani so bili prihodi vlakov s protestniki iz Vojvodine in drugih krajev. "Ključni dan histerije je jutri (26. 9. op. B. R.), ko je v Beogradu pripravljen scenarij od jutra do večera", je ugotovil predsednik P SRS Janez Stanovnik.⁴⁹ Slovensko partijsko vodstvo se je zavarovalo tako, da je na isti dan dopoldne (26. septembra) sklicalo izredno sejo CK ZKS, na njem dobilo potrditev za svoja stališča in z argumentom, da sklepov CK ZKS ne morejo spremeniti, tudi če bi želeli, vzdržalo popoldansko in celonočno, po televiziji neposredno prenašano sejo CK ZKJ. Slovenska stališča so podprli le hrvaški člani CK ZKJ.

27. septembra 1989 so bili amandmaji v slovenski skupščini sprejeti, na svečano razglasitev pa je neposredno iz ZDA, kjer je bil na obisku, prišel tudi predsednik P SFRJ Janez Drnovšek, ki je s tem preprečil nadaljnje Jovičeve manipulacije.

Sprejeti amandmaji so ustavno omogočali prehod iz socialističnega v tržno gospodarstvo in iz enopartijskega sistema v večstrankarsko demokracijo (črtano je bilo tudi določilo o vodilni vlogi zveze komunistov), hkrati pa si se Slovenija v odnosu do federacije vzela tudi več pristojnosti (zlasti na gospodarskem področju), kot jih je določala zvezna ustava. Nekateri amandmaji so bili tudi posledica izkušenj z armadnimi pritiski in s procesom proti četverici (npr. določilo, da

akti, ki so v nasprotju z določbami o ustavni pravici jezikov narodov in narodnosti na področju SR Slovenije niso veljavni ali da izredno stanje lahko razglasi samo skupščina SRS). Sprejemanje amandmajev se je nato nadaljevalo marca 1990, ko je bil iz imena črtano določilo "socialistična." Septembrski amandmaji so tudi začeli spreminjati stare državne simbole in vzpostavljati nove, saj je bila za slovensko himno proglašena Prešernova Zdravljica (druga dva simbola, zastava in grb sta bila z velikimi težavami sprejeta šele tik pred razglasitvijo osamosvojitve).

⁴⁷ Magnetogram 96. seja P CK ZKS, 25. 9. 1989, ARS, dislocirana enota I (Arhiv CK ZKS), seja P CK ZKS.

⁴⁸ Zapisnik 96. seja P CK ZKS, 25. 9. 1989, ARS, dislocirana enota I (Arhiv CK ZKS), seja P CK ZKS.

⁴⁹ Magnetogram 96. seja P CK ZKS, 25. 9. 1989, ARS, dislocirana enota I (Arhiv CK ZKS), seja P CK ZKS.

Sprejem amandmajev k slovenski ustavi, 27. septembra 1989. Sprejem je pravno okreplil samostojnost Slovenije, obenem pa izzval hude pritiske vseh zveznih organov in načrt vrha JLA za intervencijo v Sloveniji, do katere pa potem ni prišlo (foto Nace Bizilj, Objavljeno v Novinarski arhivi str. 158 in 159).

Dokument št. 5:⁵⁰

Zabeležka o razgovoru v Predsedstvu SFR Jugoslavije, 14. 9. 1989

URADNA TAJNOST
Strogo zaupno

PRESEDSTVO
SOCIALISTIČNE REPUBLIKE SLOVENIJE
Andrej Marinc, član PSRS

Ljubljana, 15/9-1989

ZABELEŽKA O RAZGOVORU V PREDSEDSTVU SFR JUGOSLAVIJE – 14/9-1989

Dne 14/9-1989 je Predsedstvo SFR Jugoslavije – na podlagi pisma, ki ga je poslalo Predsedstvo SR Slovenije v zvezi z očitki, da amandmaji k Ustavi SR Slovenije niso v celoti skladni z Ustavo SFR Jugoslavije, in razprave na sestanku članov Predsedstva SFRJ v Dobanovcih – povabilo na razgovor članov Predsedstva SFRJ predsednika Predsedstva SR Slovenije Janeza Stanovnika.

Razgovora sta se udeležila tudi član Predsedstva SRS Andrej Marinc in predsednik ustavne komi-

⁵⁰ Arhiv Republike Slovenije (dislocirana enota I, Arhiv CK ZKS).

sije Skupščine SRS Miran Potrč.

Razgovor je bil sklican za 18. uro, v palači Federacije.

Namen razgovora je uvodoma opredelil predsednik Predsedstva SFRJ Janez Drnovšek:

- da gre za razgovor članov Predsedstva SFRJ s predstavniki Predsedstva SR Slovenije,
- da je iniciativo za angažiranje Predsedstva SFR Jugoslavije dal podpredsednik Predsedstva Bora Jović,
- da je v službah Predsedstva SFRJ bilo pripravljeno gradivo, ki pa ni verificirano s strani Predsedstva SFRJ,
- da je na razgovoru članov Predsedstva SFRJ dopoldan v Dobanovcih dogovorjeno, da po konsultaciji s predstavniki Predsedstva SR Slovenije Predsedstvo SFR Jugoslavije javno izrazi svoje mnenje,
- tovariš Drnovšek je izrazil osebno mnenje, da je za presojo skladnosti ustav merodajno Ustavno sodišče SFR Jugoslavije.

Tovariš Stanovnik se je zahvalil za obliko konsultacije. Povedal je, da prihajamo brez posebnega mandata, da smo mnenje povedali v pismu, ki smo ga poslali Predsedstvu, in da smo pripravljene pojasniti ev. sporne amandmaje:

- Po mnenju Predsedstva SR Slovenije so predloženi amandmaji k Ustavi SR Slovenije skladni z Ustavo SFR Jugoslavije;
- Da obstoje praznine v Ustavi SFRJ, ki omogočajo konkretizacijo v republiški Ustavi;
- Da je velik del ustavnih določil prepisan iz zvezne Ustave;
- Da je proces spreminjanja razmer v bazi hitrejši od sprememb pravne doktrine;
- Da je slovenska Ustava zasnovana na AVNOJ-skih načelih, in citiral je Tita (iz Karadžordjeva) o suverenosti;
- Da je Ustavna komisija Skupščine SR Slovenije samostojna in dela po zakonitih postopkih;
- Opozoril je na procese demokratizacije.

Tovariš Potrč je uvodoma opozoril na proceduro pri sprejemanju Ustave in na izhodišče, da pri spremembah izhajamo iz Ustave SFRJ in skupno dogovorjenih nedavnih ustavnih sprememb Ustave SFRJ. Ponovil je, da amandmaji niso v nasprotju z zvezno Ustavo, da pripada ustavotvorna funkcija republikam in da so v Ustavi SFRJ dogovorjene osnove političnega sistema. Pri delu na amandmajih smo se držali principa: kar v Ustavi SFRJ ni izrecno formulirano, lahko

formuliramo, če za to obstoji potreba, v republiki. Poudaril je, da je predlagatelj Ustave SRS njena Ustavna komisija, ki pa je dolžna opozoriti Skupščino SRS na ev. predložena določila, ki ne bi bila skladna z Ustavo SFRJ.

Poudaril je, da Predsedstvo SFRJ v času priprave sprememb Ustave republik formalno ni pristojno dajati pismene pripombe. Ima pa možnost povedati svoje mnenje. Ustavno sodišče po sprejemu Ustave lahko izrazi svoje mnenje in konstatacije, vendar ne more osporavati veljavnost Ustave republike.

Nato je nazorno argumentiral vseh šest osporavanih amandmajev.

Tovariš Bora Jović je previdno formuliral stališče, da je v Predsedstvu težko voditi strokovno razpravo, poudarjal je politične aspekte. Skliceval pa se je na uradni dokument ZSLO, ki osporava skladnost nekaterih amandmajev z Ustavo SFRJ. Govoril je o koliziji nekaterih predlaganih rešitev z Ustavo SFRJ. Zastopal je trdo stališče, da je Predsedstvo SFRJ odgovorno za to, da ne pride do nesoglasja obeh ustav. Skliceval se je na javnost in strokovne razprave, ki govorijo v prid neskladnosti, in na politične posledice, ki vznemirjajo javnost in tujino, ki da piše o razpadanju Jugoslavije. Na koncu je predlagal, da se sestanejo eksperti iz federacije in SR Slovenije, in da poizkusijo sporna vprašanja uskladiti pred zasedanjem Skupščine SRS. Pozival je k umirjanju situacije.

Tovariš Šušvar se je v svoji razpravi strinjal z oceno Drnovška, da Predsedstvo SFRJ ne more soditi in tolmačiti Ustave oziroma amandmajev. Osebno, da spremlja ustavno razpravo SRS, ki je gotovo široka in demokratična, a da je del amandmajev take narave, da mejijo na neskladnost. Poudaril je, da je Predsedstvo SFRJ že razpravljalo o ustavnih spremembah ene republike, in to Srbije, in da razprava o slovenski ni presedan. Plediral je na tvorno sodelovanje, kajti pred nami je druga faza, oziroma razprava o novi Ustavi. Iniciativo za novo Ustavo želi Predsedstvo predstaviti do konca leta. Negativno je ocenil to, da je Predsedstvo SRS takoj in brez konzultacij javno reagiralo. Ilustrativno je govoril o formulaciji amandmaja, ki govori o avtohtonih manjšinah v SR Sloveniji, in očital, da ima taka formulacija lahko politične posledice. Predlagal je tvorno sodelovanje.

Tovariš Stanovnik je pojasnil proceduralni pro-

blem in vzrok javne objave pisma Predsedstva SR Slovenije, in ponovil svojo izjavo v intervjuju za "Pobedo": da bi bila odcepitev SR Slovenije brezumje, pravica samoodločbe, združitve in odcepitve pa je trajna in formulirana v vseh ustavah SR Slovenije po vojni.

Tovariš gen. Mirković je prečital stališče ZSLO. Ogradil se je samo na vprašanja – po mnenju ZSLO pomembna za obrambo SFRJ in integriteto. Opozoril je, da smo v SR Sloveniji imeli dober namen, da zagotovimo republiki (narodu) čim več pravic.

Kot sporne je navedel: 9. amandma, ki govori o odcepitvi in združitvi z drugo deželo, da je to osnova, ki omogoča oziroma ogroža integriteto države.

Drug sporen amandma, po mnenju ZSLO, je št. 48-b, ki govori o izrednih razmerah v mirnodobskih razmerah. Poudaril je, da odločitev pripada le zveznim organom, mi pa, da zahtevamo soglasje. Kakršnakoli sprememba bi ogrozila zaščito ustavne ureditve in zaščito ter integriteto teritorija SFR Jugoslavije.

Tretji sporni amandma, da je 40-b, ki govori o jeziku. Zaključil je, da je v pristojnosti Predsedstva SFRJ, da take spremembe Ustave SR Slovenije prepreči.

Tovariš Zelenović se je skliceval na pravico Predsedstva SFRJ, da intervenira v takih primerih. Argumentacija in pravna osnova je v določilih Ustave SFRJ. O tem govori gradivo in mnenje ZSLO.

Tovariš Štrbac se je najprej ogradil, da bo povedal le svoja osebna stališča. Opozoril je na ekstenzivnost in pravno nenatančnost naših pravnih tekstov, ki dopuščajo različne razlage, in opozoril na nekatere sporne člene amandmajev, zlasti tistega, ki govori o kršenju pravic SR Slovenije in dolžnosti pristojnih organov, da reagirajo, in o določilu, ki govori o stanovanjih (preiskave) jasno je na koncu povedal, da Ustavno sodišče SFRJ lahko da mnenje o Ustavi SR Slovenije, nima pa pristojnosti, da njeno veljavnost osporava (kasira!).

Tovariš Marinc je v svoji razpravi pozdravil modrost Predsedstva SFRJ, da se je na podlagi opozoril v pismu Predsedstva SR Slovenije, odločilo za konzultativni sestanek. Prav tako je opozoril na realizem in želje, da ne pride do nepotrebnih konfrontacij. Opozoril je, da bi enostranska odločitev Predsedstva SFRJ, da formalno razpravlja o amandmajih k Ustavi SR

Slovenije, pomenila svojevrsten presedan. Razgovor o srbski Ustavi v Predsedstvu SFRJ je bil sklican na iniciativo SR Srbije in po dogovoru v Predsedstvu SFRJ. Ponovil je oceno predstavnikov SR Slovenije, da so amandmaji, ki jih predlaga Ustavna komisija Skupščine SR Slovenije, strokovno in družbeno utemeljeni, in po mnenju stroke usklajeni z zvezno Ustavo. Prav tako je izrazil mnenje, da intervencija Predsedstva SFRJ v zaključni fazi ustavne razprave ni modra in ne bo koristila odnosom v federaciji.

Tovariš Potrč je nato opozoril na nekatere netačnosti v ocenah, zlasti Štrbca, in ponovno pojasnil proceduro pri ustavnih spremembah.

Tovariš Bogičević je v kratki razpravi izrazil mnenje, da razprava v Predsedstvu SFRJ ni presedan, pomeni le izmenjavo mnenj. Vztrajal je, da neskladnosti med zvezno in republiškimimi ustavami ne bi smeli dovoliti. Omenjal je suspenz. Tudi on je opozoril, da enostransko in nepopolno obveščanje javnosti škoduje tvornemu sodelovanju. Ne odobrava pa širjenja atmosfere, da se SR Sloveniji "nameče" ustavne rešitve.

Tovariš Bučin se je najprej ogradil, da premalo pozna materijo in razmere v Sloveniji, ve pa, da je bila razprava široka in polemična. Predsedstvo SFRJ, da želi, nuditi pomoč SR Sloveniji, in da je v določenem smislu razočaran nad razpravo (očitno predstavnikov SR Slovenije), ker, da ima o zadevi različna izhodišča. Trdil je, da je šlo za klimo "isključivosti"! Ekspertiza, je trdil, da ga ne zanima. Pomembno je, kaj storiti. Vprašal je predsednika Ustavnega sodišča SFRJ, ali lahko formulira strokovno mnenje za Predsedstvo SFRJ. Predsednik mu je odgovoril, da je pristojno Ustavno sodišče, da da mnenje Zvezni skupščini o sprejetih ustavnih spremembah. Bučin je predlagal, da Predsedstvo na svoji seji naslednji dan formulira svoje mnenje in opozori s tem pristojne v SRS in jugoslovansko javnost.

Tovariš Drnovšek je ponovil stališče o pristojnosti SFRJ in izrazil mnenje, da kaže pripraviti primerjalno analizo vseh ustav, in to potem obravnavati na Predsedstvu. Postavil je vprašanje, kako na jutrišnji seji Predsedstva zaključiti sejo.

Tovariš Zelenović je ponovno, v zaostreni obliki, dejal, da smo to državo ustvarjali skupno in da se ne strinja, da v tej fazi razprave ni mogoče nič storiti. Dejtal je, da se teritorialna integriteta države ne sme prizadeti. Izhajal je iz ocene, da razprava o združitvi in odcepitvi že pomeni

grožnjo.

Tovariš Bora Jović je v svoji ponovni razpravi poudaril, da je prečital vse o tej problematiki (amandmaje, gradivo, mnenje ZSLO, naše gradivo kot kritiko gradiva službe Predsedstva, in vse, kar je bilo pisano v javnosti). Trdil je, da ima dober vpogled v materijo (in zadosten).

Ponovil je predlog o ekspertskega srečanju pred Skupščino SRS: Trdil je, da bo imel sprejem ustavnih sprememb Ustave SRS daljnosežne posledice, zlasti na odločanje v federaciji in Predsedstvu SFRJ, na koncept SLO, na enotnost države, na subjektiviteto v republikah, na integriteto države, itd. Menil je, da bo to pomenilo spremembo pristojnosti federacije. Zato predlaga, da Predsedstvo SFRJ to ne dovoli. Osnovo, da ima v 313. členu. Opozori naj javno na odgovornost republiških organov in organov v federaciji.

Tovariš Šušvar je zavrnil pristop Zelenovića, češ, da je samo Drnovšek drugačnega mnenja o zadevi.

Tovariš Tupurkovski – je umirjeno, kratko, opozoril, da bi bilo dobro, da se pride na čisto in da ne želijo arbitrirati. Dejal je, da bi lahko razpravljali unilateralno, a da to niso storili, želeli so konzultacijo. Izrazil je mnenje, da je problem v "cajtnotu"!

Tovariš Marinc je v svoji razpravi dokaj ostro zavrnil Jovića in Bučina. Predvsem je ponovil, da gre za delikatno materijo in da je Predsedstvo SFRJ dolžno, da argumentira svojo jasno odločitev. Prav tako mora vedeti, da obstoji posebna procedura ob sprejemanju Ustave, ki jo je potrebno spoštovati, in to naj člani Predsedstva upoštevajo. Če obstaja argumentacija, ki osporava vsebino amandmajev, naj se jo pošlje Ustavni komisiji Skupščine SRS, oziroma Skupščini SRS. Predsedstvu SRS to ni potrebno pošiljati, ker je le eden od faktorjev v republiki, ki sodeluje v Ustavni komisiji. Pri politični presoji in formuliranju mnenja Predsedstva SFRJ pa bi bilo dobro upoštevati javno aktivnost, ki se je razvila po objavi stališč predsedstva SR Srbije o novi Ustavi. Oni ponujajo koncept federacije, ki je v nasprotju z AVNOJ-sko koncepcijo. Da Srbija javno formulira svoja stališča, je dobro, je njihova legitimna pravica, in o tem lahko zato konkretno diskutiramo. Naš koncept sprememb je v skladu z Ustavo SFRJ.

Na koncu je opozoril na možnost referendumu v SR Sloveniji o spornih amandmajih. Morda je to

koristno za SR Slovenijo in za vodstvo v federaciji.

Tovariš Potrč je še enkrat opozoril na proceduro in ne vidi smiselnosti ekspertnega sestajanja v zaključni fazi javne razprave. O tem je bilo mogoče razpravljati v predhodnih fazah. Če obstoje argumentirani predlogi, naj se pošljejo na Skupščino SR Slovenije.

Tovariš Drnovšek je zaključil sejo s sklepom, da bo Predsedstvo jutri nadaljevalo formalno sejo in se opredelilo, kako jo zaključi in kaj bo vsebina javnega sporočila. Zahvalil se je predstavnikom SR Slovenije. Enako je storil tovariš Stanovnik.

Poslano:

Zabeležil:
Andrej Marinc, l.r.

- Predsedniku PSRS
- Članom PSRS
- Generalni sekretar PSRS
- tov. Miran Potrč
- tov. Milan Kučan
- tov. Jože Smole

Dok št. 6:⁵¹

Zapisnik 96. seje predsedstva CK ZK Slovenije, ki je bila 25. 9. 1989

Na sejo so bili vabljeni: člani predsedstva in izvršni sekretarji P CK ZKS, Štefan Korošec, Boris Mužević, Lev Kreft, Silva Jereb; Janez Stanovnik, Jože Šušmelj, Miran Potrč; Marija Cigale, Maruška Letnar, Jane Rudolf, Bobjana Hudales-Kori; Vlado Janžič, gen. direktor RTV, glavni uredniki.

Za sejo so se opravičili: Vlado Klemenčič, Emil Štern.

Sejo je vodil predsednik predsedstva CK ZKS Milan Kučan.

DNEVNI RED:

1. Priprava na sejo CK ZKS in CK ZKJ v zvezi s sprejetjem amandmajev k Ustavi SR Slovenije.
2. Razno.

⁵¹ Arhiv Republike Slovenije (dislocirana enota I, Arhiv CK ZKS).

Ad 1)

Milan Kučan, predsednik predsedstva CK ZKS, je uvodoma povedal, da smo sejo na hitro sklicali zato, ker je P CK ZKJ za jutri sklicalo sejo CK ZKJ, na kateri naj bi obravnavali idejnopolitične vidike predloga amandmajev k Ustavi SR Slovenije.

Ker smo na posvetu s člani CK ZKS sprejeli sklep, da je v primeru, da bo sklicana seja CK ZKJ, nujno sklicati tudi sejo CK ZKS, je sklicana ta seja za jutri, 26. 9. 1989.

Nato je pojasnil, kaj se je v zadnjih dneh dogajalo v P CK ZKJ, ki je na hitro sklicani seji sprejelo sklep o sklicu seje CK ZKJ z namenom, da se sprejme stališče, ki bi slovenski centralni komite zavezovalo, da doseže odložitev sprejemanja amandmajev k slovenski ustavi. Podobne seje so bile ali so sklicane tudi v drugih zveznih organih; zjutraj se je sestal svet za zaščito ustavne ureditve, bila je seja Predsedstva SFRJ, predlagana je seja zveznega zbora zvezne skupščine. Predsedstvo SFRJ celo predlaga, naj Ustavno sodišče SFRJ zavzame poprejšnje stališče, kar je v nasprotju postopkom, ki ga za tak primer predpisuje Ustava SFRJ. Z vsemi temi aktivnostmi se spreminja vloga posameznih organov, kar praktično pomeni, naj bi se domnevna neskladnost Ustave SR Slovenije z Ustavo SFRJ dokazovala po neustavni poti. Vse to seveda pomeni velik politični pritisk pred zasedanjem slovenske skupščine. V preteklih dneh smo se o tem pogovarjali s sekretarji OK in predsedniki MS ZKS, s člani CK ZKS, organizirani so bili posveti s sekretarji osnovnih organizacij ZK, prihaja pa tudi vrsta pisnih, telefonskih in telegrafskih vprašanj in izrazov podpore našim stališčem. Ljudje so seveda razburjeni, ne bi pa bilo dobro, da bi se to spremenilo v takšna reagiranja, ki bi komu lahko služilo kot povod za ustvarjanje razmer, ko bi bilo treba uvesti t.im. izredno ukrepanje, s katerim nekateri odkrito grozijo.

V takih razmerah je sklic seje CK ZKJ velika napaka. Kakšne bodo njegove posledice? V razpravi (Jože Smole, Janez Stanovnik, Jože Šušmelj, Silva Jereb, Andrej Marinc, Franci Pivec, Štefan Korošec, Boris Mužević, Ciril Baškovič, Ciril Ribičič, Peter Bekeš, Robert Černe, Jak Koprivc, Tina Tomlje, Miloš Prosenc, Miran Potrč, Božo Kovač, Lev Kreft, Milan Bratec) je bilo rečeno, da se CK ZKJ (ali še prej KPJ) še nikoli ni skliceval na tak način, zato je vprašanje, ali se naj naši delegati sploh udeležijo te seje, prav tako

se postavlja vprašanje glede delegatov drugih zveznih teles. Prevladalo je mnenje, da se je seje vseeno potrebno udeležiti, saj bi neudeležbo lahko razlagali kot nepripravljenost za sodelovanje. Naši predstavniki pa morajo odločno opozoriti, da na takšen način sklicana seja nikakor ne zagotavlja odgovornega sklepanja, saj niso bile spoštovane določbe statuta in poslovnika. Če pa bo vseeno prišlo do razprave – kar je verjetno – moramo jasno predstaviti svoja nedvoumna in strokovno preizkušena stališča: vsi pristojni organi v Sloveniji so prepričani, da amandmaji niso v nasprotju z Ustavo SFRJ in da je morebitna neskladja treba odpravljati po postopku, določenem z ustavo SFRJ. Prav tako je treba povedati, da gre za političen pritisk na Slovenijo, da ravnanje CK ZKJ in njegovega predsedstva očitno kaže, da se mnogi še niso poslovlili od zamisli komandne, državne partije in da tak poskus "discipliniranja" slovenskih komunistov, ki se jih tako peha v položaj kvizlingov, vodi naravnost v razkol ZKJ. Opozoriti je treba, od kje in zakaj je prišlo do teh pritiskov: gre za to, da slovenski amandmaji niso v nasprotju z veljavno Ustavo SFRJ niti z zamislijo avnojske Jugoslavije, so pa v popolnem nasprotju s koncepti za preurejanje federacije v smislu unitarne in centralizirane države, federacije, ki bi bila izvirna nosilka suverenosti, medtem ko bi se vloga republik omejila na neke vrste omejeno avtonomijo. Če bi CK ZKJ hotel sprejeti sklepe, ki bi po načelu demokratičnega centralizma zavezovali slovenske komuniste, da delujejo v nasprotju z voljo slovenskega naroda, pa se naši člani lahko odločijo, da zapuste sejo ali da jasno povedo, da takih sklepov ne bodo mogli upoštevati. Seveda pa je takšna stališča predsedstva treba na jutrišnji seji predložiti CK ZKS, ki se mora opredeliti do njih.

Glede seje CK ZKS je bilo dogovorjeno, da bi kot uvodno razpravo Ciril Ribičič ponovil svoje uvodne besede s seje predsedstva, centralnemu komiteju pa bi predložili, da v svojih sklepih jasno pove, da smo pri pripravi ustavnih amandmajev sodelovali tudi komunisti, da ti amandmaji niso v nasprotju z zvezno ustavo, da ne vidimo nikakršnih razlogov za sklic seje CK ZKJ, prav tako pa tudi ne razlogov za odlaganje seje skupščine SRS, da je ugotavljanje skladnosti Ustave SRS in Ustave SFRJ treba izpeljati po ustavni poti in tudi, da ne sprejemamo političnih ocen in kvalifikacij, ki se v zvezi s tem naslavlja na

slovensko vodstvo, na skupščino SR Slovenije in tudi na slovenski narod v celoti.

Opozorjeno je bilo tudi na odgovornost sredstev javnega obveščanja. Dejstvo je, da velik del Jugoslavije prave vsebine naših ustavnih amandmajev sploh ne pozna, pozna le interpretacije srbskega tiska, ki pa so povsem pristranske. Ne bi pa bilo prav, da bi slovenski mediji sedaj vračali na enak način; moramo podpirati strpno, argumentirano polemiko in ne zdrsniti v enak, hujskaški ton, ki je značilen za del sredstev javnega obveščanja v Jugoslaviji.

Ad 2)

Ni bilo razprave.

Sekretar P CK ZKS Miloš PROSENC

Predsednik P CK ZKS Milan KUČAN

Zapisnik potrjen, 16. 10. 1989

Dokument št. 7:⁵²

Zapisnik 70. seje Predsedstva SR Slovenije, ki je bila 26. septembra 1989

PRESEDSTVO SOCIALISTIČNE
REPUBLIKE SLOVENIJE

STROGO ZAUPNO

ZAPISNIK

70. seje Predsedstva SR Slovenije, ki je bila 26. septembra 1989

Sejo je vodil: predsednik Predsedstva SR Slovenije Janez Stanovnik

Navzoči člani: Alojz Briški, dr. Ivo Fabinc, Majda Gaspari, Andrej Marinc, dr. Ivan Ribnikar. Ostali navzoči: Peter Šuler, generalni sekretar Predsedstva SR Slovenije, Martin Cerkevnik, pomočnik generalnega sekretarja Predsedstva SR Slovenije in svetovalca Predsedstva SR Slovenije: Neven Borak in Marjan Kramar.

Predsednik in navzoči člani Predsedstva so se zaradi nujnosti obravnave odločili, da se raz-

govor članov Predsedstva v skladu s poslovnikom spremeni v redno sejo z naslednjim dnevnim redom:

1. Pismo Predsedstvu SFRJ kot odgovor na njegova stališča z dne 25. 9. 1989 v zvezi z možnimi ustavno-pravnimi posledicami sprejema amandmajev k Ustavi SFR Slovenije v predloženem besedilu.

Ad 1./

Predsedstvo SR Slovenije je 25. 9. 1989 izvedelo, da kljub odsotnosti predsednika dr. Janeza Drnovška poteka v Beogradu seja Predsedstva SFRJ, na kateri ponovno obravnavajo predloge amandmajev k Ustavi SR Slovenije. Zaradi tega je predsednik Predsedstva SR Slovenije, v dogovoru s člani Predsedstva, zahteval, da se te seje, v skladu z 324. členom Ustave SFRJ udeleži predsednik Predsedstva SR Slovenije. Predsedstvo SFRJ je ta predlog zavrnilo in je po svoji seji posredovalo stališča, v katerih je ne le ponovilo in celo zaostriло ocene o neskladnosti nekaterih predlogov amandmajev k Ustavi SR Slovenije z določbami Ustave SFRJ, ampak je tudi ocenilo, da bo sprejem amandmajev povzročil negativne posledice za državo in je predlagalo vrsto ukrepov (takojšnja ocena amandmajev s strani Ustavnega sodišča SFRJ, sklic seje Zveznega zbora Skupščine SFRJ), ki niso v skladu s postopkom predvidenim v ustavi SFRJ za primer kolizije ustavnih norm.

Glede na svoje ustavne pristojnosti in svojo odgovornost je Predsedstvo SR Slovenije sklenilo, da mora takoj zavrniti take pritiske na delo Skupščine SR Slovenije in nesprijemljive ocene možnih posledic sprejema amandmajev. Člani Predsedstva so pri tem poudarili, da ustavnosti ni mogoče braniti z ukrepi in dejanji, ki niso v skladu z ustavo in da nosijo odgovornost za uresničevanje Ustave SFRJ predvsem republike in avtonomni pokrajini. Predsedstvo SR Slovenije se je odločilo, da ta svoja stališča takoj posreduje Predsedstvu SFRJ in da z njimi obenem seznanji tudi slovensko in jugoslovansko javnost.

Z besedilom pisma Predsedstvu SFRJ, ki je bilo oblikovano na seji, so bili takoj po seji seznanjeni člani Predsedstva SR Slovenije, ki se zaradi drugih obveznosti (seja CK ZKS) niso mogli udeležiti seje in predsednika Skupščine SR Slovenije ter njenega Izvršnega sveta. Vsi so soglašali z besedilom pisma, v katerega so bile vnešene tudi njihove pripombe in dopolnitve. Be-

⁵² ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

sedilo pisma je sestavni del tega zapisnika.

GENERALNI SEKRETAR

Peter Šuler

PRESEDNIK

Janez Stanovnik

Dokument št. 8:⁵³

**Pismo Predsedstva SRS Predsedstvu SFRJ,
26. 9. 1989**

PRESEDSTVO SOCIALISTIČNE
REPUBLIKE SLOVENIJE

Telex

Številka: 011-6/89-10394 NUJNO!

Ljubljana, 26. 9. 1989

PRESEDSTVO SFR JUGOSLAVIJE

Beograd

Predsedstvo SR Slovenije je na današnji seji obravnavalo pismo Predsedstva SFRJ, št. SZ 369/2-1133 z dne 25. 9. 1989, ki vsebuje stališča v zvezi z možnimi ustavno-pravnimi posledicami sprejema amandmajev k Ustavi SR Slovenije v predloženem besedilu. Najprej je ugotovilo, da so bila stališča Predsedstva SFRJ sprejeta brez navzočnosti in soglasja člana Predsedstva iz naše republike in da je Predsedstvo SFRJ zavrnilo predlog Predsedstva SR Slovenije, da se zaradi odsotnosti predsednika dr. Janeza Drnovška seje udeleži – v skladu s 324. členom Ustave SFRJ – predsednik Predsedstva SR Slovenije. Tako so bili sklepi o zelo pomembnih vprašanjih, ki se tičejo naše republike, sprejeti brez sodelovanja in navzočnosti predstavnika SR Slovenije.

Predsedstvo SR Slovenije ne sprejema domneve, da nekateri predlogi amandmajev k Ustavi SR Slovenije niso v skladu z Ustavo SFRJ in odločno zavrača trditve, da bi sprejem teh amandmajev "povzročil daljnosežne negativne posledice z vidika varnosti in enotnosti države, kakor tudi učinkovitosti pri uresničevanju funkcij federacije, posebno na področjih varstva z ustavo določenega reda in obrambe države". Te ocene so nevzdržne in če bi Predsedstvo SFRJ ukrepalo na njihovi osnovi, bi to povzročilo nepopravljive posledice za odnose v SFRJ, med njenimi narodi.

Skladnost amandmajev k Ustavi SR Slovenije z Ustavo SFRJ je mogoče presoati samo po postopku in na način, ki ga določa Ustava SFRJ. Pri tem poudarjamo, da je Komisija za ustavna vprašanja Skupščine SR Slovenije z vso resnostjo obravnavala besedilo amandmajev, pri čemer je odgovorno preučila vsa opozorila, vključno z opozorili, ki jih je posredovalo Predsedstvo SFRJ.

Prepričani smo, da bodo delegati Skupščine SR Slovenije odgovorno presodili in odločili o predlaganih ustavnih spremembah. Pritiski na njihovo delo so ustavno-pravno in politično nesprejemljivi in lahko le škodujejo skupnim interesom vseh narodov in narodnosti SFRJ. Zato se Predsedstvo SR Slovenije najodločneje zavzema za tako politično vzdušje, v katerem bo Skupščina SR Slovenije lahko dostojanstveno in v miru odločala o spremembah in dopolnitvah ustave naše republike.

O teh svojih stališčih bomo obvestili tudi javnost.

Predsednik
Janez Stanovnik

Dokument št. 9:⁵⁴

Izhodišča za pripravo novih ustav SRS in SFRJ

PRESEDSTVO SOCIALISTIČNE
REPUBLIKE SLOVENIJE 21 / 11-89
PREDLOG:

DELOVNA SKUPINA ZA PRIPRAVO IZHODIŠČ ZA NOVI USTAVI SR SLOVENIJE IN SFR JUGOSLAVIJE

Izhodišča za pripravo novih ustav SR Slovenije in SFR Jugoslavije:

DEMOKRACIJI NAJ SE ODPRO VSA VRATA

Z novo Ustavno ureditvijo moramo odpreti vsa vrata svobodi in ustvarjalnosti človeka ter demokratičnemu razvoju družbe. Odreči se moramo prepodrobnemu urejanju, ki zavira procese razvoja, sprostiti ustvarjalne energije ter ustvariti pogoje za delovanje trga in podjetništva. Posta-

⁵³ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

⁵⁴ ARS Arhiv predsedstva Republike Slovenije.

viti moramo demokratična pravila urejanja družbenih odnosov ter zagotoviti izražanje, pravice, soobstoj in svobodo različnosti ljudi, organizacij, narodov, ideologij. Naš cilj je zagotoviti učinkovit in ekološko ustrezen razvoj, kakovost življenja, svobodo in demokratične odnose ter vključevanje Jugoslavije v razvito Evropo in svet.

Ta izhodišča ponujajo naš pogled na delovanje in razvoj političnega sistema SR Slovenije in SFR Jugoslavije, ki jo je slovenski narod soustvarjal in za katero se je Slovenija zavestno opredelila, ter predloge za oblikovanje bodočih novih ustavnih rešitev in določb.

Nova ustavna ureditev mora oblikovati možnosti za reševanje sedanje krize ter (vz)postaviti mehanizme (institucije in postopke) za preseganje protislovij razvoja.

I.

1. Ustavna ureditev SR Slovenije in njeno spreminjanje

1. 1. Suverenost republik je izvirna

Izvirna suverenost pripada narodu, njegovi republiki ter vsem njenim državljanom. To pomeni, da federacija, ki so jo oblikovali jugoslovanski narodi preko svojih organov oblasti in izvoljenih odposlancev na podlagi pravice do samoodločbe, nima izvirne suverenosti in izvirnih pristojnosti. Federacija opravlja tiste funkcije, ki jih republike z dogovorom prenašajo nanjo.

To načelo izhaja iz sklepov II. Zasedanja AVNOJ in Deklaracije o potrditvi dela slovenske delegacije na II. Zasedanju AVNOJ, ki jo je 19. 2. 1944 sprejel Slovenski narodnoosvobodilni svet. Predzadnji odstavek I. 1. razdelka Temeljnih načel Ustave SFRJ ga vsebinsko enako opredeljuje: "delovni ljudje ter narodi in narodnosti uresničujejo svoje suverene pravice v socialističnih republikah in socialističnih avtonomnih pokrajinah v skladu z njihovimi ustavnimi pravicami in – kadar to v skupnem interesu določa ta Ustava – v Socialistični federativni republiki Jugoslaviji". Načelo izvirne suverenosti republik se izraža tudi v postopku za spreminjanje zvezne Ustave, ki zahteva za sprejem ustavnih amandmajev soglasje vseh republik in pokrajin.

1. 2. Novi Ustavi – slovenska in jugoslovanska – naj se pripravljata in sprejemata hkrati

Na podlagi sklepov, ki jih je ob sprejemu amandmajev IX. – XLVIII. k ustavi SFRJ (1988) sprejela Skupščina SFR Jugoslavije, in sklepov Zvezne konference SZDL Jugoslavije, je Predsedstvo SFR Jugoslavije 21. 6. 1989 sprejelo predlog, da bo nosilec pobude (iniciative), da se začne postopek za sprejem nove Ustave SFR Jugoslavije.

V razpravi ob sprejemanju ustavnih amandmajev IX. – XC. k Ustavi SR Slovenije (1989) se je oblikovalo soglasje, da naj se tudi v Sloveniji začnejo priprave na sprejem nove republiške Ustave. Ta naj bi izrazila vse dosedanje družbene spremembe, omogočila postopno premagovanje sedanje družbene krize ter postavila temelje in jamstva demokratičnega razvoja. Pri tem bomo upoštevali v Sloveniji že sprejeta stališča o primarnosti republiške Ustave.

Smotno bi bilo, da bi obe Ustavi pripravljali sočasno. V novi jugoslovanski Ustavi naj bodo le vsebine, o kateri se bodo soglasno dogovorili vsi konstitutivni deli federacije, tako kot je to predvideno v sedanji Ustavi SFRJ. Že v delovnih fazah priprave pobude za sprejem nove jugoslovanske Ustave je potrebno uveljavljati naše poglede na novo ustavno ureditev ter hkrati omogočiti drugim, da uveljavljajo svoje interese. Izhodišča za novo slovensko Ustavo naj bodo tudi podlaga za zavzemanje stališč o novi zvezni ustavni ureditvi, kar je izraz načela o izvirni suverenosti republik. To pa seveda terja, da izhodišča za novo slovensko Ustavo obravnavajo tudi odnose v federaciji.

Če ne bo mogoče doseči soglasja republik in pokrajin o spremembah zvezne Ustave, se bo SR Slovenija znašla pred dilemo, ali in katere nujne spremembe vnesti v svojo republiško Ustavo kljub temu, da bi bile v nasprotju z veljavno Ustavo SFR Jugoslavije. Takšna politična odločitev bi pomenila, da SR Slovenija uresničuje svobodo samostojnega odločanja svojega političnega statusa in družbenega razvoja na podlagi pravice slovenskega naroda do samoodločbe in bi lahko vodila do političnih zaostritev in konfliktov.

O vsebini nove ustavne ureditve Jugoslavije bi kazalo v SR Sloveniji odločiti na referendumu – bodisi o izhodiščih, bodisi o soglasju k predlogu, da se začne postopek za spremembo zvezne Ustave.

1. 3. Vzdušje za demokratično razpravo

Ob sprejemanju novih ustav je potrebno obli-

kovati vzdušje za dialog, za odprto in argumentirano demokratično razpravo. Ugodno je dejstvo, da se skoraj vsi subjekti v vseh okoljih v Jugoslaviji zavzemajo za sprejem novih ustav. Obstaja tudi neko minimalno soglasje o vprašanjih, ki so bistvenega pomena za oblikovanje nove ustavne ureditve: lastninska razmerja in lastninski pluralizem, tržno gospodarstvo, politični pluralizem in demokracija... Obstajajo pa ogromne razlike v pogledih na reševanje teh vprašanj v posameznih okoljih in zlasti med posameznimi okolji, ki se posebej zaostrejo glede urejanja odnosov v Jugoslaviji.

V Sloveniji se zavzemamo za demokratično ustavno razpravo, čeprav se zavedamo, da obstajajo različna stališča o nekaterih izhodiščih za novo Ustavo. Tako obstajajo razlike glede vsebine družbenoekonomske ureditve, vloge in narave družbene lastnine ter samoupravljanja, glede oblike političnega pluralizma (strankarski ali nestrankarski pluralizem), glede zasnove političnega sistema (skupščinski ali parlamentarni sistem) ter vloge političnih strank v političnem sistemu.

1. 4. Proti logiki izrednih razmer

Ustavni amandmaji – tako zvezni kot republiški – so odprli pot k premagovanju naše družbene krize. Prinesli so nastavke, zlasti za ekonomsko reformo in stabilizacijo; sploh omogočajo reformo gospodarskega sistema.

Z ocenami, da so ustavne določbe bistveni dejavnik krize in da ustavne določbe onemogočajo njeno razreševanje, želijo nekateri ustvariti vzdušje izrednega stanja. Pritiskati želijo na manjšino, ki se ne bi strinjala z večinsko oblikovanimi mnenji in izhodišči za novo ustavno ureditev, ter jo obdolžiti, da "blokira" prizadevanja za premagovanje družbene krize, da povzroča, poleg vseh drugih, še "ustavno krizo"...

Takšnih ocen ne sprejemamo. Opozarjamo pa, da nosilci teh ocen in zahtev po prisilnem pomenotenu zavirajo ekonomsko stabilizacijo in gospodarsko reformo, ter da dajejo podlago za izgovor tistim, ki bi bili reformo dolžni izvesti.

2. RAZLOGI ZA SPREJEM NOVIH USTAV IN NJUN KONCEPT

2. 1. Novo izhodišče: ČLOVEK – DRŽAVLJAN

Kljub elementom demokratizacije v ustavah iz leta

1974, ki so jih zlasti okrepili letošnji ustavni amandmaji k slovenski Ustavi, naša ustavna ureditev še vedno izhaja iz interesov družbe kot celote, oz. iz interesov države, ki institucionalno družbo predstavlja. Človek – državljan je, žal, v ozadju. Nova ustavna ureditev mora kot svoje izhodišče opredeliti človeka, njegove temeljne pravice in svoboščine.

2. 2. Nova in moderna (splošna in kratka) ustava

Bistvena sestavina nove ustave bodo (temeljne) človekove pravice in svoboščine, njihova zaščita in uveljavljanje. Ustava bo varovala človekov položaj in njegove pravice v odnosu do države – državnih organov in služb ter zagotavljala možnost za njegovo sodelovanje v političnem sistemu in mehanizme za vpliv na procese političnega odločanja. Na ravni federacije pa mora zlasti zagotavljati enakopravnost narodov in narodnosti ter njihovih držav.

Nova ustava naj vsebuje le tiste kategorije, ki so ključne za urejanje družbenih odnosov – npr.: družbeni in politični pluralizem kot temelj demokratičnega političnega sistema in demokratične mehanizme odločanja, pluralizem in enakopravnosti lastnin ter lastnino in delo kot podlagi za upravljanje in prilaščanje, temeljni odnosi v federaciji ...

V novi ustavi ne sme biti številnih določb iz sedanje ustave, ki po svoji vsebini ne opredeljujejo ustavnih kategorij (dekonstitucionalizacija). Sedanja ustavna ureditev vsebuje vrsto zelo konkretnih določb o organiziranju gospodarstva, o samoupravnih splošnih aktih, o sistemu zagotavljanju sredstev za financiranje skupnih družbenih potreb (družbenih dejavnosti), ki bi morale biti vsebina zakonov ali pa celo prepuščene avtonomnim dejavnostim subjektov. Prepodrobna ustavna ureditev posameznih področij je pogosto predstavljala oviro v razvoju, saj je ni bilo mogoče prilagajati konkretnim potrebam.

Nova ustava mora biti zato bolj splošna in pregledna ter zlasti kratka.

2. 3. Čim manj ideologije v ustavi

Ustava mora biti pravni akt. Čeprav se ideološki pogojenosti ustav ni mogoče izogniti, naj nova ustava ne vsebuje ideoloških norm, ker ideološke opredelitve pogosto le zavirajo demokratičen razvoj. Bistveno manj naj bo v ustavi tudi pro-

gramskih določb.

Ustava naj zlasti opredeli in jamči temeljne človekove pravice in svoboščine ter formalne temelje demokracije – politični pluralizem, ter mehanizme, procese demokratičnega odločanja in upravljanja družbenih zadev in temelje organizacije državne oblasti.

2. 4. Ustava pravne države

Ustava pravne države bo poleg položaja človeka in njegovih pravic in svoboščin urejala zlasti politični sistem ter le nekatere najsplošnejše temelje ekonomske ureditve. Ustava naj govori le o pristojnostih in omejitvah države (državnega aparata) ter o njenih pravicah in dolžnostih v gospodarskem sistemu in na področju družbenih dejavnosti (javne službe); opredeli naj le lastninske oblike ter meje dopustnih posegov v lastninsko pravico, ne bi pa naj vsebovala organizacijskih določb o gospodarskem sistemu in družbenih dejavnostih in naj ne bi opredeljevala vsebine odnosov v njih.

2. 5. Kontinuiteta in diskontinuiteta

Ob oblikovanju nove ustave se bo nujno potrebno opredeliti tudi do vprašanj kontinuitete in diskontinuitete v novi ustavni ureditvi. Začetek procesa diskontinuitete pomenijo leta 1989 sprejeti amandmaji k Ustavi SR Slovenije.

Diskontinuiteta bo nujna pri nelastninskem konceptu in prednostnem obravnavanju družbene lastnine ter pri opredeljevanju samoupravljanja kot integralnega modela odločanja. Glavni subjekt političnega sistema bo človek kot državljan, človek kot delavec pa ostaja nosilec posebnih socialnih in ekonomskih pravic.

Na drugi strani pa moramo ohraniti in utrditi kontinuiteto koncepta odnosov v federaciji, ki temeljijo na suverenosti narodov in na tej podlagi na soglasju republik in pokrajin o vseh bistvenih vprašanjih, ki zadevajo uresničevanje teh pravic preko skupnih organov v federaciji. Teritorialna integriteta in suverenost republik sta predpogoj za obstoj federacije. Republike pa morajo zagotoviti polno enakopravnost narodov in narodnosti na svojem ozemlju.

2. 6. Federacija enakopravnosti in raznolikosti

Uspešnost in učinkovitost jugoslovanske federa-

cije je odvisna ne le od tega ali in koliko v skladu z interesi ljudi in narodov uresničuje skupno dogovorjene funkcije, temveč tudi od tega koliko spoštuje raznolikosti in soodvisnost republik in avtonomnih pokrajin.

V sodobnem svetu sočasno potekajo procesi koncentracije in integracije ter decentralizacije; najboljša rešitev je v iskanju optimalnega ravnotežja med temi procesi na vsakem konkretnem področju, ob vsakem konkretnem vprašanju in ob upoštevanju kar največjega števila dejavnikov, kar omogoča oblikovanje najbolj racionalnih in uspešnih rešitev. Enotnih in enostavnih rešitev ni. Ob tem je treba izhajati iz dejstva, da je Jugoslavija večnacionalna skupnost z različno razvitiimi območji in tudi z različnimi tipi civilizacije. Demokratične večnacionalne skupnosti pa brez konsenza – soglasja vseh članic federacije pri odločanju o njihovih posameznih in skupnih interesih ne morejo obstajati. Če konsenz ni uveljavljen se taka skupnost lahko spremeni v nasilje nad posameznim narodom in članico federacije. V Sloveniji se zato zavzemamo za koncept t. i. asimetrične federacije.

II. NOVA USTAVNA UREDITEV – BISTVENE VSEBINE

1. TEMELJNA NAČELA NAJ NADOMESTI KRATKA PREAMBULA

Ustavo je potrebno idološko razbremeniti. Zato predlagamo, naj temeljna načela republiške in zvezne ustave, ki vsebujejo pretežno le ideološke in programske opredelitve, nadomesti kratka in splošna preambula.

1. 1. Temelji ustavne ureditve

Uvodne (normativne) določbe ustave naj izhajajo predvsem iz naslednjih izhodišč:

- da je Slovenija suverena država slovenskega naroda, italijanske in madžarske narodnosti ter vseh državljanov Slovenije, ki je nastala in temelji na celoviti, trajni in neodtujlivi pravici slovenskega naroda do samoodločbe, katere vsebina je svobodno določanje političnega statusa in svobodno zagotavljanje ekonomskega, socialnega in kulturnega razvoja, in ki vsebuje tudi pravico do odcepitve in združitve;
- da so temelj ustavne ureditve človekove pravice in svoboščine ter da je človek – zlasti kot

državljan – subjekt urejanja družbenih odnosov;

- da naša ustavna ureditev temelji na načelih pravne države;
- da temelji naš politični sistem na političnem pluralizmu, ki izhaja iz svobode in pravice do združevanja in organiziranja;
- da so temelj tržnega ekonomskega sistema ustvarjalnost, pluralizem formalno enakopravnih lastninskih oblik (državne, kolektivne, združne, zasebne) in njihovo prepletanje ter delovanje trga z ustrezno vlogo države;^{55*}
- da so delavcem – ustvarjalcem materialnih in duhovnih dobrin zagotovljene različne oblike upravljanja in soodločanja na socialno-ekonomskem področju;
- da je v sistem vgrajena solidarnost, ki zagotavlja ustrezno raven socialne in zdravstvene varnosti in zaščite, ki omogoča zlasti delovno nezmožnim, brezposelnim in pomoči potrebnim ustrezno raven življenja;
- da družbeni sistem temelji na doslednem zagotavljanju pravic manjšinam v najširšem smislu – narodnostnim, mišljenjskim, verskim...;
- da je temeljna dolžnost slehernega človeka in sistema varovati, ohranjati in bogatiti skupno naravno in kulturno dediščino, ki se ne sme izkoriščati tako, da bi bil ogrožen njen obstoj;
- da se je slovenski narod na podlagi pravice do samoodločbe združil z drugimi narodi, narodnostmi v Jugoslaviji, ki je svobodna skupnost enakopravnih narodov in narodnosti v ustavni obliki federacije republik in avtonomnih pokrajin;
- da slovenski narod in vsi državljani Slovenije uresničujejo svoje suverene pravice v republiki, skupaj z drugimi narodi in narodnostmi pa se s sprejemom federalne ustave odločijo, katere interese bodo uresničevali kot skupne na ravni federacije.

V uvodnih določbah ustave Jugoslavije naj bodo opredeljena skupna izhodišča članic federacije, Jugoslavija pa naj bo opredeljena kot skupnost prostovoljno združenih enakopravnih narodov in narodnosti ter njihovih republik, ki so se združili

^{55*} Izhodišča za opredelitev v tej alineji so, da nelastninska koncepcija družbene lastnine ne omogoča učinkovitega gospodarjenja, da je zaradi tega treba sedaj obstoječi družbeni lastnini določiti titularje, ki morajo biti realno obstoječi subjekti. Seveda je treba upoštevati tudi sedaj obstoječa razmerja in stanje ter velik obseg družbene lastnine oz. gospodarskih subjektov – družbenih podjetij, ki z njo upravljajo. Zato je nujno treba vsebinsko opredeliti postopen prehod iz sedanjega koncepta v novo ureditev.

na podlagi svoje trajne in neodtujljive pravice do samoodločbe.

2. TEMELJNE ČLOVEKOVE PRAVICE IN SVOBOŠČINE

2. 1. Krog človekovih pravic in svoboščin se stalno širi

Poleg v ustavi že uveljavljenih individualnih političnih pravic in svoboščin državljana, ki so bile vsebinsko izpopolnjene zlasti z amandmaji k Ustavi SR Slovenije iz leta 1989 (XLII – LIV) ter prav tako že uveljavljenih ekonomskih in socialnih pravic, je treba tudi preučiti katere nove pravice, ki se oblikujejo z mednarodnimi pakti in postajajo del evropskih in svetovnih civilizacijskih pridobitev, bi veljalo vključiti v novo ustavo. Zlasti so to pravica do ustvarjanja in delovanja, pravica do miru, pravica do razorožitve, pravica do razvoja in pravica do varstva kulturne in naravne dediščine.

V skladu s spremembami v ekonomskem sistemu bo treba med individualnimi pravicami opredeliti tudi pravico do lastnine in do pridobivanja na njeni osnovi.

V opredelitvi posameznih pravic in svoboščin je treba upoštevati tudi ureditev in doseženo raven razvoja pri nas, ki v nekaterih primerih presega mednarodne standarde (pravice narodnosti, pravica do samoupravljanja...).

Zavzemamo se tudi za možnost, da bi za varstvo temeljnih človekovih pravic in svoboščin že v ustavi (zvezni) predvideli jurisdikcijo mednarodnih sodišč in organov za človekove pravice, ki bi zlasti v individualnih zadevah ocenjevali odločitve, ko bi bila izčrpana vsa pravna sredstva pri nas.

2. 2. Zvezna ustava določa skupni standard človekovih pravic

Še posebej za temeljne človekove pravice in svoboščine je treba zavzeti stališče, da sta vsebina in obseg temeljnih pravic, ki ju določa zvezna ustava, standard, ki ga morajo kot skupni sporazum zagotoviti vse republike in pokrajini. Republike in pokrajini lahko širijo obseg in vsebino človekovih pravic in svoboščin. Zato ni mogoče zahtevati omejitev v republiški ustavi priznanih pravic in svoboščin z argumentom, da jih zvezna ustava ne priznava ali da jih priznava

v manjši meri.

Ustava Jugoslavije pa mora seveda vsebovati vse tiste določbe o človekovih pravicah in svoboščinah, ki jih je SFRJ sprejela z mednarodnimi dokumenti.

2. 3. Omejitve človekovih pravic in svoboščin naj določa le ustava

Treba je zagotoviti sodno varstvo vseh temeljnih človekovih pravic in svoboščin. Omejitve človekovih pravic so izjeme, ki jih na podlagi ustavnih določb in skladno z njimi določajo zakoni.

Če se posamezne pravice uresničujejo v upravnem postopku, je treba vedno in dosledno zagotoviti sodno kontrolo dokončnih upravnih določb. Pred ustavnimi sodišči pa je potrebno zagotoviti tudi varstvo individualnih človekovih pravic in svoboščin v primerih, ko so kršene s posamičnimi akti.

3. POLITIČNI SISTEM

3. 1. Svoboda združevanja kot temelj demokratičnega sistema

Združevanje in organiziranje ljudi za uveljavljanje političnih interesov je njihova neodtujljiva ustavna pravica. Na podlagi te pravice se ljudje lahko združujejo v politične stranke; vendar pa je politični pluralizem širši od večstrankarskega sistema, saj stranke niso edini politični in družbeni subjekti ter ne morejo izraziti in uveljaviti vseh interesov ljudi. V sodobnih družbah obstaja tudi povezovanje ljudi na podlagi specifičnih splošnih interesov (mirovna in ekološka gibanja, gibanja za enakopravnost žensk, spolov, družbenih manjšin, gibanja za človekove pravice; skupine za uresničitev posameznih lokalnih interesov...) in z ustavo kaže predvideti tudi vključevanje tovrstnih oblik povezovanja v procese političnega odločanja (gre za oblike t. i. funkcionalne demokracije).

3. 2. Tajne in poštene^{56*} volitve so vir legitimnosti organov

Za poslance (delegate) skupščin na vseh ravneh

^{56*} Pojem "poštene volitve" obsega poleg znanih ustavnih kategorij tudi prepoved vplivanja na rezultate volitev z določanjem volilnih območij in s prirejanjem volilnih postopkov.

naj se uveljavijo tajne, splošne, poštene in praviloma neposredne volitve. Prav tako naj na istih načelih temelji njihov odpoklic. Praviloma volilci izbirajo na volitvah med večimi kandidati.

Posameznike lahko na podlagi njihovih lastnih programov predlagajo in določajo za kandidate državljani (volilci), ali pa stranke in druge oblike združevanja in organiziranja ljudi na podlagi svojih volilnih programov.

3. 3. Lokalna samouprava: občine in mesta

Ustava naj opredeli demokracijo lokalnih avtonomij. Smo za prenovljeno vsebino in razumevanje lokalne samouprave kot ravni, na kateri posameznik uresničuje del svojih pravic in svoboščin in na kateri je mogoče najbolj učinkovito uporabljati in uveljavljati neposredne oblike odločanja ljudi.

Občina naj ima poslej pristojnosti na področjih komunalnega gospodarstva, nekaterih družbenih dejavnosti (vzgoja in varstvo, del kulturnih dejavnosti in del socialnega varstva), gospodarjenja z zemljišči, prostorskega razvoja območij, ohranjanja okolja in ekologije ter pri uresničevanju drugih neposrednih interesov in potreb ljudi, ki jih je mogoče zadovoljevati na ravni občine. Predpostavka, da je občina temeljna družbenopolitična skupnost in da je pristojna za opravljanje vseh funkcij oblasti, če niso izrecno dane v pristojnost drugim družbenopolitičnim skupnostim, naj se opusti; v okviru ustavne ureditve pa naj občina sama določa svojo organizacijsko strukturo in krog svojih dejavnosti. Občina mora razpolagati z lastnimi finančnimi sredstvi, proučiti pa je treba tudi uvedbo njihovih lastnih virov financiranja.

Ustava naj opredeli tudi mesta z njihovimi originarnimi pristojnostmi, zlasti na področju načrtovanja prostorskega razvoja, komunalne infrastrukture in opremljenosti itd. Predvidi naj tudi razne oblike regionalnega in drugega neposrednega povezovanja občin.

3. 4. Skupščina je najvišji organ oblasti

Ustava naj opredeli skupščinski sistem, v katerem bo demokratično izvoljena skupščina najvišji organ oblasti v republiki in federaciji. V skupščinskem sistemu je treba uveljaviti delitev funkcij oblasti ter samostojnost in odgovornost posameznih nosilcev oblasti. Skupščina naj bo no-

silka zakonodajne oblasti; usmerja in nadzoruje naj skupščini odgovorne nosilce izvršilne (in upravne) funkcije. Sodniki in sodišča so samostojni in neodvisni ter sodijo na podlagi ustave, zakonov in drugih pravnih predpisov.

3. 5. V republiki enodomna skupščina

Skupščinskemu sistemu in izhodišču, da je človek – državljan temeljni subjekt političnega sistema, najbolj ustreza enodomna republiška skupščina.^{57*} Oblikuje naj se z neposrednimi, splošnimi in tajnimi volitvami. Volilci naj med kandidati izbirajo na podlagi njihovih lastnih volilnih programov in na podlagi programov političnih strank in drugih organizacij, ki jih kandidirajo. Kazalo pa bi oblikovati posvetovalno telo v skupščini (socialno-ekonomski svet), ki bi omogočalo ustvarjalcem materialnih in duhovnih dobrin, da vplivajo na politično odločanje o zadevah, ki neposredno zadevajo njihove specifične interese – predvsem na socialno – ekonomskem področju (oblika funkcionalne demokracije).

3. 6. Vlada kot nosilec izvršilne funkcije

Republiška skupščina naj izvoli vlado kot svoj izvršilni organ. Kandidate za predsednika vlade, ki ima položaj mandatarja in predlaga druge člane vlade, naj predlaga predsedstvo oziroma predsednik republike.

V okviru svojih pristojnosti je vlada samostojna in odgovorna skupščini, ki jo lahko vedno odpokliče ali glasuje o njeni nezaupnici.

Ministri v vladi naj bi bili zadolženi za posamezne resorje in bi vodili resorne upravne organe. Poleg odgovornosti upravnih organov vladi je treba vzpostaviti tudi neposredno povezavo in odgovornost upravnih organov republiški skupščini.

3. 7. Predsedstvo oziroma predsednik republike

Predsedstvo oziroma predsednik republike naj predstavlja republiško državo.

Z amandmaji k slovenski ustavi (1989) je bilo zmanjšano število članov Predsedstva SR Slovenije, zožene so bile tudi njegove pristojnosti. Razpravljati pa kaže o tem, ali uveljavitvi skup-

ščinskega sistema ne ustreza bolj individualni predsednik republike z omejenimi in natančno določenimi integrativnimi, reprezentativnimi in protokolarnimi funkcijami (povezovanje, predstavniške in druge častne funkcije). Predsednika republike naj bi volili na neposrednih volitvah izmed kandidatov, ki bi jih iz vrst uglednih javnih osebnosti (na predloge državljanov in političnih subjektov) določila republiška skupščina. Pri odločitvi o individualnem ali kolektivnem organu, ki naj predstavlja suvereno republiko, in pri določanju njegovih pristojnosti, je treba upoštevati tudi odnose v federaciji, zlasti odnose do Predsedstva SFRJ.

4. POLITIČNI SISTEM IN ODNOSI V FEDERACIJI

4. 1. Uveljavi naj se model "asimetrične federacije"

Večnacionalna zvezna država je lahko stabilna le, če odnosi v njej temeljijo na prostovoljnosti, enakopravnosti in na doslednem spoštovanju raznolikosti, specifičnosti in samostojnosti članic federacije. Zato je za Jugoslavijo kot rečeno najbolj sprejemljiv model "asimetrične federacije". Suverena pravica narodov oz. članic federacije je, da samostojno opredeljujejo svoj politični status in urejajo vprašanja svojega ekonomskega, socialnega in kulturnega razvoja. V tem modelu se na zvezni ravni uresničujejo tiste pristojnosti federacije, ki jih na podlagi soglasnega dogovora vse republike prenesejo nanjo (zunanja politika, obramba, skupni temelji ekonomskega sistema, skupni trg in financiranje skupaj dogovorjenih funkcij). Vse ostale zadeve urejajo in uresničujejo državljani, narodi in narodnosti v republikah in pokrajinah.

Vendar pa se v modelu "asimetrične federacije" članice federacije lahko medsebojno dogovorijo, da bodo skupaj urejale in uresničevale tudi druga vprašanja iz svoje pristojnosti. Seveda pa taka odločitev zavezuje le tiste članice federacije, ki so jo sprejele, in te morajo tudi zagotavljati sredstva za njihovo uresničevanje. Za tiste federalne enote, ki je niso sprejele, taka odločitev ne velja in določeno področje urejajo samostojno. Takšen dogovor bi bil možen zlasti na področju izobraževanja (šolstva), znanosti, davčnega sistema in politike itd. Taka ureditev omogoča upoštevanje specifičnosti posameznih članic fede-

^{57*} Dosedanje razprave v Sloveniji ne dajejo enoglasne podpore koncepciji enodomne skupščine. Gotovo bo fizionomija Skupščine SR Slovenije eno od pomembnih vprašanj za javno razpravo.

racije, hkrati pa republike ne postavlja v neenakopraven položaj, saj ima vsaka od njih enake pravice.

4. 2. Skupni temelji ekonomskega sistema in skupni trg

Pri opredeljevanju ekonomskih funkcij federacije je treba izhajati iz izhodišča, da federacija ni subjekt s svojim lastnim ekonomskim interesom, ampak so republike avtentični in suvereni nosilec ekonomskega interesa za lasten razvoj in za skupen razvoj v dogovorjenem obsegu. Pri opredeljevanju skupnih temeljev ekonomskega sistema je treba upoštevati naslednje kriterije:

- skupni trg blaga, storitev; kapitala in delovne sile in v okviru tega zagotavljanje svobode, enakopravnosti konkurence gospodarskih subjektov na trgu, preprečevanje monopolov in drugih tržnih zlorab, onemogočanje zapiranja (delov) trga;

- načelo da se z odločitvami na ravni federacije ne more opravljati prerazporejanje dohodka med podjetji in med članicami federacije.

Na podlagi teh kriterijev se republike dogovorijo o elementih monetarnega, deviznega, carinskega in zunanje-trgovinskega sistema ter statusa gospodarskih subjektov.

Vsi drugi temeljni elementi gospodarskega sistema so lahko skupni v tolikšni meri, kolikor se republike o tem dogovorijo. Tak dogovor vsebuje tudi pooblastila za realizacijo po ustavno določenem postopku v organih federacije.

Federacija lahko financira razvojne naloge (zlasti na področju gospodarske infrastrukture) le po posebnem pooblastilu in na podlagi soglasja republik in pokrajin. Pri odločanju o teh vprašanjih ni možen začasen ukrep.

Temelj solidarnosti je prostovoljnost ter konsenz glede določenih kriterijev in obsega pomoči z vnaprejšnjim upoštevanjem ekonomske sposobnosti republike, ki pomoč daje.

4. 3. Dvodomna Skupščina Jugoslavije

Skupščina Jugoslavije naj bo sestavljena iz dveh zborov: zbora državljanov in zbora republik in pokrajin.

Zbor državljanov naj bo sestavljen paritetno. V njem naj se praviloma odloča z dvotretinsko večino; odločanje o katerikoli zadevi pa je treba odložiti, če to zahteva več kot 3/4 navzočih po-

slancev iz ene republike.

Zbor republik in pokrajin naj sestavlja enako število poslancev iz vsake republike in ustrezno število poslancev iz vsake avtonomne pokrajine. V tem zboru naj se odloča na podlagi soglasja.

Pri delitvi pristojnosti je treba upoštevati načelo, da se o vseh ključnih vprašanjih sistema, razvoja in materialnih odnosov odloča s soglasjem članic federacije. Obstaja pa naj tudi možnost, da zbor republik in pokrajin soodloča v zadevah iz pristojnosti zbora državljanov, če tako sklene zbor republik in pokrajin ali če to zahteva katerikoli republiška skupščina. Če se zahteva v tem zboru odločanje o določeni zadevi s soglasjem, pa soglasje ni doseženo, potem lahko zbor državljanov tako odločitev sprejme s 3/4 večino vseh poslancev.

4. 4. Demokratičnost posameznih načel v federaciji

Ni sporno, da je načelo večinskega odločanja v enonacionalnih skupnostih demokratičen način odločanja. Vendar pa to ne velja za odločanje v večnacionalnih skupnostih, zlasti v večnacionalnih federativnih skupnostih. Sodoben razvoj demokracije terjaja upoštevanje narodov ter zaščito in varstvo manjšin preko vključevanja načela soglasja članic pri odločanju v federaciji. To pomeni, da je treba odločitve v federaciji, ki so bistvenega pomena za položaj in enakopravnost narodov (narodne skupnosti), sprejemati s soglasjem, da bi bila odločitev demokratična.

Zato ob upoštevanju ustreznega varstva manjšin – tako narodnosti kot drugače mislečih – večinsko odločanje po načelu "en človek, en glas" v republiki ali v avtonomni pokrajini ne more biti sporno. Nikakor pa tak princip ne more biti sprejet na ravni večnacionalne federacije, saj bi lahko vodil v (trajno) preglasovanje manj številnih narodov in republik. O zadevah, ki so za narode in za federalne enote vitalnega pomena, je zato nujno treba zagotoviti institut odločanja s soglasjem, če hočemo zagotoviti demokratično naravo federalne skupnosti in dejansko enakopravnost v njej živečih narodov in narodnosti. Odstopanje od tega načela lahko ogrozi sam obstoj večnacionalne skupnosti (takim primerom v svetu smo bili in smo še priče npr.: Kanada, Belgija, SZ, Indija...).

4. 5. Zvezna vlada

Zvezno vlado naj voli zvezna skupščina. Predsedstvo Jugoslavije naj predlaga možne kandidate za predsednika vlade; ta ima položaj mandatarja in predlaga druge člane vlade. Pri sestavi vlade naj ne bo avtomatizmov, ki bi terjali, da se izvoli iz vsake republike enako število članov vlade – ministrov. Zvezna vlada je v okviru svoje pristojnosti samostojna in odgovorna skupščini Jugoslavije, ki jo v vsakem trenutku lahko odpokliče ali glasuje o njeni nezaupnici.

Ministri bi bili zadolženi za posamezne resorne upravne organe in bi vodili njihovo delo. Obstajati mora tudi neposredna povezava in odgovornost zveznih upravnih organov skupščini Jugoslavije.

4. 6. Predsedstvo Jugoslavije

Predsedstvo Jugoslavije je kolektivni šef države, kar naj odraža federativno ureditev države. Člane predsedstva Jugoslavije naj volijo republiške skupščine, republiške ustave pa lahko določijo tudi, da jih volijo državljani v republikah in pokrajinah neposredno. Predsedstvo naj ima le ozko omejene in točno določene integrativne, reprezentativne in protokolarne funkcije.

Predsedstvo naj praviloma odloča s soglasjem vseh članov (konsenz o vseh pomembnejših zadevah), le izjemoma – v primerih določenih v ustavi – pa s 3/4 (varianta: 2/3) večino.

4. 7. Decentraliziranje federacije

Posamezne zvezne institucije naj se razmestijo v različne kraje po vsej Jugoslaviji (skladno z možnostmi in potrebami ter glede na racionalno organizacijo dela). Da bi zagotovili nemoteno delo zveznih organov naj se ozemlje, na katera imajo sedež, izvzame iz pravnega režima republike in naj se zanj oblikuje poseben režim, razmisliti; pa velja tudi o posebnem statusu in pravnem režimu glavnega mesta Jugoslavije.

5. SAMOSTOJNO IN NEODVISNO SODSTVO

5. 1. Sodna funkcija naj bo depolitizirana in trajna

Sodniki naj bodo povsem neodvisni, sodna funkcija pa naj bo docela depolitizirana (sodniki ne smejo biti v vodstvih političnih organizacij). Vse

profesionalne sodnike voli republiška skupščina; njihov mandat naj bo trajen do upokojitve, zakon pa naj ureja možnost njihove razrešitve (upokojitev, lastna želja, težje kaznivo dejanje, zdravstveni razlogi itd.). Sodnike porotnike naj za določeno mandatno dobo (4 ali 8 let) volijo skupščine ustreznih družbenopolitičnih skupnosti; tudi sodnikom porotnikom lahko pred potekom mandata preneha funkcija le iz razlogov, ki so predvideni za profesionalne sodnike (razen v primeru upokojitve).

Republika naj zagotavlja sredstva za delo vseh sodišč in drugih pravosodnih organov ter organizira sodstvo in druge pravosodne organe.

5. 2. Pristojnosti zveznega sodišča

Zvezno sodišče naj bi bilo pristojno tudi za odločanje o izrednih pravnih sredstvih, kadar bi bila v kazenski zadevi izrečena kazen 5 let zapora ali hujša kazen. V vseh teh primerih pa naj bi imel pravico vložiti izredno pravno sredstvo le obtoženec, kar seveda predpostavlja, da zvezno sodišče ne bo moglo izreči strožje kazni kot pristojno sodišče v republici.

5. 3. Ustavna sodišča naj varujejo tudi individualne pravice

Zagotoviti je treba varstvo individualnih pravic in svoboščin, če so kršene s posamičnimi akti, pred ustavnimi sodišči. Ker se individualne pravice praviloma varujejo v postopku pred rednimi sodišči, je treba urediti sistem selekcije, saj bi sicer prihajalo do kopičenja pravnih sredstev, ustavna sodišča pa bi postala nekakšna redna instanca. Ker je to vprašanje težko zakonsko ustrezno urediti, bi kazalo pooblastiti Ustavno sodišče, da – upoštevajoč pomen posameznega primera za varstvo človekovih pravic in svoboščin – odloči, o kateri zadevi bo presojo. Tako bi se povečala odgovornost, s tem pa tudi pomen ustavnega sodstva. Po tem predlogu bi ustavno sodišče Jugoslavije bilo pristojno za varstvo individualnih pravic in svoboščin, kadar bi bile te kršene s posamičnimi akti zveznih organov.

6. EKONOMSKI SISTEM

6. 1. Pluralizem in enakopravnost oblik lastnin

Ustava naj zagotavlja svobodo upravljanja gospodarske dejavnosti na temelju pluralizma in enakopravnosti oblik, lastnin⁵⁸ državne, kolektivne, združne in zasebne. Lastnikom naj ustava varuje in jamči pravico upravljanja in prilaščanja v okviru omejitev, ki opredeljujejo lastnino kot družbeno funkcijo.

Omogočiti je treba uveljavitev državne lastnine – še zlasti na področju gospodarske in družbene infrastrukture. Vendar pa je tudi na teh področjih treba omogočiti obstoj drugih oblik lastnine.

Eden od predpogojev za tržno gospodarstvo je preoblikovanje sedanjih družbenolastninskih razmerij, ki temeljijo na nelastninskem konceptu družbene lastnine, v oblike lastnine z določenim nosilcem. Družbeni lastnini je torej treba določiti titularje in to postopoma na podlagi tržnih zakonitosti, s tržnim načinom pridobivanja lastninske pravice (nakup, prodaja, prevzem, nakupi delnic in deležev). Tak proces izključuje kakršen koli enkratni administrativni prenos.

6. 2. Redifiniranje samoupravljanja

Samoupravljanje je potrebno tudi ustavno drugače opredeliti in definirati. Samoupravljanje v gospodarstvu je sodelovanje vsake socioprofesijske skupine zaposlenih pri upravljanju podjetja na podlagi dela oziroma zaposlitve. Upravljanje pa je kombinacija interesnih upravičenj zaposlenih in vlagateljev sredstev. Z gledišča posameznika ima samoupravljanje značaj soupravljanja oz. vpliva na upravljanje. Delo in rezultati dela doseženi z ustvarjalno sposobnostjo in inovativnostjo so lahko samostojen temelj prilaščanja.

6. 3. Država naj se umakne iz gospodarskega življenja

Zožiti je treba pristojnosti države v gospodarskem sistemu, kar še zlasti velja za njena sedanja pooblastila pri vzpostavljanju in uresničevanju ekonomskih odnosov s tujino, na področju t. i. "družbene kontrole cen", na področju omejevanja blagovnega prometa... Država naj ima predvsem pristojnost in možnost s posrednimi ukrepi (davčno politiko, carinami, uvoznimi taksami itd.) vplivati na gospodarske tokove.

Državno planiranje mora biti indikativno, tako da

⁵⁸ Glede na to, da izključujejo naštevanje lastninskih oblik lahko omejuje, se zastavlja vprašanje, ali ne bi namesto naštevanja poudarili le enakopravnost javnih in zasebnih oblik lastnine.

planski akti ne vsebujejo neposredne obveznosti na gospodarske subjekte. Z davki naj ima država – republika možnost zbirati sredstva tudi za t. i. "razvojne plane", preko katerih lahko država po pravih natečaja sofinancira različne gospodarske programe in tudi vpliva na usmeritev razvoja.

Uveljaviti je treba popolno svobodo gospodarskih subjektov na trgu. Država zagotavlja konkurenco na trgu s preprečevanjem monopolnega položaja ter s skrbjo za odvijanje zdrave in lojalne konkurence. Če država nastopa kot eden od gospodarskih subjektov v določeni gospodarski dejavnosti, njen položaj formalno ne sme biti privilegiran v odnosu do drugih gospodarskih subjektov, ki v tej dejavnosti delujejo.

6. 4. Okolje – dejavnik razvoja

Za kvalitetno življenje sedanjih in bodočih rodov je treba zagotoviti naravi in človeku neškodljiv razvoj ter uravnovešeno naravno in družbeno okolje: tehnologije se morajo prilagajati ekološkim kriterijem; le tako je mogoče dolgoročneje zagotavljati uresničevanje ustavne pravice do zdravega naravnega in družbenega okolja ter ohranjanje naravne in kulturne dediščine človeštva.

Poleg te temeljne pravice je potrebno ustavno-pravno zagotoviti, da bo "zdravo okolje" kriterij in nujen element vseh proizvodnih programov ter vodilo gospodarske in sploh razvojne politike, tako da bo ta kriterij postal strošek proizvodnje, element davčne politike in vsebina standardov. Zrak, voda – vodotoki, morje in morska obala, plodna zemlja in zemljišča, gozdovi, rudnine, naravna in kulturna dediščina, rastlinski in živalski svet so dobrine splošnega pomena in zahtevajo posebno družbeno varstvo.

6. 5. Odpravi naj se agrarni maksimum

Iz ustave je treba odpraviti agrarni maksimum. Predvsem davčni sistem pa naj preprečuje neizkoriščenost zemljišč.

6. 6. Javno financiranje države in družbene dejavnosti

Družbene dejavnosti in država (vse družbenopolitične skupnosti) naj se financirajo preko javnih financ z zbiranjem sredstev z davki in pri-

spevki v proračunu ali v javnih skladih.

Preko proračuna naj se družbene dejavnosti financirajo v obsegu t. i. nacionalnih programov, med tem, ko naj za višjo raven posameznih družbenih dejavnosti zbirajo sredstva neposredno zainteresirani uporabniki oziroma naj se te storitve nudijo po tržnih načelih z neposrednim plačevanjem.

7. SKRB ZA MANJŠINE PRI NAS IN ZA SLOVENCE V TUJINI

Kar zadeva status italijanske in madžarske narodnosti pri nas v Sloveniji, naj nova ustava sledi in razvija težnje uveljavljene z amandmajem LV k Ustavi SR Slovenije (1989). Dopolniti in razširiti pa je treba ustavne obveznosti SR Slovenije do slovenskih manjšin v sosednjih državah, zlasti na kulturnem, izobraževalnem in gospodarskem področju. Opredeliti velja še obveznosti naše republike za povezovanje vseh Slovencev v svetu v kulturno in gospodarsko skupnost.

8. SISTEM OBRAMBE NAJ BO POD KONTROLO SKUPŠČINE

8. 1. Odgovornost za obrambo države

Ustavno-pravno je treba definirati sistem obrambe.

Ustavno-pravno je treba jasno opredeliti tudi, da sta JLA in teritorialna obramba le v funkciji obrambe neodvisnosti, suverenosti in ozemeljske neokrnjenosti pred zunanjo agresijo. V miru oboroženih sil ni mogoče uporabiti proti jugoslovanskim narodom in narodnostim. (varianta: na območju republike brez soglasja njene skupščine).

Ustavno-pravni položaj JLA mora biti urejen tako, da je ne uveljavlja kot poseben in avtonomen politični subjekt.

V skladu s temelji sistema obrambe, ki so kot skupna funkcija urejeni v Ustavi SFRJ, ureja in organizira obrambo republika.

Skupščine DPS morajo odločati o vseh pomembnih vprašanjih organiziranosti, delovanja in razvoja sistema obrambe. O uporabi in razvoju JLA, kot tudi o razvoju vojaškega industrijskega kompleksa, naj odloča Skupščina SFRJ na podlagi soglasja republik in pokrajin.

8. 2. Polna enakopravnost v oboroženih silah

V JLA je treba zagotoviti enakopravnost jezikov in pisav jugoslovanskih narodov in narodnosti tudi pri poveljevanju in vojaškem pouku. Bolj se morajo izraziti kulturne in druge posebnosti narodov in narodnosti ter položaj človeka v družbi. Zato naj se v čim večji meri oblikujejo tudi jezikovno homogene enote.

8. 3. Ugovor vesti in služenje vojaškega roka v lastni republiki

Med človekovimi pravicami in svoboščinami mora biti opredeljena tudi pravica do ugovora vesti in možnosti služenja vojaškega roka brez urjenja z orožjem.

Zagotoviti je treba ustavno-pravno možnost, da bodo vojaški obvezniki pretežno služili vojaški rok na območju republike, kjer imajo stalno prebivališče.

Vojaška sodišča ne morejo biti pristojna za sojenje civilnim osebam v miru (varianta: vojaška sodišča niso pristojna za sojenje v miru).

9. ZUNANJA POLITIKA

Kot vsebino zunanje politike bi kazalo opredeliti prizadevanja za mir, za aktivno miroljubno sožitje in enakopravno sodelovanje med narodi in državami ter prizadevanja za razorožitev. Ustavno-pravno pa bi kazalo izključiti možnost sklepanja vojaških paktov ali vključevanja v vojaške bloke. Neuvrščenenost in druge opredelitve in prehodne usmeritve naše zunanje politike po naravi in vsebini ne morejo biti ustavno pravne kategorije.

Omogočiti je treba republikam (in v določenem okviru avtonomnima pokrajinama), da v okvirih zunanje politike, ki jo določa Skupščina SFRJ, sklepajo mednarodne pogodbe.

10. POSTOPEK ZA SPREMEMBO USTAVE

Postopek za spremembo ustave naj bo še naprej trofazen – odločanje o pobudi (iniciativi) za začetek postopka za ustavne spremembe, odločanje o osnutku sprememb in o predlogu sprememb. Za sprejem ustavnih dopolnil ali nove republiške ustave naj bo pristojna republiška skupščina, ki odloča s kvalificirano večino. Skupščina lahko po svoji odločitvi, na zahtevo določenega

števila poslancev ali na podlagi uveljavljene javne iniciative določenega števila državljanov prepusti odločanje o ustavnih spremembah državljanom na referendumu oziroma lahko že sprejeto skupščinsko odločitev da volilcem v potrditev.

Zvezno ustavo je mogoče spreminjati izključno na podlagi soglasja postopka. O soglasju SR Slovenije odloča njena skupščina s kvalificirano večino, pri čemer pa mora skupščina na zahtevo določenega števila poslancev oz. na podlagi uveljavljanja javne iniciative določenega števila državljanov prepustiti odločitev o soglasju državljanom na referendumu.

Dokument št. 10:⁵⁹

Zapisnik 80. seje Predsedstva SR Slovenije, ki je bila 7. decembra 1989

PRESEDSTVO SOCIALISTIČNE
REPUBLIKE SLOVENIJE

STROGO ZAUPNO

ZAPISNIK

80. seje Predsedstva SR Slovenije, ki je bila 7. decembra 1989

Sejo je vodil: predsednik Predsedstva SR Slovenije Janez Stanovnik

Navzoči člani: Alojz Briški, dr. Ivo Fabinc, Majda Gaspari, Andrej Marinc, dr. Janko Pleterški, dr. Ivan Ribnikar, Milan Kučan in Jože Smole.

Seji so prisostvovali tudi: Miran Potrč, predsednik Skupščine SRS, Dušan Šinigoj, predsednik Izvršnega sveta Skupščine SRS in Bojan Polak, predsednik RO ZZB NOV Slovenije.

Seji so prisostvovali tudi: člani Skupine za pripravo izhodišč: Lojze Ude, Rado Bohinc, Tone Jerovšek, Miha Ribarič, Mitja Žagar.

Ostali navzoči: Peter Šuler, generalni sekretar Predsedstva SRS, Martin Cerkvenik, pomočnik generalnega sekretarja Predsedstva SRS, Milan Gaspari, predsednik Republiškega družbenega sveta za vprašanja družbene ureditve in svetovalci Predsedstva SRS: Neven Borak, Franc Gođeša in Marjan Kramar.

Sprejet je bil naslednji dnevni red:

1. Odobritev zapisnikov 77., 78. in 79. seje Predsedstva SR Slovenije;
2. Predlog izhodišč za pripravo novih Ustav SR Slovenije in SFR Jugoslavije;
3. Razno.

Ad 1./

Osnutki zapisnikov 77., 78. in 79. seje Predsedstva SR Slovenije so bili sprejeti brez pripomb.

Ad 2./

Uvodoma je dr. Lojze Ude, predsednik delovne skupine Predsedstva SR Slovenije za pripravo izhodišč za novi ustavi SR Slovenije in SFR Jugoslavije izpostavil nekaj dilem o nadaljnjem postopku z predloženimi izhodišči, vprašanje predlagatelja iniciative za novo Ustavo SR Slovenije ter opozoril na najbolj problematična vprašanja, ki jih vsebujejo izhodišča. Ta vprašanja so zlasti naslednja: asimetričnost federacije, položaj obrambe in varnosti v družbi, odnos do nerazvitih, družbena lastnina, samoupravljanje, skupščinska vladavina, avtonomne pokrajine, struktura Skupščine SFRJ, izvzetje glavnega mesta države oziroma decentralizacija federacije, občina-lokalna samouprava itd.

Predsedstvo se je tudi soočilo z dejstvom, da je SR Srbija že poleti 1989, pripravila svoja izhodišča za novo ustavo ter, da so bila 6. decembra letos javno objavljena tudi izhodišča SR Hrvatske, v najkrajšem času pa se pričakuje tudi iniciativa Predsedstva SFRJ za sprejem nove ustave SFRJ. Glede na to smo v SR Sloveniji s svojimi izhodišči za novo ustavo že v zamudi ter jih je treba čimprej objaviti. Najustrezneje je, da to stori delovna skupina s tem, da se javnost obvesti, da je o tem dokumentu razpravljalo tudi Predsedstvo SR Slovenije. Dokument vsebuje političen pogled na novo ustavno ureditev ter je odprtega značaja zato se tudi utemeljeno pričakuje, da bo posamezne predloge in rešitve, stroka, znanost, politika in širša javnost obogatila z dodatnimi spoznanji. Vse to bo pomagalo predlagatelju nove ustave v republiki in federaciji pri pripravi predloga, da se začne postopek za sprejem novih ustav.

Predsedstvo SR Slovenije je o osnutku izhodišč z dne 7. 11. 1989 že razpravljalo 13. 11. 1989 ter dalo nanje posamezne konkretne pripombe. Tudi iz teh razlogov je bilo na seji dogovorjeno, da bo

⁵⁹ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

o dokumentu potekala vsebinsko-strateška razprava o osnovnih smereh posameznih izhodišč.

Glede posameznih, predvsem spredaj naštetih pomembnejših vprašanj, so bile sprejete naslednje usmeritve:

- Dejstvo je, da asimetričnost naše federacije že sedaj obstaja ter da je vprašanje aktualno tako v federativni, še bolj pa v konfederativni ureditvi. Izhodišča morajo temu vprašanju posvetiti polno pozornost, pri čemer pa naj ne izpostavljajo termina "asimetričnosti".

- Samoupravljanje, je pomembna civilizacijska pridobitev, še posebej naše jugoslovanske družbe, zato ga je potrebno ohraniti in na ustrezen način redefinirati in transformirati kot idejo.

- Tudi družbeno lastnino ni mogoče, vsaj ne v nekem prehodnem obdobju, povsem odpraviti, zato je treba pojasniti dileme s katerimi se soočamo ob prehodu na tržno gospodarstvo, ki deluje na podlagi kapitala, ki mora imeti tudi lastnika. To pa pomeni, da družbena lastnina v tržnem gospodarstvu ne more obstajati, kar pa je seveda v popolnem nasprotju z obstoječim stanjem.

- Skupščinska vladavina ni pojem, ki bi ga mogli nekritično zagovarjati v parlamentarni demokraciji, v kateri ima posebno vlogo vladavine izvršni svet – bodoča vlada. Izraženo je bilo mnenje, da je v tem pogledu ustrežnejša "hrvaška" rešitev, ki naj se na primeren način vključi v dokument.

- Avtonomni pokrajini sta zgodovinsko dejstvo, česar ne smemo zanemariti pri koncipiranju nove ustave, zato je treba dopustiti možnost, da sta tudi v nadalje konstitutivni del federacije z določenimi omejitvami glede na republike, nadaljnji razvoj pa bo pokazal ali ne bo ustrežnejše, da se avtonomija pokrajin ureja v republiki.

- Zavzemamo se za ohranitev sedanje strukture Skupščine SFRJ, glede na nadaljne možne smeri razvoja naše družbe pa je dopustiti tudi možnost enodomne Skupščine SFRJ; dopolniti pa bi kazalo predlog, kakšno paritetno sestavo zborov predlagamo.

- Na ustrezen način je treba opredeliti naš odnos do nerazvitih, ki temelji na tržnih in razvojnih usmeritvah, vendar pa se je treba izogibati definicijam, ki bi lahko povzročile neustrezne reakcije prizadetih.

- Isto velja tudi za sicer utemeljen predlog za decentralizacijo sedeža posameznih organov federacije oziroma izvzetje glavnega mesta države

iz ozemlja republike v kateri se nahaja.

- Tudi pri področju, ki ureja vprašanje obrambe, zlasti pa JLA, bi kazalo vnesti klavzulo urejanja v prehodnem obdobju.

- Pravitako bi bilo treba ali izpustiti ali doreči tisti del dokumenta, ki govori o izrednih razmerah.

- Z večjo pozornostjo in občutljivostjo je treba obdelati tudi vprašanje lokalne samouprave – občine.

- Končno je bilo še predlagano, da se iz dokumenta izpusti obrazložitev pod črto ("fusnote").

Predsedstvo SR Slovenije predlaga, da Delovna skupina razen omenjenih pripomb, pri redakciji izhodišč, upošteva tudi morebitne ustrežnejše rešitve iz dokumenta SR Hrvatske, ki so v skladu s pripombami danimi na seji ter jih na ustrezen način vključi v končno besedilo.

K izhodiščem naj bo dodan tudi krajši uvod kot pojasnilo, da izhodišča predstavljajo možen pogled na novo ustavno-pravno ureditev ter da predpostavljajo kot svoj sestavni del tudi rešitve vsebovane v amandmajih k Ustavi SR Slovenije. V uvodu bi kazalo tudi opozoriti na nepopolnost in nedorečenost dokumenta ter na najpomembnejša odprta vprašanja (n.pr. samoupravljanje, družbena lastnina itd.).

Predsedstvo SR Slovenije bo hkrati z izhodišči naslovilo na javnost sporočilo, da se je z dokumentom na seji seznanilo ter da meni, da lahko predstavlja osnovo za začetek razprave o izhodiščih za novi ustavi.

Ad 3./

Predsedstvo je potrdilo svojo odločitev, da na izrednem zasedanju Skupščine, ki ga je v zvezi z ekonomsko blokado Srbije predlagalo Predsedstvo SR Slovenije, govori predsednik Predsedstva SR Slovenije tovariš Janez Stanovnik. Vsebino govora bodo člani Predsedstva SR Slovenije dobili v pripombe.

Napovedan je tudi sestanek s članoma Predsedstva SFRJ dr. Vasilom Tupurkovskim in Bogićem Bogićevićem. Razgovor bo 8. 12. 1989 v Predsedstvu SR Slovenije. Na njem je treba pojasniti stališče Predsedstva SR Slovenije do odprtih vprašanj v Jugoslaviji.

V nadaljevanju zaprte seje je predsednik Predsedstva Janez Stanovnik obvestil predsedstvo, da je v skladu z dogovorom odposlal pet informacijskih pisem, med drugim tudi generalnemu

sekretarju OZN. Predsednik Izvršnega sveta Skupščine SR Slovenije tovariš Dušan Šinigoj, pa je Predsedstvo obvestil, da je dobil vabilo za razgovor s članom italijanske vlade. Mnenje Predsedstva je, da to vabilo sprejme.

V nadaljevanju je Dušan Šinigoj seznanil tudi s problemom financiranja političnih strank v SR

Sloveniji.

GENERALNI SEKRETAR

Peter Šuler

PREDSEDNIK

Janez Stanovnik

Neuspeli "miting resnice" 1. decembra 1989 v Ljubljani. Večkrat napovedan in nato preklican "miting resnice" v Ljubljani so slovenske oblasti odločno prepovedale. Milica se je na množičen приход mitingarjev z vlaki in avtobusi temeljito pripravila, sekretar za notranje zadeve Tomaž Ertl pa je zagrozil, da bo milica uporabila vsa sredstva, če bo potrebno. Na mitingu se je potem zbralo nekaj posameznikov večinoma iz drugih republik, ki so živeli v Sloveniji.

(Foto: Joco Žnidaršič, fotodokumentacija Dela)

1.3. PREPREČENI "MITING RESNICE" 1. DECEMBRA 1989 V LJUBLJANI

Ko je Slobodan Milošević zmagal v frakcijskih bojih v Srbiji, je oblast hotel razširiti s t.i. "protibirokratsko revolucijo", s katero naj bi zamenjali zbirokratizirana vodstva najprej v "srbskih pokrajinah", po možnosti pa tudi širše v Jugoslaviji. Ideja o uličnem pritisku je sicer prišla iz vrst kosovskih Srbov, ki so hoteli s t.i. "miting resnice" prepričati ljudi o svojem katastrofalnem položaju. Prvi miting je bil 9. julija 1988 v Novem Sadu. Organizirali so ga Srbi s Kosova

pod vodstvom Miroslava Šolevića. Z metodo mobilizacije množic se je tako začelo učinkovito odstranjevanje tistih političnih vodstev, ki so nasprotovala ideji združitve vseh Srbov v eni državi oziroma ukinjanju avtonomij in (v naslednji fazi) republik ter s tem bodisi centralizaciji Jugoslavije, bodisi uresničitvi ideje o Veliki Srbiji. Sprva spontane mitinge je tako pod svojo kontrolo dobil Milošević in jih spretno izkoristil. Po poročilih SDV so voditeljem mitingov prenašali Miloševićeva navodila njegovi najožji sodelavci (o tem priča tedanji predsednik predsedstva SFRJ Raif Dizdarević). Prvo je bilo na vrsti vojvodinsko

vodstvo (ki je v sporu med Miloševićem in Ivanom Stambolićem sicer napačno ocenilo razmere in podprlo Stambolića). Vojvodinska inačica protibirokratske revolucije je dobila ime "jogurtna revolucija" – po jogurtih, ki so jih delili med demonstrante, ti pa so jih, namesto da bi jih pojedli, metali v kordone milice. Predstavnikov mitingašev vojvodinsko vodstvo ni hotelo sprejeti, prebivalci pa so jih sprejeli z naklonjenostjo. Šolevićevi privrženci so naslednji dan organizirali miting v Pančevu, avgusta pa tudi v Novi Pazovi in Titovem Vrbasu. Vse mitinge je spremljala močna srbska propaganda (najprej z "uverturno" predpripravo, nato pa s poročanjem, raznimi oddajami, intervjuji, članki, zlasti pa s posebnimi rubrikami pisem bralcev, v katerih se je poudarjala teza o Srbih kot zatiranem narodu, ki je zmagal v dveh balkanskih in dveh svetovnih vojnah, bil v nasprotju z nekaterimi drugimi jugoslovanskimi narodi na "pravi" strani, dal največ žrtev, nazadnje pa pridobitve v vojnah izgubil v miru). Iz raznih delovnih organizacij so tudi pošiljali na stotine telegramov v podporo srbskemu vodstvu.

Tak vzorec se je potem uveljavil na vseh mitingih. Vojvodinsko vodstvo je Miloševića obtožilo, da si je oblast prisvojil na stalinistični način, zaradi česar je doživelo kritiko vrha zvezne partije. Predsedstvo pokrajinskega komiteja ZK Vojvodine je nato pod pritiskom demonstracij, ki so se nadaljevale 4. oktobra (pod vodstvom Mihajla Kertesa, partijskega sekretarja madžarskega rodu iz Bačke Palanke), napovedalo kolektivni odstop in čez dva dni res odstopilo. Čez nekaj dni je prišlo do podobnega poskusa rušenja črnogorskega vodstva v Titogradu, ki pa je uspelo šele po ponovnem poskusu v začetku naslednjega leta, 10. januarja 1989, ko se je pred črnogorsko skupščino zbralo 150000 ljudi in vrglo staro vodstvo. Neuspešen je bil tudi prvi poskus organiziranja mitinga v Kninu na Hrvaškem (oktobra 1988), v drugo (28. februarja 1989) pa je organizacija uspela. Spomladi 1989 so se začeli tudi prvi srbski mitingi v BiH (najprej 1. marca manjši v Bosanskem Petrovcu, nato prvi odmevnejši v Titovem Drvarju). Tedaj je srbska SDV na ozemlju sosednje republike v tajnosti že zbirala "dokaze" o domnevnih pritiskih na Srbe in o njihovi ogroženosti. Septembra in oktobra so se mitingi iz Vojvodine razširili po vsej Srbiji in Črni gori. Približno 60 mitingov se je udeležilo več kot tri milijone

ljudi.⁶⁰

Podobno kot v obeh pokrajinah in v Črni gori so skušali zrušiti tudi slovensko vodstvo. Miloševićev propagandni stroj je začel širiti tezo, da slovensko vodstvo ne obvladuje razmer in da ga je zato treba zrušiti, zavedenim Slovencem pa predstaviti pravo resnico o njihovem vodstvu. To je postalo še zlasti aktualno po sprejetju amandmajev k slovenski ustavi. Glavni organizator protibirokratske revolucije Miroslav Šolević je že po zborovanju v Cankarjevem domu februarja 1989 obljubil, da bo 25. marca 1989 v Ljubljani organiziral protestni miting. Organizacijo mitinga v Ljubljani so sicer načrtovali tudi že pred tem, v mitingaškem valu poleti in jeseni 1988 (v času "slovenske pomladi" – množičnega gibanja v podporo četverici), vendar bi organizacija terjala več priprav, takratni najpomembnejši cilj organizatorjev pa je bil, da disciplinirajo "srbska" ozemlja. Ponovno so poskusili 1. decembra 1989, čemur pa se je slovenska oblast odločno uprla (tudi za ceno morebitnega spopada in prelijanja krvi) Sklepe za preprečitev mitinga so sprejeli pristojni organi, Tomaž Ertl, sekretar za notranje zadeve in milica ter drugi organi pa so se temeljito pripravili na sprejem in zavrnitev mitingašev. Mitinga, "ki ga ni bilo", se je tako udeležilo le nekaj deset posameznikov, večinoma v Sloveniji živečih Srbov, Slovenija pa je prvič v procesu osamosvajanja pokazala, da obvladuje svoje ozemlje in da se temu v procesu krepitve lastne suverenosti ne namerava odreči.⁶¹

⁶⁰ Več o tem glej Nebojša Popov (ur.): Srpska strana rata, Beograd 1996; Jernej Lakner, Antibiokratska revolucija v Srbiji, diplomatska naloga, Univerza v Lj., FF, oddelek za zgodovino, Ljubljana 1998.

⁶¹ Več o tem glej: Anton Bukovnik: Sever, Ljubljana 2002. V knjigi so objavljeni povzeti pomembnejših dokumentov v zvezi z operativnimi pripravami milice ter intervjuji z nekaterimi najpomembnejšimi udeleženci (vključno s tedanjim sekretarjem za notranje zadeve Tomažem Ertlom).

Ante Marković v slovesni skupščini, junij 1991. (Ljerka Bizilj, Nace Bizilj, Novinarski arhivi, Ljubljana 1996, str. 271)

Dokument št. 11:⁶²

Zapisnik 77. seje Predsedstva SR Slovenije, ki je bila 27. novembra 1989

PRESEDSTVO SOCIALISTIČNE
REPUBLIKE SLOVENIJE

STROGO ZAUPNO

ZAPISNIK

77. seje Predsedstva SR Slovenije, ki je bila 27. novembra 1989

Sejo je vodil: predsednik Predsedstva SR Slovenije Janez Stanovnik

Navzoči člani: Alojz Briški, dr. Ivo Fabinc, Majda Gaspari, dr. Janko Pleterski, Milan Kučan in Jože Smole.

Svojo odsotnost sta opravičila člana Predsedstva SRS: dr. Ivan Ribnikar in Andrej Marinc.

Seji so prisostvovali tudi: Janez Bohorič, podpredsednik Izvršnega sveta Skupščine SR Slovenije, dr. Miha Ribarič, predsednik Republiškega komiteja za zakonodajo, Tone Jerovšek,

predsednik Zakonodajno-pravne komisije Skupščine SRS, Pavle Svete, namestnik predsednika Republiškega komiteja za zakonodajo, Tomaž Ertl, republiški sekretar za notranje zadeve. Ostali navzoči: Peter Šuler, generalni sekretar Predsedstva SR Slovenije, Martin Cerkvenik, pomočnik generalnega sekretarja Predsedstva SR Slovenije in Franc Godeša, svetovalec Predsedstva SR Slovenije.

Sprejet je bil naslednji dnevni red:

1. Razprava o ukrepih ob napovedanem mitingu 1. decembra v Ljubljani.

Ad 1./

Predsedstvo se je najprej seznanilo s sklepi skupne seje Sveta za ljudsko obrambo in Sveta Predsedstva za varstvo ustavne ureditve, ki je bila istega dne to je 27. novembra 1989. Predsedstvo je sprejelo poročilo obeh svetov, razpravljalo pa je predvsem o načinu zagotavljanja reda in miru v SR Sloveniji in posebej v Ljubljani ob napovedanem mitingu. V razpravi so bila izražena različna stališča glede tega, ali naj se morebitni pohodniki ustavijo na obrobju Slovenije oz. ob republiški meji, ali naj se jim dovoli

⁶² ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

prihod v Ljubljano in zbiranje v Ljubljani, prepovedo pa se vsa dejanja, ki imajo značaj mitinga (govori, parole ipd.). Predsedstvo je ugotovilo, da bi morali, če bi hoteli preprečiti prihod večjega števila pohodnikov v Ljubljano, zagotoviti zakonite predpostavke za delovanje organov za notranje zadeve. V zvezi s tem se je razprava osredotočila na vprašanje, ali naj Predsedstvo glede na napovedane prihode militantnih skupin, ki grozijo s prelivanjem krvi in uporabo orožja sprejme takoj sklep s katerim ugotovi, da so nastali pogoji v smislu prvega odstavka 12. člena Zakona o notranjih zadevah, ali naj to stori kasneje, če bi prišlo do dejanskih neredov, tako kot sta predlagala oba sveta.

Po obširni razpravi v kateri je bilo izraženo prepričanje, da je treba preprečiti vsako nasilno dejanje in večjo koncentracijo pohodnikov, pa tudi zato, da se uresniči proklamirana suverenost republike Slovenije in s tem zavaruje tudi ustavna ureditev Slovenije in Jugoslavije, je Predsedstvo ugotovilo, da so nastopile razmere, ki jih predvideva prvi odstavek 12. člena omenjenega zakona. Sklep, ki je sestavni del tega zapisnika, je treba takoj posredovati Izvršnemu svetu Skupščine SR Slovenije, z njegovo vsebino pa takoj seznaniti Predsedstvo SFRJ.

GENERALNI SEKRETAR

Peter Šuler

PRESEDNIK

Janez Stanovnik

1.4. ODNOS SLOVENIJE DO MARKOVIČEVIH GOSPODARSKIH REFORM⁶³

Po kolektivnem odstopu zvezne vlade Branka Mikulića 30. decembra 1988 – prvem v zgodovini socialistične Jugoslavije – in nastopu novega

⁶³ Več o Markovičevih reformah in ekonomskih razlogih za razpad Jugoslavije glej v Neven Borak: *Ekonomski vidiki delovanja in razpada Jugoslavije*, Ljubljana 2002. Glej tudi: *Modernizacijski procesi v slovenskem gospodarstvu v 20. stoletju*, Prispevki za novejšo zgodovino leto XLII, št. 2, Ljubljana 2002. Pomembnejši dokumenti v zvezi z ekonomskim osamosvajanjem Slovenije so objavljeni v: Neven Borak, Žarko Lazarevič (urednika): *Od kapitalizma do kapitalizma*. Izbrane zamisli o razvoju slovenskega gospodarstva v XX. stoletju, Ljubljana 1997.

*premierja Anteja Markovića marca 1989 je stekel resnejši poskus gospodarske reforme.*⁶⁴

Nekatere normativne spremembe pri uvajanju tržnih zakonitosti so bile sicer uvedene že z ustavnimi amandmaji na jugoslovansko ustavo leta 1988, a hkrati s povečano centralizacijo (med drugim je bil uveden "armadni davek", s katerim se je JLA financirala z neposrednim davkom). Tudi Markoviću je še v letu 1989 skozi zvezno skupščino uspelo spraviti nekaj zakonov, na katerih je začel nastajati nov ekonomski sistem (spremembe zakona o podjetjih, bankah in drugih finančnih organizacijah, računovodstvu, finančnem poslovanju, delovnih odnosih, zunanjetrgovinskem poslovanju, blagovnih rezervah, NBJ, vrednostnih papirjih), prizadeval pa si je tudi za spremembo ustave. Ob pomoči zahodnih držav in s podporo tujih finančnih institucij je do konca leta 1989, ko je sredi decembra predstavil celovit reformni program, že dosegel nekaj uspehov, saj se je zunanja likvidnost Jugoslavije popravila, devizne rezerve so dosegle 5,8 milijarde dolarjev, skupni dolg pa je bil zmanjšan na 16,2 milijarde dolarjev. Osnovni problem ekonomske politike pa je ostajala inflacija, ki je decembra 1989 znašala že okoli 2700 odstotkov.

Program bi moral zagotoviti kar najpopolnejše funkcioniranje trga blaga, kapitala in dela, za kar pa bi bilo treba izvesti tudi politične reforme in vzpostaviti pravno državo (med drugim razdelitev oblasti na zakonodajno, izvršno in sodno). Reforma naj bi zagotovila enakopravnost vseh oblik lastnine, opredelila naslovnika lastnine in omogočila transformacijo ene oblike lastnine v drugo.

Osnovne smernice za vodenje ekonomske politike v letu 1990, kot jih je navedel Marković, so bile: realizacija sistemskih sprememb, vzpostavitev institucij, mehanizmov in infrastrukture novega gospodarskega sistema, ustvarjanje možnosti za vodenje makroekonomske politike, transformacija družbene lastnine v družbeni kapital ob rekapitalizaciji, zamenjava dotedanjšega sistema delitve s sistemom, v katerem bo osnovni poslovni rezultat dobiček in bo cena dela dosežena po poti kolektivnih pogodb, reforma države in ustvarjanje pogojev za njeno funkcioniranje. S temi ukrepi naj bi prešla v sistem "modernega socializma".

⁶⁴ Program ekonomske reforme i mere za njegovu realizaciju u 1990 godini, v knjigi: *Ekonomska reforma i njeni zakoni*, SIV, Sekretariat za informacije, Bg. 1990, str. 5-44.

Tekoča ekonomska politika naj bi se osredotočila predvsem na protiinflacijsko financiranje v celoti, definitivno delitev monetarne in fiskalne funkcije, identifikacijo deficitov in njihovo saniranje iz realnih virov. Realizacija ekonomske politike za leto 1990 naj bi se začela takoj (torej 18. decembra 1989) z uvedbo konvertibilnega dinarja. En novi konvertibilni dinar je bil vreden 10000 starih. Tečaj dinarja naj bi se za naslednjih šest mesecev vezal na marko v razmerju 1 : 7, zamrznjene pa so bile cene v elektrogospodarstvu, naftni industriji, črni in barvni metalurgiji, železniškem transportu, cene premoga, PTT-storitev, zdravil in komunalne infrastrukture. Monetarna politika naj bi se ločila od fiskalne in kreditne funkcije (dejansko je to med drugim pomenilo ukinitve selektivnih kreditov NBJ in kreditov federacije iz primarne emisije na katerikoli osnovi). Plače se naj ne bi povečevale (Marković je pričakoval 1-odstotno rast mesečno, to je 13 odstotkov od decembra do decembra). Proračun naj bi se napolnil s prihodki od carin in novih davkov na proizvode, ki so bili dotlej neobdavčeni, davka za financiranje JLA in davka iz sredstev za osebno potrošnjo, ki naj bi se povečal za 2,5 odstotka. Proračun bi brez novih obvez znašal 7,5 odstotka družbenega proizvoda, s prenesenimi obveznostmi pa 10,4 odstotka. Največji del proračuna je bil namenjen JLA (4,6 odstotka narodnega dohodka), za Kosovo in nerazvite naj bi šlo 0,47 odstotka družbenega proizvoda. Proračun se ne bi več zadolževal pri NBJ.

Pri vodenju makroekonomske politike je bila za Markovića ključna delitev pristojnosti med monetarno in fiskalno politiko ter ureditev področja ekonomskih odnosov s tujino. Zato bi morali hitro doseči samostojnost NBJ in njenega guvernerja v vodenju monetarne politike, enoten davčni sistem in osnove davčne politike na ravni federacije ter ločitev pristojnosti skupščine in zveznega IS.

Čeprav je bil Marković velik optimist, se je zavedal velikih težav, ki so bile tako materialne kot politične narave. Raven družbenega proizvoda Jugoslavije je bila pod 3000 dolarji na prebivalca, velik del družbenega proizvoda pa je šel za odplačevanje obresti od dolgov in glavnice; ni bilo dovolj akumulacije (to bi lahko pridobili le s tujimi vlaganji). Reformo je oteževala tudi gospodarska struktura, ki je imela velik presežek zaposlenih, nizko produktivnost in je bila zasno-

vana v glavnem na velikih nefleksibilnih podjetjih, ki niso bila zmožna učinkovito spremljati sprememb na svetovnem trgu. Trgovina je bila povsem neprilagojena tržnim osnovam gospodarjenja. Jasno je bilo, da bo treba nujno likvidirati številna podjetja, kar bo za sabo potegnilo povečevanje nezaposlenosti in s tem velike socialne pretrese.⁶⁵

Hujše od gospodarskih pa so bile politične ovire. Jugoslavijo je obvladovala ideološko zadržta politična nomenklatura, miselno in eksistenčno vezana na socializem enopartijskega tipa, ki je odločilno vplivala tudi na gospodarstvo in ni želela reform. Poleg tega so bila nacionalna naspotja že tako zaostrena, da je država kot celota funkcionirala samo še navzven.

V Sloveniji so imeli o Markovićevem programu na vseh ravneh veliko pomislekov, zlasti kar zadeva koncentracijo pooblastil v zveznem IS in v NBJ. V programu jih je motila možnost za organizirano, zavestno in načrtno prerazdeljevanje vseh notranjih in še večjega (dodatnega) dela zunanjih dolgov, ki se od nosilcev izgub in dolgov niso dali izterjati, zato je prerazdelitev tekla prek zveznega proračuna kot prevzemnika dolgov in izgub od plačilno nesposobnih k plačilno sposobnim plačnikom. Ker je bilo temeljno načelo financiranja federacije po kriteriju deleža v družbenem proizvodu oz. narodnem dohodku preneseno tudi na pokrivanje dolgov in izgub, je s tem večje breme za reformo padlo na najbolj razvite. V Sloveniji so tudi menili, da Marković ne bo zmožni zagotoviti neodvisne vloge NBJ, da ohranja državni monopol nad devizami, da v programu niso definirani vsi učinki in da je zato temeljni cilj, tj. popolna ustavitev inflacije, težko dosegljiv, zaradi mnogih odprtih ali šibkih točk pa je uspeh programa nejasen.⁶⁶ Nekateri ekonomisti so tudi že izražali dvom o višini tečaja, saj se jim je zdel v odnosu do nemške marke prenizek.

Kljub temu je skupščina SRS 19. decembra 1989 Markovićev program sprejela, vendar s pripombo, da se bo lahko uresničil le ob doslednem

⁶⁵ Ekspoze predsednika SIS Ante Markovića u povodu razmatranja programa ekonomske reforme i mjera za njegovu realizaciju u 1990 godini na zajedničkoj sjednici Saveznog vijeća i Vijeća republika i pokrajina Skupštine SFRJ, 18. 12. 1989. Arhiv vlade RS.

⁶⁶ Narodna banka Slovenije, Mnenje k Programu ekonomske reforme i mere za njegovu realizaciju u 1990 godini, zvezni IS, Bg. 16. 12. 1989. – Podobna ali še bolj kritična stališča so izražali tudi GZS, vlada in posamezni ekonomski strokovnjaki.

*spoštovanju ustavnosti in zakonitosti ter v atmosferi razuma in zaupanja v njegove izvajalce. "Skupščina SRS ugotavlja, da je sprejemanje in izvajanje predlaganega programa zadnja prilika, da se v okviru institucij sistema in veljavnih zakonov v Jugoslaviji oblikujejo skupna izhodišča za reševanje jugoslovanske krize. Nesprejem ali neuspešnost programa terja od pristojnih organov v SRS pripravo konkretnih predlogov za zagotovitev politične in ekonomske suverenosti Slovenije in njen razvoj."*⁶⁷

Dokument št. 12:⁶⁸

Zapisnik 81. seje Predsedstva SR Slovenije 18. 12. 1989 ob 17.00

PRESEDSTVO SOCIALISTIČNE
REPUBLIKE SLOVENIJE

STROGO ZAUPNO

Številka: 060-81/89

ZAPISNIK

81. seje Predsedstva SR Slovenije, ki je bila 18. 12. 1989 ob 17,00

Sejo je vodil: predsednik Predsedstva SR Slovenije Janez Stanovnik

Navzoči člani: Alojz Briški, dr. Ivo Fabinc, Majda Gaspari, Andrej Marinc, dr. Janko Pleterski, dr. Ivan Ribnikar, Milan Kučan in Jože Smole.

Ostali navzoči: Miran Potrč, predsednik Skupščine SR Slovenije, Dušan Šinigoj, predsednik Izvršnega sveta Skupščine SRS, Miha Ravnik, predsednik RS zveze sindikatov Slovenije, Marko Bulc, predsednik GZ Slovenije, Bojan Polak, predsednik RO ZZB NOV Slovenije, Milica Ozbič, guvernerka Narodne banke Slovenije, Miha Ribarič, predsednik Republiškega komiteja za zakonodajo, člani delegacije Skupščine SR Slovenije v Zboru republik in pokrajin Skupščin SFRJ Martin Mlinar, Jernej Jan in Stanko Debeljak, delegat v Zveznem zboru Skupščine SFRJ Gojmir Komar, funkcionarji Skupščine SR Slovenije: Tone Jerovšek, Jože Knez, Marko Herman, Matjaž Jugovič, Erika Vrhunec, Janez Šin-

⁶⁷ Stališče skupščine SRS ob obravnavi programa ekonomske reforme in ukrepov za njegovo realizacijo v letu 1990, ki ga je predložil zvezni IS. Arhiv DZ RS.

⁶⁸ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

kovec, Valerija Škerbec, podpredsednik Izvršnega sveta Skupščine SR Slovenije Janez Bohorič, Peter Šuler, generalni sekretar Predsedstva SRS in svetovalci Predsedstva SRS: Neven Borak, Franc Godeša.

Sprejet je bil naslednji dnevni red:

1. Razprava o predlaganih ukrepih Zveznega izvršnega sveta z dne 18. 12. 1989;

Ad 1/

Uvodno informacijo o predlaganih ukrepih Zveznega izvršnega sveta sta podala Miran Potrč in Dušan Šinigoj, ki sta se tega dne udeležila sestanka predsednikov skupščin republik in avtonomnih pokrajin ter predsednikov njihovih izvršnih svetov v Beogradu. Informacija je temeljila na izvajanju predsednika Zveznega izvršnega sveta na tem sestanku, saj gradiva v celoti nihče ni imel na razpolago.

Tovariš Miran Potrč je v kratkem pojasnil postopek, ki je predviden za sprejem predlaganih ukrepov. Gre za dva kompleksa predlogov. Prvi se nanaša na predloge amandmajev za spremembo Ustave SFRJ, drugi na ukrepe za zaustavljanje inflacije, ki so hkrati osnove gospodarske politike v letu 1990. Prvi sveženj predlogov naj bi sprejeli v roku 2 do 3 mesecev, pri čemer naj bi se čimprej razpravljalo o prvi fazi, to je o iniciativi za spremembo ustave. Druga faza, to je sam sprejem amandmajev bi morala biti končana koncem februarja ali do sredine marca.

Drugi sveženj predpisov, ki omogočajo izvajanje stabilizacijske politike mora biti sprejet v Skupščini Jugoslavije ob predhodnem sprejemanju v Skupščinah republik in AP takoj, to je 19. 12. 1989.

V nadaljevanju je Dušan Šinigoj pojasnil vsebino ukrepov ekonomske politike 1990, ki vsebuje tudi ukrepe antiinflacijske politike. Vse ukrepe je mogoče povzeti v naslednjih točkah.

- Uvaja se konvertibilni dinar;
- Izvede se denominacija dinarja v razmerju 1 : 10.000;
- Določi se odnos dinarja do DEM v razmerju 1 DEM = 7 K din, s tem da je tečaj fiksen za 6 mesecev in se spreminja le toliko, kolikor se spreminja vrednost DEM.
- Za isti čas se fiksirajo nekatere cene infrastrukturnih dejavnosti, metalurgije, energije in komunalnega gospodarstva;

- Izvede se popolna ločitev funkcij Narodne banke Jugoslavije od fiskalnih funkcij;
- Osební dohodki se fiksirajo na podlagi povprečnih OD za november 1989 za dobo 6 mesecev;
- Izvede se devalvacija dinarja 8,23% na današnji tečaj.

Poleg teh ukrepov je predvidenih še niz ukrepov na področju politike obrestnih mer, reševanju socialnih problemov v Jugoslaviji, pomoč nekaterim republikam in pokrajinam, ki so finančno nelikvidne kar bo zahtevalo intervencijo Zveznega proračuna. Predvidena je tudi sanacija oz. servisiranje notranjih in zunanjih dolgov ter spremembe v davčnem sistemu. Bistveno se spremeni vloga zveznega proračuna.

V obširni razpravi, ki je sledila je bilo poudarjeno, da vsebujejo predlagani ukrepi elemente liberalnejše gospodarske politike in elemente, ki so potrebni za premagovanje inflacije. Prisotni pa so tudi poskusi centralizacije odločanja na zvezni ravni ter ponovno prelivanje sredstev med posameznimi deli države oz. med posameznimi subjekti. Na podlagi razmeroma skopih podatkov – konkretnih predpisov, ki urejajo ta vprašanja še ni bilo na razpolago – je težko dati podrobnejšo oceno teh ukrepov, globalno pa so bili ukrepi pozitivno ocenjeni. Razmere v jugoslovanskem gospodarstvu so pač take, da smo prisiljeni sprejemati take ukrepe tudi če ne moremo predvideti vseh njihovih učinkov. Gre predvsem zato, ali zaupamo ali ne zaupamo predlagateljem

to je Zveznemu izvršnemu svetu, ki za temi ukrepi stoji. Prisotni so bili mnenja, da je treba na jutrišnjem zasedanju Skupščine SR Slovenije dati pozitivno oceno teh ukrepov in predlagati, da se jih podpre s tem, da se izrazi tudi nekatere rezerve. Prva se nanaša predvsem na to, da se sprejem gospodarskih ukrepov oz. sprejem gospodarskega paketa strogo loči od predlaganih sprememb Ustave SFRJ in da se eno z drugim ne pogojuje. Opozoriti velja tudi, da smo pripravljeni na določeno stopnjo solidarnosti, da pa ta mora ostati v razumnih okvirih. Prav tako moramo biti previdni pri oblikovanju novega davčnega sistema in davčne politike. Izražena je bila tudi ocena, da bo izvoz takoj po sprejemu teh ukrepov sicer živahnejši, da pa bo ta zalet kratkega daha in da bo uplahnel proti koncu prvega polletja 1990. Izražena je bila tudi ocena, da ti ukrepi ne bodo "zdržali" kar pomeni, da se bodo bodisi pri monetarni politiki, bodisi na področju osebnih dohodkov ali poslovanja gospodarskih subjektov zlomili pred koncem zamrznitvenega obdobja.

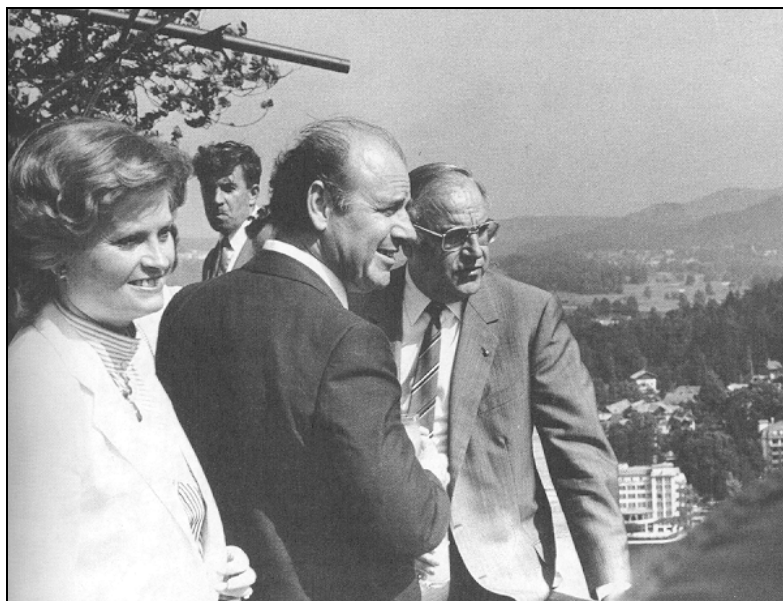
Nastopi v Skupščini SR Slovenije morajo biti usklajeni, da ne bi prišlo do nepotrebnih zapletov.

GENERALNI SEKRETAR

Peter Šuler

PREDSEDNIK

Janez Stanovnik

Med obiskom Helmuta Kohla

(Ljerka Bizilj, Nace Bizilj, Novinarski arhivi, Ljubljana 1996, str. 157)

1.5. KONFEDERALNI KONCEPT VLADE DUŠANA ŠINIGOJA

Model "asimetrične federacije" kot alternativa (srbskemu) modelu "čvrste" – to je centralistične – federacije pod srbsko dominacijo, ki bi bila uveljavljena z amandmaji na jugoslovansko ustavo in z novimi zveznimi volitvami po načelu "en človek en glas" v jugoslovanskih razmerah ni naletel na podporo. Opozicija, pa tudi del poslancev v slovenski skupščini je v neugodnih mednarodnih razmerah, ob srbskih pritiskih in hkratnih prizadevanjih Markovića, da izvede reforme (a hkrati skoncentrira politično in ekonomsko moč v zvezni vladi) vse bolj pritiskal z zahtevami po enostranski slovenski odločitvi. Slovenska oblast je pod temi pritiski tik pred koncem mandata izdelala načrt o konfederaciji. Pripravila ga je delovna skupina IS (tedaj ga je vodil Dušan Šinigoj). Vladi je izdelavo takega načrta naložila skupščina na skupni seji vseh treh zborov 8. marca 1990, ko je sprejela Deklaracijo o urejanju razmerij, ki imajo splošen pomen za Republiko Slovenijo. IS je predvideval, da je konfederalna pogodba sprejemljiva tudi za druge republike in obe pokrajini v SFRJ. Popolnoma jasno pa mu je bilo tudi, da se bodo projekta morali lotiti nova večstrankarska skupščina in novi IS oziroma vlada (gradivo je bilo namreč obravnavan na seji koordinacijske komisije vlade 23. 4. 1990, tik pred koncem mandata).⁶⁹

Konfederalni projekt Šinigojeve vlade je zajemal štiri področja: okvirni pregled pojma konfederacija z vidika pravne teorije in zgodovine (gradivo republiškega komiteja za zakonodajo); mednarodnopravni vidiki in problemi ozemelske suverenosti in državnih meja (gradivo republiškega komiteja za mednarodno sodelovanje); strukturna analiza vpetosti slovenskega gospodarstva v jugoslovanski trg blaga in storitev (gradivo Zavoda RS za družbeno planiranje); vojaški vidik konfederalizma (gradivo RSLO obrambo).

Nova vlada načrta ni neposredno uporabila, zanj je vedel predsednik vlade Lojze Peterle, ker ga je Šinigoj nanj opozoril ob primopredaji poslov. O možnosti njegove uporabe so razpravljali tudi na 4. seji Predsedstva republike Slovenije 16. maja 1990. Posamezni elementi koncepta so prišli v

različne dokumente Peterletove vlade in v slovensko – hrvaški predlog o konfederaciji, saj so ponekod (zlasti na komiteju za zakonodajo) gradiva večinoma pripravljali isti ljudj iz vladnih služb.

Dokument št. 13:⁷⁰

Predlog za uvrstitev gradiva na sejo koordinacijske komisije izvršnega sveta skupščine republike (2. 4. 1990)

REPUBLIKA SLOVENIJA REPUBLIŠKI
KOMITE ZA ZAKONODAJO LJUBLJANA
številka: A

Datum: 2/4-1990

Tovariš
ALEŠ ČERIN

Generalni sekretar Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije
LJUBLJANA

ZADEVA: PREDLOG ZA UVRSTITEV GRADIVA NA SEJO KOORDINACIJSKE KOMISIJE IZVRŠNEGA SVETA SKUPŠČINE REPUBLIKE

Skupščina Republike Slovenije je na skupni seji vseh zborov dne 8/3-1990 sprejela Deklaracijo o urejanju razmerij, ki imajo splošen pomen za Republiko Slovenijo. V njej je republiška skupščina ugotovila, da je zavarovanje suverenosti slovenskega naroda ter pravic in pristojnosti Republike Slovenije za zagotovitev vseh možnosti za lasten razvoj možna z ureditvijo njenega konfederalnega položaja v Jugoslaviji. Zadolžila je Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije, da nemudoma začne z delom na organizaciji strokovnih priprav za izdelavo projekta o vsebini in postopkih predlaganja in uveljavitve te usmeritve.

Ključnega pomena za izvedbo navedene naloge

⁶⁹ Zapisnik 230. seje IS RS, 26. 4. 1990. Arhiv vlade RS.

⁷⁰ Arhiv vlade Republike Slovenije.

je predhodna opredelitev pojma konfederacije. V tej smeri je bilo zato treba opraviti pripravljala dela: pregled domače in svetovne literature, pregled teoretičnih modelov in primerov iz zgodovine, pri čemer je treba upoštevati tudi posebni pomen sedanjih procesov političnega in ekonomskega povezovanja v Evropski skupnosti. Na tej podlagi je šele mogoče opredeliti ustavno-pravne in vsebinske okvire konfederalizma in konfederalnega položaja Republike Slovenije v Jugoslaviji.

Glede na navedeno smo predlagali, da se v strokovni službi našega komiteja do 31/3-1990 pripravi okvirni pregled pojma konfederacije z vidika teorije in zgodovine. Vzporedno s to nalogo pa naj bi posamezni republiški resorni organi prav tako do 31/3-1990 pripravili pregled vprašanj, ki jih je treba razjasniti pri izdelavi projekta in na tej podlagi pregled možnih strokovnjakov in institucij, ki bi se poleg državnih organov vključili v strokovne priprave za izdelavo projekta. Glede na dosedanja teoretična izhodišča in upoštevaje razprave v Sloveniji o konfederalnem položaju Republike Slovenije v Jugoslaviji, smo ugotovili, da je treba priprave na projekt usmeriti na naslednja osnovna področja:

a) ekonomski vidik konfederalizma – na tem področju so različne možnosti za določitev konfederacije; kot npr.: carinska unija kot minimum; ekonomska unija (svobodno gibanje delovne sile, blaga, kapitala, storitev; izenačevanje pogojev gospodarjenja in usklajevanje politike na posameznih področjih); monetarna unija (države članice imajo – lahko – lastno nacionalno valuto in skupno valuto v konfederaciji; ustrezno vlogo ima centralna banka konfederacije);

b) vojaški vidik konfederalizma- ali ima vsaka država članica svoje oborožene sile in ali poleg tega članice ustanovijo tudi skupne oborožene sile;

c) mednarodno priznanje konfederacije in njenih članic ter s tem v zvezi vprašanja sklepanja mednarodnih pogodb in oblik mednarodnega sodelovanja.

Ker bo v nadaljevanju naloge pod a) treba presoditi tudi materialne možnosti republike in oceniti, kaj predstavlja vsaka od možnih oblik za odnose v Jugoslaviji kot tudi na zunanjem trgu, smo predlagali, da je za to področje Republiški komite za družbeno planiranje. Poleg strokovnjakov iz republiških upravnih organov je po našem mnenju treba vključiti v to nalogo tudi Na-

rodno banko Slovenije, Službo družbenega knjigovodstva v Republiki Sloveniji in Ekonomski inštitut pri Pravni fakulteti. Z dopisom smo poleg Republiškega komiteja za družbeno planiranje povabili k sodelovanju Republiški komite za mednarodno sodelovanje kot nosilca za nalogo pod c) in Republiški sekretariat za ljudsko obrambo kot nosilca za nalogo pod b).

Ob tem je tudi Izvršni svet v "Informaciji o izvajanju ukrepov Zveznega izvršnega sveta s programom ekonomske reforme" poročal zborom republiške skupščine na zasedanju dne 28. in 29/3-1990 o pripravah za izvedbo navedene naloge.

V okviru Republiškega komiteja za zakonodajo je pripravljeno gradivo "Konfederacija – razvoj in teoretični okvir" ki vam ga pošiljamo v prilogi. Prav tako je pripravljeno gradivo Republiškega komiteja za mednarodno sodelovanje. Republiški sekretariat za ljudsko obrambo, kot nam je bilo sporočeno, gradiva ni uspel pripraviti do roka in nam ga bo predložil čim prej. Republiški komite za družbeno planiranje pa nam je z dopisom sporočil, da gradiva ne more pripraviti, saj je za modelsko preračunavanje materialnih možnosti republike usposobljen Zavod Republike Slovenije za družbeno planiranje, ki naj bi bil po njihovem mnenju nosilec te naloge. Ob navedenem dopisu Republiškega komiteja za družbeno planiranje želimo le ponovno opozoriti, da v tem trenutku ne gre za ocenitev materialnih možnosti republike, saj je to naloga, ki bo predmet celotnega projekta, pač pa je treba le pripraviti pregled vprašanj, ki jih bo treba razjasniti pri izdelavi projekta in na tej podlagi pripraviti pregled možnih strokovnjakov in institucij, ki bi se poleg državnih organov vključili v strokovne priprave za izdelavo celovitega projekta.

Zato predlagamo, da Koordinacijska komisija Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije imenuje delovno skupino za nadaljnjo koordinacijo priprav za izdelavo projekta o vsebini in postopkih predlaganja in možne uveljavitve konfederalnega položaja Republike Slovenije v Jugoslaviji. Predlagamo, da delovno skupino, ki naj bi štela pet članov, vodi podpredsednik Izvršnega sveta za področje družbenoekonomske ureditve in razvoja.

Predsednik
Miha Ribarič

S tovariškimi pozdravi.

predsednik
Milivoj Samar

Dokument št. 14:⁷¹

Projekt konfederacije (dopis Republiškega komiteja za družbeno planiranje, 22. 3. 1990)

Republika Slovenija
REPUBLIŠKI KOMITE ZA DRUŽBENO
PLANIRANJE
Ljubljana

Ljubljana, 26. 3. 1990

REPUBLIŠKI KOMITE ZA ZAKONODAJO

ZADEVA: Projekt konfederacije
ZVEZA: Vaš dopis z dne, 22. 3. 1990

Dne 23. 3. 1990 smo dobili vaš dopis, ki se nanaša na pristop k projektu konfederacije. Vaša stališča so v načelu vključena v Informacijo Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije o izvajanju ukrepov Zveznega izvršnega sveta v zvezi s programom ekonomske reforme. Ob obravnavi te podtočke na seji Izvršnega sveta dne 21. 4. 1990 je predsednik Republiškega komiteja za družbeno planiranje predlagal, da Izvršni svet imenuje projektno skupino za izdelavo tega projekta, čemur nihče od članov ni nasprotoval, vendar Izvršni svet ni oblikoval dokončnega mnenja.

Republiški komite za družbeno planiranje meni, da je kot nosilec podprojekta Ekonomski vidik konfederalizma primeren Zavod Republike Slovenije za družbeno planiranje, ki modelsko preračunava posledice takih odločitev v sodelovanju z Republiškim komitejem za mednarodno sodelovanje in Republiškim sekretariatom za finance, vključiti pa je treba še strokovnjake iz Narodne banke Slovenije, Službe družbenega knjigovodstva in strokovnjake s tega področja.

Zaradi navedenega Republiški komite za družbeno planiranje predlaga Republiškem komiteju za zakonodajo, da da pobudo Izvršnemu svetu, da določi projektno skupino, upoštevajoč stališče Republiškega komiteja za družbeno planiranje.

Dokument št. 15:

Predlog za uvrstitev gradiva na sejo koordinacijske komisije izvršnega sveta skupščine Republike Slovenije (23. 4. 1990)

REPUBLIKA SLOVENIJA
REPUBLIŠKI KOMITE ZA ZAKONODAJO
Številka: 020-60/90-MM

Datum: 23/4-1990

Tovariš
ALEŠ ČERIN

Generalni sekretar Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije
LJUBLJANA

ZADEVA: PREDLOG ZA UVRSTITEV GRADIVA NA SEJO KOORDINACIJSKE KOMISIJE IZVRŠNEGA SVETA SKUPŠČINE REPUBLIKE SLOVENIJE

V nadaljnji postopek za organizacijo strokovnih priprav za izdelavo projekta o vsebini in postopkih predlaganja in možne uveljavitve konfederalnega položaja Republike Slovenije v Jugoslaviji, vam pošiljamo gradiva, ki so bila pripravljena v okviru medresorske delovne skupine:

1. Uvodno pojasnilo (gradivo strokovne službe Republiškega komiteja za zakonodajo),
2. Konfederacija – razvoj in teoretični okvir (gradivo Republiškega komiteja za zakonodajo),
3. Mednarodno pravni in politični vidiki konfederalizma in federalizma (gradivo Republiškega komiteja za mednarodno sodelovanje),
4. Ozemeljska suverenost Slovenije in državne meje SFR Jugoslavije – mednarodno pravni vidiki in problemi (gradivo Republiškega komiteja za mednarodno sodelovanje),
5. Ekonomski vidiki konfederalizma (gradivo Republiškega komiteja za mednarodno sodelovanje),
6. Vojaški vidik konfederacije (gradivo Republiškega sekretariata za ljudsko obrambo).

Gradivo Republiškega komiteja za družbeno planiranje, ki se nanaša na notranje ekonomski vidik konfederalizma, je še v pripravi. To gradivo bo

⁷¹ Arhiv vlade Republike Slovenije.

upoštevalo tudi poglede Republiškega sekretariata za finance in Narodne banke Slovenije ter vsebovalo prve ilustrativne izračune Zavoda Republike Slovenije za družbeno planiranje in tako zagotovilo integralen pogled za nadaljnje odločitve pri pripravi projekta.

Predlagamo, da se gradivo obravnava na sejah obeh odborov Izvršnega sveta in na seji Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije dne 26/4-1990.

Obenem predlagamo, da se na sejo Koordinacijske komisije Izvršnega sveta vabi tov. Janko Kušar, republiški sekretar za ljudsko obrambo.

Predsednik
dr. Miha Ribarič

Dokument št. 16:

Strokovne priprave za pristop k izdelavi projekta o vsebini in postopkih predlaganja in možne uveljavitve konfederalnega položaja Republike Slovenije v Jugoslaviji

UVODNO POJASNILO

Skupščina Republike Slovenije je na skupni seji vseh zborov dne 8/3-1990 sprejela Deklaracijo o urejanju razmerij, ki imajo splošen pomen za Republiko Slovenijo. V njej je ugotovila, da je zavarovanje suverenosti slovenskega naroda ter pravic in pristojnosti Republike Slovenije za zagotovitev vseh možnosti za lasten razvoj možna z ureditvijo njenega konfederalnega položaja v Jugoslaviji. Zadolžila je Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije, da nemudoma začne z delom na organizaciji strokovnih priprav za izdelavo projekta o vsebini in postopkih predlaganja uveljavitve te usmeritve.

V izpolnjevanju te naloge je Izvršni svet skupščine Republike Slovenije imenoval delovno skupino za nadaljnjo koordinacijo priprav za izdelavo projekta o vsebini in postopkih predlaganja in možne uveljavitve konfederalnega položaja Republike Slovenije v Jugoslaviji.

Delovna skupina je opravila predhodna pripravljala dela: pregled domače in svetovne literature in pregled teoretičnih modelov in primerov iz zgodovine, pri čemer je upoštevala tudi

posebni pomen sedanjih procesov političnega in ekonomskega, povezovanja v Evropski skupnosti. Po sklepu Skupščine Republike Slovenije je evidentirala najbolj temeljna vprašanja in na tej podlagi v sodelovanju z nekaterimi republiškimi upravnimi organi, posameznimi strokovnjaki in nekaterimi drugimi strokovnimi institucijami v Sloveniji pripravila gradiva, ki obsegajo štiri osnovna področja:

- okvirni pregled pojma konfederacije z vidika pravne teorije in zgodovine (gradivo Republiškega komiteja za zakonodajo);
- mednarodno pravni in politični vidiki konfederalizma vključno z vprašanjem ozemlje suverenosti Slovenije in državnih meja SFR Jugoslavije (gradivo Republiškega komiteja za mednarodno sodelovanje);
- ekonomski vidik konfederalizma (gradivo Republiškega komiteja za družbeno planiranje in Republiškega komiteja za mednarodno sodelovanje) in
- vojaški vidik konfederalizma (gradivo Republiškega sekretariata za ljudsko obrambo).

V tem pripravljalnem gradivu, ki ga je Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije obravnaval na seji 26/4-1990 je razgrnjen le razpon nekaterih možnosti konfederalne ureditve, prav tako pa je opozorjeno na vrsto odprtih vprašanj, h katerim je treba pristopiti pri izdelavi samega projekta. Mnenja, pogledi in stališča izražajo predvsem mnenja avtorjev, ki so pripravili gradiva, in jih ni mogoče šteti za mnenje posameznih republiških resornih organov in Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije. To še posebej velja za postopek uveljavljanja konfederalnega položaja Republike Slovenije v SFR Jugoslaviji.

Osnovno izhodišče tega gradiva je bila predpostavka, da je konfederalna ureditev Jugoslavije sprejemljiva tudi za vse ostale republike in pokrajini v SFRJ. Namen predloženega gradiva ni bila ocena, kateri skupni interesi ali odnosi v Jugoslaviji so sprejemljivi za ostale federalne enote, saj je ureditev konfederalnega položaja izključno odvisna od politične volje udeleženih partnerjev in njihovega sporazuma. V tem smislu Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije tudi ni opredelil postopka izvedbe takšne odločitve, saj je ta predmet politične ocene ni odvisen od razvoja dogodkov. O tem bo mogoče zavzeti stališče po izdelavi celotnega projekta.

Poleg širih temeljnih gradiv Izvršni svet prilaga tudi prve ilustrativne izračune, ki naj bi zago-

točili integralen pogled za nadaljnje odločitve pri pripravi projekta o konfederalnem položaju Republike Slovenije v Jugoslaviji.

Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije meni, da se je treba lotiti samega projekta po sestavi nove Skupščine Republike Slovenije in novega Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije.

Dokument št. 17:⁷²

Konfederacija, razvoj in teoretični okvir⁷³

I. RAZVOJ

1. Konfederacija kot oblika sestavljene države je zgodovinsko nastala v procesu postopnega gospodarskega in političnega zблиževanja samostojnih držav. Primeri konfederativnega povezovanja držav so znani že iz antičnih časov (npr.: Ahajska zveza v stari Grčiji) ter srednjega veka (npr.: Hansa – zveza severnonemških mest).

Za sodobno zgodovino so pomembne novejšje konfederacije, zlasti Združene nizozemske države (1579-1795), Severnoameriška zveza (1778-1787), Švicarska zveza (od začetka združevanja posamičnih kantonov v 13. stoletju do 1848) ter Nemška zveza (1815-1866).

2. Severnoameriška zveza je med omenjenimi konfederacijami trajala najmanj časa, vendar pa so njene izkušnje, še bolj pa sodobne teoretične in politične analize, zelo pomembne tako za analizo konfederacije kot tudi federativne države. Ustanovitev, organizacija in delovanje severnoameriške zveze je bila določena s posebnim sporazumom, ki se je imenoval "Členi o konfederaciji" (Articles of Confederation and Perpetual Union). Sporazum ni predvideval nobene oblasti niti nad posamičnimi državami, ki so se združile v konfederacijo, niti nad njihovimi državljani. Posebej je določal, da vsaka država ohrani svojo suverenost, svobodo in neodvisnost ter vse pristojnosti, ki niso izrecno delegirane zvezi. Konfederacija je imela svoj organ – Kongres, ki so ga tvorili delegati vseh držav – članic. Delegate, ki jih je bilo glede na velikost države 2 do 7, so volila predstavniška telesa držav članic in sicer za eno leto ter jih je bilo mogoče kadarkoli odpoklicati. Nihče ni smel biti član kongresa več kot tri leta v eni mandatni dobi (desetih let). Ne glede na število delegatov pa je

imela vsaka država v kongresu le en glas in vse odločitve so se sprejemale soglasno. Kljub temu, da je kongres imel samo delegirane pristojnosti, so bile te na nekaterih področjih precejšnje. Tako je samo kongres odločal o vojni in miru (za vso konfederacijo), čeprav konfederacija ni imela skupne vojske, temveč se je ta formirala iz kontingentov posameznih držav. Vendar pa kongres ni smel uvajati in pobirati davkov niti urejati zunanje trgovine.

Leta 1787 se je z ustavo ZDA konfederacija spremenila v federacijo. Vendar je konfederalna zavest ostala živa tudi kasneje tako, da je John Calhoun (1782-1850) dokazoval, da so posamezne države tudi še v federaciji suverene, ker pomeni zvezna ustava pogodbo med njimi. Zato ima vsaka država pravico do secesije in pravico do nulifikacije zveznih odločitev. Na njegova stališča so se kasneje oprle južne države ZDA med secesijsko vojno.

Švicarska konfederacija je sprva temeljila le na bilateralnih pogodbah med posameznimi članicami. Edini, skupni organ je bil t.i. Dieta, ki je sprejemala soglasne odločitve glede zunanje politike, skupne obrambe in razreševanja sporov med kantoni. Pod Napoleonom je bila konfederativna ureditev nadomeščena z unitarno, po francoskem vzoru. Po padcu Napoleona je bila z t.i. Federalnim paktom ponovno uvedena konfederacija, v glavnem z opisanimi značilnostmi. Leta 1847 je prišlo do kratkotrajne državljanske vojne med katoliškimi kantoni, ki so osnovali posebno vojaško zvezo in zveznimi četami, ki so v kratkem zmagale. Po tem (leta 1848) je s sprejemom zvezne ustave Švica dobila federativno ureditev.

Nemška zveza je bila ustanovljena 1815 na Dunaju in je imela za cilj zunanjo in notranjo varnost Nemčije ter neodvisnost in trdnost posameznih držav članic zveze. Skupni organ je bila zvezna skupščina, katere člane so imenovale posamezne države in so se morali pri odločanju ravnati po navodilih svojih vlad. Odločitve v skupščini so se sprejemale na dva načina: ali enoglasno oziroma z dvotretjinsko večino ali pa z navadno večino. V vsakem primeru pa je morala biti sprememba konfederalne pogodbe sprejeta soglasno. Posamezniki niso bili neposredno podvrženi odločitvam zvezne skupščine, ki je sicer lahko sprejemala odločitve, obvezne za vlade držav. Te so bile dolžne zakonodajne odločitve zvezne skupščine prevzeti v svoje zakone. V

⁷² ARS, Arhiv vlade Republike Slovenije.

⁷³ Obstajata dve skoraj identični verziji dokumenta.

zunanjih odnosih so članice uživale popolno samostojnost. Kljub temu je tudi zveza nastopala kot subjekt mednarodnega prava. Tako je zveza odločala o vojni in miru, sklepala mednarodne pogodbe, imenovala in sprejemala diplomatske predstavnike. Zvezna vojska je bila sestavljena iz kontingentov posameznih držav. V primeru vojne je zvezna skupščina imenovala vrhovnega komandanta, ki ji je bil podrejen. Stroški zveze so se krili iz prispevkov držav po odločitvi zvezne skupščine. Čeprav so bile države samostojni mednarodnopravni subjekti, niso imele pravice izstopa iz zveze.

3. Dosedanje zgodovinske izkušnje kažejo, da je konfederacija običajno pomenila samo predhodno obliko k oblikovanju tesnejše povezanosti bodisi v federativno bodisi v unitarno državo (npr. v Nizozemski). Vendar pa procesi povezovanja držav v svetu, zlasti pa v Evropi, ki so očitno pogojeni z vse večjo ekonomsko, tehnološko in informacijsko soodvisnostjo držav, kažejo, da v sedanjih in prihodnjih razmerah ideja konfederalizma spet pridobiva na vrednosti. Njena prednost je v tem, da kljub ohranitvi državne subjektivitete in samostojnosti omogoča učinkovito povezanost držav na vseh področjih, kjer postaja to nujnost.

II. TEORETIČNI OKVIRI KONFEDERALIZMA

1. Izraz "konfederacija" označuje poseben način povezovanja držav, ki se razlikuje od drugih načinov. Gre za obliko sestavljene države, kot so poleg konfederacije še federacija, realna in personalna unija. V slovenski pravni terminologiji se običajno uporablja za konfederacijo slovenski izraz "državna zveza", ki se naslanja na nemško poimenovanje (Staatenbund), Leonid Pitamic pa je uporabil izraz "sodržavje" (čeprav ne v popolnoma enakem smislu). Nekateri teoretiki (npr.: Radomir Lukič, delno tudi Slobodan Jovanović) oporekajo uvrstitvi konfederacije v kategorijo sestavljene države, ker imajo v njej status države samo njene članice, ne pa tudi konfederacija, kar pomeni, da z ustanovitvijo konfederacije ne postane nova država.

Prevladuje pa stališče po katerem je konfederacija sestavljena država in sicer zveza več samostojnih držav, ki se ustanovi z dogovorom med njimi.

2. Tako kot federacija se tudi konfederacija v

stvarnosti kaže v tolikih pojavnih oblikah, da je težko oblikovati nek jasen in trden teoretični model, ki bi veljal v enaki meri za vse pojavnne oblike. V stvarnosti. Še težje kot za federacijo je izoblikovati ta model za konfederacijo, ker so zgodovinsko izkušnje redke in te bolj različne med seboj kot pri federaciji. Ne glede na to pa je vendarle mogoče iz različnih izkušenj izluščiti nekaj elementov, ki so vsem skupni. V teoriji se opredeljuje kot tak skupni element zlasti način nastanka konfederacije, cilji njene ustanovitve, položaj članic in oblikovanje skupnih organov.

2.1. Skupna značilnost vsake konfederacije je, da nastane z dogovorom med posamičnimi povsem samostojnimi, t.j. suverenimi državami. Gre za države, ki so po tem pravni subjekti mednarodnega prava, zato ima tudi dogovor o ustanovitvi konfederacije mednarodnopravni značaj ter je njegovo sklepanje in veljavnost podvržena pravilom mednarodnega prava. Glede na to so lahko pogodbenice takega razmerja vse države, ki so samostojni subjekti mednarodnega prava.

Pogodba o ustanovitvi konfederacije je torej temelj njenega nastanka in iz nje (in samo iz nje) izvirajo vse pravice in dolžnosti njenih članic kot tudi njenih skupnih organov. Enako pravno naravo ima tudi, če je sprejeta kot konfederalna ustava. Ker konfederacija nastane z mednarodno pogodbo, se lahko na enak način tudi razdruži – praviloma s soglasnim sklepom vseh držav članic.

2.2. Značilno za konfederacijo je, da se ustanovi zaradi nekaterih skupnih ciljev držav članic. Kot skupni cilji, zaradi katerih se ustanovi konfederacija, se navadno navajajo politični, zlasti zunanje politični cilji. Ti cilji so redkeje ožji, praviloma pa široki. V vsakem primeru gre za cilje trajne narave, kar konfederacijo razlikuje npr. od obrambne zveze držav. Ker gre za trajne cilje, navadno tudi na širših področjih, ne bi bilo v skladu z naravo konfederacije, da bi bili njeni člani hkrati člani več konfederacij. To omogoča tudi praviloma dokaj tesna in intenzivna povezanost članic, ki presega povezanost držav v mednarodnih organizacijah.

Od narave in obsega skupnih ciljev konfederacije je seveda v odločilni meri odvisna tudi narava njene organizacije. Več skupnih ciljev nujno terjaja večje omejitve suverenosti držav članic in hkrati močnejša pooblastila konfederalnih organov. Skupne vsem konfederacijam so zlasti zunanje politične zadeve (kar pa ne zanika samostojnosti držav članic v mednarodnih odnosih) in zvezna

vojska sestavljena iz kontingentov posameznih držav. V nekaterih konfederacijah je obstajalo tudi skupno sodstvo, ponekod so bile skupne tudi druge zadeve (n.pr.: denar, mere in uteži, pošta, trgovina, itd.), pomembne za gospodarske odnose med državami članicami.

2.3. Članice konfederacije so povsem samostojne, suverene države, ki z vstopom v konfederacijo ne izgubijo te svoje lastnosti. To velja tako za njihovo suverenost navzven kot tudi navznoter. Lastnost države v konfederaciji imajo torej samo države članice, ne pa konfederacija. Tudi to velja tako v odnosih znotraj konfederacije kot tudi v mednarodnih odnosih. Konfederacija kot celota pa se lahko tudi pojavlja kot mednarodno pravni subjekt, vendar le v obsegu, kot je določen z konfederalno pogodbo. Članica konfederacije je torej povsem suverena država in to ne glede na to koliko svojih pravic je delegirala organu konfederacije. Bistveno za položaj držav v konfederaciji je, da le one same sporazumno odredajo pristojnosti konfederalnim organom. Zaradi delegacije pristojnosti članice torej ne izgubijo pravice, da vedno in vselej one odločajo o obsegu konfederalnih kompetenc, da imajo torej le one pristojnost določati pristojnost (kompetenco o kompetenci).

Glede na povedano ima konfederacija le toliko pravic in dolžnosti, koliko so jo nanje prenesle države članice. Konfederacija zato ni nova država, ni oblast nad državami članicami niti nad njihovimi državljani, temveč je meddržavna (ne naddržavna) tvorba, katere nastanek, trajanje in konec je v celoti odvisen od držav, ki jo sestavljajo. Zato konfederacija tudi nima lastnega državljanstva, temveč obstoji samo državljanstvo držav članic.

Položaj države v konfederaciji in odnos do nje se najbolj dosledno kaže v pravici do secesije in pravici do nulifikacije (*ius secessionis et nullificationis*). Pravica do secesije, torej do izstopa iz federacije je ena bistvenih pravic članice konfederacije. Ta pravica pomeni, da ima vsaka država zase vselej pravico za sebe razvezati konfederalno pogodbo in izstopiti iz konfederacije. Vendar to pravilo, ki je sicer logično z vidika narave konfederacije, ne velja v vseh primerih. V nekaterih konfederacijah secesija izrecno ni bila predvidena (v Nemški zvezi). Vendar pa je tudi v tem primeru jasno, da je obstoj konfederacije odvisen od njenih članic: če se vse sporazumejo o njeni ukinitvi, mora priti do njenega prenehanja.

Konfederacija namreč nima lastne subjektivitete, ki bi ji zagotavljala neodvisen obstoj od njenih članic. Če pravica do secesije ni predvidena, bi seveda pomenil izstop iz konfederacije kršitev mednarodne pogodbe, s katero je bila ustanovljena konfederacija, ki ji lahko sledijo ustrezne sankcije. Glede na povedano lahko ugotovimo, da pravica do secesije očitno ni nujni pogoj za to, da lahko govorimo o konfederaciji, zlasti če zato, ker imajo to pravico vgrajeno tudi nekatere federacije (SSSR, SFRJ).

V skladu z naravo konfederacije je tudi pravica nulifikacije, po kateri ima vsaka država članica pravico oceniti ali je odločitev konfederalnega organa v nasprotju s konfederalno pogodbo. Če to ugotovi, lahko začasno razglasi akt za neveljaven ter zahteva, da vse države odločajo o njegovi ustanovitvi. Če pri tem ostane v manjšini, ima, ker je suverena, pravico za sebe razvezati konfederalno pogodbo in izstopiti iz konfederacije. Praktično gledano pomeni pravica nulifikacije in secesije, da ima vsaka konfederalna članica veto, s katerim lahko prepreči sprejem odločitve, ki ji ne ustreza. Kajti, če se sprejme odločitev kljub izrecni odklonitvi s strani ene države, ima ta – kot rečeno – pravico nulifikacije in celo secesije.

Kot rečeno, ima konfederacija samo tista pooblastila, ki so jih nanjo prenesle države članice s konfederalno pogodbo. Kompetence konfederacije so bile različne v posameznih zgodovinskih primerih. Skupne vsem konfederacijam so bile kompetence na področju zunanje politike ter po veljstvo nad zvezno vojsko. Zvezno sodstvo je bilo ponavadi pristojno le za razsojanje o sporih med državami. V nekaterih konfederacijah so imeli njihovi organi tudi pravice in dolžnosti v zvezi z zagotavljanjem reda in miru, ponekod pa tudi zagotavljanje skupnih ustavnopolitičnih načel v državah članicah. Obseg pooblastil konfederalnih organov je bil različen. Tako so n.pr. v nemški konfederaciji njeni zunanjepolitični posli obsegali vojno napoved, sklepanje miru, sklepanje zvez in drugih mednarodnih pogodb skupnega interesa ter imenovanje in sprejemanje diplomatskih predstavnikov (vendar pa je tudi vsaka država članica za sebe imela pravico do imenovanja in sprejemanja diplomatskih predstavnikov ter sklepanja mednarodnih pogodb.

Konfederacija je organizirana skupnost, v kateri njene pravice in dolžnosti izvršujejo skupni, konfederalni organi. Vendar to dejstvo še ne kva-

lificira konfederacije kot državo, temveč zgolj omogoča državam članicam, da prek teh organov izražajo svojo lastno voljo. V nobenem primeru pa skupni organi ne pomenijo, da gre za neko novo državo nad državami članicami. Glavni organ federacij (zvezni zbor, konfederalna skupščina, kongres delegatov članic) je praviloma sestavljen po paritetnem načelu in ga sestavljajo delegati posameznih držav. Delegate imenujejo države oziroma njihovi organi, ki jim praviloma dajejo navodila (instrukcije) za njihovo delo in jih tudi odpokličejo. Odločitve se praviloma sprejemajo s soglasjem vseh držav članic, včasih (npr.: v nemški zvezi) pa se odločitve o nekaterih zadevah lahko sprejemajo tudi po večinskem načelu in imajo lahko države pri odločanju tudi različno število glasov. Toda v vsakem primeru se mora vsaj konstitutivna pogodba, s katero je bil tudi določen tak način odločanja, kot tudi vsaka sprememba take pogodbe, skleniti soglasno. To pomeni, da brez soglasne odločitve vseh držav članic ni mogoče v nobeni smeri spreminjati s konfederalno pogodbo določene vrste in obseg pristojnosti. Glede predsedstva konfederacije so obstajale različne rešitve. V nekaterih primerih je imela predsedstvo stalno ena od članic (npr.: v nemški konfederaciji), v drugih (npr.: v Združenih nizozemskih državah, v Švicarski konfederaciji) so se države pri tem izmenjavale, v Severnoameriški zvezi pa je predsednika volil sam kongres delegatov. Vsi drugi zvezni organi (diplomatski predstavniki, komandanti vojske in drugi) so podrejeni konfederalni skupščini.

Konfederalni organi so torej organi držav članic in ne organi konfederacije kot nove države. Zato tudi niso po svoji naravi državni, temveč so meddržavni organi. Njihovi sklepi zato niso neposredno obvezni za državljane držav članic, temveč samo za države, ki so jih soglasno sprejele. Te so jih morale uzakoniti po svojih pristojnih organih, v skladu s svojo državno ureditvijo, in šele takrat so postali obvezni za državljane posameznih držav članic. Državna oblast kot oblast nad državljanom torej v konfederaciji pripada samo posameznim državam, ne pa konfederaciji oziroma njenim organom. Konfederacija torej nima nobene neposredne oblasti nad državljani držav članic.

III. RAZMEJITEV MED KONFEDERACIJO IN FEDERACIJO

1. Konfederacija je zgodovinsko starejša oblika sestavljene države kot federacija. Nekatere od zgodovinskih konfederacij so pomenile tudi neposredno predhodno etapo do federativne države, druge pa so se spremenile celo v unitarno državo. Konfederacija in federacija torej v glavnem pripadata različnemu časovnemu obdobju, kar seveda otežuje neposredno primerjavo med njima. Vendar so tudi skromne zgodovinske izkušnje konfederacije dale na voljo toliko elementov za pravno analizo, da jih je mogoče primerjati z sicer neprimerno bogatejšimi zgodovinskimi in sodobnimi izkušnjami federacije.

2. Oglejmo si najprej tiste elemente, ki so skupni konfederaciji in federaciji ali pa so si med seboj podobni. Na prvem mestu je treba omeniti, da gre v obeh primerih za (bolj ali manj) trajno zvezo, ki ekonomsko in politično povezuje države oziroma državljane na različnih ozemljih, ki skupno (prek skupnih organov) opravljajo (večje ali manjše) število zadev v skupnem interesu. Tudi nastanek je lahko enak, ker se lahko tudi federacija ustanovi z mednarodno pogodbo med samostojnimi državami. Tako v konfederaciji kot v federaciji se določen krog zadev opravlja po organih članic, drugi krog zadev pa po skupnih organih.

Mnogo številčnejše in pomembnejše so razlike med konfederacijo, ki so tako globoke, da vzpostavljajo med njima povsem jasno in razločno razmejitev, iz katere je razvidna njuna povsem različna pravna narava.

a) V konfederaciji imajo status države samo države članice, ne pa tudi konfederacija. V federaciji velja ravno nasprotno: samo federacija ima status suverene države, članice federacije pa (kljub veliki siceršnji samostojnosti v nekaterih federacijah) nimajo statusa suverene države. Znotraj federacije je sicer (čeprav v teoriji sporno) mogoče govoriti o neki suverenosti federalne enote, v nobenem primeru pa ne velja to za mednarodno pravne odnose. Članice konfederacije pa so mednarodnopravno gledano kot tudi v odnosu do svojih državljanov popolnoma suverene države. Notranjepravni vidik njihovega statusa in statusa konfederacije se najbolj jasno kaže v veljavnosti sklepov konfederalnih organov. Ti namreč neposredno ne veljajo za državljane, temveč šele, ko jih uzakonijo države članice, jih torej pretvorijo v lastne predpise, sprejmejo v lastni pravni red. Nasprotno temu veljajo odlo-

čitve zveznih organov v federaciji na ozemlju vseh njenih članic. V tem primeru je torej izpostavljen neposredni pravni odnos med organi federacije in državljani. Zato tudi federacija pozna zvezno državljanstvo, konfederacija pa ne. V skladu s takim položajem članice federacije praviloma nimajo pravice secesije niti nulifikacije, ki sta značilni za konfederacijo. Poleg tega tudi nimajo kompetence o kompetenci, ki jo ima samo federacija. V konfederaciji pa je ravno nasprotno: kompetenco o kompetenci imajo samo države članice.

b) Rekli smo sicer, da je (sicer izjemoma) možno, da se federacija ustanovi z mednarodno pogodbo med suverenimi državami. Konfederacije pa drugače ni možno ustanoviti. Glede na to je seveda prehod iz konfederacije v federacijo prav enostaven: suverene države se s pogodbo odrečejo svoji suverenosti. Ni pa mogoče nasprotno, da bi namreč nesuverene (mednarodno pravno gledano) federalne enote sklenile med seboj pogodbo o konfederaciji, ki predpostavlja obstoj suverenih držav. Če naj se federacija spremeni v konfederacijo, mora najprej (federacija) prenehati obstajati, federalne enote pa se morajo konstituirati kot samostojne države. Seveda je možno, da se to naredi v kratkem času, vendar pa v vsakem primeru lahko samo po takem vrstnem redu. Gre torej za temeljno razliko, ki je v tem, da konfederacijo ustanovijo suverene države, ki v njej (nujno) ostanejo v takem statusu, federacija pa se lahko (izjemoma) ustanovi na enak način, vendar v njej države (spet nujno) izgubijo status suverene države. Tudi v primerih, da se federacija ustanovi s pogodbo, ima ta enako naravo kot siceršnja zvezna ustava – obvezna je za vse federalne enote in za vse državljane.

c) Konfederacija ima samo tiste skupne organe, ki so nujno potrebni za izvajanje njenih skupnih ciljev, federacija pa je popolna država, ki prek svojih organov opravlja vse državne funkcije (zakonodajno, izvršilnopravno in sodno). Konfederalni organi so organi držav članic, od njih popolnoma odvisni, federalni organi pa so višji, nadrejeni organom federalnih enot. Odnose med njimi tudi ne ureja mednarodna pogodba, tako kot v konfederaciji, temveč zvezna ustava. Konfederalna skupščina je organ, prek katerega članice konfederacije uveljavljajo svojo voljo in je zato praviloma sestavljen paritetno in ima praviloma vsaka država v njemu en glas, odločitve v

njem pa se praviloma sprejemajo soglasno. Federalna skupščina je vezana neposredno na državljane; en zbor se voli glede na število zborov, drugi običajno upošteva paritetno načelo, vendar je navadno mnogo pomembnejši zbor državljanov kot zbor federalnih enot.

d) Vloga in način spreminjanja temeljnega akta konfederacije in federacije je povsem različen. Temeljni akt konfederacije je mednarodna pogodba (tako je njena pravna narava tudi, če se imenuje ustava) in se spreminja samo s soglasjem vseh držav članic konfederacije. Federalna ustava pa je ustava države, ki ureja temeljne odnose v njej in se v osnovi spreminja podobno kot ustava unitarne države. Čeprav so v ustavnorevidijski postopek navadno vključene tudi federalne enote, za spremembo federalne ustave ni potrebno soglasje vseh, temveč zgolj večjega dela federalnih enot. Zato lahko do spremembe ustave pride tudi proti volji posameznih federalnih enot, kar se v konfederaciji ne more zgoditi.

e) Glede na to, da so članice konfederacije mednarodnopravni subjekti, federalne enote pa ne, praviloma le-te nimajo lastnih oboroženih sil, temveč le federacija. V federaciji pa so osnovne oborožene sile držav članic, skupna konfederalna vojska pa se oblikuje iz kontingentov članic federacije.

3. Opisane podobnosti in razlike med konfederacijo in federacijo se naslanjajo na abstraktni model ene in druge, kakšen ne obstoji v stvarnosti. Konkretna konfederacija oziroma federacija je predvsem plod političnega prilagajanja konkretni stvarnosti, iskanje skupnih interesov, podobnosti, itd. Zaradi tega v praksi bolj ali manj odstopajo od teoretičnega modela, ki nujno abstrahira njihove posebnosti. Poleg tega je treba upoštevati, da so prve federacije, ki so postale vzorec za naslednje, izšle iz konfederacije in da so v njih še močna (čeprav ustrezno modificirana) nekatera tipično konfederalna načela, kot so presumpcija pristojnosti v korist federalne enote, paritetna sestava ene zbornice parlamenta, itd. Tudi po prisotnosti konfederalnih elementov se federacije močno razlikujejo med seboj. Nekatere so blizu konfederaciji, druge bliže decentralizirani unitarni državi. Prav tako so tudi nekatere konfederacije le vsebovale nekatere elemente, ki so sicer značilni za federacijo.

V stvarnosti se torej tudi v obstoječih federacijah prepletajo federativni elementi s konfederativnimi. Tipični primer so zlasti starejše federacije

(ZDA in Švica), poleg njih pa Sovjetska zveza (pravica do secesije) in Jugoslavija. Jugoslovanska federacija ima nedvomno največ konfederalnih elementov med znanimi federacijami, zlasti zahtevo po soglasju vseh federalnih enot v ustavnorevizijskem postopku, soglasno odločanje v Zboru republik in pokrajin, paritetno sestava dveh zborov zvezne skupščine, itd. To ima svojo utemeljitev predvsem v večnacionalni sestavi jugoslovanske federacije, objektivno gledano pa te okoliščine ne morejo voditi v intenzivnejše integrativne procese, prej nasprotno.

TEMELJNA UPORABLJENA LITERATURA

1. Beard C. A., American Government and Politics Macmillan, New York, 1946
2. Djordjević J., Ustavno pravo, Savremena administracija, Beograd 1975
3. Jovanović G., Država, Beograd 1936
4. Jovičić M., Savremeni federalizem, Savremena administracija, Beograd 1973
5. Kelsen H., Opšta teorija prava i države, Arhiv za pravne i društvene nauke, Beograd 1951
6. Kušej G., Vladajuće teorije o oblicima federalizma – konfederacija, federacija i drugi oblici autonomnog udruživanja političkih zajednica v: Federalizam i nacionalno pitanje, Zbirka radova, Privredni pregled, Beograd 1971
7. Lukić R., Federacija i konfederacija u vezi s ustavnim promenama, Federalizam i nacionalno pitanje, Zbirka radova, Privredni pregled, Beograd 1971
8. S. Mandić O., Država i pravo, Narodne novine, Zagreb 1961.
9. Pitamic L., Država, Ljubljana 1927
10. Stefanović J., Ustavno pravo, Zagreb 1965
11. A New Survey of Universal Knowledge Encyclopaedia Britanica, 1768, E. B., INC, William Benton, Publisher, Chicago, London, Toronto, Geneva, Sydney; 1963, "federal government" volume 9, "confederation" volume 6, "articles of confederation" volume 2
12. Opšta enciklopedija Jugoslavenskog leksikografskog zavoda, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, "konfederacija" knjiga 4, 1978, "federacija" knjiga 2, 1977
13. Politička enciklopedija, Izdavačko štamparsko preduzede "Savremena administracija", OOUR "Savremena knjiga", OOUR "Savremena

praksa", Beograd 1975

14. Pravna enciklopedija, IŠKRO "Savremena administracija", OOUR "Savremena izdanja", Beograd 1989, "federacija, federalizem" knjiga 1, "konfederacija" knjiga 1
15. Sociološki leksikon, ISKRO "Savremena administracija", OOUR "Savremena knjiga", Beograd 1975
17. A Dictionary of the Social Sciences, Julius Gould William L. Kolb, The Free Press, New York, 4th printing, 1967
18. Webster's third new international dictionary of the English language unabridged, A Merriam-Webster, G. and C. Merriam Company, Publishers, Springfield Massachusetts, USA 1961
16. Boljšaja sovjetska enciklopedija vtoroe izdanje, Gosudarstvenoe naučnoe izdateljstvo Boljšaja sovjetska enciklopedija, "konfederacija" knjiga 22, 1953, "federacija" knjiga 44, 1956

Dokument št. 18:

Mednarodno pravni in politični vidiki konfederalizma in federalizma

REPUBLIŠKI KOMITE ZA MEDNARODNO SODELOVANJE

Ljubljana, dne 30. 3. 1990

ZA INTERNO UPORABO

MEDNARODNI PRAVNI IN POLITIČNI VIDIKI KONFEDEFRALIZMA IN FEDERALIZMA

Fenomen sestavljenih držav je za mednarodno pravo pomemben predvsem zaradi vprašanja.

1. FEDERACIJA (zvezna država) je država, sestavljena iz enot (za te enote se v praksi različnih držav uporabljajo različni nazivi: dežele, kantoni, republike ...), ki se konstituirajo kot skupnost na ustavnopravnem temelju.

Zvezna država kot taka je subjekt mednarodnega prava, centralni organ je nosilec državne oblasti v pravem pomenu besede in lahko v okviru svojih pristojnosti sprejema odločitve, ki so za federalne enote obvezne.

Federalizem je ustavni mehanizem, ki na zunanjepolitičnem področju nosi obeležja enotne

države. Mednarodnopravna subjektiviteta federacije kot enotne države prihaja do izraza skozi njeno priznanje s strani tretjih držav, skozi aktivno in pasivno pravico poslanstva, članstvo v mednarodnih organizacijah in tudi skozi odgovornost federacije za akte federalnih enot, v primeru, ko federalne enote delujejo v imenu federacije.

Na notranje pravnem področju je odnos federacije in federalnih enot reguliran v ustavi. Ena bistvenih značilnosti federacije je, da je razmejitev pristojnosti med federacijo in federalnimi enotami urejena v ustavi in se lahko spreminja le s spremembo ustave.

Odgovor na vprašanje ali ima sestavna enota zvezne države mednarodno subjektiviteto in v kolikšni meri, je odvisno od ustavne ureditve zvezne države na eni strani, na drugi strani pa od tega, ali so druge države pripravljene stopiti v mednarodne odnose s temi sestavnimi enotami v okviru z notranjimi predpisi določene pristojnosti teh enot.

V številnih sodobnih ustavah je izvrševanje zunanje politične funkcije pridržano izključno za federacijo – tako npr. ustava Argentine, Brazilije, Mehike, Indije.

Pravilo ni splošno, saj nekatere ustave dajejo večjo ali manjšo možnost udeležbe v zunanji politiki (ustava ZDA, Švice, ZRN, SZ, Belgije). Najbolj široka pooblastila na področju zunanje politike daje federalnim enotam ustava ZSSR iz leta 1977. Kljub izrecni določbi, da je ZSSR enoten subjekt mednarodnega prava daje sovjetska ustava (čl. 80) zveznim republikam pooblastilo, da stopajo v mednarodne odnose z drugimi državami, da z njimi sklepajo pogodbe in izmenjujejo diplomatske in konzularne predstavnike ter da sodelujejo v delu mednarodnih organizacij. Ustava daje zveznim republikam v čl. 72 tudi pravico "izhoda iz ZSSR". Toda kljub tako široki formulaciji ostajajo temeljne zunanje-politične pristojnosti v rokah federacije. Zveza je tako pristojna za odločanje o vprašanjih miru, vojne, zaščite suverenosti, varstvo državnih mej in ozemlja ZSSR (čl. 8), zveza tudi predstavlja ZSSR v mednarodnih odnosih, določa globalni modus in koordinira odnose zveznih republik z drugimi državami in mednarodnimi organizacijami, zunanjo trgovino in druge oblike ekonomskih odnosov s tujino na bazi državnega monopola.

SFRJ kot federativno urejena država in ustava iz

leta 1974

- 1. člen Ustave SFRJ: "SFRJ je zvezna država, kot državna skupnost prostovoljno združenih narodov ..."

- 3. člen Ustave SFRJ: "Socialistična republika je država ..."

- 236. člen Ustave SFRJ: Skupščina SFRJ ratificira mednarodne pogodbe o političnem sodelovanju in vojaškem sodelovanju in mednarodne pogodbe, ki zahtevajo izdajo novih ali spremembo veljavnih zakonov ter obravnava in določa temelje notranje politike in zunanje politike SFRJ..."

- 281. člen Ustave SFRJ – federacija po zveznih organih (7. točka 281. člena) – sklepa in ratificira mednarodne pogodbe in zagotavlja njihovo izvrševanje, zagotavlja izpolnjevanje mednarodnih obveznosti SFRJ.

- 271. Člen Ustave SFRJ: "Mednarodne pogodbe, ki zahtevajo izdajo novih ali spremembo veljavnih republiških oziroma pokrajinskih zakonov ali iz katerih izvirajo posebne obveznosti za eno ali več republik ali avtonomnih pokrajin, se sklepajo s soglasjem pristojnih republiških oziroma pokrajinskih organov. Postopek sklepanja in izvrševanja takih mednarodnih pogodb se ureja z zveznim zakonom v soglasju z republiški in pokrajinskimi skupščinami. Republike in avtonomni pokrajini sodelujeta z organi in organizacijami drugih držav ter z mednarodnimi organizacijami v okviru načrtane zunanje politike Socialistične federativne republike Jugoslavije in mednarodnih pogodb."

- 317. člen Ustave Republike Slovenije: "Socialistična republika Slovenija sodeluje v skladu z ustavo Socialistične federativne republike Jugoslavije z organi federacije in drugimi socialističnimi republikami in avtonomnima pokrajina pri oblikovanju, sprejemanju in izvajanju politike odnosov socialistične federativne republike Jugoslavije s tujino.

Socialistična Republika Slovenija vzpostavlja, vzdržuje in razvija politične, ekonomske, kulturne in druge odnose z organi in organizacijami drugih držav ter z mednarodnimi organi in organizacijami v skladu s sprejeto zunanjo politiko Socialistične federativne republike Jugoslavije in mednarodnimi pogodbami."

Konfederativni elementi sedanje Jugoslovanske federacije

Sedanja federativna ureditev Jugoslavije ima določene konfederativne elemente:

- posebno naj omenimo pravico do odcepitve,
- enako število predstavnikov držav članic v zveznem zboru,
- soglasno odločanje vseh članic federacije na določenih vprašanjih v Zboru republik in pokrajin,
- ustavnorevidijski postopek, ki je določen s soglasjem vseh članic federacije,
- za ratifikacijo mednarodnih pogodb, ki zahtevajo izdajo novih ali spremembo veljavnih republiških oziroma pokrajinskih zakonov ali iz katerih izvirajo posebne obveznosti za eno ali več republik ali avtonomnih pokrajin, je potrebno soglasje pristojnih republiških oziroma pokrajinskih organov.

2. KONFEDERACIJA (državna zveza) je v mednarodnem pravu zveza suverenih držav, ki je nastala s sklenitvijo mednarodne pogodbe. Zveza, ki obstaja med članicami konfederacije ni državno-pravna zveza temveč mednarodno-pravna državna zveza – konfederacija ni ena država. Ne obstoji enotno državno področje niti državljani konfederacije temveč zgolj področje in državljani posameznih držav. Državljan konfederalnih enot so državljani posameznih držav, državljanstva konfederacije ni. S pogodbo se urejajo podrobnosti in določijo skupni organi, katerim pristojnost je določena s pogodbo. Ti skupni organi praviloma nimajo izvršilne pravice v posameznih državah – članicah in imajo najpogosteje značaj diplomatske konference.

Na organe hodijo diplomatski predstavniki, ki so vezani na institucije, ni reprezentativnega mandata.

V zgodovini konfederacij je ta s pogodbo določen skupni organ odločitve praviloma sprejmal enoglasno, odločitve pa za članice, ki jih ni priznala, niso bile obvezujoče.

Države članice konfederacije obdržijo polno suverenost in so še naprej subjekti mednarodnega prava. Konfederacija nastopa kot subjekt mednarodnega prava v zadevah, ki so jo nanjo prenesle države članice in ima tako lahko pravico poslanstva in sklepanja mednarodnih pogodb. Mednarodno-pravna subjektiviteta konfederacije in obseg te subjektivitete sta torej odvisna od pogodbe. Obseg pristojnosti, ki jih države poverijo konfederaciji je odvisen od konkretnih zgodovinsko-političnih okoliščin.

- Nemška konfederacija, (1815-1866), ki je bila osnovana s 53. členom sklepnega akta Dunajskega kongresa leta 1815 je imela za cilj zunanjo in notranjo varnost Nemčije ter neodvisnost in nedotakljivost državnega ozemlja članic.

- Severnoameriška konfederacija (1776-1787) je imela za cilj skupno obrambo proti napadu na katerokoli od članic ali na konfederacijo kot celoto. Skupni organ se je pojavljal kot arbiter v sporih med članicami.

- Švica je imela obliko, konfederacije do leta 1789 jo nato v letih 1815-1848, nato pa je s sprejemom ustave prerasla v federacijo, naziv konfederacija, ki ga je ohranila v uradnem nazivu države pa ne ustreza več dejanskemu stanju in ustavni ureditvi.

Danes v svetu praktično ni nobenega primera konfederalno urejene države. Proces je šel v nasprotno smer: iz konfederalne v tesnejšo federalno ureditev ali unitarno ureditev države v čisti obliki, ali nastanek samostojnih držav.

3. RAZLIKE MED TEMA DVEMA OBLIKAMA SESTAVLJENIH DRŽAV

1) Konfederacija temelji na mednarodni pogodbi, torej na aktu mednarodnega prava, federacija pa na ustavi, ki 30 akt notranjega prava.

2) V konfederaciji se preko skupnega organa razpostavlja odnos med suverenimi državami, v federaciji pa obstaja neposreden odnos med zvezno (centralno) oblastjo in državljani.

3) članice konfederacije so subjekti mednarodnega prava, federacija pa predstavlja subjekt mednarodnega prava kot celota.

4) Temeljna razlika med federacijo in konfederacijo je razlika v ureditvi vprašanja kompetence. Pri federaciji imajo kompetenco o kompetenci zvezni organi, pri konfederaciji pa imajo organi konfederacije le tiste kompetence, ki jim jo dodelijo organi držav članic.

4. NASTANEK DRŽAVE

Mednarodno javno pravo definira državo kot skupnost, ki na določenem področju, deluje v obliki najvišje organizacije pravnega reda in ni podrejena nobeni drugi organizaciji. Za državo v smislu mednarodnega prava se zahteva, ga izpolnjuje naslednje pogoje:

- 1) da ima določeno ozemlje,
- 2) da ima prebivalstvo,
- 3) da obstaja organizacija oblasti, ki je neodvisna

od druge države.

Pogoji morajo biti izpolnjeni kumulativno, obstoj države pa mora biti učinkovit. Načelo učinkovitosti je temeljno načelo mednarodnega prava, učinkovitost je *conditio sine qua non* za obstoj države, o državi se ne da govoriti, če država oz. njeni organi niso v stanju dejansko izvajati oblasti na ozemlju države ali vsaj na delu tega ozemlja (to predpostavlja obstoj lastnih varnostnih oz. oboroženih sil).

Mednarodno pravo veže posledico nastanka države na obstoj teh okoliščin, ne glede na to, ali je država nastala v skladu z dotodaj obstoječim pravnim redom tako notranjim, kot mednarodno pravnim. Vendar kljub vsemu to ne zadošča za mednarodnopravni učinek nastanka oz. obstoja države, potrebno je tudi, da ob tej pravni obliki obstoji tudi dejstvo, da tako nastala država začne delovati. Prav dejstvo, da nova država zaživi lastno življenje, kar pomeni, da so njeni organi dejansko sposobni izvajati oblast na ozemlju države (ali vsaj na delu tega ozemlja), je odločilno, da bi v mednarodnem pravu lahko govorili o državi.

Priznanje države je akt, s katerim ena ali več držav konstatira obstoj države in pokaže svojo pripravljenost, da novo državo smatra za člana mednarodne skupnosti.

Teorija ni enotna glede pomena priznanja nove države – manjšinski del teoretikov zastopa mnenje o konstitutivnem učinku priznanja, prevladujoče mnenje v teoriji danes pa je, da ima priznanje zgolj deklarativni učinek in da nova država obstaja, ne glede na priznanje, na temelju predpisov mednarodnega prava in v skladu z načelom učinkovitosti. Priznanje zgolj ugotavlja pravno dejstvo nastanka novega subjekta, nova država pa postane subjekt mednarodnega prava avtomatično, ko so izpolnjeni pogoji, na katere mednarodno pravo veže to pravno posledico. Priznanje države je vprašanje, pri katerem so odločilni politični in ne pravni razlogi.

5. MOŽNE OPCIIJE BODOČE UREDITVE

Vsem možnim opcijam so skupna naslednja temeljna vprašanja:

- načelo samoodločbe;
- ustavnost (ustavne določbe veljavne ustave SFRJ in Republike Slovenije);
- politična, faktična in učinkovita uveljavitev atributov državnosti: obramba – vojska; gospo-

darska ureditev;

- ekonomski monetarni sistem, valuta itd.; zunanja politika – oblikovanje in izvajanje te politike sklepanje mednarodnih pogodb, zastopanje v tujini (predstavnštva);
- zaščita človekovih pravic;
- zagotovitev javne varnosti;
- zagotovitev varstva manjšin.

Kot temeljni, obstajata dve možni opciji bodoče ureditve:

A. Konfederacija: odcepitev

B. Federacija: reforma obstoječe federacije

V razdelavi obeh opcij je potrebno v podporo procesu političnega odločanja predvideti in upoštevati pravne in politične posledice ene in druge opcije.

ad. A) Konfederacija

Če opredelimo konfederacijo kot zvezo suverenih držav, subjektov mednarodnega prava, ki so se povezali v konfederacijo na podlagi mednarodne pogodbe, se kot važno vprašanje pri vzpostavitvi konfederacije pojavlja vprašanje vzpostavitve mednarodne suverenosti bodočih članic konfederacije. Pretvorba iz federacije v konfederacijo ni možna, ne da bi se prej federalne enote konstituirale kot samostojne suverene države s polno mednarodnopravno subjektiviteto.

Možne so naslednje opcije:

1. V primeru, da v državi ne bi bilo soglasja o konfederalni ureditvi, je možno konstituiranje Republike Slovenije kot suverene države z enostransko odločitvijo. Pri tem se, poleg že navedenih skupnih temeljnih vprašanj, pojavljajo še naslednja vprašanja pravne narave:

- vprašanje priznanja novonastale države in vlade in možno sklicevanje SFRJ na vmešavanje v njene notranje zadeve v primeru priznanja,
- vprašanje mednarodnih obveznosti, ki se nanašajo na republiko Slovenijo in ki jih je le-ta sprejela v okviru SFRJ,
- vprašanje pravnega naslednika SFRJ in kontinuitete državnosti,
- določitev meja,
- ureditev državljanstva prebivalcev neslovenske narodnosti v Republiki Sloveniji (z opcijo).

Notranje in zunanje politična vprašanja:

V primeru odločanja o konstituiranju samostojne Republike Slovenije z enostransko odločitvijo velja opozoriti, da bi taka, z nenaklonjenostjo sprejeta odločitev na notranje – političnem področju lahko pripeljala do ustavne krize kot tudi

možne vojaške intervencije, ki bi pripeljala do notranjih spopadov in državljanske vojne. V primeru, da državni organi pred vojaško intervencijo ne bi vsaj nekaj časa učinkovito izvajali oblasti na ozemlju, bi vojaška intervencija nikakor ne imela značaja vmešavanja v notranje zadeve drugih držav in protipravne okupacije, šlo bi za notranje spopade, ki bi lahko prerasli v državljansko vojno na celotnem ozemlju SFRJ. Glede na sedanje notranjepolitične razmere in razporeditev v Jugoslaviji je pri razpravi o konstituiranju republike Slovenije kot suverene države z enostransko odločitvijo vsekakor potrebno upoštevati realnost teh predpostavk.

Pri presoji mednarodnih vidikov sprejetja take odločitve velja poudariti, da se ne glede na obstoječo mednarodno prakso in dokumente OZN in KEVS, ki govorijo o pravici do samoodločbe, to vprašanje pojavlja predvsem kot politično vprašanje in da je pri predvidevanju reakcije mednarodne skupnosti nujno upoštevati tako notranje – politične razmere v neki državi kot tudi razporeditev v mednarodni skupnosti v odnosu na konkretne primere odcepitve. Mednarodna skupnost (zlasti pomembnejši zunanje politični in ekonomski partnerji SFRJ) je zainteresirana za stabilnost in integriteto Jugoslavije, predvsem v luči ohranjanja stabilnosti in miru v tem delu Evrope. Stopnja nevarnosti nastajanja konfliktnih situacij v Jugoslaviji (in s tem nevarnost mednarodnega kriznega žarišča) je v sorazmerju z njeno pripravljenostjo tujih držav za mednarodno pravno priznanje samostojne Slovenije. In obratno: dogovorna rešitev bodoče ureditve Jugoslavije s konsenzom vseh federalnih enot povečuje izglede mednarodnega priznanja nove ureditve. Enostranska odločitev o vzpostavitvi samostojne Slovenije vsekakor zahteva predhodno treniranje in sondažo v mednarodni javnosti. To vključuje tudi mednarodno pravno kontinuiteto obstoječih meddržavnih in mednarodnih sporazumov s sosednjimi državami (Italija, Avstrija).

Pri tem je potrebno upoštevati ustavno samostojnost, ki jo imajo republike v okviru SFRJ in ki se lahko v mednarodni javnosti, tako strokovni kot politični različno interpretira. Zaradi tega je treba med argumente za odcepitev všteti tako nespoštovanje ustavnih norm v SFRJ s strani federacije kakor tudi nedelovanje pravne države, to pa pomeni tudi okrnjenost ustavnih pravic republik oz. vpliv razmerja političnih sil na tol-

mačenje samostojnosti in pristojnosti republik. Razmerje političnih sil v federaciji onemogoča popolno implementacijo ustavnih načel o suverenosti republik in o njihovi enakopravnosti ter o enakopravnem odločanju v okviru SFRJ. Ker je na drugi strani lahko ustavna pravica do samostojnosti, ki jo Ustava SFRJ daje republikam, kontra element na odcepitvene težnje, je potrebno mednarodno javnost seznaniti z dejanskim stanjem. Prav seznanjenost bi lahko odločilno vplivala na kreiranje pozitivnega mnenja o argumentiranosti slovenskih zahtev. Skrbno bi bilo treba tudi presoditi, ali je Slovenija kot partner za sodelovanje bolj atraktivna v okviru SFRJ ali kot samostojna država, kajti le na taki oceni bi bilo mogoče presojati ali bi kot samostojna država dobila priznanje mednarodne skupnosti, kajti priznanje države je političen akt, ker na odločanje o tem ali bo dano ali ne, precej vpliva tudi strateški in gospodarski interes države, ki priznanje da.

2. Prehod na novo ureditev s političnim konsenzom oz. na temelju dogovora članic federacije, da se vsaka zase konstituira kot samostojna država s polno mednarodno subjektiviteto. 2.1. da se vse federalne enote konstituirajo kot suverene države ter se nato povežejo na temelju mednarodne pogodbe.

Možna pravna pot glede na:

- princip samoodločbe

Načelo samoodločbe je eno temeljnih načel mednarodnega prava, opredeljeno tako v Ustanovni listini OZN kot v drugih pomembnih dokumentih. Načelo je formulirano tudi v Mednarodnem paktu o državljanskih in političnih pravicah ter v Mednarodnem paktu o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, ki ju je Generalna skupščina OZN sprejela leta 1966, kjer se čl. 1 glasi: "Vsi narodi imajo pravico do samoodločbe. S to pravico si prosto določajo svoj politični status in prosto zagotavljajo svoj ekonomski, socialni in kulturni razvoj." Tako kot za druge, temeljne pravice tudi za pravico do samoodločbe velja, da se ne more končno in neprekljivo odtujiti.

- ustavne opredelitve

Temeljna načela Ustave SFRJ – Temeljna načela I.

"Izhajajoč iz pravice vsakega naroda do samoodločbe, ki vključuje tudi pravico do odcepitve, so se narodi Jugoslavije na podlagi svobodno izražene volje v skupnem boju vseh narodov in narodnosti v narodnoosvobodilni vojni in socialistični revoluciji ... združili v zvezno republiko svobodnih in enakopravnih narodov in narodnosti ... Delovni ljudje ter narodi in narodnosti uresničujejo svoje suverene pravice v socialističnih republikah in socialističnih avtonomnih pokrajinah v skladu z njihovimi ustavnimi pravicami in – kadar to v skupnem interesu določa ta ustava – v Socialistični federativni republiki Jugoslaviji."

Ustava v čl. 1 opredeljuje SFRJ kot zvezno državo, ki je državna skupnost prostovoljno združenih narodov in njihovih socialističnih republik ter SAP Kosova in Vojvodine ...

Socialistična republika je opredeljena kot država, ki temelji na suverenosti naroda ter na oblasti in samoupravljanju delavskega razreda ... (čl. 3)

- vprašanje meja

Ozemlje Socialistične federativne republike Jugoslavije je enotno in ga sestavljajo ozemlja socialističnih republik.

Ozemlje republika se ne more spremeniti brez privolitve republike, ozemlje avtonomne pokrajine pa tudi ne brez privolitve avtonomne pokrajine.

Meja Socialistične federativne republike Jugoslavije se ne more spremeniti brez soglasja vseh republik in avtonomnih pokrajin. Meja med republikami se sme spremeniti samo po njenem sporazumu; če gre za mejo avtonomne pokrajine, pa le z njenim soglasjem." (Ustava SFRJ, čl. 5)

- Vprašanje sprejetih mednarodnih obveznosti SFRJ in njihove porazdelitve na konfederacijo in države članice konfederacije.

2.2. da se republika Slovenija v dogovoru z ostalim delom federacije konstituira kot suverena država:

- vzpostavitev suverenosti;
- sklenitev konfederativne pogodbe med Republiko Slovenijo in federacijo.

S pogodbo se uredi pristojnost konfederacije in držav, ki jo sestavljajo, na področju mednarodnih odnosov:

- vprašanje ureditve sprejetih mednarodnih obveznosti, ki se nanašajo na Republiko Slovenijo

in ki jih je, le-ta sprejela v okviru SFRJ, vprašanje predstavljanja Republike Slovenije – v katerih primerih je smotrno skupno in kdaj samostojno predstavljanje,

- na katerih področjih kaže zadržati pristojnosti pri sklepanju mednarodnih pogodb, urediti in zagotoviti je potrebno tudi varstvo in izvajanje človekovih pravic, urediti je potrebno status oseb neslovenske narodnosti v Sloveniji oz. jim dati možnost, da se izjasnijo, ali žele slovensko državljanstvo ali ne.

ad. B) Reforma federacije

- nadaljnji razvoj federativne ureditve bi za rešitev sedaj obstoječega stanja v Jugoslaviji lahko šel v smeri redefinicije pristojnosti federacije. Odprto ostaja obrobno vprašanje, kako se ta decentralizacija imenuje ali asimetrična federacija ali "konfederativna" federacija. Vsekakor pa je za dosego zgoraj omenjenega potrebno spremeniti ali dopolniti sedanjo ustavo SFRJ oz. sprejeti novo. Članice federacije bi morale na področjih, za katera so izključno pristojna pridobiti nova ustavna in zakonska pooblastila na področju mednarodnega sodelovanja:

- sklepanja mednarodnih pogodb na področjih, ki so v zaključni pristojnosti republik,

- odpiranje lastnih predstavništev v tujini,

- delegiranje predstavnikov republike v DKP SFRJ v tujini,

- pravica delegiranja predstavnikov republike v uradne delegacije SFRJ,

- precizirati mehanizme odločanja sprejemanja in izvajanja skupne zunanje politike SFRJ (na novo opredeliti vlogo Skupščine SFRJ).

Pri pridobitvi pooblastil za sklepanje pogodb mednarodnega prava na področjih, ki so v izključni pristojnosti članic federacije je potrebno upoštevati temelje federativne ureditve, kar podrazumeva predhodno soglasje federacije (primer je švicarska ustava in sposobnost kantonov, da na določenih področjih sklepajo pogodbe mednarodnega javnega prava).

Potrebna bo postopna sprememba koncepta ureditve ustave, saj le tako lahko pridemo do zaželenih ciljev. Postopnost je potrebna, ker nam mednarodna praksa kaže, da se državnotvorne skupnosti niso izoblikovale od danes na jutri.

- realna je pot ustavno revizijskega postopka v smeri novih republiških ustav in nadaljnjega izoblikovanja zvezne ustave SFRJ. Na to način bi dosegli jasni pogled v želje in cilje republik

SFRJ, na kar bi skupne cilje potrdila nova zvezna ustava SFRJ, vse pa v smeri pravno priznanih meja federativno urejene države;

- v sedanjih trendih nove ustave SFRJ in Republike Slovenije bo potrebno vnesti določbo o večji pristojnostih na področju mednarodnega sodelovanja, posebej na področjih za katere je izključno pristojna;
- v skladu z novo ustavno ureditvijo bi se izdelal novi zakon o sklepanju in izvrševanju mednarodnih pogodb 271. člena ustave SFRJ – "se ureja z zveznim zakonom v soglasju z republiški in pokrajinskimi skupščinami".

Pri nadaljnjem razmišljanju ali Slovenija najde rešitev v okviru federativne ureditve ali pa preide na novo ustavno področje, na konfederativno ureditev, moramo imeti na vpogled naslednje sedaj veljavne pravne vire:

- ustavo: republiško in zvezno
- zakon o sklepanju in izvrševanju mednarodnih pogodb
- dunajsko konvencijo o pogodbenem pravu (ki govori le o državah)
- dunajska sporazuma o diplomatskih in konzularnih odnosih (ki tudi govorita le o državah)
- znani nam morajo biti tudi osnovni atributi državnosti, ki so priznani po mednarodni javni doktrini – stalno prebivalstvo, opredeljeno ozemlje in suverena oblast
- dunajske konvencije o nasledstvu držav glede pogodb
- dunajske konvencije o sukcesiji držav v odnosu na državno lastnino, arhive in dolgove.

Dokument št. 19:

Ozemeljska suverenost Slovenije in državne meje SFR Jugoslavije

REPUBLIKA SLOVENIJA
REPUBLIŠKI KOMITE ZA MEDNARODNO
SODELOVANJE

ZA INTERNO UPORABO!

OZEMELJSKA SUVERENOST SLOVENIJE
IN DRŽAVNE MEJE SFR JUGOSLAVIJE
(Mednarodnopravni vidiki in problemi)

Ob priliki morebitne uveljavitve ozemeljske suverenosti Slovenije in njene izločitve iz SFR Jugoslavije oziroma prenehanju dosedanje SFRJ nastopa med številnimi vprašanji pravnega nasledstva (sukcesije) dosedanje državne tvorbe, tudi vprašanje državnih meja SFRJ na območju Republike Slovenije.

To vprašanje je zelo pomembno s pravno-formalnega stališča samega akta secesije v notranjih odnosih dosedanje SFRJ – to je v odnosih do njenih drugih delov in s stališča mednarodnega prava in možnih drugih mednarodnih posledic. Za natančnejšo proučitev tega vprašanja bi bilo potrebno izvesti več ločenih raziskav. Že na podlagi temeljnih znanih dejstev ter dokumentov pa je možno ugotoviti naslednje:

I.

- Državne meje SFRJ na območju Republike Slovenije, t.j. z Italijo, Avstrijo in Madžarsko so natančno določene in dosedaj ne predstavljajo nobenega mednarodnopravnega dvoma;
 - v primeru izločitve Republike Slovenije iz dosedanje SFRJ bi morale vzporedno s tem aktom biti zagotovljene vse, da se v mednarodni javnosti takoj konstituirajo in prizna za polnopravno suvereno državo, katere mednarodno pravno uveljavljeni atributi so: opredeljeno ozemlje, stalno prebivalstvo, suverena oblast. Vsi trije pogoji morajo biti izpolnjeni efektivno (Republika Slovenija izpolnjuje prva dva pogoja, tretji pogoj pa bi moral biti dejansko izpolnjen). Poudariti je, da imajo vsi trije pogoji deklarativen značaj in ne konstitutiven;
 - kot polnopraven mednarodni subjekt Republika Slovenija prevzema po načelu sukcesije mednarodne obveznosti in pravice SFRJ do drugih držav v sorazmerju z drugimi nasledniki SFRJ, vsekakor pa tiste, ki so izrecno vezane na njeno ozemlje – t.j. v celoti vprašanje državnih meja z Italijo in Avstrijo ter dela meja z Madžarsko na sektorju, ki pripada ozemlju Republike Slovenije.
- Računati je potrebno na komplikacije, ki bi nastale v primeru, da podpisnice mednarodnopravnih aktov, ki določajo meje SFRJ z omenjenimi tremi državami, še posebej pa katerakoli od omenjenih treh držav, popolne suverenosti republike Slovenije ob njeni izločitvi iz SFRJ ne bi priznale. Navedena možnost je tako teoretična

kot praktična, pri čemer so najbolj relevantna stalilšča velikih sil podpisnic Mirovne pogodbe z Italijo iz leta 1947 ter državne pogodbe z Avstrijo leta 1955. Računati je z realnostjo, da dve sosedi Avstrija in Madžarska vprašanja sukcesije oziroma pravnega nasledstva v tem primeru ne bi postavljali. Za Italijo pa to ni povsem sigurno oziroma je realno pričakovati, da bi to vprašanje v Italiji zastavili neformalno določeni krogi iz vrst desnih političnih strank, predvsem pa iz vrst še vedno močnih organizacij izseljencev oziroma pribežnikov iz Istre, Kvarnerja in Zadra.

Stanje dokončnosti in obeležitve državnih meja z Italijo, Avstrijo in Madžarsko je naslednje:

Državna meja med SFRJ in Italijo je bila določena z Mirovno pogodbo, ki jo je z Italijo podpisalo 21 držav zavezniške koalicije (med njimi tudi Jugoslavija). Mirovna pogodba je bila podpisana 10. februarja 1947 v Parizu in vsebuje med drugim v 3. členu opis državne meje od tromeje z Avstrijo do Medje vasi, v 4. členu: opis meje (kasneje neuresničenega) Svobodnega Tržaškega ozemlja od Medje vasi do izliva Mirne pri Novigradu v Istri ter v 11. členu opis meje med SFRJ in Republiko Italijo na morju južno od izliva Mirne.

Zaradi neuresničenja Svobodnega Tržaškega ozemlja in splošne krize, ki je zaradi tega veljala v odnosih med SFRJ in Italijo ter tudi v odnosih v Evropi, ter z vplivom na svetovni mir nasploh, je nastopila potreba po formalni razmejitvi tega ozemlja med SFRJ in Italijo, kar je bilo izvedeno z znanim Londonskim Memorandumom o soglasju oktobra 1954. S tem je prevzela Italija upravo nad bivšo cono A, Jugoslavija pa nad bivšo Cono B STO. Jugoslavija je to razdelitev tolmačila kot dokončno ter v Memorandum označeno demarkacijsko linijo tolmačila kot državno mejo, Italija pa je takšnemu tolmačenju nasprotovala in ureditev proglasila za začasno. Stanje se je uredilo s podpisom Osimskih pogodb 10. novembra 1975 – kjer je v 1. členu natančno določena meja med SFRJ in Italijo od Medje vasi do Debelega Rtiča (torej tam, kjer ni bila določena z Mirovno pogodbo iz leta 1947) ne več kot demarkacijska linija, ampak kot prava državna meja. V 2. členu sporazumov pa je meja določena na morju v Tržaškem zalivu (torej severno od že prej določene meje iz 11. člena Mirovne pogodbe).

Z Osimskimi sporazumi določena meja vsebuje dve tehnični prilogi (priloga 1: 45 členov na-

tančnega opisa poteka meja in 26 prikazi mejnih znakov od Medje vasi do potoka Šentjernej pri Debelem Rtiču – s pripadajočimi kartami in priloga. II: opis meje na morju s pripadajočimi kartami od Debelega Rtiča do izliva Mirne pri Novigradu).

Velja opomniti na 7. člen Osimskega sporazuma, ki določa prenehanje veljavnosti Memoranduma o soglasju, ki sta ga leta 1954 obe podpisnici deponirali pri vladah Združenega kraljestva, ZDA ter Varnostnem svetu Združenih narodov in vsebuje določbe, da tudi nove rešitve iz Osimskih sporazumov deponirata pri preje omenjenih mednarodnopравnih subjektih. Iz tega izhaja, da Osimske pogodbe niso le polnopravne bilateralne mednarodnopравne pogodbe, ampak imajo njihove določbe o državnih mejah, ki jih je vseboval že Memorandum, tudi značaj mednarodnopравno multilateralna priznanega dokumenta.

Državna meja med SFRJ in Avstrijo je nespremenjena od ustanovitve Republike Avstrije s Saint-Germainskim mirom po prvi svetovni vojni in je ta klavzula vnešena tudi v Državno pogodbo o vzpostavitvi neodvisne in demokratične Avstrije podpisane leta 1955 (katero podpisnica je tudi SFRJ) iz katere izhaja, da so nespremenjene meje Avstriji ne samo zagarantirane, ampak jih mora tudi ona spoštovati.

Zanimiva je posebnost, da sta pravna naslednika tovrstne ureditve državnih meja na avstrijski strani nova avstrijska republika po prekinitvi njene suverenosti v času priključitve k tretjemu Reichu, na jugoslovanski strani pa najprej država SHS, nato Kraljevina Jugoslavija in končno FLRJ.

Poudariti je potrebno še bilateralno pogodbo, gre za pogodbo med Jugoslavijo in Avstrijo o skupni državi, meji, katera je objavljena v Uradnem listu SFRJ – dodatek Mednarodne pogodbe It. 11/66 in 29/76.

Državna meja med SFRJ in Madžarsko je bila potrjena z Mirovno pogodbo med SFRJ in Madžarsko. Sporazum o miru z Madžarsko in istočasno z Bolgarijo je bil podpisan v Parizu 10. februarja 1947 leta.

Vse tri državne meje so na območju Republike Slovenije mednarodnopравno izvedbenimi akti in zapisniki odgovarjajočih mednarodnih komisij za obeležitev državne meje natančno označene in glede tega s sosedami ni nobenih pravnih ali praktičnih odprtih vprašanj.

II.

Pri vprašanju mednarodnopravne sukcesije (nasledstva), ki bi nastopilo ob morebitni izločitvi Republike Slovenije iz SFRJ je potrebno upoštevati več možnih scenarijev, od katerih sta naj bolj pomembni dve različici: prva v kateri bi prišlo do popolnega soglasja glede izločitve posameznih delov SFRJ med vsemi njenimi dosedanjimi federalnimi enotami in druga, v kateri bi prišlo enostranskih odločitev enega ali več njenih delov glede tega.

V prvi različici glede mednarodnopravne sukcesije, vsaj navzven do drugih mednarodnopravnih subjektov, ne bi praviloma prihajalo do velikih težav. V drugem primeru pa bi priznanje novo nastalih tvorb s strani posameznih mednarodnopravnih subjektov bilo obremenjeno ne priznavanjem dosedanjih drugih federalnih enot. Reprezentativnost pravega državnega in s tem tudi mednarodnopravnega subjekta bi si Republika Slovenija lažje pridobila, oziroma bi ga lahko učinkovito izvajala, če bi akt odcepitve oziroma teritorialne suverenosti temeljil na prepričljivem referendumu. Omenjeni akt pa bi moral vsekakor vsebovati naslednje elemente:

- proglasitev suverenosti nad ozemljem znotraj dosedanjih repubiških – in meddržavnih meja. (kar zadeva območje Slovenije), z izjavo, da postajajo te meje državne meje Republike Slovenije oziroma Slovenija postane pravna naslednica pogodb, ki urejajo državne meje z Italijo, Avstrijo in Madžarsko;
- izjavo o prevzemanje mednarodnih obveznosti in pravic, ki izhajajo iz mednarodnih pogodb z drugimi državami in mednarodnimi institucijami, predvsem na tistih področjih ki so povezana z ozemljem Republike Slovenije; in sicer z načeli sukcesij držav;
- izjavo o polnih pravicah narodnih skupnosti Italijanov in Madžarov v okviru dosedanjem notranjega prava in mednarodnih pogodb, ki jih je sklenila SFRJ;
- izjavo o spoštovanju človekovih pravic;
- poziv sosednjimi državam, da spoštujejo meje ter teritorialno nedotakljivost Republike Slovenije.

Pred morebitnim aktom teritorialne suverenosti bi bilo primerno pripraviti BELO KNJIGO (priloga. I) ki bi jo sočasno s proglasitvijo izročili tujim, predvsem pa vladam sosednjih držav ter Varnostnemu svetu. Podatki iz te bele knjige naj

bi bili obrazložitev akta proglasitve ozemeljske suverenosti in nedotakljivosti meja ter osnova za priznanje Republike Slovenije kot samostojnega državnega subjekta in nosilca mednarodnopravne sukcesije pogodb, ki jih je SFRJ sklenila z mednarodnimi državami glede meja, ki so tudi meje Republike Slovenije.

III.

Mednarodnopravne osnove za izvedbo zgoraj navedenih scenarijev so ne le v bilateralnih aktih glede državnih meja med SFRJ in našimi sosedi ampak tudi v sklepni listini o varnosti in sodelovanju podpisane 1975 v Helsinkih (priloga II).

- Obča načela sukcesij, so sprejeta v naslednjih mednarodnih sporazumih:

- Dunajska konvencija o nasledstvu držav glede pogodb, objavljena v Ur. l. SFRJ – dodatek Mednarodne pogodbe 1/80

- Dunajska konvencija o sukcesiji držav v odnosu na državno lastnino, arhive in dolgove, Jugoslavija jo je podpisala 24. 10. 1983 in je v postopku ratifikacije (priloga III.)

V jugoslovanski praksi pa so se načela uporabljala predvsem glede obveznosti in pravic, ki jih je bivša Kraljevina Jugoslavija prevzela od Kraljevine Srbije oziroma FLRJ ali SFRJ od Kraljevine Jugoslavije.

IV.

Kakršenkoli akt proglasitve popolne teritorialne suverenosti Republike Slovenije bi po vsem zgoraj navedenem moral biti dobro pripravljen in izrecno reprezentativen (referendum), ob tem pa bi morala biti narejena tudi analiza izvajanja oblasti od področja zavarovanja javnega reda in miru na dvojezičnem območju, predvsem prevzem varovanja meja od enot JLA do intenzivne diplomatske akcije na več ravneh, še posebej pa pri sosedih.

V primeru vidnejših znakov notranjega nemira in nestabilnosti bi lahko prišlo do uradnih in ne-uradnih zahtev predvsem na italijanski strani o zaščiti italijanske narodnosti pri nas ali zavarovanju kakšnih drugih njihovih interesov. To bi lahko imelo za posledico pritiske za pošiljanje ali dejansko namestitev policijskih, paravojaških ali celo vojaških enot na delu našega ozemlja, ki bi

jih uradno predstavljali kot začasne vendar nujne ukrepe.

V.

Za popolno razjasnitev problematike bo potrebno pravno obdelati odprta vprašanja, ki se nanašajo na:

- samoodločbo
- priznanje države (tako de iure kot de facto)
- aktivno in pasivno poslanstvo – priznanje vlade navzven
- temeljito obdelati sukcesijo
- referendum
- pravice do suverenosti
- vmešavanje v notranje zadeve držav.

Ljubljana, 13. 4. 1990

Dokument št. 20:

Bela knjiga

BELA KNJIGA je ime za zbirko diplomatskih dokumentov. Država mednarodni javnosti z Belo knjigo prikazuje stanje in razvoj problemov, kateri predstavljajo spor vis a vis druge države, ki pa imajo specifične lastnosti za njeno politiko. Dosedaj je Jugoslavija izdala naslednje Bele knjige: glede vprašanja Trsta, zaradi agresije vlade SSSR, Poljske, Madžarske, Romunije, Bolgarije in Albanije do Jugoslavije ter leta 1953 v zvezi odnosi z Vatikanom in leta 1961 zaradi neprijateljske politike vlade NR Albanije do FNRJ. Knjiga nima lastnosti diplomatske publikacije. Država, v našem primeru Republika Slovenija, katera izda knjigo vzame vso odgovornost za točnost navedenih podatkov in smatra, da je njena vsebina postala poznana vsem državam s katerimi ima diplomatske odnose. Vendar se v mednarodnem pravu danes Bela knjiga pošilja tudi državam s katerimi ni diplomatskih odnosov in to preko njenih stalnih delegacij na sedežu OZN, če so te države članice OZN.

Zaključek:

- Republika Slovenija mora izdelati svojo lastno Belo knjigo oziroma jo mora stalno in sproti dopolnjevati, tako da se jo uveljavi danes ali

jutri;

- potrebno je določiti ljudi, ki bodo izdelali slovensko Belo knjigo (opomba: treba je poudariti, da lahko v samem naslovu pride do zamenjave z že izdelano slovensko Belo knjigo, ki pa se nanaša na institucionalno vključevanje Republike Slovenije do evropskih integracij).

Dokument št. 21:

Sklepna listina o varnosti in sodelovanju podpisana v Helsinkih leta 1975

Države udeleženke konference o varnosti in sodelovanju so s podpisom Deklaracije o načelih, veljavnih za odnose med državami udeleženkami normirale naslednje pravno stanje: (III. točka Deklaracije) "Države udeleženke vzajemno smatrajo vse medsebojne meje kakor tudi meje vseh držav v Evropi za nedotakljive in se bodo zato, zdaj in v prihodnje vzdrževale napadov na te meje.

V skladu s tem se bodo tudi vzdrževale sleherne zahteve po prilastitvi ali nasilni prisvojitvi dela ali celotnega ozemlja katerekoli države udeleženke ali takšnega dejanja nasilne prisvojitve." Nadalje v IV. točki Deklaracije (Ozemeljska celovitost držav).

"Države udeleženke bodo spoštovale ozemeljsko celovitost vsake od držav udeleženke ... odpovedale slehernemu dejanju, ki ni v skladu s cilji in načeli OZN... posebej ... grožnjo s silo in uporabe sile.

Države udeleženke tudi ne bodo ozemlja, katerekoli druge države podvrgle vojaški okupaciji ali uporabile drugih, nedopustnih ali posrednih nasilnih ukrepov v nasprotju z mednarodnim pravom, ali pa si ga pridobiti s takšnimi ukrepi. Nobena takšna okupacija ali pridobitev ne bo priznana za zakonito."

V. točka Deklaracije (Mirno reševanje sporov):

"... medsebojne spore reševale po miroljubni poti in tako, da ne bodo ogrožale mednarodnega miru, varnosti in pravičnosti ...

... rešitev na temelju mednarodnega prava. ...

V. točka Deklaracije (Nevmešavanje v notranje zadeve):

"... se bodo odpovedale slehernemu vmešavanju, neposrednemu ali posrednemu, posamičnemu ali

skupnemu, v notranje ali zunanje zadeve, ki sodijo v domačo (notranjo) pristojnost drugih držav

...

... se bodo odpovedale sleherni obliki oborožene intervencije ali groženj ...

... odpovedale slehernemu drugemu, vojaškemu, političnemu, gospodarskemu ali drugemu prisilnemu dejanju."

VII. točka Deklaracije – (Spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, všteti svobodo misli, vesti, vere in prepričanj).

VIII. točka Deklaracije (Enake pravice narodov in pravice narodov do samoodločbe):

"... pravico do samoodločbe; vselej bodo ukrepale v skladu s cilji in načeli Ustanovne listine ZN in ustreznimi določili mednarodnega prava ...

Po načelu o enakih pravicah in pravici narodov do samoodločbe imajo vsi narodi zmeraj pravico, da popolnoma svobodno, kadarkoli in kakor želijo določajo svoj notranji in zunanjepolitični status brez vmešavanja od zunaj, in da po svoji volji uresničujejo svoj politični, gospodarski, družbeni in kulturni razvoj ..."

IX. točka Deklaracije (Sodelovanje med državami)

X. točka Deklaracije (Izpolnjevanje v dobri veri obveznosti po mednarodnem pravu):

"... svoje obveznosti, ki izvirajo iz obče priznanih načel in pravil mednarodnega prava, kakor tudi obveznosti, ki izvirajo iz pogodb ali drugih sporazumov v skladu z mednarodnim pravom, katerih stranke so ...

N. B. – Države udeleženke potrjujejo, da bodo v primeru neskladnosti med obveznostmi članic ZN po Ustanovni listini ZN in njihovimi obveznostmi po katerikoli drugi pogodbi ali mednarodnim sporazumom obveljale njihove obveznosti po Ustanovni listini v skladu s 103. členom Ustanovne listine ZN."

Sklepna listina o varnosti in sodelovanju je bila podpisana v Helsinkih 1. avgusta 1975. V imenu Jugoslavije jo je podpisal Josip Broz Tito. V imenu Italije Aldo Moro – predsednik vlade in predsedujoči predsednik Sveta evropskih skupnosti. Za Republiko Avstrijo Bruno Kreisky – zvezni kancler. Za ljudsko republiko Madžarsko Janos Kadar – prvi sekretar CK Madžarske socialistične delavske partije, član predsedstva LR.

Dokument št. 22:

Sukcesija držav

Gre za prenos pravnih razmerij ene države na drugo državo zlasti v primerih:

- prenehanje prve države
- ob združitvi držav
- ali ob prenosu suverenosti nad delom državnega ozemlja na drugo državo.

Instrument sukcesije razrešuje problematiko v zvezi s pravnimi razmerji (pravic in obveznosti) predhodnice vstopa druge države. Pri tem je zelo pomembno, ali je država predhodnica popolnoma prenehala ali pa če obstaja zmanjšanim ozemljem.

Splošne mednarodnopravne rešitve sukcesije se šele razvijajo in zajemajo vprašnja v pogledu:

- mednarodnih pogodb
- državnega premoženja arhivov
- služnosti
- državljanstva oseb, itd.

Ustanova sukcesije ima za cilj ublažitev posledic na ekonomskem in pravnem področju. V našem primeru bi z odcepitvijo Republike Slovenije nehal obstajati subjekt SFRJ v sedanjem teritorialnem obsegu.

Do sedaj so bile sprejete naslednje večstranske mednarodne konvencije, ki urejajo sukcesijo:

Dunajska konvencija o nasledstvu držav glede pogodb katero je Jugoslavija ratificirala, ter Dunajska konvencija o sukcesiji držav v odnosu na državno lastnino, arhive in dolgov, ki je v postopku ratifikacije.

Navedena mednarodna sporazuma sta šele nedavno sklenjena, tako da še vedno manjkajo splošno veljavna pravila in se v praksi problemi sukcesije držav rešujejo s posebnimi pogodbami.

Dunajska konvencija o nasledstvu držav glede pogodb

Navajamo najpomembnejše relevantne določbe konvencije:

- "izraz "pogodbe" pomeni mednarodni sporazum, ki ga sklenejo države pismeno in v skladu z mednarodnim pravom; bodisi v eni sami listini ali v dveh ali več posameznih listinah, ne glede na njihovo posebno ime;"
- "izraz "nasledstvo držav" pomeni nadomestitev ene države z drugo odgovornosti za mednarodne odnose posameznega ozemlja."

- "izraz "država prednik" pomeni državo, katero ob nasledstvu držav nadomesti druga država."
- "izraz "država naslednik" pomeni državo, katera ob nasledstvu držav nadomesti drugo državo."
- "izraz "notifikacija nasledstva" pomeni kakorkoli glasečo se ali kakorkoli imenovano notifikacijo, ki jo glede posamezne večstranske pogodbe pošlje država nasledniku in s katere ta država privoli, da se šteje zavezano s pogodbo".

11. člen

Režim meja

Nasledstvo držav kot tako ne posega v vprašanja:

- a) meja, določene s pogodbo;
- b) obveznosti in pravic, določenih s pogodbo, ki se nanašajo na režim meja.

34. člen

Nasledstvo držav v primeru odcepitve delov kakšne države.

"1. Kadar se eden ali več delov ozemlja kakšne države od nje odcepi, da bi oblikovali eno ali več držav, ne glede na to, ali država prednik še nadalje obstala, ali ne:

- a) ostane vsaka pogodba, ki je bila na dan nasledstva držav v veljavi za vse ozemlje države prednika v veljavi za vsako tako nastalo državo naslednika;
- b) ostane vsaka pogodba, ki je bila na dan nasledstva držav veljavi samo za del ozemlja države prednika, ki je postala država naslednik, v veljavi samo za to državo naslednika.

2. Prvi odstavek se ne uporablja:

- a) če se zainteresirane države ne sporazumejo drugače; ali
- b) če ne izhaja iz pogodbe ali se sicer ne ugotovi, da bi bila uporaba pogodbe za državo naslednika nezdržljiva s predmetom in namenom pogodbe ali bi bistveno spremenila ...⁷⁴

Dunajska konvencija o sukcesiji držav v odnosu na državno lastnino, arhive in dolgove

Določbe konvencije omogočajo, da se problematika sukcesije rešuje na podlagi sporazuma med državo predhodnico in državo naslednico v skladu s temeljnimi načeli mednarodnega prava in

načeli ZN o varstvu stalne suverenosti vseh narodov nad naravnimi bogastvi, varstvu kulturne in zgodovinske dediščine in ekonomske ravnovesja držav.

Glede sukcesije držav v zvezi z državnim premoženjem se ureja prenos premoženja, pravic in koristi z državo predhodnice na državo naslednice, če ni določeno drugače, se premoženje države predhodnice prenese na državo sukcesorja brezplačno. Pri sukcesiji premoženja je potrebno zavarovati pravice tretjih držav.

Učinek prevzem državnega arhiva je, da prenehajo pravice države prehodnice, država sukcesor pa pridobi pravico, da prevzame državni arhiv, ki se prenese na državo sukcesorja. Če ustrezni mednarodni organ ne določi drugače, prevzame država sukcesor državni arhiv države predhodnice brezplačno. Če zainteresirane države ne določajo drugače ali če ustrezni mednarodni organ, ne določi drugače se datum sukcesije države šteje za datum prevzema državnega arhiva.

Konvencija ureja tudi vsako finančno obveznost, države predhodnice, ki je v skladu z mednarodnim pravom nastala nasproti drugi državi, mednarodni organizaciji ali kateremukoli drugemu subjektu mednarodnega prava. Sukcesija držav kot taka ne učinkuje na pravice in dolžnosti upnikov kadar je država sukcesor država, ki je pridobila neodvisnost, se noben državni dolg države predhodnice ne prenese na državo, ki je pridobila neodvisnost, razen če določeni državi s sporazumom ne določita drugače.

Konvencija določa tudi načine reševanja sporov, ki utegnejo nastati na njeni uporabi.

Dokument št. 23:

Ekonomski vidiki konfederalizma

REPUBLIKA SLOVENIJA
BEPUBLIŠKI
KOMITE ZA MEDNARODNO
SODELOVANJE

EKONOMSKI VIDIKI KONFEDERALIZMA

A. Oblike integracij po teoriji in praksi

Po teoriji in praksi v svetu obstajajo različne možnosti ekonomskih integracij glede na stopnjo ekonomske integriranosti oziroma stopnje samo-

⁷⁴ Manjka zaključek stavka.

stojnosti držav članic. Te oblike integracij glede na povečevanje elementov "skupnega in tudi omejevalnega" so naslednje: cona svobodne trgovine, carinska unija, skupen trg in ekonomska unija, monetarna unija ter po nekaterih klasifikacijah kot najvišja stopnja politična unija.

1. Glavna značilnost cone svobodne trgovine je ukinitvev carinskih in količinskih uvoznih omejitev ter stimulacij izvoza v medsebojni menjavi med državami, ki jo formirajo, pri čemer pa vsaka od njih zadrži svojo carinsko tarifo in količinske omejitve do tretjih držav – nečlanic. Vsaka država torej zadrži svojo suvereno zaščitno politiko do tretjih držav, in pri uvozu iz tretjih držav avtonomno pobira carinske dajatve.

Ob teh temeljnih značilnostih pa se obstoječe cone svobodne trgovine v svetu, ki jih je čedalje več, razlikujejo od primera do primera. Posamezne cone namreč vključujejo opredelitve, na nekatere proizvode iz carinske nomenklature se nanaša ukinitvev carin in količinskih omejitev /npr. sporazumi o svobodni trgovini EGS članicami EFTA in ZDA-Izrael/ ali posebne modalitete v trgovini s posameznimi vrstami blaga /kot npr. trgovina na področju kmetijstva, tekstila, jeklarstva ter naftnih proizvodov, ribištva, npr. v Konvenciji o ustanovitvi EFTA, sporazumi EFTA-EGS, itd./ Posamezne cone svobodne trgovine urejajo tudi povračilo davščin pri izvozu, posamezne elemente trgovine s storitvami, restriktivno poslovno prakso, državne nabave in državno pomoč, določena pravila pri notranjem obdavčenju, ki vpliva na medsebojno menjavo, ukrepanje lokalnih oblasti vse do skupnih pravil o izvoru blaga, administrativnih postopkov na mejah, skupnih testov in kontrol na posameznih področjih harmonizacije, tehničnih standardov, pravic zaščite intelektualne lastnine, itd.

Iz vsega navedenega sledi, da obstoječa praksa kaže, da se cone svobodne trgovine medsebojno lahko zelo razlikujejo glede na obseg in globino svobodne trgovine in da ni mogoče opredeliti nekih natančnih kriterijev, ki bi bili absolutno uporabni. Ena od splošnih značilnosti je tudi, da cone svobodne trgovine nimajo skupnih nadnacionalnih institucij. V zadnjem času pa se pojavljajo skupne institucije kot npr. Skupna trgovinska komisija cone ZDA-Kanada.

2. Carinska unija poleg ukinitve medsebojnih omejitev v menjavi predstavlja tudi oblikovanje

skupne carinske tarife in količinskih omejitev do tretjih držav. Oblikovanje carinske unije predpostavlja tudi skupne institucije, ki sicer niso nujno nadnacionalne, vendar pa posamezne države z oblikovanjem enotne carinske politike (tarife) deloma izgubijo svojo suverenost in avtonomnost na tem področju. V primeru carinske unije se tudi carinski prihodki razdelijo med članicami po vnaprej določeni formuli (npr. po evidenci končnih uvoznih potrošnikov). Obseg in globina notranjih učinkov carinske unije pa je odvisna od modalitet cone svobodne trgovine, kot je navedano zgoraj, in ki je sestavni element carinske unije.

3. Skupen trg karakterizira poleg predhodnih faz tudi ukinitvev omejitev svobodnega pretoka produkcijskih faktorjev (dela, kapitala) med članicami in obstoj skupne ekonomske politike držav članic na posameznih gospodarskih sektorjih. Kot nadaljnja stopnja integracije se pojavlja ekonomska unija, v kateri je dosežena določena harmonizacija ekonomskih, monetarnih, fiskalnih socialnih in deloma tudi drugih državnih politik. Zgornja dva termina, katerih uporabo sicer tako teorija kot praksa ločujeta, nismo ločili, ker se teoretični elementi medsebojno prepletajo v obstoječih primerih v svetu (EGS in pogojno rečeno tudi švicarska konfederacija), praktična uporaba pojmov v primeru EGS pa je ravno nasprotna od teoretične klasifikacije, saj se je najprej uporabljal pojem EGS in sedaj kot višja stopnja skupen trg. Skupen trg in ekonomska skupnost pa že imajo nadnacionalne institucije, v katerih je sicer odločanje urejeno s konsenzom, vendar pa so skupne odločitve že obvezne. Vsekakor pa to pomeni nadaljnjo še večjo izgubo nacionalne suverenosti in avtonomnosti na posameznih področjih. V novih predlogih za spremembo Rimske pogodbe o formiranju EGS pa se predvideva tudi opustitev soglasja pri sprejemanju nekaterih odločitev.

4. V teoriji in javnosti se kot nadaljnja stopnja integracije razume monetarna unija. Bistvo monetarne unije je skupna in enotna monetarna politika. V okviru tega lahko imajo članice lastno valuto ali pa skupno valuto s skupno centralno-emisijsko banko, kar so tudi edini primeri v svetu. Kot najvišja stopnja integracije se teoretično postavlja zato, ker brez skupne monetarne in ekonomske politike skupna valuta naj ne bi

bila mogoča. V svetu obstoječe monetarne unije (npr. Lihtenstein-Švica, Monako-Francija, Italija-San Marino) karakterizira predvsem skupna valuta, medtem ko je monetarna politika bolj malo skupna oziroma je v glavnem to politika večje države. Pravo monetarno unijo s skupno monetarno politiko predvideva EGS z oblikovanjem Evropske monetarne unije /EMU/.

B. Prednosti in pomanjkljivosti posamezne oblike integracije

Ekonomске prednosti in pomanjkljivosti posameznih integracij se ocenjujejo predvsem z vidika vpliva na spremembe v nacionalni razmestitvi proizvodnje in stroškov in spremembe v preusmerjanju potrošnje k virom ponudbe z višjimi ali nižjimi proizvodnimi stroški. Povečanje tržišča privede do povečanja ekonomičnosti zaradi "ekonomije obsega" in vodi do povečanja specializacije v skladu s komparativnimi stroški, ustvarja se večja stopnja konkurenčnosti tako navznoter kot tudi navzven.

1. Pri coni svobodne trgovine se med članicami lahko zaradi medsebojne liberalizacije poveča medsebojna trgovina in pri tem dosežejo pozitivni rezultati. Zaradi individualnih zaščitnih politik članic nastaja problem, da se blago, ki je v eni državi visoko zaščiteno, vanjo uvaja preko druge države članice z nizko zaščito. To se rešuje z ustreznimi predpisi o poreklu blaga. Kljub temu pa je pri tem močan vpliv na investicijsko politiko, saj se podjetja, katerih uvozne surovine so visoko zaščitene, ustanavljajo ali selijo v države članice, kjer je zaščita inputov nižja. Vse to pa lahko ima zelo negativne posledice na zaposlenost, prihodke od carine itd. v državi z višjo zaščito od drugih članic. Po drugi strani pa države ostanejo popolnoma suverene na področju svoje zaščitne politike, katere nekativne efekte lahko kompenzirajo s svojimi drugimi ekonomskimi politikami. Vendar pa je tudi samostojnost posamezne države na področju carinske zaščite omejena s konsolidiranim nivojem carin v GATT-u.

2. V primeru carinske unije se odpravijo negativne možne posledice zaradi različne carinske zaščite med državami članicami. Največje skupne prednosti požanje tista država, ki je imela samostojno carinsko zaščito višjo od nove skupne carinske zaščite. V takšni državi se sicer pojavi

negativni učinek pri prej visoko zaščiteni proizvodnji vendar pa se, zaradi ekspanzije medsebojne trgovine, če obstoji sistematičnost uvoznega povpraševanja v posamezni državi, se zmanjšajo stroški proizvodnje na enoto proizvoda, ki ima uvozne komponente iz držav članic; to pa nadalje ugodno vpliva tudi na zniževanje stroškov tudi v drugih fazah reprodukcije. Tudi če na posameznem proizvodnem sektorju pride do povečanja carinske zaščite, so ti efekti kompenzirani s prednostmi na drugih sektorjih in prednostmi unije v celoti. Vse te efekte pa lahko posamezna članica ali poveča ali kompenzira z drugimi ekonomskimi politikami, ki še vedno ostanejo v njihovi popolni suverenosti (npr. davčna, monetarna, investicijska, itd.). Pri carinskih unijah morajo posamezne članice paziti, da izpad prihodkov države od carine pokrijejo tako, da se pozitivni efekti unije ne izničijo (npr. enakomerno porazdelitev davkov na vse proizvodne sektorje). Uvozne dajatve se lahko pobirajo na zunanjih mejah carinske unije in se potem razdeljujejo med članice po dogovorjenem ključu ali pa na meji posamezne članice.

3. Vsi efekti pri že opisanih oblikah integracij se z nadaljnjim integriranjem v skupni trg samo še povečujejo s koordiniranjem in harmonizacijo ekonomskih politik na posameznih področjih, ki pa hkrati pomeni tudi zmanjševanje samostojnosti, avtonomnosti in suverenosti posamezne države na posameznem področju. To sicer ne pomeni popolne nesuverenosti, ampak omejitev suverenosti na participiranje v oblikovanju skupne politike, ki je potem obvezna. Enako velja za ekonomsko unijo (pri čemer ni jasne meje med posamezno stopnjo).

4. Monetarna unija, ki jo sicer teorija postavlja kot najvišjo stopnjo integriranja, seveda pomeni nadaljnje omejevanje suverenosti na področju monetarne politike, vendar pa prav tako ne popolne nesuverenosti saj ima posamezna država vpliv na oblikovanje skupne in enotne monetarne politike. Vendar pa v nasprotju z razumevanjem v javnosti, da je to najvišja stopnja integriranosti oz. z največ elementi skupnega in enotnega, lahko imajo države v monetarni uniji popolno samostojnost in suverenost na področju socialne, davčne, investicijske itd. politike, s katerimi v večjem ali manjšem obsegu upravljajo z vplivi in posledicami monetarne unije. (Dokaz za to so

navedeni primeri monetarnih unij in konec koncev sedanje republiške pristojnosti na omenjenih področjih v jugoslovanski federaciji.)

C. Možne aplikacije oblik ekonomskih integracij z vidika jugoslovanske konfederacije

Gledano z vidika navedenih ekonomskih integracij je sedanja jugoslovanska federacija istočasno monetarna unija in skupni trg s prostim pretokom blaga, ljudi in kapitala. Ima pa tudi delne elemente ekonomske unije, v smislu skupnih davčnih elementov, zveznih davkov, skupnih temeljnih elementov, delovne zakonodaje, itd. Vsaka konstitutivna republika pa ima samostojno konkretno davčno in socialno politiko ter investicijsko politiko. Zaradi znižanj in oprostitev carinskih in drugih uvoznih dajatev vezanih na posamezne regije ali repulike in industrijske sektorje, ki so pretežno locirani v eni ali nekaj republik, tudi veljavna skupna uvozna zaščita ni v celoti carinska unija.

Glede na dejstvo, da obstajajo velike razlike v razvitosti med republikami in da so glavne sporne točke davčni sistem, socialna politika, monetarna politika, carinska in ostala uvozna zaščita, se kot edina neproblematična oblika ekonomske integracije v okviru konfederalne ureditve Jugoslavije kaže cona svobodne trgovine, ob hkratni monetarni uniji z vidika enotne valute in ene emisijske banke, ki pa bi morala voditi nevtralnno monetarno politiko. V okviru takšne monetarne politike bi centralna banka le skrbela za trdnost skupne valute in za njeno konvertibilnost ter samo v tem kontekstu vplivati na kreditno politiko (podobno kot švicarska centralna banka). Poleg tega pa bi cona svobodne trgovine morala imeti tudi lastnosti skupnega trga s prostim pretokom blaga, storitev, kapitala in ljudi. Zaradi nujnosti prilagajanja Evropi 92 in institucionalnega vključevanja vanjo, namreč ocenjujemo, da zaradi razlik v razvitosti, ne bo mogoče priti do enotne zaščitne politike, ki bi se prilagodila nivoju Evrope 92, kar bi omogočalo tudi carinsko unijo. Vsekakor pa je pri tem potrebno izdelati ustrezne ekspertize in ekonomsko-analične raziskave vseh vidikov zaščitne politike domače proizvodnje z več možnimi variantami, vključno z učinkom eventualne različne zaščite v Jugoslaviji na medsebojno menjavo oz. uvajanje zaščitnih barier tudi znotraj sedanje Jugoslavije. Cona svobodne trgovine pa bi pome-

nila tudi avtonomno pobiranje carinskih prihodkov.

V nasprotju z navedenim, pa je popolna ekonomska samostojnost Republike Slovenije brez ustrezne oblike ekonomskega povezovanja v okviru obstoječe Jugoslavije ali v obliki cone svobodne trgovine ali skupnega trga izredno problematično, glede na to, da na tujih trgih realizira 1/3 družbenega bruto proizvoda, večji del pa na jugoslovanskem trgu. Težko bi se takoj preorientirala na izvoz oziroma menjavo s tujino, glede na to, da so mednarodni pogoji trgovanja težki in gospodarstvo Republike Slovenije trenutno ni dovolj konkurenčno. Brez skupnega trga na jugoslovanskem področju, bi se namreč pogoji poslovanja bistveno poslabšali (npr. brez prostega pretoka blaga in storitev), kar bi privedlo do nadaljnjega bistvenega zmanjšanja konkurenčnosti na tujih trgih in jugoslovanskem trgu izven Slovenije in praktično do nepredvidljivih gospodarskih in socialnih posledic.

Pri posameznih možnih variantah in oblikah ekonomskega povezovanja in integriranja R Slovenije v okviru konfederalne ureditve Jugoslavije je potrebno upoštevati tudi časovni element. Tako npr. je pri coni svobodne trgovine v okviru GATT-a (XXIV. člen) predviden poseben postopek, ki ne more biti krajši od 4-5 let, nadalje bi priznanje slovenske nacionalne denarne enote v okviru IMF prav tako zahtevalo nekaj let. V tej zvezi je potrebno tudi podrobneje analizirati finančne obveznosti R Slovenije do tujine (IBRD, komercialnih bank, svetovne banke ipd.) in delen, ki odpade na R Slovenijo v okviru obveznosti, ki jih je prevzela Jugoslavija, federacija ali konzorcij bank, ter možne oblike in načine razmejnitve znotraj Jugoslavije in do tujih upnikov ter mednarodno prakso in primere v preteklosti v tem smislu.

Dokument št. 24:

Vojaški vidik konfederacije

Datum: Ljubljana, 16. 4. 1990

REPUBLIŠKI KOMITE ZA ZAKONODAJO

ZADEVA: Vojaški vidik konfederacije

1. Teoretični okvir vojaškega vidika v konfederativni in federativni ureditvi

Konfederacija je po večinskem mnenju sestavljena država, ki nastane na podlagi dogovora več samostojnih držav. V zgodovinskih pojavnih oblikah se je kot skupni cilj in interes držav, ki so se povezovale v konfederacijo, pojavljala tudi obrambni interes. Na tej podlagi je temeljilo tudi urejanje vojaških vprašanj. Če je bil obrambni vidik eden od (bolj ali manj trajnih) ciljev konfederacije, je bila temu primerno omejena tudi suverenost držav članic konfederacije na tem področju. Večinoma so poznane rešitve, da je konfederacija imela zvezno vojsko, ki so jo sestavljali kontingenti članic, imela je skupno poveljstvo, odločanje o miru in vojni je bilo prenešeno na organe konfederacije, vojne med članicami pa so bile prepovedane.

V nasprotju s konfederacijo je v federaciji pravilo enotna vojska pod enotnim federativnim poveljstvom. Prav tako praviloma posamezne federativne enote nimajo svojih oboroženih sil. Določena odstopanja od teh načelnih rešitev se pojavljajo v ureditvi vojaškega vprašanja v Švici, ki pa glede na svoj zgodovinski razvoj ne more služiti kot izključni model za urejanje tega področja v vsaki federativni ureditvi. Glede na najbolj tipične federacije v svetu (SFRJ, ZDA, SZ, Švica) v načelu lahko ugotovimo, da se enotnost oboroženih sil dosega v vseh federacijah ne glede na osnovni koncept njihove organizacije (poklicne, stalni poklicni sestav in del popolnjen z obvezniki na služenju vojaškega roka, miličniški sistem) vsaj v razvojnem, organizacijskem in tehničnem smislu in seveda v sistemu vodenja in poveljevanja.

Dokaj je razširjeno tudi načelo eksteritorialnega popolnjevanja mirnodobnega sestava z vojaškimi obvezniki posebej tam, kjer gre za precejšnje nacionalne, kulturne, zgodovinske ipd. razlike med posameznimi konstitutivnimi elementi federacije (SFRJ, SZ).

Omenjene osnovne značilnosti urejanja vojaškega vprašanja veljajo v celoti tudi za SFRJ, ki ima po oceni pravnih teoretikov že v sedanji ureditvi določene elemente konfederativne ureditve (soglasje pri spreminjanju zvezne ustave ipd.). Pri tem pa vendarle velja poudariti, da vojaškega vprašanja v SFRJ ne moremo obravnavati brez njegove povezanosti v okviru celotnega obramb-

nega koncepta. Za SFRJ je pomembno zlasti da:

- federacija določa osnove enotnega sistema ljudske obrambe;
- sistem ljudske obrambe obsega obrambne priprave vseh družbeno – političnih skupnosti, drugih družbenih subjektov (podjetij in drugih samoupravnih organizacij in skupnosti) in organiziranje posebnih obrambnih sil ter sestavin (oborožene sile, civilna zaščita, opazovanje in obveščanje);
- oborožene sile so del tega sistema in tvorijo celoto, ki jo sestavlja JLA kot skupna oborožena sila vseh narodov in narodnosti ter vseh delovnih ljudi in občanov in teritorialna obramba kot najširša oblika organiziranega oboroženega splošnega ljudskega odpora;
- vsaka republika in avtonomna pokrajina na svojem ozemlju ureja in organizira ljudsko obrambo, vodi teritorialno obrambo, civilno zaščito in druge priprave;
- federacija ureja in organizira JLA, jo vodi in ji poveljuje;
- federacija ureja vodstvo in poveljevanje oboroženih sil ter uresničuje vrhovno poveljstvo nad oboroženimi silami;

Predsedstvo SFRJ je najvišji organ vodstva in poveljevanja oboroženih sil SFRJ v miru in v vojni. Dejstvo je, da je pristojnost republik in pokrajin do teritorialne obrambe glede na obstoječe zakonske in podzakonske rešitve omejena zlasti na zagotavljanje materialnih in drugih pogojev za njen razvoj. Vsa ostala vprašanja so v pristojnosti federacije oziroma njenih organov. V določeni meri velja to tudi za druge vrste obrambnih priprav. Nesporno pa je treba upoštevati dejstvo, da pomenijo osnove sistema splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite eno od izvornih rešitev razvijanja in urejanja obrambne funkcije države za katero je značilna mobilnost, univerzalnost, celovitost in prožnost sistema, ne glede na deviacije, ki se pojavljajo pri njenem praktičnem uresničevanju. Prav tako je pomembna ugotovitev, da tudi teritorialne obrambe glede na celoten sistem, ni mogoče obravnavati kot lastne oborožene sile posamezne republike temveč le kot del enotnih oboroženih sil, do katerega imajo republike in avtonomne pokrajine določene pravice in dolžnosti.

Glede na navedeno in upoštevajoč vsebino deklaracije o urejanju razmerij, ki imajo splošen pomen za Republiko Slovenijo (Ur. list RS, št. 8/90), v nadaljevanju obravnavamo problem ure-

janja vojaškega vprašanja na osnovnem izhodišču, da je konfederativna ureditev Jugoslavije sprejemljiva tudi za vse ostale republike in obe avtonomni pokrajini. Dejstvo namreč je, da konfederacija glede na procese medsebojne ekonomske in druge povezanosti in vse večje povezanosti držav, ponovno postaja aktualna. Pri tem so zgodovinske izkušnje le eno od pomožnih izhodišč.

2. Možni načini razreševanja vojaškega vprašanja v konfederaciji

Menimo, da si je glede na današnje mednarodne razmere, razvojne procese in stanje v svetu in tudi v evropskem prostoru, le težko zamisliti državo, ki ne bi na ustrezen način skrbela za svojo varnost tudi z organizirano (stalno) vojsko. Obrambna funkcija je in bo še dolgo časa eden od pomembnih elementov vsake državne skupnosti. Pri tem ne morejo biti odločilne zgolj nekatere ocene, da je že možno tudi dolgoročno računati le s procesi popuščanja napetosti, demilitarizacije ipd. Gotovo so pomembne spremembe, ki so se v zadnjih letih zgodile v odnosih med velesilami, v odnosih med vojaškimi zvezami, v usmeritvi posameznih zlasti vzhodnih držav pa tudi v krepitvi integracijskih procesov, še posebej v evropskem prostoru. Dejstvo pa je, da v globalnih strategijah velesil še niso prisotne take spremembe, ki bi potrjevale ocene, da tudi dolgoročno niso možne ne napetosti in ne konflikti med posameznimi državami ali skupinami držav. Dosedanji razvojni procesi in trenutne razmere še posebej v širšem prostoru Evrope, zato prej pomenijo stanje v katerem se bodo šele pokazala določena pregrupiranja in spreminjanja globalnih interesov ter odnosov. V nadaljevanju zato računamo s predpostavko, da je potrebno ne glede na obliko državne organizacije skrbeti tudi za ureditev vojaškega vprašanja. Le-to mora biti v obrambni funkciji pri čemer je vsaj v današnjih razmerah težko to izhodišče že širiti tudi na nevtralni status bodoče državne ureditve. Enostavne primerjave s Švico ali morda z Avstrijo tudi pri tem objektivno niso možne.

Izhajajoč iz splošnih teoretičnih okvirov tako konfederativne ureditve kot možnosti za urejanje vojaškega vprašanja, v taki sestavljeni državi, je to področje možno urejati:

- z reorganizacijo skupnih oboroženih sil, ki jih sestavljajo kontingenti držav članic;

- z organizacijo skupnih oboroženih sil, ki jih sestavljajo kontingenti članic, ki imajo poleg tega še lastne sile;

- le z lastnimi oboroženimi silami članic.

Za uresničitev in uveljavitev katerega koli načina organiziranja oboroženih sil bi bilo potrebno:

- predhodno izvršiti osamosvojitve federativnih enot vključno z vojaškim kompleksom;

- organizirati in vzpostaviti lastne oborožene sile članic;

- skleniti pogodbo o konfederaciji v kateri bi se poleg načina organiziranja oboroženih sil določilo tudi osnove skupnega poveljevanja z njimi (če bi bil seveda obrambni interes eden od skupnih interesov članic).

Če odmislimo vsa vprašanja, ki bi se lahko pojavljala v procesu preoblikovanja sedanje federativne v konfederativno ureditev (v zgodovini so znani predvsem obratni procesi), je potrebno odgovoriti predhodno vsaj na dve vprašanji:

- ali pomeni ureditev vojaškega vprašanja v konfederativni ureditvi višjo kvaliteto in stopnjo varnosti glede na organizacijo enotnih oboroženih sil v federativni ureditvi;

- ali je možno osnove sistema splošne ljudske obrambe ohraniti tudi v novi ureditvi.

Tudi v primeru izdelano rešenih vprašanj preoblikovanja iz ene v drugo obliko državne ureditve (osamosvojitve federativnih enot, razdelitev premoženja ali reorganizacija JLA, preoblikovanje sistema vodenja in poveljevanja oboroženih sil ipd.) bi bilo potrebno proučiti in upoštevati:

- dolgoročni razvoj vojaško političnih, ekonomskih in drugih procesov, ki lahko vplivajo na varnost konfederacije in njenih članic,

- prednosti, ki jih v strokovnem pogledu daje katerakoli od navedenih možnih oblik organiziranja oboroženih sil v primerjavi s sedanjo ureditvijo;

- skupne materialne in druge možnosti vseh in posameznih članic za razvoj in vzdrževanje oboroženih sil v miru.

Realno je razmišljanje, da nova oblika organiziranja vojaškega področja ne bi smela pomeniti bistvenega zmanjšanja pripravljenosti in učinkovitosti oboroženih sil, s tem pa varnosti članic konfederacije, čeprav je vojaški dejavnik le eden od elementov zagotavljanja varnosti vsake države. Ne glede na način organiziranja oboroženih sil (skupne, skupne in lastne ali le lastne sile članic) pa bi morali zagotavljati njihovo določeno

enotnost v tehnološkem, organizacijskem in funkcionalnem smislu. Ti elementi so prisotni tudi v švicarskem miličniškem sistemu, ki ga pogosto jemljemo za vzor pri razreševanju problemov vojaškega kompleksa.

Neposredno je z omenjenim vprašanjem povezana tudi zmožnost sedanjih federativnih enot za organiziranje lastnih oboroženih sil. Vsaj teoretično te možnosti obstajajo. Da je organizacije lastnih oboroženih sil možna, potrjujejo tudi izkušnje NOB pri čemer pa so bile tedanje razmere vendarle specifične vsaj z vidika nastajanja nacionalne in državne identitete vseh današnjih federativnih enot in Jugoslavije kot celote. Določen zametek lastnih oboroženih sil lahko predstavlja teritorialna obramba, ki jo v bistvu sestavljajo homogene enote ter organi povečevanja (štabi za teritorialno obrambo), ki so odgovorni tudi organom republik in pokrajin. Pri tem pa ne gre zanemariti, da je funkcija teritorialne obrambe predvsem v pokrivanju ozemlja z nosilci oboroženega boja, vodenje partizanske oblike oboroženega boja ipd. Glede na svojo organiziranost, opremljenost je neprimerna za samostojno vodenje frontalne in kombinirane oblike oboroženega boja v sodobnih razmerah. Njeno funkcijo je smotrno ocenjevati le v povezavi z JLA, kar pa seveda pomeni povsem drugo kvaliteto. Pomembno je tudi dejstvo, da bi v primeru preoblikovanja oboroženih sil morali zagotoviti kontinuiteto v njihovem delovanju ne glede na obseg posegov v njihovo sedanjo organiziranost.

Suverenost članic v konfederaciji pomeni njihovo suverenost tudi v pogledu vojaškega dejavnika, ki obsega tako kadrovske, tehnične, materialni in funkcionalni vidiki. Izjemno majhno število vojaške inteligence, nerazvita namenska industrija, nerazvito vojaško šolstvo ipd. predstavljajo najpomembnejše omejitve z vidika naše republike za organizacijo lastnih oboroženih sil. Njihovo razreševanje bi zahtevalo sorazmerno dolgo obdobje. Koriščenje teh zmogljivosti v okviru članic konfederacije ali njihovo skupno razvijanje, kot enega od skupnih ciljev vseh članic konfederacije, pa seveda postavlja pod vprašanje načelo, vsaj v določeni meri, da so članice konfederacije popolnoma suverene. Z vidika vseh federalnih enot pa je največji omejitveni dejavnik izredno različno razvit kadrovske in materialni potencial, ki bi se v končni fazi odražal na kvaliteti skupnih oboroženih sil. Orga-

niziranje lastnih oboroženih sil, članic sedanjih federativnih enot, je dolgoročno možno, pri čemer pa bodo obstajale velike razlike v njihovi kvaliteti, ki bi jih bilo možno delno izenačevati preko konfederacijskih organov.

Obstaja seveda tudi načelno vprašanje pri vseh članicah bodoče eventuelne konfederacije ali oborožene sile organizirati kot stalne oborožene sile ali pa obstajajo realne možnosti za uveljavitev določene oblike miličniškega sistema. Dejstvo je, da v današnjem svetu večina držav rešuje to vprašanje s stalno vojsko ne glede na način njenega popolnjevanja. Možnosti Republike Slovenije bi bile pri sedanjih dolžini vojaškega roka okoli 13000 nabornikov letno. Ali so take mirnodobne oborožene sile zadostne je vprašanje, ki ga je potrebno tako v strokovnem kot političnem pogledu dodatno proučiti. Omenjeno število se bistveno ne povečuje četudi mu prištejemo celoten poklicni slovenski starešinski kader, ki ne zadošča niti za usposabljanje letnega kontingenta obveznikov. Seveda pa bi bilo možno določene dolžnosti opravljati poklicno. Možnosti za uvajanje določene oblike miličniškega sistema organiziranja lastnih oboroženih sil npr. po vzoru na Švico pa bi bilo potrebno presojati z upoštevanjem njenih specifičnih zgodovinskih, družbenih in drugih razmer tesno povezanih z mednarodno pravnim statusom te države. Take ali vsaj podobne razmere v širšem južnoevropskem prostoru v dosedanjem razvoju niso nastale pri čemer pa ni izključeno, da se to ne bo zgodilo dolgoročno.

Na podlagi navedenega brez, da bi poskušali vrednotiti ali eliminirati posamezne možnosti, ki se nudijo z vidika urejanja vojaškega vprašanja v konfederaciji, se postavlja vprašanje, ali ni mogoče doseči večino ciljev s katerimi se danes na obravnavanem področju utemljuje potreba po konfederaciji, z ustreznim preoblikovanjem JLA ter celotnega obrambnega sistema. Najpogosteje se pri tem našteva nacionalno homogene enote, uporaba slovenskega jezika, služenje vojaškega roka v matični republiki, znižanje izdatkov za vojaški kompleks ipd. Izhajajoč iz opredelitve, da je potrebno o sodobnih konfederacijah razmišljati zgolj na podlagi nekaterih temeljnih predpostavk (sestavljena država, suverenost članic, ipd.) ne pa pretežno glede na zgodovinske pojavne značilnosti take ureditve, tudi iskanje rešitev v nakazani smeri ni povsem izključeno.

Glede na načelo, da ima konfederacija toliko

pravic in dolžnosti, kolikor so jih nanjo prenesle članice, je še najlažje odgovoriti na vprašanje ali je temeljna načela splošne ljudske obrambe možno realizirati tudi v konfederativni ureditvi. Nedvomno je to možno, če je le enotna volja članic, da gre za enega od skupnih smotrov. V načelu bi se osnove enotnega sistema splošne ljudske obrambe, kot jih poznamo danes, lahko opredelile kot skupne osnove vseh članic konfederacije, ki bi preko svoje normativne ureditve zagotovile njihovo uresničevanje. Obrambna pripravljenost bi se v tem primeru ne znižala (že sedaj so velike razlike med republikami).

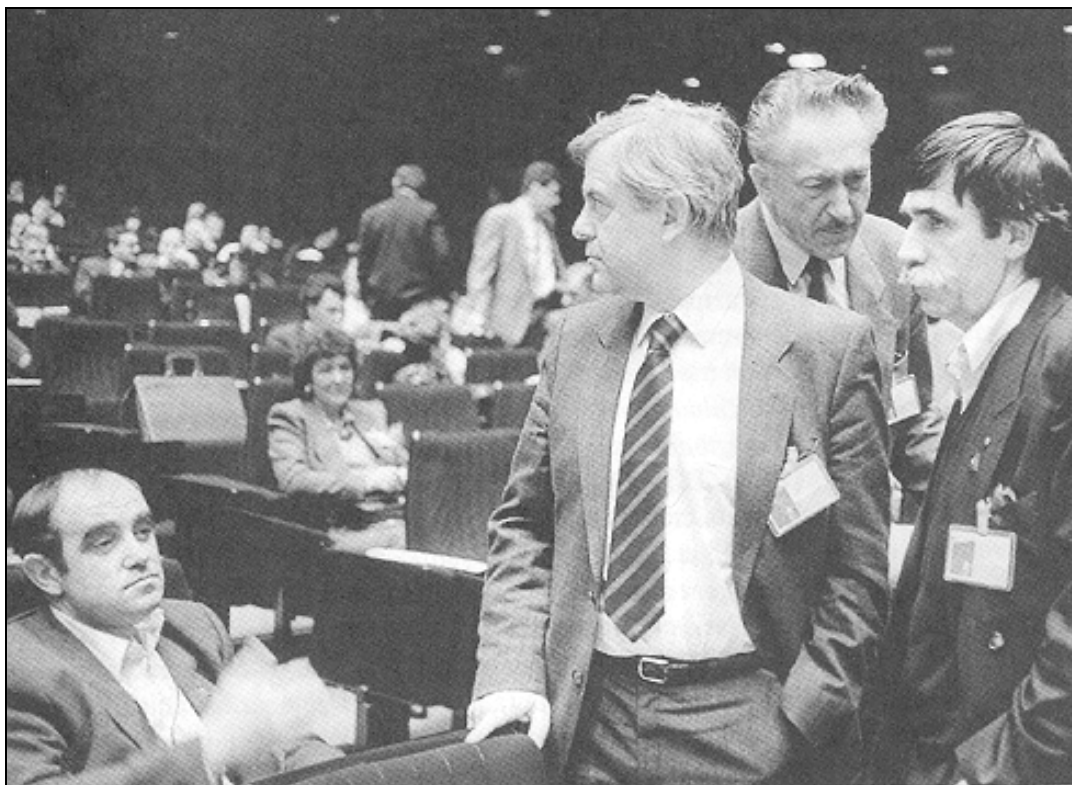
Skupne oborožene sile konfederacije bi morale imeti zgolj funkcijo odvrčanja zunanjega ogrožanja. Njihovo vodenje in poveljevanje z njimi bi bilo možno razviti v miru preko preoblikovanja sedanjih zveznih organov. Generalštab oboroženih sil SFRJ, bi lahko predstavljal nosilca štabne funkcije, ki pa bi morala biti vezana izključno na vrhovno poveljstvo (ali poveljnika). Nedvomno pa bi v taki ureditvi odpadla vrsta težav in problemov, ki nastaja v današnji ureditvi, ko Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo združuje upravno in štabno funkcijo ter v določenem obsegu (glede na pooblastila) uresničuje tudi vodenje in poveljevanje.

3. Zaključek

Na načelih splošne ljudske obrambe je možno tudi v konfederativni ureditvi organizirati obrambno funkcijo, če je le-ta opredeljena kot eden od skupnih smotrov članic. Vojaško vprašanje je

možno razreševati z organizacijo zveznih oboroženih sil, ki jih popolnjujejo kontingenti članic, zveznih in lastnih oboroženih sil ali pa le z organizacijo lastnih oboroženih sil članic. Med sedanjo in novo ureditvijo vojaškega vprašanja bi bilo potrebno zagotoviti popolno kontinuiteto. Razvoj lastnih oboroženih sil članic bi zaradi različnih omejitvenih dejavnikov zahteval sorazmerno dolgo časovno obdobje, še posebej v naši republici. Vodenje in poveljevanje skupnim oboroženim silam (če bi se za tako obliko članice sporazumele), bi bilo možno organizirati na ravni konfederacije preko ločitve sedanje Generalštaba oboroženih sil SFRJ in njegovo navezavo na vrhovno poveljstvo (poveljnika). Tako velike kvalitativne in kvantitativne spremembe v obrambni funkciji (države in seveda tudi republike) pa je potrebno ocenjevati z vidika dolgoročnega razvoja vojaškopoličnih, ekonomskih in drugih odnosov v svetu, še posebej v Evropi in na južnoevropskem vojskovališču ter širšem prostoru Sredozemlja.

REPUBLIŠKI SEKRETAR
Janko Kušar

Odhod slovenske delegacije s 14. kongresa ZKJ, januarja 1990, v Beogradu (Milan Kučan, Ciril Ribičič Marko Bulc). Ker so bili vsi predlogi za demokratično reformo zavrjnjeni, so slovenski delegati kongres zapustili. V stranki so še nekaj časa potekale razprave o možnih povezavah z moderno jugoslovansko levico, ki pa so jih kmalu opustili in se osredotočili na slovenske volitve. Stranka je še imela dovolj vpliva in privrženecv da je na volitvah kot posamična stranka dobila največ glasov (foto Joco Žnidaršič, objavljeno v Deset let je Slovenija država, Delo, Veduta, 2001, fot. št. 12)

II. REFORMA ZVEZE KOMUNISTOV SLOVENIJE IN RAZPAD ZVEZE KOMUNISTOV JUGOSLAVIJE

V ZKS so se začeli reformni procesi na 10. knogresu leta 1986, ko je njeno vodenje prevzel Milan Kučan. Na konferenci dve leti kasneje, leta 1988, se je ZKS s tezo o nestranskem pluralizmu, ki ji je sledilo "sestopanje z oblasti", začela sramežljivo odrekati partijskemu monopolu. Vpliv ZK je sredi osemdesetih let postajal vse šibkejši, število članov je začelo upadati. Za to je bilo več vzrokov. Z demokratizacijo družbe je članstvo postajalo vse manj pomembno, vodilne položaje v družbi je bilo (razen v politiki in še na nekaterih področjih) moč doseči tudi brez partijske knjižice. Izstop tudi ni imel nikakršnih posledic, kar je zlasti vplivalo na velik del pasivnega in za politiko nezainteresiranega članstva. Nemoč pri iskanju odgovorov na gospodarsko in politično krizo je spodjedala ugled dotlej vodilne politične organizacije. Politična moč se je vedno bolj porazdeljevala med partijsko in republiško predsedstvo, SZDL in skupščino, čeprav je predsednik predsedstva CK ZKS ostajal glavna politična avtoriteta. Na osip članstva so vplivale tudi reforma v stranki in možnosti političnega angažiranja zunaj ZK, v raznih organizacijah civilne družbe in nato nastajajočih zvezah.

Enega najhujših udarcev je reformno vodstvo doživelo jeseni 1988, ko je zaradi procesa proti četverici ZK zapustilo več kot sedemdeset vidnih levih intelektualcev, ki so bili zlasti dejavni v sekcijah Marksističnega centra, hkrati pa so nekateri od njih pisali za Mladino in druge časopise, sodelovali v civilnem gibanju in s tem veliko prispevali k širjenju pluralizma in zblizjevanju opozicije in oblasti. Hkrati so se v tistem letu pojavljale zahteve po novih oblikah organiziranja, v katere bi bili vključeni tudi nekomunisti. Iz skupine komunistov, ki se je organizirala maja 1988 in od zvezne partijske konference zahtevala odgovore v zvezi z nevarnostjo vojaškega udara, je v začetku junija nastal aktiv komunistov za demokracijo. Aktiv je ohranjal stike z ZKS, ni pa več hotel biti član ZKJ in spoštovati načel demokratičnega centralizma.⁷⁵ Po drugi strani se je reformistično vodstvo soočalo s frakcijo sta-

rejših komunistov, ki se je bala, da bodo reforme pripeljale v predvojne ideološke in strankarske boje, v katerih bodo komunisti znova postisnjeni v ilegalo. V takih razmerah je vodstvo prvo polovico leta 1989 javno še vztrajalo pri nestranskem pluralizmu, čeprav mu je bilo že konec leta 1988, ko je prišlo do iniciative za ustanovitev socialdemokratske zveze, jasno, da so "odprte vse variante političnega pluralizma, tudi večstrankarskega".⁷⁶ Razprava o političnem pluralizmu, ki se je – v okviru razprave o prenovi ZK – odvijala v političnih organizacijah od 10. kongresa dalje, je poleti 1989 pokazala, da le del članstva (verjetno manjšinski) še sprejema idejo o nestranskem pluralizmu, ki jo je dotlej zagovarjalo vodstvo, del članstva pa ne, bodisi zaradi tega, ker vidi rešitev v stari (enostrankarski) ureditvi, bodisi zaradi nastale realnosti, saj so v zadnji fazi razprave (spomladi in poleti 1989) že obstajale politične zveze.⁷⁷ Samozavest vodstva ZKS je zrasla v drugi polovici leta 1989, ko se je zaradi dosledne obrambe republiške samostojnosti (sprejetje ustavnih amandmajev, preprečeni miting resnice) njegova priljubljenost prvič po dolgem času močno povečala. V pripravah na 11. kongres je stranka pripravila moderen program, v katerem se je zavzemala za asimetrično federacijo, spoštovanje državljanskih pravic, večstrankarstvo z močno civilno družbo in delitev zakonodajne, sodne in izvršne oblasti ter za "socializem po meri človeka".⁷⁸ Nastali pa so dvomi v zvezi z imenom (ali se preimenujati ali ne), saj je del vodstva (vključno s Kučanom) menil, da je ZKS v zadnjih letih pokazala dovolj verodostojnosti, da se ji ni treba sramovati imena in ga spreminjati. Glavni problem pa je bilo vprašanje, ali se združiti s SZDL oz. pred volitvami ustvariti skupen levi blok ali ne, kar se potem ni zgodilo. Predčasni 11. kongres de-

⁷⁵ Komunisti in nekomunisti za demokracijo (razglas), 8. 6. 1988, in Pogovor v predsedstvu CK ZKS 13. 6. 1988. Arhiv RS, dislocirana enota I (fond: CK ZKS).

⁷⁶ Magnetogram zaprtega dela pogovora, 9. 12. 1988, po končani 74. razširjeni seji predsedstva CK ZKS, Inicijativa o ustanovitvi socialdemokratske zveze. Arhiv RS, dislocirana enota I (fond: CK ZKS).

⁷⁷ Stališča predsedstva CK ZKS o političnem pluralizmu, predlog, ki so ga napisali Peter Bekeš, Ciril Ribičič in Lojze Ude, 16. 1. 1989. Arhiv RS, dislocirana enota I (fond: CK ZKS, seje predsedstva CK).

⁷⁸ Za evropsko kakovost življenja, programski dokument za 11. kongres ZKS (osnutek, 5. verzija, 12. 10. 1989). Arhiv RS, dislocirana enota I (fond: CK ZKS).

cembra 1989 je stranko dokončno usmeril v socialdemokratske vode in delegate pooblastil, da na 14. kongresu ZKJ – tudi za ceno dokončnega razhoda – branijo slovenske reformne dosežke. Za zadnji 14. (izredni) kongres ZKJ, ki je potekal od 20. do 22. januarja 1990, je ZKS pripravila predlog demokratičnih reform za celotno Jugoslavijo.

Ker so bili vsi predlogi zavrjeni, so slovenski delegati kongres zapustili.⁷⁹ Nekaj časa so še potekale razprave o možnostih povezovanja moderne jugoslovanske levice (dokler je obstajala iluzija, da bo moč sprejeti novo jugoslovansko ustavo in izvesti jugoslovanske volitve. Konferenca ZKS februarja 1991 je tudi formalno podprla osamosvojitve stranke, ki se je nato osredotočila na slovenske predvolilne razmere.

Dokument št. 25:⁸⁰

Predlog ZKS 14. kongresu ZKJ za reformo ZKJ in jugoslovanske federacije

Na osnovi predloga Deklaracije ZKJ in tam zapisanih prednostnih političnih potez predlagamo delegatom 14. izrednega kongresa

program neodložljivih ukrepov – DEMOKRATIČNA REFORMA ZDAJ

1. Na celotnem ozemlju Jugoslavije se takoj zagotovi vse človeške pravice in svoboščine na najvišji ravni mednarodnih standardov. Tam, kjer so sedanje ustavne določbe v tem pogledu pomanjkljive, se neposredno uporabijo določbe mednarodnih paktov in konvencij, h katerim je pristopila SFRJ. Mednarodne dokumente, ki jih še nismo sprejeli, je treba takoj ratificirati. Tam, kjer zakonodaja z Ustavo SFR Jugoslavije že dodeljene pravice z ohlapnimi formulacijami dekonkretizira ali jim kako drugače z omejitvami in izjemami jemlje dejanski pomen, se upošteva pravica in svoboščina v mednarodno določenem obsegu in pomenu.

⁷⁹ Več o tem glej: Janko Sever: Razpad ZKJ, diplomatska naloga, Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Ljubljana 2002.

⁸⁰ 2. seja CK ZKS, 16. 1. 1990 (priprave na 14. kongres ZKJ, posebna točka), ARS, dislocirana enota I (Arhiv CK ZKS).

2. Z zakonom o svobodi političnega združevanja naj se omogoči registracija političnih subjektov vključno s strankami. Z zakonom o volitvah v skupščino SFRJ naj se omogočijo neposredne, splošne in tajne volitve, na katerih lahko enakopravno nastopijo vsi politični subjekti vključno s strankami in neodvisnimi državljskimi listami. Oba zakona naj se sprejmeta takoj in veljata že za volitve v zvezno skupščino aprila letos.

3. Zveza komunistov Jugoslavije predlaga, da se ustanovi Jugoslovanski demokratični forum kot okrogla miza enakopravnih, kjer po lastni odločitvi sodelujejo vse registrirane politične skupine in stranke. Forum oblikuje javne predloge za demokratične reforme političnega sistema federacije, oblikuje skupna stališča o demokratičnih pravilih igre strank in skupin ustavnega loka in deluje v smeri konsolidacije mednacionalnih odnosov.

4. Kandidati skupne volilne liste "Demokratična reforma zdaj" se bodo zavzemali za:

- zagotovitev vseh človekovih pravic in svoboščin v skladu z ustavo in mednarodnimi obveznostmi SFRJ na celotnem ozemlju Jugoslavije
- ukinitve verbalnega delikta in vseh odredb v ustavi in zakonih, ki omejujejo svoboščine in pravice človeka in državljana, ali postavljajo svobodne politične subjekte v neenakopraven položaj (ločitev ZKJ od države v vseh federalnih enotah in v sami SFRJ)
- ustanovitev skupščinske komisije za revizijo vseh povojnih političnih procesov
- preobrazbo družbene lastnine v lastnino z znanim titularjem, ki bo nosil tudi materialne posledice bolj ali manj smotrnega gospodarjenja s produkcijskimi tvorci
- svoboden pretok izdelkov, storitev, kapitala, znanja, delovne sile ter odpravo vseh ekonomskih in političnih monopolov, ki onemogočajo tržno gospodarstvo
- oblikovanje novega modela upravljanja v podjetjih, ki bo upošteval upravljalne pravice iz dela in vloženega kapitala
- podporo ukrepom zveznega izvršnega sveta pri odpravi hiperinflacije
- usmeritev pri oblikovanju osnutka in predloga nove ustave, ki bo upoštevala evropske in svetovne kriterije demokracije, zagotovila pravico narodov do samoodločbe vključno z odcepitvijo, oblikovala Jugoslavijo kot državo vseh državljanov in narodov vključno z narodnimi manj-

šinami z najvišjim standardom pravic, in uveljavila dvodomno skupščino (Zveza komunistov Slovenije se zavzema za federacijo, ki ima dogovorjene trajne naloge in ki omogoča asimetrijo kot načelo uveljavljanja drugih skupnih nalog ter uveljavlja pravilo konsenza v zboru republik in pokrajin v skladu z dogovorjenimi pristojnostmi) - visoki funkcionarji zvezne uprave morajo obvladati jezike narodov SFRJ, federalne organe in institucije je potrebno smiselno razmestiti po republiških in drugih pomembnih središčih.

5. Avtonomija civilne družbe, ki sega od lokalne samouprave do avtonomije podjetništva vsebuje tudi pa tudi osamosvojitve bistvenih sfer družbenega življenja od pokroviteljstva države in omogoča svobodo in samostojnost družbenih skupin in manjšin, je eno od temeljnih načel politike ZKJ.

6. Konsolidacija stanja na Kosovu je možna samo na osnovi striktnega upoštevanja ustavne ureditve in s spoštovanjem obveznosti, ki izhajajo tudi iz mednarodnih dokumentov o spoštovanju človekovih pravic. Izvoljeni kandidati liste "Demokratska reforma zdaj" bodo predložili skupščini SFRJ program konsolidacije stanja na Kosovu, ki bo izveden iz zahtevanih demokratskih reform.

7. Predlagamo, da se takoj prekinejo vsi procesi, ki potekajo na osnovi 114. in drugih spornih členov Kazenskega zakona, in da se do sprejetja nove demokratske ustave ne začnejo novi politični procesi. Predsedstvu SFRJ predlagamo, da demokratsko reformo SFRJ pospremi tudi z ustreznimi amnestijami.

8. Do konca leta 1990 se Zveza komunistov Jugoslavije preoblikuje v zvezo političnih subjektov – vključno s samostojnimi organizacijami v federalnih enotah, se preimenuje v skladu z reformnimi usmeritvami in pripravi nov osnutek programa ter statutarne akta, ki bo v skladu z zakonom o svobodi političnega združevanja in navodili za registracijo političnih subjektov. Ker je ZKJ skupna organizacija samostojnih političnih subjektov, se statutarne določbe o demokratskem centralizmu ukinejo na 14. izrednem kongresu ZKJ. V organizaciji poteka splošna razprava o novem programu in statutarne temeljih.

Delegati ZK Slovenije si bomo na kongresu prizadevali, da se v navedenem smislu skupno

premislijo, prediskutirajo in sprejmejo predvsem konkretni politični ukrepi, in tako dopolni Deklaracija ZKJ. Predlagali bomo tudi jugoslovansko afirmacijo tem in stališč iz programskega dokumenta 11. kongresa ZKS "Evropa zdaj!". Kongresu predlagamo tudi, da sprejme posebno izjavo o preteklosti, ki bo vključevala rehabilitacijo, zlasti pa opravičilo vseh in vsem, ki so bili v letih monolitne vladavine KPJ/ZKJ preganjani zaradi političnih stališč.

Zveza komunistov Slovenije kandidira za volilna mesta v organih Zveze komunistov Jugoslavije naslednje kandidate:

1. za člane CK ZKJ
2. za člane P CK ZKJ
3. za člane skupine za pripravo prvega osnutka novega programa
4. za člane statutarne komisije in pripravo novega statutarne akta
5. za predsednika CK ZKJ

Dokument št. 26:⁸¹

Zapisnik 3. seje Centralnega komiteja ZK Slovenije, ki je bila dne 23. januarja 1990 ob 13. uri v prostorih Skupščine SR Slovenije

Sprejet je bil naslednji dnevni red:

1. Informacija o dogajanju na 14. – izrednem kongresu ZKJ in dogovori o pripravah na 1. konferenco ZK Slovenije.

Na 3. sejo CK ZKS so bili poleg članov CK ZKS in CK ZKJ iz Slovenije, vabljeni delegati 14. – izrednega kongresa ZKJ iz Slovenije, sekretarji medobčinskih svetov ZK Slovenije.

Sejo je vodilo delovno predsedstvo v sestavi Sonja Lokar in Ciril Ribičič.

AD 1.

V uvodu je o dogajanju na 14.-izrednem kongresu ZKJ govorila Sonja Lokar. Opisala je kronologijo dogajanja od začetka kongresa do njegove prekinitve in vsebinsko opredelila tiste bistvene točke v poteku in načinu dela kongresa, ki so pripeljale do znanega ravnanja delegatov iz Slovenije. Odhod delegatov iz Slovenije in izbiro trenutka tega odhoda je ocenila kot pozitivno dejanje, kar so dokazale tudi reakcije drugih delegacij na

⁸¹ ARS, dislocirana enota I (Arhiv CK ZKS).

kongresu, izjave predstavnikov vlade in številni telegrami podpore, naslovljeni na CK ZKS.

Predvsem pa je pomembno naše sedanje ravnanje, ki mora biti usmerjeno v:

- povezovanje jugoslovanske demokratične in socialistične alternative,
- intenziviranje stikov z drugimi organizacijami ZK in drugimi demokratičnimi subjekti v Jugoslaviji,
- volilne priprave,
- sprejem ustreznih kadrovskih rešitev.

Na koncu je predlagala, naj CK ZKS oceni delo delegatov na 14. – izrednem kongresu ZKJ iz Slovenije in predlaga svoj sklep 1. konferenci ZKS – v začetku februarja.

V nadaljevanju je Lenart Šetinc poročal o odmevih na kongres in ravnanje naše delegacije v sredstvih javnega obveščanja. Pri tem je opozoril, da je slovenski tisk v veliki večini pozitivno ocenil ravnanje naše delegacije in izredno kritično ocenil potek samega kongresa. Glasila v Jugoslaviji so poročala v skladu z republiškiimi "političnimi opredelitvami". Med pomembne dosežke pri tem velja uvrstiti dejstvo, da so bila naša stališča na tem kongresu v jugoslovanskem tisku navzoča bolj kot kadarkoli dotlej. Za tuji tisk je značilno, da je očitno tudi tujini vedno bolj jasno, za kakšne politične opcije v Jugoslaviji gre (boj med reformisti in dogmatiki).

V razpravi, ki je sledila, so sodelovali: Milan Balažic, Stane Boštjančič, Bogdan Lipovšek, Ciril Ribičič, Polde Bibič, Gojko Stanič, Emil Milan Pintar, Darko Debenjak, Matjaž Mulej, Matija Bezjak, Matija Gjerkeš, Avreljo Juri, Štefan Korošec, Milan Lokar, Darko Opara in Joža Miklič.

Razpravljalci so podprli ravnanje delegacije ZKS na 14. – izrednem kongresu ZKJ. Ob tem so še poudarili, da:

- moramo novo jugoslovansko politiko ZKS oblikovati na podlagi osmih točk, ki smo jih predložili kot dopolnilo k Deklaraciji ZKJ;
- se moramo zavzemati za sodelovanje vseh demokratičnih političnih subjektov v Jugoslaviji;
- je razprava na kongresu pokazala, da gre za pravi doktrinarni razkol, tudi na nekaterih ekonomskih področjih (npr. družbeni kapital);
- naj se objavi stenogram plenarnega zasedanja in zasedanja seje naše delegacije;
- je potrebno natančno določiti naše bodoče ravnanje v odnosu do ZKJ in drugih organizacij, pa tudi status sedanjih in predlaganih članov CK

ZKJ;

- je potrebno premisliti o nadaljnjih načinih financiranja ZKJ.

Tovariš Bogdan Lipovšek je navzoče seznanil z razlogi za svoj predčasni odhod s kongresa.

Po razpravi so navzoči sprejeli naslednje SKLEPE:

1. CK ZK Slovenije ocenjuje, da je delegacija Zveze komunistov Slovenije na 14.-izrednem kongresu ZKJ delovala v skladu z usmeritvami in mandatom, ki ga je dobila na 11. kongresu ZK Slovenije, in v skladu z dogovori, ki so bili sprejeti na 2. seji CK ZK Slovenije v zvezi s 14.-izrednim kongresom ZKJ.

2. Delovanje ZK Slovenije v ZK Jugoslavije je – do 1. konference ZK Slovenije, ki je sklicana za nedeljo, 4. 2. 1990, ob 11. uri v Cankarjevem domu v Ljubljani – zamrznjeno.

Zveza komunistov Slovenije bo na svobodni, dogovorni podlagi, na temelju skupnih programskih opredelitev in obojestranskega interesa sodelovala z vsemi republiškiimi organizacijami ZK in z Organizacijo ZK v JLA. Slovenski komunisti si bomo v naših specifičnih razmerah še naprej prizadevali za demokratični socializem in za Jugoslavijo kot skupno državo enakopravnih in suverenih republik ter se pri tem svobodno povezovali in sodelovali z vsemi, ki imajo v Jugoslaviji podobne programske usmeritve.

3. Mandat članov ZK Slovenije v organih ZK Jugoslavije miruje in svojih funkcij do nadaljnjega ne opravljajo. Centralni komite ZK Slovenije je sklenil, da Štefan Korošec prevzame dolžnosti in pravice člana predsedstva CK ZK Slovenije. Boris Muževič in Duško Kos pa prevzameta dolžnosti v Zvezi komunistov Slovenije, na katere sta bila izvoljena oziroma imenovana.

4. Predsedstvo CK ZK Slovenije naj do konference ZKS pripravi predlog sklepa o ureditvi finančnih odnosov ZK Slovenije do ZK Jugoslavije.

5. Centralni komite ZK Slovenije sklicuje za 4. februar 1990 ob 11. uri konferenco Zveze komunistov Slovenije z naslednjim dnevnim redom:

1. Poročilo ob 14. – izrednem kongresu ZK Jugoslavije.

2. Predstavitev volilnega programa in že izoblikovanega dela predloga liste kandidatov ZKS za volitve 1990.

3. Obravnava pobud iz nekaterih organizacij ZKS za spremembo imena organizacije.

Zapisala: Nataša Kovač

Predsednik Centralnega komiteja ZK Slovenije
Ciril RIBIČIČ, l.r.

Dokument št. 27:⁸²

Zapisnik 4. seje Centralnega komiteja ZK Slovenije, ki je bila dne 4. februarja 1990

Sprejet je bil naslednji dnevni red:

1. Obravnava in sprejem statutarnega sklepa o začasni razširitvi imena organizacije.
2. Obravnava in sprejem statutarnega sklepa o črtanju določb statuta ZKS, ki se nanašajo na položaj ZKS v ZKJ.
3. Razno.

Na 4. sejo CK ZKS so bili poleg članov CK ZKS vabljeni tudi člani CK ZKJ iz ZK Slovenije in kandidati za člane CK ZKJ iz Slovenije.

Za sejo so se opravičili: Franc Pipan, Franc Šifkovič, Emil Štern, Milan Fabjančič.

Seja je bila sklepčna.

Sejo je vodil Ciril Ribičič, ki se je v uvodu vsem članom organov in delovnih teles CK ZK Jugoslavije iz ZK Slovenije zahvalil za opravljeno delo.

AD 1.

Predlog statutarnega sklepa so člani CK ZKS prejeli na seji. Po kratki uvodni obrazložitvi je bilo v razpravi (v njej so sodelovali: Emil Milan Pintar, Franc Hudej in Matija Gjerkeš) ponovno pojasnjeno, da je predlagana dopolnitev imena začasna in da bo o končni obliki odločal kongres stranke po opravljeni javni razpravi.

Po razpravi je CK ZKS soglasno sprejel statutarni sklep, s katerim se:

1. ime organizacije zaradi reorganizacijskih potreb začasno razširi takole:

ZKS – STRANKA DEMOKRATIČNE PRENOVE

2. za volitve uporablja simbole 11. kongresa ZKS, žig organizacije pa se spremeni skladno z imenom.

3. začenja javna razprava o spremembi imena in simbolov, dokončna odločitev pa bo sprejeta na kongresu.

Statutarni sklep je priloga k zapisniku.

AD 2.

CK ZKS – Stranke demokratične prenovе je so-

⁸² ARS, dislocirana enota I (Arhiv CK ZKS).

glasno in brez razprave sprejel statutarni sklep, s katerim se besedilo statuta ZKS spremeni tako, da se črta ali spremeni določbe, ki urejajo in določajo odnose in položaj ZKS v ZKJ.

Statutarni sklep, v katerem so navedene vse črtane oziroma spremenjene določbe statuta ZKS, je priloga k zapisniku.

AD 3.

Ni bilo razprave.

Zapisala: Nataša Kovač

Predsednik CK ZKS – Stranke demokratične prenovе

Ciril RIBIČIČ, l.r.

Dokument št. 28:⁸³

Programski dokument ZKS – Stranke demokratične prenovе "Evropa zdaj"

ZVEZA KOMUNISTOV SLOVENIJE –
STRANKA DEMOKRATIČNE PRENOVE⁸⁴

EVROPA ZDAJ!

BLAGINJA IN VARNOST V MIRU IN SVOBODI

Stranka demokratične prenovе je izšla iz Zveze komunistov Slovenije. Ni mogoče spregledati, da je KS s svojim delovanjem soustvarjala in spodbujala slovensko pomlad. Spremenili smo se v stranko s socialističnim programom: za evropsko kakovost življenja.

VOLIVCEM SE ZAVEZUJEMO:

Da bodo izvoljeni delegati naše stranke v skupščinah Slovenije in Jugoslavije delovali za ures-

⁸³ ARS, dislocirana enota I (Arhiv CK ZKS). Objavljeno tudi v Koga voliti?! Programi političnih strank in list na spomladanskih volitvah v Sloveniji.

⁸⁴ ZKS je dodala ime Stranka demokratične prenovе na 11. kongresu decembra 1989 v Ljubljani. V začetku februarja se je na novo registrirala zgolj kot Stranka demokratične prenovе. Kot ustanovni datum je navajala 17. april 1937 (dan, ko je bila na Čebinah nad Zagorjem ustanovljena KPS).

ničevanje tega programa. Zanj se zavzemamo z vso svojo energijo, znanjem in poštenjem. Volivcem obljubljam:

NOVO SLOVENSKO USTAVO

Smo za takojšnjo izoblikovanje nove, sodobne slovenske ustave, ki bi bila v ponos vsaki evropski državi. Zagotovila bo demokracijo, varnost, zaščito človekovih pravic in svobodo, ki bo omogočila življenje brez strahu. Podprli bomo sprejem ustave na vseljudskem referendumu. Zavzemamo se za nadaljevanje procesa, ki je bil začel s sprejemom amandmajev k slovenski ustavi septembra 1989.

ZA KONFEDERALNI POLOŽAJ SLOVENIJE

Soustvarjali bomo le Jugoslavijo, kot skupnost prostovoljno povezanih in enakopravnih narodov na podlagi njihove pravice do samoodločbe in odcepitve ter na tem zasnovani politični in ekonomski suverenosti, Jugoslavijo, kot sodobno, učinkovito konfederacijo tržnim gospodarstvom, demokracijo in vsemi temeljnimi pravicami in svoboščinami človeka. Samo v taki ureditvi bo lahko Slovenija aktivirala vse svoje ustvarjalne in produkcijske potencialne, zagotavljala socialno varnost, narodno identiteto in evropsko kakovost življenja v nastajajoči združeni Evropi.

SPOŠTOVANJE VEČSTRANKARSKE DEMOKRACIJE

Sodelovali bomo z vsemi strankami v parlamentu, zunajparlamentarnimi strankami in drugimi državljanskimi pobudniki idej, ki bodo pripomogle k uresničevanju skupne vizije bodoče Slovenije.

POŠTENOST DO PRETEKLOSTI

Krivic ne bomo poravnavali s pozabo. Ljudem želimo materialno in moralno popraviti krivice iz preteklosti. Za to bomo predlagali tudi ustanovitev skupščinske komisije.

ZELENO, ČLOVEKU PRIJAZNO SLOVENIJO

Spodbujali bomo prenavljanje slovenskega gospodarstva, da bo postalo izvor bogastva, vendar tako, da to ne bo ranilo slovenske zemlje. Od-

pravili bomo onesnaženost zemlje, vode, zraka in drugih sestavin človekovega okolja.

Čiščenje dimnih plinov in urejanje odlaganja pepela naših termoelektrarn in toplarn so naše prednostne naloge.

Jedrska energija ni naša izbira. Zavzemamo se za družbeno odgovorno odločanje o tej občutljivi zadevi.

Z visokimi tehnološkimi in ekološkimi standardi bomo zavarovali Slovenijo pred onesnaževanjem. V slovenski in zvezni skupščini bomo predložili zakon o obvezni uporabi neosvinčenega bencina, ki bo moral biti cenejši od drugih goriv.

PODJETNO GOSPODARSTVO – VIR BLAGOSTANJA

Podpiramo nastajanje novih podjetij, spreminjanje sedanjih delovnih organizacij in rast obrti.

Stara industrijska središča bomo preurejali v področja tehnološke, intelektualne in kulturne prenove. Vzpodbudili bomo gospodarsko učinkovite in izvozno ofenzivne programe tako, da bo Slovenija enako dobrodošla Evropi, kot bo Evropa potrebna Sloveniji.

Namesto sedanje davčne zmede bomo vpeljali davke, ki bodo skladni z davčnim sistemom bodoče Evrope.

PODPORA IN PLAČILO DOBRIM GOSPODARJEM

Prizadevamo si za družbo blagostanja. V njo vložijo znanje, podjetništvo, ustvarjalnost in inovativnost. Voditelji teh procesov bodo dobili našo podporo in uspehu ustrezno plačilo. Zasebno delo je mogoče tudi v zdravstvu, otroškem varstvu, šolstvu in drugih intelektualnih storitvah.

PODPORO RAZVOJU KMETIJ IN PODEŽELJA

Hočemo izoblikovati takšno politiko do kmečkih družin in podeželja, ki bo pospeševala ekonomski in socialni razvoj. Kakovostno življenje ljudi na podeželju mora potekati ob varovanju kulturnih, arhitekturnih in naravnih samobitnosti.

V Sloveniji bomo zmanjševali razlike v možnostih za izobraževanje in delo.

Z dokončanjem avtocestnega križa bomo povezali Slovenijo in jo zasidrali v Evropo.

SOCIALNO VARNOST DELAVCEM IN UPOKOJENCEM

Smó za samostojne in vplivne sindikate, ki bodo uveljavljali pravice delavcev.

Brezposelnim bomo zagotovili delo, v času brezposelnosti pa pomoč. Povečali bomo družbene sklade za pomoč nezaposlenim in materialno vzpodbudo samozaposlovanju.

Upokojencem bomo zagotovili ustvarjalno in socialno varno življenje. Zavzeli se bomo za povečanje najnižjih pokojnin in za odpravo sistema posebnih pokojnin.

VSAKOMUR ČLOVEKA VREDNO ŽIVLJENJE

Soustvarjali bomo takšno socialno in delovno zakonodajo, ki bo uveljavljala socialno pravičnost. Varovali bomo pravice do vseh različnosti v ljudeh, ki ne gredo na škodo drugih ljudi. Ohranjali bomo dosežene pravice žensk in še več. Ustvarjati hočemo ugodne razmere za rojevanje in srečno otroštvo otrok. Podaljšanje porodniškega dopusta je tisto, kar potrebujejo naši bodoči otroci.

ZNANJE ZA RAZVOJ

Za izobraževanje mladih in zaposlenih je treba postopno nameniti večji delež družbenega proizvoda, bistveno pa je treba povečati sredstva za uporabno usmerjeno raziskovanje. Mlade talente bomo načrtno iskali in razvijali in najboljšim omogočali šolanje na najboljših univerzah sveta. Z gradnjo novih študentskih domov bomo omogočali boljše pogoje za šolanje.

KULTURA JE DUŠA NARODA

Zavzemamo se za bogatejšo kulturno življenje, ki je pogoj za nacionalno samobitnost. Kultura naj bo izkaznica naše duhovne širine in odprtosti.

SLIKA IN GLAS V VSAKO VAS

Programi slovenske RTV kot javne ustanove morajo biti s kvalitetnim glasom in sliko dostopni v vsakem kotičku Slovenije.

OBČINA OBČANOM

Zavzeli se bomo za takojšnji pristop k evropski listini o lokalni samoupravi in za uresničitev pogojev, ki so za to potrebni. Občine naj bodo lokalne skupnosti v službi občanov, ne države. Lokalna samouprava mora dobiti pravico do pridobitnih dejavnosti in izvirnih virov financiranja.

Vztrajamo pri policentričnosti Slovenije, ki omogoča enakomernejši in socialno stabilnejši razvoj.

EVROPA POTREBUJE MANJ VOJAŠTVA

Zahtevali bomo skrajšanje vojaškega roka v JLA, pravico obveznikov iz Slovenije, da služijo vojaški rok v Sloveniji, rabo slovenščine v slovenskih vojaških šolah in vojašnicah, pravico ugovora vesti in civilno služenje vojaškega roka.

Državne meje mora čuvati milica, ne armada. Streljanje, opazovalni stolpi in vse drugo, kar spominja na "železno zaveso" nima kaj iskati na naših mejah.

OD KOD DENAR

Denar bo treba zaslužiti z delom, inovativnim znanjem in ustvarjalnostjo, zato sta uspešno gospodarstvo in razvoj naši prednostni nalogi. Hkrati bomo zmanjševali izdatke za obrambo, za neučinkovito pomoč nerazvitim in racionalizirali državno upravo in pritegnili tuj kapital.

V DRUŽBI NAPREDNIH, DEMOKRATIČNIH DRŽAV SPOŠTOVANO SLOVENIJO

Delovali bomo za uveljavljanje Slovenije kot uspešne in demokratične države v mednarodnem prostoru. Vključevali se bomo v Evropo, njene organizacije in združenja, kot so Alpe-Jadran in Skupnost Evropskih regij, ki bodo v prid Sloveniji kakršno hočemo.

ZA ENAKOPRAVNOST

Zavzemamo se za enakopravnost vseh manjšin ne glede na njihovo število, za enakopravnost vseh prebivalcev Slovenije in za enakopravnost Slovencev v zamejstvu.

ZA ODPRTO MEJO

Spodbujali bomo vsakodnevne poslovne, politične, kulturne, človeške in druge stike ob mejah

in naredili vse, da se naša prizadevanja za prehajanje meja z osebno izkaznico uspešno zaključijo. Posebno pozornost bomo namenjali skupnim ekološkim posegom.

ZA NAS STA SMISELNA IN TRUDA VREDNA LE TAKŠNO GOSPODARJENJE IN POLITIKA, KI JIMA JE IZHODIŠČE ŽIVLJENJE ČLOVEKA, KI HOČE ŽIVETI IN USTVARJATI V MIRU, SVOBODI, V SOGLASJU Z NARAVO, ZDRAVO, V ENAKOPRAVNOSTI, SOCIALNO VARNO, V LJUBEZNI, SREČI IN LEPOTI. TO JE ČLOVEK EVROPSKE CIVILIZACIJE ENAIN-DVAJSETEGA STOLETJA.

NE BOMO SE IGRALI Z USODO LJUDI IN NARODA, DELOVALI BOMO PREMIŠLJENO IN MODRO. MI TO ZNAMO!

VSE VEČ STVARI GOVORI ZA NAS!

PROGRAMSKI DOKUMENT "ZA EVROPSKO KAKOVOST ŽIVLJENJA"

11. KONGRES ZVEZE KOMUNISTOV SLOVENIJE SPREJEMA

TEMELJNI CILJI IN VREDNOTE

Hočemo demokratične družbene spremembe.

Razvita in odprta dežela

Opredejemo se za samoiniciativo, za ustvarjalnost in odgovornost ljudi. Slovenijo in Jugoslavijo hočemo spremeniti v sodobno in razvito, v svet odprto demokratično evropsko deželo.

Program naj izbirajo ljudje

Naš program in naše delovanje presoja in soustvarjajo ljudje. Pridobiti hočemo njihovo zaupanje in podporo, da bi lahko zagotavljali možnost za postopno doseganje našega temeljnega cilja družbenega razvoja: evropske kakovosti življenja in družbene blaginje prebivalstva v Sloveniji in celi Jugoslaviji.

Zato si postavljamo naslednje konkretne cilje:

Človek človeku človek

- človekove pravice in svoboščine kot pogoj za svoboden razvoj vseh.

Mir, svoboda, varnost

- mir v svetu, doma: pravice in svoboščine človeka in državljana ter pravni red, ki utrjuje in zagotavlja svobodo in varnost ljudi.

Blaginja

- višja življenska raven: k osem tisoč ECU-jem narodnega dohodka na prebivalca v Sloveniji v drugi polovici devetdesetih let;

Humano delo

- manj prisilno, manj škodljivo in mučno, bolj svobodno, ustvarjalno in učinkovito delo, katerega dosežke nadzorujejo predvsem tisti, za katerih delo in ustvarjalnost gre;

Zelena Slovenija

- prijazno in uravnovešeno naravo in družbeno okolje; takojšnje reševanje najbolj žgočih ekoloških problemov;

Socialna varnost

- visoko produktivna zaposlenost, ki omogoča, da se človek v družbi uveljavlja predvsem z delom, kot ustvarjalec materialnih in duhovnih dobrin; skrb za prvo zaposlitev in zadostna solidarnost za delovno nezmožne ter delavce, ki se preza-poslujejo skladno z zahtevami prestrukturiranja, gospodarstva in usmeritvami razvoja;

Zdravje ljudi in naroda

- kultura zdravega življenja in izboljšanje zdravja ljudi; zmanjševanje socialne patologije; dejavna demografska politika; posebna skrb za otroke in družino;

Slovenski kulturni prostor

- kulturni razcvet in samobitnost Slovenije v raznoliki in kulturno pestri Jugoslaviji in Evropi; demokracija z razvito osebno, družbeno in politično kulturo;

Demokracija, samoupravljanja in soupravljanje

- vzpostavljanje oblasti na volitvah in nadzor ljudi nad njo v gospodarstvu, sodelovanje zaposlenih pri upravljanju samoupravljanje in soupravljanje (participacija);

Skupnost v različnosti

- družbeni, nazorski in politični pluralizem, ki išče in najde skupne točke življenja ljudi;

Enakopravnost spolov in enakost družbenih možnosti

- enakopravna in enakovredna različnost spolov ter pravica do individualne različnosti;

Federacija, ki je sposobna živeti z razlikami

- življenje v Jugoslaviji po meri enakopravnih narodov in narodnosti ter državljanov v korist vsakogar in vseh;

Evropa pri nas doma

- vstop v evropske integracije in zlasti v Evropsko gospodarsko skupnost;

Kultura miru

- razvijanje aktivnosti za obrambo države po poti zmanjševanja represije in pod demokratičnim nadzorom javnosti; vse to naj onemogoča militarizacijo družbe;

Človeško dostojanstvo

- državljanski pogum in narodna samozavest ljudi v Sloveniji in Jugoslaviji, ki imajo usodo svojih rokah in se v medsebojnem spoštovanju odpirajo v evropski in svetovni prostor. Navedene cilje lahko dosežemo le s temeljito spremembo družbene strukture: spremembe spodbujajo ljudi k bolj uspešnemu razvojnemu obnašanju, delu in upravljanju. Po tej poti bo Slovenija uresničevala svojo suverenost v Jugoslaviji, z Jugoslavijo v Evropi in svetu.

Pri tem nas vodijo naslednje TEMELJNE VREDNOTE:

- SVOBODA IN ENAKOPRAVNOST človeka – posameznika, združenj, ljudi, narodnosti in narodov;
- PRAVIČNOST pri zagotavljanju enakih družbenih možnosti za samoudejanjanje človeka in vseh ljudi; omejevanje izkoriščanja ljudi in pravičnost pri delitvi narodnega produkta ob upoštevanju prispevka;

- POŠTENOST ljudi, njihovih skupnosti in ustanov;

- USTVARJALNO DELO IN ČLOVEKOVA ODGOVORNOST za njegovo lastno življenje, delovanje in perspektivo;

- SOLIDARNOST ZA ZADOVOLJEVANJE OSNOVNIH POTREB proizvodno manj zmognih skupin prebivalstva ter tistih skupin, ki potrebujejo začasno podporo za preusmeritev v produktivno delo;

- HUMANO, ZDRAVO OKOLJE.

Ko si prizadevamo postopoma doseči temeljne cilje in vsestransko uresničevanje temeljne vrednote, poudarjamo pomen:

- UČINKOVITOSTI IN USPEŠNOSTI DELOVANJA ljudi in ustanov.

Prijazna in učinkovita ekonomija

Zato je za nas najnujnejša in najbolj zahtevna naloga uspešno gospodarstvo ter do človeka in narave prijazen razvoj. Prizadevali si bomo za množico samostojnih, prilagodljivih, podjetnih, v svet odprtih in konkurenčnih gospodarskih subjektov, ki bodo v svoje ravnanje vgrajevali dosežke inovativnosti ljudi, tehnološki napredek ter spoštovali ekološke zakonitosti, omejitve in dopustnosti.

Moderna demokratična država

Takšen razvoj terja moderno, varčno, strokovno, učinkovito, demokratično upravljano in javno nadzorovano državo.

Stranka demokratične prenove

Smo zveza demokratične levice za socialistično alternativo v družbi. Dosedanje zasnove socializma opuščamo po reformni poti, s skrbjo za ohranitev družbenega ravnovesja, s cilji, ki so

sprejemljivi za ljudi in dovolj blizu, da jih lahko dosežemo vsi, ter z vizijo, ki bo samo toliko oddaljena, da jo bo večina še videla.

1. DEMOKRACIJA ZA DRŽAVLJANSKE SVOBOŠČINE!

Državljan, politični subjekt

Pojem "državljan" razumemo v skladu z njegovo "klasično zgodovinsko" opredelitvijo, upoštevamo pa tudi zgodovinski razvoj: človeka kot suvereno osebnost, širjenje obsega in vsebine temeljnih človekovih svoboščin in pravic, pravice tujcev do sodelovanja v političnem življenju, pravico do združevanja za uveljavljanje političnih in družbenih interesov izven strank (mirovna, ekološka gibanja, gibanja za enakopravnost žensk...), uveljavljanje sodelovanja znanosti, strok, interesnih in drugih združenj v procesu političnega odločanja...

Mednarodni standardi so merilo

Pogoj in temelj kakovostnega življenja ter udejanjanja demokracije in demokratičnega socializma je uresničevanje človekovih pravic in svoboščin. Merilo uresničevanja človekovih pravic in svoboščin so lahko le najvišji mednarodni standardi, ki so jih oblikovali zlasti v Združenih narodih in v Svetu Evrope. Ohraniti in uveljaviti pa moramo tiste pravice in svoboščine, ki so posebnost in civilizacijska pridobitev (ne samo našega razvoja), kar zlasti velja za pravico do samoupravljanja kot individualno človekovo pravico.

Zato se zavzemamo:

Človek je nosilec in subjekt pravic

- da bi se človek – posameznik uveljavil kot subjekt temeljnih človekovih svoboščin in pravic: političnih pravic državljana, ekonomskih in socialnih pravic človeka kot subjekta mednarodnega javnega prava, ki zagotavlja varstvo njegovih pravic;

Za sprejem mednarodnih aktov

- za sprejem pomembnejših mednarodnih pravnih aktov s področja človekovih pravic in svoboščin ter za uresničevanje že sprejetih. Tako

predlagamo, da Jugoslavija ratificira fakultativni protokol k paktu o državljanskih in političnih pravicah ter enostransko sprejme evropsko konvencijo o človekovih pravicah in, ko bo možno, pristopi k njej.

Novo razumevanje pravice do samoupravljanja

Samoupravljanje sprejemamo kot pomembno človekovo pravico in svoboščino, kot izraz temeljnih človekovih pravic do združevanja, do samoorganiziranja, do samoodločanja, samodoločanja in samouresničevanja v civilni družbi, kot način lastnega osvobajanja ter preseganja vseh oblik tlačenja in odvisnosti. Zato tako razumljeno samoupravljanje ostaja naša trajna usmeritev.

Smo za pravico do samoupravljanja, ki jo razumemo kot pravico vsakogar do sodelovanja pri odločanju (sodločanju) o skupnih in javnih zadevah v okoljih in (zlasti lokalnih) skupnostih, katerih član je, ter kot pravico do samoupravljanja (samoupravljanja in participacije) vseh zaposlenih v podjetjih, zlasti pri odločanju o ključnih vprašanjih razvoja in pri delitvi dobička. Ta pravica vključuje pravico in svobodo političnega, sindikalnega in drugega interesnega združevanja in organiziranja. Samoupravljanja torej ne razumemo več kot integralni družbeni sistem.

Za pravno državo

Temeljni problem sodobnih družb je varstvo človeka, zlasti njegove zasebnosti in svobode, pred državo – v odnosu do države in njenih organov, ter še zlasti represivnega aparata države. To naj zagotavljajo načela pravne države, javnost in preglednost zakonov ter predvsem neodvisnost sodnikov in sodstva.

Zavzemamo se za svobodo pred ustrahovanjem v družbi in državi.

Proti smrtni kazni

Človekovo življenje je nedotakljivo in najvišja vrednota. Zato predlagamo in se zavzemamo za odpravo smrtne kazni v Jugoslaviji.

2. POLITIČNI PLURALIZEM ZA DEMOKRATIČNO DRUŽBO

Iz enopartijskega sistema v politični pluralizem

Kriza enopartijskih sistemov v državah s socialističnim imenom se zastruje; problemi se poglobljajo. Vse bolj se kažejo slabosti življenja brez politične konkurence.

Zveza komunistov se je odrekla svojemu apriornemu monopolu v političnem sistemu, da bi s tekmovanjem z drugimi političnimi subjekti in programi pridobila novo legitimnost. Zveza komunistov Slovenije bo ustvarjalno sodelovala pri oblastnih poslih v tolikšni meri, kolikor imajo volilci zaupanja (izražena na svobodnih in poštenih volitvah) do nje in njenega programa. Politični pluralizem je sestavina kakovostnega življenja, drugačnega načina odločanja o družbenih vprašanjih, čeprav sam po sebi ne more razreševati družbenih vprašanj krize. Pomeni iskanje izhoda iz krize in konec monopola ter trajne oblasti; gre za oblikovanje sistema, ki bo temeljil na časovno omejeni, demokratični kontrolirani in deljeni oblasti, ki svojo legitimnost dobi na volitvah.

Svoboda političnega združevanja je temelj politične konkurence

Združevanje in organiziranje ljudi za uveljavljanje političnih interesov je njihova neodtujljiva ustavna pravica, katere uresničevanje naj uredi zakon.

Konkurenca programov političnih organizacij naj omogoči politični trg in svobodne volitve.

Institucija opozicije je strukturni pogoj racionalne politike.

Sindikalna svoboda in avtonomija – jamstvo za spoštovanje pravic delavcev

Kot demokratično socialistično usmerjena organizacija se zavzemamo za pravico do svobodnega sindikalnega združevanja in organiziranja. S sindikalnim organiziranjem naj v sindikat vključeni delavci uveljavljajo svoje interese: ustrezne pogoje za delo in plačilo, socialno varnost in sodelovanje pri odločanju (samoupravljanje in soupravljanje) v proizvodnji.

Za nove oblike družbenosti

V svetu in pri nas se oblikujejo nova družbena gibanja, ki povezujejo ljudi na podlagi specifičnih splošnih interesov (gibanje za mir, čisto okolje in ekološko zasnovan razvoj, za enako-

pravnost in enakovrednost žensk, za zaščito družbenih manjšin, za človekove pravice), ali celo ob reševanju povsem konkretnih vprašanj.

Stranke in nestranksko združevanje

Zveza komunistov Slovenije se zavzema za večstrankarski sistem, ki je bistvena prvina sodobnih in demokratično urejenih družb. Stranke so torej eden izmed temeljev sodobnih pluralnih družb, niso in ne morejo pa biti edini družbeni in politični subjekti, ki bi lahko izrazili vse politične interese ljudi in njihove potrebe po politični participaciji. Sorodnost programskih usmeritev je izhodišče našega sodelovanja in skleganja kolicij z drugimi političnimi subjekti v Sloveniji in Jugoslaviji.

Odprimo demokraciji vsa vrata

Zato podpiramo oblikovanje in delovanje novih družbenih gibanj in drugih oblik interesnega združevanja in organiziranja, ki naj dopolnjujejo politično – zlasti strankarsko – organiziranost v družbi. Smo za oblikovanje in vključevanje oblik funkcionalne demokracije v procese političnega odločanja. Verjamemo, da je prenovljeni, to je demokratični socializem, po meri Slovencev in da je lahko tudi atraktivna perspektiva človeštva. Zavzemamo se za izdelavo kodeksa političnega obnašanja vseh udeležencev političnega življenja. Spoštovanje demokratičnih pravil je prvi pogoj za pluralistično demokracijo.

Za materialno podlago svobode združevanja

Ob drugih virih (članarina, javno donatorstvo) se zavzemamo za enakopravno zagotavljanje dopolnilnega proračunskega financiranja političnih in drugih organizacij, ki se oblikujejo na podlagi svobodnega združevanja.

3. JUGOSLAVIJA – SKUPNI INTERESI, NE PRISILA

Reševanje narodnega vprašanja je temeljna sestavina demokratičnega socializma

Moč socialističnega gibanja, vpliv komunistov ter zaupanje do komunistične partije in zveze komunistov so v Sloveniji v preteklosti vedno povezovali s tem, kako jasno in odločno je bilo v

programe in delovanje vključeno uveljavljanje slovenskih narodnih interesov. Zato je toliko pomembnejše, da komunisti ostanemo zvesti čebinskim tradicijam, zlasti zavezi, da dajemo slovenskemu narodu in ljudstvu Slovenije na razpolago vse svoje sile.

Narodno vprašanje ni rešeno enkrat za vselej

Narodnega vprašanja ni mogoče rešiti enkrat za vselej. Dokler bodo obstajali narodi, je treba vedno znova demokratično iskati času najustreznejše rešitve in se ne spuščati pod raven že doseženega.

Jugoslavija je naša skupna izbira

Slovenski komunisti smo soustvarjali avnojsko Jugoslavijo kot skupnost prostovoljno povezanih in enakopravnih narodov, ki se ne odpovedujejo svoji pravici do samoodločbe in na njej zasnovani suverenosti. Jugoslavija je za nas pomembna pridobitev in vrednota, za katere posodabljanje in demokratizacijo si bomo vztrajno prizadevali. Hkrati se bomo odločno borili proti razbijanju Jugoslavije, podcenjevanju in rušenju ustavnih temeljev, ki zagotavljajo enakopravnost narodov, proti zanikanju pravice narodov do samoodločbe in celo obstoja nekaterih narodov, zavzemanju za majorizacijo manj številnih narodov ali pojmovanju narodnosti in manjšine kot drugorazrednega življa.

Zavračamo vnaprejšnje zanikanje smisla večnacionalnih federativnih skupnosti in razvoj slovenskega naroda izven demokratične Jugoslavije je kot edino perspektivno.

Ob zamisli federacije, kakršno se zavzemamo, naj se zato izrazijo in pretehtajo tudi vse druge pobude in možnosti, vključno s konfederacijo.

Prerazporejanje samo s soglasjem

Jugoslavija lahko postane sodobna in učinkovita zvezna država v tržnem gospodarstvu le, če jo razlastimo vseh tistih pooblastil, na podlagi katerih lahko danes posega v družbeno reprodukcijo, nadomešča delovanje tržnih zakonitosti in ekonomske logike ter prerazporeja dohodek v nasprotju s soglasjem sprejetimi razvojnimi opredelitvami Jugoslavije.

Za moderno in učinkovito zvezno državo

Soustvarjali bomo zvezno državo, ki ne bo omejitvev in breme, ampak interes in prednost vsakega naroda in narodnosti in njihove odgovornosti za lastno usodo in skupen razvoj. Zvezno državo bomo razvijali kot pravno državo, ki bo upoštevala ustavni položaj in suverenost republik in jamčila sodobne standarde uveljavljanja temeljnih pravic in svoboščin človeka in državljana.

Samoodločba je celovita, trajna in neodtujljiva

Socialistična republika Slovenija je država slovenskega naroda, pripadnikov italijanske in madžarske narodnostne skupnosti ter vseh drugih državljanov Slovenije. Je izraz suverenosti slovenskega naroda in njegove trajne in neodtujljive pravice do samoodločbe, ki pomeni pravico svobodno in samostojno določati svoj politični status ter načrtovati in uresničevati svoj ekonomski, socialni in kulturni razvoj, vključevanje pa tudi pravico do odcepitve in združitve z drugimi narodi.

Republiška ustava pred zvezno

Slovensko ustavno ureditev določata republiška in zvezna ustava: Ustava SR Slovenije je izvirna, Ustava SFRJ pa izvedena in vsebuje trden in zavezujoč dogovor o tem, katere interese bodo narodi in narodnosti v Jugoslaviji, republike in avtonomni pokrajini uresničevali na zvezni ravni. Zavzemamo se za samostojno pripravo in sprejemanje nove Ustave SR Slovenije, ki naj bo sprejeta z referendumom, aktivno pa si bomo prizadevali, da bi kot izraz usklajenih skupnih interesov vzporedno nastajala tudi nova Ustava SFR Jugoslavije.

Zoper paternalističen in sumničav odnos do narodnosti

Zavračamo preostanke paternalizma, sumničenj in formalističnega odnosa do italijanske in madžarske narodne skupnosti v Sloveniji. Zavzemamo se za takšen njun položaj in vlogo, da se bosta obe lahko uveljavili kot avtonomna subjekta družbenega, političnega in gospodarskega življenja in za ta razvoj narodnostno mešanega območja, ki bo preprečil nadaljnje izumiranje narodnosti in zagotavljal njun razvoj in pro-

speriteto. Obenem nasprotujemo kakršnemukoli pogojevanju pravic narodnosti s številom. Temeljni kriterij pri priznavanju in uresničevanju posebnih pravic narodnosti naj bo njuna avtonomnost. Narodnostima je treba omogočiti sodelovanje pri odločanju o vseh tistih zadevah, ki so pomembne za njun kulturni, politični in gospodarski razvoj, boljše možnosti za sodelovanje z njuno matično državo in uresničevanje vseh tistih pravic, ki omogočajo njun enakopravni položaj. Zavzemamo se za uveljavljanje in zaščito pravic, ki ju imata kot narodni skupnosti – torej za več pravic.

Za enakopravnost vseh ljudi v Sloveniji

Zavzemamo se za enakopravnost in vsestransko uveljavljanje državljskih in drugih pravic pripadnikov drugih narodov in narodnosti Jugoslavije, ki v Sloveniji živijo in delajo.

Nasprotujemo teorijam o pravici do asimilacije in poudarjamo pomen prizadevanj, ki naj procese asimilacije omejijo. Vsem priseljenim državljanom Slovenije in delavcem na začasnem delu v Sloveniji je potrebno zagotoviti vse potrebne možnosti za enakopravno in enakovredno življenje v Sloveniji. Namesto prevladujoče spontanе tendence k asimilaciji ali segregaciji je potrebno priseljencem pomagati ustvarjati možnosti za enakopravno in enakovredno kulturno in strokovno vključevanje v slovensko družbo. Pri tem naj oblasti v Sloveniji poskrbijo, da bo sistem izobraževanja in kulturnega delovanja omogočal priseljencem in njihovim potomcem ohranjanje in svoboden razvoj njihove narodne in kulturne identitete.

Položaj Romov v Sloveniji in njihove narodnostne pravice naj se pravno uredijo v novi Ustavi SR Slovenije.

Obenem se zavzemamo za širjenje pravic tujih državljanov.

Za ustvarjalno povezovanje vseh Slovencev

Zavzemamo se za povečano odgovornost SR Slovenije za položaj slovenske narodne skupnosti v Italiji, Avstriji in na Madžarskem, pa tudi za odgovornost za uspešnejše povezovanje in vzajemno sodelovanje s Slovenci drugod po svetu. Smo za udejanjanje zamisli o skupnem slovenskem kulturnem prostoru, tretji univerzi in za druge pobude, ki naj omogočijo ustvarjalno po-

vezovanje vseh Slovencev v svetu, vključno z vseslovenskim forumom, ki bi s skupno odgovornostjo takšne pobude usklajeval. Pri tem bomo upoštevali policentrična načela razvoja, spodbujanje ekonomskega, političnega in kulturnega pluralizma ter prizadevanja, da bi državne meje postopno izgubljale naravo težko premostljivih ovir pri povezovanju ljudi in narodov. Enako velja za svobodno in neomejeno kroženje kulturnih dobrin v skupnem slovenskem (jugoslovanskem) kulturnem prostoru.

Položaj SAP zadeva vse v Jugoslaviji

Socialistični avtonomni pokrajini sta nastali kot izraz specifične nacionalne sestave in posebnosti zgodovinskega razvoja. Dobili sta poseben položaj konstitutivnih elementov jugoslovanske federacije, kar se izraža tudi v njuni neposredni zastopanosti v Skupščini SFRJ. Menimo pa, da v predsedstvu SFRJ, v katerem so socialistične republike zastopane kot suverene države, ni primerno, da so njegovi člani tudi predstavniki SAP. Ta vidik njunega položaja in njegovega spreminjanja zadeva vse v Jugoslaviji. Prizadevanja za konsistentno in celovito urejanje odnosov v SR Srbiji so bila utemeljena toliko, kolikor so upoštevala to specifičnost naše federativne ureditve.

Nasprotujemo pa težnjam po zoževanju vprašanja avtonomnih pokrajin na notranjo zadevo SR Srbije. Izhodišče pri urejanju bodočega mesta obeh socialističnih avtonomnih pokrajin kot konstitutivnih elementov federacije so za nas isti evropski civilizacijski standardi, ki jih pri pravicah človeka, državljana, narodov in narodnosti terjamo zase in za vso Jugoslavijo. Kjer so porušeni mednacionalni odnosi, tudi na Kosovu, je za njihovo izboljšanje najbolj odgovorna nacionalna večina. Raven človekovih pravic in svobod ter enakopravnosti narodov in narodnosti se v vsaki družbi meri po tem, kako se uveljavljajo tam, kjer je to objektivno najtežje.

Soglasno odločanje v zboru republik in pokrajin

Zbor republik in pokrajin naj sestavlja enako število delegatov iz vsake republike in ustrezno število delegatov iz vsake avtonomne pokrajine. V tem zboru se vedno, kadar to zahteva katerakoli republiška skupščina ali njena delegacija, o katerikoli zadevi iz pristojnosti Skupščine SFRJ odloča na podlagi soglasja vseh delegacij.

Menimo, da je smiselno ob sodobnem organiziranju državnih organov in nadaljnji deregulaciji takoj začeti postopno razmeščati posamezne zvezne institucije v republiška in druga središča. To bi povečalo učinkovitost zvezne države.

Kaj je asimetrična federacija?

Zavzemamo še za takšen razvoj jugoslovanske federacije, v kateri bosta stabilnost in učinkovitost zvezne države zasnovani na priznavanju razlik in samostojnosti njenih republik. Tiste republike, ki se za določeno rešitev zavzemajo in jo sprejemajo, se lahko dogovorijo, da jo opravljajo skupno, pri čemer morajo zagotoviti tudi sredstva za opravljanje takšnih zadev. Takšna odločitev pa obvezuje le tiste republike, ki jo sprejemajo. To ne pomeni zanikanja obstoja takih nujnih funkcij federacije, kot so mednarodni odnosi, obramba pred zunanjo agresijo in tiste funkcije, ki zagotavljajo, da je Jugoslavija skupni gospodarski prostor.

4. GOSPODARSTVO NAJ BO KOS IZZIVOM RAZVITEGA SVETA

Z uspešnim gospodarstvom v bolj kakovostno življenje

Naš cilj je zdravo in sodobno, v svet odprto gospodarstvo, ki bo omogočalo materialno in duhovno blaginjo in napredek ljudi.

Zavzemamo se za bogastvo lastninskih, organizacijskih in drugih oblik gospodarjenja, ki daje dovolj možnosti za enakopravno uveljavljanje najrazličnejših gospodarskih pobud, dejavnosti in prepričan ljudi.

Trg in sodobna država

Svobodna gospodarska ustvarjalnost in delo sta zasnovana na priznavanju trga in sodobne vloge države. Zavzemamo se za razvoj takšne gospodarske ureditve, ki bo tržno gospodarstvo zasnovoala z upoštevanjem pomenov vseh produkcijskih tvorcev pri gospodarjenju: dela, kapitala, znanja, podjetništva, zemlje, informacij in drugih.

Enakopravnost različnih lastnin

Pogoj za uspešno gospodarjenje je ureditev lastninskih razmerij. Zavzemali se bomo za ena-

kopravnost in pluralizem lastninskih oblik – zasebne, zadružne, mešane in državne lastnine – v gospodarstvu.

Preoblikovanje družbene lastnine

Smo za preoblikovanje družbene lastnine v takšne lastninske oblike, kjer bodo določeni lastniki z opredeljeno materialno odgovornostjo za smotrno uporabo lastnine.

Podpirali bomo nastajanje zadružnih podjetij in preoblikovanje izvornega premoženja zadrug v nedeljivo in zakonsko varovano zadružno lastnino. Zavzemamo se za pospeševanje delavskega in ljudskega delničarstva z ugodnimi posojili in drugimi pogoji; pri tem posebej podpiramo možnost, da lastninske deleže odkupijo zaposleni in poslovodstva v podjetjih, ki so že doslej dobro poslovala.

Za nadzorovano in strokovno vodeno preoblikovanje družbene lastnine

Prehod iz sedanjih razmer bo zelo zahteven in pod pritiskom nenehnih teženj posameznikov in skupin po prisvajanju družbenega premoženja brez plačila tržne cene. Zato se zavzemamo za družbeno organiziran in nadziran ter strokovno voden proces preoblikovanja družbene lastnine. Čimprej je potrebno določiti metodologije za pravilno vrednotenje obstoječe družbene lastnine, ustanoviti strokovne inštitucije in zagotoviti družbeni nadzor pri prodaji družbenega premoženja.

V procesu preoblikovanja družbene lastnine bomo podpirali kapitalsko povezovanje podjetij v smislu holdingov in drugih lastninskih povezav, uveljavljanje delavskih delnic in produktivnih papirjev, prodajo podjetij podjetniškim skupinam, kar vse bo vodilo k odgovornemu gospodarjenju z družbenim kapitalom.

Družbena lastnina ima svojo ceno

O izkupičku od prodaje družbene lastnine domačim ali tujim pravnim osebam naj odloča Skupščina SR Slovenije skladno z demokratično sprejetim gospodarskim in razvojnim družbenim planom. Ta dejstva naj služijo podpiranju novega podjetništva, razvijanju gospodarske infrastrukture, pospeševanju tehnološkega razvoja. Smo proti reprivatizaciji brez ustreznega plačila takšnemu družbenemu skladu in uporabi kapitala za

potrošnjo.

Nasprotujemo temu, da bi tuje pravne ali fizične osebe lahko kupovale zemljišča v Sloveniji in Jugoslaviji, bomo pa podpirali zakup nepremičnin.

Upravljanje na podlagi dela, znanja in lastnine

Ljudje se enakopravno vključujejo v upravljanje podjetij – in to na podlagi dela, znanja in lastnine.

Upravljanje naj temelji na dobri informiranosti, znanju in ustvarjalnosti ter na sodelovanju z zunanjimi strokovnjaki.

Smo za drugačno samoupravljanje

Smo za opuščanje sedanjih nerealnih samoupravnih modelov v podjetjih in za uveljavljanje takšnih oblik odločanja, ki bodo utemeljene na interesih delavcev, posloводства in lastnikov podjetij.

Pobudo naj imajo ljudje

Podpirali bomo vse pobude ljudi za samoorganiziranje pri razvijanju gospodarskih dejavnosti in ustvarjanju možnosti za uspešen razvoj množice novih gospodarskih subjektov ter za uveljavljanje različnih avtonomnih in samoupravnih oblik v gospodarstvu.

Samoupravljanje v podjetjih

Ne glede na obliko lastništva bomo pospeševali oblike soodločanja delavcev v podjetjih ter njihove pravice pri dobičku.

Nagrajevanje prilagoditi tržnemu gospodarstvu

V zvezi z delitvijo osebnih dohodkov zaposlenim se zavzemamo za uveljavljanje trga delovne sile, za kolektivne pogodbe med Sindikati, Zbornico in vlado, s čimer naj bi se osebni dohodki približali realni vrednosti delovne sile in bi se tako zmanjšale sedanje neupravičene razlike v osnovnih plačah pri istih ali sorodnih poklicih. Hkrati pa se zavzemamo, da naj bo del osebnih dohodkov odvisen od dobička, s čimer želimo pospeševati razlike med osebnimi dohodki v prid poslovno bolj ustvarjalnih in inovativnih skupin zaposlenih.

Podpirali bomo razvijanje in povečevanje vloge vseh drugih oblik motiviranja ljudi za boljše delo, vključno s pridobivanjem lastninskih deležev.

Sposobno posloводство – ključ za podjetniški uspeh

Ključna točka slovenskega gospodarstva so podjetniška posloводства, pri čemer bomo podpirali tudi notranje podjetništvo. Zato podpiramo vse oblike pospeševanja občasnega in trajnega usposabljanja sedanjih poslovodskih delavcev in prilagoditev izobraževalnih programov za vzgojo novih generacij ambicioznih in strokovno zmognih mlajših ljudi, ki bodo profesionalno opravljali poslovodne, podjetniške posle. Pri razvijanju poslovodskega usposabljanja doma je smotno naslanjanje na znanje in izkušnje iz tujine.

Zvezna država in trg

Zavzemamo se za to, da bi v federaciji soglasno oblikovali takšen gospodarski sistem, ki bo vsestransko sprostil trg, zavaroval enakopravnost gospodarskih subjektov in spodbujal hitrejše vključevanje v mednarodno delitev dela, pri tem pa se zavedamo, da bo tržne razmere prej ko slej določal svetovni trg.

Gospodarske funkcije federacije – podpiranje zdravega gospodarjenja v interesu vseh

Federacija naj po skupnem dogovoru, sankcioniranem z Ustavom SFRJ, v interesu vseh učinkovito opravlja tiste gospodarske funkcije, ki jih je edino smotno opravljati na tej ravni. Kopicenje izgub NHJ, primeri neracionalne porabe sredstev, administrativno vpletanje v delovanje podjetij – vse to otežuje oblikovanje sodobne federacije, ki naj bi predvsem z zunanjetrgovinskim sistemom uravnavala zunanje in notranje Gospodarsko ravnotežje ter tako podpirala zdravo gospodarjenje in zagotavljala nizko inflacijo. Federacija mora zagotoviti svobodo gibanja blaga, storitev, denarja in ljudi na celotnem jugoslovanskem ozemlju. Preprečiti mora sleherno monopolno ali politično delovanje, ki bi onemogočilo delovanje trga.

Spopad z inflacijo bo zahteven, vendar je živ-

ljenje z njo nevzdržno

Umirjanje inflacije je tesno povezano s premagovanjem krize. Življenje z visoko inflacijo povzroča več gospodarskih težav in človeških stisk kot prizadevanja za njeno premagovanje. Narasčajoča inflacijska pričakovanja ter resna politična razhajanja glede tega, kako se je lotiti, še dodatno ovirajo njeno zdravljenje. Zato bomo skupno z drugimi političnimi subjekti v Jugoslaviji skušali doseči soglasje o nujnosti protinflacijske politike.

Uspešen spopad z inflacijo terja spremembe v denarno posojilni politiki in usmerjanje delitve dohodka. Nobena oblika porabe ne bi smela rasti prek doseženih rezultatov. Terjamo proračunsko varčevanje. Smo za postopno odpravljanje izgub v gospodarstvu in bankah, za opredelitev javnega dolga, za ukrepe, ki pospešujejo izvoz in gospodarske aktivnosti ter tako skupno s socialno politiko blažijo težave, ki spremljajo protinflacijsko politiko.

Razvojna prenova za višji življenjski standard

Razvojne prenove, uveljavljanje trga in drugih sprememb se lotevamo iz številnih razlogov, v ospredju pa je vsekakor ustvarjanje možnosti za naraščanje realnih osebnih dohodkov in prejemkov prebivalstva nasploh. Zavzemamo se za gospodarsko prenovo na podlagi prenovljene razvojne filozofije, ki postavlja v ospredje naslednje smotre in vzvode gospodarskega napredka.

Odpraviti blokade

- lotiti se moramo razvojnih blokad, tako materialnih kot idejnih ter tistih, ki izvirajo iz slabega medsebojnega sodelovanja, in iz različnih razprtij v kolektivih, ki iz nenačelnih razlogov onemogočajo napredek in uspešno poslovno politiko;

Vstop v evropsko skupnost

- smo za razvoj v svet odprtega gospodarstva, in sicer na izvozni in uvozni strani. Vključevanje v Evropsko gospodarsko skupnost je naša programska opredelitev, ki terja vsestranske priprave;

Za trg kupcev

- porabnik je pglavitni razsodnik v razvoju, ne proizvajalec ali država;

Za inovativno gospodarstvo

- prednost imajo naložbe v človeka, v njegovo izobrazbo in znanje,
- sistematična podpora inovativnosti pospešuje razvoj in ekonomski uspeh;

Pridobivati komparativne prednosti

- komparativne prednosti določene dejavnosti ali območja niso enkrat za vselej dane, možno jih je z delom in znanjem pridobivati in izgubljeni;

Nujna so nova gospodarska rojstva

- razvojna prenova pomeni nova gospodarska rojstva in odhode neuspešnih z gospodarskega prizorišča; torej je razvojna nuja in ne družbena tragedija;

Drobna in srednja podjetja in razvoj velikih organizacij

- poseben pomen ima razvoj drobnih in srednje velikih gospodarskih enot, ki se prilagajajo glede na spremenjene tržne razmere. Glede tega nedvomno zaostajamo za razvitim svetom. Posodabljali in razvijali jih bomo v bolj prilagodljive zahtevam nastajajočega tržnega gospodarstva; razvijanje podjetništva, t.i. profitnih centrov in na novo urejeni premoženjski odnosi v njih, so lahko pomembno vezno tkivo za njihov razvoj. Zavzemamo se za to, da vsi veliki gospodarski sistemi, ki imajo hude likvidnostne, organizacijske in kadrovske težave, pripravijo realne sanacijske programe. Poseg države v sanacijo neuspešnih naj upošteva regionalni vidik razvoja;

Prednost donosnim projektom in razvoj infrastrukture

- ne nameravamo se najprej opredeljevati za razvoj te ali druge gospodarske dejavnosti, ampak za merila, ki naj pokažejo, kateri projekti so najbolj donosni in perspektivni ne glede na dejavnost. To seveda ne velja za gospodarsko infrastrukturo, ker smo v večini dejavnosti daleč

za gospodarsko razvitemi državami ter bodo nujne obsežne naložbe. Še nekatere dejavnosti so pri nas premalo razvite, imajo pa pomembno vlogo v večini razvitih evropskih gospodarstev. Poseben pomen imajo:

- programi, ki varčujejo z energijo, surovinami oz. z reciklažo omejujejo posege v naravne vire, in tiste, ki omogočajo ekološko sanacijo in pri razvojnih odločitvah upoštevajo ekološke kriterije,
- bančne, zavarovalne in druge finančne storitve, kjer želimo postati pomemben dejavnik v tem delu Evrope,
- informacijski in komunikacijski sistem,
- kmetijstvo,
- trgovina,
- turizem pod geslom "Turizem smo ljudje",
- obrt,
- svetovalne in druge sodobne storitvene dejavnosti, ki postajajo infrastruktura gospodarstva,
- podpirali bomo čimprejšnjo pripravo strokovnih podlag za strategijo razvoja energetike;

Racionalna raba energije – tržišče energetska politike

- nova energetska politika naj temelji na izkušnjah razvitih držav. Težišče naj bo na racionalnejši rabi energetskih virov in manjši porabi energije na enote družbenega produkta. Uveljaviti je potrebno ekonomske cene energije in z ukrepi ekonomske politike spodbujati uvajanje energetske varčne tehnologije in rabe ekološko čistejših energetskih virov;

Za razvoj hribovitih območij in podeželja

- gospodarski razvoj slovenskih hribov in podeželja – večjega dela republiškega ozemlja – je nov velik razvojni izziv,
- preučiti je treba sociološke vidike uresničevanja koncepta policentričnega razvoja;

"Made in Slovenia"

Slovensko gospodarstvo se mora na svetovnem trgu uveljaviti s kakovostjo izdelkov in storitev:

- zato podpiramo začetno izdelavo projekta za kakovost izdelkov, upoštevajoč evropske standarde kot nujne sestavine gospodarskega razvoja;

Zaposlitev je posameznikova in družbena skrb

- smo za politiko ustvarjanja novih produktivnih delovnih mest, nasprotujemo pa takšni investicijski politiki, ki bi pomenila ekstenzivno zaposlovanje,
- preusposabljanje in prezaposlovanje tehnoloških in ekonomskih presežkov delavcev je bistvena sestavina prestrukturiranja ter skrb delavcev, podjetij in republike.

Referendum o večjih posegih v prostor

- posege v prostor terja razvoj. Pri teh odločitvah naj poleg strokovnjakov in pristojnih teles odločajo ljudje. Zavzemamo se za referendumsko odločanje o vseh pomembnih posegih v prostor.

Razvojni skladi za podjetništvo

Takšne razvojne usmeritve je možno uresničiti ob razmahu podjetništva kot ustvarjalne, učinkovite uporabe razpoložljivih sredstev. Obenem je nujna vzpostavitev infrastrukture, kar je tudi skrb države, in sicer z namenom:

- ustvariti ugodne možnosti za vznikanje, nastajanje in uveljavitev tržno uspešnih podjetij,
- usmerjati razvoj – razvojni in drugi skladi, skladi drobnega gospodarstva, posebej v občinah, ustanovitev finančne institucije za nekreditno financiranje pri zagotavljanju začetnih sredstev.

Za konkurenčno bančništvo

Potrebujemo finančno trdne in dobro organizirane banke, ki bodo nudile kakovostne bančne storitve. Za svoje rezultate naj bodo odgovorne le svojim ustanoviteljem. Zavzemamo se za odprt finančni trg, za prisotnost bank iz drugih republik in tujih bank v našem prostoru.

Spodbudna davčna politika

Realizacija razvojnih programov bo v veliki meri odvisna od davčne politike, ki naj spodbuja pritek tujega kapitala in angažiranje kapitala naših državljanov.

Projekt gospodarskega sodelovanja z zdomci

Spodbujali bomo ustanovitev posebne poslovno-

finančne organizacije za sodelovanje z zdomci, namenjene uresničevanju njihovih potreb in pospeševanju razvoja doma.

Kmetu zaslužek, ljudem zdravo in dosegljivo hrano

Zavzemamo se za znanstveno intenzivno kmetovanje, za ekonomsko učinkovito in konkurenčno kmetijsko proizvodnjo, ki daje zdravo in vsakemu državljanu dostopno kakovostno hrano, kmetu in kmetijskim delavcem pa zagotavlja dostojen zaslužek in enakopraven ekonomski in politični položaj v družbi.

Trg DA, vendar tudi učinkovit sistem družbenih intervencij

Zavzemamo se za tržni način kmetijskega gospodarjenja, za prosto konkurenčno oblikovanje cen kmetijskih proizvodov, prost prenos lastninske pravice in profitno motiviranost. Zavedamo se, da kmetijske proizvodnje ni mogoče prepustiti le zakonu trga. Zato se bomo zavzeli za oblikovanje razvidnega, enostavnega in učinkovitega sistema družbenih intervencij v smislu pomoči, zaščite in usmerjanja razvoja kmetijske dejavnosti.

Proti zemljiškemu maksimumu

Smo za vzpostavitev enakopravnih pogojev poslovanja v kmetijstvu ne glede na lastninsko obliko. Smo za odpravo zemljiškega maksimuma. Zavzemali se bomo, da bo vsa zemlja, ki jo je v Sloveniji možno obdelati, obdelana in da jo bo dobil v obdelavo tisti, ki jo je sposoben in pripravljen obdelati.

Za zadružništvo in zadružno lastnino

Podpirali bomo nastajanje zadružnih podjetij in preoblikovanje izvirnega premoženja zadrug v nedeljivo in zakonsko varovano zadružno lastnino.

Za drugačno posestno strukturo

Ker je učinkovitost kmetijske proizvodnje odvisna tudi od posestne strukture, se zavzemamo, da se z ukrepi ekonomske politike, zlasti davčne, omogočijo oblikovanje z vidika posameznih kultur in dejavnosti, optimalna velikost kmetijskih podjetij, strnjevanje kmečkih posestev in razvoj

družinskih kmetij.

Zavarovanje plodnih zemljišč

Zavzemamo se za poostreno zavarovanje plodnih zemljišč pred izrabo v druge namene, za zaostritev normativov pri uporabi kemičnih sredstev, za spoštovanje okolja in naravnih reprodukcijskih ciklusov. Terjamo ekološko sanacijo velikih živinorejskih kompleksov; nasprotujemo gradnji novih in gosti razmestitvi manjših in srednjih na ožjem območju. Zavzemamo se za boljše vzdrževanje melioriranih površin in za ohranjanje nedotaknjenih močvirskih in drugih prvobitnih biotopov na posameznih področjih Slovenije.

Proti monopolom v gozdnem gospodarstvu in pri predelavi lesa

Gospodarstvo ima poleg gospodarskega vse pomembnejši ekološki pomen. Zato se zavzemamo za smotrno in celovito ravnanje in gospodarjenje z gozdom kot dobrino posebnega družbenega pomena ter za zagotavljanje družbenega (državnega) nadzora nad temi dejavnostmi. Zavzemamo se za ohranitev družbenega nadzora nad biološko reprodukcijo gozdov.

Bolje gospodariti s stanovanji

Smo za takšno stanovanjsko politiko, ki v ospredje postavlja smotrno gospodarjenje s stanovanji, ob tem pa upošteva socialne vidike. Prednost dajemo obnovi in vzdrževanju obstoječega stanovanjskega sklada.

Sedanji sklad družbenih stanovanj naj se postopno preobrazi tako, da bo del prešel v zasebno last. S tem bo sedanjim stanovalcem omogočeno, da v realnem roku (20 do 30 let) s povečano stanarino odkupijo svoja stanovanja. Del stanovanjskega sklada naj se spremeni v kadrovska stanovanja podjetij in organizacij, del v prava najemna stanovanja, s katerimi gospodarijo družbena podjetja, del pa v solidarnostna stanovanja za ekonomsko manj zmožne družine.

Stanarine morajo zagotavljati normalno vzdrževanje in prenovo stanovanj ter del razširjene reprodukcije, ostati pa morajo pod družbenim nadzorom.

Solidarnost le toliko, kolikor si je lahko privoščimo

Glede jugoslovanske politike pospeševanja razvoja gospodarsko manj razvitih se zavzemamo za rešitve, ki naj s pomočjo družbenih sredstev spodbujajo podjetja, da bodo v svojem poslovnem interesu usmerjala investicije na manj razvita območja. Pri teh naložbah naj ohranijo upravljalško vlogo, odvisno od deleža sredstev v skupnem oziroma novem podjetju ali obratu. Pri razvoju manj razvitih predelov Slovenije je treba dati prednost inovativnim in ekonomsko učinkovitim projektom.

Zavzemamo se, da se namesto sklada federacije za spodbujanje hitrejšega razvoja gospodarsko manj razvitih republik in avtonomnih pokrajin oblikuje državna agencija. Sredstva za njeno dejavnost naj se zagotavljajo iz zveznega proračuna.

5. ZA EKOLOŠKO KULTIVIRANO DRUŽBO

Stari obrazec se izteka

Prevladujoča produktivistična kultura življenja zadnjih stoletij, nenehen znanstveni, tehnološki, ekonomski napredek in neomejena rast so potisočerali človekove sposobnosti in moč obvladovanja: nekdanje utopije so postale dejanskost. Življenjski standard je v razvitejših deželah dosegel raven, na kateri je materialna beda skoraj v celoti odpravljena.

Previsoka cena za industrializacijo

V Sloveniji in Jugoslaviji smo na različne, dolgoročno neučinkovite načine uveljavljali iste oblike. Industrialistični razvojni modeli, ekonomija obsega, prenesena v kmetijstvo, turizem in na druga področja družbene aktivnosti, je po kratkem vzponu zašla v razvojni zlom. Doseženo je bilo odkupljeno za ceno uničenja naravne in kulturne dediščine, čezmernega izkoriščanja delovnih moči ljudi, surovin in energije, razvrednotenja in izgube plodne zemlje, onesnaženja zraka in vode, izginjanja pestrosti oblik življenja.

Okolje, to smo mi

Ogroženost okolja je privedena do skrajnih meja. Okolje ni samo materialni svet, ki nas obdaja; to je svetovna skupnost. To smo tudi mi, človeški rod v svojih ekonomskih, tehnoloških, socialnih,

političnih, kulturnih in duhovnih odnosih. Z okoljem razumemo tudi pogoje in možnosti za kvalitetno življenje našega potomstva, ki smo jih dolžni ne le ohraniti, pač pa tudi kultivirati. Skrbeli bomo, da planetarna skupnost postane za vse prijazen dom v svojem naravnem bogastvu, bogastvu delovnega, bivalnega, rekreativnega in siceršnjega, v družbenem komuniciranju ustvarjenega prostora.

Narava določa meje

Narava v svoji neomadeževanosti se ne bo več vrnila. Gospodarski dejavnosti, s katero jo spreminjamo, narava določa neprekoračljive meje. Nadaljevanje izkoriščanja, razvrednotenja in onesnaževanja narave omejuje možnosti za vzpostavitev bolj humanega in bogatejšega življenja ljudi, zato je upoštevanje ekoloških zakonitosti in dopustnosti mejni pogoj sleherne gospodarske dejavnosti.

Do narave in človeka prijazen razvoj

Naša prva naloga je popolna podpora vsem zavzemanjem za postopno, gospodarski moči ustrezno sanacijo vseh žarišč ekološkega razvrednotenja. Sočasno se bomo zavzemali za gospodarski preustroj, usmerjen v proizvodnjo trajnih dobrin visoke vrednosti, hkrati pa za uporabo neagresivnih tehnologij, nizko porabo surovin in energije v gospodarstvu ter za zadovoljitev človekovih realnih potreb sanacijo in zaščito rezervoarjev podtalnice, najbolj ogroženih rek, potokov, zaščito Jadrana, gozdov, najbolj onesnaženih, degradiranih dolin, plodne zemlje, neurejenih odlagališč komunalnih ter posebnih odpadkov, spodbujanje evropskega gibanja za zdrava mesta, pospešitev ustanovitve neodvisnega ekološkega instituta.

Proizvajamo prepoznavno

Naše vodilo v proizvodnji so varčnost, kvaliteta, znanje, konkurenčnost v razvitem svetu; proizvodnja, ki jo bo določal kulturni, geografski, klimatski, reliefni in poselitveni vzorec Slovenije; proizvodi, ki se bodo mogli potegovati za ekološki znak in se uveljavljati v ekoloških nišah najzahtevnejših kupcev na svetovnem trgu.

Za kultiviran trg

Uvajanje trga, poslovne pobude, podjetništva, inovativnosti so vzvodi takšnega preustroja. Vendar ne kakršnegakoli, temveč kultiviranega trga, ki bo znal ovrednotiti vse stroške okolja v ceni proizvoda. Trga, ki bo racioniral proizvodnjo znotraj meja ekološke dopustnosti. Glavna dejavnika, ki bosta preprečevala in omejevala morebitne za okolje nezaželjene posledice delovanja trga, morata biti država s svojim strateškim planiranjem in racionalno ter učinkovito ekonomsko politiko in ekološko ozaveščena, kritična, neodvisna javnost.

Država mora biti dovolj močna in kompetentna, da bo mogla in znala usmerjati do okolja prijazen razvoj, ekološko premišljeno investicijsko dejavnost, bolj odprto na čistejše, alternativne, obnovljive vire, ustrezno in diferencirano obdajevati proizvodnjo ter prerazdeljevati tržni dohodek od ekološko agresivne k ekološko prijazni proizvodnji. Poskrbeti bo morala za odpravo doslej storjene ekološke škode, ki jo proizvajalci sami ne zmorejo več, z ustanovitvijo ekoloških skladov; za enostavno, pregledno in učinkovito zakonodajo ter inšpekcijski nadzor; za potrebne standarde, strokovne analize, katastrofe emisij, varno uničevanje, predelavo in odlaganje strupenih odpadnih snovi, nejedrsko energetsko bilanco; za najkvalitetnejše ekološko izobraževanje in vzgojo ter možnost, da imajo učinkovit nadzor nad tem vsi državljani. Država obenem ne sme biti premočna, tako da bi razbremenjevala kogarkoli odgovornosti ali zavirala razvojno iniciativo, avtonomnost ter podjetniško filozofijo ekonomsko neuspešna in revna družba ne more odpravljati ekoloških problemov.

Odgovorni smo vsi, a ne vsi enako

Za razvoj, prijazen do človeka in okolja, smo odgovorni vsi, a ne vsi enako. Breme storjene škode in odgovornosti za njeno saniranje nosijo predvsem dosedanji nosilci državne oblasti in tisti, ki so imeli moč političnega, gospodarskega in znanstvenoraziskovalnega odločanja. Ti naj organizirajo tudi sistemsko odškodovanje proizvodenj, ki jih ekonomsko prizadenejo vplivi iz okolja. V bodoče si to odgovornost nalagajo tudi vsi novi subjekti, pa tudi posamezniki v svojem vsakodnevnem obnašanju.

Ekologija kot dejavnik demokracije in razvoja

Dosedanji produktivistični model razvoja in monopolnega političnega odločanja je vodil v uničevanje okolja. Ekologija zahteva prerazdelitev moči odločanja in dosledno izterjavo odgovornosti. Terja pravico do demokratičnega nadzora, celovito in kompetentno obveščenost, možnost redefiniranja razvojnih planov na podlagi novih strokovnih spoznanj, javnosti dela, avtonomijo in samoupravo, spoštovanje najvišjih strokovnih standardov in mednarodnih protokolov. Ekološke posledice so globalne, zato zahtevamo odpravo sleherne samozadostnosti ter pravico svetovne skupnosti, da v interesu ekološkega ravnovesja planeta vpliva tudi na politike držav, članic te skupnosti. Upiramo se tehnološkemu imperikalizmu ali monopolizaciji, pa tudi ekološki, politični, gospodarski getoizaciji. Zahtevamo predvsem odgovornosti vseh za vse. Prvi pogoj za kakršnokoli odgovornost pa je vzpostavitev in spoštovanje temeljnih človekovih pravic in svoboščin, pravne države ter civilne družbe, kulture dialoga, spoštovanja in strpnosti.

Tako razumljena ekološka usmerjenost, politika in strategija za nas niso stroški in obremenjevanje, pač pa dejavniki dolgoročnega razbremenjevanja, osvobajanja ljudi, spodbuda za razvoj ter povezovalni dejavnik znotraj varovanja vseh razlik. Vsega ne moremo storiti takoj in v celoti, zato smo pa dolžni storiti čimveč in najprej pri nas doma, da bi lahko sploh kaj prispevali v svetu.

6. POLITIČNI SISTEM NAJ SLUŽI ČLOVEKU – NE DRŽAVI!

Za ustavnost in zakonitost

Temeljno vodilo našega delovanja je veljavna ustava. Družbena kriza pa terja globlje spremembe političnega in s tem pravnega sistema.

Za poštene volitve

Zavzemamo se za neposredne, tajne, splošne in poštene volitve za delegate (poslance) skupščin na vseh ravneh in odpoklic po istih načelih. Take volitve so vir legitimnosti skupščin.

Občina kot lokalna samouprava

Zavzemamo se za demokracijo lokalnih avtonomij in za večji pomen ter prenovljeno vsebino

in razumevanje lokalne samouprave.

Na tej ravni posameznik uresničuje pomemben del svojih pravic in svoboščin, tu najbolj neposredno prihaja tudi v stik z "državo" in čuti njeno (ne)prijaznost. V občini je mogoče učinkovito uporabljati in uveljavljati nekatere oblike neposrednega odločanja (referendum, zbori občanov, volilcev...) v krajevni skupnosti kot primarni skupnosti naj občani svobodno odločajo o vrsti in načinu urejanja svojih specifičnih problemov.

Za izvirne dohodke in drugačne pristojnosti občin

Pristojnosti občin naj bodo omejene na področje komunale, gospodarjenja z zemljišči, prostorskega razvoja konkretnega območja in ekologije ter na uresničevanje drugih neposrednih interesov in potreb ljudi, ki jih je mogoče zadovoljevati na ravni občine. V tem okviru naj občine same opredelijo krog svojih dejavnosti, za financiranje katerih morajo imeti svoje izvirne in predvidene dohodke.

Trg in njegovo delovanje bosta odpravila potrebo po posebnih oblastnih pristojnostih občine na tem področju: občine morajo imeti lasten vir dohodka, pravico, da skladno s svojo opredeljeno razvojno usmeritvijo določijo posebne pogoje (dodatne standarde) in/ali davčne olajšave za opravljanje določenih dejavnosti.

Ne po enem kopitu za vse

Občine je potrebno preoblikovati v samoupravne skupnosti, ki bodo v ustavnih okvirih same, na podlagi volje in neposrednega sodelovanja občanov, določale svojo organizacijsko strukturo in konkreten krog svoje dejavnosti. Organizacijo izvršnih in upravnih organov je treba prilagoditi novi zasnovi občine.

Mesta so zaokrožene celote

Zavzemamo se za reafirmacijo mest, za določitev njihovih izvirnih pristojnosti (načrtovanje prostorskega razvoja, komunalna struktura in opredeljenost ipd.) ter za razne oblike povezovanja občin.

Za skupščinsko vladavino in za delitev funkcij oblasti

Zavzemamo se za skupščinski sistem, v katerem naj bo demokratično izvoljena skupščina temeljna nosilka oblasti. V skupščinskem sistemu naj se kar najbolj uveljavijo načelo delitve funkcij oblasti ter samostojnost in odgovornost posameznih nosilcev oblasti. Tako naj bo skupščina nosilka zakonodajne oblasti ter usmerjevalka in "nadzornica" skupščini odgovorne izvršilne funkcije. Sodniki in sodišča pa so samostojni in neodvisni ter od zakonodaje odvisni le toliko, da morajo soditi po zakonih. Delo vseh organov oblasti naj poteka pod stalnim demokratičnim nadzorom javnosti.

Za enodomno republiško skupščino

Enodomno skupščino naj sestavljajo neposredno izvoljeni delegati oziroma poslanci državljanov. (Varianta: Zavzemamo se za dvodomno republiško skupščino, ki naj jo sestavljata zbor državljanov in zbor občin kot splošna politična zborna. V skladu s specifikom obeh zborov naj se oblikuje tudi krog njunih samostojnih pristojnosti). Zbor državljanov naj se voli z neposrednimi volitvami enega delegata (poslanca) na določeno število volilcev. Volilci naj izbirajo posamezne kandidate na podlagi njihovih lastnih volilnih programov, ali na listah političnih organizacij – na podlagi programov političnih organizacij. Delegati (poslanci) za zbor občin naj se volijo tako, da vsako občino zastopa po en delegat (poslanec).

Republika je država, pa tudi samoupravna skupnost

V skupščinski sistem naj bi bile vgrajene tudi take oblike demokracije, ki bi omogočale ljudem in raznim oblikam njihovega sindikalnega, interesnega in samoupravnega organiziranja, da bi neposredno sodelovali pri političnem odločanju, bodisi v skupščini ali pri vladi, o tistih zadevah, ki neposredno zadevajo njihove specifične interese (funkcionalna demokracija).

Vlada

Predlagamo, naj republiška skupščina kot svoj izvršilni organ, ki ji je v okviru svojih okrepjenih pristojnosti odgovoren, izvoli vlado. Možne kandidate za predstavnika vlade, ki ima položaj mandatarja in predlaga druge člane vlade,

naj določa predsednik republike. Ministri v vladi bi bili odgovorni za posamezne resorje in bi vodili resorne upravne organe.

Profesionalna javna uprava

Javna uprava naj bo visoko strokovna in profesionalna, racionalno in učinkovito organizirana, strokovno samostojna in odgovorna.

Predsednik republike

Zavzemamo se za nadaljnje zmanjšanje števila članov predsedstva republike in za natančno odločitev njegovih povezovalnih, predstavniških in drugih častnih pristojnosti. Možna rešitev je tudi individualni predsednik republike, ki naj bo izvoljen na neposrednih volitvah izmed kandidatov, ki jih iz vrst uglednih javnih osebnosti na predlog političnih subjektov in državljanov določi republiška skupščina.

Člana Predsedstva SFRJ iz SR Slovenije naj bi volila in odpoklicala na neposrednih, splošnih in poštenih volitvah izvoljena republiška skupščina. (Varianta: Člana Predsedstva SFRJ iz SR Slovenije naj bi volili volilci na neposrednih in splošnih volitvah, vendar naj se istočasno zožijo pristojnosti Predsedstva SFRJ).

Neodvisnost sodnikov in sodstva

Zavzemamo se za neodvisnost sodnikov in za depolitizacijo sodne funkcije.

Poklicne sodnike naj na podlagi javnih razpisov in predvsem na podlagi profesionalnih kriterijev in pogojev voli republiška skupščina, njihova izvolitev pa naj bo trajna. Mandat sodniku lahko preneha le na njegovo željo ali zaradi z zakonom določenih razlogov. Sodnike porotnike naj bi za določeno mandatno dobo (4-8 let) volile ustrezne skupščine družbenopolitičnih skupnosti na način, določen z zakonom. Funkcija sodnikom porotnikom lahko preneha le iz takih razlogov kot poklicnim sodnikom.

Pogoj za neodvisnost sodišč je tudi sistem financiranja iz republiškega proračuna. Organizacija sodišč in pravosodnih organov mora biti pristojnost republike. Tako imenovana samoupravna sodišča, ki so bila ustanovljena po sili zakona oziroma z zakonom, naj se (nemudoma) ukinejo. Sodišča združenega dela naj se preoblikujejo v specializirana redna sodišča, pristojna za delovne

spore.

Varstvo individualnih človekovih pravic

Pred ustavnimi sodišči je potrebno zagotoviti tudi varstvo individualnih človekovih pravic in svoboščin, ki so kršene s posamičnimi akti. Pri tem je treba ustavnemu sodišču prepustiti pravico arbitrarnega odločanja (glede na pomen posameznega primera za varstvo pravic in svoboščin) o tem, katero zadevo bo obravnavalo.

Za odpravo mišljenjskih deliktov

Zavzemamo se za revizijo kazenske zakonodaje, za nadaljnjo demokratizacijo kazenskega postopka in ožjenje pooblastil organov za notranje zadeve pri prvem stiku z osumljencem ter za odpravo mišljenjskih deliktov v kazenski zakonodaji.

Veljavo le objavljenim predpisom

Vse splošne veljavne predpise je treba javno objaviti. Interna navodila državnih organov ne smejo vsebovati določb, ki se neposredno nanašajo na pravice in dolžnost državljanov ter pooblastila državnih organov v postopkih, saj se s tem ustvarja vzporedni (ne)pravni sistem.

O imuniteti naj odloča skupščina

S kazensko imuniteto je treba absolutno zaščititi svobodo izražanja mnenj in odločanja delegatov v skupščinah družbenopolitičnih skupnosti. In članov v izvršnem svetu (vladi), drugo kazensko imuniteto pa naj navedenim subjektom vzpostavljajo le skupščine, in sicer za toliko časa in tedaj, kadar bi kazenski postopek zoper nje pomembneje prizadel izpolnjevanje pristojnost skupščine.

Preiskovalni odbori skupščin

Zavzemamo se za to, da skupščine ustanovljajo tudi preiskovalne odbore skupščin z običajnimi pristojnostmi, kot jih imajo tovrstni organi v svetu.

Za uveljavitev ljudske pobude

Zavzemamo se za uvedbo ljudske iniciative v naš

politični sistem. Z ustavo in statutom občinskih skupščin določeno število občanov naj ima na podlagi zbranih predpisov pravico sprožiti postopek za sprejem zakonov ali obravnavanje določenih zadev v skupščini ali predlagati odločanje o določeni zadevi na referendumu. Ta institut razumemo kot eno izmed možnih oblik uveljavljanja vpliva iz ljudi na politično odločanje in kot obliko funkcionalne demokracije v našem političnem sistemu.

7. SOCIALNA POLITIKA – POMOČ ZA SAMOPOMOČ

Socialna politika je razvojna politika

Zavzemamo se za novo razvojno politiko, katere cilji so: socialno pravična, razvojno uspešna in demokratična družba, družba, ki vsem omogoča ustrezne razvojne možnosti, izboljšanje zdravja, kultura zdravega življenja in dela in socialno blagostanje, povečanje izobrazbene in kulturne ravni, humane delovne razmere in spodbujanje ustvarjalnosti, uravnotežena rast prebivalstva, zagotavljanje pravice do srečnega in mirnega otroštva, materialno varna in duhovno bogata starost, družbena solidarnost za delovno manj zmožne in za posebne, pomoči potrebne skupine in posameznike.

Vsakdo je najprej odgovoren sam zase

V socialni politiki stremimo k "mnogoterosti blagostanja". Ob javnih programih, ki so dostopni vsem slojem in ob kombinaciji vseh možnih virov in oblik se mora povečati odgovornost posameznika zase in za lastno blaginjo. Finančne in druge spodbude naj ljudem omogočajo, da se bodo sami organizirali za zadovoljevanje svojih potreb (pomoč za samopomoč). Podpirali bomo razvoj različnih oblik neformalnega in prostovoljnega dela oziroma samoorganiziranja civilne družbe ter možnost organiziranja različnih oblik zavarovanja za predvidljiva tveganja (v skupnostih, v sindikatih, v zavarovalnicah). Zavzemamo se tudi za to, da se določene potrebe s tega področja zadovoljujejo prek trga.

Družbena solidarnost bo v predhodnem obdobju selektivna. Odpravijo naj se vse oblike solidarnosti, ki so potuha slabemu delu, in zagotoviti večja pomoč tistim, ki jo resnično rabijo oziroma se znajdejo v okoliščinah, iz katerih s! ne morejo

pomagati sami.

Ženska podpira tri vogale, olajšajmo ji breme

Izhodišče za spreminjanje sistema socialne politike je nova družinska politika, ki celovito obravnava družino (delo oz. zaposlovanje, stanovanje, varstvo otrok, davčni sistem, socialne pomoči). Naklonjeni smo tudi opravljanju raznovrstnih del v družinski skupnosti in priznavanju družine kot gospodarske skupnosti, kadar ljudje to želijo in v dejavnostih, ki to dopuščajo: v kmetijstvu, v obrti, v drobnem gospodarstvu... Tudi delo v družini je družbeno koristno delo.

Ustvariti možnosti za enakopravnost

Zavzemamo se za tako urejanje družbenih razmer, da bosta oba starša lahko enakopravno urejala svoje delovne, družbene in družinske obveznosti, si pravično delila poklicno delo, delo v gospodarstvu in družini ter čas za zunaj poklicne dejavnosti in udeleževanje v kulturnem življenju.

Zaželen in zdrav otrok

Z aktivno prebivalstveno politiko naj bi v naši družbi zaustavili upadanje in omogočili uravnoteženo rast prebivalstva. Zato se zavzemamo za zagotavljanje družbenih možnosti za zgodnejše nastajanje družin, spodbujanja starševstva kot družbene vrednote in ustvarjanja možnosti za razvoj družin, olajšanje materialnih bremen družinam z več otroki in enoroditeljskim družinam s sistemom spodbudnejših otroških dodatkov, za celostno strokovno reševanje problemov mladih družin in otrok v okviru pristojnosti vlade, za upoštevanje družine v politiki zaposlovanja, delovno varstvo delavcev z družinskimi obveznostmi, uspešnejšo stanovanjsko politiko, razvoj služb in ustanov za varstvo in vzgojo otrok ter služb za pomoč družinam s posebnimi problemi (posvetovalnice, varstvene ustanove, itd.). Materialno ogroženim družinam je treba zagotoviti posebno pomoč.

Družba nikomur ne sme biti mačeha

Celovita družinska politika mora biti usmerjena predvsem v zagotavljanje kakovosti življenja otrok in enakopravnih startnih možnosti za vse otroke. Ena izmed pomembnih nalog predšolske

vzgoje in osnovne šole je poleg razvijanja ustvarjalnih in inovativnih sposobnosti tudi zmanjševanje razvojnih zaostankov otrok, ki v družini ne dobivajo dovolj spodbud. S sistemom štipendiranja in kreditiranja je treba otrokom oziroma mladim iz socialno šibkejših družin omogočiti šolanje v skladu z njihovimi sposobnostmi.

Skrb za nova delovna mesta

Temelj nove socialne politike je organizirana skrb za nova delovna mesta. Za mlade in druge nezaposlene, za brezposelne, za delavce, ki postanejo tehnološki ali ekonomski presežek in delavce iz organizacij, ki morajo v stečaj, je treba izdelati sistem pomoči, ki naj predvsem spodbuja k dodatnemu izobraževanju in dokvalifikaciji, ter jim zagotovi ustrezna nadomestila za čas brezposelnosti. Sistem nacionalnega zavarovanja za brezposelnost in izgubo dela je treba kombinirati z dodatnim združevanjem sredstev v regijah in občinah.

Noben stečajni postopek ne bi smel biti izveden, ne da bi bilo v preskrbljeno za socialno varnost delavcev.

Različne oblike dela in zavarovanja

Zavzemamo se za sprostitev predpisov, ki urejajo zaposlovanje in delo, tako da bodo omogočene različne oblike dela v povezavi z različnimi možnostmi in kombinacijami zavarovanja za bolezen, za invalidnost in za starost. Z davčnimi predpisi naj se ureja in sorazmerno prispevanje k skupnim družbenim potrebam. V politiki zaposlovanja se zavzemamo za enakopravno zaposlovanje mladih, in žensk, bodočih mater, kar bi prispevalo k ustvarjanju možnosti za zgodnejše nastajanje družin.

Humane delovne razmere, varstvo pri delu in pošteno delo za pošteno plačilo so izhodišča, ki naj urejajo položaj delavcev. Posebna skrb pa mora biti namenjena tistim, ki potrebujejo pomoč pri usposabljanju za bolj produktivno delo, presežnim delavcem in delavcem – migrantom, pa tudi starejšim delavcem.

Naš dolgoročni cilj je skrajševanje delovnega časa in fleksibilnost delovnega časa povsod, kjer je to možno.

Pravica do prve zaposlitve

Vsem mladim, ki končajo najmanj srednjo stopnjo izobraževanja, je treba omogočiti ustrezno pripravništvo, tistim, ki se po končanem pripravništvu ne morejo ustrezno takoj zaposliti, pa zagotoviti ustrezno varstvo v času brezposelnosti (minimalno nadomestilo in nujno zdravstveno varstvo). Moderno, prilagodljivo gospodarstvo bo terjalo večjo poklicno in zaposlitveno mobilnost in konkurenco za vsako delovno mesto. Sistem pomoči brezposelnim mora biti naravnat tako, da ta obdobja ne bodo čas socialne bede in brezupa, ampak predvsem čas, ki ga bo človek ustvarjalno uporabil za obnovo in pridobivanje novih znanj.

Zdravi ljudje – zdrav narod

Zaboljšanje zdravja prebivalstva je predvsem nujno okrepiti občutek odgovornosti za lastno zdravje, povečati možnost ljudi, da vplivajo na razvojne odločitve in izbire tehnologij, ki ne bodo poslabševale okolja in uničevale naravnih virov voda, zrak (strupene snovi), razvijati zavest in občutek dragocenosti zdravja.

Lahko opustiš kajenje?

V kulturo zdravega načina življenja sodijo družbene akcije zoper vse oblike zasvojenosti in škodljivih socialnih razvad: kajenje, alkoholizem, narkomanijo, nezdravo prehranjevanje, zasvojenost z delom... Zavzemamo se za preureditev sistema zdravega zavarovanja (večja možnost izbire, osebni prispevek, solidarnost za večja tveganja) in zdravstvenega varstva, tako da bo omogočena svobodna izbira zdravnika in zdravstvene ustanove, in bo pot do ustreznih zdravstvenih storitev najkrajša. Smo za stabilno, državno zajamčeno financiranje nacionalnega zdravstvenega programa, za razvoj različnih dodatnih in izbirnih sistemov zavarovanja in za uvajanje in razvijanje zasebne prakse. Zdravstvena politika naj bo zasnovana v skladu s strategijo svetovne zdravstvene organizacije "zdravje za vse do leta 2000".

Varstvo invalidov: v prvi vrsti usposabljanje za enakopravnost

Zavzeli se bomo za izdelavo celovite, dolgoročne razvojne strategije invalidskega varstva. Središč-

no mesto pri tem zavzema usposabljanje, ki naj invalidom omogoči enakopravno sodelovanje na trgu dela in v družbenem življenju, ter prizadevanje za zmanjševanje števila delovnih invalidov. Pogoj za to so sodobni programi usposabljanja, odpravljanja družbenih, komunikacijskih, socialnih in pravnih ovir ter razvoj institucij in služb za usposabljanje, varstvo in pomoč. Zaposlovanje invalidov je nujno spodbujati z ustreznimi davčnimi olajšavami. Podpiramo tradicijo uspešnega dela invalidskih organizacij.

Dodajamo življenje letom, ne le leta življenju

Zavzemamo se za postopno preobrazbo sistema pokojninskega zavarovanja, ki naj omogoča večjo možnost izbiranja po načelu: kdor več vlaga, naj več dobiva. Tudi stari morajo imeti pravico do dodatnega izobraževanja in kulturnega življenja ter sodelovanja pri upravljanju družbe. Smo proti obveznemu upokojevanju. Kdor je zmožen in voljan delati, naj dela ne glede na dosežena delovna in življenjska leta. Se bolj kot to za mlade pa za starejše velja, da "delo" ne pomeni zgolj zaposlitve s polnim delovnim časom.

Brez stanovanja ni doma

Vsaki mladi družini z normalnimi dohodki naj bo omogočeno, da biva v najemnem stanovanju ali da si z ugodnejšimi posojili pridobi ustrezno lastniško stanovanje. Varčevanje se mora izplačati, posojilna politika pa mora upoštevati ekonomsko zmožnost in omogoči ustrezen čas odplačevanja posojila. Vir za dodeljevanje ugodnejših posojil so sredstva stanovanjskega varčevanja, del stanarin, dohodek od revalorizacije posojil, danih pod neekonomskimi pogoji, in dohodek od obdavčevanja stanovanj.

Pregledati je potrebno sedanjo zasedenost obstoječega družbenega stanovanjskega sklada in zagotoviti njegovo prerazdelitev v skladu z objektivnimi potrebami sedanjih in bodočih najemnikov (zaposlitve in pomen te zaposlitve za gospodarski in družbeni razvoj nasploh, potrebe v določenem življenjskem obdobju, ekonomski položaj družine).

Z ukrepi ekonomske politike je treba spodbujati gradnjo cenениh stanovanj. Podjetja in posamezniki naj s prodajo in oddajanjem stanovanj ustvarjajo dohodek. Država naj iz svojih virov

zagotavlja in podpira gradnjo solidarnostnih stanovanj. Stanovalcem, ki s svojimi dohodki ne morejo plačevati stanarin, se stanarina subvencionira iz solidarnostnih skladov.

8. KULTURA JE ... KULTURA

Kultura je način življenja

Slovenem kultura ni le način uresničevanja samobitnosti, ampak civilizacijska samooblikovanost in ustvarjalna dejavnost, je skratka način življenja in celotna vrednota. Zato hočemo svojo kulturno politiko uresničevati v korist ljudi, kulture in umetnosti.

ZK Slovenije sprejema vsestransko soodgovornost za nadaljnji razvoj kulture kot enega glavnih temeljev slovenskega razvoja, to pa naj ostaja tudi v prihodnosti. Skupni ali enotni slovenski kulturni prostor je pri tem duhovni prostor vseh ustvarjalno in samooblikovalno svobodnih posameznikov, ki živijo ta način življenja, iz njega črpajo in vanj prispevajo, ne glede na vse meje.

Za veljavo domačega jezika v javnosti

Pravica do lastnega jezika in izraza je temeljna človekova pravica. V tem smislu je nujna tudi poudarjena skrb za kulturo tiska in knjige ter seveda za jezik kot osnovno sestavino sleherne kulture samostojnosti, pa tudi kot neizbežno komunikacijsko osnovo.

Samobitnost toda nikar zaslinjenost

Bistvena lastnost slovenskega kulturnega prostora je odprtost v Jugoslavijo in Evropo ter narodna in vsakršna druga strpnost, pripravljenost in potreba po najširšem in neobremenjenem izmenjavanju izkušenj in dosežkov; samo smiselna in samozavestna ter izvorna vključenost slovenske kulture in jugoslovanska, evropska in svetovna civilizacijska dogajanja so zagotovilo za njen polnokrvni razvoj, so pogoji, da se ne zaslina v podeželski samozadostnosti in ne zdrsne v razkroj.

Kultura ne more biti uniformirana in tudi ne omejena

Kulturni pluralizem pomeni soobstoj samodejno oficializirane prek množične do alternativne ter

od poklicne do skupinske, mladinske, študentske in ljubiteljske kulture. To zagotavlja polnost in navzkrižno oplajanje celote na eni strani in kar najboljše pokrivanje potreb in stremljenj slehernega posameznika na drugi strani. Kakovost in vrednost moramo spodbujati in razvijati po lastnih "notranjih" merilih ter delnih kultur, ne le z univerzalnimi vatli.

Trženje s kulturnim delom ni smrtni greh

Majhnost slovenskega kulturnega prostora zahteva razvoj in ohranjanje dobro delujočega in zdravega kulturnega organizma, večji subvencijski družbenoekonomski napor, 1-1,5% družbenega proizvoda in mecensko naklonjenost do vsega novega, alternativnega in drugačnega.

Za mnogosrediščnost in sredotežnost

Pomembno je ravnovesje med mnogosrediščnim in sredotežnim načelom v institucijski organiziranosti kulture. Mnogosrediščnost zagotavlja široko pobudo in možnost, sredotežnost, enotnost meril in vrednot, smiselno zgoščevanje in zbiranje skupnega najboljšega. Hočemo, da sleherno občinsko središče postane tudi kulturno središče z najnujnejšo "opremo": moderno delujočo knjižnico in sodobnim prireditvenim centrom.

Slovenska kulturna temeljica, križ in zvezda

S sredotežnega vidika je treba najprej dograditi slovensko kulturno temeljico (Ljubljana, Maribor, Nova Gorica, Koper), potem slovenski kulturni križ (Murska Sobota, Celje, Novo mesto, Kranj, Jesenice) in končno slovensko kulturno zvezdo – to je druga regijska središča – po pretehtanju in potrebi.

Za sodobno kulturno politiko

ZK Slovenije je zoper zaplotni partikularizem in izogibanje odgovornosti, ki sta se pokazali za pglavitni slabosti dosedanje kulturne organiziranosti. Zavzemamo se za bilančno čisti, medsebojno dopolnjevalno, uravnovešeno upravno in samoupravno kulturno politiko, ki bi omogočala zdrav razvoj kulturnega sistema, zmanjševala njegov administrativni aparat, varovala avtonomijo ustvarjalnih procesov in uveljavljala smiseln policentrizem. Naj bo kultura tisti družbeni

sektor, ki bo oblasti ustvarjal ugled.

9. RAZGIBAJMO ŽIVLJENJE

Šport kot pravica vsakogar

Zavzemamo se za pripravo in sprejem nacionalnega športnega programa, ki bo sestavni del razvojne strategije družbe. Izhodišče programa mora upoštevati dejstvo, da je šport domena mladih in da je potrebno zagotavljati možnosti za vse pojavne oblike športa. Zlasti za mlade moramo uveljaviti načelo "šport je pravica vsakogar".

Šport kot kultura življenja

Športna srečanja so najbolj neposredna oblika povezovanja ljudi na lokalni, narodni, jugoslovanski in mednarodni ravni, zato spoštujemo in odpiramo stoletno slovensko društveno tradicijo v takšni kulturi, v planinstvu, taborništvu, šolskem športu in drugod. Smo proti zlorabam in nasilju v športu.

Zavzemamo se za enakopravno družbeno spodbujanje športa in rekreacije z drugimi družbenimi dejavnostmi. Smo za svobodo oblik v združevanju za športne aktivnosti. Javnost mora imeti pravico nadzora nad družbenimi sredstvi, ki se dajejo za to področje. Podpiramo pa tudi zasebno pobudo za vlaganja v športne objekte, za podjetniške prijeme pri organiziranju športnih aktivnosti in prirediteljev ter za profesionalizem športnikov. Kar hoče od športa živeti, naj se tako organizira.

Sonce, voda, zrak, svoboda

Svojo politiko bomo zastavili za vzpostavljanje razmer, v katerih bo šport normalna sestavina zdravega načina življenja. Zavzemali se bomo za ohranjanje športnih terenov in objektov kot komunalne infrastrukture, za spodbujanje tekmovnosti na lokalni ravni in za omogočanje prehoda v vrhunske oblike športnega tekmovanja. V športni rekreaciji vidimo predvsem razvedrilo, ustvarjalnost, osebno zadovoljstvo.

Športno približevanje Evropi

V selektivnem športu priznavamo svetovno sceno kot merilo za vrednotenje dosežkov športnikov. Vrhunske športnike in njihove dosežke bomo

uvrščali ob bok vrhunskim stvaritvam na drugih področjih človekovega ustvarjanja in delovanja. V evropski športni prostor in njegove vrednote bomo enakopravno vstopili, če bomo v športu omogočili uveljavitev podjetništva in zasebne iniciative, vlaganje tujega kapitala, nastajanje družbenih, privatnih in javnih podjetij itd. Le tako se bo danes pretežno amatersko organizirana in izvajana dejavnost kakovostno razvijala.

10. IZOBRAŽEVANJE ZA USTVARJALNOST IN RAZVOJ

Za strategijo izobraževanja z nacionalnim soglasjem

ZKS se bo zavzela, da se pripravi in v Skupščini SR Slovenije z najširšim nacionalnim soglasjem sprejme dolgoročna strategija izobraževanja v Sloveniji s temeljnim ciljem: v največji meri omogočiti razvoj vsakogar in vseh. V to se mora izteči enostransko zastavljeno in neuspešno "usmerjeno izobraževanje".

Za domovino s pametjo naprej!

Zavzemamo se za: bistven dvig izobrazbene ravni prebivalstva (za desetletno obvezno šolanje mladine, na povprečno 12 let šolanja v času ene generacije, za štiridesetodstotni delež višje in visokošolsko izobraženih v šolski generaciji in za petnajstodstotni delež podiplomcev); povprečno 30 ur letnega izobraževanja odraslih; povprečno odgovornost ljudi za lastno usposabljanje.

Razvoj vzgoje in izobraževanja mora temeljiti na raziskovalnih in strokovnih dognanjih in pospešenem razvoju strok.

Več denarja za več znanja

Takšne strateške cilje so razvitejše družbe dosegle pod pogojem, da so za izobraževanje namenile vsaj 5% družbenega proizvoda, kar bi morala biti tudi naša kratkoročna, srednjeročna in dolgoročna usmeritev.

Za večjo odgovornost države in javno financiranje

Smo za okrepljeno odgovornost države za šolsko izobraževanje in temeljne pogoje permanentnega izobraževanja – nacionalni program. Predlagatelj programa naj bo vlada, sprejme naj Ga skupščina

SRS. Financira naj se iz namenskih skladov za osnovno, srednje in visoko šolstvo in z možnostjo zbiranja sredstev iz različnih virov. Upravljanje skladov naj poteka na samoupravni podlagi, s celovito ekspertno podporo in pod nadzorom skupščin DPS. Starše, učitelje in učence je treba kot subjekte odločanja vključiti v odbore za vzgojo in izobraževanje pri skupščinah družbenopolitičnih skupnosti.

Podjetniški duh v učilnice

Podpiramo možnosti, za to, da zainteresirane ustanove, skupnosti in panoge organizirajo izobraževanje za lastne potrebe ob nacionalno zagotovljenem programu. Posebej bodo naraščale izobraževalne potrebe, povezane z uporabo sodobnih dosežkov in tehnologij, kar na široko odpira potrebo po tržni in zasebni ponudbi izobraževalnih storitev, organiziranih na podjetniški podlagi. Podpiramo starševske in druge pobude za boljšo šolo. Zasebno delo naj bo registrirano in strokovno nadzorovano. Izkazila z javno veljavnostjo izdajajo pooblašcene ustanove.

Prijazna šola za srečno otroštvo

Šolsko delo ne sme sloneti na izčrpanju učencev z njihovo brezpogojno "pridnostjo", ampak na čim bolj olajšanem osvajanju znanja: Namesto neracionalne razdrobljenosti izobraževanja programov dajemo prednost temeljnim predmetom. Pa tudi izvirnost, pravici do dvoma, dialogu in inovativnost pred enciklopedičnostjo, tekmovanju v odločnosti pre socializacijo v povprečnosti. Šola naj ne služi nikogaršnji ideološki ali politični indoktrinaciji: podpira naj individualno oblikovanje pogleda na svet, spodbuja politično kulturo pluralizma in strpnosti ter zagotavlja potrebno državljansko izobraženost. V svojem delu je lahko zavezana le dosežkom znanosti ter humanističnim, kulturnim in civilizacijskim vrednotam.

Izhajajoč iz pravice otrok do humanega in srečnega otroštva se zavzemamo za strokovno vodeno predšolsko vzgojo ter za ustvarjalno in prijazno šolo.

Za "evropsko" prilagodljiv izobraževalni sistem

SR Slovenija v celoti odgovarja za svoje šolstvo,

kar vključuje skrb za primerljivo kvaliteto in za usposobljenost ter naklonjenost ljudi medkulturnemu dialogu in sožitju v jugoslovanski in mednarodni skupnosti. Šola je eden izmed temeljev slovenske samobitnosti.

Šola mora imeti zadostno avtonomijo za izviren in učinkovit način uresničevanja svoje odgovornosti.

Osnovna šola sredi življenja

Osnovne šole naj bi se bolj prilagajale zmogljivostim mladih in značilnostim lastnega okolja. Omogočiti moramo, da bodo lahko opravljale tudi širše družbene, še zlasti pa nekatere socialne funkcije v svoji lokalni skupnosti. Socialni programi, ki so posredovani s pomočjo šole in za katere družbene razmere terjajo njihovo širjenje, ne morejo obremenjevati izobraževalnega dinarja. Razmere pa terjajo, da se vsem otrokom zagotovi šolska prehrana.

Brezplačna osnovna šola je javna zadeva

Takoj je treba ustaviti naraščanje družinskih prispevkov za izvajanje obveznega programa osnovne šole in se vrniti k cilju brezplačne osnovne šole.

Vse razvojno motene obvezno vključiti v izobraževanje

Otroci in mladostniki, ki imajo lažje in hujše, prehodne ali trajne motnje, so v izobraževalnem procesu ovirani, zato jim je potrebno zagotoviti različne oblike strokovne pomoči in usposabljanja v okviru rednega sistema izobraževanja in v specializiranih oblikah in organizacijah. Takemu otroku ali mladostniku pripada pravica do izobraževanja.

Za gimnazije in strokovno šole

Razvoj srednjega šolstva naj temelji na svetovno dokazanih, perspektivnih značilnostih:

- vse večji delež temeljnega in splošnega izobraževanja ter prožnejša razmerja med splošnim, strokovno teoretičnim in praktičnim znanjem;
- velika izbirnost v šolskih programih;
- zavzemali se bomo za organizacijo izobraževanja za poklic širokega profila, tako za oprav-

ljanje nalog v drobnem gospodarstvu kot za vodenje takšnih organizacij.

Zavzemamo se za razvoj prenovljenih gimnazij, tehniški in drugih strokovnih šol ter na posameznih specifičnih področjih tudi ožje specializiranih šol.

Brez tehnične kulture ni napredka

Zavzemali se bomo za dostopnost in strokovnost področij tehnične kulture. Tako bo državljanom na vseh stopnjah življenjskega razvoja omogočeno ustrezno tehnično usposabljanje, izobraževanje, raziskovanje, načrtovanje in ustvarjanje. Istočasno bomo spodbujali interesno združevanje in povezovanje ljudi za zadovoljevanje osebnih in skupnih potreb na tem področju. Tudi tehnični kulturi torej zagotovimo enakopraven položaj.

Izobraževanje odraslih daje rezultate takoj

Intenziven razvoj izobraževanja odraslih je nujni pogoj za tehnološki, gospodarski in kulturni razvoj. Podpiramo razširjene sodobne mreže na vseh področjih permanentnega izobraževanja odraslih, ki bo temeljila na dognanjih andragoške znanosti in na sodobni izobraževalni tehnologiji ter bo odpravljala ključne primanjkljaje:

- izobraževanje mlajših zaposlenih,
- izobraževanje delavcev, ki jih bo treba kot tehnološki in ekonomski presežek strokovno usposobiti za novo delo,
- izobraževanje strokovnih delavcev, ki za svoje delo nimajo ustrezne izobrazbe,
- usposabljanje in preusposabljanje delovnih invalidov.

Podpiramo razvijanje sodobno zasnovane mreže organizacij in središč za permanentno izobraževanje, razvoj učinkovitih razvojnih služb, usposabljanje učiteljev in odgovornih delavcev za izobraževalne naloge ter razvijanje sodobne izobraževalne tehnologije.

Avtonomna univerza

Zavzemamo se za uspešno, moderno in avtonomno univerzo, ki bo svobodna pri raziskovanju in poučevanju, pri določanju študijskega reda, pri strokovni promociji in odločanju o lastni organiziranosti. Zato naj si sama piše zakon in razvojni program ter ju ponudi v obravnavo slovenski skupščini.

Imeti mora dovolj zagotovljenih sredstev, da bo lahko opravljala svoje delo vsaj na ravni boljših svetovnih univerz. Od nje pričakujemo: dvig znanja diplomantov na vseh stopnjah, zmanjševanje osipa, mednarodno konkurenčnost profesorjev, odpiranje atraktivnega podiplomskega študija ter povečanje števila diplomantov naravoslovja in tehnike.

Menimo, da moramo na Slovenskem razvijati vsaj dve univerzi z akademskimi kriteriji delovanja, vendar tudi višje in visoko šolstvo za vse večje potrebe strokovnega dela.

11. ZNANOST – KLJUČ RAZVOJA

S programom do cilja

Za Znanstveno-raziskovalno dejavnost in raziskovalno dejavnost v celoti pojmuje kot enega bistvenih ključev za tehnološko modernizacijo gospodarstva, za demokratizacijo družbe in za strateško usmerjeno ter učinkovito upravljanje družbenih razmerij in razvoja.

- Zato podpiramo ambiciozne usmeritve na področju en znanstveno-raziskovalne in tehnološko raziskovalne dejavnosti, ki jih je Slovenija že opredelila s programom znanstvenega in tehnološkega razvoja.

Več kot 2000 novih raziskovalcev do leta 2000

V raziskovalni dejavnosti se bomo zavzemali za:

- dviganje kakovosti znanosti in raziskav na Slovenskem po svetovnih kriterijih;
- kadrovske krepitve znanstvenoraziskovalnih vrst na Slovenskem;
- pospeševanje prenosa znanja, aplikativnih in razvojnih raziskav ter raziskovalnih projektov za napredek tehnologije v gospodarstvu in pri upravljanju družbe;
- uravnotežen in neokrnjen razvoj humanističnih in družboslovnih znanosti in ved kot dejavnikov družbenega samozavedanja, samoza-vesti in razvoja.

Da bi navedene cilje zanesljiveje dosegali, si bomo prizadevali za: različne razvojne sklade, znanstveno-raziskovalne in tehnološke projekte; sistemsko postavljanje gospodarstva v položaj, da bo zainteresirano za tehnološki, organizacijski in upravljalni napredek ter bo zato iskalo storitve na zahtevnejši znanstvenoraziskovalni ravni; družbeno infrastrukturo za podporo načrti

komercializaciji dosežkov znanosti in izobraževanja; zadostna sredstva za znanstvenoraziskovalno in tehnološko raziskovalno opremo, za tujo strokovno in znanstveno literaturo ter devizna sredstva za izobraževanje strokovnjakov v tujini.

Slovenski znanstveni forum

Slovenija potrebuje vplivanje avtonomije znanstvene skupnosti na družbeni razvoj in preobražanje. Posebej si bomo prizadevali za vzpostavljanje možnosti in motivacije za razvojno angažiranje vrhunskih slovenskih strokovnjakov doma in po svetu za potrebe Slovenije in s tem "beg možganov" preusmerjali v dejavnik lastnega razvoja.

Razvoj brez znanosti je predrag

Da bi to dosegli, je treba vsako leto realno povečati javna sredstva za znanstveno-raziskovalno dejavnost in tehnološko raziskovalno dejavnost. Podpiramo postopno organizacijsko modernizacijo, učinkovitejše upravljanje znanstvenoraziskovalne dejavnosti, kajti le tako bomo povečali razvojne učinke naložb v znanosti. Družbena sredstva naj služijo trem namenom.

Avtonomija znanosti

1. Osnovnemu znanstveno-raziskovalnemu programu, ki ga oblikuje avtonomna stroka pod družbenim nadzorom in vplivom.

Družbeno usmerjene raziskave

2. (So)financiranju multidisciplinarnih trdnejših raziskav vprašanj širšega družbenega pomena, kot so: ekološko ravnovesje, slovenski narod, jezik in zgodovina, strategija in upravljanje družbenega razvoja.

Inovacijski sklad

3. Sofinanciranju raziskovalnih ekip, ki sodelujejo v projektih za tehnološki razvoj gospodarstva in države.

Sklad bi moral postopoma pridobivati naravo inovacijskega sklada, in sicer na podlagi udeležbe pri dobičku uspešno izvedenih projektov v gospodarstvu. Treba pa bo najti tudi ustrezno financiranje napredka v medicini, energetiki,

transportu, kmetijstvu itd.

Skladi naj se postopoma razvijajo na podlagi pozitivnih izkušenj in načina delovanja dose-
danjih raziskovalnih skupnosti, tako da ohranijo
visoko stopnjo znanstvene avtonomije pri osnov-
nih raziskavah ter povečajo odgovoren družbeni
vpliv, predvsem vladnih ustanov, gospodarske
zbornice itd., pri razvojno usmerjenem angaži-
ranju raziskovalcev.

Podpora novim tehnologijam

Zavzemamo se za razvijanje, vpeljevanje in upo-
rabo novih in visokih tehnologij, nosilk gospo-
darskega razvoja v razvitih družbah z mnogimi
pomembnimi posledicami za družbeno življenje
in okolje. Tehnološki razvoj na podlagi infor-
macijske tehnologije, novih materialov in bio-
tehnologije daje pričakovane učinke le, če je
ritem inovacij dovolj hiter in njihova uporaba
široka. To je odvisno od družbene podpore od
materialnih investicij, izobraževanja in znan-
stvenoraziskovalne dejavnosti ter sistemskih in
institucionalnih sprememb v prid podjetništvu.

Mehanizmi za koristen tehnološki razvoj

Zavzemali se bomo za strokovno razpravo in po-
stopno pretehtano uvajanje:

- mehanizmov za sprožanje večjega toka inve-
sticij iz družbenih, zasebnih in tujih virov;
- za podjetniško fleksibilnost, čim večjo mo-
tivacijo zaposlenih za uspešnost poslovanja in za
učinkovito sodelovanje pri upravljanju projektov,
predvsem v okvirih majhnih podjetij in z vidika
regijskega razvoja;
- za večjo prožnost pri poklicnem izobraže-
vanju, delu in delovnih razmerjih!
- za povečanje mednarodnega pritoka novih
tehnologij in njihov ekološki ter ekonomsko
smotrni izbor;
- za prilagajanje izobraževalnega sistema tako v
šolah za mladino kot pri izobraževanju odraslih,
spreminjanju kvalifikacij glade na zahteve teh-
nološkega razvoja;
- za večjo vlogo javnih oblasti pri oblikovanju
znanstvenoraziskovalne in tehnološke politike.

Nove tehnologije terjajo za svoje uspešno
uvajanje velike razvojne koncentracije kadrov in
kapitala. Zato se bomo zavzemali za povezovanje
s tujimi nosilci naprednih tehnologij, za sode-
lovanje v mednarodnih razvojnih projektih in

ekonomsko smotrno politiko prenosa znanja iz
tujine.

12. PRAVICA DO RAZLIČNOSTI IN DRUŽ- BENE VELJAVE

Ni je družbe brez razlik

Izrekamo se za popolno enakopravnost vseh dr-
žavljanov, ne glede na spol, njihovo versko, sve-
tovnonazorsko, mišljenjsko prepričanje. Enako-
pravnost vključuje pravico do zasebnosti spol-
nega življenja odraslih ljudi. Zato ne pristajamo
na družbo "talilnega lonca", ki razlike nasilno
briše. Nasprotujemo kakršnikoli obliki zapostav-
ljanja posameznikov zaradi njihove spolne
usmerjenosti ali spolnih posebnosti, če niso na-
silni ter spoštujejo pravice otrok in pravice od
sebe odvisnih ljudi.

Svoboda je prostost strpnih ljudi

Za vse enako velja tudi civilizacijska omejitev, ki
prepoveduje poseganje v pravice in enako-
pravnost drugih ljudi in nasprotujejo vsakršnemu
pozivanju k nasilju, zatiranju in razlikovanju.
Miselnost, da se svoboda enega človeka konča
tam, kjer se začne svoboda drugega, je na prvi
pogled sicer privlačna, a ima dve napaki: sprta je
z vsakdanjim življenjem, hkrati pa omogoča
neskončno zlorabo z omejevanjem svobode ka-
teregakoli posameznika.

Je lahko ženska obrambna ministrica?

Formalnopravno sta pri nas oba spola ekonomsko
in politično enakopravna. Gre pa še za to, da
specifični socialni karakter ženske postane ena-
kovredna družbena vrednota in si odpre vrata v
svet političnega življenja in odločanja. Zato se
zavzemamo za enako vrednotenje ženskega in
moškega dela in za priznavanje družinskega dela
kot družbeno ustvarjalnega dela.

Tudi moški so lahko lepi in tudi ženske so lahko
izvoljene

Smo za večjo in kakovostno udeležbo žensk v
političnem življenju (v vodstvene organe bomo
na prihodnjem kongresu predlagali najmanj 25%
žensk, na naslednjem pa najmanj 40%; za volitve
1990 bomo predlagali vsaj 308 kandidatk; če

bodo kljub zagotovitvi odstotkovnega deleža kandidatke pri glasovanju na volitvah diskriminirane, bomo ponudili nove predloge ukrepov za doseganje ustrezne politične zastopanosti žensk v skupščinskih in izvršnih organih.

Kdaj se začne in konča ustvarjalnost

Zavzemamo se tudi za pravico otrok do lepega (humanega) otroštva in pravico ljudi do aktivne in ustvarjalne starosti.

Različnost kot spodbujevalec razvoja

Manjšine niso zlo, ki družbo ovira, ampak so spodbujevalke razvoja. Zato se zavzemamo za družbo, ki bo ščitila manjšine, kjer bodo vsi enakopravni, ne glede na število.

13. OBVEŠČANJE – SVOBODA, JAVNOST IN STROKOVNOST

Za svobodo obveščanja

Izhajajoč iz pravice vsakogar, da javno izraža in priobča svoje mnenje, se bomo zavzeli, ali za odpravljanje vseh tistih zakonskih določil, ki danes to pravico omejujejo. Na primer: 98. člen zakona o javnem obveščanju SRS, 133. člen kazenskega zakona SFRJ, 10. člen zakona o prekrških zoper javni red in mir, itd. Obenem si bomo prizadevali za zaščito človekove osebnosti pred zlorabo javne besede in podatkov z zakonodajo, ki bo te zlorabe učinkovito preprečevala tudi s poudarkom na civilno-pravi odgovornosti.

Odpravljanje informacijskih blokad

Zavzemali se bomo za možnost dostopa do vseh glasil po celi Jugoslaviji, vidnost in slišnost nacionalnih RTV programov in tako prispevali k odpravljanju informacijskih blokad, ki izhajajo iz političnih in jezikovnih razlik v Jugoslaviji. Zavzemali se bomo tudi za svoboden in enakopraven pretok informacij v mednarodni skupnosti. Smo za višjo kulturo javne besede in proti stereotipnemu, pristranskemu, enostranskemu in tendencioznemu prikazovanju posameznikov, človeških skupin, narodov in narodnosti.

Informacija je moč

Spoštujemo pravico vsakogar do obveščeniosti o življenjskopomembnih skupnih zadevah, zato bomo zagovarjali čimprejšnjo organiziranost nacionalne RTV in osrednjih dnevnikov kot javnih služb in ne kot zasebnih ali stranskih glasil. Gre nam za to, da našeta glasila delujejo v skupnem javnem, družbenem interesu in ne kot instrument političnih skupin, gospodarskih lobijev, strank, vplivnih posameznikov ali države. Status glasil javnih ustanov ureja republiška skupščina, ki naj s spremembo zakonodaje zagotovi vpliv javnega interesa in oblikovanje nacionalnega konsenza o delu teh medijev ter njihovo strokovno neodvisnost.

Strokovnost pred političnostjo

Podpirali bomo zavezanost novinarjev predvsem strokovnim in etičnim načelom, ki so zapisana v zakonih in Kodeksu. Menimo, da je novinarjeva politična zavest stvar njegove zasebnosti. Zavzemali se bomo za ustrezno strokovno izobrazbo in uvedbo strokovnega izpita za novinarje in urednike.

Konkurenca za kakovost

Zavzemali se bomo za vzpostavljanje tržnih odnosov in konkurence glasil na ravni razvitih medijskih držav in obenem za ljudem dostopne cene glasil. Podpirali bomo tudi racionalni razvoj javnih in zasebnih lokalnih glasil.

Demokracija v organizaciji in stikih z drugimi

Z demokratizacijo družbenega življenja so že vzpostavljena nova razmerja med glasili, ki so vse bolj avtonomna, in političnimi organizacijami. V tako spreminjajočih se razmerah bomo razvili sistem stalnih stikov z javnostjo in tako izpostavljali svojo politiko javni kontroli. V lastnih glasilih bomo obsežneje predstavljali svoja stališča, načrte in delo ter tekmovali za vpliv in ustrezno zastopanost svoje politike v osrednjih glasilih. Z lastno organiziranostjo in javnostjo dela bomo zagotovili neodvisnost uredništva naših glasil, ki naj postanejo moderna politična glasila, ki jih organizacija namenja tako svoji notranji javnosti kot javnosti nasploh.

14. ZA MIR, VARNO DRUŽBO IN UČINKOVITO OBRAMBO

Za razvijanje kulture miru in za razorožitve
Aktivno smo in bomo na strani gibanj za mir, procesov popuščenja napetosti, sporazumevanja, odpravljanja vojaško-političnih blokov, zmanjševanja oboroženih sil, naprav in orožja ter splošne razorožitve.

Človek, temeljni subjekt zaščite in obrambe

S celotno organizacijsko zgradbo sistema in vsebine zaščitnih obrambnih funkcij se mora omogočiti uveljavljanje družbenega vpliva. V najširšem smislu to pomeni samoorganiziranje ljudi za zaščito in obrambo, njihov vpliv na oblikovanje in uresničevanje zaščitne in obrambne politike, kar je bistvo podružbljanja zaščitnih in obrambnih funkcij.

Za razvojne spremembe

Zavzemali se bomo za vse tiste spremembe v sistemu zaščite in obrambe, ki jih želimo uveljaviti v silovitem spreminjanju družbe v socializmu po meri človeka. Podpiramo revizijo celotne zakonske in predzakonske regulative na področju obrambe, katere namen je preusmeritev in bolj jasna razmejitev med državnim in samoupravnim.

Odreka se monopolu

Notranja in zunanja varnost je pravica in dolžnost vseh družbenih subjektov. Odpravijo naj se komiteji za SLO in DS. V skupščinah dogovorjene naloge zaščite in obrambe naj vodijo, usklajujejo in usmerjajo ustrezni organi skupščine.

Za skupščinsko vladavino

Pri zaščiti in obrambi so nenehno na preizkušnji domala vse prvine demokratičnih odnosov, zlasti ko gre za posebno organizirane zaščitne in obrambne sile ter institucije. Opredeljujemo se za odprtost in javnost, za celovito pristojnost skupščine glede oblikovanja politike, usmerjanja, delovanja in nadzora nad zakonitostjo dela vseh sestavin zaščitno obrambnega sistema.

Za varnost SFRJ sta bistvena gospodarski razvoj in demokracija

Učinkovit gospodarski razvoj in demokratizacija družbenih institucij sta bistvena za varnost SFRJ. Temu kriteriju morajo biti podrejeni obseg in gmotni položaj vseh zaščitnih in obrambnih struktur, razvoj ter usmerjenost celovitega vojaškokogospodarskega kompleksa. Zagovarjamo racionalizacijo in modernizacijo oboroženih sil, vendar ne na način življenjskega standarda njenih pripadnikov in vojaških upokojencev.

Odgovornost SR in SAP

Poudarjamo odgovornost socialističnih republik in socialističnih avtonomnih pokrajin za uresničevanje splošne ljudske obrambe in v tem okviru za enote oborožene sile SFRJ, še posebej pa za vodenje, razvoj in delovanje teritorialne obrambe. Zavzemamo se za sodobno organiziranost upravnega organa za ljudsko obrambo na zvezni ravni, ki naj ga vodi civilna oseba.

JLA je tako slovenska kot makedonska, tako črnogorska kot muslimanska, tako srbska kot hrvaška...

JLA je skupna oborožena sila vseh narodov in narodnosti, njihovih SR in SAP, ki imajo do nje enake pravice in so enako odgovorne za njen razvoj in delovanje. Odnosi v JLA naj zagotavljajo doslednejše upoštevanje avnojskih tradicij zlasti njihovega ljudskega in demokratičnega značaja. Spodbujajo in uveljavljajo naj znanje in strokovnost, odsljikavajo naj različne kulture in položaj človeka v družbi. Motivirajo naj posameznika za zavestno in učinkovito usposabljanje in opravljanje nalog, kar vse prispeva h krepitvi domoljublja. Smo za popolno enakopravnost pri uporabi jezikov in pisav narodov in narodnosti, za upoštevanje ugovora vesti in tudi možnost drugačnega služenja vojaškega roka. Predlagamo strokovno proučevanje možnosti uvajanja nacionalnih enot v JLA. Zavzemamo se, da bi vsi študentje imeli možnost služenja vojaškega roka po končanem študiju in da imajo pravico do služenja vojaškega roka na območju svoje republike. V interesu Slovenije je, da se več mladih odloča za vojaški poklic. Predlagamo, da se komunisti iz JLA vključujejo v delo ZK na območjih, kjer živijo in da se postopno povežejo v organizacije ZK na terenu. Vojaška sodišča ne smejo soditi civilnim osebam.

Za "civilni" varnostni sistem

Varnost družbe je predvsem politično, ne pa le policijsko in vojaško vprašanje. Zato se bomo zavzemali za razvijanje varnostne kulture, krepitev domoljubne zavesti in skrb državljanov za varnost vsakega posameznika in celotne družbe. Strokovni organi in institucije naj operativno izvajajo ukrepe, ki varnost zagotavljajo. Pri tem delujejo v okviru pooblastil in pristojnosti, ki jih določajo z ustavo določeni organi in pod nadzorom skupščine. Metode in sredstva, oziroma načini izvajanja ukrepov so stvar strokovnosti.

15. ZA PREVREDNOTENJE NAŠE ZUNANJE POLITIKE

Za neuvrščeno, ki bo komplementarna z evropsko politiko

Politični zemljevid sveta se je spremenil. Večja soodvisnost in povezanost držav narekujejo aktivno zunanjo politiko, nov pogled na razorožitev in enakopravne možnosti vseh za razvoj. Jugoslavija naj jasno določi prednostne naloge, ki znotraj globalne, načelne in dovolj pragmatične zunanje politične usmeritve – upoštevaje prakso našega prevladujočega angažiranja v gibanju neuvrščeni – pomenijo vsestransko odprtost v svet in krepitev stikov z vsemi svetovnimi središči ekonomskega, političnega, znanstvenotehnološkega, kulturnega in drugega razvoja. Odprti moramo biti do vseh pozitivnih dosežkov in standardov sodobne civilizacije.

Bodočo združeno Evropo vidimo kot Evropo ljudi, ljudstev in narodov, držav, dežel in regij, odprto do drugih delov mednarodne skupnosti, demokratično urejeno in ekološko prijazno. Za takšno Evropo si bomo zlasti znotraj nove evropske levice in novih družbenih gibanj aktivno prizadevali. Svoboden pretok ljudi, idej in dobrin je temeljna postavka naše zunanje politike.

V Evropo, zdaj

Podpiramo usmeritve in stališča Skupščine SR Slovenije v zvezi z vključevanjem v integracijske procese v Evropi in usmeritve problemske konference RK SZDL v zvezi z Evropo 92. Vztrajali bomo pri pobudi za vstop SFRJ v Svet Evrope in EFTO. Predlagali bomo, da Skupščina

SFRJ izrazi jasno pripravljenost za tesnejše povezovanje države z Evropsko skupnostjo, ki naj v primernem roku omogoči polnopravno vključitev Jugoslavije v Evropsko skupnost. Zlasti bomo vztrajali pri vseh nujno potrebnih strukturnih in drugih prilagajanjih SRS in SFRJ evropskemu trgu.

Za sodelovanje s sosedi

V pohelsinški Evropi naj meje ne bodo ovira. V sodelovanju s sosedi zlasti poudarjamo pomen aktivne vloge manjšin in narodnosti kot subjektov političnega, kulturnega in gospodarskega sodelovanja med državami. Zavzemamo se za prehajanje mej z osebno izkaznico. Podpiramo pobude za oblikovanje demilitariziranih območij ter območij miru in varnosti v Evropi in v svetu ter vse druge pobude, ki prispevajo k boljšemu mednarodnemu sodelovanju, k razorožitvi in krepitevi mednarodnega zaupanja ter varnosti.

Za krepitev regionalnega sodelovanja

Zavzemamo se za krepitev obstoječih oblik regionalnega sodelovanja SRS in SFRJ ter iskanja novih možnosti regionalnega sodelovanja. Posebej podpiramo razvoj delovne skupnosti Alpe Jadran in razvijanje sodelovanja med balkanskimi in sredozemskimi državami.

Sodelovanje z vsemi demokratičnimi partnerji

Uvrščamo se v demokratično novo evropsko levico, v sodobne tokove socialističnih misli in drugih miselnih tokov, pri uresničevanju skupnih ciljev, ki so skladni z našim programom in interesi, bomo sodelovali z vsemi demokratičnimi silami in organizacijami v svetu. Posebej se zavzemamo za širitev in institucionaliziranje sodelovanja ZKJ s socialistično internacionalo.

16. ZVEZA KOMUNISTOV ZA DEMOKRATIČNI SOCIALIZEM

Enakopravnost za ustvarjalnost

Organiziramo se na način, v katerem so enakopravni, ne pa egalitarni ali avtoritarni odnosi bistvena spodbuda in jamstvo naše družbene uspešnosti ter zagotavljajo sprejemanje kakovostnih odločitev.

V ZKS se odpovedujemo demokratičnemu centralizmu

Demokratični odnosi v zvezi komunistov omogočajo, da vsak član, ki si to želi, v skladu s svojim znanjem rezultati dela in družbenim ugledom dosega vpliv v organizaciji in z njeno družbeno vplivnostjo tudi širše.

Upoštevanje manjšin – prednost v političnem boju

Opređeljujemo se za svobodo in odgovornost članov, za njihovo pravico do pobude in samoorganiziranja, za avtonomijo ravni odločanja, za osebno prevzemanje odgovornosti, za toliko zavestne in statutarno določene discipline, ki varuje potrebno akcijsko enotnost in s tem družbeno učinkovitost organizacije.

Različnost in pluralizem v zvezi komunistov ter tekmovanje alternativnih projektov hočemo spremeniti v svojo razvojno prednost in prednost ZKJ.

Organizirajmo se za učinkovito delovanje članov

Sedanja organiziranost ne omejuje. Zato bomo načela organiziranosti in organizacijsko mrežo, informiranje, usposabljanje, kadrovske politike, volitve, strokovne in tehnične službe organizacije ter njeno javno delovanje prilagoditi novi programski usmeritvi in spremembam družbene vloge in položaja ZK v političnem sistemu. Posebno pozornost bomo posvetili teritorialni organiziranosti ZK. V te oblike bomo sistematično in postopoma povezali vse člane naše zveze, hkrati bomo omogočali mreže interesnih skupin, v katerih želimo koncentrirati znanje in izkušnje, pobude in predloge aktivistov.

Strokovne službe zveze morajo biti uspešne in racionalne. Tudi tu je znanje ključni kriterij.

Usposabljanje

Ob racionalizaciji sedanjih institucij usposabljanja bomo s posodobljenim programom in metodami spodbujali razvoj sposobnosti aktivistov za teoretsko analizo in pragmatično delovanje pri uveljavljanju naših stališč, za soočanje s politično konkurenco in za prepričljivo javno nastopanje. Na nove temelje bomo postavili tudi obveščanje v ZKS in pri tem kritično uporabili tako izkušnje

v zvezi z listom in naložbo "Komunist" kot z glasnikom "Evropa zdaj".

Merili: program in statut

V ZKS se lahko vpiše vsakdo, ki sprejema njene glavne programske cilje, statut in plačuje članarino. Odpiramo se torej vsem, ki v ZK želijo delovati.

Na naši strani ni ovir

Načelo o apriornem nesprejemanju vernih v zvezo komunistov je anahronistično.

Postajamo programska zveza, zato Zveza komunistov Slovenije pri vstopanju ne bo več sprasovala ljudi, ali verujejo ali ne.

Zavezništva za družbeno prenovo

Socialna baza zveze komunistov so vsi ustvarjalci materialnih in duhovnih dobrin, ki hočejo enakopravno soustvarjati demokratično družbo evropske kakovosti življenja. To so posamezniki, družbeni sloji in skupine, ki se zavzemajo za demokratično nastajanje skupnih interesov, ki se upirajo ekološko brezčutni ekonomiji, brezobzirni privatizaciji, povprečništvu in rutinerstvu, nepravičnim družbenim razlikam, nezaupljivost do trga in podjetništva, monopolom, dominaciji, korupciji, samovolji odtujenih političnih, ekonomskih in oblastniških struktur. Zavzemamo se za vzpostavljanje družbenega zavezništva socialnih slojev, ki so nosilci družbene prenove. Naša družba se pluralizira in individualizira na podlagi ustvarjalnega dela, organizirane uporabe novega znanja, množične ustvarjalnosti, tržnega zagotavljanja ekonomske uspešnosti pa tudi na podlagi družbene solidarnosti.

Odgovorni smo najprej državljanom Slovenije

Od Čebinskega manifesta naprej smo nedvomno bili in ostali "tudi" nacionalna politična zveza, ki daje slovenskemu narodu in ljudstvu Slovenije v celoti na razpolago vse svoje sile.

Po različnih poteh k skupnim ciljem

V Jugoslaviji živijo številni narodi in narodnosti z velikimi razlikami v ekonomski razvitosti, s specifičnimi kulturami, navadami, izkušnjami in

običaji. Za nas so razlike bogastvo izhodišč in 1990.
možnosti za razvoj, ne ovira.

V razmerah neenakomerne demonopolizacije ZKJ in politične pluralizacije v Jugoslaviji je ZKS lahko uspešna in učinkovita le, če deluje samostojno in se svobodno povezuje v ZKJ. Pri vprašanih programa, statuta in nacionalnih interesov, ki so po presoji članstva ZKS temeljnega pomena, ZKS ne more biti preglasovana, oziroma je tako sprejete večinske odločitve ne obvezujejo. Ne glede na to, kako bo o položaju republiških organizacij odločil kongres ZKJ, to ne more spremeniti s tem programskim dokumentom opredeljenega položaja ZKS v ZKJ.

Družbene spremembe z reformo, ne z nasiljem

ZKS se zaveda svoje odgovornosti za miren in stabilen prehod v politično pluralno družbo, zato je reformistična (reformska). K svojim programskim ciljem teži z reformsko, legalno in legitimno politično akcijo, brez nasilnih sprememb politične ureditve.

Zaupamo, da bi nam zaupali

Zato bo enakopravno z drugimi političnimi subjekti soustvarjala in spoštovala nova družbena pravila političnega združevanja in obnašanja. Ne borimo se za idealno družbo daljne prihodnosti. Naš cilj so humani odnosi in boljše življenje že danes. Za njihovo udejanjanje se bomo zavzemali z demokratično politično akcijo svojih članov in organizacije v gibanjih civilne družbe in institucijah sistema.

S prenovo, spremembo ustavnega položaja in programom Za evropsko kakovost življenja prerašča ZK Slovenije v zvezo ljudi, ki so za demokratično prenovo, v spodbujevalko in nosilko demokratičnih družbenih sprememb. To poraja mnoga nova, izzivalna vprašanja o (dis)kontinuiteti komunističnega in socialističnega gibanja na Slovenskem, tudi o organizacijski strukturi in imenu naše organizacije.

TA PROGRAMSKI DOKUMENT PREDSTAVLJA KONGRESNI PROGRAM ZK SLOVENIJE IN JE TEMELJ ZA OBLIKOVANJE NOVEGA STATUTA ZKS IN AKCIJSKEGA PROGRAMA ZKS NA POSAMEZNIH PODROČJIH V NASLEDNJEM OBDOBJU TER ZA PRIPRAVO VOLILNEGA PROGRAMA ZVEZE KOMUNISTOV SLOVENIJE ZA VOLITVE

III. ODNOS ŠTRANK DO JUGOSLAVIJE PRED PRVIMI VEČSTRANKARSKIMI VOLITVAMI⁸⁴

Dokument št. 29: ⁸⁶

Slovenska kmečka zveza⁸⁷

Slovenska kmečka zveza si prizadeva:

1. za razvoj družinske kmetije kot najučinkovitejše in najracionalnejše oblike gospodarjenja v kmetijstvu, ki (hkrati) edina zagotavlja poseljenost in varovanje kulturne krajine;
2. za učinkovito varstvo obdelovalne zemlje;
3. za razvoj zadružništva – tako kmetijskega kot potrošniškega in drugega;
4. za pravično davčno politiko;
5. za vrnitev krivično odvzete lastnine;
6. za pravno varnost lastnine;
7. za oskrbo prebivalstva s kakovostnimi in zdravimi živili po ugodnih cenah ter stabiliziranje trga kmetijskih pridelkov;
8. za preprečevanje monopolov (gozdarskega, lovskega, trgovskega...) z ustrezno zakonodajo;
9. za tržno gospodarstvo z ekološkimi in socialnimi korekturami;
10. za spoštovanje vsakega dela, tako fizičnega kot intelektualnega;
11. za skladen regionalni razvoj Slovenije;
12. za temeljito reorganizacijo sistema socialnega zavarovanja, tako da bo vsem državljanom zagotovljena socialna varnost;
13. za zagotovitev enakih pravic pri zdravstvenem varstvu za vse državljanke;
14. za pomoč mladim družinam;
15. za pospeševanje solidarnosti med kmečkimi in nekmečkimi ljudmi;

⁸⁵ Nekaterne stranke se do Jugoslavije v svojih programih niso opredeljevale, ali so to storile le posredno, so pa (tiste, ki so vstopile v Demos, sprejele njegov program in Demosovo opredelitev do Jugoslavije, ki je izhajala iz Majniške deklaracije. Program Demosa je objavljen v prvem delu Virov o demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije (Dokument št. 45, str. 216-218).

⁸⁶ Programi so bili objavljeni v dnevem časopisju, v strankarskih glasilih, ali v obliki tiskanega propagandnega gradiva. Posamične verzije se med sabo tudi razlikujejo, ker so jih stranke dopolnjevale ali spreminjale, vendar gre predvsem za stilistične in manj vsebinske popravke. Večino programov je v posebni publikaciji marca 1990 objavil Jugoslovanski center za teorijo in prakso samoupravljanja Edvard Kardelj pod naslovom Koga voliti?! Programi političnih strank in list na spomladanskih volitvah v Sloveniji (uredila Slavi Krušič).

⁸⁷ Ustanovljena 12. maja 1988.

16. za ohranitev narodne kulture in poživitev kulturnoprosvetnega dela predvsem na podeželju;
 17. za ideološko neobremenjeno šolstvo in za razvoj kmetijskega šolstva;
 18. za dosledno spoštovanje človekovih pravic in temeljnih državljskih svoboščin;
 19. za sodelovanje s Slovenci izven meja republike Slovenije;
 20. za racionalizacijo in reorganizacijo državne in lokalne uprave in samouprave;
 21. za služenje vojaškega roka v Sloveniji, skrajšanje vojaškega roka, vštetje vojaškega roka v delovno dobo ter skrčenje stroškov za obrambo.
- Z uresničevanjem teh ciljev bomo gradili moderno socialno in pravno državo, ki bo svojim državljanom zagotavljala svobodno, duhovno ter gmotno bogatejše življenje.

Dokument št. 30:

Zveza slovenske kmečke mladine⁸⁸

PROGRAMSKE TOČKE

Program ZSKM je prenova kmetijstva. Cilj je celovit in vsestranski razvoj družinskih kmetij, vasi in podeželja, kar bo mladim omogočalo človeka vredno življenje na vasi. Kmečka samouprava, stroka in razum naj zamenjajo dogme in politikantstvo. Nihče naj več ne govori v imenu kmetov razen njih samih. ZSKM si bo tako z vsemi demokratičnimi sredstvi prizadevala:

1. za ohranitev in razvoj družinskih kmetij in posebno skrb družbe mladi kmečki družini,
2. za enakopraven položaj kmetijstva in oblikovanje nacionalne agrarne politike,
3. za agrarno reformo, ki bo omogočala prestrukturiranje slovenskega kmetijstva,
4. za posebno skrb družbe in ne le kmetijstva, hribovskim in obmejnim območjem, na katerih mora biti tak dohodek, da bo zadržal mlade na kmetijah,

⁸⁸ Ustanovljena 15. maja 1988, v začetku je bila pod pokroviteljstvom Zveze socialistične mladine Slovenije.

5. za popolno dejansko, ne le napisano izenačitev socialnega položaja kmetov in resničen prikaz položaja kmečkega stanu, še posebej tistega, ki je ogrožen,

6. za ekološko usmerjeno pridelavo zdrave hrane in zaščito in pravno varstvo kmetijskih obdelovalnih zemljišč,

7. za prenovo združništva na klasičnih zadružnih principih in vrnitev odvzete zadružne lastnine,

8. za odpravo vseh gospodarskih in političnih monopolov v kmetijstvu, živilstvu in gozdarstvu,

9. za sodobnejšo kmetijsko šolstvo, ki mora postati eno od osrednjih vzvodov nadaljnjega razvoja kmetijstva,

10. za ohranjanje tradicionalnih moralnih in etičnih vrednot, navad in tradicij kmečkega stanu.

ZSKM ni stranka v klasičnem pomenu, ampak stanovsko – politično gibanje, ki bo delovalo samostojno, neodvisno, odgovorno, po demokratičnih načelih ZA DEMOKRACIJO IN SVOBODO POSAMEZNIKA. ZSKM ne izključuje nikogar, celo nasprotno – zavzemala se bo za dialog, spoštovanje svobodne volje, svobodnega izražanja misli in javnega nastopanja. Oblika organiziranja ne sme zatreti in prevladati nad vsebino delovanja, temveč mora postati tak družbeni mehanizem, ki bo omogočal uspešno reševati različne interesne konflikte in pospeševati vse razvojne potenciale.

Dokument št. 31:

Slovenska demokratična zveza⁸⁹

PROGRAMSKA IZHODIŠČA

V tem programu so predstavljeni pogledi na dolgoročne cilje in usmeritve naše družbe. Slovenska demokratična zveza meni, da je predvsem treba spremeniti pojmovanje naše prihodnosti in preteklosti ter odnos do drugih sistemov. Dolgoročnih razvojnih ciljev in usmeritev ne bi smeli postavljati tako, da bi s tem razvrednotili realno uresničljive cilje v današnjem času. Odnos do preteklosti je treba spremeniti tako, da ne bomo izključevali materialnih in duhovnih pridobitev v imenu prihodnjih višjih ciljev, temveč da bomo

nagrajevali doseženo v realnih okvirih današnjega časa. V odnosu do drugih sistemov naj bi sicer uveljavljali svojo lastno specifično (kulturno, gospodarsko, politično) avtonomijo in samobitnost, vendar ne s takšnim izključevanjem, ki bi nas vodilo v stagnacijo.

Kot splošno razvojno perspektivo izpostavljamo potrebo po vse večji občutljivosti sistema za raznovrstnost potreb in zmožnosti posameznikov ob (hkratni) krepitvi odgovornosti človeka za probleme širšega družbenega in fizičnega okolja.

Namesto dosedanje enostranosti kolektivizma postavljamo v ospredje pobudo in ustvarjalnost človeka, ki naj bi mu zagotavljali več možnosti za njegovo uveljavljanje s seganjem prek togih družbenih struktur, institucionalnih usmernikov in posrednikov. Človeka ne postavljamo kot alternativo skupnosti oz. družbi: pač pa poskušamo uveljaviti njuno zblíževanje ter krepitev medsebojnih vplivov. Na ta način naj bi odpirali prostor bogastvu individualne raznovrstnosti, ki ga danes družbeni sistem dejansko ne priznava. Obenem naj posameznik družbe in družbenosti ne bi doživljal kot omejevanje, ampak kot sredstvo za lastno dopolnjevanje in obogatitev.

SDZ pri svojem delovanju ne more pristati na dane ozemeljske okvire delovanja in združevanja. Svojo vlogo v prihodnosti vse bolj opredeljujemo v odnosu do globalno družbenih okvirov v svetovnem merilu, bodisi da gre za naše gospodarsko, kulturno, znanstveno ali politično delovanje. Ko bi hoteli ohranjati svojo avtonomijo zgolj z zapiranjem v državne okvire, bi s tem, kot nam dokazuje današnje stanje, skozi zadnja vrata dejansko še povečali odvisnost in podrejen položaj.

Vendar se je treba zavedati tudi posledic našega odpiranja navzven in vključevanja v "Evropo brez meja". To vključevanje bo prineslo tudi številne nezaželene posledice; po eni strani pa bo zaostrovalo vprašanje nacionalnega preživetja v času informacijske dobe, ki je pred nami. Kljub temu menimo, da je treba izkoristiti nove možnosti informacijske in komunikacijske tehnologije, da bomo okrepili svojo povezanost v širšem prostoru. Namesto zaostrovanja odnosov in izključevanja med razredi, posameznimi sloji (npr. kmetje, delavci) in narodi, ki domnevno izkoriščajo drug drugega, postavljamo na prvo mesto vprašanje o celotnem družbenem bogastvu, ki ga je sposoben ustvariti naš narod (ki omogoča boljše življenje vsem, pa čeprav se relativne

⁸⁹ Ustanovljena 11. januarja 1989.

razlike povečujejo), kot pa zagotoviti večjo enakost, če ta povzroča upadanje rasti družbenega bogastva (enakost v siromaštvu).

SDZ se odreka vnaprej določenemu programu kot izhodišču za ustvaritev nove družbene ureditve. Taka vprašanja programska določenost otežuje prilagajanje razmeram v spremenljivem okolju. Kriza jugoslovanske družbe izvira iz nesposobnosti prilagajanja enopartijskega sistema spremembam.

Slovenska demokratična zveza in Zveza komunistov se bistveno razlikujeta od sposobnosti človeka, da si podreja svet, tako stvarnega kot družbenega, sam določa svoje mesto v njem, obseg in ureditev tega sveta. SDZ izhaja iz spoznanja, da se mora človek svetu predvsem prilagajati, če želi preživeti. V tem pogledu se SDZ pridružuje sodobnim holističnim pogledom na svet. To stališče za program SDZ pomeni predvsem odpiranje v nedefinirano prihodnost ter s tem povečanje sposobnosti družbe za prilagajanje spremembam.

Glede na pojmovanje sveta, kot se nam kaže v perspektivi nove svetovne paradigme, SDZ ne more temeljiti svoje dejavnosti na ideologijah preteklosti. Zato ne sprejema niti socializma niti komunizma niti kapitalizma kot nazorskih izhodišč za svojo dejavnost. V njih vidi ideološke konstrukte, ki človeka omejujejo pri njegovi miselni in ustvarjalni svobodi, ki je pogoj za njegovo preživetje. Glavni cilj prizadevanj SDZ je ohraniti naravne danosti in ustvarjati družbene razmere, ki naj posamezniku omogočijo preživetje in čim boljši razvoj njegovih osebnih sposobnosti.

Izhodiščni pogoj za ustvaritev razmer, v katerih bo posameznik lahko mnogo prispeval k razvoju družbe, je zagotovitev takšnih družbenih odnosov, kjer bodo meje za uveljavljanje posameznika čim manj utesnjene in razbremenjene države oz. ideološke prisile, pač glede na enake pravice drugih. Zaenkrat SDZ vidi možnost take družbene ureditve v demokraciji in v političnem pluralizmu. SDZ se zaveda, da so sedanja oblika in instrumenti demokracije (predvsem institucija predstavništva, politične stranke, večinsko načelo) vzorci, ki izvirajo iz pretekle ideologije nacionalne države, a danes ne ustrezajo več popolnoma potrebam sodobne družbe. SDZ jih sprejema kot nujnost, ki zaenkrat še nima alternative, pri tem pa si bo prizadevala ta demokratični mehanizem stalno izpopolnjevati in

nadomeščati z novim, na povsem pragmatični osnovi, kolikor se zanj odpirajo dejanske možnosti. Ne glede na vrsto in obliko mora sprejemljiva družbena ureditev omogočati proizvodnjo stvarnih in duhovnih dobrin, ki bo ustrezala možnostim prostora in naravnih bogastev ter ustvarjalnim sposobnostim slovenske družbe.

SDZ ne pristaja na žrtvovanje blagostanja prihodnjih rodov in na njihovo obremenjevanje zaradi gospodarskih in političnih načrtov, o katerih ne morejo soodločati.

Vzgoja, šolstvo in kulturna ustvarjalnost morajo v prvi vrsti služiti posamezniku, da lahko razvije svojo osebnost in človeško zmožnost, duhovne in druge ustvarjalne sposobnosti. Hkrati je treba izrabilo umske sposobnosti slovenskega naroda za napredek, tako na področju stvarne proizvodnje kot duhovnih stvaritev.

Socialna politika ima v družbenem upravljanju vlogo korektiva neskladnosti v družbenem in gmotnem položaju posameznika. Kot korektiv služi enakovrednemu vključevanju slehernega člana družbe v njeno življenje in ustvarjalnost, kadar neenakost v možnostih izvira iz razlogov, ki so neodvisni od posameznikove volje in prizadevnosti. Kot sredstvo zmanjševanja gmotne in statusne neenakosti v družbi, je socialna politika namenjena zagotavljanju skladnosti družbenega razvoja, kadar je ta ogrožen zaradi pretirane neenakosti onkraj meja zdrave tekmovalnosti. S primerno socialno politiko hočemo načelo tekmovalnosti in solidarnosti uravnovesiti v skladno celoto.

Ohraniti in zavarovati je treba naravne pogoje bivanja in ustvarjanja, tako za posameznika kot za ves slovenski narod. Zato bo SDZ uveljavljala in pospeševala vsa tista prizadevanja, ki hočejo: ohraniti in zavarovati slovensko ozemlje kot naselitveni in bivanjski prostor slovenskega naroda, ohraniti in zavarovati zemljo in naravna bogastva slovenskega naroda kot notranje uravnovešen ekosistem, ki bo zagotavljal možnost življenja in ustvarjanja ljudem na tem prostoru tudi v prihodnosti.

Tem ciljem je treba prilagoditi in podrediti urbanizem in stanovanjsko politiko, industrijsko in kmetijsko proizvodnjo, politiko zaposlovanja in demografsko politiko. Za vzdrževanje ravnotežja in zaščite narave je treba obvezno bremeniti tiste proizvodnje in dejavnosti, ki povzročajo ekološko obremenitev.

Za takšne cilje si lahko slovenski narod prizadeva

samo, če lahko samostojno odloča o svojih zadevah.

Zato si bo SDZ z vsemi močmi prizadevala, da slovenski narod uresniči svoje zgodovinske težnje po politični samostojnosti in si ustvari svojo lastno suvereno državo. Kot suverena država bo samostojno odločal o svojih povezavah z drugimi južnoslovanskimi narodi, pa tudi o svojem vključevanju v prenovljeno Evropo.

SDZ bo uveljavljala in pospeševala prizadevanja za zagotovitev celovite zaščite in razvoja narodnostnih skupin Italijanov in Madžarov na zgodovinsko dvojezičnem naselitvenem območju Slovenije.

SDZ se bo aktivno in neposredno povezovala z vsemi demokratičnimi organizacijami Slovencev v zamejstvu. V ta okvir sodi tudi sodelovanje s t.i. politično emigracijo. SDZ zahteva, da je treba diasporo prekiniti, ljudem, ki so dokazali svojo ljubezen do domovine, tako da so več kot štiri desetletja na tujem gojili njen jezik in kulturo, pa omogočiti, da se neovirano vrnejo. Pogoj za to je seveda politična, pravna in moralna rehabilitacija vseh, ki so bili obsojeni na montiranih procesih, ali pa se jim je nalepka narodnih izdajalcev nalepila s pavšalnimi in neargumentiranimi političnimi postopki. Narodna sprava je nujni sestavni del demokratizacije. Sprava in povezovanje z ljudmi, ki so več desetletij živeli v zahodnih, demokratičnih in gospodarsko učinkovitih družbah, je koristno za celotno slovensko družbo, saj bodo še kako dobrodošle in potrebne izkušnje delovanja tržnega gospodarstva, demokratičnih mehanizmov odločanja in končno tudi kapital.

POLITIČNI SISTEM

1. SDZ se je (v svoji "Programski izjavi", ki jo je sprejela januarja 19891 definirala kot gibanje za parlamentarno demokracijo, kot most iz stanja politične abnormalnosti v normalno politično stanje. V prvih razpravah ob ustanovitvi se SDZ ni želela predstavljati kot stranka, ker je menila, da nima pogojev, da bi lahko delovala. Pogoji za strankarsko delovanje v Sloveniji zaenkrat še niso nastopili. Na vprašanje, ali bi SDZ delovala kot stranka, ko bi bili za to pogoji, bi danes odgovorili pritrdilno. Dokler takšnih pogojev ne bo, bo SDZ delovala kot gibanje za vzpostavitev parlamentarne, strankarske demokracije!

2. Trenutno slovenska politika (in tudi politika

SDZ) formalno deluje v okviru SZDL. Ta organizacija, to se pravi, njeno komunistično vodstvo, odklanja strankarski, dopušča pa nestrankarski pluralizem oziroma pluralizem programov. Takšna "usmeritev" slovenske oziroma jugoslovanske politike se skriva za tezo, da je strankarski pluralizem epohalno "presežen" in da je še posebej neprimeren v naši deželi. Program SDZ izhaja iz svobode političnega združevanja in nujnosti organiziranega nastopa v političnem življenju.

3. Trenutno je na Slovenskem največ mest odločanja zasedenih po partijskem kriteriju. Ta je služil celo izganjanju strokovnjakov z redkih prostorov, ki niso bili zasedeni po partijskem kriteriju. SDZ se ne poteguje za to, da bi njeni člani zamenjevali komuniste, ampak se zavzema za zasedanje vseh mest v državni zgradbi po sposobnostih.

4. SDZ se poteguje za družbeno ureditev, kjer bo državni ustroj služil potrebam družbe in ne bo podrejen strankarskim interesom. Zato je bistvenega pomena depolitizacija državne uprave in strokovnih služb v gospodarstvu, znanosti in kulturi.

5. Popolnoma drugačno je vprašanje političnega predstavništva oz. sestave parlamenta. Ta ni strokovno, ampak politično telo, ki skrbi za to, da bi bili v družbi vsi interesi vsaj približno enakopravno reprezentirani.

Zato so potrebne volitve, na katerih se morajo pojaviti ustrezno zaščiteni kandidati. Država mora zagotavljati poštene pogoje tekmovanja.

6. Trenutno je v veljavi politični sistem, ki ne tehta in ne predstavlja dejanskih političnih interesov v Sloveniji. V tem sistemu imajo vnaprej zagotovljena mesta ZK in druge režimske organizacije s skupno značilnostjo, da niso strogo politične, ampak so generacijske, sindikalne oz. "krovne": ZSMS, ZZB, ZSS in SZDL. Sedaj veljavni skupščinski sistem je direktna preslikava vodilnih teles SZDL: niti prvo niti drugo telo ni podvrženo volilnim oz. kakšnim drugim legitimacijskim preizkusom. Edino točko legitimacije še danes predstavlja OF, za katero pa vemo, da so jo sestavljale bolj ali manj politične organizacije (krščanski socialisti, Sokolovi komunisti, kulturniki) in ki je sama proizvod izrednega političnega stanja (koalicijsko povezovanje v času nacionalne ogroženosti). Prava politična razmerja se lahko pokažejo le na volilnih "področjih", v katerih se morajo pokazati različni kandidati, ki jih podpirajo različne politične sku-

pine oz. organizacije. Na volitvah naj bi enakopravno tekmovala vse politične organizacije. V nasprotnem primeru se SDZ volitev ne bo udeleževala.

7. Za Slovence je primaren politični prostor Slovenija. V tem prostoru tekmujejo za politično predstavništvo zgolj državljani Slovenije. Ti odločajo tako o slovenski oblasti, kakor o slovenskem političnem predstavništvu navzven (zastopstvo v zvezni skupščini, v mednarodnih in nadnarodnih telesih).

8. Po opravljeni demokratični proceduri v Sloveniji se od nje izvoljeni predstavniki udeležujejo pogajanj in dogovarjanj s predstavništvom drugih narodov, republik oz. držav. Glede na popularne unitaristične "teorije" o demokraciji po pravilu en državljan – en glas, izjavljamo, da za slovensko državo ni sprejemljivo načelo, ki bi slovenske glasove seštevalo z glasovi drugih republik oz. držav. V tem primeru bi prišlo do preglasovanja (oz. majorizacije), ki je nevaren in nesprejemljiv koncept za pluralne države in mnogonarodne skupnosti, kot je npr. Jugoslavija. Jugoslavija je mogoča samo na podlagi konsenza narodov, ki jo sestavljajo. Zgodovinsko naključje, ki je povežalo v skupno državo jugoslovanske narode, se nam ne zdi zadosten argument za postavitve Jugoslavije kot odločilnega okvira za demokracijo. Ko bi uveljavili načelo majorizacije kot odločilni kriterij odločanja, bi bila Jugoslavija kot interesna skupnost nemogoča!

9. SDZ meni, da mora Slovenija dobiti novo ustavo, ki bo ustvarila pravno podlago za moderno in demokratično Slovenijo. Stališča SDZ izhajajo iz "pisateljske" ustave in iz Majniške deklaracije 1989. Posrednik teh stališč je Zbor za ustavo. Ta stališča vsebujejo:

- primarno pristojnost slovenske nacionalne države,
- svobodno odločanje te države o svojih povezavah z drugimi narodi,
- spoštovanje človekovih pravic in državljan-
skih svoboščin,
- politični pluralizem,
- družbeno ureditev, ki bo zagotavljala duhovno in gmotno blaginjo v skladu z naravnimi danostmi in v skladu s človeškimi zmožnostmi državljanov Slovenije.

10. Prišel je čas konkretnih priprav za vstopanje v Evropo. Poleg generalnih priprav (sprememba političnega sistema, sprememba zunanje politike...) je treba za našo lastno evropeizacijo

opraviti vse potrebne "homologizacije" od zakonodaje in gospodarstva do znanosti.

11. SDZ se zavzema, da se Slovenija kot suverena država pridruži Svetu Evrope.

GOSPODARSTVO

1. Socializem naj bi odpravil slabosti tržnega kapitalističnega gospodarstva, predvsem kapitalistično izkoriščanje in neučinkovitost. Toda sedemdeset let socializma v svetu kaže, da so socialistična gospodarstva manj učinkovita od kapitalističnih, po dosežkih na drugih področjih pa je zaostajanje še večje. "Graditev komunizma" je le draga stranpot v razvoju človeštva, bližnjica, ki se končuje v brezpotju.

2. Poskusi reformiranja so neuspešni; drugačni ne morejo biti, saj problemi izhajajo iz prepričanja, da je mogoče z administrativnim urejanjem nadomestiti delovanje tržnih zakonitosti in iz družbene oz. državne lastnine produkcijskih sredstev. Marksizem in dežele, ki na njem temeljujejo svoj razvoj, poudarjajo lastnino produkcijskih sredstev kot vir neenakosti in zanamarjajo lastnino kot dejavnik učinkovitosti.

3. Temeljni problem administrativnega gospodarstva, in nanj vezane družbene lastnine, je njegova neučinkovitost, ki izhaja iz slabšega gospodarjenja s kapitalom v družbeni lasti v primerjavi s tistim v privatni. Formalno je privatna lastnina produkcijskih sredstev najpomembnejši dejavnik odločanja o delu in podjetništvu v dejavnostih, v katerih so zaradi narave produkcije delo, lastnina in upravljanje neposredno povezani. Odnos do dela in upravljanje tistega, ki dela in sprejema odločitve o delu, je določen prav s to povezanostjo.

4. Formalna lastninska razmerja, ki so odločilna za učinkovitost, pa so manj pomembna za delitev družbenega produkta, saj je mogoče z naknadnimi posegi zagotoviti, da se del dohodka od kapitala prerazdeli in tako vzpostavlja večja enakost, ne da bi se zmanjšala iniciativnost. Šele lastnina potrošnih sredstev je v resnici zasebna, spet ne glede na to, ali jo proglasimo za družbeno ali ne. Če hočemo zagotoviti gospodarsko učinkovitost z veliko stopnjo enakosti in splošno blaginjo – ne pa enakost v revščini – je edino realno naknadno vzpostavljanje večje enakosti. Gospodarska uspešnost sicer ni edini kriterij za presojo gospodarskega sistema in njegovih te-

meljev, gotovo pa ta kriterij ni zanemarljiv. Doseganje drugih družbenih ciljev namreč ni neodvisno od uspešnosti gospodarjenja.

5. Potrebna je radikalna deregulacija. Z upravnimi posegi ni mogoče nadomeščati tako imenovanih ekonomskih zakonitosti ali z njimi ustvarjati konstrukcij, ki se razlikujejo od naravnih ("sebičnih") ekonomskih ciljev gospodarskih subjektov. Določanje organizacijskih oblik in ravnanja gospodarskih subjektov ne sodi v ustavo! Vendar pa so nujna določila, ki so namenjena temeljni zaščiti delavcev, podjetnikov in lastnikov, šibkejših pred močnejšimi, naravnega in drugega narodnega bogastva pred nesmotrnimi posegi in dolgoročno škodljivimi ravnanji.

6. Potrebno je odprto, tržno gospodarstvo, s samostojnimi gospodarskimi subjekti, neodvisnimi od političnih posegov; vendar s subjekti, ki so ekonomsko popolnoma odgovorni za svoje ravnanje. Gospodarske in druge organizacije so samostojne in enakopravne nosilke pravic in obveznosti v pravnem prometu. Z zakonom se lahko izjemoma omeji samostojnost le, če je to nujno za življenje in delo državljanov Slovenije.

7. Tujci pri gospodarjenju ne morejo imeti več pravic kot državljani Slovenije. S privilegiranim položajem tujcev v gospodarjenju bi ustvarjali polkolonialno gospodarstvo, v katerem bi bila lastnina tujcev bolj zaščitená od lastnine državljanov Slovenije, kar je tudi ekonomsko zgorešeno.

8. Gospodarstvo lahko deluje uspešno le, če je trg popoln, to je, če je sestavljen iz trgov produktov in trgov proizvodnih dejavnikov, delovnih storitev, podjetništva in kapitala. To je praktično mogoče le, če so v gospodarstvu dovoljene vse oblike lastnine produkcijskih sredstev in nagrajevanje po prispevkih vseh dejavnikov. Odprava družbene lastnine je pogoj, brez katerega bodo jalovi vsi programi izhoda iz ekonomske stagnacije in nazadovanja.

9. Gospodarstvo je lahko uspešno le, če temelji na notranji konkurenci in če je odprto tuji konkurenci. To omogoča trg, ki nima omejitev. Tega ni mogoče doseči s centralizacijo makroupravljanja na ravni federacije, ampak z večjo neodvisnostjo gospodarskih subjektov od političnih struktur na vseh ravneh. Ker razlike v stopnji razvitosti republik terjajo tudi razlike v gospodarskem sistemu in ekonomski politiki, je treba takoj prenesti večino ekonomskih pooblastil

federacije na zakonodajne, izvršne in druge organe republik in pokrajin. O tem, katera gospodarska pooblastila ostanejo federaciji ali konfederaciji, odločajo organi posameznih republik in pokrajin; to uredijo v svojih ustavah.

10. Inflacija, stagnacija, zadolženost, brezposelnost in neučinkovitost so posledice gospodarskega sistema, ki gospodarske subjekte sili v "nesmotrne" odločitve, ki jim namesto napredka omogočajo golo preživetje.

11. Izdajanje denarja, uravnavanje njegove kvalitete in količine, oblikovanje deviznih rezerv in druga vprašanja monetarnega sistema ter njegovega delovanja morajo biti v pristojnosti organov Slovenije in njene narodne banke.

KMETIJSTVO

1. Povojna kmetijska politika v Sloveniji je ves čas temeljila na ideoloških, ne pa na gospodarskih, narodno obrambnih, socialnih in ekoloških utemeljitvah. Med cilji je bila na prvem mestu sprememba družbenoekonomskih odnosov na vasi. Šlo je za to, da odpravijo kmeta kot svobodnega podjetnika, da preprečijo vsak dohodek ki ne izvira neposredno iz fizičnega dela, in da vso akumulacijo, usmerijo najprej v državne, potem pa v družbene sklade. Oblikovalci te politike so seveda računali tudi z gospodarskimi učinki. Cilja sta bila proletarizacija kmetov in razvoj agrarne industrije, ki naj bi bila tudi gospodarsko uspešnejša od kmečke pridelave.

2. Sredstva te politike so se menjavala zaradi stalnih neuspehov: od prisilne kolektivizacije, uvedbe agrarnega maksimuma, nacionalizacije (podružbljanja) vsega združnega premoženja, uvajanja socialistične kooperacije; do združevanja dela, sredstev in zemlje. Vse to je imelo za posledico drobljenje kmetij, deprofesionalizacijo kmetijskega poklica, pretirano deagrarnizacijo nekaterih območij, opuščanje kmetovanja, pretirano izgubo kmetijske zemlje zaradi urbanizacije, relativno neučinkovito in drago pridelavo hrane na kmetijah.

Neučinkovitost družbene agrarne industrije in njena ekološka problematičnost izvirata iz pretirane koncentracije proizvodnih kapacitet in sistema upravljanja. Oba sektorja se torej sistematično odmikata od optimalne alokacije proizvodnih dejavnikov in trgu prilagojenega organizacijskega in upravljalnega sistema. V takih

razmerah o strukturi pridelave niso odločali trg in naravne danosti.

3. Kmetijsko politiko je treba zastaviti na nacionalno gospodarsko utemeljenih ciljih, podobno kot so to storili v demokratičnih državah Evrope z uspešnimi nacionalnimi ekonomijami. Cilji so naslednji:

- gospodarski: pridelovanje kvalitetne, zdrave hrane po sprejemljivih cenah,
- narodno obrambni: ohranjanje sposobnosti kmetijstva za preskrbo nacije v krizi, ko je odvisna od lastne pridelave,
- ekološki: varovanje kmetijske zemlje in ohranjanje rastlinskega in živalskega sveta,
- socialni: ohranjati poseljenost, obvladovati ves nacionalni gospodarski prostor in kultivirati pokrajino.

4. Kmetijstva ni mogoče prepustiti izključno trgu. V razviti nacionalni ekonomiji država neposredno intervenira tudi v kmetijstvu. Pomembno je, da so cilji in sredstva demokratično sprejeti, izvajani in usklajeni s potrebami in možnostmi nacionalne ekonomije.

Kmetijstvo kot agrikultura je del splošne kulture. Gre za kulturo, prehrane, pridelave, bivanja, dela in kultiviranje krajine.

5. Spremembe v strukturi kmetij, kot tudi strukturi pridelave, so počasne. Uspešnost kmetijske politike se kaže v tem, kako pospešuje strukturno prilagajanje v skladu s cilji in tehnološkim razvojem. Ker bo treba postopno nadoknaditi zamujena desetletja in odpraviti posledice preteklih napak, potrebujemo zelo aktivno kmetijsko politiko. Njena učinkovitost bo odvisna tudi od razvoja drugih gospodarskih panog in demokratičnega razvoja drugih gospodarskih panog.

6. Predvsem je potrebno:

- odpraviti agrarni maksimum,
- vrniti zadružno premoženje,
- z intervencijami v kmetijstvu zagotavljati interes za poklicno kmetovanje in usmerjati preoblikovanje kmetij,
- pospeševati stabilen trg, zadružništvo in kmetijsko šolstvo,
- postopno predati sklad družbenih kmetijskih in dela gozdnih zemljišč v uporabo kmetom,
- odpraviti neracionalno in narodno obrambo, ekološko in socialno zgrešeno agrarno industrijo,
- uskladiti vse zakonodaje z navedenimi cilji, (na primer: zakon o zadrugah, o gozdovih, o prometu s kmetijskimi zemljišči, o dedovanju in socialnem varstvu kmetov).

VARSTVO OKOLJA

1. Po vojni je prišlo v Sloveniji do neorganškega, razdiralnega industrijskega razvoja, stihijske urbanizacije in pospešene deagrarnizacije. Posledica tega je današnja kritična onesnaženost pokrajinskih elementov Slovenije, kot so zrak, voda, prst in rastlinstvo, ter razvrednotenje in celo propadanje celih pokrajinskih ekosistemov. V nekaterih predelih je že resno ogroženo zdravje in počutje ljudi.

2. Več kot očitno je, da v Sloveniji ne premoremo odločne celovite in dolgoročne politike varstva okolja. Odgovorni za nastale razmere se še naprej oklepajo preživelega pogleda, po katerem je narava neomejena zakladnica surovin in energije ter odlagališče odpadkov, smisel človekovega življenja pa je v njenem izkoriščanju.

Slovenska demokratična zveza se zavzema za tako ekološko politiko, ki vidi človeka in njegovo okolje kot del narave. To pomeni, da se zavzemamo za aktivno partnerstvo med ljudmi, kot tudi med ljudmi in naravo; ohranitev človekovega okolja imamo za pomemben korak k izboljšanju kvalitete življenja.

3. V tem smislu se izrekamo za:

- tak način gospodarjenja, ki ni usmerjeno zgolj v kratkoročno večanje materialne proizvodnje in porabe, ampak vidi zagotovilo dolgoročne ekonomije v spoštovanju ekoloških zakonitosti in nujnosti;
- takojšnjo zaustavitev nadaljnega onesnaževanja in sanacijo najbolj perečih problemov;
- znižanje vseh pravno še dopustnih meja onesnaževanja okolja, količin strupenih snovi v živilih in proizvodih ter zaostren nadzor nad onesnaževalci;
- varčno rabo surovin in energije;
- opustitev industrije, proizvodnih postopkov, proizvodov in snovi, ki motijo ravnotežje v naravi in ogrožajo zdravje in življenje ljudi;
- trajno prepoved gradnje novih jedrskih elektrarn, opustitev proizvodnje v rudniku urana Žirovski vrh ter prehod na obnovljive vire energije;
- alternativne biološke oblike kmetovanja, ki zagotavljajo zdrava živila in varujejo naravo;
- "mehko", decentralizirano tehnologijo, ki spodbuja procese decentralizacije in je nenasilna do okolja;
- human, varen, ekonomičen in naravi neškodljiv promet;

- zaščito živalskega in rastlinskega sveta, torej tudi varstvo živali pred mučenjem;
- večjo vlogo javnosti pri posegih v naravo.

NASELITVENA IN STANOVANJSKA POLITIKA

1. Slovenska demokratična zveza meni, da ima vsakdo pravico odločati o pogojih in načinu svojega prebivanja in si sam ali v sodelovanju z drugimi prizadeva za njihovo urejanje.
2. Odločanje o poselitvi prostora, velikosti naselij in opravljanju dejavnosti, ki vplivajo na kakovost prebivanja, je splošna pravica, ki jo naseljenci na nekem širšem območju ali v posameznem naselju izvajajo preko skupnega odločanja. Te temeljne pravice ni mogoče prenesti na organe državne uprave.
3. Gospodarska politika in politika zaposlovanja morata biti podrejeni politiki naseljevanja in kakovosti bivanja.
4. Pravica do stanovanja je splošna pravica slehernega državljana Slovenije, njeno uresničevanje pa bremeni vsakega posameznega uziivalca te pravice.
5. Vsakdo ima pravico odločati o načinu uresničevanja pravice do stanovanja in o velikosti stanovanja.
6. Država se v izvajanju stanovanjske politike opredeljuje do stanovanj kot do trajne potrošne dobrine. Zato:
 - politika plač oz. nagrajevanja (kolikor država na to področje posredno ali neposredno vpliva) upošteva stroške za (minimalno) zagotavljanje pravice do stanovanja;
 - država se bi smela omejevati števila stanovanj v zasebni lasti, ne bi smela predpisovati obsega in zasedenosti stanovanj oz. njihovega števila, prav tako pa ne bi smela z davki ali prispevki za gradnjo stanovanj neposredno bremeniti stroškov proizvodnje v gospodarstvu.
7. Država naj z ukrepi stanovanjske politike pomaga državljanom pri uresničevanju njihove pravice do stanovanja. Pri tem pa ne sme ustvarjati posebnih privilegijev za posamezne kategorije prebivalcev ali gospodarskih organizacij.
8. Združevanje na področju stanovanjskega gospodarstva, tako za stanovanjsko gradnjo kot za stanovanje, je svobodno, in ga država s svojimi ukrepi ne bi smela omejevati niti predpisovati prisilnih oblik takega združevanja.
9. Država naj s svojimi ukrepi poskrbi, da se

gradnja in vzdrževanje stanovanj vključujeta v hranjenje in bogatitev slovenske kulture in naravne dediščine.

JAVNE SLUŽBE

1. Javne službe so tiste dejavnosti, bodisi družbene službe ali dejavnosti gospodarske infrastrukture, ki so nujne za življenje ljudi in delovanje družbe, hkrati pri njih tržne zakonitosti ne delujejo ali ne delujejo v celoti. V zvezi z njihovim izvrševanjem mora imeti država posebne naloge in pristojnosti.
2. Za nobeno dejavnost v družbi ni mogoče vnaprej in za vse čase določiti, da jo je treba ob upoštevanju njenih značilnosti in okoliščin, v katerih se izvaja, natančno določiti, kateri njen del se lahko izvršuje preko trga in za ostali del z zakonom določiti, da gre za javno službo in urediti njen položaj. V številnih primerih je ustrežnejše, da se določijo organizacije, ki so tako pomembne, da je njihova dejavnost javna služba, medtem ko enaka dejavnost drugih organizacij to ni (javne bolnice v primerjavi z drugimi organizacijami ali posamezniki, ki opravljajo zdravstveno dejavnost).
3. Prav tako ni mogoče za nobeno javno službo vnaprej natančno določiti načina njenega izvrševanja, ampak ga je treba prilagoditi posebnostim te javne službe in razmeram, v katerih se izvršuje. Pri tem mora država s svojimi ukrepi minimalno posegati v organiziranje javnih služb. Zagotoviti mora le, da se te službe izvršujejo v minimalnem obsegu, ki je potreben za obstoj in razvoj vsakega posameznika in družbe.
4. Za tak obseg izvrševanja javne službe mora država zagotoviti tudi potrebna sredstva v okviru javnih financ. Pri tem mora o teh sredstvih in programih, za katere so namenjena, odločati republiška skupščina, bodisi ob sprejemanju proračuna ali ob odločanju o finančnem načrtu posebnega sklada.
5. SDZ meni, da so obveznosti Slovenije do federacije in nerazvitih v mnogočem prispevale k temu, da so javne službe povsem obubožane in pred razpadom. Zato se SDZ ne more strinjati s tolikšnim odlivanjem narodnega dohodka iz Slovenije, dokler ni v zadostnem obsegu poskrbljeno za financiranje javnih služb v Sloveniji.

ZDRAVSTVO

Financiranje zdravstva je bistveno premajhno, pa naj izberemo katerikoli veljavni primerjalni kazalec: naša družba mu namenja vsaj za dva do trikrat manjši delež družbenega proizvoda kot razvite evropske države.

"Bolezni" zdravstva so: relativno zaostajanje standardov znanja in izkušenj v primerjavi z razvitim svetom, inflacija strokovnih in znanstvenih nazivov, nepriznavanje različne sposobnosti in delovnega prispevka, odsotnost iniciativnosti in kompetitivnosti, zmanjševanje občutka osebne odgovornosti in podcenjevalen odnos do raziskovalnega dela.

V Sloveniji nimamo niti pravega načrta dolgoročnega razvoja zdravstvenega varstva niti strokovne ustanove, ki bi imela pooblastila in realno moč, da bi skrbela za usklajen razvoj zdravstvenega varstva v vsej republiki. Razdrobljenost zdravstvenega varstva le dosegla tolikšno stopnjo, da zdravstveni delavec ne nastopa kot posameznik, ki zdravi tiste bolnike, ki so dovolj prosvetljeni, dovolj vztrajni ali dovolj bolni, da se po pomoč zatečejo, nima pa na razpolago enotnega sistema, preko katerega bi se lahko aktivno obračal k vsemu prebivalstvu. To dejstvo v povezavi s trajno pomanjkljivim financiranjem je povzročilo določeno stopnjo diskriminacije na področju ene od temeljnih pravic: pravice do zdravja. Med možnostima, da bi razvijali "nekaj" medicine za vse prebivalce ali "vso" medicino za nekaj izbrancev, se tehnika danes nagiba k drugi izbiri.

Predlagamo naslednje spremembe:

1. Financiranje zdravstva je treba podrediti ekonomskim zakonitostim. Opredeliti je treba osnovni (zagotovljeni) program zdravstvenega varstva, ki mora biti dostopen vsakemu prebivalcu Slovenije. Sprejem obsega tega programa (in s tem tudi njegove cene mora postati pristojnost republiške skupščine. V skupščini se bo treba boriti, da bodo sredstva za osnovni program vsaj postopno napredovala do dvakrat večjega deleža družbenega proizvoda, kot ga ima zdravstvo na razpolago danes.

2. Za druge oblike zdravstvenega varstva, ki jih zaradi omejenih finančnih sredstev ni moč zagotoviti z osnovnim programom, je treba zagotoviti možnost različnih oblik prostovoljnega dodatnega zavarovanja. Participacija kot način zbiranja dodatnega denarja je krivična, ker prizadene posameznika v času bolezni ali starosti, ko je gmotno najbolj ranljiv.

3. Tekočo in dolgoročno zdravstveno politiko, s tem pa tudi kriterije dodeljevanja sredstev in opredeljevanja prednostnih nalog, morajo oblikovati strokovnjaki.

4. Podpreti je potrebno tiste zdravstvene delavce, ki se borijo proti današnji naravnosti zdravstvenih delavcev k bolezni in ne k bolniku. To odtujenost, ki jo vse bolj občutijo bolniki, bo seveda morala odpraviti stroka, preostala družba pa ji lahko pomaga pri izvedbi tistih sprememb, ki so za ta cilj potrebne: okrepitev pomena posebnega oz. družinskega zdravnika, odpravljanje organizacijskih in izobraževalnih oblik, ki do nesmisla drobijo medicinsko stroko na subspecialnosti, priznavanje razlik v kvaliteti dela in temu ustrezno nagrajevanje itd.

5. Omogočiti je treba možnost zasebnega dela v zdravstvu. To zasebno delo pa mora biti tesno povezano z javnim zdravstvenim varstvom v enoten sistem, tako da bodo zanj veljali enaki kriteriji strokovnosti in nadzora. Zasebno delo je treba omogočiti vsem zdravnikom, v omejeni obliki tudi zdravnikom v javnem zdravstvu. Samo na ta način se bo bolnik v stiski zatekel k zdravniku, ki mu najbolj zaupa.

ŠOLSTVO

1. Problem reformirane šole seveda ni le problem stroke, ampak je predvsem problem notranje protislovnih ideoloških temeljev, na katerih je grajena reformirana šola. Takšna šola predpostavlja, da bi moral za vsak visokošolski poklic obstajati nekakšen srednješolski ekvivalent. Najprej se moramo zavedati, da je ukinitvev gimnazije antiintelektualno barbarstvo, s katerim je oblast poskušala zatreti avtonomni razum. Je še zadnji obupni poskus izdelave poslušnih samoupravljalcev, s katerimi je oblast naselila krasni novi svet in tako obdržala vajeti v rekah brez družbenih pretresov. Dandanes je seveda mnogim že povsem jasno, da je ta poskus propadel. Zato je edina hitra in učinkovita rešitev iz šolske krize takojšnja restavracija gimnazije. SDZ se zavzema za reafirmacijo ugleda učiteljev v slovenski družbi.

2. Neposredna finančna zveza med segmenti srednjega šolstva z gospodarstvom je nesprijemljiv eksperiment lokalnih povratnih zank, ki sistematizira antiintelektualizem, saj je gospodarstvo zainteresirano predvsem za financiranje tistih programov, ki vzgajajo (malo izobražene)

specializirane, po možnosti že priučene delavce.

3. Preveliko število programov ima med drugimi za posledico prehudo specializacijo in parcializacijo.

4. V programih, ki zadoščajo za nadaljevalni študij na univerzi, so se pojavili ob reformi mnogi specializirani predmeti, ki so jih pred tem poučevali na univerzi. To ni potrebno tistim, ki naj bi študij nadaljevali, ampak onim, ki naj bi se po srednji šoli zaposlili. To je dvakratna neumnost, ker gre za zahtevno snov je jasno, da to dela težave predvsem slabšim, tistim, ki ne bodo študirali. Snov, ki je vzeta iz visokošolskega konteksta, je mogoče na srednješolski ravni obravnavati le informativno; zato je "računalniškemu", "naravoslovnemu" in drugim tehnikom čisto odveč. Na ta način produciramo plitvo izobražene "fahidiote."

5. To, kar se danes dogaja s šolsko populacijo pri nas, spominja na narodno samouničevanje. Ni mogoče ostati ravnodušen ob šolah, ki imajo manj kot 60 odstotno prehodnost. Takoj in brez-pogojno bi morali popraviti nespametno previsoke standarde, ki skoraj polovici neke generacije vcepljajo v glavo misel: tepci ste, niste sposobni normalno končati te (srednje ali druge) šole. Strokovna društva, ki združujejo učitelje in profesorje, bi morala razložiti, da s tako "kvazi" kvaliteto uničujemo velik del naše populacije. Seveda so negativne ocene potrebne, vendar morajo zajeti le tisti mali del populacije, ki je glede na Gaussovo distribucijo vedno prisoten. Najbolj pošastno pa je, da takšno uničevanje mladine zganja družba priučenih delavcev, med katerimi je veliko ljudi, ki za pedagoško službo nimajo ustreznih kvalifikacij. Nujno je koncipirati šolstvo, v katerem bo motivacija pozitivna!

6. Tudi na univerzi je treba poskrbeti za ublažitev velikega osipa. Potrebujemo višje šole, ki jih lahko brez večjih težav konča vsak maturant. Namesto, da razpravljamo o osipu, bi morali najbolj uspešne študente iz višješolskega programa po drugem letniku (ali celo po prvem) napotiti z višješolskega na visokošolski študij. Za normalno dolžino študija bi morali priznati povprečno (ali še daljšo) študijsko dobo, tiste, ki jim uspe diplomirati v krajšem roku, pa bi morali nagraditi. Podobne bi morali koncipirati tudi podiplomski študij. Vsakega diplomanta bi morali napotiti na specializacijo, še posebej, če ima delovne izkušnje. Najboljše specializante bi napotili na magistrski študij, najboljše magistrante

pa bi morali družbeno podpreti, da bi lahko nadaljevali z doktorskim študijem. Med pripravo doktorata – ko bi delal na univerzi – bi moral doktorant dobivati plačo.

7. Medtem ko je za uveljavljanje nacionalne suverenosti nujna koncentracija družbene moči v političnem sistemu, je za prilagajanje na mednarodno okolja in za vključevanje v Evropo po letu 1991 ključnega pomena koncentracija družbene moči na univerzi in v drugih znanstvenoraziskovalnih ustanovah. Zato SDZ meni, da je življenjska moč slovenskega naroda odvisna predvsem od vpliva univerz na celotni družbeni razvoj. S tem v zvezi se bomo zavzemali za prenos večjega dela družbene moči s politike na univerzo.

8. Univerza lahko opravlja svoje intelektualno in znanstveno poslanstvo, če je samostojna. Zakon naj ureja samo splošna načela ureditve odnosov na univerzi.

9. Višješolske programe je treba izločiti iz univerze in prepustiti višjim šolam.

10. Odpraviti je treba dolgoletno negativno selekcijo z opustitvijo subjektivnega moralno-političnega kriterija kot ostanka stalinističnega razdobja. Uveljaviti je treba objektivno merljive in dokazljive profesionalne kriterije mednarodne reputacije.

11. Univerza lahko načeloma vključuje tudi privatne oddelke. To velja predvsem za "Tretjo univerzo", ki bi bila lahko v celoti privatna.

RAZISKOVALNA DEJAVNOST

1. Raziskovalna dejavnost v svojem povprečju oz. v svojem končnem učinku ne generira v zadostni meri inovacijskih procesov niti ne uspeva uveljaviti Jugoslavije oz. Slovenije v mednarodni znanosti. Razmeroma velika raziskovalna sredstva so zato porabljena neučinkovito in brez ustreznih rezultatov. Vzroki za to so v nizki motiviranosti, neracionalni porabi časa za samoupravljanje in v dejstvu, da mednarodno priznani raziskovalni rezultati niso bistveno merodajno merilo za napredovanje in za zasedbo višje vrednotenih in zlasti vodilnih mest v družbi.

2. Delo vsakega raziskovalca morajo po daljšem časovnem razdobju npr. po štirih ali petih letih preveriti in vrednotiti njegove dosežke po mednarodno priznanih merilih.

3. SDZ nasprotuje raziskovalni politiki, ki povzroča beg možganov. Gre za sposobne mlade

ljudi, ki pri nas – ob splošno razglašenem tehnološkem zaostajanju – ne vidijo možnosti za uveljavljanje svojih sposobnosti.

4. Pokazati moramo več iniciative za odpiranje inštitutov z mednarodnimi ustanovitelji in z mednarodnimi sredstvi na točkah, kjer lahko uveljavljamo svoje prednosti.

5. SDZ podpira zamisel o privatnih raziskovalnih inštitutih. Takšni zunanji dobavitelji znanja bi omogočili razvojno in raziskovalno podporo mali industriji.

KULTURA

1. Kultura (produkcija, reprodukcija in promocija umetnosti, založništvo, knjižničarstvo, množični mediji, varstvo kulturne dediščine...) je za Slovence posebej občutljivo interesno in delovno področje. Kolikor se – zaradi omejitev, ki jih predstavlja omejeno število potrošnikov – kultura ne more vzdrževati sama, mora zanjo poskrbeti država, vendar ne tako, da se vmešava v njeno vsebino, ampak tako, da pospešuje njene procese.

2. Prvi del državne kulturne politike naj se uresničuje z davčnimi olajšavami: vsi, ki investirajo v kulturo, so oproščeni določenih davkov. Drugi del naj se uresničuje prek skupnosti ali skladov, ki jih vodijo od skupščine izvoljeni strokovnjaki in upravljalci, ki uživajo zaupanje volilcev. Ti skladi pridobivajo denar tudi iz drugih, nedržavnih virov.

3. Posebno pozornost kulturne politike naj uživajo naslednje kulturne dejavnosti: knjižna produkcija, reprodukcija in promocija, revije in časopisi, gledališče, glasbena produkcija in reprodukcija, film, varstvo kulturne dediščine, likovna umetnost, kulturno sodelovanje v slovenskem kulturnem prostoru, promocija slovenskih del v tujini...

4. Posebno pozornost bo kulturna politika posvečala tudi kulturnemu, še posebej jezikovnemu izobraževanju. Glede na izpostavljen mednarodni položaj Slovenije se morajo učenci že v najbolj zgodnji dobi učiti tujih jezikov. Poleg angleščine naj bodo posebne pozornosti deležne predvsem nemščina, italijanščina in jeziki sosednjih oziroma v Sloveniji živečih narodov.

SOCIALNA POLITIKA

1. S socialno politiko želimo zadovoljiti osnovne potrebe vseh državljanov. Kriterij zadovoljitve je

v tem, da so ustvarjeni potrebni pogoji za polnovredno posameznikovo vključevanje v družbeno dogajanje.

2. Tistim, ki si ne morejo z delom zagotoviti zadovoljevanja osnovnih potreb, zagotavlja država tudi ustrezna materialna in politična sredstva, tistim, ki so dela zmožni, pa nudi pravno varnost in močnost ekonomske iniciative pri samostojnem zadovoljevanju teh potreb.

Namesto vsesplošnega izenačevanja vseh slojev prebivalstva SDZ predlaga takšno socialno politiko, ki uveljavlja večjo socialno varnost za dela nezmožne in večjo pravno varnost za dela zmožne.

3. Na področju zaposlovanja bomo dajali prednost samozaposlovanju, oziroma ustvarjanju možnosti za samostojno delo z lastnimi sredstvi. Zavzemali se bomo za deregulacijo vseh vidikov zaposlovanja, zlasti še za kar so posebej zainteresirane matere z mladoletnimi otroki. Prav tako se bomo zavzemali za prostovoljno in sporazumno upokojevanje, pri čemer pa ne smejo biti ogrožene dosedanje pravice upokojencev.

4. V Sloveniji ne sme biti njen državljan pri zaposlovanju diskriminiran pred nedržavljanom Slovenije.

DOMOVINSKA OBRAMBA

1. Temelj obrambne politike SDZ je domovinska obramba. Ta predpostavlja nestransko in neideološko vojsko, ki je strokovno samostojna, politično pa pod nadzorstvom demokratično izvoljenih civilnih organov. Domovinska obramba izhaja iz zavesti in pripravljenosti posameznika za obrambo domovine ter na politični suverenosti slovenskega naroda na področju obrambe, kar pa ni ovira za potrebno tehnično in strokovno enotnost obrambnega sistema v pogojih skupnega življenja z drugimi narodi.

2. Taka usmeritev zahteva: da o strateških vprašanjih obrambne politike odločajo demokratično izvoljeni civilni predstavniški organi, ne vojaški sveti ali vrhovni komandant, o strokovnih vprašanjih obrambe pa vojaški štabi in ne civilni komiteji in odbori; zmanjšanje mirnodobne armade s skrajšanjem vojaškega roka. Del tako pridobljenih sredstev se uporabi za razbremenitev gospodarstva, del pa za modernizacijo oboroženih sil, izboljšanje mobilizacijskega sistema, dvig življenjskega standarda vojaških starešin in vojakov ter večjo profesionalizacijo in

strokovnost oboroženih sil v celoti; uveljavljanje nacionalne suverenosti z enakopravnostjo jezikov v oboroženih silah, enakopravnim zastopanjem v starešinskem sestavu in ukinitvijo eksteritorialnega služenja vojaškega roka;

- priznavanje pravice do ugovora vesti in civilne službe s pomočjo procedure preko civilnih organov;
- demilitarizacijo podjetij, šol, kulturnih in znanstvenih ustanov;
- ukinitve vojaških sodišč v mirnem času;
- prepoved vmešavanja vojske v politične zadeve;
- uradni in poveljevalni jezik vojaških enot v Sloveniji naj bo slovenščina.

Dokument št. 32:

Socialdemokratska zveza Slovenije⁹⁰

1. PROGRAMSKA IZHODIŠČA

Socialdemokratska stranka Slovenije gradi na tradiciji evropske demokracije in socialne države. Sprejema smer in metode demokratičnega oblikovanja družbe, odklanja pa uporabo pojma socializem in milimetrsko oddaljevanje od marksizma kot programa. V Sloveniji je oboje povezano z žrtvami in trpljenjem celega naroda in je zato programsko in politično neuporabno.

Naše teoretsko izhodišče je evropska socialna misel, ki obravnava neenakost med ljudmi in strukturne krivice. Iz nje izhaja evropski razsvetljenski program, ki zahteva, da si morajo ljudje urediti svoje skupne, to je socialne odnose in razmere sami po svojem razumu. Izhajajoč iz "umnosti" političnega sistema v pomenu delitve oblasti, ki naj bo razdeljena tako načelno (na zakonodajno, izvajalno in sodno), kakor tudi v konkretnih razmerjih (večstrankarski sistem, parlamentarizem), zahteva razsvetljenski program tudi legitimnost pravne države. Tehnologija legitimiranja je demokracija, ki je aktivno in organizirano sodelovanje pri odločanju o skupnih zadevah.

Socialdemokratska stranka Slovenije opira svoje politično delovanje in prenovo slovenske družbe ter države na razsvetljenski program kot teo-

retično izhodišče.

2. CILJI SOCIALDEMOKRACIJE IN OSNOVNE VREDNOTE

- suverena slovenska država,
- vključevanje v politične, ekonomske in kulturne integracijske tokove,
- parlamentarni večstrankarski sistem,
- pravna država in spoštovanje človekovih pravic,
- učinkovit gospodarski sistem,
- nov model socialne države,
- zaščita in varovanje narave,
- prijaznejše okolje.

3. CILJNE SKUPINE

Ne obračamo se posebej nobenemu družbenemu sloju ali skupini, ampak vsem državljanom Slovenije.

Naše cilje bomo posebej uresničevali po demokratični poti in preko legalnih in legitimnih institucij slovenske države.

4. SUVERENA SLOVENSKA DRŽAVA – POVEZOVANJE Z JUGOSLAVIJO IN TUJINO

V nasprotju s sedanjo federativno ureditvijo Jugoslavije, si bomo socialdemokrati in demokratke, prizadevali za suveren status slovenske države.

O bodoči ureditvi slovenske države in njeni povezanosti z drugimi jugoslovanskimi narodi lahko odločajo samo državljani Slovenije z referendumom.

Slovenija je vedno bila civilizacijsko in kulturno povezana z Evropo. Zato si bomo prizadevali, da postane slovenska država del skupnega evropskega doma. To naj bi bil tudi glavni cilj njene samostojne mednarodne politike. Slovenska država si mora prizadevati za vključitev v regionalne in evropske integracijske tokove. V ta namen je potrebno:

- ustanoviti resorni organ (ministrstvo) za zunanjo politiko države Slovenije, ki bo zastopal njene interese v tujini;
- ustanoviti diplomatska predstavništva slovenske države v tujini;
- ukiniti obmejne varnostne pasove;
- odstraniti vse ovire za močnejše sodelovanje v skupnosti Alpe-Adria;

⁹⁰ Ustanovljena 16. februarja 1989.

- izpolniti vse pogoje, ki so potrebni za vključitev v Evropski svet.

5. NARODNOSTNE MANJŠINE IN PRISELJENCI

Avtohtoni prebivalci drugih narodnosti – Italijani in Madžari, morajo na področjih, kjer živijo, uživati posebno jezikovno in kulturno zaščito.

Izdelati moramo poseben program gospodarskega razvoja, ki bo med drugim zaščitil zemljo v privatni lastnini ter pospeševal razvoj obrti in drobnega gospodarstva, z namenom odpiranja novih delovnih mest za tamkajšnje prebivalstvo.

Predlagamo, da se oblikuje bolj sistematična in uravnovešena migracijska politika. Zavzemamo se za funkcionalno akulturacijo priseljencev, hkrati pa poudarjamo zahtevo po spoštovanju političnih, nacionalnih in državljanskih pravic pripadnikov drugih jugoslovanskih narodov v Sloveniji.

6. SLOVENC NA TUJEM

Zato, da bo v bodoči slovenski državi prišla do izraza skrb za vse Slovence v svetu, se bomo zavzemali za:

- aktivno gospodarsko, politično in kulturno podporo našim manjšinam v zamejstvu,
- vseslovenski kongres kot trajno institucijo,
- uvedbo posebnega resornega organa za vprašanja vseh Slovencev, ki živijo izven slovenskih meja,
- pravico Slovencev v tujini, da imajo v slovenski skupščini zagotovljena poslanska mesta s svetovalno funkcijo.

7. PRAVNA DRŽAVA IN SPOŠTOVANJE ČLOVEKOVIH PRAVIC

Pravna država je nasprotje policijske države in je edino jamstvo za spoštovanje človekovih državljanskih pravic, ki vključujejo:

- politične pravice,
- civilne pravice (pravica do zasebnosti in lastnine),
- socialnoekonomske pravice.

Socialdemokrati/demokratke se dobro zavedamo posledic, ki jih je pustilo dolgotrajno obdobje realnega socializma in sistematičnega kršenja najosnovnejših človekovih pravic in svoboščin. Zato se bomo tem bolj zavzemali za njihovo dosledno in nekompromisno uresničevanje na vseh področjih življenja in delovanja.

Zavzemali se bomo za dosledno spoštovanje teh pravic, ne glede na posameznikov spol in spolno pripadnost, socialno poreklo, versko, narodnostno ali rasno pripadnost ter za spoštovanje temeljnih pravic in svoboščin za narode, narodnosti, narodne manjšine in verske skupnosti.

Slovenski socialdemokrati/demokratke si bomo prizadevali, da se popravijo vse moralne in materialne krivice in da vsi prizadeti dobijo za to odškodnino. Zavzemali se bomo za ustrezno zakonodajo. Ne želimo maščevanja. Hočemo končati s slovensko državljansko vojno, hočemo živeti v miru in uveljaviti spravo med vsemi sprtimi stranmi.

8. GOSPODARSTVO

Prenovo začinjamo z gospodarskim razsulum, ki je posledica večdesetletnega samoupravnega socializma in graditve komunizma.

Vseh razsežnosti gospodarske katastrofe v tem trenutku še ne moremo oceniti. Zavedamo pa se, da bodo prva leta obnove verjetno težja kot tista, ki so za nami.

Cilj gospodarske prenove je prehod iz socialističnega deformiranega, ekstenzivnega gospodarstva v gospodarski model, ki bo slonel na racionalni alokaciji proizvodnih dejavnikov in ki bo odpiral prostor za aktiviranje človeških in intelektualnih virov in potencialov. Zato pa je potrebna temeljita preobrazba v smislu usklajenega delovanja na naslednjih področjih: finančnem (čiščenje bilanc in ugotavljanje realnega premoženja), podjetniškem (usposobitev managementa in izkristaliziranje podjetniške vloge), lastniškem (preobrazba družbene lastnina v lastninske oblike s titularjem), strukturno organizacijskem (povečanje števila majhnih podjetij ter zvečanje pomena terciarnega in kvartarnega sektorja), razvojno tehnološkem (selektivno tehnološko posodabljanje ob upoštevanju komparativnih prednosti).

Socialdemokrati/demokratke priznavamo državno, privatno in združno lastnino. Privatna lastnina omogoča učinkovito proizvodnjo, obenem pa ne preprečuje enakomernejše delitve družbenega produkta, saj je mogoče zagotoviti, da se del dohodka od kapitala prerazdeli in se tako vzpostavi večja enakost, ne da bi se zmanjšala učinkovitost.

Zavzemamo se za svobodno iniciativo in podpiramo podjetništvo, tudi drobno podjetništvo. Za

podjetnika štejemo vsakogar, ki vlaga poleg dela tudi lastna sredstva in s tem prevzema gospodarsko tveganje.

Organizacija gospodarstva in delovanje "ekonomskih zakonov" naj ne bo določeno z ustavo in zakonodajo. Zakoni pa morajo vsebovati določila, ki so namenjena varstvu delavcev, pa tudi podjetnikov in lastnikov, šibkejših pred močnejšimi, varstvu naravnega in drugega narodnega bogastva pred nesmotnimi posegi in dolgoročno škodljivimi ravnanji in določila za preprečevanje monopolov. To je še posebno pomembno v času, ko družbena lastnina razpada in nenadzorovano prehaja v last tistih, ki je niso ustvarili. To je možno preprečiti tako, da se določijo načini, kako družbeno lastnino preobraziti ali prodati. Izkupiček prodane lastnine mora v tem primeru pripadati državi, ki bi za nekaj časa lahko zmanjšala davke in tako olajšala prenovo gospodarstva.

Država naj usmerja razvoj gospodarstva predvsem preko ustrezne ekonomske politike.

Prizadevali si bomo za ekonomsko politiko, ki bo v prid slovenskega gospodarstva in po potrebi uvedli lastno nacionalno valuto.

Socialdemokrati/demokratke menimo, da je gospodarska osamosvojitve možna, realna in koristna. Centralno makro upravljanje gospodarstva je uspešno le, če imamo skupne vrednote.

Čim manj jih je, tem manj je možnosti za skupno sporazumevanje in tem večje so napetosti in nestabilnost.

V gospodarstvu zavračamo pravila, ki temeljijo na "bratstvu i jedinstvu" in sprejemamo pravila, ki temeljijo na "različnosti in sodelovanju".

Menimo, da je davčna politika ključni instrument regulacije gospodarstva. Vsi neposredni davki morajo ostati vedno v pristojnosti slovenske države. Davčna politika mora biti stimulatívna in mora pospeševati razvoj kmečke in obrtniške dejavnosti ter zasebnega sektorja v celoti.

Obremenitev gospodarstva s posrednimi dajatvami mora biti na isti ravni, kot je to v ostalih evropskih državah.

9. PRESTRUKTURIRANJE GOSPODARSTVA IN ZAPOSLOVANJE

Politika razvoja slovenske države mora sloneti na strategiji, ki upošteva tradicionalne vrednote slovenskega naroda, zaščito okolja, naravne in človeške vire, sedanje stanje slovenskega gos-

podarstva in njegove možnosti.

Da bi se izognili hujšim ekološkim in socialnim pretresom, je potrebno proces prestrukturiranja usmerjati z ustrežno regulativo. Eden osnovnih pogojev za normalno življenje posameznika je, da mu je omogočeno vključevanje v ekonomsko in socialno življenje družbe. To je v največji meri mogoče doseči s pomočjo dela.

Delo je prostovoljno. Prav tako pa ga tudi ni mogoče preprečevati. Ustvarjanje možnosti za delo ne more pasti le na ramena posameznikov. Zato je potrebno:

- z ukrepi ekonomske politike spodbujati ustvarjanje novih možnosti za delo (z davčno politiko spodbujati investicije, kreditirati ustanavljanje novih podjetij, subvencionirati nova delovna mesta, ali nove zaposlitve, usposabljanje za podjetništvo...);

- z razvojem služb za zaposlovanje – javnih in privatnih (informacijski sistemi, poklicno svetovanje in planiranje kariere, usposabljanje za iskanje dela, svetovanje za zaposlitev in pomoč pri iskanju dela, analize trga delovne sile, planiranje zaposlovanja in drugi programi) omogočati čim bolj tekoče srečevanje med iskalci dela in delodajalci ter čim bolj tekoč pretok delovne sile iz sektorjev, kjer je je preveč, v sektorje, kjer je primanjkuje;

- odpraviti omejitve glede možnosti dela, na primer za privatnike in za starejše delavce (upokojenca).

Izobrazbena raven slovenskega prebivalstva je katastrofalno nizka. Posebej zaskrbljuje velik delež neizobraženega, nekvalificiranega in polkvalificiranega delavstva, izredno nizka vključenost odraslih v izobraževanje, malo univerzitetno izobraženih prebivalcev ter zelo nizka stopnja vključenosti mlade generacije v univerzitetno izobraževanje. Zato si bomo prizadevali za:

- uvedbo obveznega 10-letnega šolanja mladine;

- za davčne in finančne ukrepe ter za posebne razvojne programe za pospeševanje izobraževanja odraslih, tako da bi namesto klasičnega delavstva začel prevladovati delavski srednji razred;

- povečanje kapacitet za univerzitetno izobraževanje (kadri, oprema, prostori) in na druge načine (tudi v tujini) do univerzitetne ravni izobraziti večji delež mlade generacije;

- razvijanje programov za pridobivanje novih znanj oziroma za prilagajanje znanj delavcev in

brezposelnih novim tehnološkimi in proizvodnim zahtevam. Tako bi omogočili njihovo normalno vključevanje v delo, preprečili njihovo brezposelnost in pospešili tehnološki in gospodarski razvoj.

Kvaliteta delovnega življenja zaposlenih in samozaposlenih v Sloveniji je izredno nizka. Kaže se v fizično in psihično napornem delu, slabih fizičnih delovnih pogojih ter slabih socialnih delovnih pogojih. Izboljšati jo bo mogoče predvsem z izboljšanjem tehnologije in izobrazbene ravni delavcev. Poleg tega pa je potrebno:

- s posebnimi ukrepi zaščititi najbolj ogrožene delavce in destimulirati delodajalce, da ohranjajo take delovne procese;

- zagotoviti približno enaka plačila za enaka dela.

Ljudem, ki ne morejo delati, je potrebno zagotoviti primerno denarno pomoč in storitve javnih služb. Ljudem, ki ne dobijo dela pa je poleg navedenih programov izobraževanja in odpiranja novih delovnih mest potrebno zagotoviti:

- programe vključevanja v normalno delovno okolje za invalide;

- posebne delavnice za invalide;

- programe začasnih javnih del za brezposelne;

- kombinirane izobraževalno-delovne programe za brezposelne;

- programe socialne integracije, posebej za mlade brezposelne, ki se ne izobražujejo;

- posebne programe za najbolj ogrožene skupine;

- programe finančne pomoči in drugih storitev, ki so potrebne za normalno življenje.

10. NEODVISNI SINDIKATI

Zavzemali se bomo, da se obstoječa zveza sindikatov razpusti, namesto nje pa se organizirajo neodvisni sindikati, ki bodo zastopali avtentične interese zaposlenih. Spodbujali bomo ustanavljanje poklicnih sindikatov, kot stanovskih organizacij in preobrazbo dosedanjih poklicnih združenj v stanovske strokovne in sindikalne zveze.

Z zakonom se mora zagotoviti neodvisnost sindikata in zaščita izvoljenih sindikalnih poverjenikov pri opravljanju njihovega dela.

Zavzemamo se za depolitizacijo podjetij in ustanov. Sindikati pa bi lahko sklepali pogodbe s političnimi strankami, ki bi njihove interese reprezentirale v parlamentu.

Zavzemali se bomo za pravico soodločanja vseh

zaposlenih o vseh vprašanjih, ki zadevajo dolgoročno socialno varnost, delovne pogoje in življenjsko raven.

11. KMETIJSTVO

V tej zelo pomembni panogi slovenskega gospodarstva izhajamo iz naslednjih načel:

- Temeljna oblika gospodarjenja so družinske kmetije. Z odpravo administrativnih ovir se bodo v tržnih pogojih predvidoma večale do velikosti, ki je ekološko še sprejemljiva.

- Posebna skrb velja socialnemu varstvu ljudi, ki živijo v gorskih kmetijah.

- Dolgoročno se bomo zavzemali za izenačenje pravic iz socialnega in zdravstvenega zavarovanja.

- Podpirali bomo obnovo pravega zadružništva.

- Zadružno premoženje je treba vrniti.

- Zemlja, ki je bila odvzeta kmetom, naj se vrne ali izplača realna odškodnina.

- Ustanoviti je potrebno kmetijsko – gozdarsko zbornico, ker v splošni gospodarski zbornici prehitro prevladajo interesi industrije.

- Spremeniti je potrebno kmetijsko šolstvo, ki naj poleg kmetijskih strokovnjakov usposablja tudi za uspešno delo na družinskih kmetijah in v kmečkem turizmu.

Sedanje kmetijske kombinete je potrebno preurediti po ekoloških merilih.

12. ENERGETIKA

Zavzemamo se za energetske suverenost Slovenije (to ni samozadostnost, temveč izključna pravica do razpolaganja s svojimi viri energije in pravica do svobodnega uvoza energije), za smotrno uporabo virov energije in varčno porabo pridobljene energije tako, da bodo električna, toplotna ter druge vrste energije omogočale gospodarstvu in prebivalstvu produktivnost in kvaliteto življenja razvite Evrope ob največji možni skrbi za okolje.

Naš cilj je proizvodnja in potrošnja energije ob spoštovanju mednarodnih konvencij o zaščiti zraka, vode, tal in drugih naravnih dobrin (npr. upoštevanje priporočil VHO – Svetovne zdravstvene organizacije, konvencije o zmanjševanju emisij žveplovega dioksida v ozračje itd.).

Sedanje stanje slovenske energetike ni zavirljivo in zahteva ukrepanje. Predlagamo oceno obstoječih in načrtovanih energetskih objektov iz na-

slednjih vidikov:

- ekonomika (cena energije),
- pokrivanje porabe,
- nadomeščanje obstoječih objektov z drugimi viri oz. objekti,
- vpliv na okolje,
- tveganje zdravja in življenja posameznika ter prebivalstva ob upoštevanju normalnega obratovanja in izrednih dogodkov v napravah in v naravi.

Ocenjevati je potrebno celotne življenjske in delovne cikle energetskih procesov (od rudarjenja do emisij škodljivih snovi med obratovanjem, deponij jalovine, pepela in odpadkov vseh vrst, vpliva zajezev in vplivov na oskrbo z zdravo pitno vodo itd.).

Prizadevali si bomo za izboljšanje stanja obstoječih energetskih objektov, zmanjšanje porabe energije na enoto proizvoda, zmanjšanje emisij škodljivih snovi v okolje in zmanjšanje tveganja. Podpiramo politiko realnih cen energije za vse porabnike, kar je ključni vzvod za vzpodbujanje varčne rabe energije. Pri gradnji novih energetskih proizvodnih objektov se zavzemamo za celovito analizo po naštetih vidikih ter upoštevanje naravnih danosti Slovenije in različne scenarije razvoja. Pri gradnji velikih novih porabnikov bomo zahtevali ocene tehnološke ter energetske upravičenosti in podpirali energetske varčne variante.

13. VARSTVO OKOLJA

Današnja škoda v okolju je ogromna, ekološka problematika pa je bila na Slovenskem vseskozi zanemarjena. Imamo industrijo, ki posnema zahodne gigante, obenem pa je odstotek majhne industrije nekajkrat manjši kot na Zahodu. Kemične tovarne so na občutljivem Krasu, v kotlinah so tovarne, ki onesnažujejo zrak, na turističnih območjih pa železarne.

Zrak je onesnažen. Evropski normativi so nekajkrat strožji kot naši. Predpisi o varstvu zraka, tal, kulturne in naravne dediščine, kot večina ostalih na področju varstva okolja, so ne samo zastareli, ampak se tudi ne izvajajo.

Zato si bomo prizadevali za:

- ustrenejšo finančno, davčno in urbano politiko, ki bodo zagotovile možnosti za prestrukturiranje in razvoj industrije v ekološko prijazni smeri; ceno okolja je potrebno vključiti v ceno proizvodnje;

- zaostritev normativov o onesnaženosti zraka in tal;
- ostrejšše sankcije za kršilce zakonov in določil o varstvu okolja.

14. ZNANOST IN KULTURA

Slovenci smo majhen narod, zato je tem bolj pomembno, da storimo vse, da zajezimo odliv možganov in vsem strokovnim in kulturnim delavcem omogočimo pogoje za ustvarjalno delo. Le na ta način bomo lahko dohajali znanstveni in tehnološki razvoj, ter ohranili svojo kulturno identiteto.

Podpiramo pobudo za oblikovanje nacionalnega znanstvenega in kulturnega programa, ki bo zagotovil odprt znanstveni in kulturni prostor in kvaliteto znanstveno izobraževalnega dela in kulturnega ustvarjanja po merilih razvite Evrope. V tem smislu se bomo še zlasti zavzemali za:

- politično in finančno podporo za izobraževanje naših strokovnjakov v tujini;
- politično in finančno podporo za vključitev v mednarodne raziskovalne projekte;
- za nemoten pretok vseh informacij;
- za necenzuriran, neobdavčen in brezcarinski uvoz tuje literature in opreme;
- avtonomno slovensko Univerzo.

15. ŠOLSTVO

Prepričani, da je kvalitetno in vsem dostopno šolstvo eden temeljnih pogojev za vsestransko uspešen razvoj posameznika in družbe, se zavzemamo za:

- deideologizacijo šolstva;
- reformiranje učnih programov, da bodo združljivi s svetovnimi standardi, tako da bo stopnja izobrazbe, ki jo dosežemo pri nas, v tujini brezpogojno priznana;
- uvedbo mednarodne mature;
- absolutno neodvisnost in avtonomnost šol in univerz od politike in ideologije;
- ponovno uvedbo vajeniškega sistema in pridobitev naziva mojstra v obrti;
- ustrezno visoke štipendije, kot materialno spodbudo za nadarjene in pomoč za slabše situirane učence in študente;
- posebno družbeno skrb za podpovprečno razvite otroke;
- kvalitetne državne šole, ki so na vseh stopnjah brezplačne;

- soobstoj zasebnih šol;
- politično in finančno podporo za izmenjavo šolske mladine med Slovenijo in drugimi evropskimi državami.

16. ZDRAVSTVO

Zavzemali se bomo, da bosta program zdravstvenega varstva in iz njega izpeljana zdravstvena politika v Sloveniji v resnici izhajala iz opredelitve Svetovne zdravstvene organizacije, da je zdravje popolno telesno, duševno in socialno blagostanje in ne le odsotnost bolezni ali onemoglosti. Pravica do zdravja je temeljna človekova pravica.

Vztrajali bomo, da mora sistem zdravstvenega varstva delovati po načelih kvalitete, enakosti za vse, učinkovitosti, lahke dostopnosti, spoštovanja bolnikovih želja in njegove zasebnosti. Prizadevali si bomo, da bodo sredstva za zdravstveno varstvo v deležu narodnega dohodka presegla delež, ki je namenjen oboroževanju in od sedanjih 4 do 5% porasla na 7% v prihodnjih petih letih.

Prizadevali si bomo za sprejetje srednjeročnega in dolgoročnega zdravstvenega plana. Prav tako želimo doseči, da se bo uresničevanje tega plana redno preverjalo in na ta način ocenjevala uspešnost zdravstvene politike in sistema zdravstvenega varstva nasploh. Načrtovanje zdravstvene politike mora sloneti na profesionalno ustrezno organiziranih skupinah zdravstvenih strokovnjakov in službah za zdravstveno statistiko in analitiko.

Prizadevali si bomo za ustanovitev medresornih skupin, ki morajo prevzeti odgovornost za nekatere zdravstvene probleme (zdrava prehrana, razvade, prometna varnost, zaščita pri delu, onesnaževanje okolja).

Podpiramo oživitve delovanja družinskega zdravnika, zasebno delo v zdravstvenem varstvu, ki ne sme biti ločeno od javnega in prepuščeno izključno tržnim zakonom, pač pa strokovno in finančno vključeno v javni sistem.

17. POKOJNINSKA POLITIKA

V zaostrenih gospodarskih razmerah so upokojenci tista kategorija prebivalstva, ki je najbolj ogrožena in ji velja naša posebna skrb. Predlagamo takšen sistem pokojninskega zavarovanja, pri katerem naj bi solidarni pokojninski fond, ki se zbira na obvezen način, zagotavljal po-

kojnino za zadovoljevanje osnovnih življenjskih potreb. Ostala sredstva naj bi se oblikovala na osnovi prostovoljnega pokojninskega varčevanja. Sredstva pokojninskih fondov se morajo kapitalizirati in vlagati v dolgoročne naložbe brez tveganja (avtoceste, PTT, infrastrukturni objekti, stanovanja itd.). Na ta način bi se sredstva ohranjala in povečevala. Izračun kaže, da bi že ob sedanjem obsegu izdvajanja za pokojnine, ob kapitalizaciji sredstev s 5% realnimi obrestmi, lahko bile pokojnine še enkrat višje.

Zavzemali se bomo za ukinitve starostne meje pri upokojevanju in za uvajanje alternativnih možnosti pri upokojevanju (npr. postopno upokojevanje, pogodbeno delo itn.).

18. NOV MODEL SOCIALNE DRŽAVE

Dolgoročna usmeritev socialne demokracije je izgradnja socialne države in v njo umeščena socialna politika, ki se utemljuje na načelih svobode, enakih možnosti za vse ljudi, pravičnosti in solidarnosti.

Socialna varnost in dostop do storitev so v socialni državi osnovna pravica slehernega posameznika. Uporabniki socialne pomoči ne smejo biti v ničemer diskriminirani. Zagotavljanje socialne varnosti mora biti zanesljivo in trajno. Zato so socialna, gospodarska in finančna politika med seboj najožje povezane.

Solidarnost v socialni državi, kakršno želimo zgraditi, ne sme nadomestiti lastne odgovornosti. Socialna država mora zagotoviti osnovno socialno varnost, kot dopolnilo in ne kot nadomestilo za varnost, ki si jo državljani lahko pridobijo z delom in zaposlitvijo.

Do solidarnosti imajo pravico samo državljani, posamezniki in družine, ki zaradi osebnostnih lastnosti ali nesrečnih okoliščin ne morejo skrbeti zase, otroci, ostareli, bolniki, invalidi itd.

Zavzemali se bomo za preventivno socialno politiko, saj želimo vplivati na izboljšanje življenjskih in delovnih pogojev, ekološko politiko, ki bo varovala zdravje ljudi, humanizacijo dela, zaposlovalno politiko, na urejanje stanovanjskih razmer in na bolj pravično preraščevanje blaginje.

Socialdemokrati/demokratke pa se zavedamo, da je izgradnja socialne države dolgoročni projekt. Pot do njega bo dolga in mučna, zato bo potrebno izdelati poleg dolgoročnih kratkoročne programe za preživetje, ki bodo predvsem namenjeni mladim, iskalcem zaposlitve, mladim družinam, ki si,

ali bi si radi ustvarili družine, materam samohranilkam, družinam z več otroki in ostarelim osebam. Za njihove potrebe je potrebno ustvariti posebne nacionalne fonde.

Na področju politike za ženske se bomo zavzemali za:

- izenačevanje žensk z moškimi na vseh področjih življenja;
- hitrejše vključevanje žensk v izobraževalne procese, ki jim bodo odprli pot v tehnološko zahtevnejše in bolj konjunkturne poklice;
- ustvarjanje pogojev za lažje usklajevanje družinskih in poklicnih obveznosti na načine, ki ne diskriminirajo ženske v poklicnem in javnem življenju.

Socialdemokratke bomo v stranki oblikovale posebno žensko skupino, ki bo ob političnih in zakonskih predlogih in ukrepih, ki posredno prizadenejo ženske, dala svoje mnenje in ocenila njihovo sprejemljivost z vidika položaja žensk. To je še prav posebno pomembno v prehodnem obdobju, ko lahko pričakujemo spremembe v regulaciji zaposlovanja, zaščiti materinstva organizaciji dela in delovnega časa itn.

Ženska skupina se bo tudi na isti način ukvarjala s problematiko otroka in družine.

Na področju družinske politike se bomo zavzemali za:

- izboljšanje življenjskih pogojev družin, še zlasti mladih družin;
- ureditev stanovanjskih razmer družin (najemna stanovanja, ugodnejši krediti, manjše obdavčitve);
- uveljavljanje pravic otrok in večjo kakovost njihovega preživetja in razvoja;
- izboljšanje kvalitete predšolske vzgoje;
- razvoj svetovalnih in storitvenih dejavnosti za družino.

Na področju socialnega skrbstva si bomo prizadevali za:

- ustvarjanje pogojev za integracijo fizično in umsko prizadetih oseb v družbo, kar pomeni, da se praviloma usposablajo, izobražujejo, delajo in živijo v svojem domačem okolju, sicer pa se usposablajo in izobražujejo v ustreznih institucijah, delajo v delavnicah pod posebnimi pogoji, živijo v bivalnih skupnostih ali zavodu;
- ureditev okolja, prometa in stavb, da bodo dostopne vsem, tudi fizično prizadetim osebam (ki imajo težave s hojo, vidom itn.);
- politično in finančno podpiranje njihovih društev in združenj.

Za izboljšanje storitev predlagamo pluralizacijo oblikovalcev in izvajalcev storitev. To so lahko javni sektor, interesne organizacije (sindikati, strokovno organizirana volonterska dejavnost, cerkvene organizacije itd.), samoorganiziranje in zasebni sektor. Tudi na področju socialnega varstva (sem spadajo vse negospodarske dejavnosti) je potrebno uvesti ekonomičnost in konkurenčnost. Obenem pa morajo te dejavnosti dobiti enakovredno politično in finančno podporo države.

19. OBRAMBA

Dolgoročno bo slovenska socialdemokracija podprla predlog, da bi srednjeevropske države postale demilitarizirano področje.

Takoj pa želimo uresničiti naslednje cilje:

- želimo majhno profesionalno vojsko, ki bo sestavljena iz državljanov Slovenije ter dobro vpeljan sistem teritorialne obrambe.
- Zagotovljeno mora biti spoštovanje ugovora vesti in civilno služenje vojaškega roka.
- Funkcija vojske je izključno samo obramba države. V vojski ne sme delovati nobena politična stranka, kar pa ne pomeni, da se vojaške osebe ne bi smele vključevati v politično življenje, kot vsi drugi državljani Slovenije.
- Delovanje obrambnega ministra mora biti civilno. Obrambni minister, ki je odgovoren parlamentu, mora biti civilna oseba.
- Vojska se financira iz proračuna, ki ga vsako leto sproti potrjuje parlament.

20. PROMET

Prometno politiko je treba voditi na visokem strokovnem nivoju z upoštevanjem tranzitnih potreb cestnega in železniškega prometa, kakor tudi potreb povezovanja posameznih slovenskih regij z dobro vzdrževanim cestnim omrežjem. Železniškemu prometu je potrebno vrniti tisti standard in tehniški nivo, ki smo ga v preteklosti zapravili v takšni meri, da smo v tem pogledu najslabši v Evropi.

Gospodarjenje s cestami je treba postaviti na zdrave finančne temelje, samo upravljanje pa prilagoditi sodobnim evropskim vzorcem, brez možnosti vpliva dnevne politike na delo cestnopravnih organov.

Prizadevali si bomo, da bo Slovenija kot evropska regija imela vse pogoje za enakopravno

vključevanje v evropske prometne sisteme in to v vseh prometnih vidikih – v cestnem, železniškem, zračnem in pomorskem prometu.

Dokument št. 33:

Socialdemokratska mladina

Socialdemokratska mladina je avtonomna politična organizacija mladih socialdemokratov, ki deluje v okviru SDZS. Socialdemokratska mladina sprejema celoten političen program SDZS in DEMOS – združene opozicije kot temeljne usmeritve svojega političnega programa.

TEMELJNI CILJI POLITIČNEGA PROGRAMA SOCIALDEMOKRATSKE MLADINE

1. Ekonomska, politična in nacionalna suverenost Slovenije;
2. Pravna država in civilna družba;
3. Varstvo človekovih pravic;
4. Socialna pravičnost;
5. Posebna skrb države za mladino kot depri- viligiran družbeni sloj na področjih:
 - izobraževanja
 - organiziranja
 - socialne varnosti in zaposlovanja
 - služenja vojaškega roka
 - kulture
 - športa
 - ekologije.

ŠOLSTVO

Prepričani, da je kvalitetno in vsem dostopno šolstvo eden temeljnih pogojev za vsestransko uspešen razvoj posameznika in družbe, se zavzemamo za:

1. povečanje deleža za šolstvo na najmanj sedem odstotkov bruto narodnega dohodka;
2. deideologizacijo in demilitarizacijo izobraževalnih programov;
3. avtonomijo univerz;
4. uvedbo mednarodne mature;
5. priznanje opravljenih letnikov rednega študija za leta delovne dobe;
6. ustrezno visoke štipendije kot materialno spodbudo za nadarjene in pomoč za slabše

situirane učence in študente;

7. posebno družbeno skrb za podpovprečno razvite otroke;
8. kvalitetne državne šole, ki so na vseh stopnjah popolnoma brezplačne;
9. soobstoj zasebnih šol;
10. enake pravice do učenja lastnega jezika in kulture, kot jih imajo Slovenci, tudi za Italijane, Madžare in Rome;
11. možnost in pravico pripadnikov ostalih narodov do fakultativnega pouka v okviru osnovne šole za
 - dodatno učenje slovenščine
 - spoznavanje lastne kulture in jezika.

ORGANIZIRANJE MLADIH

Ker menimo, da mora mladinsko organiziranje temeljiti na svobodni izbiri avtonomnega posameznika, se zavzemamo za:

1. popolno svobodo ustanavljanja in delovanja nepolitičnih mladinskih organizacij oziroma klubov, ki delujejo nenasilno in ne kršijo pravic državljanov;
 2. izključno prostovoljnost članstva v vsaki organizaciji;
 3. popolno toleranco do vsake ideologije, ki ne poziva k nasilju.
- Zavračamo vse oblike ideološko-politične manipulacije z mladimi, zato smo za:
4. prepoved političnega organiziranja v izobraževalnih institucijah in na delovnem mestu;
 5. popolno prepoved vključevanja mlajših od petnajst let v ideološko oziroma politično obarvane organizacije, kar med drugim pomeni
 6. ukinitvev Zveze pionirjev.

SOCIALNA POLITIKA IN ZAPOSLOVANJE

Izhajajoč iz idealov socialne pravičnosti se zavzemamo za:

1. podporo vsem, ki niso po svoji krivdi nezaposleni;
2. možnost brezplačnega nadaljevanja izobraževanja za nezaposlene;
3. štetje določenega deleža nezaposlenosti brez lastne krivde v delovno dobo;
4. cenejše javne storitve za dijake, študente in nezaposlene;
5. neposredno upravljanje študentskih servisov po Sloveniji s strani študentov;
6. možnost podaljšanja porodniškega dopusta na

dve leti z zmanjšanimi prejemki v drugem letu;
 7. posebno pomoč za nezaposlene in šolajoče se matere, kar vključuje vsaj enoletni porodniški dopust, mirujoče leto, preživnino in otroške dodatke;
 8. ukinitiv vsakršne participacije v zdravstvu za osnovni program;
 9. prilagoditev obstoječih objektov in novogradenj invalidom z odstranitvijo vseh arhitektonskih ovir.

OBRAMBNA POLITIKA

Armado pojmuje kot javno službo, katere edina naloga je obramba državnega ozemlja pred zunanjim agresorjem, zato so naši kratkoročni cilji naslednji:

1. državljani Slovenije služijo vojaški rok na ozemlju Slovenije;
 2. priznanje ugovora vesti in možnost civilne službe;
 3. vojaški rok in civilno služenje trajata osem mesecev;
 4. vojaški obvezniki med služenjem vojaškega roka ali civilnim služenjem dobivajo plačo;
 5. služenje vojaškega roka ali civilno služenje se šteje v delovno dobo;
 6. vojaški obvezniki sami odločajo o služenju vojaškega roka ali civilnem služenju pred ali po študiju;
 7. uradni jezik v vojaških enotah na ozemlju Slovenije je slovenščina;
 8. ukinitiv vojaških sodišč v mirnem času;
 9. armada se financira iz državnega proračuna, o količini sredstev odloča skupščina;
 10. v armadi je prepovedano politično organiziranje;
 11. minister za vojaška vprašanja je civilna oseba;
 12. osebe s statusom študenta imajo pravico do zavrnitve vpoklica na vojaške vaje.
- Dolgoročno se zavzemamo za Slovenijo kot demilitarizirano družbo in za ukinitiv vojske.

MLADINSKA KULTURA

Mladinsko kulturo pojmuje kot avtonomen del narodne kulture in se zavzemamo za:

1. povečanje deleža za kulturo iz slovenskega republiškega proračuna z ustreznim deležem za mladinsko kulturo;
2. omejitev restriktivne zakonodaje, ki onemogoča avto delovanje mladinskih klubov;

3. z ustanavljanjem mladinskih klubov bomo omogočili delovanje in razvoj različnih oblik mladinske kulture.

ŠPORT

Vsem državljanom Slovenije bomo zagotovili možnosti rekreativno športno udejstvovanje z:

1. ustrezno opremljenimi telovadnicami v vseh izobraževalnih ustanovah;
2. ustreznim fondom športnih naprav in prostorov v državni lasti, ki bo brezplačno na voljo zainteresiranim amaterskim športnikom;
3. ukinitivijo davčnih obremenitev na športne rekvizite;
4. profesionalni šport mora biti podvržen tržnim zakonitostim.

EKOLOŠKA VPRAŠANJA

Življenje v zdravem okolju je temeljna pravica in bistven za obstoj posameznika in družbe, zato se zavzemamo za:

1. zaščito in ohranitev še neonesnaženih območij;
2. sprejem evropskih standardov onesnaženosti okolja;
3. postavitev naprav za merjenje onesnaženosti zraka ob šolah, vrtcih, bolnicah in podobnih ustanovah;
4. materialno stimulacijo
 - čistejše tehnologije
 - uporabe izolacijskega materiala
 - izgradnje malih hidroelektrarn in drugih ekološko čistih energetskega objektov;
5. možnost nabave čistilnih naprav brez davkov in carine;
6. označevanje ekološko neoporečnih izdelkov z ekološkim znakom;
7. visoke kazni za povzročitelje onesnaževanja;
8. obvezno gradnjo čistilnih naprav povsod, kjer prihaja do onesnaževanja vode, zraka ali zemlje;
9. boljše izobraževanje in sprotno informiranje o ekoloških problemih;
10. prepoved kajenja v javnih prostorih z izjemo tistih, ki so določeni v ta namen.

Dokument št. 34:

Slovenski krščanski demokrati⁹¹

V povojnem realsocialističnem razvoju v Sloveniji niso bile uresničene obljube o novi človekovi svobodi, suverenosti naroda in blaginji družbe. Nevarno je bilo načeto človekovo dostojanstvo, kršene so bile temeljne človekove pravice, omejeno je bilo ustvarjanje in vsiljen nov sistem vrednot. Partija je, podrejena središču izven Slovenije, uveljavila politični monopol. Na ideološki ravni je nadaljevala državljansko vojno in onemogočala idejno ter politično drugačnost. Rezultat je vse večje moralno, gospodarsko in politično propadanje, osebne stiske mnogih, razpadanje družine in nazadovanje Slovenije kot celote.

TEMELJNO IZHODIŠČE

Človek je izhodišče in cilj vsakega kulturnega, gospodarskega in političnega dela. Prvenstvo osebe mora biti temeljno merilo družbene ureditve.

NUJNI POGOJ

Potrebna je narodna sprava kot moralno očiščenje. Nismo za zgodovinski ali ideološki revanšizem, zahtevamo pa popravo krivic, ki je še možna, pravico do resnice in pravico do javnega spomina vsem mrtvim, rehabilitacijo po krivem obsojenih, pravico do domovine in odpravo vseh vsiljenih ideoloških ovir, ki ločujejo ljudi v Sloveniji.

ČLOVEK – DRUŽINA – NAROD – DRUŽBA – DRŽAVA

Zavzemamo se za:

- svobodo človeka z odprtimi možnostmi za duhovni in materialni razvoj, za polno dostojanstvo in neodtujljive pravice; svobodo naj omejuje samo odgovornost do drugega;
- svetost spočetega življenja;
- drugačno družbeno ovrednotenje materinstva in nov pogled na starševstvo;
- pogoje za vsestranski razvoj družin z gospodarskega, socialnega, stanovanjskega in drugih vidikov;
- veselje do življenja in materialne pogoje za zvišanje natalitete;

- zavarovanja zakona;
- zavarovanje narodnih vrednot od zemlje do narave in kulturne dediščine; uveljavitev slovenske narodne identitete v svetu (podpiramo čimprejšnjo ustanovitev Slovenskega svetovnega kongresa);
- ustvarjalno, ideološko neobremenjeno, v obrambo in razvoj slovenstva težeče sodelovanje s Slovenci izven Slovenije;
- uresničevanje vseh narodnih pravic Italijanov in Madžarov v prijateljskem sožitju;
- obnovo in prenavo družbenega in političnega življenja v duhu demokracije z uvedbo vseh institutov političnega pluralizma;
- vzpostavitev politične odgovornosti in razumljiv politični jezik;
- civilno družbo in pravno državo;
- dvodomni republiški parlament, poklicne poslance in enodomno občinsko skupščino;
- ločitev zakonodajne, izvršne in sodne oblasti;
- svobodne sindikate;
- družbo, ki bo zagotavljala osebno in socialno varnost;
- depolitizacijo armade, opravljanje vojaške službe za državljane Slovenije v Sloveniji, slovenščino kot poveljevalni jezik, civilno služenje kot enakovredno možnost;
- depolitizacijo policije;
- popolno suverenost slovenske države;
- Slovenijo z evropskimi standardi.

GOSPODARSTVO

Zavzemamo se za:

- razvoj tržnega gospodarstva z različnimi lastninskimi oblikami;
- podrejenost gospodarskih interesov kakovosti okolja;
- smotrno rabo naravnih in ustvarjalnih virov;
- ponovno ovrednotenje dela in razvoj svobodnega podjetništva;
- prehod iz megalomanskega industrializma v gospodarsko strukturo, ki bo upoštevala značaj in možnosti Slovenije;
- razvoj institucij, ki bodo zagotavljale gospodarsko suverenost Slovenije;
- normalne gospodarske pogoje kmetovanja z vrnitvijo dostojanstva in zemlje kmetu;
- podporo gospodarsko zaostalim območjem.

SOCIALNA POLITIKA

⁹¹ Ustanovljeni 10. marca 1989.

Naš cilj ni samo izgradnja civilne družbe in pravne države, ampak tudi socialne države ki naj izhaja iz temeljne medčloveške solidarnosti. Socialna politika ni eden od sektorjev politike, ampak skladno delovanje vseh družbenih dejavnikov za kakovost življenja posameznika, temeljnih človekovih skupin in celotnega naroda. Izhajajoč iz načel pravičnosti in solidarnosti se zavzemamo za tako socialno politiko, ki bo omogočala vsem brez razlike osnovni socialni standard z vidika zdravstvenih, izobraževalnih, socialno varstvenih in drugih potreb. Posebej bomo pozorni na tiste, ki so začasno ali trajno potrebni posebne pomoči. V skladu s tem se zavzemamo za:

- boljše splošne pogoje v zdravstvenem, invalidskem in pokojninskem zavarovanju;
- pomoč brezposelnim;
- za boljše materialno vrednotenje neplačanega dela mater z več otroki;
- večjo skrb socialno varstvenih organov za telesno in duševno prizadete osebe in osamele starejše ljudi;
- podpiranje prostovoljne dobrodelne dejavnosti, med njimi katoliške cerkve in drugih cerkva;
- pravično stanovanjsko politiko;
- uspešen boj proti alkoholizmu, drogam in drugim oblikam zasvojenosti na preventivnem in kurativnem področju.

VZGOJA IN IZOBRAŽEVANJE

Ob poudarjanju gole reprodukcije znanja so v našem šolskem sistemu ostale v ozadju temeljne moralne vrednote, narodna in državljanska vzgoja. Ideološka prisila je jemala dostojanstvo učiteljskemu in drugim pedagoškim poklicem, šolske reforme so druga za drugo zniževale kakovost naše šole.

Slovenski krščanski demokrati si prizadevajo za:

- prenovo celotnega sistema vzgoje in izobraževanja s poudarkom na razvijanju moralno celovitih osebnosti in z znanjem, ki bo omogočala ustvarjalnost v stroki in življenju;
- šolo brez prednostnih ideologij, nazorov in programskega balasta;
- enakopraven družbeni status šolstva z drugimi dejavnostmi;
- vrnitev dostojanstva pedagoškim delavcem;
- poenostavitev šolskega sistema in zagotovitev osnovnih pogojev za šolanje ne glede na materialne možnosti občin in šolajočih se;

- ponovno vzpostavitev mreže gimnazij; samostojno univerzo;
- nemoteno razvijanje ustvarjalnosti izjemno nadarjenih otrok;
- pravico do ustanavljanja zasebnih šol
- široko ljudsko prosveto.

PROSTOR IN VARSTVO OKOLJA

Naše pokrajine so doživele brezumno pozidavo. Uničenih je bilo na tisoče hektarov najboljših kmetijskih zemljišč. Arhitekturna tipika naših naselij izginja. To je bilo možno samo ob in nestrokovnosti in neodgovornosti. Nepremišljeni in še v zadnjem času neodgovorni razvoj industrije je bistveno prizadel slovensko okolje, od zraka, voda, tal in gozda do človeka. Potrebno bo temeljito spremeniti vrednote gospodarjenja. V tem smislu se zavzemamo za:

- čimprejšnjo odpravo glavnih žarišč onesnaževanja;
- ostro kaznovalno politiko proti neodgovornim onesnaževalcem;
- neodvisno preverjanje ekoloških posledic predvidenih investicij in dosledno uveljavitev rezultatov preverjanj;
- večji vpliv javnosti pri razvojnih odločitvah; strokovnost in moralnost delavcev v urbanističnih službah;
- razumen razvoj mest in prenovo slovenskih vasi ob upoštevanju arhitekturnega izročila;
- oživitev razseljenih in opustelih pokrajin;
- za izgradnjo potrebne infrastrukture;
- varčno rabo energije.

Dokument št. 35:

Zeleni Slovenije⁹²

TEMELJI PROGRAMA

1. ZELENI smo družbeno in politično gibanje. Združujemo se na osnovi skupnega interesa in ne na osnovi ideologije. Povezujemo vse, ki so jim ekološki cilji razvoja ter ohranjanje okolja, naravnih virov in smotrno gospodarjenje z njimi prednosti v hierarhiji vrednot. Delujemo v skladu z načelom: MISLI GLOBALNO, DELUJ LO-

⁹² Ustanovljeni 11. junija 1989.

KALNO, kot del in skrbnik narave, ne pa njen gospodar. Zdravo, varno, raznovrstno in prijazno okolje je nezamenljiva, eksistenčno pomembna osnova za celostno pojmovano kvaliteto življenja.

Naš cilj je ohraniti biološke pogoje življenja in doseči za vse prebivalce planeta in za vse prihajajoče rodove takšen materialni standard, ki bo dostojen človeka in ki bo prilagojen naravi. Postati želimo odgovorni, nenasilni in neogostični skrbniki planeta ter vsega žitja in bitja na njem. Z roko v roki z vsemi ekološko osveščenimi prebivalci Slovenije, Jugoslavije, Evrope in sveta, bomo tvorno in odgovorno tlakovali varne poti za razvoj in preživetje človeštva. Prizadevanje za zdravo okolje ni omejeno na nacionalne pripadnost in presega republiške in državne meje.

2. Ekološki cilji razvoja se lahko uresničujejo v demokratični, strpni, pluralistični, nejedrski in pravni državi, ki spoštuje človekove pravice, pravice manjšin, svobodo političnega organiziranja in javnega delovanja. V teh okvirih si bomo prizadevali za suverena državljana v suvereni Sloveniji, za neodtujljivo pravico do samoodločbe ter za široko uporabo referendumov ob temeljnih razvojnih in političnih odločitvah. Naša vizija je družba ekohumanizma, ki temelji na omenjenih načelih in ki bo optimalno izkoristila pozitivne prvine socializma in kapitalizma, obogatene s humanoekološkimi podmenami.

3. Živimo v deželi, ki je vse bolj zastrupljena, večini prebivalcev pa se znižuje že tako klavrn materialni standard. Ne potrebujemo zgolj drugačne ekološke politike, temveč ozelenjeno ekonomsko, socialno in ekološko optimalno družbeno strategijo, prilagojeno prostorsko-ekološkim potezam slovenskih pokrajin ter njihovim skromnim in izčrpanim naravnim virom. ZELENI bomo pripravili celovit politični in razvojni program, ki bo naš odgovor na te izzive.

Podpiramo ekološko primerno preoblikovanje gospodarstva, ki bo voljno in sposobno količinsko ter degradacijsko naravnani model razvoja nadomestiti s kakovostnim, ki bo temeljil na znanju, reciklaži, mehki tehnologiji, ekološko pretehtanem trženju, varovanju zemlje in drugih naravnih virov ter bo strmela k ohranjanju naravne in kulturne identitete Slovenije. Samo ekološko prijazno gospodarstvo nam zagotavlja obstoj v združujoči se Evropi. V ospredje želimo postaviti projekte za reševanje najbolj perečih degrada-

cijskih problemov Slovenije in njenih pokrajin ter iskanje drugačnih obrazcev življenja in gospodarjenja.

4. Kvaliteta okolja se vztrajno in pogubno slabša. Iz tega se vidi, da nosilci odločanja in gospodarjenja nimajo resnega namena v praksi udejanjati ekoloških ciljev razvoja ter jih obravnavati skupaj z ekonomskimi. Zato bomo na političnem področju delovali na dva načina, ki bosta omogočila prodor naših zahtev v skupščine kot osnovna polja odločanja:

- leta 1990 bomo s svojimi kandidati in z lastnim razvojnim programom nastopili na občinskih in republiških volitvah, posebno v ekološko najbolj ogroženih regijah,

- podprli bomo tudi neodvisne kandidate ali kandidate tistih političnih zvez, katerih volilni programi bodo vsebovali največ ekoloških podmen.

Za nas je bistveno, da ekološki cilji razvoja enakopravno prodrejo v prostor, kjer se sprejemajo odločitve. Ker se zavzemamo za nenasilen odnos do soljudi in narave, si bomo na političnem polju prizadevali udejanjiti civilizacijsko odgovoren (humanoekološki) in uravnotežen način gospodarjenja in bivanja, ozelenjeno vzgojo in izobraževanje, ozelenjeno znanost in tehnologijo.

Soodločati želimo tudi moralno-etično odgovorno, ob spoštovanju hotenj bodočih pokolenj, lokalno in planetarno premišljeno. V sicer vse bolj zastrupljeno sedanost ne vnašamo pesimizma in otopelosti, temveč akcijo, upanje in nepokorščino.

Dokument št. 36:

Slovenska obrtniška stranka⁹³

⁹³ Ustanovljena 27. decembra 1989 v Kranju. V začetku je štela 598 članov in je izšla iz Obrtnega združenja Kranj, ki je bilo del Zveze obrtnih združenj Slovenije (ta je izstopu nasprotovala). V stranki je prišlo do razcepa in del članov je februarja 1990 ustanovil v Ljubljani Slovensko obrtniško – podjetniško stranko. Njen program se je od programa Slovenske obrtniške stranke (ta je vstopila v Demos in se preimenovala v Liberalno stranko) razlikoval le v niansah (več o tem glej: Mateja Ratej: Slovenska obrtniška-Liberalna stranka, Demosov zbornik Časopis za zgodovino in narodopisje 3-4, Maribor, 2001, str. 451-478).

I. Slovenska obrtniška stranka bo s svojim političnim delovanjem skrbela za javno uveljavljanje in uresničevanje delovnih, stanovskih in državljanskih interesov vseh svojih članov, zlasti obrtnikov, zasebnih podjetnikov in državljanov svobodnih poklicev. Načelno bo Slovenska obrtniška stranka podpirala vsa politična izhodišča, ki bodo zagotavljala demokratično družbeno ureditev in svobodno tržno gospodarstvo v Sloveniji in Jugoslaviji s posebnim poudarkom na enakopravnem položaju zasebnega gospodarstva. V te namene bo tudi sama ali v sodelovanju z drugimi predlagala ustrezne rešitve.

II. Sprejeti program in interese svojih članov bo Slovenska obrtniška stranka uresničevala z neposrednim sodelovanjem svojih predstavnikov, izvoljenih v organe oblasti in druge državne in družbene organe.

V ta namen bo Slovenska obrtniška stranka predlagala svoje kandidate v zbere združenega dela, zbere krajevnih skupnosti in zbere občin ter s samostojnimi listami kandidatov za družbenopolitične zbere skupščin v občinah in Sloveniji nastopala na splošnih volitvah.

III. Slovenska obrtniška stranka bo pri svojem delovanju upoštevala raznolikost mnenj in pogledov svojih članov. Zato bo kot politična organizacija v javnosti ter oblastnih in drugih državnih in družbenih organih uveljavljala in uresničevala tiste zahteve, stališča in mnenja, ki bodo imela podporo večine članstva.

IV. Temeljni programski cilji, ki jih bo Slovenska obrtniška stranka po vseh demokratičnih in parlamentarnih poteh javno uveljavljala in si prizadevala za njihovo uresničitev, so naslednji:

1. Popolno spoštovanje in podpis vseh mednarodno priznanih človečanskih pravic in svoboščin ter zagotavljanje teh pravic in svoboščin z nedvoumnimi ustavnimi in zakonskimi določbami;

2. Uveljavitev političnega pluralizma s svobodnim strankarskim, zunajstrankarskim in nadstrankarskim delovanjem v pravni državi s parlamentarno demokracijo;

3. Spoštovanje in izvajanje veljavnih ustavnih in zakonskih rešitev in spreminjanje le-teh po parlamentarni poti, če se ne ujemajo s programskimi cilji stranke in interesi večine njenega članstva;

4. Javna osebna odgovornost vseh nosilcev oblastnih funkcij v skupščinah, izvršnih in upravnih organih ter drugih državnih in družbenih organih

in javna argumentirana kritika ali pohvala njihovega delovanja;

5. Izhodiščna enakopravnost vseh oblik lastnine (pri tem morajo vse ustavne in zakonske rešitve še posebej zagotavljati enakopravnost zasebne lastnine in zasebnega kapitala v razmerjih do družbene in zadružne lastnine ter do družbenega, zadružnega in še zlasti tujega kapitala), odprava nikogaršnje lastnine in revizija vseh vrst nacionalizacij, kulaških in podobnih procesov;

6. Zakonska uveljavitev takšnih rešitev, ki bodo zagotavljale neokrnjenost slovenskega narodnega bogastva in premoženja, in to z aktiviranjem zasebnega kapitala, ki bo imel pri ohranjanju narodnega bogastva in premoženja prednost pred tujim kapitalom; zemlja ne sme biti naprodaj osebam, ki niso državljani Slovenije;

7. Popolna izenačitev pogojev, v katerih poslujejo vsi subjekti tržnega gospodarstva ne glede na vrsto lastnine in lastnike kapitala;

8. Sprejem vseh ukrepov, ki bodo zagotovili, da obrtniki, zasebni podjetniki in tudi ostali državljani ne bodo v neenakopravnem položaju z drugimi subjekti, zlasti na naslednjih področjih:

- obremenitve z davki in prispevki ter drugimi družbenimi dajatvami,

- pogoji za plačilni promet in poravnavo dospelih obveznosti,

- pravna varnost na vseh področjih;

9. Zapostavljanje stimulativnih pogojev za prosto investiranje v nove proizvodne, storitvene ali druge delovne zmogljivosti in za ustanavljanje produktivnih delovnih mest;

10. Depolitizacija in funkcionalna preureditev šolstva, kulture, gospodarstva, ...

Dokument št. 37:

Socialistična zveza Slovenije – zveza socialistov⁹⁴

Z DEMOKRACIJO IN USTVARJALNOSTJO

⁹⁴ Ustanovljena je bila 9. januarja 1990 kot naslednica SZDL, za ustanovni datum je navedla 27. april 1941 (dan ustanovitve Protiimperialistične, kasneje Osvobodilne fronte), 9. junija se je preimenovala v Socialistično stranko Slovenije in se 12. marca 1994 z Liberalno demokratsko stranko združila v Liberalno demokracijo Slovenije.

V BOGATEJŠE ŽIVLJENJE UVOD SMO SOCIALISTI

Zgodovina socialističnega gibanja na Slovenskem sega v prejšnje stoletje. Enega od svojih vrhov doseže z ustanovitvijo OF slovenskega naroda. Njeno tradicijo je nadaljevala SZDL, danes pa jo želi nadaljevati Socialistična zveza Slovenije, ki na podlagi programa Z demokracijo in ustvarjalnostjo v bogatejše življenje, s statutom in s svojim konkretnim delovanjem, postaja del sodobne evropske socialistične misli. Svoje programske cilje bo dosegla s prizadevanjem, da po demokratični poti postopno izgradi podjetniško družbo, temelječo na integralnem trgu, političnem pluralizmu ter sodobni, socialni in pravni državi. Cilj slovenskih socialistov je prizadevanje za bogato družbo bogatih posameznikov, katere značilnost bo demokracija, svoboda, pravičnost in solidarnost.

Ob polnem spoštovanju človekovih in državljanskih pravic v družbi, v kateri se bo spoštovalo človekovo delo, znanje in ustvarjalnost ter se bodo rezultati družbenega dela pravično delili, bomo te cilje dosegali tudi v sodelovanju z drugimi jugoslovanskimi narodi in narodnostmi, republikami in pokrajinama.

Socialistična zveza Slovenije je nacionalno povezovalna politična organizacija vseh državljanov, ki to želijo, torej ustvarjalcev na vseh področjih življenja, to je industrijskih delavcev, kmetov, obrtnikov, uslužbencev, ustvarjalcev na področju znanosti, kulture, zdravstva, šolstva itd. Kot moderna in odprta politična organizacija pa je institucionalno povezana tudi z drugimi političnimi organizacijami, zvezami, gibanji in društvi, ki sprejemajo programsko naravnost naše organizacije in želijo po lastni presoji v naši organizaciji ali skupaj z nami, dosegati skupne ali svoje posebne interese.

Naš cilj je socialistična družba, za katero bo značilno uravnoteženje odnosa med delom in znanjem ter kapitalom, med nacionalnim in socialnim ter naravo in človekom – to naj bo družba čimbolj enakih možnosti.

I. STORIMO VSE ZA MATERIALNO IN DUHOVNO BOGATEJŠE ŽIVLJENJE

OBVLADANA INFLACIJA – POGOJ GOSPODARSKE IN DRUŽBENE STABILNOSTI

Socialistična zveza Slovenije je med prvimi opozarjala na nujnost jugoslovanskega programa za odpravo temeljnih inflacijskih žarišč. Ker se je s protiinflacijskimi ukrepi kasnilo, so problemi večji, kot bi mogli biti, zato je nujno, da se sedanji protiinflacijski ukrepi podprejo in uvedejo še dodatni. V tem smislu se v Socialistični zvezi zavzemamo za:

- modernizacijo finančnega sistema in za uveljavljanje dosledne finančne discipline;
- spremembe v davčnem sistemu in davčni politiki, ki bodo spodbujale razvoj;
- preoblikovanje sklada za manj razvite republike in SAP Kosovo;
- bistveno zmanjšanje proračunske porabe občin, pokrajin, republik, zlasti pa federacije;
- ostre omejitve v kreditno-denarni politiki;
- postopno ukinitve presežka v kliringu ter tržno vrednotenje in postopen prehod na konvertibilen način plačevanja z drugimi državami;
- pomembno zmanjšanje upravljalne režije na vseh ravneh;
- delitev osebnih dohodkov samo na osnovi dejanskega doseženega dohodka.

PODPIRAMO PRIZADEVANJA ZA KONVERTIBILEN DINAR

Konvertibilen dinar nam vrača samozaupanje in omogoča enakopravnejše vključevanje v mednarodno menjavo.

CILJ – VIŠJI REALNI STANDARD

Sistemske spremembe morajo omogočiti večji vpliv kakovostnih dejavnikov na gospodarsko rast in družbeni razvoj – še zlasti znanja in podjetništva ter konkurenčnosti. Predlagali bomo tako delitveno politiko, ki bo zagotavljala skladen razvoj in zaposlene spodbujala, da bodo več in bolje delali.

Socialistična zveza je za odpravljanje neopravičenega izostajanja osebnih dohodkov v družbenih dejavnostih za rastjo osebnih dohodkov v gospodarstvu.

ODLOČILNA VLOGA INTEGRALNEGA TRGA

V procesu deregulacije gospodarskega in družbenega življenja bo Socialistična zveza podpirala in predlaga takšne sistemske rešitve in ukrepe

ekonomske politike, ki bodo uveljavili tržni način gospodarjenja, moderno pravno državo in podjetniško ter narodnogospodarsko planiranje, zasnovano na tržnih informacijah. Ob enakopravnosti vseh oblik družbene lastnine ter zaradi neučinkovitosti preoblikovanja družbene lastnine samo v državno, se bo Socialistična zveza zavzemala za enakopravnost vseh oblik lastnine ter zaradi nerazvitosti še posebej privatne iniciative le-to spodbujala. Zato bo podprla ukrepe za razvoj obrti, malih fleksibilnih enot in zasebnega podjetništva.

Podpirali bomo prizadevanja za umik slovenskega gospodarstva iz rizično nabavnih in prodajnih trgov ter pripravili strategijo vključevanja slovenskega gospodarstva v mednarodno gospodarstvo.

VSAKDO NAJ ŽIVI PREDVSEM OD SVOJEGA DELA

Vsak posameznik, delovni kolektiv in narod, vsak del Jugoslavije naj bi ob dogovorjeni solidarnosti živel od rezultatov svoje dela. Socialistična zveza bo predlagala ukinitve sklada za pomoč manj razvitim republikam in SAP Kosovu ter ustanovitev banke razvoj.

Zahtevali bomo takšne systemske rešitve ter ukrepe razvojne tekoče ekonomske politike, ki bodo zagotavljali skladen regionalni razvoj ter še posebej razvoj hribovskih in obmejnih območij Slovenije.

ČLOVEK ČLOVEKU ČLOVEK

Socializem, kot našo globalno opredelitev, razumemo tudi k način življenja, delo človeka in vse, kar k delu naravno sodi, zaščita okolja, morala ter človekov duhovni in verski svet. Opredeljujemo se za takšno družbeno ureditev, ki bo privedla ne samo do državne blaginje, temveč omogočila tudi nove načine življenja, spoštovanje posameznika, njegovih navad in dejanj.

Zato se bomo uprli vsem oblikam razvrednotenja človekove dostojanstva. Podpiramo tiste etične programe in kodekse, ki opredeljujejo nov odnos človeka do sočloveka ter družbe in njenih institucij.

POMAGAJMO DRUŽINAM Z OTROKI

Rojevanje in zdravi otroci so v najširšem

družbenem interesu in ne le zasebna skrb staršev. Zato bomo predlagali in podpirali tiste rešitve, ki bodo lajšale življenje družin. Prekiniti moramo trend, ko se v Sloveniji rodi vsako leto manj otrok in postaja življenje mladih družin vse težje. Socialistična zveza si bo prizadevala za ustvarjanje materialnih in družbenih razmer, ki bodo brez predpisov in negativnih sankcij omogočale dvig natalitete, ne da bi pri tem krnile možnosti za polnovredno sodelovanje ženskega dela prebivalstva v gospodarskem in družbenem življenju.

OTROKOM IN MLADINI POSEBNO SKRIB

Zagotoviti moramo materialne pogoje za osebni razvoj vseh otrok, ne glede na socialni položaj njihovih staršev in razvitost okolja, v katerem otrok živi.

Socialistična zveza se bo zavzemala, da se mladi generaciji ustvarijo pogoji za njihovo delo, učenje in prosti čas ter za izražanje in uveljavljanje njihovih posebnih in generacijskih odnosov.

POMAGAJMO TISTIM, KI BODO POMOČI NAJBOLJ POTREBNI

Socialistična zveza bo predlagala oblikovanje takšnih socialnih programov, ki bodo zagotavljali socialno varnost vsem, ki bodo te pomoči nujno potrebni.

NE ZAPUSTIMO ČLOVEKA, KO JE V STISKI ALI GA DOLETI NESREČA

Zavzemali se bomo za tak sistem solidarnosti in socialne varnosti, s katerim bomo kos tudi izjemnim dogodkom ter naravnim in drugim nesrečam.

ZA VARNO STAROST

Socialistična zveza bo storila vse, da bi ljudje, ki so vse življenje delali in ustvarjali, starost ne preživljali v pomanjkanju. V okviru sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja moramo upokojenim delavcem zagotoviti dostojno življenje – skladno z njihovim delovnim prispevkom v aktivni dobi. Posebno skrb bomo posvetili varstvu udeležencev NOV, žrtvam fašizma in invalidov.

Prizadevala si bo tudi, da bi kot vsaka razvita

družba, znali ceniti starost ter da bi njeno modrost in izkušnost tvorno vključevali v naša razvojna prizadevanja.

DOSTOPNOST STANOVANJ

Za reševanje stanovanjskega primanjkljaja in večjo dostopnost stanovanj bomo podprli prenovno stanovanjskega gospodarstva, ki naj temelji na stanarini, ki mora kriti enostavno in del razširjene reprodukcije na drugačnih posojilnih pogojih za nakup in gradnjo stanovanj, kar bo omogočalo vsem prebivalcem, zlasti pa mladim družinam in invalidom lažje reševanje stanovanjskih vprašanj.

REŠEVANJE PROBLEMOV INVALIDSKEGA VARSTVA – POMEMBEN PREIZKUSNI KAMEN NAŠE HUMANOSTI

Socialistična zveza bo vztrajala, da republiški izvršni svet ob sodelovanju vseh pristojnih resorskih organov, strokovnih institucij in invalidskih organizacij pripravi celovito dolgoročno razvojno strategijo invalidskega varstva v SR Sloveniji, ki jo bo sprejela Skupščina SRS in uresničeval interdisciplinarni, strokovni in hkrati učinkovit organ sodobne uprave v okviru izvršnega sveta, kar bo zagotavljalo celovito obvladovanje tega področja.

V okviru prenove Socialistične zveze bomo povečali neposreden vpliv invalidov in njihovih organizacij v Socialistični zvezi in pri ustvarjanju pogojev za neposredno izvajanje programov invalidskega varstva v teh organizacijah in podpirali prizadevanja za stabilnejše financiranje njihove dejavnosti.

Sistemske rešitve morajo omogočiti posameznim skupinam invalidov s svojstvenimi značilnostmi in različnimi potrebami oblikovanje, izražanje in uveljavljanje posebnih interesov, zagotavljati enake možnosti in hkrati pravico do različnosti.

SKRIBIMO ZA ČISTO OKOLJE!

Enotna nacionalna politika varovanja okolja, večja odgovornost, neodvisnost, učinkovitost in strokovnost upravnih organov, ki skrbijo za varstvo okolja in urejanje prostora je pogoj za uspešno reševanje zatečenega stanja. Nadaljnji družbeni in gospodarski razvoj mora biti v skladu

z naravnimi danostmi in potrebami ljudi. Zato bomo predlagali in podpirali ukrepe (spremembe zakonov in normativov), s katerimi bomo vzpostavili ekološko ravnatežje v Sloveniji (čisti zrak in vode, varovanje plodne zemlje in smotrno ravnanje z odpadki); zavzemali se bomo za ekološko sanacijo najbolj ogroženih območij Zasavja, Velenjske kotline in Mežiške doline.

Socialistična zveza bo zagovarjala smotrno rabo električne energije in njeno proizvodnjo z optimalnim izkoriščanjem vodnih virov, uporabo alternativnih virov in uvajanje novih tehnologij v energetiki, sanacijo termoelektrarn in postopnim zmanjševanjem porabe premoga ter zagotavljala spoštovanje sprejetih sklepov o gradnji novih jedrskih elektrarn (moratorij).

Predlagali bomo, naj Slovenija sprejme standarde in normative, ki bodo zmanjšali porabo surovin in energije v proizvodnji in prometu, kakor tudi emisijo škodljivih snovi. V Sloveniji bomo izenačili pogoje varstva okolja s pogoji, ki bodo po letu 1992 veljali v deželah Evropske skupnosti.

Socialistična zveza je za uvedbo ekološkega dinarja, za diferencirano obdavčitev domačih motornih vozil glede na onesnaženje (emisijo) in uvedbo ekološke takse za tuja vozila, ki vozijo po naših cestah. Posebno skrb bomo posvetili vzgoji in obveščanju ljudi o okolju.

KMETIJSTVU VRNIMO NJEGOVO VSESTRANSKO VELJAVO

V Socialistični zvezi smo za tako sistemsko ureditev in organiziranost kmetijske, gozdarske in predelovalne dejavnosti, ki bosta izenačevali pogoje gospodarjenja v družbenem, zadružnem in zasebnem sektorju. Podpirali bomo prizadevanja za takšno agrarno strukturo ter kmetijsko politiko, zlasti cenovno, ki bo zagotavljala donosno in okolju prijazno kmetijsko proizvodnjo. Smo za takšno zemljiško politiko in politiko državnih intervencij, ki bo zagotavljala skladen razvoj kmetijstva in gospodarno ravnanje s kmetijskimi površinami, pri čemer bodo, poleg nacionalnega pomena panoge, upoštewane tudi tradicije in kulturne značilnosti slovenske krajine.

RAZISKOVALNA DEJAVNOST – KLJUČNI DEJAVNIK RAZVOJA

V Socialistični zvezi smo za to, da se znan-

stvenoraziskovalnemu delu zagotovi mesto, ki ga ima ta dejavnost v sodobnem razvitem svetu. Zato bomo podpirali aktivnosti za dosledno izvajanje strategije za preseiganje tehnološkega zaostajanja, zlasti akcijo 2000 novih raziskovalcev, uvoz nujno potrebne opreme, razvijanje informacijskega sistema za potrebe znanosti ter predlagali sistemske in ekonomske rešitve, ki bodo spodbujale prenos raziskovalnih dosežkov v gospodarstvo, družbene dejavnosti in upravo.

S SODOBNIM DODIPLOMSKIM IN PODIPLOMSKIM ŠTUDIJEM DVIGNITI RAVEN ZNANJA

Le s kvalitetno vzgojo znanstvenikov – raziskovalcev je mogoče doseči tako raven in obseg raziskovalnega dela, ki bo omogočil skladen gospodarski in družbeni napredek. V Socialistični zvezi podpiramo vse oblike vzgoje za raziskovanje.

Podpirali bomo univerzo v njenih prizadevanjih za mišljenjsko, znanstveno in materialno neodvisnost.

Spodbujali bomo intenzivnejše znanstveno sodelovanje med republikami in pokrajinama, kot tudi tesnejše sodelovanje z našimi znanstveniki v tujini.

SMO ZA UREJEN IN SODOBEN SISTEM VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA

Zavzemamo se za izdelavo slovenske strategije nadaljnega razvoja vzgoje in izobraževanja v okviru ene od naših akademskih institucij, kot tudi za opredelitev temeljnih izhodišč nove izobraževalne politike s tem da:

- je vzgojnoizobraževalni sistem zasnovan na znanstveni podlagi, mišljenjski svobodi in odprt do vseh civilizacijskih vrednot;
- se poveča delež družbenega proizvoda za vzgojo in izobraževanje od sedanjih 48 na 58;
- racionaliziramo procese odločanja; predvsem je treba jasno razmejiti zagotovljene nacionalne programe, ki morajo biti v pristojnosti države (skupščine), od dodatnih in fakultativnih programov, ki so stvar posebnih interesov;
- se demokratizira šolski sistem;
- se odprejo možnosti zasebne iniciative na področju vzgoje in izobraževanja. pri čemer zahtevamo jasne opredelitev tistega dela vzgoje in izobraževanja, ki predstavlja dejavnost poseb-

na družbenega pomena;

- zahtevali bomo, da se v vzgojnoizobraževalnem sistemu zagotovi tudi izobraževanje za delo v manjših produkcijskih enotah;
- se podpre razvoj izobraževanja odraslih, kot bistvenega strateškega dejavnika uspešnega prestrukturiranja gospodarstva, družbenih dejavnosti in uprave;
- vlagamo več v raziskovanje na področju vzgoje in izobraževanja in s tem predhodnega preverjanja učinkov predlaganih rešitev;
- podpiramo takšen vzgojnoizobraževalni sistem, ki temelji na strokovnih analizah, preverjenih z eksperimentom.

KULTURA KOT DRUŽBENA MOČ

Kulturo razumemo kot vsebino duhovnega in materialnega, pa tudi političnega položaja naroda v Jugoslaviji in v celotnem evropskem prostoru, torej tisto vsebino našega življenja, skupnega in posameznikovega, ki nas najintimneje opredeljuje. Zato je tudi pogoj stabilnosti in konsistentnosti družbe, splet medsebojno povezanih individualnih človekovih usod. Kultura je lahko družbena energija tedaj, ko je odnos družbe do nje odprt in spodbuden.

Socialistična zveza bo tudi v bodoče za prevlado zavesti o tem, da je treba kulturo in kulturne dejavnosti obravnavati kot ustvarjalno silo. Koliko bo kak narod in kaka republika v Jugoslaviji namenila šolstvu, zdravstvu, kulturi, koliko more in hoče dati za to, glede na svojo gospodarsko moč, je stvar njene suverene odločitve. Federalno predpisovanje kakršnihkoli omejitev ni sprejemljivo.

SLOVENŠČINA, MOJ JEZIK

Socialistična zveza se zavzema za naravne jezikovne pravice slovenskega naroda ter madžarske in italijanske narodnosti v SR Sloveniji, zamejcev v Italiji. Avstriji in Madžarski ter slovenskih zdomcev in izseljencev.

To pomeni: slovenščina je uradni jezik v vsej SR Sloveniji (na obeh dvojezičnih območjih hkrati z madžarščino oz. italijanščino); v zveznih ustanovah je eden izmed enakopravnih uradnih jezikov Jugoslavije; v zamejstvu je enakopravni uradni jezik na dvojezičnih območjih; v zdomstvu in izseljenstvu pa je jezik, katerega gojitev in ohranjanje podpiramo do največje možne mere.

Socialistična zveza se zavzema za jasnejšo ustav-

no in zakonsko opredelitev uporabe slovenskega jezika ter za uveljavljanje, slovenščine v javnosti.

KNJIGA

Socialistična zveza bo sooblikovala politične odločitve o družbeni skrbi za knjigo v Sloveniji tako, da se bo zavzemala za takšne pogoje proizvodnje in prometa s knjigo, ki bodo upoštevali specifičnosti knjige kot tržnega blaga in kulturne dobrine obenem ter za konkretne akcije v smislu dodelitve družbenih subvencij za stroške izdaje novih izvornih slovenskih knjig.

ZBOR SLOVENSКИH KULTURNIH DELAVCEV

Ohranjati in razvijati je treba prakso Zbora slovenskih kulturnih delavcev – kot nadaljevanja Kulturnega plenuma OF, ki je nastal iz potrebe, da bi kulturni delavci, kot eden pomembnih delov družbe in slovenske inteligence nasploh, sprti razpravljali o odprtih družbenih vprašanjih in se aktivno vključevali v njihovo reševanje.

VAROVANJE NARAVNE IN KULTURNE DEDIŠČINE

Naravna in kulturna dediščina, ki jo premoremo je bogata, zato je za maloštevilen narod, kot je slovenski, njegovo ohranjanje posebno težko breme. Skrb za dediščino bo pomemben kazalec našega odnosa do zgodovine, še posebej zgodovine NOB in zgodovinske vloge OF, saj skoznjo odseva naša samozavest in samospoštovanje.

SKRB ZA RAZVOJ TURIZMA NE LE KOT EKONOMSKE KATEGORIJE

Socialistična zveza je za ekonomsko vrednotenje naravnih in kulturnih danosti ter njihovo vključitev v celovito turistično ponudbo. Spodbujali in podpirali bomo vse ukrepe tekoče in razvojne ekonomske politike na področju gospodarske in družbene infrastrukture, ki bodo ljudi spodbujali za delo v turizmu. Slovenija mora postati gostoljubna turistična dežela.

POSTANIMO ŠPORTNI NAROD

Socialistična zveza se bo še naprej zavzemala za množično športno aktivnost ljudi, saj je ta, s svojimi učinki in vrednotami, pomembna se-

stavina kvalitete njihovega življenja. Podpirali bomo razvoj vrhunškega športa, ki zrcali vitalne sposobnosti naroda. Njegov razvoj mora temeljiti na strokovnem delu ter na interesih mladih ljudi. Zavzemali se bomo za to, da bodo v razvojnih programih zagotovljeni ustrezni materialni in drugi pogoji za razvoj športa v Sloveniji.

SKRBIMO ZA SVOJE ZDRAVJE

V Socialistični zvezi se bomo zavzemali za takšen razvoj, v katerem bodo nosilci gospodarskih, družbenih in političnih usmeritev ter odločitev tudi skrbeli za zdravje vsega prebivalstva republike. Ob takšni naravnosti bomo podpirali in spodbujali prizadevanja in aktivnosti, ki vodijo k izboljšanju okolja, menjanju slabih življenjskih navad in k večji odgovornosti družbe ter vseh njenih članov za krepitev, utrjevanje ter povrnitev zdravja ljudi, kot pomembne in nepogrešljive kvalitete življenja. Zavzemali se bomo za vzpostavljanje življenjskih, delovnih, ekoloških, ekonomskih in drugih pogojev, ki bodo omogočali vsem občanom zdravo življenje.

V sistemu zdravstvenega zavarovanja in pri delu zdravstvenih organizacij se bomo zavzemali za systemske spremembe, ki bodo temeljile na humanosti, spoštovanju človekove osebnosti in kvalitete storitev, skladno s strokovno medicinskimi dosežki. Podpirali bomo predloge za vzpostavitev in delovanje sodobnega sistema zdravstvenega varstva, ki mora temeljiti na racionalnem samoupravljanju, iniciativnosti ljudi in njihovem vključevanju v razne oblike aktivnosti, za večjo konkurenčnost zdravstvenih storitev glede na kvaliteto dela, odnosov do občanov ter racionalnosti dela. Podpirali bomo prizadevanja za stabilnejše načine financiranja programov zdravstvenega varstva.

II. NAŠ CILJ JE VISOKA RAVEN ČLOVEKOVIH PRAVIC SVOBOŠČIN

PRAVNA NORMA NAJ V PRVI VRSTI VARUJE ČLOVEKA, GOVORA, VEROIZPOVEDI IN PREPRIČANJA

Socialistična zveza je za vzpostavitev takega pravnega reda, ki bo že na ustavnopravni in zakonodajni ravni omogočil uveljavljanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin in, ki bo imel vgrajene mehanizme za njihovo učinkovito

varstvo.

V ustavo in zakonodajo moramo dosledno vnesti vsebino mednarodnih norm in dokumentov, ki jih je podpisala naša država, pri čemer pa mora biti poglavito izhodišče, da so mednarodne norme minimalna raven zagotovljenih človekovih pravic in temeljnih svoboščin. To še posebej velja tudi za Deklaracijo o pravicah otroka in Konvencijo o pravicah otrok.

Posebej predlagamo:

- uvedbo instituta neodvisnega zastopnika človekovih in temeljnih svoboščin (ombudsman);
- sodelovanje z vsemi zainteresiranimi nevladnimi organizacijami za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin, bodisi nacionalnimi ali mednarodnimi;
- organiziranje in sodelovanje na mednarodnih srečanjih na temo varstva človekovih pravic in temeljnih svoboščin.

SMO ZA SVOBODO JAVNEGA OBVEŠČANJA

- Socialistična zveza bo dosledno spoštovala načelo javnosti na vseh področjih družbenega življenja in dela:
- ustvarjala bo pogoje za avtonomnost in neodvisnost javnih glasil, katerih ustanoviteljica bo;
- smo za pluralizem javnih glasil in pluralizem v njih:
- v javni glasilih, katerih ustanoviteljica bo, bo negovala enakopraven odnos do vseh političnih subjektov, ki so vključeni v Socialistično zvezo na temelju lastne odločitve;
- nasprotovala bo avtokratskemu komuniciranju in kakršnikoli dominaciji na področju obveščanja ter vsem zlorabam na tem področju;
- spodbujala in podpirala bo skrb za slovenski jezik v sredstvih javnega obveščanja, odprtost, demokratičnost in profesionalnost glasil in odločno nasprotovala novinarstvu, ki se kaže v tendencioznem in manipulativnem obveščanju, ki žali in napada človeško dostojanstvo in osebno integriteto posameznikov;
- podpirali bomo odprtost jugoslovanskega informativnega prostora ter spoštovanje kodeksa novinarjev v medrepubliškem komuniciranju;
- smo za spoštovanje in uveljavljanje mednarodnih konvencij o položaju javnega obveščanja;
- Socialistična zveza bo spodbujala pripravo osnov informacijske politike v SR Sloveniji in osnov strategije nadaljnjega razvoja sredstev jav-

nega obveščanja v naši republiki; Socialistična zveza si bo pri tem prizadevala, da bi bila sredstva javnega obveščanja dostopna čim širšemu krogu ljudi.

ZA POPOLNO SVOBODO VEROIZPOVEDI

Socialistična zveza bo predlagala uskladitev zakona o pravnem položaju verskih skupnosti z vsemi pravnimi in predvsem družbenimi spremembami, ob upoštevanju moralnih in kulturnih vrednot evropskega civilizacijskega kroga:

- verskim skupnostim je treba omogočiti karitativno dejavnost;
- oceniti moramo status verskih šol in pregledati odprta vprašanja, ki ovirajo njihovo izenačitev z družbenimi;
- smo za odpravo ovir, ki prepričujejo versko svobodo pripadnikov JLA (sprejemanje legalne verske literature, navzočnost vojakov pri verskih obredih, odrekanje vojaškega pogrebne ceremoniala za religiozne vojake);
- sredstva javnega obveščanja – zlasti radio in televizija – bi morala zagotavljati tudi prostor za verske vsebine: za sprotno obveščanje o pomembnejših dogodkih iz življenja verskih skupnosti za poljudne in znanstvene razprave o veri in tudi za prenose maš ob božiču in veliki noči.

ODPRAVIMO KRIVICE PRETEKLOSTI

Socialistična zveza si bo prizadevala za celovitejše obravnavanje družine in za večjo družbeno skrb za družino. V mislih imamo vprašanja dela oz. zaposlovanja, varstva otrok, davčnega sistema in oblik socialne pomoči ipd. Družino je treba razbremeniti vseh tistih obveznosti, ki jih lahko brez škode za zdrav in normalen razvoj otrok prevzamejo različne ustanove pa tudi zasebniki. To lahko prispeva k bogatejšemu in ustvarjalnejšemu razvoju staršev.

V družbi moramo ustvariti pogoje, v katerih bodo mogle ženske uživati priznane pravice. Družbeno življenje moramo organizirati tako, da bo v največji možni meri preseženo konfliktno razmerje med zahtevami družinskega življenja in vsem, kar zahteva vključitev žensk v redno delo in javno življenje. Vloga žensk v rojevanju in negi otrok mora biti družbeno priznana in stimulirana. Samo tako bomo postopoma ustvarili pogoje, v katerih bo ženski olajšano breme dvojnega delavnika, ki ji ga nalaga materinstvo.

ZA VEČJO VARNOSTNO IN SAMOZAŠČITNO ZAVEST IN KULTURO

Socialistična zveza bo spodbujala in podpirala tista prizadevanja v družbi, ki odločanje o najpomembnejših obrambno-varstvenih in samozaščitnih zadevah prenašajo v skupščine. Skupščine morajo zagotoviti ustrezen in učinkovit nadzor nad delovanjem vseh sestavin splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite. Smo za dosledno uveljavitev pravne države ter zakonskih in drugih norm, ki urejajo področje splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, ki pa moralo biti v skladu s splošnimi civilizacijskimi, etičnimi ter demokratičnimi merili sodobnih družb. Zavzemamo se za takšno ustavno-pravno vlogo oboroženih sil, ki bo zagotavljala obrambo, neodvisnost, suverenost in ozemeljsko nedotakljivost SFRJ pred vsemi oblikami zunanje agresije. O uporabi oboroženih sil SFRJ odloča Skupščina SFRJ na podlagi soglasij skupščin socialističnih republik.

Spodbujali in podpirali bomo razvoj na področju družbene samozaščite, ki zagotavlja višjo in kakovostnejšo raven osebne, skupne in splošne varnosti, kot pogojev za varno življenje, delo in varstvo premoženja. V ta namen bomo podpirali in se vključevali v vse oblike tovrstnega usposabljanja celotnega prebivalstva, tako z obrambnega kot iz varnostnega, samozaščitnega področja.

Zavzemali se bomo za takšno kadrovske zastopnost v oboroženih silah SFRJ, ki je v skladu z enakopravnim položajem in odgovornostjo vseh republik in pokrajin oz. narodov in narodnosti v oboroženih silah SFRJ.

Kadrovanje v vojaške in obrambne poklice ter v šole rezervnih oficirjev je del nacionalne kadrovske politike in sestavni del narodove inteligence. Podpirali bomo vse akcije za večjo prometno in požarno varnost.

Spodbujali in krepili bomo razvoj celotnega sistema zaščite in reševanja ob naravnih in drugih nesrečah.

III. UVELJAVLJAMO PRAVNO DRŽAVO

UVELJAVIMO SKUPŠČINO

Smu za demokratičen in racionalen politični sistem. V tem smislu je treba še zlasti okrepiti vlogo

republiške in občinskih skupščin kot temeljev skupščinskega sistema, pri čemer je treba upoštevati razlike, ki izhajajo iz položaja republik in občin v SFRJ.

Skupščinam je treba zagotoviti položaj najvišjega predstavniškega organa ter najvišjega organa oblasti, v katerem bo mesto za vpliv posameznika in vseh legalnih političnih in strokovnih organizacij.

Zavzemamo se za to, da se ob povečanju pristojnosti izvršnih in upravnih organov, zagotovi vpliv predstavnikov različnih interesnih skupin in stroke na posameznih področjih družbenih dejavnosti v pripravah na skupščinske odločitve.

VOLILNI SISTEM – POGOJ DEMOKRACIJE

Legitimnost skupščin bomo zagotovili z neposrednimi, tajnimi, splošnimi volitvami, ki naj omogočijo uveljavitev sposobnih, moralno trdnih in nekompromitiranih posameznikov in njihovih organizacij, ki imajo celosten pogled na gospodarski in družbeni razvoj.

Smu za preseganje izrazito slabe zastopnosti žensk na najodgovornejših funkcijah. V tem smislu se zavzemamo za večjo zastopnost žensk v vseh organih upravljanja in odločanja.

Volitve morajo odraziti institucionalizirani politični pluralizem, kjer bodo različni politični subjekti na kulturnen način tekmovali za naklonjenost volilcev do njihovih razvojnih konceptov in programov.

Socialistična zveza bo zagotavljala demokratične postopke pri tistih nalogah, ki jih opravlja v zvezi z volitvami. Opredelila bo kadrovska merila za svoje kandidate, izvoljenim kandidatom pa zagotavlja materialne in strokovne pogoje za njihovo delo ter za nastopanje v javnih medijih.

ZAGOTOVITI LOČITEV ZAKONODAJNE, IZVRŠNE IN SODNE OBLASTI

Ob legalni in legitimni skupščinski in izvršni oblasti Socialistična zveza spodbujala in podpirala proces krepitve neodvisnosti sodstva in sodnikov, kar bo omogočilo uveljavljanje ustavnosti in zakonitosti ter spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin.

KRAJEVNA SKUPNOST – TEMELJ SISTEMA

Krajevna skupnost ostaja temelj političnega sistema, zato mora storiti vse, da bo prišla v polni meri do veljave pravica samoupravljanja delovnih ljudi in občanov v njej.

Usposobiti jo moramo za to, da bodo mogli ljudje v njej racionalno in učinkoviti zagotavljati in uveljavljati skup potrebe in raznovrstne interese kot so: socialna problematik varstvo okolja in izboljšanje kvalitete življenja, del komunalne dejavnosti, del stanovanjske problematike, del obrambne varnostne funkcije kot samoupravne in s tem podružbljene dejavnosti delovnih ljudi v krajevni skupnosti itd. Krajevna skupnost naj bo pristna medčloveška skupnost.

Socialistična zveza se bo zavzemala za čimbolj svoboden avtonomen razvoj krajevnih skupnosti glede na njihove specifičnosti. Zato bomo zahtevali, da se z zakonom uredi status, vloga in financiranje krajevnih skupnosti.

OBČINO VRNITI OBČANOM

Občino želimo razvijati v smeri lokalne samouprave, jo vrni občanom ter zagotoviti materialne in druge pogoje za njen hitrejši razvoj ter bogatejše življenje v njej.

Prizadevali si bomo za različnost organiziranosti in dejavnosti občin glede na njihove gospodarske, kulturne, demografske, teritorialne ter druge posebnosti, za njihovo večjo avtonomijo ter za prenos določenih zadev, ki so sedaj v pristojnost republike oziroma federacije, na lokalne skupnosti. Pri tem naj pridejo do izraza ustvarjalni prispevki in predlogi ljudi v njih.

Spodbujali bomo tudi večjo uporabo političnega referenduma drugih oblik neposrednega odločanja ljudi za prijaznejše življenje v občinah in mestih.

Socialistična zveza podpira eksperimentalne projekte, ki naj odgovorijo na vprašanje, kako organizirati lokalno samoupravo, bo strokovna, racionalna in učinkovita v pogojih integralne tržnega gospodarstva ter pri uveljavljanju pravic in temeljnih svoboščin človeka ter pluralnega političnega življenja.

ZAGOTOVITI MORAMO VPLIV POTROŠNIKOV

Socialistična zveza spodbuja in podpira:

- ustanavljanje in krepitev strokovno neodvisne organizacije, ki bo posredovala objektivne in-

formacije o kakovosti; proizvodov in storitev;

- sprejem zakona o varstvu in obveščanju potrošnikov; v tem okviru tudi oblikovanje potrošniškega kodeksa na ravni republike;
- hitrejša ustanavljanje potrošniških zadrug.

DRUŽBENE ORGANIZACIJE IN DRUŠTVA – DEL SOCIALISTIČNE ZVEZE

Socialistična zveza mora biti odprt prostor, v katerem bodo lahko društva in posamezniki reševali vprašanja društvenega delovanja. Zato se bomo zavzemali za:

- sistemske rešitve, ki bodo poenostavile dejavnost društev ter stimulirale sodelovanje med društvi, tako v republiki kot širše;
- odpravo ovir, ki otežujejo gospodarsko dejavnost društev;
- sistemsko rešitev materialnega položaja družbenih organizacij in društev;
- družbeno vrednotenje prostovoljnega dela v družbenih organizacijah in društvih;

Socialistična zveza bo skrbela za uveljavljanje interesov društev v političnem sistema v okviru družbenopolitičnih skupnosti.

27. APRIL – DAN OF – OSREDNJI SLOVENSKI PRAZNIK

Socialistična zveza predlaga, da 27. april, dan ustanovitve Osvobodilne fronte postane osrednji slovenski praznik, kot pomemben pomnik zgodovinske odločitve slovenskega naroda za odpor proti okupatorju, kot pomnik njegove oborožene borbe in tudi pomnik boja zoper zaostalost, za nove, naprednejše in svobodnejše oblike življenja.

IV. JUGOSLAVIJA MORA POSTATI DRŽAVA MIRU IN NAPREDKA

KAKŠNO JUGOSLAVIJO IN SOCIALIZEM HOČEMO?

Soustvarjali bomo takšno Jugoslavijo, ki bo zagotavljala suverenost in trajno ter neodtujljivo pravico do samoodločbe narodov, s pravico do odcepitve in združitve; za državo enakopravnih narodov in narodnosti, ki bo spoštovala in varovala različnosti, kjer bodo pomembne skupne življenjske zadeve urejali po načelu soglasja in za tak samoupravni socializem, ki bo ekonomsko

učinkovit, socialno pravičen, za naravo prijazen in v svetu odprt.

NOVA USTAVA SR SLOVENIJE

Socialistična zveza Slovenije, izhajajoč iz Temeljne listine Slovenije 1989, bo uveljavljala načelo, da sestavljajo federacijo enakopravni narodi in narodnosti, organizirani v socialističnih republikah in avtonomnih pokrajinah ter da ima federacija toliko in takšnih pooblastil, kot se soglasno dogovorijo republike in pokrajini. V tem smislu izhajamo pri oblikovanju bodoče republiške in zvezne ustave iz načela, da svoje pglavitne in suverene pravice uresničujemo v Socialistični republiki Sloveniji, v SFRJ pa tiste, ki so v skupnem interesu in o katerih se skupno sporazumemo.

Socialistična zveza bo nasprotovala prizadevanjem, da posamezni organi federacije dobijo lastno, od interesa in potreb ljudi ter posameznih narodov in narodnosti oz. republik odtujeno pristojnost. Prizadevala si bo, da se posamezni organi in organizacije federacije postopoma razporedijo ali organizirajo za svoje delovanje tudi v drugih jugoslovanskih središčih.

IZBOLJŠAJMO MEDNACIONALNE ODNOSE

Mednacionalnih odnosov ne moremo izboljšati le s parolami, niti s poskusi prisilnega enotjenja na osnovi nestvarnih normativov in standardov, ampak jih lahko izboljšamo z vzajemnim zagotavljanjem polne svobode in demokracije državljanom ter narodom in narodnostim.

Socialistična zveza bo zato odločno nasprotovala težnjam uvajanja jugoslovanskega centralizma, unitarizma ter hegemonizma, ki bi bil utemeljen bodisi s številčnostjo posameznih naših narodov ali pa s kakšnimi drugimi merili vezanimi na katerikoli narod ali republiko.

S PRIPADNIKI DRUGIH NAŠIH NARODOV IN NARODNOSTI ŽELIMO ŽIVETI V SOŽITJU

Politika ekonomskega, političnega in kulturnega razvoja Slovenije mora tudi v prihodnje ustvarjati pogoje, da bi lahko pripadniki drugih naših narodov in narodnosti ohranjali svojo lastno narodno identiteto ter bili v pravicah in obveznostih v

celoti enakopravni z avtohtonim prebivalstvom. Posebno skrb bomo namenjali izboljšanju ekonomskega, socialnega in kulturnega položaja Romov.

V. VSTOPIMO V ZDRUŽENO EVROPO IN SVET!

Razviti svet, še posebej sodobna Evropa postaja ekonomska, politična in kulturna skupnost, način skupnega življenja, ob spoštovanju razlik in meja ter skupnost, ki je zavezana svoji gospodarski, politični in kulturni preteklosti. V tako, v prihodnost naravnano Evropo, se mora vključiti tudi naša država.

SMO ZA POLNOPRAVNO ČLANSTVO V SVETU EVROPE IN EVROPSKI SKUPNOSTI

Jugoslavija se mora v proizvodnem, tehnološkem, znanstvenem, informacijskem, finančnem in civilizacijskem smislu prilagoditi normativom in standardom, ki veljajo v Evropski skupnosti z namenom, da postane polnopravna članica te skupnosti. Korak v tej smeri je članstvo v Svetu Evrope ter podpis konvencij in vključitev v FFTO.

V ta namen se bomo zavzemali za oblikovanje slovenskega in zveznega programa (Bela knjiga), v katerih bomo razdelali postopnost vključevanja v zahodnoevropske integracije.

ALPE-JADRAN – SLOVENSKO OKNO V SVET

Spodbujamo in podpiramo vsa prizadevanja za intenziviranje gospodarskega, znanstveno-tehnološkega, kulturnega, političnega in drugega sodelovanja z evropskimi regionalnimi skupnostmi, še zlasti pa z delovno skupnostjo Alpe-Jadran.

DOBROSOSEDSKI ODNOSI – NAŠA TRAJNA SKRB

Podpirali bomo našo zunanjo politiko aktivnih dobrososedskih odnosov, odprtih meja, ob katerih so narodnosti most zaupanja in sodelovanja. Zato bomo v Socialistični zvezi spodbujali in podpirali vsestransko krepitev kulturnih, gospodarskih, političnih in drugih stikov s Slovenci v zamejstvu, zdomstvu in izseljeništvu ter isto omogočali tudi italijanski in madžarski narodni

skupnosti pri nas.

Podpiramo uresničitev pobude mednarodne znanstvene konference "Manjšine za jutrišnjo Evropo", da se v Ljubljani ustanovi evropski center za proučevanje medetničnih odnosov in regionalizma.

VSESTRANSKI RAZVOJ ITALIJANSKE IN MADŽARSKE NARODNOSTI JE NAŠ SKUPNI INTERES

V Socialistični zvezi bomo še naprej pozorni do položaja italijanske in madžarske narodnosti, zlasti pri zagotavljanju pogojev za njihovo neposredno sodelovanje pri razreševanju njihovih gospodarskih, kulturnih, političnih in drugih vprašanj, ki so za njih življenjskega pomena. S takšnim aktivnim odnosom želimo obdržati njihovo etnično identiteto in zagotoviti nadaljnji razvoj.

MEDNARODNO KULTURNO SODELOVANJE IN SKUPNI SLOVENSKI KULTURNI PROSTOR

Na področju mednarodnega kulturnega sodelovanja bomo spodbujali čim večjo povezanost s sosednjimi evropskimi državami ter si prizadevali za spodbujanje in širjenje bilateralnega in multilateralnega sodelovanja. Utrjevali bomo skupni kulturni prostor, ki ga razumemo kot duhovno in kulturno združenost vseh delov in vseh pripadnikov našega naroda, ne glede na svetovnonazorske, verske in idejne poglede, z vsemi, ki jih družijo pripadnost slovenstvu. V ta namen bomo predlagali odpravo vseh zakonskih in drugih ovir, ki otežujejo prost pretok kulturnih dobrin.

Vzpostavili bomo organizirane stike s Slovenci, ki so se uveljavili na gospodarskem in kulturnem področju v Evropi in v svetu.

UTRJEVANJE VEZI Z ZDOMCI

Utrjevali, razširjali in poglobljali bomo človeške, kulturne, gospodarske, generacijske in druge vezi z zdomci. Preko svojega delovanja v skupščinah občin in skupščini SR Slovenije bo vnašala zdomsko problematiko v skupščinski sistem in si prizadevala, da bodo skupščine pri svojih odločitvah upoštevale tudi posebne interese, potrebe in možnosti zdomcev. Socialistična zveza bo še naprej nudila pomoč zdomskim društvom.

V prizadevanjih za vključitev Slovenije in Jugo-

slavije v Evropo devetdesetih let je treba upoštevati realne interese zdomcev vseh generacij, tako v procesu dela, socialne varnosti, političnih pravic, kot v ohranjanju narodne identitete.

Mladi generaciji, ki odrašča v tujini, moramo nameniti večjo skrb: od držav imigracije moramo zahtevati odpravo vsega, kar jih postavlja v neenakopraven položaj glede možnosti izobraževanja in poklicnega usposabljanja; oblikovati moramo nov koncept vzgojnoizobraževalne dejavnosti, ki bo temeljil na potrebah in interesih otrok ter bo širok program vzgoje in priprave na kulturno življenje, s poudarjeno specifično komponento slovenstva.

VI. KAKO ŽELI SOCIALISTIČNA ZVEZA URESNIČITI NALOGE IN DOSEČI CILJE TEGA PROGRAMA?

Ne samo, ampak z vsemi, ki se strinjajo s tako opredeljenimi cilji, ki zaupajo Socialistični zvezi in ji želijo pomagati, da se bo tudi sama spremenila, da bo postala politična organizacija demokratične socialistične vizije.

Organiziranost Socialistične zveze bomo razvijali v smeri samostojne, moderne politične organizacije, ki vključuje individualno članstvo ter druge politične organizacije, zveze, gibanja in društva, ki to hočejo. Organi in oblike ter metode dela naj bodo odraz teritorialnega in interesnega izražanja in uveljavljanja pobud, predlogov, njihovega medsebojnega sodelovanja in tekmovanja, koordiniranja, usklajevanja, sinteze in tudi dogovora o posameznih vprašanjih na osnovi soglasja.

Socialistična zveza se bo še naprej ukvarjala z vsemi tistimi problemi človeka, ki ne bodo zapisani v programih drugih organizacij in skupščin, pa tudi ne v tem programu, bomo pa te probleme zaznali in jih skušali tudi reševati v dobro organizacije, v dobro prijatelja, soseda, neznanca.

Na podlagi tega programa bo Socialistična zveza uresničevala tudi naloge, ki izhajajo iz opredelitev ustave SR Slovenija in njenih amandmajev.

Socialistična zveza Slovenije bo delovala v SZDL Jugoslavije kot samostojna in z drugimi enakopravna organizacija.

Za uresničitev teh ciljev bo racionalizirala tudi svojo organizacijo (zmanjšanje števila zaposlenih) in načina dela ter s tem prispevala k druž-

beni racionalnosti in učinkovitosti.

Dokument št. 38:

Zveza socialistične mladine Slovenije – liberalna stranka⁹⁵

VOLILNI PROGRAM KDO SMO IN KAJ HOČEMO

ZSMS je liberalna stranka. V zadnjih desetih letih smo našli pot iz samodrštva socializma. Za nas je pomembna svoboda tukaj in zdaj. Ne zanima nas svoboda vseh. Zavzemamo se za svobodo vsakogar. Zato razstiramo meje svobode, kjerkoli je mogoče. Odpravljamo ovire, ki posameznicam in posameznikom ne dovoljujejo, da bi ravnali kot svobodni in odgovorni ljudje.

Svoboda je za nas svoboda izbire.

Svoboda izbire v vsakdanjem življenju. Izbira življenjskih stilov, političnih, kulturnih in spolnih usmeritev. Za nas ni večine in zato niti manjšin. So samo različnosti. Na različnostih temelji solidarnost. Liberalna etika in solidarnost ne pridigata nobene splošne, vsem skupne vrednote ali lastnosti. Nismo verniki naroda, razreda, partije, religij ali ideologij. Drugega spoštujemo prav zaradi njegove različnosti, njegove enkratnosti in posebnosti. Pripoznavamo in varujemo pravico vsakogar, da si sam izbira svoje vrednote in gradi svoje identitete. Vsak si ima pravico oblikovati življenje, v katerem bo užival. Svoboda je za nas svoboda tistega, ki je drugačen. Smo za uživanje v pluralizmu in za pluralizem v uživanju.

Svoboda izbire na področju gospodarstva. Zagovarjamo svobodo gospodarske pobude. Zavzemamo se za svobodno tržišče. Država naj spodbuja zakonito bogatenje in skrbi za socialno varnost – za vse tiste, ki jim je bila svoboda izbire kakorkoli omejena ali kratena. Nujna meja svobodnega gospodarstva je varovanje narave. Uničevanje narave ogroža vso svobodo. Če naravi ne priznamo njenih pravic, nam vse druge

pravice nič ne pomagajo. Spoštovanje pravic človeka nam narekuje spoštovanje pravic narave. Človek, ki brezbrizno posega v naravo, tudi sočloveka ne more upoštevati kot konkretno, svobodno bitje. Ker nismo slepi, gledamo na gospodarstvo zeleno.

Svoboda izbire v politiki. Vsaka državljanica in državljan morata imeti pravico in možnost svobodno izražati politično prepričanje. Nestrankska demokracija, državljanska pobude in družbena gibanja so potrebno dopolnilo strankarskega pluralizma. Država je nujna, vendar nepopolna in nevarna ustanova. Zato ji je treba začrtati jasne meje in natančno opredeliti naloge in pristojnosti. Imamo jo zato, da bi zagotavljala zakonitost in pravno enakost državljanek in državljanov. Nočemo države, ki bi ji bilo treba zaupati. Država mora biti pod nenehnim in učinkovitim nadzorom civilne družbe. Najvišja oblast je demokratično izvoljen parlament. Izvršilna oblast je servis družbe. Vsa politična vprašanja je mogoče reševati brez nasilja. Vojska in policija nimata v politiki ničesar iskati. Sodna oblast je neodvisna ali pa je ni.

GOSPODARSKO NESMOTRNO IN EKOLOŠKO ŠKODLJIVO INDUSTRIJO NADOMEŠTIJO DEJAVNOSTI, KI SO PRIMERNEJŠE LEGI SLOVENIJE, NJENI VELIKOSTI IN TRADICIJI: TRANSPORT, TURIZEM, BANČNISTVO, TRGOVINA, PROFESIONALNE STORITVE IN KAKOVOSTNA MALOSERIJSKA PROIZVODNJA.

Vsaj tretjina zaposlenih bi morala delati v majhnih podjetjih do 100 delavcev. Te cilje bomo dosegli s sproščanjem trga in vključevanjem v evropske integracijske tokove, z ustrežno davčno politiko in razvojnim skladom, ki bo namenjen predvsem povečevanju znanja in ne zidovom.

Posebno skrb namenjamo regionalnemu razvoju, to je razvoju podeželja in revitalizaciji usihajočih industrijskih središč. Tu mora pomagati republika s svojo ekonomsko politiko in tudi s proračunom. Za intenzivnejši policentrični razvoj je treba ločiti državno upravo od lokalne samouprave. Zato moramo vzpostaviti državno upravo na ravni nekdanjih okrajev in lokalno samoupravo na ravni starih, manjših občin. Tak sistem uprave nam bo vrnil nazaj tudi pojem mesta.

GOSPODARSKE CILJE IN ŽELJO PO POVEZOVANJU Z RAZVITIM SVETOM LAHKO URESNIČIMO LE S POSODOBITVIJO PROMETNE MREŽE IN KOMUNIKACIJ.

⁹⁵ ZSMS se je februarja 1990 preimenovala v ZSMS – Liberalna stranka in se na novo registrirala. Kot datum ustanovitve je sprva navajala 12. oktober 1943 (dan ustanovitve Ljudske mladine Slovenije).

Z lastnimi sredstvi iz državnih skladov, z ustrezno uporabo namenskih sredstev in s pomočjo tujih sovlagateljev se čimprej dogradi slovenski cestni križ: hitro cestno povezavo od Jesenic do Zagreba in od Kopra do Murske Sobotice. Poleg njih imajo prednost še avtocesta med Šentiljem in Zagrebom, obnova regionalnih cest in železniške proge od Jesenic do Zagreba ter razširitev letališča Ljubljana. Eden od pogojev urejenega prometa je tudi uporaba neosvinčenega bencina, ki jo spodbudimo z davčnimi olajšavami.

Pri vzpostavljanju učinkovitega telefonskega omrežja naj se število priključkov na 100 prebivalcev dvigne vsaj na 25 (danes jih je 18). Kraje, do katerih napeljava klasičnega telefona ni smotrna (visokogorske kmetije) se poveže z brezžičnim telefonom. Pospeši se gradnja tranzitnega mednarodnega telegrafskega omrežja, vzpostavi telefonsko digitalno prenosno omrežje in mednarodni telekomunikacijski kabelski sistem.

SLOVENIJA IMA VSE MOŽNOSTI, DA S SMOTRNO IZRABO VIROV IZBOLJŠA ENERGETSKO OSKRBO IN OBENEM OMEJI ONESNAŽEVANJE OKOLJA.

Osnovni pogoj za prožnejše in pametnejše gospodarjenje z energijo ter cenejšo elektriko je ukinjanje velikih in nesmotrnih porabnikov energije, ki so zajedalci narodnega gospodarstva in obenem poglaviti krivci za uničevanje okolja. Drug pogoj je ukinitvev monopola elektrogospodarstva, s poddržavljanjem termoelektrarn in rečnih elektrarn v družbeni lasti ter spodbujanjem gradnje vsaj 1000 malih zasebnih elektrarn ter njihovo vključitev v elektrodistribucijski sistem. Tem elektrarnam se zagotovi odkup elektrike po zjamčeni ceni in državno pomoč pri gradnji. Parne in plinske elektrarne v sklopu podjetij se prav tako vključujejo v elektrodistribucijski sistem.

Čim prej se z zakonom prepove delovanje jedrske elektrarne Krško in takoj zapre rudnik urana Žirovski vrh, postopoma pa tudi vse slovenske premogovnike. Država mora podpreti izgradnjo naprav za izkoriščanje alternativnih virov energije (sonce, termalna voda, veter) in sprostiti uvoz energentov.

KMETIJSTVO JE GOSPODARSKA DEJAVNOST IN NE CENENI PRESKRBOVALEC SUROVIN IN HRANE ZA PREDELOVALNO INDUSTRIJO IN MESTNO PREBIVALSTVO TER TAKO "STABILIZATOR" SOCIALNIH NEMIROV.

Cenovno in socialno politiko je treba prilagoditi razvojno sposobnim in jih motivirati za kmetovanje. Agrarna politika mora kmetom zagotavljati primerno življenjsko raven, za temelj socialne varnosti kmetov pa je treba vzeti njihov dejanski dohodek. Za izboljšanje položaja slovenskega kmetijstva je poleg na osnovi klasičnih združnih načel prenovljenega združništva potrebna postopna, vendar pospešena agrarna reforma. Zemljo družbenega sklada naj dobijo v obdelavo tisti, ki jo bodo najboljše obdelali. Tako bi usposobili večje število družinskih kmetij za učinkovito poljedelstvo in prašičerejo. Velike, ekološko škodljive kmetijske gigante (prašičje farme) je treba zapreti.

DAVČNA POLITIKA JE INSTRUMENT, S KATERIM DRŽAVA SPODBUJA POTREBNE DEJAVNOSTI IN ZVIŠUJE KAKOVOST ŽIVLJENJA.

Namesto prometnega davka je potrebno uvesti davek na dodano vrednost, ki enakomerneje razporeja davčno breme in onemogoča davčne oprostitve zaradi političnih pritiskov. Uvozne dajatve se morajo znižati tri do petkrat in morajo biti za vse enotne. Prispevek v sklad federacije za nerazvite in pokrajino Kosovo se mora zmanjšati vsaj za polovico in omogočiti kapitalsko vlaganje: torej upravljanje in dejansko vračilo sredstev.

Cilj naše davčne politike je razbremenitev dohodka podjetij in posameznikov.

Zaradi sprostitev oblik pokojninskega zavarovanja in podjetniškega ravnanja pokojninskih skladov se bo znižal prispevek za pokojninsko zavarovanje, seveda ne na škodo pokojnin. Nižji mora biti davek na skupni dohodek občanov, saj je treba osnovo za obdavčevanje dvigniti vsaj za trikrat. Med zavezanci davka na dohodek iz gospodarske dejavnosti mora biti večje število pavšalistov, davčne stopnje pa bolj diferencirane po različnih dejavnostih. Zaradi racionalizacije delovanja javnih služb se zmanjša davek od osebnega dohodka delavcev. Z uvajanjem tržnih principov v stanovanjskem gospodarstvu in infrastrukturi se zniža prispevek za stanovanjsko gospodarstvo ter prispevek za cestno in komunalno gospodarstvo. S skrčenjem oboroženih sil bo tudi prispevek za SLO in DS mnogo nižji. Spodbujanje oddajanj prostorov bo omogočilo znižanje davka na dohodek iz premoženja in premoženjskih pravic. Zavzemali se bomo tudi za znižanje davka na promet nepremičnin, s čimer bi

odmrznili trg stanovanj.

ZA SMOTRNO STANOVANJSKO POLITIKO JE POTREBNO UKINITI MONOPOLE NA VSEH PODROČJIH: OD KOMUNALNEGA UREJANJA STAVBNIH ZEMLJIŠČ IN GRADNJE STANOVANJ DO GOSPODARJENJA S STANOVANJI.

Sredstva, ki pripadajo stanovanjski sferi, se ne prelivajo drugam: davek od prometa nepremičnin ter mestna renta sta namenjena za komunalno opremljanje zemljišč. Stroške za komunalno prevzame občina oz. mesto, in tako razbremenijo ceno novih stanovanj.

Omogoči se učinkovito zbiranje kapitala za stanovanjsko gradnjo z uvajanjem hranilnic in investitorske vloge pokojninskega sklada pri financiranju stanovanjskega gospodarstva, z davčnimi olajšavami na dohodek, ki ga podjetja in državljanji vlagajo v gradnjo stanovanj, s spodbujanjem profitnega vlaganja zasebnega kapitala v stanovanjsko gradnjo in prenavo. Tudi tujcem in tujim gradbenim podjetjem se omogoči, da s kapitalom in delom konkurirajo pri gradnji stanovanj.

Vsak investicijski projekt preveri poseben strokovni zavod, ki skrbi za ekološko racionalnost posegov v prostor.

Družbena stanovanja se vrne pravim lastnikom – podjetjem in državi. Pri tem se zaščitijo sedanje stanovalce pred izseljevanjem. Po drugi strani se z davki spodbudi oddajanje, gradnjo in nakup najemniških stanovanj v zasebni lasti.

DELOVNO MESTO NE MORE BITI MONOPOL NIKOGAR; O NJEM ODLOČA TISTI, KI SPREJEMA POSLOVNE ODLOČITVE, SINDIKATI PA SKRBIJO, DA PRAVICE DELAVCEV NISO KRŠENE.

Ker se z novim modelom gospodarstva ne izgublja le monopol na delovno mesto, temveč tudi stari sistem socialne varnosti, je naloga države, da odpre čimveč novih možnosti za zaposlovanje: s prosto organiziranimi posredovalnicami dela, s polno sprostivjo zasebne dejavnosti in legalizacijo sive ekonomije, z ureditvijo pravnega in davčnega statusa neprofitnih organizacij, s priznavanjem delovne dobe za čas uspešnega študija in s pravico do prešolanja zaposlenih, ki ga v večji meri država tudi plača. Uveljavi se tudi pravico do prve zaposlitve, ki vsebuje pravico do nadomestila za brezposelne tudi po končanem šolanju in pred prvo zaposlitvijo.

SOCIALA JE KOREKTIV TRŽNEGA SISTEMA, NE PA MOTIV GOSPODARJENJA.

V tržnem gospodarstvu je namen socialne politike popravek neenakih izhodiščnih možnosti ljudi. Socialni korektivi morajo temeljiti na uzačnem Kodeksu socialnih pravic. Ta vsebuje osnovne pravice s področja zdravstva, šolstva, varnosti, pokojninskega, invalidskega in otroškega varstva, zaposlovanja ter bivanja, do katerih je upravičen vsak državljan. Socialna pomoč mora biti usmerjena neposredno k porabnikom – prizadetim, ne pa k proizvajalcem – prizadevajočim, da bi svoje storitve ali izdelke prodajali ceneje.

POKOJNINSKO POLITIKO VIDIMO KOT CELOVIT ODNOS DO UPOKOJENCEV IN NE LE DO POKOJNIN.

Zato hočemo takšne pokojninske sklade, ki ne bodo le servis za izplačilo pokojnin, temveč bodo skrbeli tudi za druge interese upokojencev, samostojno gospodarili s svojim premoženjem, ga bogatili in postali neodvisni od tekočih nakazil podjetij. Prav zato hočemo konkurencu tudi na tem področju; bodoči upokojenci naj si sami izbirajo najustreznejši sklad – zavarovalnico. Jamstvo za redno izplačilo pokojnin prevzame država, ki ima zato pravico nadzora nad poslovanjem skladov.

ZDRAVSTVENO POLITIKO URESNIČUJE DRŽAVA NA PODLAGI V SKUPŠČINI SPREJETEGA OSNOVNEGA PROGRAMA ZDRAVSTVENEGA VARSTVA.

Izven zagotovljenega programa s stabilnim financiranjem so možne različne oblike dodatnega prostovoljnega zavarovanja. Ponovno bomo uvedli profil družinskega zdravnika in izpostavili primarno zdravstveno varstvo ter preventivne ustanove. Dovoljena je tudi zasebna zdravniška praksa, ki je cenovno konkurenčna državi in prispeva k večji kakovosti zdravstvenih storitev. Socialna varnost, blaginja in zdravo okolje so osnovni pogoji za zdravje, zato se mora zdravstvo povezovati tudi z drugimi področji. Prvo dejanje v tej smeri je uvedba vidnih merilnih naprav onesnaženosti zraka v vseh večjih industrijskih središčih. Uresničevali bomo tudi cilje akcije Svetovne zdravstvene organizacije Zdravje za vse do leta 2000.

Zavzemamo se za ustanovitev posebnega ministrstva za invalide, ki bo sistematično uveljavljalo in izvajalo dogovorjeno invalidsko politiko.

ČIM VEČJE ŠTEVILO DRŽAVLJANOV DO ČIM VIŠJE IZOBRAZBE, USTVARJALNI NEMIR ŠOLE DANES BOLJ KOT KDAJKOLI POTREBUJE MIR.

Država mora spodbujati izobraževalne težnje prebivalstva; prav tako pa mora spoštovati pravico staršev, da za svoje otroke izberejo tudi šole, ki jih ni ustanovila sama – če te šole ustrezajo minimalnim državnim izobraževalnim merilom. Zagotoviti je potrebno laičnost izobraževanja na vseh stopnjah, tako v državnih kot zasebnih šolah. Iz programov bomo izločili dejavnosti in vsebine, ki ne sodijo k prenašanju znanja. Država ne sme neposredno posegati v proces izobraževanja, mora pa strogo nadzorovati rezultate, prehodne izpite med posameznimi stopnjami izobraževanja.

Zavzemamo se za izenačevanje materialnih pogojev šolajočih se, pri čemer javni skladi za dodeljevanje štipendij ne smejo predpisovati političnih kriterijev. Brezplačno šolanje vključuje najmanj brezplačnost pouka in tistih oblik dela, ki so potrebne za pridobitev uradno veljavne izobrazbe.

Za vključitev v evropsko in svetovno delitev dela v znanosti in čemu ustrezno kakovost znanosti je treba načrtovanje in prejemanje znanstvenih programov osvoboditi od aktualnopolitičnih interesov. Oblikovanje teh programov in selekcija med njimi sta lahko le delo znanstvenikov samih. Za izšolanje in regeneracijo znanstvenikov, ki bodo uvajali in razvijali znanstvene discipline, se zagotovi večje in stalne vire financiranja ter omogoči mednarodno znanstveno dejavnost. Odpreti se velja zlasti na slovenske znanstvenike v tujini in jim brez ideoloških omejitev omogočiti sooblikovanje slovenskih znanstvenih programov.

SAMO DEMOKRATIČNO IZVOLJENI PARLAMENT LAHKO DOLOČA NACIONALNO KULTURNO POLITIKO NEODVISNO OD INTERSOV DNEVNE POLITIKE, NAJSI BODO TI IDEOLOŠKI ALI PROFITNI.

Za neoviran razvoj umetniškega ustvarjanja je potrebno takoj črtati vse člene kazenskih zakonov, ki zanikajo svobodo misli in besede; za njeno trdno materialno podlago se poveča stopnja prispevka iz narodnega dohodka ter z davčno politiko podpre mecenstvo in donatorstvo. Ustanove, ki skrbijo za ustvarjanje in produciranje kulturnega standarda – muzeji, galerije, knjižnice, gledališča... – morajo imeti v skladu z v parlamentu sprejetimi načrti zagotovljeno financiranje neposredno iz proračuna. Vsi kulturni ustvarjalci – uradno priznani in alternativni, javne ustanove in zasebniki – so pri podeljevanju sredstev iz kulturnega sklada enakopravni, merilo za dodelitev je lahko samo kvaliteta. Več po-

zornosti in sredstev bomo namenili inovativnim pojavom v umetnosti.

ZARADI POPOLNOMA RAZLIČNIH CILJEV IN INTERESOV JE TREBA PRI OBRAVNAVI RAZVOJA ŠPORTNEGA SISTEMA LOČITI ŠPORTNO VZGOJO, REKREACIJO OD VRHUNSKEGA ŠPORTA.

Potrebujemo zakon o športu, v katerem bo opredeljen program, ki država zagotavlja na področju športa. V tak program sodi športna vzgoja mladih, šolanje kadrov, gradnja in vzdrževanje športnih objektov, založniški in propagandni projekti ter znanstveno raziskovalno delo v športu.

Telesnokulturne skupnosti se preoblikujejo v ustreznih resorni organ (ministrstvo) za šport, ki skrbi za uresničevanje nacionalnega programa, strokovni nadzor nad izvajanjem športne dejavnosti javnega pomena, ravnotežje v sistemu športnih panog, in odpravlja zakonske ovire za uveljavljanje podjetništva v športu. ZTKO Slovenije se preoblikuje v nacionalni olimpijski komite.

Temeljna institucija vrhunskega športa je klub, organiziran kot podjetje. Njegova osnovna poslovna usmeritev mora biti zmaga.

Dokument št. 39:

Programski dokumenti 13. Kongresa ZSMS

Politični okvir programskih dokumentov 13. kongresa ZSMS je parlamentarna demokracija s pluralizmom političnih subjektov, ki vključuje tudi stranke. Ta politični okvir sam po sebi seveda ni "socialističen", v njem imajo polno legitimnost tudi tiste politične usmeritve, ki se ne opredeljujejo za "socialistične". Socializem je torej le ena izmed poti razvoja, ki jih dopušča politični sistem. O njih na volitvah odločajo državljani. V skladu s tem izhajajo naši programski dokumenti iz treh osnovnih izhodišč:

1. parlamentarne demokracije, ki temelji na pravicah človeka in državljana;
2. tržnega gospodarstva, katerega sestavni del je urejevalna vloga države, ki uveljavlja pogoje za razmah podjetništva, skrbi za socialno varnost ogroženih in ekološko primernost proizvodnje;
3. ekološke osveščenosti državljanov; ekološke krize ne bo mogoče premagati le z državnim

uravnavanjem, ampak bo treba spremeniti celotni sistem proizvodnje, odnosa do porabe itd.

A. PROGRAMSKA IZHODIŠČA

1. ZA DEMOKRACIJO

Črna luknja političnega monizma

Sedanji monistični politični sistem, ki se je ves čas kazal kot še ne dokončan, se je uresničil in prispel do svojega konca. Njegov rezultat je blokada normalnega življenja na vseh ravneh. Do drugačnih razmer, večje svobode, ki pomeni vsestransko sprostitev vseh individualnih in družbenih zmogljivosti, je mogoče priti le onstran takšne politične ureditve – prek preloma s partijskim monizmom. Zato je neizbežna temeljita politična in družbena reforma, ki ne more in ne sme zaobiti in pustiti nezamajanega nobenega kamna na prejšnji zgradbi. Seveda pa bi ponovili staro napako graditeljev "novega sveta", če bi začeli iz nič in se ne bi navezovali na dolgoletne izkušnje človeške civilizacije.

Odkritje demokracije

Najvišji dosežek modernih demokratičnih (ali meščanskih) družb je novo pojmovanje legitimnega nosilca suverene oblasti. Oblasti ne zagotavlja več kakšna izven – ali naddružbena instanca (Bog, Rod ipd.), temveč je edini suveren ljudstvo. To pa pomeni, da tudi znotraj družbe/ljudstva ne obstaja noben subjekt (bodisi Razred, Rasa, Narod, Spol...), ki bi bil v naprej kakor koli politično privilegiran, ki bi neposredno in brez preostanka utelešal (zgodovinski ali kakršen koli drug) interes celotnega ljudstva in se tako lahko neproblematično povzpел na oblast kot na svoje in edino mesto. Mesto oblasti je načelno prazno, kar pomeni, da nikomur ne pripada v naprej in za zmeraj. Kdor je na to mesto demokratično izvoljen, je sicer nujni, legitimni, toda vedno zgolj začasni nadomestnik ljudstva na oblasti. Temeljno družbeno razmerje med ljudstvom in oblastjo je nezaupanje, ki je utelešeno v instituciji periodičnih volitev. Mesto oblasti je torej načelno nedoločeno, zato ima vsakdo neodtujljivo pravico, da se zanj poteguje na demokratičen način, tj. da spoštuje in priznava to pravico tudi vsem drugim. Boj za oblast je legitimna politična vrednota sleherne demokra-

tične družbene ureditve. Državljan je torej temeljna politična kategorija demokratične države. Pripada mu vrhovna oblast – se pravi politična suverenost, ki jo lahko po svoji volji prenaša na druge oz. pooblašča osebe, ki jih je izvolil za svoje zastopnike. Pravice državljana ne izhajajo iz premoženja ali pripadnosti neki družbeni skupini – ni državljanskega cenzusa v tradicionalnem pomenu besede – ampak iz njegovih lastnosti človeškega individua, ki živi v okrilju določene družbene skupnosti. Status državljana ni ne prirojen oz. podedovan ne pridobljen oz. kupljen, temveč konvencionalen: določa ga ustava.

Osvoboditev od osvoboditeljev

Takšno pojmovanje ter institucionalizacijo oblasti in državljanov je pri nas šele treba izbojevati. Prvi pogoj za to je prelom z diskriminatorsko in nedemokratično privilegiranostjo enega družbenega in političnega subjekta, ne glede na podobo o sebi in številčnost. Če avantgardnost zvezi komunistov ne pripada v naprej in avtomatično, potem ne pripada tudi t.i. delavskemu razredu. T.i. "osvoboditev delavskega razreda" tudi ne pomeni razrešitve vseh drugih težav in krivic, od neenakopravnosti žensk do ekoloških problemov. Se več, če naj osvoboditev delavskega razreda še kaj pomeni, potem je to osvoboditev izpod mistificiranega prisilnega jopiča zgodovinske avantgardnosti, je izenačenje z vsemi drugimi državljanji.

Onstran čaščenja in razbijanja podob

Boj za oblast zato za nas ne pomeni samo tega, da hočemo mi ZSMS – priti na oblast. Najprej gre za oblast kot tako, za vzpostavitev legitimne oblasti v zgornjem (modernem) pomenu te besede. Zato je naš demokratični projekt afirmativen; ves čas nam gre zgolj za pravično in demokratično razporeditev temeljnih pravic (in dolžnosti) v vsej družbi, za vse državljanje. Tuja sta nam tako čaščenje podob kot njihovo razbijanje. Ničesar abstraktno ne zanikamo. Prihodnost, kakršno si želimo, vidimo onstran izpraznjene ikonografije in kontinuiteto zgodovine onstran ujetosti v omejene horizonte in alternative preteklosti.

ZSMS noče biti več "alternativa", kolikor je to zgolj zbirno mesto za razne "subverzivne"

skupine in usmeritve, ki so definirane zgolj skozi golo nasprotovanje obstoječi "umazani" oblasti: zato odločno zavračamo prilastek "mladinskost", kolikor spominja na neučakanost, nezrelost, predrznost, skratka, kot nekaj, kar potrebuje "zrelo modrost" za svoj popravek in dopolnilo. Če mladinskost pomeni nezrelo in neučinkovito eksperimentiranje, potem velja ugotovitev, da je pri nas že dolgo – od 1945. leta – na oblasti "mladina".

Proti temu nastopa ZSMS z vrednotami odgovornosti, tolerantnosti in tradicije – tradicije v izvirnem pomenu prenašanja in ohranjanja izkustva in kulturnih pridobitev sploh. Če se hočemo izraziti v preživelih kategorijah, potem je osnovna usmeritev ZSMS "liberalno-konservativna": je svobodnjaška, za širjenje prostora demokratičnega odločanja, hkrati pa ima posluš za ohranitev naravne, kulturne, civilizacijske dediščine. Med tem ni nasprotja, saj se svoboda, ki bi jo hoteli utemeljiti kot radikalen prelom s tradicijo, nujno sprevrže v totalitarizem. Proti sedanjemu družbenemu kaosu je ZSMS stranka ZAKONA in REDA zakonitega reda kot enega nujnih pogojev za trajni in trdni mir in svobodo.

Proti totalitarnemu paternalizmu

Zavzemamo se za popolno uveljavitev političnega pluralizma. Ali je ta organiziran v strankah ali ne, to sploh ni in ne more biti vnaprejšen problem ne nas ne kogar koli drugega – če nam seveda gre za demokracijo. Rečemo lahko samo to, da kakor stranke ne morejo biti prepovedane, tako tudi ne morejo biti zapovedane. Uveljaviti je treba neodtujljivo pravico ljudi do "neumnosti" in "odtujenosti", do tega, da delajo "v nasprotju" s svojimi koristmi in interesi. Kdo si lahko prilasti pravico do presojanja o tem, o "mejah demokracije", kdo lahko proglasi ljudi za ne-doletne?!

Enako velja tudi za zahtevo po združevanju v razne "frontne" ali "krovne" organizacije. Dokler se ljudje nimajo pravice politično razlikovati in tako razlikovani samostojno nastopati, dotlej je takšno nasilno združevanje lahko samo nadomestek za to razlikovanje, za pluralistični politični sistem.

Za depolitizacijo zasebnega

Politična pluralizacija družbe je šele dejanska

uveljavitev političnega sistema. Z drugimi besedami: politični sistem, ki ni pluralističen, ne ustreza svojemu pojmu oz. ga direktno zanika. V starem depolitiziranem "političnem" sistemu, kjer je politika načelno prepovedana, kjer je boj za oblast ena najhujših psovok in razlog za kriminalizacijo, je bil nujno vzpostavljen nekakšen paralelni "politični sistem", ki je prek nadzora in discipliniranja politiziral drugo področje družbenega življenja hrbtne stran depolitizacije "javnega" življenja je (bila) politizacija "zasebnega". Področje javnega je za nas tako individualno kot skupinsko delovanje v odprtem prostoru javnosti, raznih političnih in nepolitičnih organizacijah vseh vrst, političnem sistemu, javnih medijih ipd. Na področje zasebnega pa sodi tisto, kar se dogaja v vseh drugih pojavnih oblikah družbenega življenja: podjetjih, javnih službah, državni upravi, sodstvu in represivnem aparatu države; področje zasebnega je oz. pri nas šele mora postati privilegiran prostor za pluralno sindikalno oz. drugačno nepolitično organiziranje.

Sedanja "družbenopolitična" ureditev, ki zanika to delitev, izhaja iz načelne neenakosti in neenakopravnosti državljanov. Pri tem mislimo na pomnoženost točk vstopanja v politični prostor in politično odločanje, saj imajo tisti, ki se lahko vključujejo v politiko tako v svoji "delovni organizaciji" (v najširšem pomenu) kot v svoji krajevni skupnosti in še kje drugje, očitno privilegiran položaj glede na tiste velike skupine državljanov (nezaposleni, kmetje, upokojenci, študentje, gospodinje...), ki teh možnosti a priori nimajo: Takšna deprivilegiranost je seveda neposredno znikanje pojma državljan.

Zahtevamo torej, da zakon v sferi, ki jo opredeljujemo kot zasebno in kot prostor pluralnega sindikalnega organiziranja, odpravi možnost neposrednega institucionalnega vključevanja političnih organizacij v organe odločanja.

2. EKONOMSKA DOKTRINA

Umiranje na obroke

Naša država se že skoraj celo desetletje srečuje z odprto krizo. Ta je sistemska in kot taka bo trajala še veliko let. Obstoječe oblastne strukture krize ne rešujejo. Garniture, ki so bile in so na oblasti, gospodarske krize ne znajo in ne zmorejo odpraviti. To ni njihov dejanski problem, sistem-

ska sprememba pa niti ni v dometu njihovega razmišljanja. Seveda pa samo "novi" ljudje niso dovolj – potreben je nov gospodarski program. Naš cilj je družbeni sistem, katerega glavni atribut bodo: tržno gospodarstvo, pravna in socialna država ter materialno in duhovno bogata družba. Sistem samoupravnega socializma ni uspel rešiti niti ene od temeljnih gospodarskih dilem, ki jih trg rešuje brez ideološkega nadzora in nasilja: kaj, koliko, kdaj in za koga proizvajati. Trg tega ne rešuje samo na monopolnih področjih.

Deregulacija in liberalizacija

Trg kot mehanizem gospodarskega sistema lahko ustvarja le enake možnosti oz. priložnosti, ne more pa izenačiti sposobnosti. Zato postane edino merilo vrednotenja racionalnost – tako na mikro kot na makroravni. Obstoječi t.i. plansko-tržni sistem pravega trga nima, ker sta vsako področje in faza gospodarjenja omejena z neštetiimi zaviralnimi predpisi. Zavzemamo se za temeljno deregulacijo in liberalizacijo. Najprej hočemo uveljaviti celovit trg, da bi ga potem po potrebi izboljševali prek državnega aparata in po demokratični poti v skupščini. Ne pristajamo na poenotenje gospodarskih interesov v okviru razredov. V skladu s tem se zavzemamo za vzpostavitev načelno individualistične namesto kolektivistične ekonomske naravnosti. Tudi ne pristajamo na delitev dela na produktivno in neproduktivno in posledično na t.i. svobodno menjavo dela. Zavzemamo se za tržno delitev, in ne delitev po delu. Rezultat dela je vreden toliko, kolikor kdo zanj na trgu plača.

Korektivi trga

Pred delovanjem trga morajo biti zaščiteni tisti, ki nimajo enakih izhodiščnih možnosti. Njihovo izhodiščno neenakost rešuje socialna politika pretežno z denarno podporo ter z razvojnimi programi. Socialna politika mora biti korektiv tržnega gospodarstva, ne pa motiv gospodarskega sistema. Socialna služba je dolžnost države v regionalni pristojnosti, in ne podjetij oz. gospodarskih subjektov, kot je to v navadi danes. Zavzemamo se za socialno politiko, ki bo usmerjena neposredno k porabnikom (prizadetim), in ne k producentom (prizadevajočim), zato da bi nudili cenejše proizvode in storitve. Zavzemamo se za

oblikovanje Kodeksa socialnih pravic, to je zajamčenih osnovnih človekovih pravic in potreb na področju: socialne zaščite, šolstva, zdravstva, otroškega varstva, pokojninskega in invalidskega, zavarovanja, zaposlovanja, stanovanjskega vprašanja. Kodeks je opredeljen z zakonodajo, ki ureja omenjena področja. Nujno je vzpostaviti možnost neposrednega nadzora nad delovanjem in kakovostjo socialnih služb. Solidarnost razumemo kot enkratno ali večkratno prostovoljno humano dejanje, ne pa kot ideološki in materialni davek.

Iščemo dobre gospodarje

Za uveljavitev tržnega gospodarskega sistema je najpomembnejša rešitev vprašanja lastnine. Lastnina ne more biti sama sebi namen. Ker so dobrine relativno redke, morajo biti uporabljene racionalno. Priznavamo neomejeno zasebno in javno lastnino, ki pa sta v pogojih poslovanja enakopravni pred vsakim zakonom ali predpisom. Trg in njegova neusmiljena racionalnost naj sčasoma pokažeta prednosti in slabosti vsake izmed njih. Ker se opredeljujemo za učinkovito, torej tržno gospodarstvo, za trg delovne sile in kapitala, smo seveda proti brezimnemu delu in lastnini, torej proti prevladi upravljanja po delu. Ekonomski lastnik oz. ekonomski užitek je vedno posameznik, zato se morajo pravni odnosi čim bolj približati temu normalnemu stanju. Glede na to se zavzemamo za odpravo družbene lastnine, ki naj jo odkupijo ustrezno spodbujeni posamezniki in skupine oz. institucije, medtem ko naj nekatere javne dobrine prevzame država. Pri tej transformaciji mora država poskrbeti za zaščito pred nezakonitimi vsesplošnim prisvajanjem družbene lastnine.

Kar pomeni družbena lastnina za trg kapitala, pomeni samoupravljanje za trg delovne sile: združitev kupca in prodajalca v eni osebi. Če družbena lastnina postane lastnina, šele če izgubi svojo "družbenost" oz. z definiranjem njenih naslovnikov, potem je logična posledica na področju upravljanja prehod iz zapovedanega in edino zveličavnega samoupravljanja v različne oblike delavske participacije. "Degradacija" delavcev iz samoupravljalcev v soupravljalce pa zahteva izpolnitev vsaj osnovnega pogoja: uresničevanje svobode sindikalnega organiziranja.

Enake priložnosti za vse

Država lahko neposredno upravlja le s svojo lastnino. Zato je načeloma nelegalno vsakršno poseganje v proizvodnjo, delitev, menjavo in porabo z neposrednim predpisovanjem. Naloga države oz. vlade je, da omogoča in spodbuja zakonito bogatenje. Zato o njej ne govorimo kot o odgovorni ali neodgovorni, pristojni in nepristojni, temveč kot o uspešni in neuspešni. Menimo, da država na področju gospodarstva lahko legitimno deluje le posredno, torej tako, da se njeni ukrepi nanašajo na vse gospodarske subjekte in ne izločajo privilegirancev oz. tlačijo nepriviligiranih.

Država mora prek vlade na gospodarskem področju posredno in neselektivno ustvarjati enake priložnosti za vse državljane in gospodarske subjekte s pomočjo neodvisne monetarne politike, posredne fiskalne politike, stabilne pravne zaščite tržnega mehanizma, zagotavljanja minimalne zakonsko določene socialne varnosti državljanov, zagotavljanja integritete posameznika in organizacij ter njihove lastnine in preprečevanja prevlade ene skupine nad drugo. Državne institucije lahko skrbijo tudi za druge gospodarske interese države, če jih skupščina po svojem demokratičnem postopku za to posebej pooblasti. Po opredelitvi in omejitvi nalog mora imeti država vso moč, pristojnosti, sredstva in odgovornost za izvajanje in nadzor nad izpeljavo zadanih nalog. V fazi gospodarskega procesa pa se neposredno, kaj šele s podrobnim normiranjem, ne vmešava več.

Ne priznavamo nobenih posebnih družbenih interesov, nobenega posebnega položaja državljanov, gospodarskih organizacij ali institucij, ki ne bi bili sprejeti prek demokratičnega odločanja v skupščini. Financiranje takšnih posebnih področij pa mora biti javno.

V zaokroženem gospodarskem prostoru vztrajamo pri pojmu skupnost nasproti enotnosti. Trg in denar sta skupna; interesi, sožitje, delovanje so lahko le skupni, ne pa enotni. Enotenje je poguba trga. Razlike v Jugoslaviji terjajo neenotno, skupno ureditev, ki omogoča regionalno avtonomnost gospodarske politike in gospodarsko suverenost Slovenije. Zavzemamo se za nemonopolno gospodarstvo z ustrezno protimonopolno zakonodajo za zaščito porabnika in varčevalca. Država skrbi za normativno planiranje v javnih službah (npr. ekologija). Država prav tako skrbi za izdelavo gospodarskih napovedi – za indikativno plani-

ranje.

Prek meja

Zavzemamo se za odprto gospodarstvo z nizkimi in časovno omejenimi carinskimi stopnjami. Carine so edina oblika uvoznih dajatev in poleg Izdaje dovoljenj edina oblika uvozne omejitve. Smo pa za prepoved uvoza "umazanih" in zastarelih tehnologij, katerih uporabo razvite države na svojem ozemlju prepovedujejo. Carinska politika mora biti v službi razvoja in spodbujanja konkurenčnosti domačega gospodarstva, ne pa zbiranja prihodkov za proračun. Uspešnost gospodarstva kot celote se po našem mnenju kaže le v konvertibilnosti naše valute.

Menimo, da se odprtost ne končuje le v trgovanju s tujino. Hočemo biti uvrščeni v združeno Evropo in se vključevati v Evropsko gospodarsko skupnost. Odprtost našega gospodarskega prostora je tudi učenje prek tujih izkušenj pritek tujih idej in ljudi, spoštovanje mednarodnih obveznosti itd.

3. EKOLOGIJA

Za preživetje danes živečih in jutri rojenih

Za dosedANJI družbeni razvoj je značilna enosmerna podrejenost narave interesom človeštva, prevlada parcialnega nad globalnim in razumevanje narave ter ljudi kot neomejenega vira. Zato je izbira med posameznimi alternativnimi tehnološkimi rešitvami znotraj sedanjega razvojnega koncepta brez spremembe na globalni (planetarni) in parcialni ravni (nacionalne ekonomije) zgolj izbira med večjim ali manjšim zlom, med bolj ali manj uničujočo tehnologijo.

Vztrajanje pri sedanjih razvojnih konceptih je eden izmed možnih in realnih načinov kolektivnega samomora človeštva.

ZSMS pri načrtovanju tega samomora noče sodelovati. Zato imamo svoj ekološki program, ki je naš odgovor na iz dneva v dan slabše stanje slovenskega in evropskega okolja ter vsega planeta. Ekologija postaja osrednje krizno vprašanje človeštva. Naš program zahteva nujno preusmeritev na ekološki način razmišljanja in življenja.

Ozonska luknja, učinek "tople grede", uničevanje tropskih pragozdov in umiranje gozdov v Evropi in Severni Ameriki, umiranje morij, množično izumiranje rastlinskih in živalskih vrst – vse to so

znamenja, da življenju na tem planetu grozi izumrtje. Zato se človeštva danes ne more in ne sme več dojemati kot nadrejenega naravi, ampak za njen sestavni del. Človek torej ni več neomejeni gospodar narave in sveta, ki ga lahko samovoljno preoblikuje. Moč, ki si jo je človeštvo skozi civilizacijski razvoj pridobilo, pa mu daje bistveno večjo odgovornost kot ostalim delom narave: to je odgovornost tistega, ki lahko s svojo dejavnostjo ta planet naredi mrtev. Človeštvo mora torej prevzeti novo vlogo – vlogo skrbnika tega planeta, ki svojo dejavnost in moč omejuje ter usmerja tako, da ohranja vse bogastvo življenja in narave.

Te težke naloge, ki čaka človeštvo, se je treba lotiti brez velikih ideoloških fraz o vrnitvi k "vzhodnjaškimi modrostim", o pomiritvi človeka z ritmom narave ipd., ki resnično rešitev problema bolj zamegljujejo kot odpirajo; namesto tega potrebujemo hladno kri in trezno racionalnost. Gre za izziv, ki bo zahteval načrtno preusmeritev tehnologij ter spremembo življenjskih navad z velikimi odpovedmi na vseh ravneh. Vsaka bližnjica skozi hitre "spremembe zavesti" ali konstrukcije "novega človeka" je le bližnjica katastrofi!

Za ekološko preobrazbo Slovenije

Slovenija z onesnaženim zrakom v skoraj vseh urbanih središčih, z ogroženo podtalnico, z več kot 50% poškodovanega in umirajočega gozda, z le 7% čistih površinskih vod, z vedno bolj zastrupljenim kraškimi podzemljem, s kontaminirano hrano, z obolelim prebivalstvom spada med najbolj degradirane in onesnažene evropske regije. Dva milijona ljudi onesnažuje tako, kot da na tem delu planeta živi sedem milijonov prebivalcev. Jasno je, da prebivalstvo Slovenije zaradi onesnaženosti trpi veliko zdravstveno škodo, le da javnost ne razpolaga z nobenimi ocenami in celovitimi podatki o stopnji zdravstvene ogroženosti. Hkrati pa se slovensko gospodarstvo le počasi dviguje iz razvojne depresije, pomanjkanje akumulacije pa deluje kot argument proti vlaganju v ekološko sanacijo slovenskega okolja. Takšnim razmišljanjem lahko odgovorimo samo z jasnimi NE! Zaradi zdravja prebivalstva, zaradi uničenega okolja in zato ker zanamcem ne nameravamo pustiti urbane puščave, ne pristajamo več na ohranjanje ekstenzivnega koncepta razvoja, ki poleg ogromnih količin

naravnih virov in energije nenadzorovano uničuje slovensko okolje in prebivalstvo. Evropska raven življenjske kakovosti pa se vsak dan bolj oddaljuje. Naš koncept razvoja je koncept ničelne rasti porabe vseh dobrin (surovin, zemlje, vode, zraka, energije) in neomejenega razvoja človekove ustvarjalnosti.

Slovenija ima zgodovinsko priložnost, da hkrati s sanacijo gospodarstva sproži tudi ekološko sanacijo. Največja koncentracija industrij z visoko stopnjo onesnaženosti je namreč prav med industrijami, ki so v razvojni krizi. Zato mora vsaka tehnološka modernizacija hkrati sanirati vplive na okolje, če pa to ni možno, je treba takšno industrijo opustiti. Ekološka sanacija mora imeti prednost pred širitvami proizvodnje. Naš cilj je, da bi v dveh letih zaustavili vedno večje onesnaževanje slovenskega okolja, do konca tisočletja pa zmanjšali stopnjo celotnega onesnaževanja vsaj za tretjino.

Ekološka sanacija Slovenije ni samo problem industrije, ampak reorganiziranja celotne družbe v skladu z ekološko paradigmo. To pomeni, da je treba na ekološke temelje "cepiti" tudi kmetijstvo, storitve, gospodinjstva in družbene dejavnosti kot tudi celoten koncept organiziranja družbe. S konceptom policentričnega razvoja je Slovenija dosegla relativno enakomerno poselitev in industrializacijo. Decentraliziranost, lokalna avtonomija na eni strani, hkrati pa medsebojna močna informacijska povezanost na drugi, so temelji družbe, ki je sposobna razvojne probleme reševati na čim nižji, tj. širši ravni.

Odpoved jedrski energiji

Jedrskе elektrarne so zadnji simbol človekove vere v svojo vsemogočnost. Ta simbol je hkrati dokazal, kako je takšna vera za človeka nevarna. Srednje velik jedrski kotel Černobila je prestrašil vso Evropo. ZSMS je imel v bojih proti jugoslovanskemu jedrskemu programu ključno vlogo, toda ta boj ni dokončno dobljen, dokler imamo v naši deželi dva živa pomnika jedrske dobe: Jedrsko elektrarno Krško in Rudnik urana Žirovski vrh.

Jedrskе elektrarne so kot vsaka druga tehnologija podvržene nepredvidljivemu človeškemu dejavniku, ki jih naredi veliko bolj nevarne, kot so pokazali statistični izračuni. Možne posledice še tako malo verjetne nesreče v Jedrski elektrarni Krško pa so lahko dolgotrajne in nepredvidljive,

v skrajnem primeru katastrofalne (npr. izselitev večjega dela Slovenije).

Rudnik urana Žirovski vrh je nerentabilen, v zvezi z njegovim vplivom na okolje in lokalno prebivalstvo pa se stalno porajajo spori. Rudniki urana so v celotnem jedrskem energetskem ciklusu tisti del, kjer se sprošča največ radioaktivnosti in katerih delovanje je najbolj sporno in protislovno. RUV je oddaljen le 20 kilometrov od največjega urbanega središča Slovenije.

V ZSMS se zato zavzemamo za čim prejšnje zaprtje Jedrske elektrarne Krško in Rudnika urana Žirovski vrh. Zavzemamo se za intenzivno gospodarstvo, ki bo napredovalo kljub trajni prepovedi uporabe jedrske energije.

Ekologija brez meja

Radioaktivni oblaki, oblaki kislega dežja in onesnažene reke so prestopili državne meje in prisilili sosedne države, da so se začele med seboj sporazumevati, kako bi druga drugi čez mejo "podarila" čim manj strupenih snovi. Mednarodna merila, konvencije in sporazumi kažejo na postopno oblikovanje svetovnega ekološkega prava. Vključitev v Združeno Evropo je možna samo, če bom to pravo upoštevali. Zato se zavzemamo, da Slovenija izvaja posamezne mednarodne ekološke konvencije ne glede na to, ali jih je Jugoslavija ratificirala ali ne. Prav tako mora Slovenija kar najhitreje zmanjšati "izvoz" strupenih snovi (žveplovi in dušikovi oksidi, morje, Notranjska Reka, Soča, Drava, Sava in Mura), da bo lahko s sosednjimi državami pri reševanju njihovega "izvoza" strupenih snovi v Slovenijo suvereno nastopala.

B. PROGRAMSKE RESOLUCIJE

PRAVO, PRAVOSODJE IN KAZNOVALNA POLITIKA

Pogoj za pravno državo je ločenost prava, delovanja pravosodnih organov in policije od politike. Pravo mora ščititi človeka pred državo, in ne, kot je to pri nas, da s svojimi mehanizmi v prvi vrsti ščiti državo pred državljanom. Za socialistično (t.i. programsko) pravo je namreč značilno, da postavlja pravo kot orodje za doseganje političnih ciljev (gradnja brezkonfliktne družbe komunizma) in v imenu teh ciljev pušča

ob strani varstvo pravic posameznika pred državo. Druga značilnost našega prava pa je ohlapnost ustavnih in drugih zakonskih aktov, ki omogočajo poljubno interpretacijo in s tem samovoljo oblasti. Zato je nujno, da odpravimo ideološko navlako programskosti, oblikujemo jasno določene predpise ter določimo človekove pravice in svoboščine za najpomembnejši del ustave.

Da bi zagotovili vsaj minimum civilizacijskih standardov je nujno:

- na področju človekovih pravic in svoboščin
- ratificirati vrsto mednarodnih konvencij s področja varovanja človekovih pravic, med njimi predvsem Fakultativni protokol k mednarodnemu paktu o državljanskih in političnih pravicah ter vzpostaviti neposredni nadzor mednarodnega Odbora za človekove pravice, ki ga določa Fakultativni protokol;
- uresničevanje človekovih pravic in svoboščin podvreči mednarodnim mehanizmom nadzora: organom nadzora OZN, komisijam izvedencev ter drugim mednarodnim organom za človekove pravice. Vlada je dolžna dajati odgovore vsem mednarodnim telesom za človekove pravice in sprejemati njihove delegacije na uradnih razgovorih;
- uskladiti zvezno in republiške ustave ter druge akte z mednarodnimi pravnimi standardi na področju človekovih pravic ter nadzor njihovega varovanja. V ustavah in zveznem kazenskem zakonu in kazenskih zakonih republik naj se črtajo vsi členi, ki dopuščajo omejevanje osnovnih človekovih pravic – svobode govora, mišljenja in veroizpovedi, zaščita pred protipravno uporabo fizične in psihične sile in protipravnim odvzemom prostosti, zaščita integritete osebnosti – v primeri izrednega stanja;
- ustanoviti institucijo "ombudsman" – to je v demokratičnih družbah poseben organ pri parlamentu ali vladi, ki ima velika pooblastila v zvezi z varstvom človekovih pravic in svoboščin;

* na področju pravosodja in državne uprave

- zagotoviti samostojnost in neodvisnost sodišč (sodnik mora postati poklic, ki glede imenovanja ni podvržen političnim, temveč strokovnim merilom, zato je treba sodniški poklic visoko profesionalizirati in ukiniti reelekcijo);
- ukiniti mirnodobna vojaška sodišča;
- oblikovati nadzor nad delom organov državne

uprave in zakonsko urediti javnost njihovega dela (to zadeva npr. postopek za uveljavitev pravice do podatkov o delu državne uprave, sankcije za njihovo neupravičeno odrekanje, določitev izjem od načela javnosti; zakonsko je treba urediti tudi uporabo podatkov in informacij, ki se nanašajo na posameznika: kateri organi lahko te podatke zbirajo, zakaj, komu so dostopni...);

- odpraviti tajne uradne liste in druge tajne pravne predpise;

- upravnim organom prepovedati vsako ravnanje, ki ni dovoljeno z zakonom (oblikovati nadzor nad delom državnih organov, kadar odločajo po prostem preudarku; potreben je tudi nadzor nad oblikovanjem predpisov organov za notranje zadeve, ki zadevajo omejevanje človekovih pravic), in ukiniti diskrecijsko pravico upravnih organov, ki jo določajo tajne klavzule;

- odpraviti vse oblike prikritega nasilja, ki poteka skozi t.i. "normalizacijo", diferenciacijo, ter odpraviti ukrepe izolacije.

- na področju kazenske zakonodaje

- črtati 37. člen, ki predpisuje kot najstrožjo kazen smrtno kazen; dokler potekajo razprave v tej smeri, naj se smrtna kazen ne izreka in ne izvršuje;

- črtati 202. člen KZ SFRJ, ki označuje ugovor vesti kot kaznivo dejanje, in s tem tudi 241. člen Ustave SFRJ, ki uzakonja vojaško obveznost. Dokler potekajo razprave v tej smeri, naj se ukine praksa ponavljajočih se kazni za isto dejanje oz. ugovor;

- izvajati 202. člen Ustave SFRJ, ki uzakonja pravico pobeglih tujih državljanov do političnega azila;

- črtati člene, ki zadevajo verbalni delikt;

- prepovedati izrekanje kazni mladoletnim osebam zaradi političnih deliktov;

- spremeniti pravne predpise o delovanju organov za notranje zadeve, da bodo zagotavljali večjo pravno varnost državljanov;

- v zakonu o kazenskem postopku zagotoviti večji sodni nadzor nad kršenjem človekovih pravic in svoboščin;

- na področju izvrševanja kazenskih sankcij;

- zvišati standard zaporov na raven, kot jo določa Evropski svet v Evropskih pravilih o zapori;

- zmanjšati zmogljivost zaporov;

- odpraviti obvezne ukrepe za prevzgojo zapornikov;

- urediti socialne pravice zapornikov (zagotoviti

pokojninsko zavarovanje obojencev ter zdravstveno zavarovanje njihovih družin, delo zapornikov v zaporu bi morali šteti v delovno dobo – Jugoslavija je ena redkih držav, kjer to ni urejeno);

- za kratke kazni (npr. do tri mesece) omogočiti alternativne oblike prestajanja kazni;

- preučiti pravne posledice obsodbe (npr. člen v Zakonu o delovnih razmerjih, ki določa, da delavec izgubi delovno mesto ob nastopu kazni, ki je daljša od šestih mesecev).

ZA SODOBNO ZASNOVO OBRAMBNEGA ORGANIZIRANJA

Zavzemamo se za sodobni koncept varnosti, primeren času, ko se Evropa integrira in ko se uveljavljajo novi odnosi tako na ravni civilne družbe kot na ravni meddržavnih odnosov. ZSMS se zavzema za redefinicijo koncepta varnosti, iz tistega, ki temelji na slikah sovražnikov onkraj mej in ki se udejanja v konceptu SLO in DS z izpostavljeno determinanto oboroženega boja, v tistega, ki temelji na planetarnem pomenu ekološke, vojne, socialne in ekonomske ogroženosti in se uresničuje v politiki (notranji in zunanji) miru, spoštovanja človekovih pravic in varovanja okolja. Dokler armada obstaja, naj opravlja natančno določene funkcije varovanja prebivalcev pred nasiljem od zunaj. Pravica do obrambe mora biti zasnovana tako, da ne militalizira družbe.

Obstoječi obrambni koncept Splošna ljudska obramba in družbena samozaščita ima posebej v praksi večino značilnosti klasičnega vojaškega organiziranja države. Poleg tega ima še nekaj ključnih pomanjkljivosti, ki dušijo demokratični razvoj oboroženih sil. Najpomembnejši problem je gotovo izpostavljanje apriorne vloge zveze komunistov v konceptu SLO in DS. V skupnosti, kjer si ena partija prilašča monopol nad konstrukcijo družbene realnosti in s tem uveljavlja specifično politiko, ki na to področje ne sodi, mora biti primarna naloga "razdržavljenje" te partije tudi in predvsem na področju varnosti in obrambe.

Zato se bo ZSMS v demokratičnih institucijah sistema zavzemal za:

- uveljavljanje načela skupščinske vladavine tudi na področju varnosti, še posebej pri načrtovanju in nadzoru nad zaščitno ki in obrambno politiko;

- razvoj takšnih oboroženih sil, ki bodo na podlagi potreb in materialnih možnosti – tudi z delno profesionalizacijo zagotavljale moderno in učinkovito zaščito državljanov in družbe;
- depolitizacijo oboroženih sil (OS), ki pomeni izključitev politike iz njene dejavnosti;
- ukinitvev komitejev za SLO in DS;
- ločitev Generalštaba OS od Zveznega sekretariata za LO;
- civilnega obrambnega ministra oz. sekretarja za LO;
- preimenovanje Generalštaba OS v Generalštab JLA;
- Teritorialno obrambo (TO), kakor je bila opredeljena v zasnovi, se pravi kot najširšo obliko organiziranja in pripravljanja državljanov za splošni ljudski odpor. Mirnodobni razvoj, organiziranost, opremljenost in usposabljanje morajo ostati v pristojnosti republiških skupščin ter predsedstev republik, pristojnosti Zveznega sekretariata za ljudsko obrambo oz. Generalštaba OS do TO pa je treba omejiti na raven upravnih opravil, ki izhajajo iz enotnosti OS in njegovih funkcij uporabe v vojni;
- selektivno in smiselno uporabo oznake "tajnost", ki je doslej že velikokrat prikrivala predvsem ideološko in politično vsebino ter strokovno nesposobnost;
- dosledno uveljavljanje nacionalne enakopravnosti, enakopravnosti jezikov in pisav v JLA;
- izboljšanje enakopravne zastopanosti narodov in narodnosti v starešinski sestavi JLA, predvsem tako, da bi odpravljali tiste moteče dejavnike, ki so jih pokazale številne raziskave v preteklem obdobju;
- možnost, da bi se vojaški obveznik lahko sam odločil, kdaj in kje bi služil vojaški rok;
- štetje vojaškega roka v delovno dobo;
- neobveznost služenja vojaškega roka za vse državljanke, ki so več kot deset let preživele v tujini;
- dosledno in popolno priznavanje svobode veroizpovedi;
- priznavanje ugovora vesti za vse motive in zakonsko ureditev možnosti izbire civilne službe v skladu z novim konceptom varnosti;
- konkretizacijo pobude "Slovenija – demilitarizirana dežela";
- avtonomno odločanje o usodi predmeta SLO in DS v okviru samih Univerz;
- vgraditev novih vsebin v vzgojo in izobraževanje, ki naj bodo namenjene vzgoji otrok in

mladine v duhu sodobnega časa, kulture miru in nenasilja ter varnosti. Zato je treba v programe izobraževanja vključiti vsebine tako imenovane državljanske vzgoje, ki so jih v svoji deklaraciji načel, po katerih naj se med mladino pospešujejo ideali miru, vzajemnega spoštovanja in razumevanja med narodi, sprejeli Združeni narodi.

ZUNANJA POLITIKA

"ZSMS – EVROPSKA DEKLARACIJA

1. ZSMS je politična organizacija, ki je neposredno odgovorna za uresničevanje interesov mladih ljudi in pobud civilne družbe. Svojo legitimnost črpa iz mladinske in širše demokratične javnosti, saj varuje človekove pravice in temeljne svoboščine.

2. Člani ZSMS smo tudi državljani Evrope. Razglašamo svojo pravico do gospodarskega razcveta, blaginje in demokracije.

3. Utrujeni smo od gospodarske krize, ideoloških vojn in mednacionalnih spopadov, ki pretresajo našo državo. Obsojamo zunanjo politiko, ki nas je izolirala od našega kulturnozgodovinskega, gospodarskega in političnega okolja. Namesto križarskih vojn proti notranjim sovražnikom sprožamo pozitivni projekt vključitve v Evropo.

4. Pretekla Evropa, to je Evropa Jalte, hladnih in vročih vojn in železne zaves, nas ne zanima več. Naša Evropa bo gospodarsko uspešna, politično in kulturno pluralistična; njene vrednote bodo svoboda, človekove pravice, pluralizem in demokracija.

ZSMS poziva vse, da s svojimi prizadevanji in vplivom pripomorete k integraciji Jugoslavije v Evropo.

(september, 1988)

V letu dni intenzivne politične kampanje ZSMS Za Evropo smo na deklarativni ravni znotraj Slovenije dosegli domala vse, kar je bilo mogoče. Skupščina Slovenije in SZDL sta povzeli stališče ZSMS, da je dolgoročni interes naše države polnopravno članstvo v Evropski skupnosti. Sprejeli sta zahtevo po vstopu v Svet Evrope, Efto in po pristopu k Evropski konvenciji o človekovih pravicah. Na federalni ravni je Predsedstvo konference ZSMJ predlagalo Skupščini SFRJ vključitev v Efto in strateško odločitev za institucionalno vključitev v Svet Evrope in

Evropsko skupnost. Predsedstvo SFRJ se je zavzelo za pristop k Efti in za poglobitev stikov z Evropsko skupnostjo.

"Evropa" in "evropskost" sta za ZSMS temeljni opredelitvi zunanje in notranje reformske politike in točki identifikacije njegovih članov in simpatizerjev. Ob jasnem signaliziranju Evropi, da "prihajamo", ZSMS s celotnim političnim programom in reformistično notranjo politiko prispeva k izboljšanju podobe države v tujini, kar je naš bistveni nacionalni interes.

ZSMS bo prek svojih izvoljenih predstavnikov okrepil politični pritisk v skupščinah za resnično prilagoditev Slovenije in Jugoslavije na evropska merila za kakovostno ravan gospodarstva, politike in prava. Pritiskal bo na Skupščino SFRJ, vlado in predsedstvo Jugoslavije, da bodo upoštevali politično voljo državljanov po združitvi v Evropsko skupnost. Po skupščinskih volitvah 1990 bodo naši predstavniki podprli tista kandidata za slovenskega in jugoslovanskega zunanjega ministra, ki bosta najbližja temu programu. ZSMS bo še naprej širil komunikacije in sodelovanje s pomembnimi tujimi političnimi organizacijami in posamezniki s celotnega političnega spektra. V Evropi bo predstavil idejo, da mora biti Evropski parlament odprt vsaj za simbolično zastopanje vseh Evropejcev. Na neposrednih volitvah v evropski parlament je treba strankam iz držav Evropske skupnosti, ki bi si to želele, omogočiti kandidiranje tudi tistih Evropejcev, ki niso državljani ene od dvanajstih držav Evropske skupnosti.

ZSMS je blizu ideja o Evropi regij in narodov. V delovni skupnosti Alpe-Jadran bo spodbudil ustanovitev "mladinskega parlamenta A-A", v katerem bodo našli mesto politični subjekti iz delovne skupnosti, ki so "mladi" po letih in političnih prepričanjih.

Prvi krog slovenske zunanje politike je vsekakor jugoslovanska politika republike Slovenije.

Članstvo v jugoslovanski federaciji slovenske države ne odvezuje uresničevanja interesov državljanov republike Slovenije v tujini. V današnjih okoliščinah ocenjujemo, da sta individualna mednarodna navzočnost in razpoznavnost republike Slovenije potrebni tudi kot jamstvo za varnost državljanov Slovenije v jugoslovanskem okviru. Prav tako pa bo mednarodna dejavnost republike Slovenije ublažila posledice okornosti, nepristojnosti in enostranskosti federalne zunanje politike.

Na gospodarski ravni gre za povezovanje z mednarodnimi ali tujimi podjetji oz. korporacijami, za vstopanje v mednarodne produkcijske verige. Poleg tega je treba z ustreznimi pobudami in dejavnostjo vzpostaviti povezave med slovenskimi gospodarstveniki, ki živijo in delajo v tujini. Podpiramo predloge za določitev 50 kilometrov širokega demilitariziranega obmejnega območja. Zavzemamo se za spodbujanje mednarodnega znanstvenega sodelovanja.

Neposredno se je treba vključiti v mednarodne informacijske tokove (z ustanovitvijo slovenske tiskovne agencije, tujih dopisništev v Sloveniji, izdajanjem časnikov v tujih jezikih in z informativnimi radijskimi oddajami v tujih jezikih na posebnem radijskem programu). Ustanavljati je treba slovenske kulturne centre in lektorate za slovenski jezik in kulturo v tujini ter spodbuditi in omogočiti ustanavljanje tujih kulturnih centrov in inštitutov v Sloveniji.

Za doseg mednarodnih političnih in drugih ciljev je seveda treba ustanoviti diplomatsko službo in formalizirati zunanjo politiko republike Slovenije. Začeti je treba z rednimi posvetovanji in izmenjavanjem mnenj med slovenskimi oblastmi in diplomatskim zborom v Jugoslaviji. V Ljubljani in nekaterih drugih slovenskih mestih je treba ustanoviti vsaj konzularna predstavništva pomembnejših in sosednjih držav. Republika Slovenija bi morala samostojno podpisovati mednarodne konvencije in priznavati njihovo veljavo na svojem ozemlju.

JUGOSLOVANSKA POLITIKA

Jugoslavija je danes problem. Rešitve tega problema ni najti na trenutno najbolj izpostavljeni ravni, ravni mednacionalnih odnosov in razmerij v federaciji. Problem Jugoslavije je predvsem v odsotnosti normalnega političnega sistema. Razlike, ki se ne morejo artikulirati kot politične, se prevajajo in sprevačajo v nacionalne. Vzrok torej ni v nacionalnem, v "razdeljenosti Jugoslavije", temveč v partijskem monopolu, za katerega je s perspektive demokratičnih reform v Jugoslaviji prav vseeno iz koliko kosov je sestavljen oz. kolikokrat se v njej pomnoži. Nacionalna problematika se brez moderne demokratične države, se pravi brez državljanov z državljanskimi in človekovimi pravicami, ne more predstavljati in reševati na ravni, na katero v resnici sodi: na ravni svobodne izbire in združevanja. Ustava iz leta '79 ni slaba zato, ker bi preveč "avtono-

mizirala" republike in pokrajini, temveč zato, ker ni avtonomizirala državljanov znotraj njih. Ni šla predaleč, temveč je šla premalo daleč. Šele prek politične pluralizacije se bo stanje toliko normaliziralo, da se bo lahko uveljavil vsaj minimum političnih standardov demokratične tradicije: priznanje konfliktnosti in razlik kot normalnega stanja in uveljavitev demokratičnih mehanizmov njihovega reševanja. V Jugoslaviji ne gre za iskanje nekakšne sinteze, pomembna je simbioza, če bi jo bilo mogoče doseči. Edini način za uveljavitev simbioze pa je priznanje realne narave jugoslovanske federacije in konsekvence te narave: Jugoslavija je lahko le zveza držav, ki so na zvezno upravo prenesle nekatere izmed svojih funkcij, vzroki za ta prenos pa so dosledno praktični, ne pa ideološki. Ekonomiziranje ali boljše izvrševanje funkcij države, skupni interes vseh, je lahko edini legitimni vzrok za obstoj skupnosti, kakršna je Jugoslavija. Totalitarna in represivna narava jugoslovanske politike najbolj izstopa na Kosovu, kateremu odrekajo samostojno politično in upravno identiteto. Očitno neustrezno reševanje tega problema narekuje v okviru oblikovanja nove ustave racionalno in civilizirano razpravo o novi ureditvi. Izhodišča našega angažmaja pri pisanju nove jugoslovanske ustave so:

- primarnost in izvornost suverenosti federalnih enot in zgolj iz njih izvedena pristojnost federacije;
- pravice in funkcije federalnih republik oziroma držav so neodtujljive. Mednje sodi pravico do samoodločbe, a tudi pravica, da federalna republika z ustreznim postopkom in z odločitvijo svojega parlamenta prekliče delegiranje posamičnih državnih funkcij (na primer obrambe, zunanje politike, zunanje trgovine, varnosti) na federacijo;
- najvišji oblastni organ federacije je skupščina; njene temeljne značilnosti so:
 - konsenzulano odločanje delegacij federalnih enot;
 - izključna pristojnost federalnih enot pri načinu volitev delegacij v zvezno skupščino;
 - volitve predsednika in članov zvezne vlade;
 - določitev letnih in dolgoročnih ciljev monetarne politike in volitve guvernerja Narodne banke Jugoslavije;
 - urejanje sistema posrednih dajatev za javne finance in sistem dajatev, ki jih predvidevajo ratificirane mednarodne konvencije;
 - določitev mesta in funkcij federacije pri

obrambi, varnosti ter zunanji politiki Jugoslavije; - delovanje vseh zveznih oblastnih in upravnih organov (Predsedstvo SFRJ, ZIS, zvezna ministrstva ...) mora biti pod neposrednim nadzorom zvezne skupščine, ki jim tudi lahko delegira nekatere pristojnosti.

PROJEKT 1000

Demokratična preobrazba jugoslovanske federacije je eno najmočnejših in najtrajnejših zagotovil za ohranitev in nadaljevanje reform v SR Sloveniji. Iluzije o zeleni oazi demokracije sredi mračne puščave totalitarizma so se že zdavnaj podrle kot hišica iz kart. Beograjska pogajanja so predvsem v zadnjem času sicer botrovala rojstvu nekaterih slovenskih junakov političnega boja, toda vse bolj postaja jasno, da gre v glavnem za navidezne, predvsem pa začasne uspehe. Že večkrat se je pokazalo, da vemo, kaj hočemo, toda tega ne moremo uresničiti. Velik del krivde za takšno nemoč je gotovo tudi v administraciji zvezne države, ki je vse boli le sestavni del aparata enega izmed konceptov zvezne države, ki je vse bolj le sestavni del aparata enega izmed konceptov bodoče Jugoslavije. V sestavi zvezne administracije so predstavniki SR Slovenije udeleženi le simbolično, vsega skupaj jih je le okoli 40 ali slab odstotek. Zato predlagamo, da Skupščina SR Slovenije sprejme celovit program za učinkovitejšo in tvornejšo udeležbo naše republike tam, kjer zvezna politika pravzaprav nastaja – v strokovnih in drugih službah zvezne administracije. Predlagamo, da se do leta 1991 zagotovi enakopravna zastopnost predstavnikov SR Slovenije v strokovnih službah Predsedstva SFRJ, Skupščine SFRJ in Zveznega izvršnega sveta in njegovih sekretariatih. Zato mora Skupščina SR Slovenije, njen Izvršni svet in Sekretariat za kadrovska vprašanja izdelati natančen projekt zastopnosti predstavnikov SR Slovenije v federaciji. Projekt mora vsebovati tudi materialno stimulacijo tistih, ki bodo odšli na delo v Beograd. Hkrati predlagamo, da se v Skupščini SFRJ sproti pobuda za decentralizacijo nekaterih zveznih institucij in organov. Gre predvsem za institucije, kot so Zvezna uprava za kontrolo letenja, Zvezna carinska uprava, pa tudi deli posameznih zveznih sekretariatov. Takšna decentralizacija bi po našem mnenju precej pripomogla k večji učinkovitosti zvezne administracije. Že ob volitvah 1990 pa predlagamo, da Skup-

ščina in Izvršni svet Slovenije zagotovita:

- najmanj 10 predstavnikov SR Slovenije v strokovnih službah posameznih zveznih upravnih organov in drugih institucij (Narodna banka Jugoslavije, PTT, JZ, Sklad za nerazvite);
- najmanj 10 predstavnikov SR Slovenije v strokovni službi Predsedstva SFRJ in strokovni službi Zveznega izvršnega sveta;
- najmanj 20 predstavnikov SR Slovenije v strokovni službi Skupščine SFRJ;

Za tem predstavnikom je nujno zagotoviti dobre materialne pogoje za delo (stanovanje, primeren OD, možnost napredovanja) in primerno zaposlitev po vrnitvi v matično republiko. Vse to pa je zagotovo še vedno ceneje kot nenehno razburjanje nad neučinkovitostjo in neuspešnostjo zvezne administracije.

Moramo oditi v Beograd, drugače bo "Beograd" prišel k nam!

ZSMJ

Dosedanji način političnega povezovanja v federaciji doživlja s pluralizacijo jugoslovanskega političnega prostora svoj konec. Že dosedaj so bile te, praviloma nemočne in neučinkovite organizacije namenjene bolj same sebi kot pa uspešnemu političnemu dogovarjanju. Zato si v ZSMS ne zastavljamo vprašanja, ali še naprej ostati v ZSMJ ali ne, temveč nas zanimajo načini in poti političnega povezovanja v Jugoslaviji in s tem ena izmed možnosti uveljavljanja naših pogledov in stališč v jugoslovanskem političnem prostoru. ZSMJ je še vedno tudi naša organizacija, in menimo, da je njena dosedanja izkušnja dobro izhodišče za uveljavitev novega modela takšnega delovanja. ZSMJ, kot smo ga poznali v preteklosti in kakršnega poznamo danes, na potrebuje nihče več. Potrebujemo pa Federalni svet mladinskih organizacij v Jugoslaviji, učinkovito in demokratično posvetovalno telo.

Ob pripravi 13. kongresa ZSMJ bomo v ZSMS predlagali takšno obliko povezovanja, še posebej pa bomo vztrajali na:

- popolni samostojnosti v Federalni svet povezanih organizacij in njihovem izključno soglasnem odločanju o vseh vprašanjih;
- na možnosti stalnega ali občasnega sodelovanja v Federalnem svetu;
- ukinitvi financiranja iz proračuna federacije in zato finančni udeležbi posameznih organizacij, ki

so vključene v Federalni svet;

- zmanjšanju sedanjega političnega in administrativnega aparata.

Osnovne programske cilje Federalnega sveta je mogoče oblikovati le na osnovi programskih opredelitev njenih sestavnih delov, seveda tistih, ki so med seboj sorodne. Na 13. kongresu ZSMJ, v katerega pripravi bodo sodelovali tudi predstavniki ZSMS, je treba določiti nova pravila povezovanja mladinskih organizacij v Jugoslaviji in opredeliti tiste stične točke v programskih izhodiščih posameznih organizacij, na osnovi katerih je moč zasnovati skupno delovanje. Naš osrednji cilj v predkongresnih aktivnostih v ZSMJ je sooblikovanje teh elementov bodočega povezovanja, zato bomo do 13. kongresa ZSMJ naše politično delovanje v ZSMJ usmerili skoraj izključno v Odbor za pripravo 13. kongresa ZSMJ. Zato se nam izvolitev novih predstavnikov v Konferenci ZSMJ in njenih organih zdi nepotrebna. Kolikor ne bomo uspeli v bistvenih točkah spremeniti načina povezovanja organizacij ZSMS v Jugoslaviji in uresničiti naših zamisli in pogledov, bomo prisiljeni poiskati nove načine političnega povezovanja mimo ZSMJ. Kajti neuspeh v reformnih prizadevanjih v ZSMJ ne bo pomenil tudi konca naših ambicij, da tudi v prihodnje ostanemo relevanten dejavnik v jugoslovanski politiki. To je ena osrednjih značilnosti naše politike, zato Jugoslavija ostaja prizorišče našega političnega delovanja tako z ZSMJ kot tudi brez njega.

EKOLOŠKA POLITIKA

V Evropi, ki se združuje, nastopa država kot zaščitnica interesov varstva okolja in zdravega življenja. V naših razmerah sedanjega monopolnega strukturiranja političnega in gospodarskega prostora pa se za državo krijejo posamezni lobiji, sam državni aparat pa nima ne mehanizmov in ne sredstev za izvajanje ekološke politike, ki jo je sprejela Skupščina SRS. Situacija je absurdna in je jasen dokaz o zgrešenosti teze o odmiranju države in podružbljanju mehanizmov odločanja. Prav skupščina pa bi morala določiti in nadzorovati izvajanje nacionalne ekološke politike. Zato se v ZSMS zavzemamo za tak državni aparat, ki bo sposoben skupščinske odločitve izvajati in ki bo za to razpolagal:

- z inšpekcijskimi službami, ki bodo financirane iz republiškega proračuna in s tem neodvisne od

lokalnih centrov moči;

- s posebnim denarnim skladom, s katerim bo lahko spodbujal ekološko sanacijo posameznih industrij ali sprožil sanacijo posameznih ogroženih območij;
- s posebnim strokovnim zavodom, ki bo omogočal samostojno strokovno preveritev posameznih investicijskih projektov in posegov v prostor;
- s celovitim katastrom onesnaževalcev in merilno mrežo, ki bi stalno spremljala onesnaženost okolja v Sloveniji (zrak, površinske vode in podtalnice, plodna zemlja, radioaktivnost);
- s pooblastili, da lahko prepreči vsak poseg v prostor, ki ni v skladu z opredeljeno ekološko politiko.

Le državni upravni organ za okolje, ki bo imel na voljo našete mehanizme, lahko jamči za uspešno nacionalno ekološko politiko. Hkrati pa je treba izoblikovati takšen pravni in ekonomski motivacijski sistem, ki bo silil posamezne producente k ekološko racionalnem ravnanju. Zato se zavzemamo:

- da cena okolja (cena ekološke sanacije) postane sestavni del cene proizvoda;
- da se uveljavijo svetovni emisijski in imisijski standardi, prilagojeni našim geografskim razmeram;
- da lahko občan, skupina občanov, družbenopolitična skupnost ali podjetje sodno izterjajo, da jim onesnaževalec povrne vso škodo, ki jo je povzročil;
- da bi z davčno in carinsko politiko spodbujali razvoj in proizvodnjo novih energetske in ekološko varčnih strojev ter tehnologij in preusmerjali industrijo k energetske in ekološko varčnim tehnologijam;
- za dodatno obdavčevanje energetske potratnih strojev (od vozil, tovarniških strojev do gospodinjskih aparatov) in razbremenitev energetske varčnih. Mejo varčen/nevarčen stroj naj znotraj posamezne skupine dinamično določa najvarčnejši model, ki je trenutno na tržišču;
- da bi stroške sanacije zaradi posledic onesnaževanja dosledno krili po načelu "PLAČA, KDOR ONESNAŽUJE";
- da višina sodne kazni za izpuste nedovoljenih snovi ali za izpuste nad zakonsko določeno mejo motivira sprožitev ekoloških sanacij;
- da bi z davčno in carinsko politiko spodbujali ekološko zdravo kmetijstvo ter stremeli k odpravi ekološko škodljivih kmetijskih "gigantov" (prasičje farme ipd.);

- za spodbujanje produkcije, ki je neposredno namenjena varovanju okolja (proizvodnja sončnih celic, čistilnih naprav itd.);
- za načrtno širjenje ekološke miselnosti v šolstvu z ustreznimi spremembami učnih programov, uvedbo ekologije kot posebnega predmeta že v višjih razredih osnovnih šol, spodbujanje občasnih kolektivnih akcijah za varno in čisto okolje itd.

LASTNINSKA POLITIKA

Edini zidar in zidar gospodarskega sistema ni ne kolektiv ne množica oz. družba, temveč posameznik. Ne glede na pravno lastništvo je ekonomski lastnik vedno samo posameznik.

Po drugi strani k človeškemu napredku in blaginji ne prispeva niti prvobitna niti permanentna ali kakršna koli že kapitalistična ali socialistična akumulacija kapitala, temveč le učinkovito in koristno delo, svoboda podjetništva. Koristnost preverja trg, za učinkovitost poskrbi lastnik proizvodnih dejavnikov. Lastnika družbene lastnine pa ni mogoče prepoznati, zato tovrstno lastništvo nima vgrajenega avtomatizma, ki bi vodil k napredku in blaginji.

Da bi odpravili nesmiselno neskladje med pravnim in ekonomskim lastništvom, se zavzemamo, da država s svojimi mehanizmi podpre pospešeno privatizacijo družbene lastnine in hkrati sama prevzame nekatere javne dobrine. Smo za vse oblike privatizacije te lastnine, ki temeljijo na tržnih transakcijah, kot so npr.: vlaganje delnic in lastninskih deležev, odkup delavskih delnic, opcij, kapitalizacija dolgov, možnost, da podjetje odkupi vodstvo s pomočjo kreditov, pridobljenih na osnovi ugleda (leverage management buy out).

Prepričani smo, da ni mogoče vse družbene lastnine operacionalizirati po enem kopitu, saj je metoda preoblikovanja odvisna od velikosti poslovne organizacije, narave njene dejavnosti in njene trenutne učinkovitosti. Prav zato pa mora država v prehodnem obdobju, v procesu "polastninjenja" družbene (ne)lastnine, posebej strogo preprečevati grabež premoženja.

Državna lastnina

Nekatere dobrine oz. storitve so in tudi morajo biti na razpolago vsem ljudem (varnost, osnovna izobrazba, muzeji itd.), druge so zaradi splošnega

interesa v sodobni državi celo obvezne (nekatera cepljenja, odvajanje odplak, pokopavanje mrtvih na določenih mestih itd.), tretjim ni moč določiti neposrednega uporabnika (pločnik, cesta, javni park, pristanišče, letališče, svetilnik itd.), četrte so same po sebi monopolne oz. netržne (železnica, PTT, elektroenergetika itd.). Objekti oz. površine, ki so za opravljanje tovrstnih storitev nujni – gospodarska infrastruktura (železniška proga, cestne površine, parki, telefonski vodi itd.) – so dobrine v splošni rabi. To velja še za naravna bogastva (zemlja, gozd, voda, vodotok, morje, morska obala itd.), ki sicer niso rezultat dela, so pa lahko predmet gospodarskega izkoriščanja. Podobno velja tudi za kulturno dediščino, ki je rezultat dela, ponavadi pa ni predmet gospodarskega izkoriščanja.

Države so splošno rabo dobrin vedno poskušale urejati s posebnim sistemom. Odveč bi bilo omenjati, da so v Jugoslaviji oz. Sloveniji to naredili posebej nespametno, v glavnem s SIS-i, zavodi, drugimi skupnostmi. Zahod za tovrstna gospodarska področja pozna javna podjetja (nacionalizirane dejavnosti) ali pa zasebna podjetja z javnimi pooblastili.

Javna podjetja, lastniki dobrin v splošni rabi so povsod neučinkovita in proračunsko požrešna ter nekakovostna glede svojih storitev. Učinkoviti so zasebniki, ki pa imajo seveda z zakonom predpisan javni interes za svoje poslovanje (določanje normativov in standardov, javnost poslovanja, poleg sodnega nadzora poslovanja še nadzor nad upravo, določanje splošnih pogojev poslovanja). Nadzoruje jih še državna antimonopolna komisija.

Pri nas niso monopolna podjetja dobila javnih dobrin le v svojo last (npr. cestno podjetje, ki je lastnik cest...), pač pa so največkrat tudi sama igrala vlogo investitorja (z javnim denarjem), izvajalca in nadzornika. V tem primeru je neprofitni interes dobil obliko podjetja, kar je seveda povsem nezdržljivo. Država je igrala le vlogo patronata – pokrivala je izgube. Postati pa mora partner, ki se bo pogajal s podjetji. Ker v Sloveniji še precej dolgo ne bo zasebnega kapitala, ki bi kupil dobrine v splošni rabi, se zavzemamo za to, da slovenska skupščina podržavi objekte in površine gospodarske infrastrukture, naravna bogastva ter dobrine, ki predstavljajo naravno in kulturno dediščino v družbeni lasti. Dobre, ki so lokalnega značaja, naj preda občinam ali drugim skupnostim (agrarnim, za-

druga, krajevnim). S tem bi država oz. občina dobila vlogo investitorja, planerja in nadzornika, izvajalce pa bi iskala na natečajih. Možna je seveda tudi prodaja državne lastnine.

PARTICIPACIJA IN SINDIKALIZEM

Ker vemo, da v tržnem gospodarstvu samoupravljanje v dosednji obliki ni uporabno, saj kot alternativa lastniški ureditvi družbe tudi ni možno, se v ZSMS hkrati z zavzemanjem za postopno odpravo družbene lastnine opredeljujemo tudi za dokončno zapuščenje misterija samoupravljanja in za uvajanje elementov delavske participacije pri upravljanju, kot so znani v Zahodni Evropi. Zavedamo se, da so prišli v družbah s tržnim gospodarstvom do delavske participacije po povsem drugi poti, vendar to ni bistvena ovira. Upravljanje v podjetjih v mešani in zasebni lastnini poteka po sedanji zakonodaji glede na kapitalski delež, ki omogoča (ne pa tudi predpisuje) različne oblike participacije. Participacija v organih upravljanja (skupščini lastnikov, upravnem odboru) in v obliki svetovalnih organov je sicer predvidena, vendar so vse konkretne rešitve (sestava, moč glasov, delitev pristojnosti) prepuščanje statutom podjetij.

Glede na to, da smo šele v fazi "plansko-tržnega gospodarskega sistema z napako", ni mogoče postavljati zahteve po takojšnjem natančnem definiranju omenjenih mehanizmov, ki jih pozna Zahodna Evropa. Kljub temu bomo postavljali zahteve, ki naj dolgoročneje vodijo v to smer in ki naj hkrati omogočajo ekonomsko učinkovito upravljanje ter preprečujejo samovoljo lastnikov kapitala.

Obstoječi režimski sindikat je v razmerah legaliziranih stavk še bolj očitno kot prej nesposoben zastopati delavske interese in podpirati neodvisne delavske akcije. Zveza sindikatov Slovenije ni pluralno strukturirana, temeljni organizacijski princip je enoten (eno podjetje – ena osnovna sindikalna organizacija, ena občina – ena občinska organizacija zveze sindikatov), kar onemogoča avtonomno institucionaliziranje in sindikalno organiziranje delavskih interesov, zato tudi poskus organiziranja po gospodarskih panogah na višjih ravneh ne daje pozitivnih rezultatov.

Delavsko vprašanje, torej vprašanje cene delovne sile, delovnih razmer, socialne varnosti, varnosti zaposlitve itd., v sodobnem svetu rešujejo prek sistema samoupravljanja ter s svobodo sindikal-

nega organiziranja in delovanja, ki delavcem omogoča, da oblikujejo in uresničujejo svoje interese. Pojavljajo se kot partner, ki ima možnost vplivati na odločanje. Poleg sindikalnega pluralizma je potreben tudi pluralizem zbornic delodajalcev. Nove sindikalne organizacije si bodo šele morale definirati svoje partnerje in prostor oz. okolje, v katerem bodo delovale. V naših razmerah obstaja prav zaradi nenormalne strukturiranosti družbe vrsta dejavnikov, ki sindikate silijo, da si iščejo partnerje za pogajanja in rešitve predvsem na političnem področju.

Vztrajna in skrajna politizacija gospodarskih problemov je ena od temeljnih ovir pri reševanju delavskega vprašanja, ki je v bistvu ekonomsko vprašanje. Zato bo ena od pglavitnih nalog novih sindikatov emancipacija sindikalnega področja od neposredne politike in njegova umestitev v gospodarsko sfero. ZSMS pa se bo zavzemal za takšno državno ureditev, ki bo novim sindikatom omogočila vsestransko delovanje.

ZSMS zahteva tudi, da se institucionalizira status mladinskih zastopnikov pri delu organov upravljanja in vodenja v podjetjih, kar je nujen pogoj za sindikalno zaščito in ustrezno zastopnost njihovih stanovskih interesov znotraj podjetij.

RAZVOJNA POLITIKA

Ekstenzivni razvoj slovenskega gospodarstva, ki temelji predvsem na rasti industrijskega proizvoda in konceptu uvozne izmenjave, je značilnost zaprtega gospodarstva, ki se je izčrpal že v poznih 60. letih. Vizionarska, povsem nepragmatična razvojna politika 70. let nas je pripeljala v agonijo. Slovenija ne ekološko, ne populacijsko, ne kadrovske ni sposobna obsežne in kompleksne proizvodnje.

Menimo, da bi morali več kot polovico družbenega proizvoda izmenjavati s tujino oz. preostalo Jugoslavijo. Razvojno perspektivo Slovenije vidimo v mnogo večjem deležu storitev (do dveh tretjin) v družbenem proizvodu, v malooserijski, visoko kakovostni in ekološko neproblematični industrijski proizvodnji.

V ZSMS smo se znebili opredeljevanja storitev kot terciarnega in kvartarnega sektorja gospodarstva, tj. sektorja, ki predstavlja "v tej fazi družbenega razvoja" potratu in bo uresničljiv šele v svetlejši bodočnosti, ko si bomo že lahko oddahnili od industrijskega truda. Storitve so kvas razvoja in so od nekdanj nepogrešljivi del

gospodarskega sistema. Slovenija je po našem mnenju zaradi svoje lege in tradicije ter ekološke obremenjenosti še posebej primerna za razvoj nekaterih vrst storitev, kot so npr. transport, zavarovalništvo, bančništvo, turizem, profesionalne storitve. To zahteva čim večjo odprtost slovenskega gospodarskega prostora in politično stabilnost. Naš cilj je tudi, da bi Slovenija postala sedež čim večjega števila mednarodnih organizacij prav zaradi nove kakovosti v porabi, ki bi jo take organizacije prinesle s seboj.

Pri razvoju gospodarstva nam manjka manjših podjetij. Prizadevamo si, da bi dosegli gospodarsko strukturo, v kateri bi bila več kot ena tretjina vsega aktivnega prebivalstva zaposlenega v malih podjetjih (do 100 zaposlenih). Pri načrtovanju nadaljnjega razvoja se opiramo na delovno silo iz Slovenije z izjemo doseljevanja deficitarnih, predvsem visokokvalificiranih kadrov.

Za pospeševanje razvoja k tako zastavljenim in v skupščini potrjenim ciljem bo najboljši spodbujevalec sproščeni trg, hkrati pa vključevanje v evropske integracijske tokove. Poleg tega menimo, da bi bilo treba oblikovati rizični razvojni sklad po vladnih resorjih, ki bi predvsem vlagal v znanje in kadre. Financiran pa bi bil proračunsko – prek davkov, torej stabilno, in ne z zajemanjem inflacijskih učinkov, npr. z razvojnim dne dinarjem, ki v sistem vnaša nestabilnost.

Ob tem se zavzemamo tudi za tržno preoblikovanje drugega razvojnega sklada – za nerazvite republike in pokrajino Kosovo. Prispevna stopnja naj bi bila za pol manjša od sedanje, vsa obvezna vplačila pa bi se spremenila v delnice investicijskega sklada.

Zavračamo razvojne spodbude s pomočjo davčnih oprostitev.

Zavzemamo pa se za razvojno funkcijo davkov prek davčnih olajšav za dejavnosti, ki nedvoumno povečujejo narodnogospodarsko učinkovitost. To so vsi varčevalni ukrepi (npr. uporaba energetske varčnejših materialov in tehnologij), transformacija družbene v zasebno lastnino in nakup kompleksnih dobrin, ki bi jim sledila močna verižna reakcija proizvodnje (npr. nakup stanovanj).

Ključne naloge za razvoj znanosti so:

- zakonska zaščita industrijske in intelektualne lastnine;
- prilagoditev statističnih metod, še posebej družbenih računov, zahodnoevropskim standar-

dom;

- prevzemanje evropskih industrijskih in neindustrijskih in standardov;
- institucionalna vključitev v globalne raziskovalne programe v Evropi, npr. v Eureko in Guram.

Sicer pa se nam za spodbujanje posameznih vrst proizvodnje, če že pride v skupščini do odločitve o tem, zdi primernejše subvencioniranje, ki je časovno omejeno in ga je mogoče precej bolje nadzorovati kot pa davčne olajšave.

REGIONALNA RAZVOJNA POLITIKA

Regionalna razvojna politika ima funkcijo korektiva – preprečuje negativne posledice "spontanega" razvoja v prostoru.

V Sloveniji obstajajo velike razlike med posameznimi regionalnimi območji. Predmet posebnega zanimanja regionalne politike so vsa kot območja izven ogrodja urbanizacije, ki ga tvori "cestni križ", ter tista območja, ki nujno potrebujejo gospodarsko in socialno prestrukturiranje (npr. Zasavje, Maribor).

Večja vloga trga pri alokaciji investicij v gospodarstvo bo sama po sebi zanesljivo povečevala tudi regionalne razlike, kar bo povzročalo dodatne posledične probleme: izseljevanje, izgubo samoreproduktivne sposobnosti posameznih območij, degradacije že

obstoječe minimalne infrastrukture in ekološko degradacijo obdelovalnih površin. V zvezi s prostorskim vzorcem urbanizacije v Sloveniji se slej ko prej znajdemo pred dilemo:

- ali dopuščati obstoječim spontanim razvojnim težnjam, ki počasi, vendar pa zanesljivo vodijo v koncentracijo prebivalstva in dejavnosti v nekaj večjih "zgostitvenih bazenov";
 - ali pa revitalizirati in spodbuditi koncept policentričnega razvoja, ki naj zadrži prebivalstvene in druge potencialne v območjih, ki so podvržena izseljevanju, ter ustvariti sistem poselitve in razmestitve dejavnosti, ki teži k uravnovešenju;
- Odločamo se za drugo rešitev in si zastavljamo dva glavna cilja:

- a. Aktivna regionalna politika, ki vključuje:
 - opredelitev razvojnih regij, ki bodo delovale kot enote zavestnega usmerjanja razvoja;
 - izdelavo različnih motnosti razvoja (ekonomskega, socialnega...) za posamezne regije, ki bodo vključevale tudi instrumente za implementacijo ter načine participacije prebivalstva;

- skrb za razvoj prometne infrastrukture, ustanovitev posebnega sklada;
- pospeševanje ustrezne gospodarske dejavnosti: participacija države pri investiranju, davčne in druge olajšave pri investiranju;
- preprečevanje poskusov prenosa neproduktivne in okolju škodljive tehnologije in proizvodnje v ta okolja; strogo upoštevanje meril ekološke primernosti;
- različne oblike podpore vsem tistim, ki ostajajo ali pa se selijo v območja z izrazitim upadanjem.

b. Reorganizacija komunalnega sistema:

Obstoječi komunalni sistem ni primeren tako z vidika lokalne samouprave, kot tudi ne z vidika racionalne organizacijske uprave. Zagovarjamo premišljeno reorganizacijo komunalnega sistema, ki naj bi upoštevala naslednja izhodišča:

- razmejitev med lokalno (komunalno) samoupravo in javno upravo ter njenim izvajanjem. Osnovna enota lokalne samouprave bi bila občina, ki bi postala manjša, izvajanje administrativnih in upravnih funkcij ter koordinacijo širših razvojnih vprašanj pa bi prenesli na regionalne enote;
- v komunalni sistem bi ponovno vpeljali kategorijo mesta kot urbane enote.

DAVČNA POLITIKA IN SISTEM JAVNIH FINANC

Sistem javnih financ v Jugoslaviji je povozil čas. Toda prav ta sistem je eden najpomembnejših delov gospodarske lupine, državne infrastrukture, ki mora pripravljati pot za prodor uspešnejših in napredek splošne blaginje. V preteklosti se je pri nas dodobra ustoličilo ideološko obremenjeno razmišljanje o ekonomski funkciji davkov, ki se je izkazala z dirigističnim obravnavanjem različnih davčnih zavezancev, pač glede na to, kako je bil kdo všeč politiki (subvencije med izdatki in olajšave pri dajatvah pa še posebno preganjanje obrtnikov in kmetov). Po drugi strani pa je država delavcev in kmetov v svoji vnemi za blaginjo prihodnjega človeka pozablja na socialno funkcijo davkov. Ta funkcija je eksistenčno nujna za prerazdelitev bogastva od bogatih k revnim. Celoten sistem posrednih davkov mora biti konkurenčno nevtralen in enoten, saj na trgu sicer avtomatično prihaja do diskriminacij in privilegijev. Bolje od prometnega davka, ki je najpomembnejši posredni davek, to zagotavlja davek

na dodatno vrednost, ki preprečuje izjeme pri obdavčevanju vseh oblik izvoza in uvoza. V tem duhu naj bi imeli tudi le eno davčno stopnjo na dodano vrednost, razen morda nižje za nujne življenjske potrebščine.

Uvozne dajatve kot druga oblika posrednega davka morajo za vključevanje v Evropo postati evropske, kar pomeni, da se morajo znižati tri – do petkrat in biti za vse enotne. Akcize kot tretja vrsta posrednih davkov niso sporne, le da se mora tako zbrani denar uporabljati strogo namensko (npr. cestni dinar za ceste), za kar mora biti pristojna federalna enota, v kateri so akcize zbrane.

Posredne dajatve kot nevtralni instrument tržne ekonomske politike sodijo v zvezno pristojnost. Glede na izrazito različnost gospodarskih okolij v Jugoslaviji, občutljivost mednacionalnih odnosov in tradicijo federalne države, ki jo skrbi le polnjenje proračuna ne glede na ekonomske posledice, pa je zvezna pristojnost za posredne davke in prispevke za socialno zavarovanje, kjer določa pravila konvencija Mednarodne organizacije dela, tudi največ, kar je sprejemljivo. Neposredni davki gospodarskih organizacij in državljanov morajo biti v pristojnosti posamezne federalne enote oz. občine. Ob odpravljanju privilegiranih izjem med davčnimi zavezanci in ob ekonomskih cenah dejavnosti, ki jih danes polnimo s prispevki za skupno reprodukcijo in združevanjem za razvoj, se bo vsesplošna stopnja dajatev občutno znižala, gospodarskemu napredku pa bi asfaltirali kolovoz. Smo tudi proti prispevkom kot posebni obliki davka za financiranje javnih služb in gospodarske infrastrukture.

Boleč ideološki ostanek socialistične preteklosti po meri partije je davčna oz. dajatvena diskriminacija obrtnikov, kmetov in drugih zasebnikov, ki je še vedno navzoča tako v republiškem davčnem sistemu kot v davčni politiki nekaterih občin. Takšna diskriminacija je protiustavna. Zavzemamo se za takojšnjo in popolno zakonsko izenačenost pogojev poslovanja vseh gospodarskih organizacij oz. subjektov ter za večje število pavšalnih obdavčencev med zasebniki. Za neserijsko kmetijstvo družinskih kmetij, ki je zaradi nasilne cenovne politike vse od vojnih časov izropana dejavnost, so potrebne tudi posebne dajatvene olajšave.

V ZSMS se zavzemamo za nov način financiranja federacije, ki temelji izključno na pobiranju carin in kotizacij federalnih enot.

Instituciji, ki skrbita za zbiranje javnih financ, sta carinska in davčna uprava. Nadzor nad zakonitostjo izvaja finančna policija, ki s to funkcijo nadomešča nepotrebno Službo družbenega knjigovodstva.

MONETARNA POLITIKA: ZDRAV DENAR ZA ZDRAVO GOSPODARSTVO

Jugoslovanska monetarna politika je bila vrsto let pasivna – s količino denarja v obtoku je sprejemala rast cen, ki so ob politični namesto tržni arbitraži divjale, kot pač so. Poleg tega je centralnobančni sistem celo izgubil nadzor nad večjim delom količine denarja v obtoku.

Zaradi zrušenosti bilanc na podjetniški, bančni in še posebej centralnobančni ravni se zavzemamo za aktivno monetarno politiko, ki bo postavljala trde proračunske omejitve, hkrati neodvisne od političnih pritiskov. Zavzemamo se za:

- odpravo prerazdelitvene denarne politike, predvsem z usklajeno restriktivno rastjo denarnih agregatov in nevtralizacijo učinkov avtonomnih tokov ustvarjanja denarja;
- prenos vseh vrst subvencioniranja na proračun;
- zmanjšanje stroškov posameznih sektorjev gospodarstva, predvsem javnega, na raven, ki se bo financirala izključno z davki, javnimi posojili in izkupičkom od prodaje državne lastnine, ne pa s primarno emisijo – inflacijo.

Da bi nevtralizirali izgubo dinarja kot merila vrednosti, se zavzemamo tudi za uvedbo vzporedne denarne enote, stabilnega merila vrednosti, ki mora biti konvertibilna, imeti realno kritje in s katero mora biti dovoljeno tudi prosto trgovanje.

JAVNE SLUŽBE – PRIVATNOST DELA, JAVNOST REZULTATOV

Država mora s sistemom organizacije in funkcioniranja javnih služb zagotavljati uresničevanje osnovnih programov, ki jih nacionalni parlament sprejme za posamezna področja. Za uresničevanje programa in nalog parlament pooblasti pristojni resorni organ (ministrstvo) ali poseben sklad. Kljub temu da država opravlja večino nalog nacionalnega programa, pa mora biti tudi na področju javnih služb oz. t.i. družbenih dejavnosti zasebni sektor izenačen z državnim, saj niti parlament niti ministrstvo niti sklad ne morejo in tudi ni nujno, da bi zadovoljili vse

potrebe državljanov.

Ker država razpolaga z visoko stopnjo znanja in tehnologije, opravlja najzahtevnejše in standardizirane storitve. Enako možnost morajo imeti zagotovljeno tudi zasebniki oz. drugi izvajalci, ki zadostijo zakonsko določenim merilom.

Posameznik ali skupina posameznikov, ki ustanovi svoje podjetje za zagotavljanje tovrstnih storitev, ponuja svoje usluge na trgu hkrati pa si lahko pridobi, če dokaže, da opravlja storitve nacionalnega pomena, tudi državna sredstva. Ustanavljanje tovrstnih zasebnih podjetij ima dvojno funkcijo: po eni strani lahko zniža stroške kakšni vrsti storitev, po drugi pa omogoči posamezniku, da si nekaterih uslug privoščiči več, kot mu jih država nudi z nacionalnim programom.

Če javne službe izpolnjujejo pogoje za zaposlovanje, se lahko vključujejo v gospodarski sistem pod enakimi pogoji kot druge oblike gospodarskega organiziranja.

ZDRAVSTVENA POLITIKA

ZSMS si bo prizadeval za uveljavitev take zdravstvene politike, ki jo bo uresničevala država kot nosilka splošnega družbenega interesa na podlagi v skupščini sprejetega osnovnega (zagotovljenega) programa zdravstvenega varstva in ki se bo približevala tem ciljem:

1. Zagotavljanje pravičnosti, in ne zgolj formalne enakosti pri uresničevanju temeljne človekove pravice do zdravja. Da bi zdravstvena politika ta cilj dosegla, mora v prvi vrsti zadovoljivo stabilizirati financiranje osnovnega programa zdravstvenega varstva. Zdravstveno zavarovanje mora zagotavljati uveljavljanje načela pravičnosti, davčna politika pa mora bolj upoštevati socialno funkcijo davkov. Izven zagotovljenega programa so možne razne oblike dodatnega prostovoljnega zavarovanja ali drugih oblik združevanja sredstev za doseganje večje kakovosti zdravstvenih storitev.

2. Vzdrževanje in razvijanje dosežene ravni zdravstvenega varstva:

- z odgovornim delovanjem in stvarnim odločanjem pristojnih strokovnjakov pri načrtovanju in izvajanju tekočih in dolgoročnih ciljev zdravstvenega varstva;
- s posodobitvijo zdravstvenega informacijskega sistema, ki bo v funkciji sprejemanja pomembnih odločitev za razvoj zdravstvenega sistema;

- z doslednim integralnim pristopom k zdravstvenemu varstvu na osnovni, specialistični in bolnišnični ravni, s prioriteto na primarnem zdravstvenem varstvu;

- z odgovornim odločanjem o tehnoloških sistemih, zlasti vidika zdravstvenega interesa celotne populacije;

- s kvalitetnejšim izobraževanjem na dodiplomski in podiplomski ravni in s sprotnim strokovnim izpopolnjevanjem;

- z nadzorom nad kakovostjo dela in izvajanjem doktrinarnih usmeritev.

3. Podpiranje in prioriteto uvajanje konceptov, ki zahtevajo doslednejšo skrb posameznikov in skupnosti za zdravje; ključno vlogo pri tem imajo:

- primarno (osnovno) zdravstveno varstvo, katerega mreža je že vzpostavljena tako, da je najbližje človeku tam, kjer živi in dela, treba pa mu je vrniti vsebino in možnosti, ki jih je v stehnologiziranem zdravstvu v prestižnem boju že izgubljal; poudariti je treba pomen splošnega zdravnika in ponovno uvesti profil družinskega zdravnika;

- javnozdravstvene (preventivne in socialnomedicinske) institucije, ki so bile v preteklosti prav tako neupravičeno odrinjene, in so ključ za izdelavo strokovnih ukrepov, usmerjenih k ohranjanju in krepitvi zdravja prebivalcev oziroma preprečevanju bolezni na vseh ravneh.

4. Sodelovanje in povezovanje z drugimi sektorji, da bi zagotovili in izboljšali osnovne pogoje za zdravje (mir, materialno bogastvo, zdravo okolje, socialna pravičnost, izobrazbena raven).

5. Sodelovanje, primerjanje in povezovanje z mednarodnim okoljem, predvsem uresničevanje osemindesetih ciljev Evropskega urada Svetovne zdravstvene organizacije, znanih kot akcija "Zdravje za vse do leta 2000". ZSMS si bo poleg tega prizadeval tudi za uvajanje zasebnega sektorja v zdravstvu, ki bo enakovreden državnemu (javnemu). Pri tem je treba zagotoviti integralnost in enotnost javnega in zasebnega zdravstva, tako da bi izvajali strokovni nadzor in enotno doktrino.

IZOBRAŽEVALNA POLITIKA

Država kot nosilka splošnega družbenega interesa mora skrbeti za skupno blaginjo državljanov in jamčiti za varovanje svobode in pravic državljanov tudi na področju izobraževanja. Vloga

države mora biti v tem, da spodbuja izobraževalne in promocijske aspiracije prebivalstva.

Šolstvo je državna zadeva, njegov temeljni namen pa mora biti izobraževanje, se pravi prenašanje znanj na čim širši segment prebivalstva. Da pa bi država dosegla ta cilj, mora:

- zagotavljati materialne pogoje za njegovo delovanje. Zato mora uzakoniti stalne in stabilne vire financiranja, ki so neodvisni od trenutne konjunktura na trgu delovne sile in potreb produkcije. Ob tem mora upoštevati, da enaka pravica do izobrazbe ni več samo ena temeljnih civilizacijskih pridobitev in vprašanje socialne pravičnosti, temveč vse bolj neizbežni pogoj družbenega razvoja;

- vzpostaviti, vzdrževati in razvijati šolsko mrežo, ki bi lahko čim večje število državljanov pripeljala do čim višjih izobrazbenih stopenj. Pri tem mora nameniti posebno skrb hribovski, odročnim in obmejnim področjem. Pri obveznem izobraževanju je treba določiti količino in kakovost znanja, ki ju mora učenec po končanem šolanju obvladati. Na srednješolski stopnji mora biti sistem razdeljen na splošnoizobraževalne in strokovne šole. Pri tem mora težiti k optimalizaciji vpisa v splošnoizobraževalne šole, ki zagotavljajo ustrezno pripravo na visokošolski študij. Pri strokovnem šolstvu pa mora opustiti izobraževanje, za vsak poklic posebej in to prepustiti specializaciji v okviru industrijskega šolanja. Visokemu šolstvu mora biti zagotovljena avtonomija, pri čemer mora imeti univerza kot skupnost profesorjev in študentov zagotovljene pogoje za uspešno pedagoško delo in sorazmerno približevanje številu diplomantov v razvitih državah. Po drugi strani mora določiti merila za ustanovitev univerze. Pri tem je treba univerzi ponovno zagotoviti eksteritorialnost;

- postaviti standarde znanja, ki jih je treba doseči na posameznih izobraževalnih stopnjah, in mehanizme za njihovo preverjanje, hkrati pa zagotoviti možnosti, da lahko mladi v okviru vzgojnoizobraževalnega procesa na vseh stopnjah razvijajo in izražajo svojo ustvarjalnost;

- oblikovati in sprejeti takšne standarde in normative dela v šolstvu, ki bodo zagotovili kakovostno vzgojo in izobraževanje. Hkrati pa mora država zagotoviti sredstva, da bi se lahko sprejete družbene norme s področja vzgoje in izobraževanja tudi v resnici realizirale;

- zagotoviti laičnost izobraževanja na vseh stopnjah, ne glede na to, ali gre za državne ali

zasebne šole, in hkrati določiti merila za delo kongregacijskih in ideoloških šol. Prepovedati mora kakršen koli sistemski in v naprej določen vpliv posameznih političnih organizacij na upravljanje katere koli javne ustanove, razen prek parlamenta;

- urediti materialni položaj šolajočih se, v kar sodijo nekateri elementi življenjske ravni učencev, študentov in drugih, ki se izobražujejo, ter mehanizme za zmanjševanje razlik glede materialnih pogojev šolanja oz. za spodbujanje izobraževanja za posamezna področja. Pri tem javni stipendijski skladi pri dodeljevanju štipendij ne smejo predpisovati političnih kriterijev. Opredeliti mora pojem brezplačnega šolanja, ki naj vključuje najmanj brezplačnost pouka in tistih oblik vzgojnoizobraževalnega dela, ki so potrebne za pridobitev uradno veljavne izobrazbe v državnih šolah;

- ostati izven neposrednega vpliva na proces izobraževanja, saj s tem duši inovativnost, toda strogo nadzorovati rezultate samega izobraževanja, prehodnih izpitov med posameznimi stopnjami izobraževanja (med osnovno in srednjo šolo ter univerzo). Znanje je treba torej ločiti od izobraževalnega procesa. Deregulacija pomeni tudi demonopolizacijo države kot edine ustanoviteljice šol. Zasebna šola ni nadomestek ali konkurenca državnim, temveč dopolnitev izobraževalne ponudbe ter minimalni pogoj za tekmovalnost. Ob ustreznih pogojih lahko seveda tudi tovrstne šole financira država;

- pospeševati mednarodno sodelovanje na področju izobraževanja, pri čemer mora materialno in strokovno podpirati tudi organizacije s področja mednarodnih izmenjav strokovnih praks.

Zasebne šole, torej tiste, ki jih ne ustanovi država, so možne na vseh stopnjah in smereh izobraževanja. Zakon mora določiti pogoje za ustanavljanje tovrstnih šol in jih s sistemom preverjanja znanja med posameznimi stopnjami izobraževanja izenačiti z državnimi (priznavanje uradno veljavne izobrazbe...).

Zavzemamo se za to, da bi država sproti preverjala standarde izobraževanja z raziskovanjem in primerjavo mednarodnih raziskav, ki jih lahko zagotovijo neodvisne raziskovalne ustanove. Spodbujati mora inovacije v izobraževalnem procesu ter zagotoviti razvoj ved, ki imajo za izobraževanje ključni pomen. Pri tem mora zagotoviti ne le stabilni vir financiranja, pač pa tudi ustrezno raven raziskovanja izobraževalnega pro-

cesa ter v okviru nacionalnega raziskovalnega programa omogočiti avtonomno in kritično raziskovanje na vseh področjih. Hkrati mora v skladu z ugotovitvami raziskav skrbeti za kakovostno sprotno izobraževanje učiteljev, ki lahko poleg priznavanja njihovega ustreznega družbenega statusa dosegajo s standardi predpisane učinke.

Šele nato se bo mogoče pogovarjati o vsebini izobraževanja na posameznih stopnjah izobraževanja in vrstah šolanja. Razmerje med splošnoizobraževalnimi in specialnimi znanji je treba prilagajati glede na stopnjo in smer šolanja. Iz šol je treba izločiti vse dejavnosti, ki ne sodijo k prenašanju znanj (obrambna, estetska in družbenomoralna vzgoja...), omogočiti takšno avtonomijo šol, da bodo del programa lahko prilagajale potrebam šolajoče se populacije in okolja.

V izobraževalno politiko sodi skrb za izobraževanje odraslih, ki ga na eni strani narekuje problem t.i. tehnološkega presežka delavcev, na drugi pa siceršnja usmerjenost razvitih držav v permanentno izobraževanje vseh državljanov pri načrtovanju nacionalnega razvoja in projekciji splošnih družbenih in ekonomskih ciljev.

Del državnega šolskega sistema je tudi skrb za šolanje marginalnih populacij s psihičnimi in fizičnimi motnjami v razvoju. Tovrstno šolanje pa ne zadeva zgolj izobraževanja, zato morajo zanj skrbeti tudi drugi državni resorji, ne le med izobraževalni. Namen takšnega izobraževanja ne sme biti zapiranje omenjene populacije v geto in odvrivanje na rob družbe, pač pa mora biti mehanizem za čim lažje vključevanje prizadetih v okolje.

ZAPOSLOVANJE

Vse totalitarne države novejšega časa so izhajale iz t.i. vladavine dela. Projekt vladavine delovnega ljudstva se je klavrno izjalovil. Ostala so edinole monopol na delovno mesto, preklinjanje nezaposlenih in bankrotirana država.

Zavzemamo se za odpravo ustavne pravice do dela in pravice iz dela, ki sta naddržavljski. Treba jih je izenačiti s pravicami državljanov, ki iz takih ali drugačnih razlogov ne delajo.

Smo proti monopolu na delovno mesto. O izgubi in pridobitvi delovnega mesta odloča nosilec poslovnih odločitev.

Ob pričakovanem valu brezposelnosti se zavzemamo za:

- prosto organiziranje posredovalnic/borz dela;

- davčno in drugačno spodbujanje vračanja polkmetov v kmete oz. dajanje kmečke zemlje v najem;

- za socialne korektive na področju zaposlovanja poleg tistih, ki bodo vključeni v kolektivnih pogodbah:

- študij naj dobi status zaposlitve in s tem priznavanja delovne dobe za čas uspešnega študija;

- popolno sprostitev zasebne gospodarske dejavnosti v obliki zasebnih poklicev in postranskih dejavnosti (legalizacija sive ekonomije) ter ureditev pravnega in davčnega statusa neprofitnih organizacij;

- pravico do prešolanja nezaposlenih, ki naj ga v večji meri plača država:

- pravico do prve zaposlitve, ki vsebuje pravice do nadomestila za brezposelnost tudi po končanem šolanju in pred prvo zaposlitvijo.

ZNANOST

Za vključevanje v evropsko in svetovno delitev dela v znanosti in temu ustrezno kakovost znanosti je treba načrtovanje in sprejemanje znanstvenih programov osvoboditi od aktualno-političnih in/ali nacionalno ideološko utemeljenih interesov. Oblikovanje teh programov in selekcija med njimi sta lahko le delo znanstvenikov samih, merila selekcije morajo biti oblikovana znotraj znanosti, se pravi, različna na različnih področjih (družboslovje, naravoslovje, tehnične vede). Za vključevanje znanstvenih programov v svetovne tokove, za izšolanje in regeneracijo znanstvenikov, ki bodo uvajali in razvijali znanstvene discipline, je treba:

- zagotoviti stalne državne in stabilne vire financiranja za "razširjeno reprodukcijo" znanstvenih ekip na univerzah in inštitutih, ki so sposobni vključevanja v svetovno znanost, seveda pa je treba povečati delež družbenega dohodka, namenjenega znanostim;

- zagotoviti pogoje za "razširjeno reprodukcijo" znanstvenih spoznanj pri nas z avtonomnim in trajno ter stabilno financiranim šolstvom, zlasti univerzitetnim. Ustvarjati je treba pogoje za stalno šolanje slovenskih znanstvenikov v tujini, za razvijanje novih disciplin in vzdrževanje in povišanje kakovosti že uveljavljenih, zlasti se velja opreti na slovenske znanstvenike v tujini in jim brez ideoloških omejitev omogočiti sooblikovanje slovenskih znanstvenih programov;

- spodbuditi produktivno povezovanje znanosti

in gospodarstva ter družbe sploh tudi s prožno zakonodajo, ki bo spodbujala podjetja k ustanavljanju znanstvenih ustanov, slednje pa spodbujale podjetništvo. Vendar skladi za naložbe v znanosti, ki jih bo oblikovalo gospodarstvo, pa tudi druge oblike povezovanja, ne morejo nadomestiti temeljnega financiranja znanosti, lahko so le njegovo dopolnilo.

KULTURNA POLITIKA

Za večjo realno svobodo umetniškega ustvarjanja, kar je temeljna opredelitev kulturne politike ZSMS je treba:

- ukiniti tiste člene kazenskih zakonov, ki sankcionirajo misel in besedo. Dokler ti obstajajo, lahko govorimo o večji ali manjši stopnji tolerantnosti do različnih kulturnih praks, nikakor pa ne o svobodi umetniškega ustvarjanja;
- kulturno politiko določati v demokratično izvoljenem parlamentu. Tako se bo zmanjšala možnost uravnavanja kulturnih tokov v skladu z interesi dnevne politike, defevdalizirala država ter paradržavne kulturne ustanove, ki skrbijo za razdelitev proračunskih sredstev med različne kulturne programe.

Alternativna estetska gibanja so enakopravna z drugimi kulturnimi praksami, s katerimi se potegujejo za prevlado. Zato ne moramo več govoriti o obrobni, marginalni kulturi, temveč o oblikovanju novih kulturnih praks, ki morajo biti obravnavane enako kot iti tradicionalne kulturne dejavnosti. Vzpostaviti je treba mehanizme, ki bodo preprečevali diskriminacijo na podlagi institucionalne organiziranosti in uveljavljali financiranje za posameznih programov. ZSMS si bo v skladu s tem še naprej in prizadeval tudi za enakovredno medijsko navzočnost vseh obstoječih kultur.

Razvita infrastruktura je nujen predpogoj za kulturno ustvarjanje in uživanje kulturnih dobrin: organizacijske oblike oz. ustanove st, netradicionalnih in mladinskih kultur so v izrazito neenakopravnem in podrejenem položaju zlasti na področju infrastrukturnih pogojev svojega delovanja (prostori, tehnična oprema, zaposleni, denar za osnovno raven delovanja).

Vse kulturne dejavnosti je treba spodbujati, ne pa deliti na pomembne in nepomembne ali jih celo krčiti. Za vzpostavljanje in vzdrževanje infrastrukturnih pogojev kulture mora s proračunskimi sredstvi in davčnimi olajšavami skrbeti država.

Pri tem mora biti prioriteten odpravljen obstoječi infrastrukturni primanjkljaj, ki pesti organizacijske oziroma ustanove netradicionalnih in mladinskih kultur.

Slovenski kulturni prostor mora ostati odprt v Jugoslavijo in svet. Kultura ksenofobije postaja prevladujoča, kar spodbuja bo deformacijo predvsem uveljavljene kulture (boj za prestiž samo znotraj meja, kar neposredno vpliva na znižanje kakovostnih za meril). Zato je potrebno:

- prevajalski politiki vrniti veljavo in ji nameniti potrebno finančno podporo;
- pridobiti razstavne prostore, ki bodo ustrezali mednarodnim merilom.

Nova kulturna politika mora posebno pozornost nameniti deficitarnim področjem. ZSMS bo ob pomoči prostojnih strokovnjakov opozarjal na deficitarna področja v kulturi in od prostojnih organov zahteval, da tem področjem namenijo vso potrebno finančno in drugo pozornost.

Potrebno je uvajanje čim večjega kulturnega trga, ki ne bo omejen samo na slovenski kulturni prostor. Takšen trg seveda ne izključuje hkratnega subvencioniranja kulturnih dejavnosti na podlagi konkurenčnosti programov, o čemer odloča posebni organ ministrstva za kulturo. Konvencionalne dejavnosti pri ustvarjanju in reproduciranju kulturnega standarda (muzealstvo, knjižničarstvo, varstvo kulturne in naravne dediščine, vzdrževanje gledališč in glasbenih ustanov ter izvajanje t.i. železnih repertoarjev, zaganje in izdajanje slovenske in svetovne literature ipd.) morajo imeti v skladu z v parlamentu sprejetimi ustreznimi načrti zagotovljeno financiranje neposredno iz proračuna (zaželjeno in spodbujano mora biti mecenstvo in donatorstvo), zanje pa mora biti odgovoren minister za kulturo, skupaj s podrejenimi ustanovami (zavodi, za varstvo kulturne dediščine, muzeji, arhivi, knjižnicami ...).

SMERI RAZVOJA SLOVENSKEGA ŠPORTNEGA SISTEMA

Zaradi popolnoma različnih ciljev in interesov je treba pri obravnavi razvoja športnega sistema ločiti športno vzgojo, športno rekreacijo od vrhunskega športa. Posloviti se moramo od rešitev, ki splošno, enotno in uniformirano urejajo športna vprašanja, in tudi institucionalno ločiti eno od drugega.

Sprejeti je treba zakon o športu, v katerem bo

opredeljen nacionalni program, ki ga bo država zagotavljala na področju športa. V nacionalni program sodi športna vzgoja mladih, šolanje kadrov, Gradnja in vzdrževanje športnih objektov, založniški in propagandni projekti ter znanstveno raziskovalno delo v športu.

Telesnokulturne skupnosti naj se preoblikujejo v ustreznih resorni organ (ministrstvo) za šport, ki naj skrbi za uresničevanje nacionalnega programa, strokovni nadzor nad izvajanjem športne dejavnosti javnega pomena, ravnotežje v sistemu športnih panog, in odpravlja zakonske ovire za uveljavljanje podjetništva v športu.

ZTKO Slovenije naj se preoblikuje v nacionalni olimpijski komite. Članski tekmovalni sistemi se financirajo v obliki marketinga in sponzorstva.

Osnovna institucija vrhunškega športa je klub, ki je organiziran kot podjetje. Osnovna poslovna športna usmeritev kluba mora biti zmaga.

Nakup in prodajo igralcev je treba legalizirati. Splošni pogoji se določajo v okviru skupnosti klubov.

Sodniško vprašanje v športu bo rešeno, če se profesionalizira vse vrste športne arbitraže. O sodnikovih napakah in krivdi odloča posebna porota. Najpomembnejše tekme lahko sodijo tudi tuji sodniki.

Vloga politike v športu je povezana z marketingom. V okviru legalnega marketinga ima vsaka stranka možnost propagirati sebe, klub ali panoge. Vpliv posameznih zvez in strank na nek klub ali šport se določi ob vstopu in je sorazmeren delu, ki ga zveza ali stranka investira v klub ali panogo.

Ustanovitev neodvisnih ali strankarskih športnih medijev je eden od pogojev za uresničitev tega koncepta.

INVALIDSKA POLITIKA

Invalidi kot ljudje s spremenjenim načinom gibanja, komuniciranja ali dožemanja se v družbeno življenje vključujejo drugače kot večina prebivalstva. Zaradi odsotnosti neopredeljene invalidske politike, ki bi skrbela za dosledno upoštevanje in uresničevanje te drugačnosti oz. specifičnih potreb, so invalidi danes nemalokrat potisnjeni na družbeno obrobje. Ko govorimo o invalidih, je treba razlikovati med tistimi, ki lahko kljub raznim telesnim okvaram in ob pomoči zdravstvenih in rehabilitacijskih ustanov samostojno opravljajo socialne funkcije, in dru-

gim, ki potrebujejo stalno organizirano družbeno pomoč in pomoč drugih ljudi v vsakdanjem življenju. Pri oblikovanju ustrezne invalidske politike se bo ZSMS zavzemala za:

- ustanovitev pristojnega vladnega organa, ministrstva za invalide (v skladu z resolucijo OZN o invalidih), ki bo sistematično uveljavljalo in v svoji pristojnosti izvajalo dogovorjeno invalidsko politiko, ki je danes predvsem zaradi razpršenosti in nepovezanosti ukvarjanj z invalidi in zaradi odsotnosti dolgoročnega razvoja neučinkovita. Ministrstvo mora imeti velike pristojnosti, voditi pa ga mora človek z izrazito afirmativnim odnosom do problematike invalidnosti;

- razvijanje oblik neodvisnega življenja invalidov. Namesto bivanja v klasičnih institucijah (bolnišnice, domovi) je treba omogočiti in podpreti prizadevanja invalidov za organizacijo in uresničevanje projektov manj odvisnega življenja, tj. oblikovanje samostojnih stanovanjskih skupnosti. Takšnim projektom je treba nameniti tudi stanovanjski dinar, upošteva pa naj se jih tudi pri načrtovanju gradnje stanovanjskih objektov;

- nadaljnje razvijanje specifičnih družbenih institucij, kot so invalidske organizacije in invalidske delavnice, ki bodo invalidom še naprej zagotavljale samostojno življenje. Dosedanja namembnost loterijskih sredstev naj ostane nespremenjen, ob tem pa so potrebni še izdatnejši finančni viri iz javnih skladov;

- vključitev vseh slovenskih mest v akcijo Svetovne zdravstvene organizacije (WHO) "Zdravje za vse do leta 2000", kar pomeni tudi arhitekturno in infrastrukturno prilagoditev urbanih okolij (pločniki, semaforji, telefonske govornice, sredstva javnega prometa, dvigala, pragi, stopnišča, stranišča...). Ker že danes niso pri nas največji problem pravilniki in tehnični predpisi, temveč neupoštevanje letih, je treba poostri tiovrstni nadzor. Zaradi predpisa o obveznih notranjih vratih v dvigalih posebej opozarjamo in zahtevamo, da morajo biti ta vrata drsna, ne pa nihajna;

- uveljavitev organizirane prostovoljne pomoči tistim skupinam invalidov, ki pri opravljanju svojih socialnih funkcij potrebujejo fizično pomoč drugega človeka.

INFRASTRUKTURNA POLITIKA

Gospodarska infrastruktura je okostje in ožilje

gospodarskega sistema. Zlomljena ali nerazvita gospodarska infrastruktura je vzrok za zastoj v gospodarjenju, za propadanje regij ali kar cele države.

Gospodarska infrastruktura je dobrina v splošni rabi in je po svoji naravi izrazito monopolna. Zato se zavzemamo za možno vlogo države pri skrbi za splošni interes.

Primerno pot vidimo v nacionalizaciji objektov in površin gospodarske infrastrukture ter večjih pristojnostih države pri določanju poslovanja teh monopolnih dejavnosti. Gradnja in vzdrževanje teh objektov je stvar podjetij, ki se za izvedbo del v okviru želja in finančnih sredstev države enakopravno potegujejo na licitacijah. Investitor je država, ki pa si lahko najde sovlagateljce.

PROMET IN ZVEZE

Prednostni cilji za zaokroževanje slovenskega gospodarskega prostora in povezovanje s sosednjimi so:

- izgradnja osimskih cest;
- hitra cesta oz. avtocesta Šentilj-Zagreb in Koper-Murska Sobota, s posebnim poudarkom na odseku ceste Arja vas-Ljubljana, za katerega še niso izdelani projekti;
- dokončanje avtoceste Bratstva in enotnosti na odseku Karavanški predor-Zagreb;
- izgradnja regionalne ceste Ljubljana-Radeče;
- prenova železniške proge Jesenice-Zagreb;
- priključek slovenskega magistralnega plinovoda na alžirski plinovod in zgraditev regionalnih priključkov na magistralni plinovod;
- dvig sedanjega povprečja od 18 na 25 telefonskih priključkov na 100 prebivalcev v Sloveniji;
- brezžična telefonska povezava visokogorskih kmetij;
- nadaljevanje gradnje tranzitnega mednarodnega telegrafskega omrežja;
- izgradnja telefonskega digitalnega prenosnega omrežja in telekomunikacijskega kabelskega sistema od Avstrije do Zagreba;
- razširitev potniškega terminala in podaljšanje pristajalne steze na letališču Ljubljana.

ENERGETSKA POLITIKA

Veliko energije, veliko tovarn, veliko socializma. Logika energije kot jezdnega konja v lepšo bodočnost nas je pripeljala do požrešnih monopolov,

onesnažene Slovenije in razvojne zapore. Kljub zahtevam politikov po višjih odstotkih energije pa v Sloveniji niti nismo imeli energetske politike, saj so se razvojnostrukturne napake delale kar sproti kot rezultat popolnoma monopolnega položaja Elektrogospodarstva, vztrajanja pri ohranitvi in razvoju nerentabilnega premogovništva ter potuhe največjim slovenskim energetskim požeruhom, da si elektriko jemljejo praktično zastonj. Vse napake in goljufije pa plačujejo drugi porabniki – gospodinjstva in večji del gospodarstva.

Ekološko rešitev Slovenije v zvezi z energijo in možnostjo pocenitve elektrike vidimo v množici drobnih rešitev, in ne v velikih energetskih projektih. Pogoj za nacionalno energetske politiko je za nas liberalizacija energetike. S spreminjeno tehnologijo in usmerjenostjo gospodarstva (znanje) bi lahko glede na izkušnje v svetu s smotrno uporabo današnjih količin surovin in energije dosegli dva- do trikrat večjo življenjsko raven in hkrati zmanjšali onesnaženost vsaj za tretjino.

Zato se v energetske politike zavzemamo za:

- izgradnjo vsaj 1000 malih zasebnih elektrarn z močjo 1-1000 Kw, za državno pomoč pri njihovi gradnji, zakonsko obvezen odkup njihove elektrike, poenostavljene postopke za pridobivanje soglasij za gradnjo in za zajamčeno ceno, ki jim bo omogočala rentabilno poslovanje, razlika do porabniške cene pa bi morala v sklad za sanacijo obstoječih termoelektrarn;
- izgradnjo pretočnih hidroelektrarn, namesto hidroelektrarn z zaježitvijo;
- možnost vključevanja parnih in plinskih elektrarn v sklopu podjetij v elektrodistribucijski sistem;
- zakonsko prepoved gradnje novih termoelektrarn na premog in mazut, dokler ne bo izpolnjena že sprejeta obveznost za 908 zmanjšanje oddajanja prahu žveplovega dioksida in drugih plinov iz termoelektrarn;
- čim prejšnjo zakonsko prepoved delovanja jedrske elektrarne Krško po letu 1995 in takojšnje zaprtje Rudnika urana Žirovski vrh;
- ničelno rast primarne energije v naslednjem srednjeročnem načrtu in državno subvencioniranje ali davčne olajšave projektov za varčevanje z energijo v podjetjih in v gospodinjstvih;
- državno subvencijo pri izgradnji alternativnih energetskih virov (veter, sonce, termalna voda);
- progresivno obdavčenje surovinsko in energetske potratnih in okolju nenaklonjenih indus-

trijskih obratov, iz česar bi se financirale subvencije za energetska prestrukturiranje;

- sprostitev uvoza energentov, posebej nafte in komercialnih vrst premoga s prostega trga;
- davčno olajšavo za uporabo neosvinčenega bencina;
- zakonsko obvezno vgraditev števecov za toplo sanitarno in ogrevalno vodo v mestnih stanovanjih, da bi ljudje plačevali realno porabo;
- čim prejšnjo priključitev na alžirski plinovod;
- postopno zapiranje vseh slovenskih rudnikov premoga in pomoč iz državnega proračuna za prestrukturiranje premogovniških regij;
- zakon o Elektrogospodarstvu Slovenije, ki bi mu odvzel monopolni položaj in ga postavil na podjetniške temelje, ter nacionalizacijo vseh termoelektrarn in rečnih elektrarn v družbeni lasti;
- izdelavo slovenskega registra energetskih potencialov;
- spodbujanje nastajanja energetskih svetovalnih služb.

VODNO GOSPODARSTVO

Čista voda postaja izjemno dragocena, zato se zavzemamo za zelo previdno gospodarjenje z njo. Ključne naloge pri gospodarjenju z vodo v Sloveniji so:

- zagotovitev zdrave pitne vode po vsej Sloveniji (predvsem v Suhi krajini, na Obali, Goriškem in v Slovenskih Goricah);
- izgradnja mreže vodnih zbiralnikov na večjih potokih;
- ustavitve vseh melioracij v Sloveniji, dokler ni izdelana zasnova slovenske krajine;
- očiščenje vseh vodotokov v Sloveniji najmanj do II. stopnje onesnaženosti;
- zaščita podtalnice pred onesnaženjem in prešihanjem njenih virov;
- izdelava vodnega katastra vseh površinskih in podtalnih voda v Sloveniji;
- priprava programov za dolgoročno preskrbo s pitno vodo iz večjih akumulacij za vodovode na Obali, v Ljubljani in Mariboru.

STANOVANJSKA POLITIKA

Stanovanje kot tržna in intimna dobrina je zaradi omejenosti prostora in močnega vpliva na zadovoljstvo ljudi ter dinamiko gospodarstva izdelek, ki ga je treba posebej občutljivo in razumno

obravnavati. Do tega ni prišlo zaradi hitre, stihijske in politično prisiljene industrializacije, ki jo je spremljala nasilna kolektivizacija in nerealno vrednotenje ekonomskega prispevka družbe in državljanov, tudi v stanovanjskem gospodarstvu.

Pomanjkanje stanovanj je danes predvsem problem mladih, je torej zelo tipičen generacijski problem, ki ga ni mogoče reševati le za eno generacijo, saj za to ni posebnih sredstev. Stanovanjske želje se danes v Sloveniji ne morejo uresničevati razumno, kar povzroča nezadovoljstvo.

Ključne probleme slovenske stanovanjske politike vidimo v:

- njeni nesposobnosti, da normalno preskrbi stanovanjsko storitev, še zlasti mladim;
 - neracionalno zasedenem in neakovostnem stanovanjskem skladu, do česar je prišlo zaradi pretirane migracije iz vasi v mesta in uvoza delovne sile iz drugih republik; draginje v stanovanjski gradnji, ki je posledica monopolov gradbenih izvajalcev, odtekanja zbranih sredstev iz stanovanjske sfere, popolnoma zgrešenega sistema financiranja stanovanjske gradnje in neracionaine tehnologije – nerazvitega stanovanjskega trga;
 - odnosih v stanovanjskem gospodarstvu, do katerih je prišlo zaradi: neekonomskih oz. netržnih stanarin; avtomatizma v dohodku stanovanjskih podjetij in popolnoma različnega obravnavanja najemnikov nerevaloriziranih in revaloriziranih stanovanjskih posojil ter najemnikov družbenih stanovanj in samograditeljev; komunalnega urejanja zemljišč v breme bodočih kupcev; slabe zasedenosti stanovanjskih hiš in družbenih stanovanj; odvzemanja pravice do upravljanja in razpolaganja s stanovanji podjetjem-lastnikom; nezajemanja zemljiške rente;
 - neustreznem komunalnem urejanju zemljišč, ki je posledica slabe družbene organizacije pristojnih služb, nizke stopnje urbanizacije, popuščanja gradbeni stihiji in neučinkovitega sistema financiranja komunalnega urejanja;
 - nestalnosti sistemskih rešitev, ki se temeljiteje spreminjajo vsakih nekaj let, vendar so slabo pripravljene in toge, bistvenih pomanjkljivosti stanovanjske politike pa ne odpravljajo.
- Zato se zavzemamo za samostojno stanovanjsko politiko republike Slovenije, ki bo:
- omogočila vsakomur dostop do stanovanjske storitve;
 - v osnovi tržna in enakopravna za vse z izjemo

naknadne pomoči socialno ogroženim, ki morajo v skrajnem primeru imeti možnost do bivanja na toplem, do uporabe vode in sanitarij;

- del usklajene slovenske poselitvene politike s poudarkom mobilnosti delovne sile znotraj Slovenije, izgradnji enodružinskih vrstnih in individualnih hiš ter manjših blokov, tako da bo imel vsak prebivalec na voljo vsaj eno sobo;
- omogočila revitalizacije starih mestnih jeder ter izbor možnosti reševanja stanovanjskega vprašanja glede cene in kakovosti.

Glede na cilje stanovanjske politike ZSMS in opredelitev ključnih problemov se zavzemamo za:

1. ohranitev in povečanje sredstev vzajemnosti kot instrumenta za premostitev generacijskega prepada;

2. odpravo monopolov v stanovanjski gradnji: z obveznimi licitacijami za gradnjo stanovanj in komunalno urejanje zemljišč, s preprečevanjem dohodkovnega povezovanja urbanistov, urejevalcev stavbnih zemljišč, projektive gradbincev ter z uveljavljanjem zasebnega sektorja pri ponudbi novih stanovanj;

- zadrževanje sredstev, ki pripadajo stanovanjski sferi v njej sami. Davek od nepremičnin in prometa nepremičnin ter mestna renta morata biti namenjeni za komunalno opremljanje zemljišč, stroške pa mora prevzeti občina oz. mesto, da s tem razbremenimo ceno novih stanovanj;

- spodbujanje profitnega vlaganja zasebnega kapitala v stanovanjsko gradnjo in prenovo na zasebni in združni podlagi ter ohranjanje občinskih stanovanj za posredno uravnavanje gibanj na stanovanjskem trgu;

- uvajanje hranilnic in pokojninskega sklada v financiranje stanovanjskega gospodarstva;

- čim bolj produktivno povezovanje lastnih sredstev varčevanja, kreditov in državne pomoči, da bi doseg čim obsežnejšo in čim boljšo stanovanjsko preskrbo;

- davčne olajšave na dohodek državljanov in dobiček podjetij, vložen v izgradnjo stanovanjskih zmogljivosti;

- omogočanje vlaganja tujega kapitala v stanovanjsko izgradnjo in dela tujim gradbenim podjetjem;

3. vrnitev družbenih stanovanj njihovim prvim lastnikom: podjetjem in državi v primeru solidarnostnih stanovanj ter stanovanj v lasti Izvršnega sveta;

- tržno sprostitvev stanarin v družbenih stano-

vanjih z naknadno pomočjo socialno ogroženim;

- ukinitvev monopola nekaterih stanovanjskih podjetij nad upravljanjem z družbenimi stanovanji in preskrbo s stanovanjsko infrastrukturo;

- delno subvencioniranje revalorizacijskih obresti socialno ogroženim in družinam z otroki – najemnikom stanovanjskih kreditov od leta 1987;

- davčno spodbujanje oddajanja, gradnje in nakupa najemniških stanovanj v zasebni lasti;

- prioriteto lastniške pravice nad stanovanjsko;

4. porazdelitev stroškov za komunalno urejanje na vse uporabnike komunalno urejenih zemljišč;

5. možnost izvedbe novih sistemskih rešitev najprej v vzorčnih občinah.

KMETIJSKA POLITIKA: RAZVOJ DRUŽINSKIH KMETIJ

Slovensko kmetijstvo je v primerjavi z uspešnimi sosedi v doslej največji strukturni krizi. S tako posestno strukturo in strukturo proizvodnje ne bomo še naslednjih štiri do pet desetletij konkurenčni kmetijstvu zahodnoevropskih dežel. Kmečko vprašanje je postalo nacionalno vprašanje in tako eden temeljnih problemov slovenske države. Kmetijska politika zadnjih nekaj desetletij je bila obremenjena z ideološkimi dogmami. Na razvoj našega kmetijstva je prvenstveno vplivalo pet vrst omejitev:

1. politična omejitev – napačno zasnovana strategija razvoja kmetijstva;

2. gospodarska omejitev – napačna ekonomska politika v samem kmetijstvu;

3. makroekonomska omejitev – napačna makroekonomska politika;

4. institucionalna omejitev – uveljavljanje napačnih institucij;

5. omejitev same stroke – razvijanje intenzivnega, specializiranega in kemiziranega kmetijskega modela. Kljub spremenjenemu odnosu do kmeta v zadnjih letih ideološke ovire še obstajajo v ustavi in zakonodaji ter v institucijah sistema.

Vloga države v kmetijstvu je večja kot v večini gospodarskih dejavnosti. Gre za pravo kombinacijo trga in državnih intervencij. Ne trgu ne državnim intervencijam se ni mogoče odpovedati. Država ima torej nenadomestljivo vlogo. Naš osnovni problem so cilji kmetijske politike in sredstva, ki jih bo država izbrala za njihovo doseganje. Cilji kmetijske politike v Sloveniji so po našem mnenju:

- razvoj agrikolturnega tipa kmetovanja, kate-
rega nosilci so družinske kmetije, in tako ohran-
janje gospodarsko zdravega in učinkovitega
kmetstva v funkcionalno vzdrževanem podežel-
skem prostoru;

- zavzemanje za optimalno kmetijsko proizvod-
njo z upoštevanjem bioloških ciklusov znotraj
kmetijskega sistema in za čim večjo samostojnost
kmetij glede na energetske potrebe in potrebe po
organskih in hranljivih snoveh;

- oskrba prebivalstva s kakovostnimi in zdravi-
mi živili po ugodnih cenah ter stabiliziranje trga
kmetijskih pridelkov;

- varovanje narave in ohranjanje kulturne kra-
jine.

Na zvezni ravni je treba urejati skupno izvozno-
uvozno politiko in sistem zaščitnih cen, rezerv in
osnove kreditno-monetarne politike, nikakor pa
ni mogoče sprejeti administrativnih ukrepov, ki
posegajo v zemljiške in drugo kmetijsko zako-
nodajo ipd.

V skladu z navedenimi izhodišči in cilji je po-
trebna celovita prenova kmetijstva in kmetijske
politike. Splošne makroekonomske in agrarno-
politične odločitve (trg, cenovna politika, re-
zerve...) so stvar strokovne razprave. Ker se je že
doslej o kmetijstvu odločalo predvsem ideološko-
politično, se bomo tukaj lotili le nekaterih
ključnih tem, za katere je potrebna politična
odločitev.

Kmetijstvo je gospodarska dejavnost nacional-
nega pomena

Kmetijstvo je gospodarska dejavnost, in ne ce-
neni preskrbovalec surovin in hrane za prede-
lovalno industrijo in mestno prebivalstvo ter tako
"stabilizator" socialnih nemirov. Cenovno in soci-
alno politiko je treba prilagoditi razvojno sposo-
bnim in jih motivirati za kmetovanje. Agrarna po-
litika mora kmetom zagotavljati primerno živ-
ljenjsko raven, za temelj socialne varnosti kmetov
pa je treba vzeti njihov dejanski dohodek. Tudi
kmetije so gospodarske organizacije in v njih za-
posleni – člani kmečkega gospodinjstva – morajo
imeti zagotovljene enake pogoje poslovanja kot
zaposleni na drugih področjih gospodarskega
sistema. Kmečki ženi je treba končno zagotoviti
vse pravne, ekonomske in socialne pravice, ki ji
grede iz dela, ki ga je na kmetiji opravljala kot
kmetica, vzgojiteljica, gospodinja.

Prenova združništva in vrnitev združne lastnine

Združništvo na modernih združnih principih je
temelj kmetijske proizvodnje razvitih evropskih
dežel. Govor o prenovi združništva brez vrnitve
nacionaliziranega združnega premoženja je po-
litični cinizem, saj je nacionalizirano združno
premoženje monopolno sredstvo za nadaljnje
razlaščanje in odvzemanje kmečke in združne
akumulacije. Kot podlago za vrnitev združnega
premoženja je treba spremeniti slovensko ustavo.
Družbena lastnina lahko preide v združno na
podlagi zakona, ki ga sprejme republiška skup-
ščina. V slovenski ustavi je treba hkrati odpraviti
zemljiški maksimum (razglasitev Slovenije za
hribovsko območje) in dati ustavnopravno var-
stvo družinskim kmetijam.

Kmetijsko-gozdarska zbornica

Rešitev kmetijske upravne nadgradnje je po
našem mnenju kmetijsko-gozdarska zbornica z
dvojno nalogo: kot del javne uprave in inter-
vencij države v kmetijstvu in gozdarstvu in kot
zastopstvo kmetijskih in gozdnih posestnikov in
podjetij tega področja pred oblastjo.

Kmetijsko šolstvo

Kmetijsko šolstvo mora v naših prizadevanjih
zavzemati središčno mesto.

Zato podpiramo zahteve:

- vsem kmetijskim šolam v Sloveniji je treba
zagotoviti svoja kmetijska posestva;

- šolska kmetijska posestva je treba sodobno
opremiti in zagotoviti trajna in redna finančna
sredstva za njihovo nemoteno delovanje;

- vsem srednjim kmetijskim šolam je zaradi
njihovega posebnega družbenega pomena treba
zagotoviti zadostna finančna sredstva za nemoten
potek izobraževanja, ne glede na število vpisanih
učencev;

- v program srednjega kmetijskega izobraže-
vanja je treba vključiti izobraževanje za poklic
kmečke gospodinje;

- od Zavoda za šolstvo terjamo, da pripravi
specialne programe za učitelje v kombiniranih
oddelkih osnovnih šol na podeželju, zlasti v
hribovskih;

- uzakonijo naj se možnosti opravljanja proiz-
vodnega dela, prakse in pripravništva na usmer-
jenih kmetijah;

- menimo, da so kmetijske strokovne prakse v tujini pomemben člen izobraževanja, zato je treba organizacije, ki delujejo pri izmenjavanju mednarodnih praks, enakopravno obravnavati pri dodeljevanju finančnih sredstev;

- vse srednje kmetijske šole v Sloveniji morajo dobiti telovadnice, saj so te pogoj za normalen in vsestranski razvoj tudi kmetijskih srednješolcev, še posebej zaradi narave dela, ki ga opravljajo na domačih kmetijah.

Hribovska in obmejna območja

Nekatera podeželska območja zaostajajo v razvoju, gospodarsko in socialno celo umirajo ne le zaradi zapostavljanja kmetijstva, ampak tudi sicer neusklajenega razvoja. Krčita se življenjski in gospodarski prostor, doline in kotline so vse bolj prenaseljene. Zaradi pretirane koncentracije prebivalstva in gospodarskih dejavnosti postajajo ekološko preobremenjene. Kmetovanje v marginalnih območjih ni le pridelovanje hrane, ampak tudi kultiviranje pokrajine, usposabljanje prostora za druge gospodarske aktivnosti in poselitev. Zato mora tem območjem država nameniti posebno skrb. Dosedaj manj razvita območja Slovenije naj se takoj razglasijo za nerazvita. Finančna sredstva za razvoj je treba zagotoviti iz sklada federacije za manj razvite republike in avtonomno pokrajino Kosovo. Prav tako je treba nemudoma spremeniti merila za dodelitev nepovratnih sredstev za razvoj kmetijstva, ki trenutno ne pospešujejo prestrukturiranja kmetijske proizvodnje v skladu z naravnimi danostmi in s tem zavirajo uspešen razvoj kmetijstva v hribovskih predelih. Hkrati zahtevamo, da se za hribovska področja v Sloveniji izdelajo konkretni programi razvoja. Nosilci teh programov morajo biti lokalni prebivalci. Zagotovijo naj se tudi finančna sredstva, ki bodo pokrila izpad dohodka zaradi težjih pogojev pridelovanja hrane na teh področjih. Tu je treba razvijati tudi nacionalno vodene programe biološkega pridelovanja hrane.

Agrarna reforma

Posledica dosedanjega razvoja kmetijstva je velika razdrobljenost kmečke posesti in prevelika koncentracija t.i. družbene posesti. Večina kmetij se zato usmerja v delovno intenzivno govedorejo tudi tam, kjer naravne razmere narekujejo pridelovanje poljedelskih kultur in rejo prašičev. Po drugi strani so družbena gospodarstva neučin-

kovita. Plodnost njiv zaradi enostranske uporabe vztrajno pada. Velike prašičerejske farme so ekološko nerešljiv problem, zato je treba denar, ki je namenjen za vzdrževanje teh farm, nameniti za razvoj ekološko neproblematičnih prašičerej na družinskih kmetijah.

Zato smo za postopno, vendar pospešeno agrarno reformo. Zemljo družbenega sklada naj dobijo v obdelavo tisti, ki jo bodo najboljše obdelali. S skladom družbenih zemljišč, s katerim bi upravljalo slovensko državno podjetje, bi lahko učinkovito posredovali na področju strukture proizvodnje in posestne strukture. Z njim bi lahko usposobili večje število kmetij za učinkovito poljedelstvo in prašičerejo. Velike prašičerejske farme bi postale postopoma nepotrebne.

V sklop agrarne reforme spada tudi zahteva po vrnitvi vse zemljišč bivšim agrarnim skupnostim, ki so bila nacionaliziran prvo desetletje po vojni. Treba je tudi opraviti revizij arondacijskih postopkov v šestdesetih letih in odpraviti krivice ne da bi povzročali nove. V hribovskih področjih je gozdarstvo pomemben vir dohodka. V prid družbe bi bilo okrepiti gospodarsko moč tistih kmetij, ki nimajo dovolj gozda, in jim ga dodeliti iz družbenega sklada. Gozdovi bi tako dobili dobre gospodarje, les za industrijo ne bi bil nič dražji, zmanjšale pa bi se denarne intervencije za vzdrževanje hribovskega kmetijstva.

Biološko kmetijstvo

Vse bolj se kopičijo težave, ki so posledica prevladovanja sodobnega intenzivnega, specializiranega in na kemijo oprtega kmetijstva. Vsi ti problemi se lahko učinkovito razrešijo uvajanjem biološkega kmetijstva. Njegov glavni cilj je pridobivanje zadostne količine visoko kakovostne hrane, pri tem pa upoštevati vse naravne zakonitosti, lokalne posebnosti dežele ali regije ter širše družbene in ekološke vplive kmetijstva. Država mora spodbujati razvoj biološkega kmetijstva kot poseben del regionalne razvojne politike.

Arhiv slovenskih vin

Slovenija je dežela izvrstnega vina. Slasti najrazličnejših sort grede neopazno mimo nas in za vedno izginjajo. Kakovost in sortna pestrost vin je slovensko narodno blago. Zato predlagamo ustanovitev Arhiva slovenskih vin, ki naj skrbi za

ohranitev najboljših slovenskih vin in vinsko kulturo.

Podoba kmetijstva

Za večje poznavanje in ugled tega poklica se zavzemamo za primerno seznanjanje s pomenom kmetijstva, z osnovnimi kmetijskimi znanji in z načinom kmečkega življenja tudi v osnovnih in srednjih šolah. Kmetijske šole je treba primerno opremiti in jih usposobiti za kakovostno vzgojo mladih kmetijcev. Posebej bi morali izpostaviti mlado kmečko družino in na njej graditi novo kmetijstvo.

SPODBUJANJE PODJETNIŠTVA

Naše celotno gospodarstvo je vse povojno obdobje organizirano kot ena sama ogromna valilnica podjetij z izjemno visoko stopnjo strpnosti do vseh gospodarskih subjektov. Država v preobleki družbe ves čas prevzema celotno tveganje pri ustanavljanju in poslovanju podjetij. Kljub ogromnim količinam vloženih sredstev in zaradi odsotnosti tržnega avtomatizma ni uspela doseči ustrezne produktivnosti in gospodarske učinkovitosti.

Država se v normalnem tržnem sistemu umika od varuštva nad samostojnimi poslovnimi organizacijami. Da pa bi zavarovala nemoteno delovanje trga, mora s posebnimi instrumenti poskrbeti za dinamiko na trgu – najučinkoviteje s spodbujanjem podjetništva.

Zato se bomo zavzemali za:

- ustanovitev rizičnega sklada za investiranje v podjetniške projekte, ki naj bi se financirali z izdajanjem obveznic ali proračunsko;
- podporo valilnicam novih podjetij z izobraževalnimi in svetovalnimi storitvami in s subvencijami;
- davčne olajšave pri neposrednih davkih za investiranje, ustanavljanje novih podjetij, dodatno zaposlovanje in posebej za izločanje in osamosvajanje posameznih delov velikih podjetij;
- propagiranje dejavnosti, potrebnih podjetniškega oživiljanja in prestrukturiranja.

SVOBODA IZRAŽANJA, ŠIRJENJA IN SPREJEMANJA INFORMACIJ

V družbi, v kateri je posameznika mogoče zaradi njegovega mnenja nadlegovati, izražanje, širjenje

in sprejemanje informacij pa nadzorovati in omejevati, ljudje ne morejo biti svobodni. Zato njihovo sodelovanje pri urejanju javnih zadev po svoji vesti, veri, prepričanju in pameti ni mogoče. Pravica do svojega mišljenja, izražanja, širjenja in sprejemanja informacij je temeljna in neodtujljiva človekova pravica, zanikanje le-te v imenu vladavine "posebnega družbenega interesa" je očitna zloraba politične oblasti.

Kriminalizacija političnih mišljenj (verbalni delikt) in nadzor pretoka informacij prek državne meje sta najbolj primitivni obliki zlorabe politične oblasti na področju informiranja. Njuna ukinitve je imperativ za odprto družbo.

Proizvodnja in distribucija informacij sta svobodni podjetniški dejavnosti.

Nujni prvi koraki, ki naj prispevajo k normalizaciji na področju zagotavljanja te svobode, so:

1. Republiški komite za informiranje, ki ima v realnem socializmu funkcijo Ministrstva Resnice, v demokraciji ostane brez nalog. Svojo funkcijo prepusti pristojnemu organu in skupščinski komisiji.

2. Ustanoviti je treba republiško informativno središče, ki za predsednika republike in republiški izvršni svet opravlja stike z javnostjo ter republiškim upravnim organom strokovno pomaga pri organiziranju njihovih stikov z javnostjo. Za Slovenijo kot državo opravlja naloge znotrajjugoslovanskega in mednarodnega marketinga in je zadolženo za servisiranje tujih in jugoslovanskih novinarjev, ko so v Sloveniji in če to želijo.

3. Republiški izvršni svet dobi svojega glasnika.

4. Ustanoviti je treba tiskovno agencijo s sedežem v Sloveniji, ki bi avtentično poročala o dogajanjih v Sloveniji.

5. Republiški izvršni svet prevzame neposredno odgovornost za podeljevanje RTV frekvenc, s katerimi trenutno upravlja RTV Ljubljana.

6. RTV oddajniško mrežo v Sloveniji je treba poddržaviti (z možnostjo privatizacije).

7. Sredstva javnega obveščanja, ki imajo sedež v Sloveniji in so v družbeni lasti, dobijo naslovnika lastnine.

8. Vsi producenti RTV programov v Sloveniji imajo pravico kandidirati za subvencijo iz javnega sklada za razvoj RTV programov. Naročnino RTV Ljubljana je treba ukiniti.

9. Novinarji morajo dobiti beneficirani delovni staž in pravico do poklicne skrivnosti.

ŽENSKA POLITIKA

Vprašanje žensk je (bilo) dolga leta zabrisano kot vprašanje politike – ves čas je bilo reducirano na t.i. družbeno vprašanje. Rezultat tega je dejstvo, da je ta problematika stlačena v koš širše socialne politike in družine, namesto da bi bila obravnavana sicer v povezavi s tem, vendar pa kot politični sklop, ki zahteva posebno obravnavo. Tako se o možnem "izboljšanju" položaja žensk govori predvsem v terminih populacijske politike. Dejstvo je, da so bile ženske iz zgodovine, ki se je z vso samoumevnostjo dogajala in zapisovala kot moška zgodovina, zgodovina moških, izključene. Po drugi strani pa je prav položaj žensk v različnih družbenih in političnih ureditvah eden izmed najbolj natančnih kazalcev dosežene demokratičnosti. Poudarek zgodnjih feministk iz časov francoske revolucije, da ženske predstavljajo polovico človeštva in da jim pripadajo povsem enake pravice, se po dvesto letih še vedno zaletava v zid ideološke samoumevnosti.

Oblikovanje takšne politike je še en razpoznavni znak ter signal Evropi, da ZSMS prihaja tudi v tem pogledu nasproti Evropi. Pri tem seveda ne gre za to, da bi bila politika zaradi enake udeležbe žensk v politiki vsebinsko kaj boljša ali "naprednejša" oz. slabša; nasprotno gre za to, da so v politiki tudi ženske formalno enako udeležene. Vprašanje forme pa je bistveno vprašanje demokracije.

Ženska politika ZSMS zato pomeni predvsem:

- da bo ZSMS v svoji notranji strukturiranosti dosledno uporabljal načela demokratične organizacije in svojim članicam omogočil enak vpliv na politične odločitve v organizaciji ter se zavzemal za to, da se možnosti in pogoji za enako udeležbo žensk v politiki čim prej uveljavijo tudi v širšem političnem prostoru;
- programsko opredelitev ciljne kvote 50%, ki jo je treba poskusiti doseči najkasneje do leta 1992, kakor je to opredeljeno tudi v nekaterih že sprejetih in predlaganih dokumentih evropskega parlamenta;
- zavzemanje za isto ciljno kvoto tudi v vseh institucijah in mehanizmih političnega odločanja, v katerih je udeležena;
- boj za uveljavitev drugih sistemskih ukrepov, ki bodo omogočali realizacijo predvidenih kvot, ki bodo torej pomenili ukrepe "podpiranja" žensk, ustvarjali možnosti za udeležbo žensk v

politiki;

- ZSMS bo podpiral pobude žensk v svojih vrstah, saj lahko le članice ZSMS same oblikujejo politiko, ki jim ustreza.

ZSMS si bo ravno tako prizadeval za prednostno zasedbo delovnih in izobrazbenih mest ter javnih služb, v katerih so ženske premalo zastopane, seveda, dokler ni izpolnjena določena kvota. Zahtevali bomo ustanovitev ministrstva za ženske, ki bo ločeno od družinskega in mladinskega resorja in ki ga bo vodila ženska. Naloga ministrstva bo predvsem izvajanje kompleksne ženske politike, ki jo je treba začeti dosledno oblikovati z upoštevanjem izkušenj drugih držav. Med ukrepe kompleksne ženske politike štejemo take ukrepe in politike, ki bodo omogočali dvoje: na eni strani stimuliranje žensk za vstopanje v javnost in na tista izobrazbena in delovna področja, kjer so premalo zastopane, na drugi pa tako koncipiran delovni čas, delovno in družinsko zakonodajo, ki bo omogočala, da so moški prav tako udeleženi pri najzgodnejši skrbi za otroke.

Taka politika mora priti na prednostni seznam vladnih nalog, seveda pa je treba nemudoma zagotoviti tudi dolgoročno strokovno raziskovanje položaja žensk, ki bo motivirano izključno z izboljšanjem njihovega položaja.

VARSTVO PRAVIC OTROK

V celotnem pravnem sistemu varstva pravic otrok, otrok ni opredeljen tudi kot subjekt pravic, temveč le kot njihov objekt. Zaradi domneve, da pristojni organi že po definiciji ravna v korist otroka, pa v naši pravni zakonodaji ni zagotovljenega sistema varoval, ki bi preprečeval možnost, da bi korist otroka uporabili proti njemu in proti njegovim temeljnim pravicam in svoboščinam. Kaj torej storiti, da bi otroka v odnosu do njegovih pravic subjektivizirali oziroma da bi otroku omogočili, uveljavitev njegovih pravic?

Jugoslovanska delegacija v Združenih narodih naj podpre čim prejšnje sprejetje Konvencije o pravicah otroka, pristojni organi v Jugoslaviji pa naj konvencijo takoj po sprejetju ratificirajo. Intimna družinska sfera naj ne bo nedotakljiva takrat, kadar je žrtev tega otrok.

V 4. členu Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o socialnem skrbstvu je določeno, da mora Center za socialno delo pred upravno odločitvijo o pravicah in koristi otroka po 105., 106., 114., 120. in 121. členu Zakona o zakonski

zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR) SRS dobiti mnenje komisije strokovnjakov in opraviti ustno obravnavo. Gre za nekatere od primerov izločitve otroka iz družinskega okolja. Pri tem zakon ne našteva odločitev o oddaji otroka v skrbništvo in posvojitvi otroka, zlasti ko gre za posvojitve pred iztekom enoletnega otroka. Tako v primerih, ki niso navedeni v 87. členu ZSS, centrom za socialno delo ni treba opraviti ustne obravnave, kar pomeni, da strankam ni omogočena uporaba vseh tistih mehanizmov, ki jih za varstvo pravic in koristi določa konvencija. Poleg tega je vprašljiva strokovna usposobljenost komisije. Odločanje v zadevah s področja razmerij med starši in otroki je treba prenesti na sodne organe, ki morajo na podlagi 38. čl. Zakona o nepravdnem postopku odločati o obravnavi na naroku ali vsaj predpisati ustrezno ustno obravnavo v primeru kakršnega koli posega v družinska razmerja.

Tudi odločanje o predčasni pridobitvi popolne delovne sposobnosti bi moralo biti v prihodnje v vseh primerih v pristojnosti sodišča.

Ustavo SRS je treba dopolniti z določbo o roditeljski pravici: "Starši imajo pravico in dolžnost, da z neposredno skrbjo, svojim delom in družbeno dejavnostjo zagotavljajo uspešen telesni in duševni razvoj svojih otrok. To pravico in dolžnost se lahko staršem odvzame ali omeji samo iz razlogov, ki jih določa zakon zaradi varovanja koristi otrok. Staršem se te pravice ne sme odvzeti ali omejiti zaradi okoliščin, ki se nanašajo nanje ali na otroka, kot so: rasa, spol, jezik, veroizpoved, politično ali drugačno prepričanje, narodnost, etnično ali socialno poreklo, gmotne razmere, spolna usmerjenost..."

Otroku je treba tudi zakonsko zagotoviti pravico do tega, da pozna svoje starše. Otrok, ki je npr. oddan v posvojitev, bi moral imeti pravico do zahteve, da mu upravni organi razkrijejo identiteto njegovih pravih staršev.

Otroci naj dobijo formalnopravno možnost posrednega uveljavljanja svojih pravic. Otrok s svojimi voljnimi dejanji ne more izraziti in varovati svojega interesa, zastopanje po starših pa v primeru, ko otrok zahteva od njih izpolnitev določene obveznosti, ne pride v poštev. Zato je treba njegove pravice zavarovati z zakonom, in sicer tako, da bi imel možnost direktnega tožbenega zahtevka, ki bi ga lahko uveljavil prek posebnega zastopnika, branilca.

MANJŠINSKA POLITIKA

Danes je očitno, da sleherno družbo, najsi je še tako koherentna, sestavljajo družbene manjšine, podobno kakor nacionalno kulturo sestavljajo subkulture. T.i. večina je potemtakem le začasno grupiranje manjšin glede na družbene cilje in stališča. Diskriminacije in segregacije družbenih manjšin so operacije, ki vsaj dolgoročno razdirajo družbeni korpus, medtem ko je diferenciacija, ki je povezana s toleranco, tisto, zaradi česar je družba hkrati dinamična in stabilna ter zato zmožna življenja.

Med družbenimi manjšinami so danes v ospredju etnične manjšine. To so skupine državljanov, ki govorijo jezike, ki niso jezik večine v državi, skupine državljanov s specifično kulturo. Zato jih lahko obravnavamo kot relativno avtonomne družbene, kulturne in politične skupine, ki pa so v normalnih razmerah integralen del nacionalnega družbenega korpusa.

Manjšinska politika mora temeljiti na spoznanju, da je manjšina prav kot manjšina – ne pa kot etnično tuja populacija, ki se bo prej ali slej asimilirala – integralni del nacionalne družbe, Manjšinska politika mora biti usmerjena v ohranjanje in razcvet manjšin, pripadnost manjšini pa ne sme spreminjati narave posameznikovega državljanstva. Pripadnikom manjšine morajo biti odprte enake možnosti za družbeno uveljavitev kakor drugim državljanom, uživati morajo celo nekaj spodbujevalnih privilegijev (zlasti v šolstvu in kulturnih dejavnosti). Status manjšine tudi ne sme biti odvisen od odnosov z državo, kjer živijo rojaki manjšine kot večinska populacija, saj manjšino sestavljajo državljani te države, ki sodelujejo v njenem družbenem življenju in prispevajo k javni blaginji.

Glede odnosa do slovenske narodnostne skupnosti v zamejstvu se zavzemamo za enakopravno obravnavanje vseh njenih komponent in za enakopraven odnos do le-teh, in to na vseh ravneh, od političnih do gospodarskih odnosov, od pretoka informacij prek sredstev javnega obveščanja do kulturnih stikov.

Imigracijska politika

Slovenija že zaradi lege nikoli ni bila le domovina Slovencev, v njej so se stalno ali začasno zmeraj naseljevali tudi ljudje drugih narodnosti. Pričakovati je, da se bo z vključevanjem Slo-

venije v Evropo, še posebej ob njeni morebitni prosperiteti, nadaljevalo priseljevanje iz Jugoslavije pa tudi iz Evrope.

V Sloveniji je še le treba izoblikovati demokratično in načrtno imigracijsko politiko, ki bo omogočala prožno, trajno in začasno integriranost poseljencev v slovensko okolje in pa polno ohranitev njihove etnične in kulturne identitete. Namesto da se t.i. "južnjakom" pripisuje nižanje kulturne in izobrazbene ravni slovenskega prebivalstva, če ne celo raznarodovalnost, in da se jih poskuša asimilirati, je treba z imigracijsko politiko obvezati gospodarske subjekte, da ne uvažajo poceni delovne sile, ki ji ne zagotavljajo ne temeljnih človekovih pravic ne dostojne ravni življenja, marveč jim skupaj z državnimi in drugimi upravnimi ravnimi (te morajo tudi prevzeti del odgovornosti za imigracijsko politiko) oblikovati premišljeno in odgovorno politiko doseljevanja, odseljevanja in sezonskih migracij.

SVET MLADINSKIH ORGANIZACIJ

S preobrazbo organizacije iz sistemsko predvidenega predstavnika mlade populacije v politično in družbeno organizacijo prostovoljnega članstva, ZSMS tudi formalno zapušča vlogo krovne prisilne organizacije mladih v Sloveniji.

Z ukinitvijo tega monopola se odpira prostor pluralističnega mladinskega organiziranja. Poleg sedanjih in prihodnjih političnih mladinskih organizacij je tu še cela vrsta drugih, ki presegajo namene političnega združevanja. Tu mislimo na interesna in stanovska združenja ter različne oblike prostočasnega delovanja. Prav zaradi obstoja mladine kot posebne družbene skupine je smiselno razmišljati o povezovanju teh organizacij – prostovoljnih in enakopravnih članic Mladinskega sveta.

Mladinski svet tako ne bi predstavljal enotnega in omejujočega okvira delovanja svojih članic, ki se povezujejo v svetu kot kolektivna telesa.

Če naj bi bil Mladinski svet institucionalni prostor stalnega srečevanja in sodelovanja, potem mora imeti oblikovana jasna pravila. Vsebinska sodelovanja je prepuščena svobodnemu medsebojnemu oblikovanju akcij in projektov v skladu z interesi posameznih članic.

Delovanje Mladinskega sveta navzven je najprej osredotočeno na družbeno oblikovanje zakonskih pogojev, ki urejajo področje in način delovanja

različnih oblik mladinske organiziranosti. Prva ost meri na t.i. Ministrstvo za mladino in prek njega na skupščino. Pri tem pa niso izvzete vse ostale družbene institucije. Izvajanje dejavnosti sveta navzven se navezuje na notranji institucionalni prostor samega sveta. Velik del, če že ne glavnina takšnega delovanja, je prenešana na stalne in začasne organizacijske oblike delovanja članic sveta v smislu projektnih povezav. Oblikovanje vsebine in oblike sodelovanja znotraj posameznega projekta je prepuščeno v projekt vstopajočim članicam sveta.

Mladinski svet kot okvir povezovanja Velikega dela mlade populacije ima tudi reprezentativno vlogo. Njegova reprezentančnost se odraža prek uveljavljanja tako skupnih dejavnosti kot dejavnosti vsake članice sveta posebej; prvič, uveljavljanje v celotni družbi z namenom pripoznanja pomembnosti njihovih aktivnosti, in drugič, seznanjanje posameznikov o njihovih možnostih vključitve v delo posamezne članice Mladinskega sveta. Na mednarodnem prizorišču se povezuje s podobnimi organizacijami in svojim članicam pomaga pri vključevanju v različne oblike mednarodnega sodelovanja.

MINISTRSTVO ZA MLADINO

Usmeritev slovenske družbe k svobodni konkurenci tudi v pluralnem političnem prostoru seveda narekuje tudi ukinitvev monopolnega in avtomatičnega vstopanja v Skupščino SR Slovenije. Pomeni točno lokacijo najvišje oblasti, poti do nje in iz nje. Otroke in mladino razumemo kot posebno družbeno skupino znotraj celotne družbe. Tej družbeni skupini vsaka civilizirana in humana družba dodeljuje nekaj pozornosti in skrbi več prav zaradi njenih posebnosti.

Oblikovanje zaokrožene celote t.i. družbene skrbi za mladino ne more biti prepuščeno avtomatičnemu obstoju paradržavnih organizacij in njihovim posegom. Mesto oblikovanja zakonskih določil izvajanja te "skrbi" mora biti skupščina. Mesto izvajanja teh določil pa je v izvršnem svetu. Pri tem mora biti politika celovita in stalna. To za nas pomeni, da poseganje skupščine pogoje, ki urejajo področja in načine izvajanja skrbi za mladino ne sme biti razpršeno in kampanjsko – resna in odgovorna politika si takšne neučinkovitosti ne more privoščiti.

Zahteva po celovitem in stalnem posvečanju

pozornosti države do otrok in mladine narekuje uvrstitev naslednjih nalog na področje t.i. ministrstva za mladino:

- konsistentno spremljanje in uveljavljanje pozitivnih normativnih rešitev, ki posegajo v področja in načini izvajanja skrbi za otroke in mladino;
- izvajanje sprejetih normativnih rešitev bodisi samostojno bodisi v sodelovanju z vsemi drugimi organi izvršnega sveta ki s svojo vsebino in delovanjem posegajo na področje otrok in mladine;
- zagotavljanje finančnih sredstev v okviru proračunskih sredstev družbenopolitične skupnosti in upravljanje omenjenim skladom finančnih sredstev za potrebe izvajanja, družbene skrbi za otroke in mladino kakor tudi njihovih svobodnih združenj;
- spremljanje potreb in zahtev otrok in mladine ter njihovi oblik svobodnega združevanja, oblikovanje ustreznih rešitev in njihova promocija v skupščinskem sistemu;
- izvajanje samostojnih obveznosti iz nacionalnih programov za otroke in mladino na področju:
 - mobilnosti otrok in mladine;
 - prostočasne dejavnosti otrok in mladine;
 - pravnega in socialnega svetovanja otrokom, njihovim staršem in mladini;
 - dejavnosti informiranja, neformalnega izobraževanja in svetovanja za potrebe otrok in mladine oziroma njih oblik svobodnega združevanja.

MLADINSKO PROSTOVOLJNO DELO

Mladinsko prostovoljno delo ostaja tudi v obdobju temeljnih družbenih sprememb pomembna dejavnost ZSMS, ki prek konkretnih projektov uresničuje individualne in kolektivne pobude za reševanje nekaterih družbenih problemov. Prispeva tudi k spoznavanju razlik med deželami, učenju strpnosti do razlik in premagovanju različnih predsodkov.

Temeljni obliki mladinskega prostovoljnega dela so tabori ZSMS in delovne akcije. Poudarek bomo dajali dolgoročnejšim projektom, kot so:

- varovanje naravne in kulturne dediščine,
 - delo z ogroženimi socialnimi skupinami,
 - razvoj kmetijstva in
 - sanacija posledic naravnih in podobnih nesreč.
- Pri tem se bomo opirali na izkušnje dosedanjih mladinskih delovnih akcij in projektov.

Zavzemamo se za to, da bi se posamezni projekti financirali predvsem v okviru vladne institucije ali iz ustreznega republiškega sklada.

Dokument št. 40:

Skupnost Italijanov/Comunita italiana⁹⁶

Cilj stranke je delovati v splošnem kontekstu kulturnih in človekovih pravic, za varstvo, zaščito in razvoj italijanske skupnosti kot avtohtone skupnosti, živeče v Jugoslaviji.

Skupnost Italijanov je bila ustanovljena tudi z namenom, da bi zapolnila praznino, do katere je prišlo s preoblikovanjem Socialistične zveze delovnega ljudstva v politično stranko. Ne želi piniti ne more nadomeščati italijanske narodnostne skupnosti, temveč je politična organizacija, ki je sposobna prevzeti vodenje ustanov italijanskega prebivalstva ter jih uveljaviti v demokratični konfrontaciji z drugimi političnimi formacijami v okviru pravil parlamentarne demokracije. Ni politična stranka v običajnem pomenu te besede niti nima ideološkega predznaka. Istočasno jo ni moč obravnavati v obstoječem političnem okviru Slovenije. Skupnost Italijanov je odprta za dialog z vsemi strankami in političnimi organizacijami, ki imajo iste cilje kot naša organizacija. Skratka, stranka želi oblikovati temelje za fronto oz. politično zvezo vseh tistih, ki so pripravljeni pustiti ob strani svoje politično prepričanje in se identificirati z našim programom. Zagotoviti želi politično dostojanstvo italijanski narodni skupnosti – skupnosti, ki se ne sme dovoliti, da bi drugim prepustila nalogo vodenja ustanov in delovanja za uveljavitev neodtujljivih pravic italijanskega dela prebivalstva naše dežele. Vsak posameznik, ne glede na svoje članstvo v Skupnosti Italijanov, se lahko svobodno vključi v katerokoli politično grupacijo, organizirano v Sloveniji; dvojna članska izkaznica ni prepovedana.

Poleg tega je potrebno povedati, da Skupnost Italijanov deluje na celotnem obalnem področju, torej v treh obalnih občinah in ne samo v Piranu. Ustanovljena je bila na temelju določil Zakona o političnem združevanju, veljavnem v Sloveniji.

⁹⁶ Ustanovljena 22. januarja 1990 v Piranu.

Program Skupnosti Italijanov bi lahko povzeli v dve veliki poglavji, čeprav med njima obstaja povezava. En del se nanaša posebej na položaj italijanske narodne skupnosti, drugi pa na splošen razvoj območja; brez splošnega napredka območja, na katerem živi in dela manjšinska skupnost, ne more biti razvoja zanjo.

V tem okviru želi Skupnost Italijanov revitalizacijo področja, na katerem živi, kot specifičnega obmejnega področja ob polnem spoštovanju suverenosti republik Slovenije in Hrvaške. Menimo, da je potrebno celotno območje treh obalnih občin definirati kot "nacionalno mešano ozemlje" in ponovno vpeljati originalna krajevna imena.

Naša naslednja naloga je prizadevanje za nadaljnje odpiranje meja; nadomestitev potnega lista z osebno izkaznico pri prehodu meje, uvedbo dvojnega državljanstva in nadaljnjo integracijo tega področja. Ko gre za odnose z matičnim italijanskim narodom je naš namen delovati na treh področjih:

- razširitvi stikov s političnimi organizacijami, strankami in državnimi institucijami,
- predlagati koordinirano akcijo med dvema območjema za revitalizacije gospodarstva, kulture in zgodovinskih centrov območja,
- preseči vse ideološke ali druge ovire z organizacijami Istranov z druge strani meje.

Na področju gospodarstva si bomo prizadevali za harmoničen razvoj, ki bo upošteval vse posebnosti območja: od gospodarskih do tistih, ki se nanašajo na okolje in kulturo. Kar zadeva sredstva obveščanja, se bomo zavzemali za polno svobodo, vključno s svobodo razširjanja svojih stališč, obveščanja in pravico biti informirani objektivno na vseh nivojih. Nujno je odpreti razpravo o sredstvih obveščanja za narodno skupnost, ki morajo pripadati njej.

Na področjih izobraževanja je nujna nova identiteta šole za italijansko narodnost, brez ideoloških predsodkov, temveč tako, ki bo težila k oblikovanju svobodne in celovite osebnosti v vseh pogledih. Zato predlagamo:

- polno priznanje specifičnosti šolskih in vzgojnih institucij za italijansko narodnost,
- oblikovanje skupnega pedagoškega instituta za kompleten šolski sistem italijanskega prebivalstva v Jugoslaviji – uvedbo specifičnega predmeta, ki bo neločljivo povezan s potrebo po sožitju narodov, tudi s pomočjo ponovne obravnave lokalne zgodovine.

Kar zadeva odnose z drugimi institucijami italijanske narodne skupnosti, se zavzemamo za preoblikovanje Unije Italijanov za Istro in Reko v pluralistično, demokratično organizacijo, ki bo odprta za vse organe italijanske narodne skupnosti in ki bo znala predstavljati vsakega posameznika in vsak njegov organ ob polnem spoštovanju pravne države.

Obstajajo tudi druga pomembna vprašanja, ki jim nameravamo posvetiti svoja prizadevanja. Mislimo predvsem na politične aktivnosti, ki bodo prispevale k polnemu in skladnemu oblikovanju pravne, demokratične in pluralistične države, v kateri bo vsak posameznik svoboden v svojih izbirah in kritičnih razmišljanjih, države, ki bo v vseh pogledih odprta za izzive združene Evrope.

Dokument št. 41:

Slovenska obrtno podjetniška stranka⁹⁷

I. Slovenska obrtno podjetniška stranka bo s svojim političnim delovanjem skrbela za javno uveljavljanje in uresničevanje delovnih, stanovskih in državljanjskih interesov vseh svojih članov, zlasti obrtnikov, in drugih nosilcev samostojnega osebnega dela ter zasebnih podjetnikov. Načelno bo Slovenska obrtno podjetniška stranka podpirala vsa politična izhodišča, ki bodo zagotavljala demokratično družbeno ureditev in svobodno tržno gospodarstvo v Sloveniji in Jugoslaviji s posebnim poudarkom na enakopravnem položaju samostojnega osebnega dela in zasebnega podjetništva. V te namene bo tudi sama oblikovala politična izhodišča, smernice in stališča ter sama ali v sodelovanju z drugimi političnimi subjekti predlagala ustrezne rešitve na normativnem področju.

Slovenska obrtno podjetniška stranka si bo prizadevala za utrjevanje državnosti Slovenije in za njen enakopraven položaj v Jugoslaviji ter za njeno gospodarsko vključevanje v Evropo in razviti svet ter odpravo vseh administrativnih in drugih ovir za nemoteno poslovanje s tujimi partnerji.

II. Sprejeti program in interese svojih članov bo Slovenska obrtno podjetniška stranka uresničevala z neposrednim sodelovanjem svojih pred-

⁹⁷ Ustanovljena 1. februarja 1990.

stavnikov, izvoljenih v organe oblasti in druge državne in družbene organe.

V ta namen bo Slovenska obrtno podjetniška stranka predlagala svoje kandidate v zbere združenega dela, zbere krajevnih skupnosti in zbere občin ter s samostojnimi listami kandidatov za družbenopolitične zbere skupščin v občinah, posebnih družbenopolitičnih skupnostih in v Sloveniji nastopala na splošnih volitvah.

III. Slovenska obrtno podjetniška stranka bo pri svojem delovanju upoštevala raznolikost mnenj in pogledov svojih članov. Zato bo kot politična organizacija v javnosti ter oblastnih in drugih državnih in družbenih organih uveljavljala in uresničevala tiste zahteve, stališča in mnenja, ki bodo imela podporo večine članstva.

IV. Temeljni programski cilji, ki jih bo Slovenska obrtno podjetniška stranka po vseh demokratičnih in parlamentarnih poteh javno uveljavljala in si prizadevala za njihovo uresničitev, so naslednji:

1. popolno spoštovanje vseh mednarodno priznanih človeških pravic in svoboščin ter zagotavljanje teh pravic in svoboščin z nedvoumnimi ustavnimi in zakonskimi določbami;

2. uveljavitev političnega pluralizma s svobodnim strankarskim, zunajstrankarskim in nadstrankarskim delovanjem v pravni državi s parlamentarno demokracijo;

3. spoštovanje in izvajanje veljavnih ustavnih in zakonskih rešitev in spreminjanje le-teh po parlamentarni poti, če se ne ujemajo s programskimi cilji stranke in interesi večine njenega članstva;

4. javna osebna odgovornost vseh nosilcev oblastnih funkcij v skupščinah, izvršnih in upravnih organih ter drugih državnih in družbenih organih in javna argumentirana kritika, ali pohvala njihovega delovanja;

5. izhodiščna enakopravnost vseh oblik lastnine (pri tem morajo vse ustavne in zakonske rešitve še posebej zagotavljati enakopravnost zasebne lastnine in zasebnega kapitala v razmerjih do družbene in zadružne lastnine ter do družbenega, zadružnega in še zlasti tujega kapitala), odprava nikogaršnje lastnine in revizija vseh vrst nacionalizacij in neupravičenih sodnih procesov;

6. zakonska uveljavitev takšnih rešitev, ki bodo zagotavljale neokrnjenost slovenskega narodnega bogastva in premoženja in to z aktiviranjem zasebnega kapitala, ki bo imel pri ohranjanju narodnega bogastva in premoženja prednost pred tujim kapitalom;

7. popolna izenačitev pogojev, v katerih poslujejo vsi subjekti tržnega gospodarstva ne glede na vrsto lastnine in lastnike kapitala;

8. sprejem vseh ukrepov, ki bodo zagotovili, da nosilci samostojnega osebnega dela in zasebni podjetniki ne bodo v neenakopravnem položaju z drugimi subjekti, zlasti na naslednjih področjih:

- obremenitve z davki in prispevki ter drugimi družbenimi dajatvami,

- pogoji za plačilni promet in poravnavo dospelih obveznosti,

- ravna varnost na vseh področjih.

9. zagotavljanje stimulativnih pogojev za prosto investiranje v nove proizvodne, storitvene, ali druge delovne zmogljivosti in za zaposlovanje novih delavcev na produktivnih delovnih mestih;

10. uveljavljanje načela, da vsak državljan sam (z lastnim delom, znanjem, kapitalom) zagotavlja svojo existenco in socialno varnost in nasprotovanje vsem zakonskim rešitvam in drugim ukrepom, ki bi socializirali nedelo in neproduktivno zaposlovanje in z ekstenzivno politiko socialnih pomoči na račun in v breme ustvarjalnih državljanov omogočali posameznikom izkoriščanje državnih in družbenih skladov brez izrecno utemeljenih razlogov.

Dokument št. 42:

Stranka sivih panterjev⁹⁸

IZVLEČKI IZ ZAČASNIH PRAVIL

Stranka Sivih panterjev je politična organizacija upokojenih občanov in njihovih podpornikov.

NAMEN IN PROGRAM

Neslutena je moč volilnih glasov upokojencev na demokratičnih volitvah! Sivi bodo množično uporabili svoje volilne glasove! Le volilni glasovi – zobje Sivih panterjev jamčijo, da se bo oblast v Sloveniji zlasti do upokojencev sploh odgovorno obnašala. Boj za dosego svojih ciljev bodo Sivi bili ali samostojno ali v koaliciji z drugimi strankami in zvezami po večinski volji članstva, izraženi v pristopnem referendumu.

⁹⁸ Ustanovljena 14. marca 1990 v Mariboru.

Namen Stranke Sivih je s politično dejavnostjo v Sloveniji zagotoviti in v prihodnje ohraniti človeka vredno življenjsko raven upokojencev po meri Evrope – v nasprotju z beraškim životarjenjem po meri Balkana. Namenjena je utrjevati samozavest upokojencev in vzpostaviti njihov družbeni položaj kot enakovrednih ter enakopravnih članov družbene skupnosti. Zavzemala se bo za pravno, demokratično, humano, kulturno in pošteno družbenopolitično ureditev naše zelene dežele.

Cilj Stranke je doseči vselej pravočasno izplačilo celotnih mesečnih pokojnin. Stranka Sivih se bo borila za pokojnine, ki bodo na podlagi minulega dela upokojencev izračunavane in izplačevane v skladu s tržnim načelom "dal sem – daj!" in v poštemem in zasluženem razmerju z dnevnimi gibanji plač redno zaposlenih.

Stališče Sivih je, da morajo pokojnine vedno zagotavljati tako razmerje med kupno močjo upokojencev in kupno močjo redno zaposlenih, da se to razmerje ne bo nenehno slabšalo v škodo življenjskega standarda upokojencev. Za ta zagotovila bomo tržili naše volilne glasove! Za izpolnjevanje teh zagotovil bomo vso odgovornost prenesli na izvoljene poslance!

Nočemo akontacij in izplačil za nazaj! Odklanjamo socialno podporo! Predpisi in oblasti nam naj mimo zakonov ne režejo kruha! Zahtevamo pravico, ki nam jo daje naše minulo delo! In amen!

V POGOVORIH Z DRUGIMI STRANKAMI "SIVI" ZAHTEVAMO NJIHOVO JAVNO OPREDELITEV IN PODORO POLEG SPLOŠNIH PROGRAMSKIH TOČK ŠE ZA NAŠE NASLEDNJE KONKRETNE PROGRAMSKE ZAHTEVE:

1. Ločitev sklada pokojninskega zavarovanja od državne kontrole nad denarjem;
2. Vrnitev imovine predvojnega pokojninskega zavoda v titularno lastništvo in v upravljanje nepremičnin sedanjemu skladu pokojninskega zavarovanja;
3. Ustanovitev stalne nadzorne komisije s pravico nadzora nad premoženjem in delovanjem organov sklada pokojninskega zavarovanja. Komisijo naj bi sestavljalo določeno število strokovnjakov iz vrst vsake od registriranih političnih strank v Sloveniji;
4. Ustanovitev posebne komisije, zavezane za preiskavo dejavnosti sklada pokojninskega zavarovanja od dneva osvoboditve do dneva sklica

novega slovenskega parlamenta. Dolžnost komisije naj bi bila raziskava pritoka denarnih sredstev, namenskega in nenamenskega odtoka denarnih sredstev, investicijske politike sklada, pristojnosti in odgovornosti organov sklada, arhivov sklada, ustreznosti obstoječe pokojninske zakonodaje, vzrokov nelikvidnosti sklada in po lastni presoji drugih za gospodarjenje s skladom pomembnih postavk. Komisija naj bi pripravila za javnost podrobno poročilo o preiskavi in argumentirano predlagala korekture. Komisijo naj bi sestavljalo določeno število strokovnjakov iz vrst vsake od registriranih političnih strank v Sloveniji.

5. Ustanovitev stalne revizijske komisije, neodvisne od organov države ali sklada pokojninskega zavarovanja, z dolžnostjo sprejemanja in raziskovanja pritožb občanov Slovenije proti odlokom organov sklada pokojninskega zavarovanja. Komisija naj bi imela statutarno pravico arbitraže in/ali odločanja o pritožbah občanov v zvezi s pokojninskimi zadevami. Odločbe komisije naj bi bile zavezujoče tako za pritožnika kakor tudi za izvršilni organ sklada pokojninskega zavarovanja. Obe stranki zadržita pravico optiranja za sodni postopek zoper odločbo revizijske komisije. Revizijska komisija naj bi imela dolžnost in tudi pravico predlagati argumente za spremembe pokojninske zakonodaje ter spremembe internih upravnih postopkov organov sklada pokojninskega zavarovanja.

Dokument št. 43:

Zveza društev upokojencev Maribora⁹⁹

PRED VOLITVAMI 1990

1. Upokojenci v okviru Zveze društev upokojencev Maribora se letos prvič v zgodovini pojavljamo kot samostojni politični subjekt na volitvah.
2. Naša zveza za svoje člane ne razglša nobene lastne ideološke opredelitve. Vsak upokojenec se samostojno odloča v okviru njegovih že osvojenih lastnih pogledov na življenje in sožitje med ljudmi.

⁹⁹ Ustanovljena 8. februarja 1990 v Mariboru.

3. Upokojenci se želimo aktivno vključevati v vse tiste oblike političnega in družbenega udejstvovanja, kjer bodo v čimvečji meri izkoriščene naše delovne in življenjske izkušnje – za polnovrednost svojega položaja v družbenem dogajanju. Ne želimo biti odrinjeni na obrobje življenja.

4. Po svojih delegatih želimo zlasti neposredno sodelovati pri urejanju pokojninske, invalidske in zdravstvene zakonodaje za zavarovanje in ohranitev pokojnin ter za nadaljnje posodabljanje pokojninskega sistema, ki mora temeljiti na prispevku vloženega dela posameznika.

5. Sedanji upokojenci smo največ prispevali v povojni izgradnji in razvoju Maribora in širše okolice. Ne sprejemamo proklamirane gospodarske sivine in propadanja njegove gospodarske moči, ki pomeni tudi našo eksistenco. Zato podpiramo zahtevo, da se ohranijo obstoječa delovna mesta in delo z dodatno pomočjo v okviru slovenskega in jugoslovanskega programa.

6. Maribor je upravičen do širših oblik pomoči za svojo programsko in tehnološko preusmeritev, saj je v prvih letih po vojni največ prispeval za razvoj drugih območij v Sloveniji in Jugoslaviji. Mariborska univerza pa naj s svojimi strokovnjaki tudi v praksi uveljavi svoje in podjetniške tehnične in gospodarske strokovnjake.

7. Nadštevni delavci v industriji bi lahko našli delo v proizvodni in uslužni obrtni dejavnosti, ki je v Mariboru še vedno primanjkuje. Manj le svetovanja drugim, ampak več konkretnega dela in tveganja. Tem ciljem je dati več državne

imajo za cilj uresničevanje svojih skupnih potreb in interesov zaradi sodelovanja in pomoči pri ohranitvi enakopravnosti državljanov na ozemlju SR Slovenije in SFRJ v skladu s splošnimi interesi socialistične samoupravne družbe in zaradi negovanja ter ohranjanja kulturno-umetniških in zgodovinskih tradicij narodov in narodnosti, kakor tudi razvijanje aktivnosti in splošnega družbenega interesa.

CILJ IN NALOGE ZVEZE

15. člen

Zveza bo s svojimi dejavnostmi:

1. Podpirala vse aktivnosti za doseg enakoopravnosti, svobode in gibanja vseh narodov in narodnosti, ki so ogroženi z nacionalizmom in provokacijo.
2. Podpirala vse akcije SZDL, ki imajo za cilj ohranitev in negovanje bratstva in enotnosti narodov in narodnosti Jugoslavije ter dosežkov socialistične revolucije.
3. Sodelovala v vseh akcijah, ki prispevajo h krepitvi bratstva in enotnosti ter popolni enakopravnosti narodov in narodnosti, kakor tudi v tistih akcijah, ki prispevajo k večji svobodi državljanov.
4. Pomagala, da bodo delovnim ljudem in občanom postale dostopne kulturne in zgodovinske vrednote narodov in narodnosti Jugoslavije v kraju, kjer živijo.
5. Ustvarjala pogoje za zbiranje delovnih ljudi in državljanov in razvijala ljubezen in zanimanje za kulturno-umetniško ustvarjalnost in za zgodovinske vrednote narodov in narodnosti Jugoslavije.
6. Z zbiranjem delovnih ljudi in državljanov razvijala vse oblike prostovoljnosti.
7. Z materialno pomočjo posameznikom, ustanovam in krajevnim skupnostim, ki jim je pomoč potrebna, vplivala na neugodno materialno stanje, ki izvira iz neenakopravnosti državljanov.
8. Aktivno sodelovala pri oblikovanju družbenopolitičnih dejavnosti širše družbene skupnosti z aktivnim udejstvovanjem pri volitvah, pri ocenah politične situacije, ki imajo za cilj zблиževanje narodov in narodnosti.
9. Sodelovala z družbenopolitičnimi organizacijami, podjetji, družbenimi organizacijami in združenji državljanov, organizirala (preko svojih sekcij) koncerte, prireditve, športna srečanja in podobno, da bi tako zbrala sredstva za huma-

Dokument št. 44:

Zveza za ohranitev enakopravnosti občanov¹⁰⁰

IZVLEČKI IZ STATUTA

SPLOŠNA DOLOČILA

1. člen

Zveza za ohranitev enakopravnosti državljanov (naprej Zveza) je družbena organizacija prostovoljno organiziranih ljudi in državljanov, ki

¹⁰⁰ Ustanovljena 21. novembra 1989 v Ljubljani.

nitarnе namene (pomoč državljanom, ustanovam in drugim, ki jim je ta pomoč potrebna).

10. Preko javnih nastopov in sredstev informiranja izpostavljala kritiki pojave, ki rušijo bratstvo, enotnost in enakopravnost državljanov in predlagala izvajanje ter izvajala zakonske ukrepe proti takim posameznikom, skupinam, organizacijam in skupnostim (s prijavo kazenskih, prekrškovnih in disciplinskih pojavov, s sprožanjem postopkov za ugotavljanje odgovornosti pred ustreznimi institucijami).

11. Prispevala s svojo angažiranostjo na kulturno-prosvetnem in izobraževalnem področju k spoznanju, negovanju in ohranjanju bogate zgodovinske dediščine narodov in narodnosti SFRJ skozi sodelovanje s šolami, ustanovami in drugimi institucijami.

Dokument št. 45:

Državlјanska zelena lista¹⁰¹

ZA DOBRO ŽIVLJENJE V SOŽITJU Z NARAVO

Skupina občanov, ki nas veže skupna želja prispevati k ekološki prenovi gospodarskega in družbenega tkiva, k ekološkemu osveščanju prebivalstva, k odpravljanju vzrokov onesnaženosti in ekoloških nevarnosti, smo v začetku februarja 1990 oblikovali Državlјansko zeleno listo kot projekt za republiške volitve 1990. Ne predlagajo nas stranke in ne želimo postati nova stranka, Nihče med nami ne skriva svojih političnih opredelitev. Delujemo v društvih za varstvo okolja, raznih političnih organizacijah in občanskih pobudah, toda v Državlјanski zeleni listi nastopamo kot državlјani, ki postavljamo varstvo okolja nad politične razlike in ideološke tančice. Imamo vizije, vendar nismo njihovi sužnji. Vsak konkreten, posamičen korak, ki je resnično izvedljiv, odtehta velike obljube. Zato podpiramo oblikovanje splošnih družbenih pogojev za uspešno izvedbo čimvečjega števila takšnih korakov: demokracijo, razvojno usmerjano tržno gos-

podarstvo, samoorganiziranje občanov z decentralizacijo odločanja in večjo avtonomijo lokalnih skupnosti, nenasilno razreševanje družbenih konfliktov, zaščito vseh vrst manjšin in odgovorno ter javno nadzorovano državo.

Slovenija je dosegla stopnjo, ko stoji pred dilemo, ali postopno ekologizirati celotno gospodarstvo in družbo ali pa se soočiti z neizbežno možnostjo splošne ekološke katastrofe. Ekologija in varstvo okolja sta svetovni razvojni izziv, ki se mu Slovenija ne more izogniti. Najzahtevnejše vprašanje, ki ga moramo razrešiti, je, kako uskladiti povsem normalne interese ljudi po gospodarskem razvoju z zahtevami varstva okolja.

Gospodarska sanacija Slovenije bo dosegla svoj cilj samo, če bo hkrati tudi njena ekološka sanacija. V nasprotnem primeru bodo stroški kasnejše ekološke sanacije tudi bistveno preseгли pozitiven doprinos saniranja gospodarstva. Poleg tega ekologizacija proizvodnje in družbe kot splošni svetovni trend jasno kaže, da se ne bo mogoče enakopravno vključevati v svetovno tržišče brez upoštevanja zahtev varstva okolja, tako v proizvodnji kot v proizvodih. Vključitev v Evropo in v svetovno delitev dela zato nujno pomeni tudi uvajanje ekoloških kriterijev razvoja. Ekologija in varstvo okolja sta skupna usoda celotnega človeštva.

Varstvo okolja lahko postane temelj oblikovanja nove razvojne strategije na Slovenskem, če dobi ekonomsko podlago. Ekologija mora postati tudi ekonomski interes. Okolju mora biti priznana njegova cena, da bo vsak producent motiviran za takšno organizacijo proizvodnje, ki bo okolju prijazna. Vsak ekonomsko utemeljen sistemski ukrep je bistveno bolj učinkovit in daljnosežen od vsakega administrativnega. Zato je naša energija usmerjena v ekologizacijo gospodarskega in družbenega sistema.

Človeška družba kot sistem živi, ker se skozenj pretaka energija. Pravilno krmiljenje pretoka energije skozi njo je zato tudi eden od najučinkovitejših instrumentov usmerjanja razvoja. Po podatkih OECD pričnejo družbe zmanjševati količino porabljene energije na enoto družbenega proizvoda, ko dosežejo 6000 do 8000 dolarjev družbenega proizvoda na prebivalca. Slovenija dosega spodnjo mejo te prelomnice. Kljub temu pa še ni sprožen močnejši proces, ki bi tudi pri nas povzročil tisto, kar se je dogodilo v razvitih gospodarstvih po naftni krizi v sedemdesetih letih. Da ta proces sprožimo, kot prvi korak pred-

¹⁰¹ Ustanovljena 21. novembra 1989 v Ljubljani.

lagamo uveljavitev polne cene vseh energentov, ki mora vsebovati tudi ceno okolja. Fleksibilnost in racionalnost, hitro prilagajanje spremenjenim okoliščinam, odpoved velikim, centralizirano nadzorovanim in energetske intenzivnim procesom je naš odgovor na zahteve po zmanjšanju energetskega pretoka skozi družbo.

Okolje v Sloveniji je v splošnem visoko onesnaženo in degradirano, v zaprtih kotlinah in neprevetrenih dolinah celo kritično. V zadnjih letih se je njegovo slabšanje zaradi upočasnitve industrializacije in urbanizacije ter zaradi nekaterih ukrepov (plinifikacija, zmanjšanje porabe slabih domačih premogov, izgradnja čistilnih naprav) zaustavilo, take da smo dosegli stopnjo relativne stagnacije kvalitete okolja. Posamezne akcije za odpravljanje žarišč onesnaževanja danes ne zadostujejo več. Osnovno vprašanje je, na kakšen način stagnacijo prelomiti v smer izboljšanja kvalitete okolja, da bomo do konca tega tisočletja živeli bolje in bolj zdravo.

Osnovni problem varstva okolja v Sloveniji je neustrezna struktura gospodarstva, ki ni prilagojena prostorskim, samočistilnim, surovinskim in človeškim zmožnostim Slovenije. Delež industrije v družbenem proizvodu Slovenije ostaja v zadnjem desetletju praktično nespremenjen in je v primerjavi z razvitimi evropskimi državami še vedno zelo visok (okrog 46%). Tudi notranja struktura industrije se v zadnjih desetih letih ni izboljšala, celo rahlo se je povečal delež nekaterih klasičnih ekološko obremenilnih panog, kot so kemična industrija, barvna metalurgija, industrija usnja ter industrija papirja in celuloze. Zato bodo vsi naporji za izboljšanje okolja v Sloveniji obsojeni na neuspeh, v kolikor se ne bo bistveno poseglo v strukturo slovenskega gospodarstva in v kolikor se ne bo to prilagodilo naravnim omejitvam slovenskega prostora. Zato se zavzemamo za postopno ekološko usmerjeno deindustrializacijo Slovenije, za relativno in absolutno zmanjšanje deleža industrije v družbenem proizvodu in za povečanje deleža neindustrijskih dejavnosti.

Prilagajanje gospodarstva ekološkim kriterijem sproža tudi velike socialne premike in pretrese. Posamezna delovna mesta bodo nujno ogrožena. Vendar, spoštovanje ekoloških kriterijev ob razvijajočem se podjetništvu odpira nove možnosti za uveljavitev tistih dejavnosti, ki temelje na znanju, novih, okolju prijaznih tehnologijah, proizvodnjah in proizvodih. Poleg tega je samo

varstvo okolja tudi nova propulzivna gospodarska dejavnost, ki odpira nova delovna mesta in katerega delež v gospodarski dejavnosti razvitih gospodarstev je v stalnem porastu. Trg sistemov za varstvo in sanacijo okolja je eden od hitro rastočih svetovnih trgov. Zato je naš odgovor na socialne konflikte, ki jih bo sprožala pospešena ekologizacija gospodarstva, ravno ekologizacija sama. S tem tudi spodbudimo razvoj domačega znanja s področja varovanja in saniranja okolja.

Strategijo postopne ekološko usmerjene deindustrializacije Slovenije tako gradimo na:

1. Preoblikovanju gospodarskega in upravljalškega sistema ter celotne organiziranosti družbe v skladu z zahtevami varstva okolja.
2. Takojšnjih sanacijskih ukrepov v najbolj ogroženih območjih, kjer je zaradi onesnaženega okolja neposredno ogroženo zdravje ljudi in kakovost pomembnih naravnih virov.
3. Oblikovanje in nadaljevanje sanacijskih programov za postopno odpravljanje posledic preteklega razvoja.

I. 2 Preoblikovanje gospodarskega in upravljalškega sistema v skladu z zahtevami varstva okolja mora vzpostaviti ekonomsko – motivacijski sistem, ki bo motiviral gospodarstvo k okolju prijaznim dejavnostim, zakonsko regulativo, ki bo preprečevala ekološko sporne posege in aktivnosti, in učinkovit ter usposobljen državni aparat za realizacijo v skupščini opredeljene politike varstva okolja.

Zato se zavzemamo za:

- Uveljavitev zakonskega načela PPP (stroške sanacije onesnaževanja plača, kdor onesnažuje).
- Z obdavčevanjem ekološko spornih proizvodov in proizvajalcev in z uveljavitvijo odškodnin za onesnaževanje okolja določiti ceno okolja.
- Davčno razbremenitev okolju prijaznih izdelkov in proizvajalcev ter tehnologij za varstvo in sanacijo okolja.
- Uveljavitev polne cene vseh energentov in vseh vrst energije, ki mora vsebovati ceno varovanja in sanacije okolja, in vzpostaviti odprt demonopoliziran ter v svet odprt trg energentov. Cene energentov in naravnih virov naj se že danes pričenjajo določati neodvisno od zveznih organov.
- Uveljavitev svetovnih in evropskih normativov in standardov varstva okolja ter zakonsko regulacijo presoje vplivov posegov v prostor na okolje.
- Spoštovanje vseh mednarodnih konvencij na

področju varstva okolja ne glede na to, ali jih je Jugoslavija ratificirala in njihovo uresničevanje zakonsko urediti.

- Uvajanje obveznega zavarovanja za okolju rizične proizvodnje.
 - Pravno razdelavo in uveljavitev odškodnin za posledice onesnaženja okolja.
 - Ob postopnem uvajanju cene okolja v izdelke, proizvedene v Sloveniji, zaščititi slovenski trg pred izdelki iz drugih držav, ki cene okolja ne vgrajujejo v cene izdelkov.
 - Decentralizirani razvoj Slovenije, zaustavitev širjenja urbanih središč, spodbujanje razvoja podeželja in uveljavitev upravne funkcije regij.
 - Izgradnjo z zahtevami varstva okolja usklajenega cestnega in železniškega omrežja ter razvoj telekomunikacij.
 - Oblikovanje strokovno in upravljalno močnega državnega upravnega organa za varstvo okolja in urejanje prostora, ki mara vključevati Agencijo Slovenije za varstvo okolja, celovito ekološko inšpekcijo, ekološki sklad, informacijski sistem o stanju okolja in katastrofe onesnaževalcev.
 - Poleg enotne ekološke inšpekcije oblikovati še ekološke enote milice za hitro ukrepanje v primerih nedovoljenih izpustov v okolje.
 - Neodvisen in stalen skupščinski nadzor nad izvajanjem politike varstva okolja.
 - Urejanje prostora v funkciji izvajanja politike varstva okolja.
 - Vzpostavitev javnega ekološkega informacijskega sistema.
 - S socialnimi programi zaščititi tiste sloje prebivalstva, ki kratkoročno ne prenesejo uveljavljanja cene okolja.
 - Oblikovanje nacionalnih ekoloških raziskovalnih projektov, posebno razvoja alternativnih in obnovljivih virov energije, in ekološkega inštituta kot centra za ekološke študije in ekološko gibanje.
 - Ekologizacijo učnovzgojnih programov in aktivno politiko pri spodbujanju ekološke zavesti in kulture.
 - Proučitev zakonodaje in gospodarskih ukrepov tistih držav, ki so uspele po naftni krizi v sedemdesetih letih bistveno znižati porabo energije na enoto proizvoda (Japonska, Švica idr.).
- I. 2 Kot osnovne točke postopne ekološko usmerjane deindustrializacije Slovenije postavljamo:
- Oblikovanje takšne energetske politike, da bomo do leta 2000 dosegli ničelno stopnjo rasti

primarne energije.

- Spodbujanje razvoja alternativnih in obnovljivih virov energije in demonopolizacijo proizvajalcev električne energije.
 - Postopno zapiranje vseh proizvodenj, ki ne prenesejo realne cene energije in okolja.
 - Opustitev industrij z okolju nevarnimi emisijami, posebno v zaprtih kotlinah in nepretvetrenih dolinah.
 - Postopno zmanjševanje proizvodnje v slovenskih rudnikih.
 - Preusmeritev bazične industrije v proizvodnjo visokokvalitetnih izdelkov.
 - Oblikovanje pogojev za opustitev jedrske energetike.
- Do konca leta 1990 mora skupščina pridobiti celovite analize različnih variant predčasnega zapiranja Jedrske elektrarne Krško in izpeljati javno razpravo. Po opravljeni skupščinski in javni razpravi naj o usodi JE Krško odloči prebivalstvo Slovenije na referendumu v letu 1991.
- Predlagamo sprožitev postopka za pričetek zapiranja rudnika urana Žirovski vrh, ker se nahaja na območju z relativno visokim naravnim ozadjem in je zato vprašljivo vsako povečevanje stopnje obremenjenosti z radioaktivnim sevanjem na tem območju in ker je vprašljiva njegova ekonomska upravičenost.
- Pospeševanje razvojno in tehnološko intenzivnih industrij ter storitvenih dejavnosti.
 - Spodbujanje razvoja in proizvodenj tehnologij za varstvo in sanacijo okolja.
 - Oblikovanje republiških programov razvojne in ekološke sanacije depresivnih regij v Sloveniji (npr. Zasavje, Maribor in Celje).
 - Oblikovanje nove, z zahtevami varstva okolja usklajene kmetijske politike.
 - Pregled stanja okolja na zaprtih območjih v Sloveniji, JLA pa naj pripravi program sanacije žarišč onesnaženja na teh območjih.
- II. V ekološko najbolj ogroženih območjih predlagamo naslednje takojšnje sanacijske posege:
- Zagotovitev premogov z nizko vsebnostjo žvepla za ogrevanje v individualnih kuriščih in preusmeritev toplarn iz premoga na plin v območjih 4. in 3. kategorije kvalitete zraka.
 - Prepoved obratovanja ekološko spornih proizvodenj nad rezervati podtalnice.
 - Ostrejši nadzor nad uporabo kmetijskih zaščitnih sredstev in omejitev njihove uporabe nad območji podtalnice.
 - Zaščito vseh pomembnih biotopov pred hidro-

melioracijskimi posegi, posebno v gorskem in hribovitem svetu, ter prekinitev s hidromelioracijami kot zgolj hidrotehničnimi posegi v vodotke in mokrišča.

III. Med sanacijskimi programi za odpravo posledic preteklega razvoja se zavzemamo za:

- Sanacijo velikih termoenergetskih objektov (razžveplanje dimnih plinov in zmanjševanje emisije dušičnih oksidov). Zahtevamo, da se TETO Ljubljana sanira s preusmeritvijo iz pre-moga na plin.
- Projekt sanacije vseh vodotokov v Sloveniji do II. kakovostne stopnje in renaturacijo ne-ustrezno hidromelioriranih vodotokov ter za ohranjanje biotopov pomembnih mokrišč.
- Razselitev velikih prašičjih farm z uvedbo okolju ustrenejše tehnologije.
- Saniranje komunalnih in industrijskih odpadkov na Obali in izboljšanje kakovosti morja tako, da se bomo lahko na celotni slovenski obali kopali in razvijali marikulturo.
- Izgradnjo sistema deponiranja in predelave vseh vrst odpadkov.
- Zaščito plodne zemlje in njeno sanacijo tam, kjer je onesnažena.
- Zaščito in rezervacijo še relativno neonesnaženih območij v Sloveniji za "biokmetovanje".
- Po sanaciji velikih termonergetskih objektov ozdraviti slovenske gozdove, že danes pa z ustreznimi posegi zagotoviti vsaj ohranjanje njegovih naravnih zaščitnih funkcij, izpeljati uskladičitev razmerja med biološko sposobnostjo gozda in številčnostjo rastlinojede divjadi in ne naseljevati neavtohtone živalske vrste.
- Omejitev cestnega tranzitnega transporta in njegov prenos s cest na železnico.
- Obnovitev in revitalizacija mestnih jeder, ureditev komunalne in prometne infrastrukture ter zelenih površin.
- Z aktivno mednarodno politiko Slovenije doseči odpravo velikih onesnaževalcev zraka v sosednjih deželah Italija, Hrvaška ...)

* * *

Poleg že opisanih pobud in ukrepov predlagamo še sledeče:

- Zakonsko zaščito vseh prostoživečih živalskih vrst.
- Zaščititi področje Snežnika in Javornikov kot največjega nenaseljenega področja v srednji Evropi pred urbanizacijo.

- Ohranitev Ljubljanskega barja kot posebno pomembnega biotopa.
- Proučitev že sprejetih načrtov za izgradnjo avtocestnih povezav in njihovo racionalizacijo.
- Odprtje vseh zaprtih območij v Sloveniji.
- Priznanje Romom status narodnosti in vseh pravic, ki iz tega izhajajo.
- Oblikovanje "Sveta za varstvo okolja" kot posebnega obkupščinskega nadstrankarskega telesa, za srečevanje in soočanje vseh ekoloških iniciativ.
- Ustanovitev Centra za občinske iniciative kot servisa pobude in iniciative državljanov.
- Povezovanje vseh ekoloških iniciativ v Jugoslaviji, v prostoru Alpe-Adria in širše v Evropi. Program Državljsanske zelene liste poleg zgoraj zapsanega sestoji tudi iz vseh programov, ki so jih pripravili kandidati v posameznih volilnih območjih za družbenopolitični zbor in ki obširneje obravnavajo posamezne lokalne ekološke probleme.

OPOMBA: Predloženega programa še niso dokončno potrdili člani Državljsanske Zelene liste. Ker je bil zbor DZL, ki je oblikoval program, le nekaj dni pred rokom za oddajo rokopisov za to edicijo, dokončne verifikacije programa ni bilo možno opraviti. Zato so možne manjše spremembe.

Dokument št. 46:

Lista neodvisnih za boljši danes

Smo nadstrankarska skupina. Različnih poklicev, različne starosti, različnih nazorov. Druži nas hotenje, reševati probleme, ki so nam skupni. Poleg težav, ki jih imamo vsi, ženske, nosimo dodatna bremena, ker razglašena enakopravnost ni uresničena. Ne verjamemo več v logiko, da je najprej treba rešiti večje probleme. Hočemo, da se problemi neenakopravnosti in preobremenjenosti žensk rešujejo takoj. Ženske nočemo biti upoštevane predvsem kot nujne žrtve za višje interese.

Zato

PREDLAGAMO, DA PODPRETE

program, s katerim bomo v skupščinah uveljavljale ukrepe ZA BOLJŠI DANES, NE SAMO ZA BOLJŠI JUTRI.

Ne bomo se ukvarjale le z "velikimi" političnimi problemi. Opozarjale bomo tudi na "majhne" stvari in jih reševale.

Slovenija potrebuje žensko pamet in delo. Zato hočemo družbo urediti tako, da bomo ženske lahko delavke in matere brez slabe vesti in čezmernega naprezanja. Hočemo družbo, ki posamezniku pomaga, vendar ne odloča namesto njega. Ne podpiramo gospodarskega razvoja, ki človeka in okolje uporablja le kot sredstvo za večji dobiček. Hočemo družbo, ki bo manj nasilna do narave in v kateri bo manj nasilja med ljudmi. Hočemo družbo, v kateri bomo skupaj enakopravno delali in živeli kakovostno življenje.

ZATO BOMO ZAHTEVALE:

DA SE PRI SPREMEMBAH DELOVNE ZAKONODAJE (zakon o delovnih razmerjih, zakon o stečajju itd.), dopusti različne oblike, načine in čas dela, glade na to pa tudi različne prispevke in različne pravice. Priznavamo nujnost selekcije delavcev po kakovosti in odpuščanje neproduktivno zaposlenih, vsem pa mora biti v času brezposelnosti zagotovljena socialna varnost. To pomeni tudi pravico in možnost stalnega usposabljanja, dodatnega izobraževanja ter dokvalifikacij in posebno varnost delavcev z neprekrbljenimi otroci. Podpiramo močne samostojne sindikate, ki bodo lahko varovali tudi enakopraven položaj delavk, da ob težavah in stečajih ne bodo najprej odpuščali njih. Prizadevali si bomo za izenačevanje statusa in pravic kmetic z delavkami. Dovoljene in spodbujevanje naj bodo vse oblike vlaganja osebnih sredstev in osebnega dela. Davčne olajšave naj spodbujajo zaposlovanje, zlasti mladih, invalidov in težje zaposljivih.

POSEBNE PROGRAME ZAPOSLOVANJA (v socialnih dejavnostih, v društvih, z invalidi) za mlade, ki po končanem šolanju ne morejo dobiti prve zaposlitve. Del sredstev za plačilo tako zaposlenih morijo zagotoviti službe za zaposlovanje. "Evropski" delovni čas podpiramo samo tam, kjer je dokazan boljši učinek in kjer je hkrati poskrbljeno za bistvene potrebe delavcev (prehrana varstvo otrok).

NOV SISTEM DAVKOV IN PRISPEVKOV že v letu 1990. Spremeni naj razmerje med bruto in nato plačami. Del prispevkov naj plača delodajalec, del, zlasti za zdravstveno in pokojninsko zavarovanje, pa delavec sam. Poleg splošnega zavarovanja naj bo več izbirnih, dodatnih

zavarovanj. Do leta 1995 naj se Sloveniji uvede minimalno nacionalno pokojninsko zavarovanje. Del dohodkov iz davkov naj se nameni za socialne programe.

UVAJANJE ZASEBNEGA OPRAVLJANJA in prodaja storitev vseh družbenih dejavnosti, ter sočasno usposabljanje revnejših slojev, uporabo teh programov (subvencije, prispevki, informacije svetovanja). Prizadevale si bomo za vzpostavljanje različnih servisnih dejavnosti za pomoč na domu in pomoč družini. Predlagamo, da se z javnimi sredstvi podpre neodvisna organizacija za zaščito potrošnikov. Omogočeni in finančno podprti morajo biti samoorganiziranje, samopomoč, prostovoljno delo ter različne oblike združevanja ljudi za zadovoljevanje socialnih potreb.

RAZŠIRITEV PRAVIC DO PORODNIŠKEGA /STARŠEVSKEGA/ DOPUSTA in nadomestil za kmetice, študentke in nezaposlene. Smo za uvedbo možnosti, da si starši prerazporedijo delovno dobo v skladu s starševskimi obveznostmi ali da ostanejo pri otroku več časa ob minimalnih dohodkih in zagotovljeni pravici do vrnitve na delo. Predlagale bomo tudi uvedbo otroških dodatkov ter večje denarne pomoči enoroditeljskim družinam in družinam, ki imajo posebne težave.

USTANOVITEV REPUBLIŠKEGA MINISTRSTVA, ki bo imelo pooblastila in sredstva za vodenje celovite družinske politike, ustreznih organov v občinah ter medresorske vladne komisije, ki bo bdela nad uresničevanjem enakopravnosti žensk na vseh sektorjih.

ZMANJŠEVANJE VOJAŠKEGA PRORAČUNA in skrajšanje vojaškega roka. Namesto za proračune naj gre denar za socialne programe! Zahtevale bomo, da se vse pomembnejše javne zgradbe in prometne poti prilagodijo tako, da bodo dostopne invalidom. Terjamo raziskave vzrokov večje obolevnosti na določenih območjih, npr. na Kočevskem. Podpiramo družbene akcije za zmanjšanje števila prometnih nesreč, za zdravo življenje v mestu, za več otroških igrišč in športnih objektov za mladino. Zavzele se bomo za usposobitev zavetišča za mučene ženske in otroke, za ustanavljanje drugih potrebnih ustanov ter za finančno podporo raznim oblikam samoorganiziranja in medsebojne pomoči žensk.

NASPROTOVALE PA BOMO PREDLOGOM za omejevanje pravic žensk v zvezi s splavom, pri urejanju družinskih razmerij in v delovni zakonodaji.

GOSPODARSKIM in drugim dejavnostim, ki obremenjujejo in poslabšujejo okolje.

PRIZADEVANJEM, da bi se zaradi gospodarskih težav zmanjševala sredstva za socialo in družbene dejavnosti.

NAŠ PROGRAM JE PROGRAM ZA ENAKOPRAVNOST. ENAKOPRAVNI SMO LAHKO, ČE SE UPOŠTEVA IN PRIZNA RAZLIČNOST IN SO NAM DANE ENAKE MOŽNOSTI. TO HOČEMO!

Dokument št. 47:

Lista novih družbenih gibanj

STRANKA?

Neodvisna lista novih družbenih gibanj izraža različne pobude, ki se združujejo v skupen političen projekt; projekt skupaj ustvarjamo neodvisne posameznice in posamezniki različnih političnih, verskih, kulturnih, nacionalnih, svetovno-nazorskih, seksualnih in interesnih usmeritev.

PROGRAM?

Izhajamo iz nekdanjih in novih projektov raznih skupin, pobud in stališč, ki so postala znana pod imenom nova družbena gibanja (punk, mirovni, feministični, gay in lezbiški, ekološki in duhovni). Želimo jih avtonomno nadaljevati, ne pa prepustiti na milost in nemilost katerikoli stranki, zvezi ali koaliciji. S temi nameravamo sodelovati in jih bomo – ne glede na ideološko usmerjenost – podpirali v vseh skupnih točkah. Naš projekt je marginalen in odprt in zato lahko že jutri postavi v ospredje danes neznan problem.

BOJ ZA OBLAST?

Naše izhodišče je minimalistično, naše zahteve pa maksimalne (Slovenija brez vojske in nukleark, brez diskriminacije po spolu in spolni usmerjenosti, brez norišnic, z enako zastopanimi ženskami in manjšinami v politiki, s številnimi moškimi – gospodinji, brez vojaške industrije...) Gre nam za to, da dobimo neposredno izvoljene, za državljane in državljanke legalne in za nas legitimne govorce/govorke v najvišji parlamen-

tarni instituciji, da bodo te zahteve izgovarjali/izgovarjale.

DEJANJA?

Smo zagovorniki in zagovornice kulture miru in zagovorniki politike; torej moči besed. Nemo je samo nasilje, fizično ali drugačno. "Velika vprašanja" politike pogosto prikrivajo male vsakdanje prevare. Gre nam za stvari, ki jih "velika politika" razglasi za "majhne in nepomembne" in za tiste, o katerih molči.

Politika je preveč resna stvar, da bi jo prepustili resnobi heteroseksualnih možnosti. Brez humorja, ironije in drugačnosti politike ni.

Dokument št. 48:

Demokratična zveza Kosova v Ljubljani¹⁰²

Globoka družbena, ekonomska in politična kriza, v kateri se nahajamo že dolgo, je pred večnacionalno skupnostjo odprla velike dvomov, ki so vezani za njen nadaljnji obstoj. Sedaj je v obtoku več opcij programov in projektov, ki poskušajo dobiti legitimiteto v Jugoslaviji. Ta pisanost idej, predlogov in celo programov z jasnimi političnimi profili najbolj razločno govori, da so za usodo Jugoslavije zaskrbljeni vsi, ter da se njena bodočnost lahko zagotovi le, če se angažirajo vsi njeni subjekti, brez rezervirane pravice za kogarkoli, da govori ali pa odloča v imenu drugih. Jugoslavija mora upoštevati in razumeti interes vsakogar, kajti ustanovljena je bila s svobodno željo vseh, tudi, s svobodno željo kosovskega ljudstva, za vsako novo ureditev federacije imajo neodtujljivo pravico svobodnega odločanja tudi državljani Kosova.

Dejstvo je, da globoka in vsestranska kriza, ki pritiska državo in se najmočneje in z najtežjimi posledicami izraža na Kosovu, zahteva radikalne spremembe na gospodarskem, družbenem in političnem planu. Preseže se lahko le z angažiranjem in delovanjem vseh subjektivnih sil in ustvarjalnih potencialov, vendar ta angažma ni mogoč v sklopu političnega monizma in enopartijskega monopola, zato smo mi, spodaj podpisani, pobudniki za ustanovitev DEMOKRA-

¹⁰² Ustanovljena 10. februarja 1990 v Ljubljani.

TIČNE ZVEZE KOSOVA kot združenja za družbenopolitično in kulturno delovanje vseh tistih, ki sprejemajo programske usmeritve Demokratične zveze in njene intence.

1. Demokratična zveza Kosova (v nadaljevanju DZK) se zavzema za gospodarske in družbene reforme, ki so naravnane k čim hitrejšemu izhodu iz krize in k čim hitrejšemu gospodarskemu razvoju države. Za doseg tega cilja se DZK zavzema za tržno gospodarstvo, za različne oblike lastnine, za sodobno tržišče in za nevmesavanje politike v gospodarska vprašanja (od brezriterijskega usmerjanja investicij, pa tja do določanja vodilnih kadrov v gospodarstvu), kar je imelo in ima še vedno škodljive posledice.

Kosovo je, čeprav z velikimi ljudskimi in naravnimi potenciali, ekonomsko najbolj nerazvita pokrajina in z največjo brezposelnostjo. Gospodarska zaostalost in brezposelnost sta permanentni obliki krize. DZK ocenjuje, da sta gospodarska zaostalost in brezposelnost glavna problema Kosova, zato se bo zavzemala za njuno odpravo in preseganje. DZK se zavzema za spodbujanje investicijskih pobud in angažmajev, za racionaliziranje in modernizacijo proizvodnje, za proizvodne rekonstrukcije in usmeritve; ne pa za propadanje in ukinjanje gospodarskih organizacij; zavzema se za pravico vseh do dela, odvisno od sposobnosti, je proti privilegijem na tem področju na regionalnih, nacionalnih ali drugih osnovah.

DZK se angažira za izkoriščanje vseh notranjih potencialov in možnosti za gospodarski razvoj pokrajine; angažira se za tako socialno politiko, kot obstoja vseh sodobnih državah, kot tudi za solidarnost razvitih do nerazvitih.

2. DZK se zavzema za demokratično, federativno, socialistično Jugoslavijo in za reformo sistema na teh usmeritvah.

DZK se zavzema za demokracijo, ki bo zagotovila popolno pravno in politično enakopravnost in dostojanstvo vseh državljanov, posameznikov in njihove lastnine, ne glede na nacionalno, spolno ali versko pripadnost; angažira se za pravno državo, ki spoštuje ustavo in zakone, ter izključuje politično in oblastniško samovoljo. Angažira se za politični pluralizem kot izraz različnih struktur in interesov, ki zagotavlja tekmo različnih političnih opcij in koncepcij, za večpartijski sistem, zavzema se za popolno zaščito in razširitev pravic človeka in državljana, za pravico svobodnega mišljenja in izražanja, za

svobodo besede, tiska in političnega združevanja, zavzema se za ukinitvev kakršnekoli cenzure, posebej pa skrite cenzure, zavzema se za neodvisna sodišča in za ukinitvev odvisnosti posameznika, za prenehanje političnega preganjanja in kaznovanja sodnikov.

DZK se zavzema za razvijanje demokratičnih odnosov v federaciji, razumevajoč federacijo kot skupnost enakopravnih subjektov republik in pokrajin, kot skupnost enakopravnih državljanov in narodnosti. Torej, angažira se za sodobno federacijo, ki bo omogočila enakopravnost narodnosti, republik in pokrajin, za parlamentarni sistem na osnovi svobodnih, neposrednih in splošnih volitev; za zvezno skupščino, sestavljeno iz doma republik in pokrajin in doma državljanov. Zavzema se za odločanje s konsenzom za vse zadeve, pomembne za državo.

DZK se bo angažirala za razširitev vseh demokratičnih institucionalnih poti v smeri nadaljnje afirmacije in reafirmacije individualnosti Kosova in njenega ustavnega položaja, stalno razumevajoč Kosovo kot skupnost enakopravnih državljanov in nacionalnosti.

DZK se zavzema za uveljavitev družbene, politične in kulturne subjektivitete Albancev, kot tudi za njihovo pravico, ki v odvisnosti od možnosti, ki jim jo ponuja število, stanje in stopnja razvoja, da v dogovoru z ostalimi narodi, s katerimi živijo skupno, izberejo oblike političnega in pravnega konstituiranja, ki bi omogočile njihovo enakopravnost.

3. Zavedajoč se dejstva, da so sodelovanje, zupanje, prijateljstvo in solidarnost narodov najpomembnejše civilizacijske pridobitve in sadovi, prepri in sovraštva pa njihova največja nesreča, se bo DZK odločno zavzemala za razvijanje vsestranskega prijateljstva in sodelovanja vseh narodov na Kosovu, v Jugoslaviji in svetu.

Popolna enakopravnost je tudi bistveni predpogoj za prijateljstvo in sodelovanje med narodi. Zatorej se DZK zavzema za popolno nacionalno enakopravnost v Jugoslaviji in na Kosovu. Delala bo v prid afirmaciji zavesti, da je Kosovo last vseh tistih, ki tam živijo:

- da je za Albance, Srbe, Črnogorce, Turke in vse ostale zgodovinsko in aktualno Kosovo njihovo in da ga morajo skupno razvijati;
- da je življenje v prijateljstvu osnova sožitja in sreče narodov;
- da predstavlja pravilno razumevanje tradicij in kultur bogastvo;

- da sta sodelovanje in prijateljstvo med narodi nemogoča brez poznavanja, zaupanja in medsebojnega spoštovanja kultur in tradiciji, bistva in interesov.

DZK se bo borila proti vsakemu stališču neenakopravnosti in še posebej:

- proti vsakršnim privilegijem ali nacionalni diskriminaciji;
- proti konceptom o avtohtonih in državo-tvornih narodih ter narodih naključne in marginalne prisotnosti;
- proti vsakemu šovinizmu in hegemonizmu;
- proti nacionalističnim in birokratskim manipulacijam z narodnostnim vprašanjem.

DZK se zavzema za popolno nacionalno enakopravnost v Jugoslaviji, zavzema se za vsestranski kulturni razvoj vseh, za izobraževanje v materinem jeziku na vseh izobraževalnih stopnjah; za ohranitev moralnega in materialnega položaja in dostojanstva šolstva; za kultiviranje materinega jezika in njenega enakopravnega položaja v javnih komunikacijah in administraciji; angažira se za svobodno in enakopravno negovanje kulturnih in zgodovinskih tradicij; za svobodno uporabo nacionalnih simbolov in za dostojno proslavljanje nacionalnih praznikov; za pravice in možnosti, da vsak narod uporabi pozitivne rezultate kulturnega in duhovnega ustvarjanja, kjerkoli se ta ustvarja.

V tej smeri se morajo še naprej razvijati institucije, ki se ukvarjajo z negovanjem kulture, tradicije in svobodnega izražanja nacionalne identitete vseh na Kosovu in v Jugoslaviji.

4. DZK se zavzema za resnico o Kosovu, bori se proti dezinformacijam in klevetam, proti poskusom, da se sedanja vprašanja Kosova predstavljajo in se o njih govori le z diskvalifikacijskimi termini, ne da bi se razlagala v njihovi celoti. Je proti represijam in rekonstrukcijam kot rešitvam problemov, je proti imponiranju psevdoproblemov, da bi se tako prikrili pravi problemi, je proti izrednemu stanju in ukrepom, proti izolaciji in političnim procesom in se zavzema za izpustitev političnih zapornikov.

Prizadeva si za konstruktivni dialog in medsebojno razumevanje ter proti diskvalifikacijam in etiketiranju kakršnegakoli mišljenja ali zahteve, ki se razlikuje od edine uradne – partijske oblasti. DZK se bo zavzemala za ohranjanje okolja in narave ter naravnih bogastev. Nobena generacija nima pravice, da negospodarsko izkorišča tisto, kar pripada tudi drugim generacijam.

Na uradni obisk je prišel tudi hrvaški predsednik dr. Franjo Tuđman (J. Ž.; Desetletje Slovenija, Država, Ljubljana 2001, slika 151)

IV. SLOVENSKO HRVAŠKI PREDLOG ZA KONFEDERACIJO

Slovensko-hrvaški predlog za konfederacijo je nastal na podlagi dogovora predsedstev Republike Slovenije in Republike Hrvaške julija 1990. Z njim je slovensko predsedstvo hotelo ublažiti ostre reakcije, do katerih je prišlo v federaciji in v drugih republikah potem, ko je slovenska skupščina 2. julija 1990 sprejela Deklaracijo o suverenosti države RS (glej V. poglavje). V času sprejema deklaracije situacija je bila zelo napeta tudi zaradi razorožitve slovenske TO sredi maja 1990 (glej VI. poglavje). Zato naj bi predlog o konfederalni ureditvi ublažil napetosti in pokazal, da Slovenija (in Hrvaška) v resnici ne želita enostranske odcepitve, pač pa iščeta formulo za ohranitev Jugoslavije v taki obliki, ki bi zadovoljila nacionalne in demokratične zahteve njenih narodov. Izdelavo predloga konfederalne pogodbe je ob zaostritvi zaradi orožja na seji predsedstva predlagal Matjaž Kmecl z obrazložitvijo, da bi zgolj priprava lastne slovenske ustave kazala, kot da se Slovenija zapira vase.¹⁰³ S tem so se strinjali tudi drugi. Novi predsednik vlade Peterle je obljubil, da bo preučil konfederalni predlog Šinigojeve vlade, vlada pa da bo razmislila o ustanovitvi analitske službe, ki bi pripravljala posamezne scenarije (kasneje, po plebiscitu je nastala projektna skupina, ki jo je vodil Igor Bavčar – (glej VIII. poglavje). Tudi predsednik skupščine France Bučar je opozarjal, da "za kar smo se načelno opredelili, kar je bila tako rekoč skupna politična

odločitev – to je konfederacija – nimamo scenarija, kako do tega priti".¹⁰⁴ Po njegovem bi sicer to morala biti splošna slovenska odločitev, vendar mora biti scenarij zanjo pripravljen. Julija 1990 je nato na seji predsedstva SFRJ, ki so se je udeležili tudi predsedniki (predsedstev) republik, prišlo do dogovora, da naj bi Slovenija in Hrvaška pripravili predlog za konfederacijo, druge republike pa naj bi delale osnutek za "sodobno" oz. "čvrsto" federacijo. Koncept "čvrste federacije" sta v resnici s predlogi amandmajev k ustavi SFRJ iz leta 1974 že pripravljala Markovičeva zvezna vlada in srbsko vodstvo.

Predlog konfederalne pogodbe,¹⁰⁵ ki ga je oktobra pripravila skupina ekspertov obeh republik, je temeljil na teoretičnih posplošitvah primerov konfederacij iz zgodovine in izkušenj ES. Izhajal je iz stališča, da konfederalno pogodbo kot akt mednarodnega prava lahko sklepajo samo samostojne, suverene države, torej tiste republike v tedanji SFRJ, ki se kot take konstituirajo na podlagi pravice naroda do samoodločbe ali ki se odločijo, da se med seboj povežejo v federacijo in prek federacije sklenejo konfederalno pogodbo z drugimi samostojnimi državami – dotedanjimi republikami. Za posamezna vprašanja so bile pripravljene tudi alternative.

¹⁰³ Magnetogram 4. seje predsedstva RS, 16. 5. 1990. Arhiv predsednika Republike Slovenije.

¹⁰⁴ Prav tam.

¹⁰⁵ Model konfederacije v Jugoslaviji, Lj., Zg., 4. 10. 1990. Arhiv predsednika Republike Slovenije.

Dokument št. 49:¹⁰⁶**Zapisnik 13. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 29. 8. 1990**

PRESEDSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE
STROGO ZAUPNO

Številka: 060-13/90

ZAPISNIK

13. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 29. 8. 1990

Sejo je vodil: predsednik Predsedstva Republike Slovenije Milan Kučan.

Navzoči člani: dr. Matjaž Kmecl, Ivan Oman, dr. Dušan Plut in Ciril Zlobec.

Seji so prisostvovali: dr. France Bučar, predsednik Skupščine Republike Slovenije, Alojz Peterle, predsednik Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije.

K 2. in 3. točki dnevnega reda je seji prisostvoval Lojze Janko, republiški sekretar za zakonodajo.

Pri 4. točki dnevnega reda je seji prisostvoval Janez Janša, republiški sekretar za ljudsko obrambo.

Ostali navzoči: Peter Šuler, generalni sekretar Predsedstva Republike Slovenije in svetovalci Predsedstva RS: Marjan Kramar, Ida Močivnik, dr. Miha Ribarič in Bojan Ušeničnik.

Sprejet je bil naslednji dnevni red:

1. Odobritev osnutkov zapisnikov 11. in 12. seje Predsedstva Republike Slovenije;
2. Stališča Predsedstva Republike Slovenije k Predlogu za spremembo Ustave Republike Slovenije;
3. Elementi za konfederalno pogodbo;
4. Informacija o uresničevanju sklepov Skupščine Republike Slovenije o služenju vojaškega roka vojaških obveznikov iz Slovenije.
5. Razno.

Ad 1./

Osnutka zapisnikov 11. in 12. seje Predsedstva Republike Slovenije sta bila sprejeta brez pripomb.

Ad 2./

Uvodno obrazložitev z osnutkom amandmajev

XCVI do XCVIII je podal republiški sekretar za zakonodajo Lojze Janko, ki je uvodoma poudaril, da pomenijo ti ustavni zakoni realizacijo deklaracije Skupščine Republike Slovenije o suverenosti. S sprejemom te deklaracije bi nastal položaj v katerem ni povsem jasno katera zvezna zakonodaja se v republiki Sloveniji lahko uporablja in katera ne. To stanje ne more prispevati k normalnemu funkcioniranju sistema in utrjevanju pravne države, zato je bilo potrebno napraviti z ustavnimi zakoni in z ustavnimi amandmaji decidirano naštetih zvezne ali podzakonske akte ali njihove dele, ki so v nasprotju z Ustavo Republike Slovenije in njenimi zakoni in se zato v republiki Sloveniji ne morejo uporabljati. Ta ureditev velja začasno, do sprejetja nove Ustave Republike Slovenije. Pri oblikovanju ustavnih zakonov je predlagatelj izhajal iz načela restriktivnosti, kar pomeni, da se je odločil za izločanje tistih zveznih predpisov, ki so nesporno v nasprotju z ustavo Republike Slovenije ali njihovimi zakoni, vsi drugi predpisi pa ostanejo v veljavi.

Po daljši razpravi je Predsedstvo oblikovalo naslednja stališča k navedenim dokumentom:

K amandmaju XCVI:

Predsedstvo Republike ta amandma v načelu podpira, saj je logična posledica uveljavljanja suverenosti Slovenske države. Ob obravnavanju posameznih točk amandmajev pa je bilo mnenja, da je v zvezi s točko 1. in 2. tega amandmaja treba videti, ali je to lahko vsebina amandmaja k veljavni Ustavi, saj gre za deklarativne odločbe, ki jih že vsebuje Deklaracija ob suverenosti države republike Slovenije.

Predsedstvo se strinja s 3. in 4. točko tega amandmaja. Zaradi pravne varnosti je treba z ustavnim zakonom določiti zvezne predpise, ki so v nasprotju z ustavo in zakoni Republike Slovenije in se zato v Republiki Sloveniji ne uporabljajo. Iz praktičnih razlogov, pa bi bilo koristno v amandmaju predvideti možnost, da Skupščina republike Slovenije z ugotovitvenim aktom določi tudi druge zvezne zakone, ki se v republiki Sloveniji ne uporabljajo zato, ker so v nasprotju z Ustavo te republike oziroma njenim zakonom. Na ta način bi se izognili nepotrebnim težavam, ki bi nastale, če bi ob naštevanju zveznih predpisov katerega izpustili in bi bile zaradi tega potrebne nove ustavne spremembe.

K amandmaju XCVII in delovnemu besedilu osnutka Ustavnega zakona za izvedbo ustavnega amandmaja XCVII k Ustavi republike Slovenije.

¹⁰⁶ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

Predsedstvo je amandma podprlo. Obravnavo 1. točke pa je povežalo z besedilom ustavnega zakona za izvedbo ustavnega amandmaja XCVII k Ustavi republike Slovenije. Mnenje je bilo, da je treba sprejeti take določbe amandmaja k Ustavi republike Slovenije in predloženega ustavnega zakona le v primeru, če zvezni organi ne bodo sledili stališčem Skupščine Republike Slovenije, ki zadevajo vpoklic vojaških obveznikov in služenja vojaškega roka na območju republike Slovenije oziroma V. armadnega območja. Ta stališča Predsedstva se posredujejo Skupščini Republike Slovenije.

Ad 3./

V uvodu je predsednik Predsedstva Milan Kučan, predlagal, da obravnava Predsedstvo elemente za konfederalno pogodbo predvsem zato, ker Predsedstvo SFRJ pričakuje od Predsedstva republike Slovenije in Hrvaške da dasta svoj koncept konfederalne pogodbe, medtem ko druge republike delajo na konceptu sodobne federacije. Pa tudi mimo tega vzroka je vendarle že čas ponuditi naše poglede drugim na bodočo državno ureditev Jugoslavije in odnose v njej. V tem trenutku naj naša ponudba vsebuje le elemente, na podlagi katerih bo mogoče začeti pogovore z drugimi suverenimi državami v Jugoslaviji kar pomeni, da ni nujno, da je napisan v obliki osnutka pogodbe kot ga je napravilo Predsedstvo Republike Hrvaške. Potem ko bomo v Republiki Sloveniji dosegli soglasje o elementih te pogodbe bo treba začeti z usklajevanjem s Predsedstvom Republike Hrvaške.

V nadaljevanju je Lojze Janko, republiški sekretar za zakonodajo pojasnil bistvene elemente predloženega dokumenta, pri čemer je poudaril, da gre za konfederacijo, ker imajo suverene države skupne interese na političnem, ekonomskem, monetarnem in obrambnem področju. V nadaljevanju je pojasnjeval posamezne dele predloženega dokumenta, pri čemer je poudaril, da je model grajen tako, da izhaja iz najbolj mehke ali rahle zveze, na nekaterih področjih pa so podani tudi elementi tesnejših vezav.

Člani Predsedstva so v razpravi poudarili, da je take elemente potrebno pripraviti, sicer se nam sedanje deloma kaotično stanje oziroma stanje razrahljane federacije še poslabša, kar ima lahko negativne posledice. Posamezni razpravljalci so se zavzemali zato, da je dokument nekoliko bolj konkreten kar pomeni, da bi imel nekoliko več

elementov pogodbe. Pripravo konfederalnih pogodb oz. osnove za federacijo je treba soočiti z nekaterimi poskusi ozranjanja sedanjih ali preteklih odnosov v jugoslovanski federaciji kar se najbolj kaže v delovanju Zveznega izvršnega sveta.

Po razpravi je Predsedstvo z manjšimi pripombami, ki naj se vnesejo v nov tekst elementov konfederativne pogodbe sprejelo predložene elemente in sklenilo, da posebna delovna skupina pripravi nov predlog možnih elementov konfederalne pogodbe.

Ad 4./

Predsedstvo Republike Slovenije je pod to točko razpravljalo o aktivnostih republiških organov za realizacijo sklepov Skupščine Republike Slovenije v zvezi s služenjem vojaškega roka nabornikov iz Slovenije. Republiški sekretar za ljudsko obrambo Janez Janša je v zvezi s tem povedal, da je bila na pogovorih s predsednikom Zveznega izvršnega sveta Antejem Markovičem sprejeta kompromisna rešitev za septembrsko generacijo, dočim je glede tega še vse odprto za novembrski in ostale napotitvene roke. Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo se je strinjal, da se delež tistih nabornikov, ki bodo služili vojaški rok v Sloveniji in na 5. vojaškem območju, poveča za skupno 10 odstotkov. Slovenska vlada je od zvezne zahtevala tudi formalno zagotovilo (v smislu spremembe pravilnika Zveznega sekretariata za ljudsko obrambo, po katerem se določa delež nabornikov, ki lahko služijo vojaški rok v matični republiki), da se bo ta problem v bodoče reševal v skladu s slovenskimi zahtevami in da bo sedanji eksteritorialni način popolnjevanja enot JLA postopno zamenjan s teritorialnim načinom popolnjevanja. Takega zagotovila pa slovenska vlada še ni dobila, kar je bilo tudi pričakovati glede na to, da imajo zvezni organi do načina služenja vojaškega roka različna stališča. Spremembam na tem področju že ves čas nasprotujeta predvsem Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo in Predsedstvo SFRJ. Janez Janša je še povedal, da potekajo priprave za napotitev študentov na služenje vojaškega roka normalno in da ta problem ne bo vplival na vpis in izpolnjevanje študijskih obveznosti študentov.

Predsedstvo je na podlagi teh informacij in razprave podprlo dosedanje aktivnosti Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije za realizacijo sklepov Skupščine Republike Slovenije o povečanju deleža nabornikov iz republike Slo-

venije, ki služijo vojaški rok v Republiki Sloveniji ali na 5. vojaškem območju. Resnično pripravljenost pristojnih zveznih organov, da vsaj delno ugodijo zahtevam Skupščine Republike Slovenije, pa bo mogoče dokončno oceniti pozitivno šele, če bodo le-ti nadaljevali začetni trend povečevanja deleža vojaških obveznikov, ki bodo služili vojaški rok v Sloveniji in na 5. vojaškem območju oziroma, če bodo dejansko spremenili sedanji način popolnjenja enot JLA kot to predlaga Republika Slovenija.

Ad 5./

Predsednik Predsedstva je Predsedstvo obvestil o tem, da ima vabilo predsednika republike Madžarske za obisk v Budimpešti 7. septembra 1990. Pripravljeni so tudi delovni predlogi za razgovore, pri čemer bo posebej govora o problemih manjšine tako na Madžarskem, kakor v Sloveniji. Predsedstvo je soglašalo s takim obiskom in ocenilo, da je koristen za urejanje odnosov s sosednjo republiko.

V nadaljevanju se je član Predsedstva dr. Dušan Plut obvestil Predsedstvo o razgovoru z delegati Skupščine SAP Kosovo, ki so želeli, da se jim omogoči bivanje v Sloveniji, ker jim grozi pregon na Kosovu oz. v Srbiji zaradi zavzemanja za politične pravice Albancev. Predsedstvo je bilo mnenja, da jim je treba omogočiti bivanje v republici Sloveniji. Predsedstvo je tudi menilo, da član Predsedstva SFRJ iz republike Slovenije dr. Janez Drnovšek na seji Predsedstva SFRJ postavi vprašanje zakaj se je pregon zoper te poslance začel oz. zakaj se je začel v ožji Srbiji to je zunaj pokrajine Kosovo.

Predsednik Predsedstva Milan Kučan je podal kratko informacijo o razgovoru s skupino političnih emigrantov, ki so po vojni prvič obiskali republiko Slovenijo. Poudaril je, da so njihove pismene zahteve, ki so v sredstvih obveščanja bile prikazane tako, kot so jih predstavniki Predsedstva sprejeli, delegati oddali šele na koncu sestanka tako, da o njih sploh ni bilo govora.

Na koncu je predsednik Izvršnega sveta Lojze Peterle predlagal, da se v ustreznem organu sprejme sklep, da naj se iz javnih prostorov, šol ipd. odstranijo Titove slike in kipi, ker sedanja družba ne temelji na njegovih idejah. Predsedstvo te pobude ni sprejelo, ker je ugotovilo, da ni predpisa, ki bi odredil, da se te slike obvezno izobesijo v javnih prostorih in da je stvar prepričanja in odnosa vsakega upravljalca javnih

zgradb, ali te slike ima ali ne.

Generalni sekretar: Peter Šuler

Predsednik: Milan Kučan

Dokument št. 50:¹⁰⁷

Model konfederacije v Jugoslaviji, Predsedstvo Republike Slovenije, predsedstvo Republike Hrvaške, 4. oktober 1990

PRESEDSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE
PRESEDSTVO REPUBLIKE HRVATSKE
Skupna strokovna delovna skupina

MODEL KONFEDERACIJE V JUGOSLAVIJI

Ljubljana, Zagreb
4. oktober 1990

MODEL KONFEDERACIJE V JUGOSLAVIJI

Uvodna pojasnila

Predsedstvo Republike Hrvatske in Predsedstvo Republike Slovenije sta na podlagi dogovora v Predsedstvu SFRJ, julija 1990, v medsebojnem sodelovanju pripravili predlog modela za konfederativno ureditev odnosov med republikami v sedanji SFRJ. V drugih republikah in obeh pokrajinah bi na podlagi istega dogovora v Predsedstvu SFRJ pripravili model sodobne federacije. Po sklepu Predsedstva republike Slovenije in predsedstva republike Hrvatske je osnutek konfederativnega modela pripravila skupina ekspertov obeh predsedstev. Model je pripravljen na podlagi teoretičnih posplošitev primerov konfederacij iz zgodovine in izkušenj Evropske skupnosti.

Možne rešitve, ki se predlagajo v modelu, ne prejudicirajo realnih interesov in dejanskih možnosti republik kot možnih članic konfederalne pogodbe in še posebej ne izhodišč za pogajanja zainteresiranih udeleženk. Konfederalno pogodbo kot akt mednarodnega prava lahko sklepajo samo samostojne, suverene države, torej tiste republike v sedanji SFRJ, ki se kot take konstituirajo na podlagi pravice naroda do samoodločbe, ali ki se odločijo, da se med seboj povežejo v federacijo in preko federacije sklenejo z drugimi samostojnimi državami – dosedanjimi republikami konfederalno pogodbo.

¹⁰⁷ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

Upošteva je različnost interesov, ki jih imajo republike v sedanji SFRJ, in da jim je vsem odprta možnost medsebojne sklenitve konfederalne pogodbe, je model pri posameznih rešitvah pripravljen alternativno v razponu od minimalne do maksimalne stopnje uresničevanja skupnih interesov v okviru konfederalnih odnosov. Seveda pa s tem okvirnim modelom niso izključene še druge možnosti, o katerih bi se kasneje v fazi pogajanj sporazumele posamezne republike. Model je pripomoček za razpravo, posvetovanje in za izdelavo elementov konfederalne pogodbe, o katerih bi bila kasneje pogajanja. Upoštevati je treba, da se konfederalni odnosi lahko v skladu s konfederalno pogodbo in načeli mednarodnega prava urejajo tudi s kasneje sklenjenimi sporazumi med državami – članicami zveze.

Analiza dejanskega stanja in razvojnih možnosti na posameznih področjih in v celoti, v vsaki republiki, mora dati odgovor na vprašanje, ali obstajajo razlogi za odločitev za konfederacijo, oziroma kateri interesi in na kakšen način naj se v njej uresničujejo. Občasna pogajanja in sporazume predstavnikov vlad ter koordinacijo njihovih dejavnosti je mogoče uresničevati v okvirih običajnega mednarodnega sodelovanja in se zato ne morejo šteti za konfederacijo. Konfederacija ima svojo opravičilo le, če imajo njene članice trajnejše interese za skupno urejanje vprašanj, določenih v konfederalni pogodbi, na podlagi vzajemnosti, soglasnega načina odločanja in uveljavljanja tako sprejetih odločitev v vsaki državi članici z ohranitvijo suverenosti vsake države članice.

Temeljna izhodišča

- Bodočo konfederacijo bi tvorila zveza suverernih držav zaradi uresničevanja skupnih ciljev.
- Predpostavka je, da je za konfederacijo osnovan ekonomski interes, t. j. zagotovitev skupnega trga. Skupni interes je tudi vključevanje v evropske integracijske procese.
- Konfederacija mora zagotoviti tudi uresničevanje obrambno-varnostnih interesov, t. j. zavarovanje pred napadom od zunaj oziroma zavarovanje meja vseh držav članic.
- Konfederacija mora zagotoviti enake standarde pri varstvu pravic človeka kot posameznika

in vseh etničnih skupnosti.

- V ta namen lahko prenesejo države članice uresničevanje določenih pristojnosti na konfederalne organe, katerih odločitve se izvršujejo na način, določen s konfederalno pogodbo.
- V ministrskem svetu ni preglasovanja; vse odločitve, razen proceduralnih, se sprejemajo soglasno.
- Zaradi ohranjanja kohezije konfederacije in njene stabilnosti ima osrednje mesto med organi konfederalno sodišče s pristojnostmi po zgledu sodišča evropskih skupnosti v Luksemburgu.
- Konfederacija bi imela tudi izvršno komisijo, katere člani ne bi dobivali navodil za svoje delo od nobene posamezne države članice.
- Konfederacija bi lahko imela predstavniški organ, ki bi lahko sprejemal bodisi samo priporočila ali pa tudi odločitve, kot bi bilo predvideno s pogodbo.
- Tako zamišljena konfederacija bi bila mednarodna organizacija po zgledu Evropske skupnosti.

- Konfederacija mora biti prostovoljna, ne pa vsiljena zveza držav članic.
- Države članice uresničujejo v konfederalnih organih tiste pristojnosti, ki jim jih želijo poveriti in ki jih bodo voljne v dobri veri (bona fide) izvrševati, dokler konfederalna pogodba velja ali dokler kakšna država članica ne izstopi iz zveze.
- Pri določanje ciljev konfederacije bi bilo treba upoštevati možnost, da bi bila konfederacija kot celota sposobna postati članica evropske skupnosti, ker je to želja vseh njenih potencialnih držav članic.

- Konfederalna pogodba bi bila sestavljena iz uvoda (preambule) in naslednjih poglavij: (I) Načela; (II) Članstvo; (III) Pristojnosti; (IV) Organi; (V) Financiranje zveze; (VI) Vprašanja sukcesije; (VII) Uporaba jezika; in (VIII) Prehodne in končne določbe.

Uvod

- V uvodu bi se med drugim potrdila vera v moralne vrednote evropske civilizacije po zgledu na statut Sveta Evrope, obsodil hegemonizem

nad narodi, potrdilo načelo vseh oblik lastnine ter svoboda podjetništva in ustvarjalnosti, vera v skupni gospodarski in socialni napredek in solidarnost ljudi, ohranjanje zunanje varnosti konfederacije in držav članic kot cilj zveze in ustanovitev zveze kot prispevek k evropskih varnosti in integracijskim tokovom.

- V uvodu bi bilo posebej poudarjeno, da gre za združitev "na podlagi neodtujljive in trajne pravice vsakega naroda do samoodločbe, ki vključuje pravico do odcepitve in združitve z drugimi narodi in državami".

I. Načela

V tem poglavju bi se potrdila naslednja načela in obveznosti držav članic zaradi uresničevanja ciljev zveze:

1. Načelo vzajemnega priznavanja in spoštovanja temeljnih pravic vsake države članice do obstoja, neodvisnosti, enakosti, mednarodnega komuniciranja in spoštovanja ter načelo nevmešavanja.

2. Obveznost, da se ne bodo sklepale pogodbe, naperjene zoper zvezo ali v neskladju s to pogodbo ali na škodo drugih držav članic.

3. Obveznost vzajemnega zavarovanja pred zunanjim napadom na zvezo in ustanovitve sistema kolektivne varnosti in skupne obrambe v ta namen.

4. Spoštovanje in izpolnjevanje obveznosti iz evropske konvencije o človekovih pravicah iz leta 1950 in njenih protokolov.

5. Načelo prepovedi diskriminacije državljanov v vseh državah članicah.

6. Obveznost, da države članice priznavajo in spoštujejo v polnem obsegu pravice do enakega postopka, do sodelovanja v političnem odločanju, do jezika in pisave in do kulturnih ustanov vseh etničnih skupin, ki živijo na njihovem območju.

7. Načelo izvršljivosti odločb in drugih posamičnih aktov organov držav članic v drugih državah članicah na podlagi vzajemnosti in po doseženih sporazumih.

8. Svoboda gibanja brez pregledov potnih in drugih listin v katerikoli drugi državi članici ob prepovedi zlorabe te pravice.

9. Svoboda gibanja delovne sile in prepoved diskriminacije med državljanji držav članic glede zaposlovanja, nagrajevanja in drugih pogojev dela.

10. Svoboda ustanavljanja podjetij in podružnic in njihove dejavnosti pod enakimi pogoji na

območju konfederacije.

II. Članstvo

Članice so izvirne članice – pogodbene stranke in članice, ki lahko pristopijo naknadno. Pogoj za sprejem v članstvo je že vzpostavljen demokratičen parlamentarni sistem oblasti na podlagi svobodnih in tajnih volitev ter že zagotovljena lastninska pravica, svoboda podjetništva in sindikalnega združevanja.

Za vstop v članstvo vsake nove države bi bila predvidena sklenitev posebne pogodbe, ki jo morajo ratificirati vse države članice in ta država.

V primere vztrajnega in sistematičnega kršenja obveznosti iz pogodbe sta predvidena suspenz in izključitev iz članstva po presoji konfederalnega sodišča.

III. Pristojnosti

1. Področje ekonomskih odnosov

To področje naj bi bilo ključni del konfederalne pogodbe. Navajamo naslednje možne elemente:

1.1. Carinska unija

Med državami članicami konfederacije ne bi bilo carine, nasproti tretjim državam bi obstajal enak, skupen carinski režim.

1.2. Skupni trg

Območje držav članic konfederacije bi predstavljalo skupni trg. Na skupnem trgu bi bil prost pretok blaga, storitev, kapitala in delovne sile. Pri imigraciji in pridobivanju lastninske pravice na nepremičninah bi imela vsaka država članica pravico do ustreznih ukrepov zaradi zavarovanja legitimnih interesov.

V konfederalni pogodbi bi se morala določiti obveznost držav članic za postopno usklajevanje elementov skupnega trga z normativi in standardi evropske skupnosti,

1.3. Monetarna unija

Države članice imajo v načelu vsaka svojo valuto in usklajujejo tečajno politiko.

1. alternativa

Vsaka država članica ima svojo valuto, s tem da

imajo tudi skupno obračunsko valuto.

2. alternativa

Države članice bi imele skupno valuto in centralno emisijsko banko.

1. 4. Politika temeljne infrastrukture na področju prometa, zvez in energetike ter na področju kmetijstva

1. 4. 1. Glede temeljne infrastrukture na področju prometa, zvez in energetike in na področju kmetijstva članice konfederacije:

- usklajujejo politiko.

Alternativa:

- določajo skupno politiko.

Financiranje se določa po posebnem dogovoru.

1. 4. 2. Na območju konfederacije delujejo usklajeni sistemi v elektrogospodarstvu, železniškem prometu, pošti in telekomunikacijah.

1.5. Pravila o konkurenci

Sestavni del konfederalne pogodbe so antimonopolne določbe, vključno s pravili o konkurenci, preprečevanju dumpinga, preprečevanju dajanja prednosti pri državnih naročilih in o državnih subvencijah v zvezi s tem.

2. Varstvo okolja

Skupna politika varstva okolja je element konfederalne pogodbe. Skupna politika varstva okolja obsega:

- skupne preventivne ukrepe,
- skupne kriterije za odškodnine v primeru onesnaževanja okolja,
- druge ukrepe v skladu s posebno pogodbo.

3. Obramba in varnost – oborožene sile

Upošteva se, da ima vsaka država članica lastne oborožene sile (s tem elementom je upoštevano obdobje pred možno demilitarizacijo):

- je na ravni konfederacije koordinacija in usklajevanje obrambnih priprav; te naloge se lahko organizirajo v okviru ministrskega sveta, ki usklajuje strateška vprašanja, in sveta obrambnih ministrov, ki rešuje konkretne zadeve;
- predsedniki držav članic v primeru agresije tvorijo enotno poveljstvo vseh konfederalnih oboroženih sil, ki vodi obrambo konfederacije ali njenega dela;

- vsaka država članica zagotavlja v konfederaciji dogovorjeno velikost lastnih oboroženih sil in zagotavlja najmanjšo določeno vsoto sredstev za obrambne priprave;

- vsaka država članica samostojno odloča o naravi vojaške službe (poklicna ali obvezniška armada) ter samostojno izvaja vojaško usposabljanje;

- se države članice lahko dogovorijo, da enotno organizirajo določene zvrsti ali rodove oboroženih sil (npr.: letalstvo, protiletalska obramba, mornarica) ter enotno izvajajo usposabljanje pripadnikov teh zvrsti in rodov; v te namene zagotavljajo potrebna proporcionalna sredstva.

1. alternativa

Poleg oboroženih sil, ki jih ima vsaka država članica, ima lahko konfederacija v primeru neposredne vojne nevarnosti ali vojne tudi skupne oborožene sile v obliki kontingentov. Poveljnika imenujejo članice konfederacije soglasno.

2. alternativa

Poleg oboroženih sil, ki jih ima vsaka država članica, ima lahko konfederacija tudi skupne oborožene sile v obliki kontingentov. Poveljnika imenujejo članice konfederacije soglasno.

4. Mednarodni odnosi

4. 1. Skupno urejanje določenih mednarodnih vprašanj

Vsaka država članica konfederacije je poseben subjekt mednarodnega prava, ki samostojno sklepa mednarodne pogodbe. Konfederacija sklepa mednarodne pogodbe v okviru pristojnosti, določenih s konfederalno pogodbo, s predhodnim soglasjem in ob ratifikaciji držav članic.

Države članice lahko pooblastijo konfederacijo, da za posamezne od njih ali za vse sklepa mednarodne pogodbe tudi na področjih izven pristojnosti, določenih s konfederalno pogodbo.

4.2. Diplomatsko zastopanje

Države članice zveze imajo samostojna diplomatska in konzularna ter gospodarska, informativna in turistična predstavništva v tretjih državah, po dogovoru pa imajo lahko tudi skupna predstavništva.

V obsegu pooblastil, določenih s konfederalno pogodbo, ima zveza diplomatske odnose s tretjimi državami in ustreznimi medvladnimi orga-

nizacijami.

4.3. Sodelovanje in usklajevanje zunanje-politične dejavnosti

Konfederalna pogodba lahko predvidi, da:

- države članice medsebojno sodelujejo na področju zunanje-politične dejavnosti,

1. alternativa

- države članice medsebojno sodelujejo na področju zunanje-politične dejavnosti in usklajujejo svoje mednarodno delovanje.

2. alternativa

- države članice določajo načela in način uresničevanja skupne politike mednarodnih odnosov, vključno z ekonomskim področjem in področjem obrambe in varnosti.

5. Življenjski in delovni pogoji prebivalstva

Države članice usklajujejo v okviru zveze ukrepe za izboljševanje življenjskih in delovnih pogojev prebivalstva. V ta namen se lahko ustanovijo skupni skladi.

6. Znanstveno in tehnično raziskovanje in razvoj

Države članice usklajujejo v okviru zveze programe znanstvenega in tehničnega raziskovanja in razvoja.

Opomba:

Naštevanje področij skupnega delovanja ni izčrpano. Za delovanje na nekaterih skupnih področjih bi se sklenili obširnejši dopolnilni protokoli, ki bi tvorili integralno besedilo s konfederalno pogodbo.

IV. Organi konfederacije

1. Glavni organi

Glavni organi so: svetovalni parlament, ministrski svet, izvršna komisija in konfederalno sodišče.

a) Svetovalni parlament

1. V vsaki državi članici državljani volijo z neposrednim in tajnim glasovanjem enako število (npr.: 50) poslancev v svetovalni parlament po enotnem volilnem redu, ki ga določi ministrski

svet.

Alternativa

Predstavnike držav članic delegirajo v svetovalni parlament parlamenti držav članic na podlagi paritete.

2. Svetovalni parlament izvršuje svetovalna in nadzorna pooblastila, predvidena v konfederalni pogodbi.

Alternativa

Svetovalni parlament bi sprejemal tudi odločitve na podlagi predhodnega soglasja držav članic. Te odločitve bi bile podvržene ratifikaciji držav članic.

3. Člani izvršne komisije bi sodelovali na zasedanjih in na lastno zahtevo razpravljali v imenu izvršne komisije. Izvršna komisija bi odgovarjala ustno ali pisno na vprašanja, ki bi ji jih postavljali svetovalni parlament ali poslanci.

4. Ministrski svet bi se obračal na svetovalni parlament v skladu s svojim poslovníkom.

5. Svetovalni parlament bi razpravljal o letnem poročilu, ki bi mu ga predložila izvršna komisija. Razpravljal bi tudi o osnutku proračuna konfederacije za vsako leto.

6. Svetovalni parlament bi lahko z javnim glasovanjem izglasoval nezaupnico izvršni komisiji. Če bi predlog za odpoklic sprejel z dvotretjinsko večino, bi morali člani izvršne komisije kolektivno odstopiti. Še naprej bi opravljali tekoče posle do izvolitve novih članov izvršne komisije.

Alternativa

Konfederacija nima svetovalnega parlamenta.

b) Ministrski svet

1. Ministrski svet bi sestavljali po en predstavnik vsake države članice zveze. Dolžnost predsednika bi opravljal vsak član ministrskega sveta izmenoma šest mesecev po abecednem redu držav članic.

2. Ministrski svet bi sprejemal odločitve o vseh vprašanjih iz konfederalne pogodbe in njenih dodatkov, kjer bi bilo predvideno odločanje. Svet bi lahko prenesel na izvršno komisijo pooblastila za izvrševanje predpisov, ki bi jih izdajal, lahko pa bi nanjo prenesel tudi pristojnost za odločanje z njenega delovnega področja, ki bi jo lahko preklical, kadar bi to štel za potrebno.

Alternativa

Ministrski svet bi izvrševal odločitve svetovalnega parlamenta, ki bi jih sprejele vse države članice konfederacije.

3. Razen glede vprašanj postopka bi ministrski svet sprejemal svoje odločitve soglasno. Vzdr-

ževanje pri glasovanju ne bi preprečilo sprejetja veljavnega sklepa.

4. Ministrski svet bi lahko zahteval od izvršne komisije, da opravi potrebne raziskave zaradi uresničevanja ciljev iz konfederalne pogodbe in da mu predloži primerne predloge. Kadar bi odločal na podlagi teh predlogov izvršne komisije, bi jih lahko spremenil samo s soglasno odločitvijo.

5. Ministrski svet bi opravljal dolžnosti predvidene v 28., 31., 32. in 54. členu evropske konvencije o človekovih pravicah iz leta 1950 glede vsake države članice, ki ni postala stranka te konvencije.

Alternativa

Ta pristojnost bi se izpustila.

c) Izvršna komisija

1. Zaradi ohranitve zveze in uresničevanja ciljev iz pogodbe o konfederaciji bi izvršna komisija skrbela za uporabo določb te pogodbe in njenih dodatkov ter za ukrepe, ki jih sprejmejo ali so jih dolžni sprejeti drugi organi zveze v skladu s to pogodbo.

2. Izvršna komisija bi sprejemala priporočila in dajala mnenja o vprašanjih, ki jih ureja konfederalna pogodba in njeni dodatki, kadar je to izrecno predvideno in kadar bi to štela za potrebno. Imela bi tudi samostojna pooblastila za odločanje, ki bi jih nanjo prenesel ministrski svet.

3. Izvršna komisija bi vsako leto objavila svoje poročilo o delu konfederacije.

4. Izvršno komisijo bi sestavljalo določeno število članov (npr.: 17), ki bi jih sporazumno imenovala vlade držav članic za štiriletni mandat. Ta mandat bi se lahko ponovil. Njeni člani bi bili lahko samo državljani držav članic zveze.

5. Člani izvršne komisije bi opravljali svoje dolžnosti popolnoma neodvisno in v splošnem interesu zveze. Člani ne bi smeli dobivati navodil od katerekoli vlade ali drugega telesa in med trajanjem svojega mandata ne bi smeli opravljati kakšne druge poklicne dejavnosti.

6. Izvršna komisija bi sprejemala odločitve z večino glasov.

7. Ministrski svet in izvršna komisija bi se medsebojno posvetovala in sporazumno določala načine svojega sodelovanja.

d) Konfederalno sodišče

1. Naloga konfederalnega sodišča bi bila varovanje spoštovanja pravic ter razlaga in uporaba konfederalne pogodbe in njenih dodatkov.

2. Konfederalno sodišče bi sestavljalo 15 sod-

nikov, izvoljenih izmed oseb, ki uživajo najvišji moralni ugled in izpolnjujejo pogoje za opravljanje najvišjih sodnih funkcij ali so priznani pravniki – strokovnjaki za mednarodno, ustavno ali upravno pravo.

3. Sodnike bi imenovala sporazumno vlade držav članic za določeno obdobje (npr. 6 let). Po poteku mandata bi se sodniki lahko ponovno imenovali.

4. Če bi kakšna država članica menila, da druga država članica ni izpolnila obveznosti iz konfederalne pogodbe in njenih dodatkov, bi lahko vložila tožbo pri konfederalnem sodišču. Pred vložitvijo tožbe bi zadevo obravnavala izvršna komisija, ki bi dala obrazloženo mnenje, potem ko bi bila seznanjena s stališči obeh strank v sporu. Če bi konfederalno sodišče ugotovilo, da država članica ni izpolnila obveznosti, bi morala ta država sprejeti potrebne ukrepe v skladu s sodbo. Ministrski svet bi skrbel za izvršitev sodbe.

5. Konfederalno sodišče bi nadzorovalo zakonitost aktov ministrskega sveta in izvršne komisije, razen njenih priporočil ali mnenj. Pristojno bi bilo za zadeve, ki bi jih predložile države članice, ministrski svet ali izvršna komisija v primeru nepristojnosti, kršitve bistvenih pravil postopka, kršitve pogodbe ali kateregakoli drugega predpisa v zvezi z njeno uporabo, zlorabe pooblastil, opustitve izdaje potrebnega predpisa ali oprostitev uvedbe predvidenega postopka.

6. Vsaka fizična ali pravna oseba bi prav tako imela pravico vložiti tožbo pri konfederalnem sodišču pod pogoji iz prejšnje točke zoper odločitev ali splošen predpis, ki se nanaša nanjo. Tožba bi se lahko vložila tudi, če kakšen organ konfederacije ne bi sprejel potrebne odločitve.

Alternativa

Ta točka se izpusti.

7. Konfederalno sodišče bi imenovalo posebno komisijo, ki bi opravljala dolžnosti evropske komisije za človekove pravice, predvidene v 20. do 37. in 44. do 48. členu evropske konvencije iz leta 1950. Konfederalno sodišče bi opravljal pristojnosti evropskega sodišča za človekove pravice, določene v 38. do 54. členu evropske konvencije glede vsake države članice zveze, ki še ni postala stranka te konvencije.

Alternativa

Ta točka se izpusti.

8. Vse svoje odločitve bi konfederalno sodišče ali njegovi senati sprejemali z večino glasov navzočih sodnikov. V primeru deljenih glasov bi

bil odločilen glas predsednika ali sodnika, ki ga nadomešča. Sodbe bi bile dokončne in brezprizivne. Sodbe bi morale biti obrazložene, vsak sodnik pa bi imel pravico dodati obrazložitev svojega posebnega ali nasprotnega mnenja.

9. Statut konfederalnega sodišča bi bil sestavni del konfederalne pogodbe. Sodišče bi določilo pravila postopka s svojim poslovníkom.

2. Drugi organi

Odvisno od vsebine skupnih ciljev trajne narave bi se v konfederaciji ustanovili tudi drugi organi in organizacije. Možni so:

- banka za razvoj;
- namenski skladi za dogovorjene projekte;
- zavod za standardizacijo;
- zavod za mere, uteži in plemenite kovine (vse primeroma navedeno).

Alternativa

- centralna emisijska banka.

3. Sedeži konfederalnih organov

- Sedeži organov konfederacije bi bili v različnih mestih po sporazumu vseh držav članic.

Alternativa

- Dejavnosti in zasedanja organov bi se v določenih obdobjih selila v različna mesta.

V vsakem primeru bi vsi organi konfederacije imeli eksteritorialni položaj.

Vsi člani organov in uslužbenci konfederacije bi uživali ustrezne privilegije in imunitete po splošnih načelih mednarodnega prava.

V. Financiranje zveze

1. Vsaka država članica odstopi prostor in stavbe ter financira vzdrževanje in aparat tistega skupnega telesa zveze (svetovadni parlament, ministrski svet, izvršna komisija, skupno poveljstvo, vojaško-politični svet itd.), katerega sedež je na njenem ozemlju.

2. Splošni in skupni stroški delovanja zveze (diplomatska in konzularna predstavništva, skupno poveljstvo, administrativni stroški itd.) kot tudi tisti, ki jih ni mogoče locirati ali se o njih doseže konsenz držav članic, se financirajo s kotizacijo vseh držav članic zveze, ki se določa s kombinacijo družbenega proizvoda na prebivalca (40%), velikosti državnega ozemlja (30%) in števila prebivalstva (30%),

3. Države članice zveze financirajo vzdrževanje tistega dela lastnih oboroženih sil, ki jih postavijo pod skupno poveljstvo zveze, kot tudi stroške njihovega vojaškega angažiranja.

Alternativa

Udeležbo v organih konfederacije bi financirala vsaka država članica zase.

Drugi stroški bi se financirali namensko za vsako institucijo in projekt po dogovoru v obliki kotizacije, Pri tem je možno tudi financiranje za proračunsko leto. Delež kotizacije bi se lahko določil po naslednjih kriterijih:

- vsaka država članica plačuje kotizacijo v enakem deležu;
- projekti na področje prometa, zvez in energije se načeloma financirajo glede na delež projekta v državi članici;
- pri določenih zadevah ali institucijah je mogoče predvideti financiranje:
 - a) glede na koristi države članice;
 - b) glede na ekonomsko moč države članice.

Za nadzor nad prihodki in odhodki konfederacije se lahko ustanovi računsko sodišče (finančno sodišče).

VI. Vprašanja sukcesije

Vsi problemi sukcesije, nastali s preoblikovanjem jugoslovanske federacije v konfederacijo, bi se uredili s sporazumom na podlagi splošno sprejetih načel mednarodnega prava, kodificiranih z večstranskimi konvencijami.

Konfederalna pogodba bi uredila načela sukcesije držav za primer prenehanja članstva kakšne države v konfederaciji.

VII. Uporaba jezikov

V konfederalnih organih in telesih bi bili v uradni rabi jeziki vseh držav članic. V teh jezikih bi se objavljali vsi akti organov konfederacije in sodbe konfederalnega sodišča.

VIII. Prehodne in končne določbe

1. Države članice zveze in stranke te pogodbe bi pogodbo ratificirale in izvajale njene določbe v skladu z njihovimi ustavnimi predpisi. Ratifikacijski instrumenti bi se položili pri vladi ene od

držav članic. Pogodba bi začela veljati med državami, ki bi jo ratificirale, in sicer z dnem izročitve ratifikacijskih instrumentov.

2. Potem ko bi bila ta pogodba v veljavi deset (ali pet?) let ali ob vsakem času po preteke te dobe, bi se države članice zveze na zahtevo katerekoli izmed njih medsebojno posvetovala o

reviziji te pogodbe ali razpustitvi zveze,

3. Odvisno od nadaljnega razvoja in širjenja evropske integracije bi lahko države članice zveze še pred navedenim rokom, posamično ali skupno, po lastni odločitvi ali po odločitvi ministrskega sveta zapustile zvezo ali jo razpustile in zaprosile za sprejem v evropsko skupnost.

*Vitodrag Pukl, France Bučar in Vane Gošnik ob razglasitvi Deklaracije o neodvisnosti
(foto: Tone Stojko; Janez Janša, Premiki, Ljubljana 1992, slikovna priloga)*

V. DO PRAVNE SAMOSTOJNOSTI Z USTAVO, DEKLARACIJO O NEODVISNOSTI ALI PLEBISCITOM?

Opozicijski Zbor za ustavo je imenoval komisijo, sestavljali so jo Tine Hribar, Jože Mencinger, Ivan Svetlik, Janez Šmidovnik, Boris Gaberščik ter koordinatorja France Bučar in Peter Jambrek (s skupino je sicer sodeloval tudi Anton Perenič), ki že od začetka leta 1989 pripravljala osnutek nove ustave in ga končala marca 1990. Ko ga je potrdil Zbor za ustavo, je bil tudi objavljen.¹⁰⁸ "Demosova" ustava, kot so jo neuradno imenovali, ker je postala del Demosovega programa (dejansko je bil krog političnih in drugih organizacij, ki so jo podpirali, širši, saj je bila npr. v Zboru za ustavo tudi ZSMS), je v osnovi izhajala iz pisateljsko-sociološke ustave, vendar je bila dodelana in tudi že v celoti napisana v obliki členov.

Po zamenjavi oblasti se je pri glavnih piscih "Demosove ustave" še okrepilo prepričanje, da bo ustava sprejeta do konca leta 1990. Eden glavnih avtorjev prejšnjih alternativnih ustavnih predlogov France Bučar je postal predsednik parlamenta, tudi drugi pisci ali sodelavci so bili izvoljeni za pomembne funkcije ali pa so bili znotraj Demosa zelo vplivni in so veljali za njegove ideologe (npr. Peter Jambrek, Tine Hribar, Dimitrij Rupel). S skorajšnjim sprejetjem ustave se je v glavnem strinjala tudi nova opozicija, za sprejem ustave pa si je prizadeval tudi novoizvoljeni predsednik predsedstva Milan Kučan.

France Bučar in Milan Kučan sta se dogovorila, naj predlog za pripravo nove ustave izdela skupina strokovnjakov, ki uživa zaupanje tako vladne koalicije kot opozicije. Na sestanku 28. maja 1990 pri predsedniku Kučanu, kjer sta sodelovala tudi Peter Jambrek in Lojze Ude, so opredelili osnovna izhodišča za predlog, med drugim so oblikovali tudi možni načini referenduma: najprej (jeseni 1990) referendum o Sloveniji kot samostojni, mednarodno priznani suvereni državi (v tem primeru bi bila ustava izvedbeni akt referenduma), ali pa (proti koncu leta 1990) referendum o končnem predlogu ustave.¹⁰⁹

Komisija, ki sta jo vodila Peter Jambrek in Lojze

Ude, v njej pa so bili še Ivan Kristan, Anton Perenič, Tine Hribar, Lojze Janko, Tone Jerovšek, Janez Šmidovnik, Matevž Krivic in Miha Ribarič, je nato pripravila osnutek predloga predsedstva za sprejem nove ustave. Besedilo osnutka je predsedstvo sprejelo 25. junija. Še pred sprejemom je predsedstvo na pogovor povabilo predstavnike vseh parlamentarnih strank, ki so predlog ocenili za ustrezen. Skupščina je predlog sprejela 18. julija.

Ker pa so nekatere stranke hotele pospešiti normativno osamosvajanje mimo ustave, je prišlo do predloga, naj skupščina sprejme Deklaracijo o suverenosti države RS. Deklaracija je bila sprejeta 2. julija 1990. Deklaracija ni bila zavezujoč pravni dokument (posamezna določila bi pričela veljati šele, ko bi datume opredelil parlament). Vladi ni nalagala konkretnih ukrepov. Koristila je tako tistim, ki so želeli pospešiti osamosvajanje, ker je pomenila psihološki pritisk, kot tistim, ki so si za primarni cilj najprej postavili druge naloge. Predlagatelji so se zavedali, "da ji ne bi smeli dajati prednosti pred močnejšimi izrazi narodove samoodločbe".¹¹⁰ Z Deklaracijo so skušali opozoriti vlado, naj nezadovoljstva zaradi slabih življenjskih razmer ne opravičuje z osamosvojitvenimi procesi, ampak naj se sama loti racionalizacije in strukturnih sprememb, ki bodo prinesle izboljšanje.

Opozicijski poslanci so zanjo glasovali, da ne bi izgubili simpatij javnosti, sicer pa so jo imeli za še en manifestativni razglas, ki nima velike vrednosti. Vladajoči koaliciji so zamerili, ker ji Deklaracije ni poprej predstavila. Iz enakih razlogov so tudi nekateri člani predsedstva nanjo reagirali jezno, čeprav so tudi oni menili, da se sklada s stališči strank in je logično nadaljevanje vzpostavljanja konfederalnega statusa Slovenije. Raje bi tudi videli, da bi nastala ob sprejetju pobude za začetek nove ustave. Predsedstvu pa se je zdelo problematično določilo o prenehanju dela delegatov v zveznem zboru (določilo je nastalo zaradi prepričanja, da je zvezni zbor izraz nadaljevanja federativnosti, da ga je zato treba "demontirati" in ne privoliti v ponovne volitve,

¹⁰⁸ Demokracija, 10. 4. 1990. Osnutek je objavljen tudi v: Jambrek, Ustavna demokracija, str. 370-392.

¹⁰⁹ Jambrek, Ustavna demokracija, str. 285, 286.

¹¹⁰ Peter Jambrek, Kako do samostojnosti, Demokracija, 10. 7. 1990, str. 6, citirano po: Jambrek, Ustavna demokracija, str. 210.

ker to pomeni štiriletno podaljševanje federacije). France Bučar (ki nad sprejemom Deklaracije tudi sam ni bil navdušen, saj se je zavzemal za miren prehod brez večjih pretresov) je vsebino Deklaracije pojasnjeval s tem, da je bila sprejeta "izrazito emocionalno, nihče se ni spraševal za posledice, to je bil enostavno protest, delovalo je dobesedno eruptivno".¹¹¹

Deklaracija je izzvala ostro reakcijo zveznega predsedstva, ocenilo jo je kot protiustavno dejanje, ki preprečuje razrešitev krize v Jugoslaviji, od slovenske skupščine je zahtevalo, naj jo prekliče, in zagrozilo, da bo uporabilo vsa sredstva za preprečitev njene uresničitve, to pa je zahtevalo tudi od zvezne vlade. Hkrati jo je dalo v presojo zveznemu ustavnemu sodišču. V pismu slovenskemu predsedstvu in v posebni (omiljeni) deklaraciji za javnost se je predsedstvo SFRJ tudi zavzelo za sprejem amandmajev k zvezni ustavi, za pospešeno pripravo zakona o odcepitvi in za pripravo nove ustave SFRJ.

Kljub sprejetju Deklaracije o suverenosti želje po sprejemanju tovrstnih dokumentov niso prenehale, bile pa so predvsem izraz različnih pogledov na to, kako do samostojnosti. Vlada je sredi oktobra (skoraj sočasno s pobudo poslanca socialistične stranke Viktorja Žaklja za razpis plebiscita o samostojni Sloveniji) dobila iz skupščine tudi predlog še ene deklaracije o samostojnosti slovenske države in predlog ustavnega zakona o prenehanju organov federacije v razmerju do države RS, s katerim naj bi slovenski državni organi prevzeli pristojnosti organov federacije. IS je na predlog odgovoril negativno, na seji 25. oktobra je ocenil, "da glede na že sprejete akte in začete postopke v zvezi z uresničevanjem samoodločbe ni neposredne potrebe, da se sprejme deklaracija o samostojnosti slovenske države, ki jo predlagajo delegati. V obstoječi ustavni ureditvi tudi ni podlage za sprejem predlaganega ustavnega zakona o prenehanju pristojnosti organov federacije v razmerju do države Republike Slovenije ter prevzemu in izvrševanju teh pristojnosti s strani organov države Republike Slovenije. Tako odločitev je po mnenju IS skupščine RS možno sprejeti le s spremembo ustave RS. Podlaga za tako odločitev in njeno izvedbo bo dana z novo ustavo RS. Le v primeru skrajne nuje bo potrebno že pred sprejemom nove ustave sprejeti tako odločitev o

spremembi obstoječe ustave, pri čemer bo potrebno ustvariti tudi vse pogoje za izvedbo take odločitve. Taka skrajna nuja po mnenju izvršnega sveta skupščine Republike Slovenije sedaj ni podana."¹¹²

Skupina za pripravo nove ustave, ki jo je imenovala skupščin (strokovni tajnik je postal Miro Cerar,) je medtem nadaljevala z delom. Ker je delala v Podvinu, je osnutek dobil ime "podvinska" ustava.¹¹³ Po dogovoru med pisci ustave, predsednikom skupščine Francetom Bučarjem in predsednikom Demosa Jožetom Pučnikom naj bi ustavo sprejeli do 23. decembra. Ustavna komisija je poleg delovne skupine imenovala še manjšo usklajevalno skupino, v kateri so bili zastopniki najmočnejših parlamentarnih strank in ki je – po pričevanju Tineta Hribarja – z delovno skupino hitro našla skupni jezik. Težave pa so se začele, ko sta o osnutku začeli razpravljati sama ustavna komisija in nato še skupščina.¹¹⁴ Ta je osnutek sicer sprejela, toda z več kot sto amandmaji, na novo pa se je odprla vrsta vprašanj. Znova je postal sporen tudi datum sprejema ustave.

V javni razpravi, ki je sledila – nanjo so močno vplivali strankarski boji pa tudi pritisk Cerkve –, so bili predmet polemik zlasti pojem svetost življenja, lastninske pravice tujcev oz. vprašanje lastnine sploh (njene socialne funkcije), sestava parlamenta (eno- ali dvodomen), vprašanje demilitarizacije, lokalne samouprave, pravice do svobodnega odločanja o rojstvu otroka in še nekatera druga.

Ker ustavna komisija ni mogla doseči konsenza in je osamosvojitveni proces začel zastajati, so Demosovi ideologi začeli iskati rešitev v plebiscitu. Plebiscit kot možna varianta osamosvojitve se je v raznih oblikah pojavil večkrat. Demos ga je predvidel že januarja 1990 v programu, ki je bil objavljen pod naslovom Deklaracija o samoodločbi. Zapisali so: "Svobodne parlamentarne volitve, ki naj bi potekale to pomlad, plebiscit, ki naj bi udejanil narodovo pravico do samoodločbe, ter referendum, ki naj bi določil naravo slovenske države in ustave, pa štejemo za nepo-

¹¹¹ Magnetogram 8. seje predsedstva RS, 3. 7. 1990. Arhiv predsednika Republike Slovenije.

¹¹² Zapisnik 29. seje IS skupščine RS, 24. 10. 1990. Arhiv vlade RS.

¹¹³ Gradiva o nastajanju ustave glej v: Miro Cerar, Gorazd Perenič (ur.) Nastajanje slovenske ustave. Izbor gradiva Komisije za ustavna vprašanja 1990-1991, zv. I – III., Državni zbor Republike Slovenije, Ljubljana 2001.

¹¹⁴ Hribar, Začetek in konec Demosa (objavljeno tudi v: Hribar, Slovenci kot nacija, str. 123).

sredne in nujne pogoje, ki naj omogočijo uresničitev naših vrednot in ciljev."¹¹⁵ Ideja o plebiscitu je bila na Jambrekovo pobudo, obravnavana tudi ob pripravljanju predloga predsedstva za novo slovensko ustavo. V skupščini je plebiscit o samostojnosti in neodvisnosti Slovenije 4. oktobra predlagala opozicijska Socialistična stranka Slovenije (nekdanja SZDL), ki pa ni imela velike politične moči. Njen predlog je bil zavržen, saj so bili vodilni veljaki Demosa tedaj še prepričani, da je osamosvojitve "njihov" projekt in da ga je tako treba tudi izpeljati.

Zaradi nesoglasij v Demosu glede ustave je bil 10. novembra v Poljčah sklican posvet poslancev, na katerega so bili povabljeni tudi Peter Jambrek, Tone Jerovšek in Tine Hribar kot pisci ustave, ki so se že prej dogovorili, da bodo predlagali plebiscit. Ideja o plebiscitu je bila na posvetu po začetnih dvomih sprejeta.¹¹⁶

Na posebnem sestanku poslancev večinske parlamentarne koalicije 10. in 11. novembra so pisci "Demosove" ustave predlagali, naj bi bil plebiscit 23. ali najkasneje 30. decembra. Vprašanje na glasovalnem lističu naj bi se glasilo: "Ali naj postane Slovenija na dan tega plebiscita neodvisna in suverena država, ki ni združena v SFRJ?"¹¹⁷

Po mnenju predlagateljev naj bi se pogajanja z jugoslovanskimi oblastmi in jugoslovanskimi republikami o bodoči ureditvi odnosov začela takoj, ko bi se državljani Slovenije izrekli za neodvisnost. Pogajali naj bi se o osamosvojitvi NB Slovenije, vpeljavi denarne enote, vzpostavitvi diplomatske službe, o razpustitvi JLA v Sloveniji in preoblikovanju TO Slovenije v slovensko vojsko, ustanovitvi ključnih državnih organov v Sloveniji. Nova slovenska ustava naj bi bila sprejeta do februarja ali marca 1991. Tako naj bi bila vzpostavljena efektivna oblast najkasneje v šestih mesecih po razglasitvi rezultatov plebiscita, nove volitve naj bi bile spomladi 1992. Takoj bi si morali začeti tudi prizadevati za mednarodno priznanje Slovenije. Ker je bilo slovensko gospodarstvo v precejšnji krizi in ker

tedanja vlada naj ne bi bila dovolj učinkovita za izvedbo osamosvojitve v predlaganem kratkem času, naj bi sestavili vlado narodne enotnosti, ki bi izpeljala osamosvojitve.

Predlog za plebiscit je že v vladajoči koaliciji naletel na različne odmeve, vendar je predlagateljem uspelo prepričati večino strankarskih voditeljev. Ugovarjali so zlasti desno usmerjeni nacionalisti, ki so se bali negativnega izida plebiscita, saj so menili, da slovenski narod še ni dovolj zrel za tako odločitev. Po njihovem mnenju naj bi osamosvojitve izpeljala vladajoča elita, ne da bi preverila, ali ima za to večinsko podporo prebivalstva ali ne.

Predlog je nato postal javen, vlada je pripravila osnutek zakona, vladajoča koalicija pa se je o izvedbi in vsebini plebiscita začela pogajati z opozicijo. Opozicijske stranke, zlasti bivši komunisti in bivša mladinska organizacija, plebiscita sprva niso želele. Vladajoči koaliciji so očitale, da je odločitev o plebiscitu sprejela sama in da je celo določila datum,¹¹⁸ da torej "strankarski parlament" diktira pogoje "pravemu parlamentu". Ker je grozila nevarnost političnega razcepa, je posredovalno vlogo prevzel predsednik predsedstva Milan Kučan, ki je v ta namen sklical več sestankov, na katere so bili povabljeni strankarski prvaki.¹¹⁹ Na sestanku predstavnikov parlamentarnih strank 14. novembra so se načelno dogovorili o izvedbi plebiscita. O konkretnih razhajanjih se predstavniki strank pogovarjali deloma neposredno, deloma pa prek poslanskih klubov in ustavne komisije v skupščini, ki je o plebiscitu (osnutku zakona, ki ga je pripravila vlada) razpravljala štirikrat (13., 21. in 23. novembra ter 6. decembra, tik pred sejo vseh treh zborov skupščine, ki je potem istega dne tudi sprejel zakon o plebiscitu).

Slovensko vodstvo je z vsebino plebiscita seznanilo tudi predstavnike Hrvaške.¹²⁰

Vlada, ki bi bila najbolj odgovorna za izvedbo

¹¹⁸ Datum – 23. december, ko naj bi bila po prvotnih predvidevanjih sprejeta nova ustava – je po Demosovem posvetu v Poljčah v javnosti vnaprej napovedal predsednik Demosa Jože Pučnik.

¹¹⁹ V arhivu predsedstva RS je ohranjenih nekaj zapisnikov teh sestankov, vzdušje, v katerem so potekali, pa je opisal tedanji sekretar vlade Aleš Čerin v: Vsi moji predsedniki, str. 267-276.

¹²⁰ Hrvaška in Slovenija sta tedaj še tesno sodelovali in usklajevali politiko do federacije, hrvaški predsednik Franjo Tuđman pa je bil užaljen, ker ga slovenski predstavniki o predlogu za plebiscit niso obvestili, še preden je prišel v javnost.

¹¹⁵ Deklaracijo o samoodločbi sta napisala Peter Jambrek in Dimitrij Rupel, objavljena je bila v Delu (18. 1. 1990, str. 3), v Novi reviji (letnik 9, št. 95, 1990, str. 244-246) ter v: Jambrek, Ustavna demokracija, str. 196-201.

¹¹⁶ O podrobnostih in ozadjih sestanka v Poljčah in sprejema ideje o plebiscitu gl.: Hribar, Začetek in konec Demosa; isti, Slovenci kot nacija, str. 131-133; Jambrek, Ustavna demokracija, str. 213-221.

¹¹⁷ Dana je bila tudi alternativa "na dan razglasitve nove slovenske ustave".

plebiscita, je pri pripravi zakona skušala pridobiti čim več manevrskega prostora, kar je pomenilo čim manj obvezujoče vprašanje na glasovalnem lističu in čim bolj široko interpretacijo zakona.

Prvotno inačico zakona o plebiscitu, ki ga je pripravila vlada, je ustavna komisija skupščine na seji 13. novembra zavrnila, češ da je premalo dodelan. Neenotnost med strankami (deloma tudi v vladajoči koaliciji) in v javnosti se je kazala zlasti ob tehle vprašanjih:

a) ali je plebiscit sploh potreben (argument, da se da osamosvojitve izpeljati tudi s sprejetjem ustave oz. zgolj s spreminjanjem zakonodaje oz. doslednim uresničevanjem že sprejetih osamosvojitvenih zakonov);

b) če je potreben, kdaj ga izpeljati (nekateri so menili, da je predlagani 23. december prezgoden, in zahtevali, naj vlada prej pripravi analizo vzrokov za plebiscit, pa tudi posledic, zlasti za ekonomski, vojaški in mednarodni položaj Slovenije; opozarjali so na neugodne mednarodne okoliščine, saj so prav takrat potekale priprave na konferenco KEVS v Parizu, mednarodni dejavniki pa so bili dezintegraciji Jugoslavije izrazito nenaklonjeni in so Slovenijo tudi svarili pred enostranskimi koraki; opozicija je še posebej menila, da je treba počakati na izid večstrankarskih volitev v drugih jugoslovanskih republikah januarja 1991, se potem z njimi pogajati o bodoči konfederalni ureditvi Jugoslavije in šele če ta pogajanja ne bi bila uspešna, izvesti plebiscit; zato so predlagali kasnejši datum plebiscita – od februarja dalje; predsednik države je menil, da je plebiscit mogoče odlagati najdlje do konca januarja, saj se bo tedaj že videlo, ali je Slovenija zmožna doseči konsenz z drugimi republikami, s tem pa so se strinjali tudi predstavniki Demosa);

c) kateri zakoni naj se sprejmejo pred izvedbo plebiscita (šlo je predvsem za zakon o državljanstvu, na osnovi katerega naj bi plebiscit sploh izvedli; ugovor proti zakonu je bil, da država de facto sploh še ne obstaja in da torej zakona ni mogoče sprejeti "vnaprej"; – plebiscit je bil potem izveden na podlagi volilnih seznamov, tako kot prve demokratične volitve);

č) kakšen naj bo rok za uresničitev plebiscitarne odločitve (nekateri so menili, da roka ni treba določiti, pač pa naj vlada in parlament ravnata po lastni presoji; drugi so menili, da je to zavajajoče in nejasno in da pomeni odlaganje

osamosvojitve; najradikalnejši so bili za uresničitev na dan plebiscita; nekateri pa so bili za to, da se plebiscit uresniči s sprejemom ustave; – nazadnje je bila sprejeta odločitev, da se določi konkreten datum, ta pa je določal, da mora biti samostojnost uresničena šest mesecev po plebiscitu);

d) kateri rezultat naj zadošča za uspeh plebiscita (precej politikov je menilo, da zadostuje samo večina od tistih, ki se bodo plebiscita udeležili; nekateri so menili, da večina udeležencev v primeru, če bi bila udeležba na volitvah več kot 50-odstotna; opozicija in predsedstvo države pa sta menila, da je tudi to premalo prepričljivo in da bo plebiscit uspešen le, če bo za glasovala večina vseh volilnih upravičencev);

e) kaj naj bo zapisano na glasovalnem lističu (samo vprašanje "Ali ste za samostojno in neodvisno Slovenijo?", ali pa konkretnejše, ki bi npr. zahtevalo odločitev glede državne ureditve – federacija v sedanji obliki, ali konfederacija, ali pa samostojna Slovenija brez povezave z drugimi jugoslovanskimi republikami).

Po intenzivnih strankarskih pogajanjih in razpravah v poslanskih klubih je bil na drugi seji ustavne komisije 21. novembra dosežen konsenz o vsebini zakona oz. o možnih variantah. Vprašanje na glasovalnem lističu naj bi se po prvi varianti glasilo: "Ali naj Republika Slovenija postane neodvisna država?", po drugi pa naj bi bilo v oklepaju dodano še: "Ali naj se Republika Slovenija izloči iz SFRJ?"

Ustavna komisija je tudi pri uspešnosti referendumu dopuščala dve varianti: po prvi naj bi bil referendum uspešen, če bi pozitivno glasovala večina tistih, ki so prišli na volišče in glasovali, po drugi, če bi glasovala večina vseh glasovalnih upravičencev.

O osnutku zakona so 21. novembra razpravljali vsi trije skupščinski zbori. Na osnovi njihovih pripomb je ustavna komisija 23. novembra sprejela nov osnutek zakona, v katerem je ostala prva verzija vprašanja, torej "Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?" (predlagatelji so menili, da odločitev za samostojnost dopušča možnost bodisi za konfederacijo z drugimi jugoslovanskimi republikami, bodisi za popolno samostojnost, če pogajanja o konfederaciji ne bi bila uspešna, bodisi za kakršnekoli druge povezave, hkrati pa daje dovolj manevrskega prostora za postopno uresničitev samostojnosti).

V posebnem razglasu naj bi parlament državljanom Slovenije povedal, o čem glasujejo. Različic pojasnila je bilo več, v končni verziji razglasa vsem volivcem je bilo zapisano, da bo odločitev za samostojno in neodvisno državo Republiko Slovenijo sprejeta, če bo zanjo glasovala večina vseh volivcev; da Slovenija kot samostojna država ne bo več združena v zvezno državo SFRJ; da se postopna uveljavitev statusa Slovenije uredi z ustavnim aktom za izvedbo ustavne odločitve, sprejete na plebiscitu, z novo ustavo in ustavnim zakonom za uvedbo ustave; da bo Slovenija kot samostojna in neodvisna država lahko sklepala meddržavne pogodbe – vključno s konfederalno pogodbo – z državami drugih jugoslovanskih narodov; da bo na plebiscitu sprejeta odločitev zavezovala skupščino, da v šestih mesecih sprejme vse akte in ukrepe, potrebne za to, da Slovenija prevzame izvrševanje pravic, ki jih je bila prenesla na organe SFRJ, in da hkrati začne pogajanja z drugimi republikami o pravnem nasledstvu SFRJ in o bodoči ureditvi medsebojnih odnosov po načelih mednarodnega prava.

Glede uspeha referendumu je ustavna komisija menila, da zanj zadostuje večina vseh glasovalnih upravičencev, ki so glasovali, vendar so nekateri člani ustavne komisije zahtevali amandma, v katerem bi bilo zapisano, da je plebiscit uspešen, če zanj glasuje 51 odstotkov vseh glasovalnih upravičencev. To so argumentirali s tem, da bi le tak rezultat dal plebiscitu kreditibilnost tudi v tujini.

Vprašanje, kolikšna udeležba zadostuje za uspeh referendumu, je torej ostalo še odprto. Dolgo časa je bil sporen tudi datum plebiscita, saj so po podatkih, ki so jih imeli politiki, turistične agencije prodale veliko aranžmajev za božične in novoletne praznike, in so se bali, da bo zaradi tega udeležba na plebiscitu nizka.

Stranke so se o teh vprašanjih še pogajale in nazadnje tik pred sejo parlamenta 6. decembra dosegle in podpisale sporazum, ki ga je predlagala in zanj napisala prvi osnutek Spomenka Hribar. O sporazumu je predsednik ustavne komisije poročal ustno, objavljen pa je bil teden dni kasneje (11. decembra) v skupščinskem Poročevalcu skupaj z drugimi plebiscitnimi dokumenti.

Ko so stranke sprejele predlog sporazuma, je ustavna komisija sprejela tudi prečiščen predlog zakona o plebiscitu. Obenem je sprejela tudi predlog predsedstva, vlade in dveh poslanskih

klubov, po katerem bi bil referendum uspešen, če bi zanj glasovala večina vseh glasovalnih upravičencev.

Na seji vseh treh zborov skupščine 6. decembra je bil poleg zakona o plebiscitu sprejet tudi razglas državljanom Republike Slovenije (vsem volivcem) v zvezi s plebiscitom. Poslanci so obenem prejeli poročilo vlade z naslovom Osamosvajanje Slovenije, ki je govorilo o pomenu in namenu plebiscita, posameznih vidikih osamosvajanja (gospodarstvo, mednarodni vidik, družbene dejavnosti, manjšine, nacionalna varnost) in o aktivnostih po plebiscitu.

Sprejeti sta bili tudi Deklaracija o spoštovanju temeljnih konvencij Sveta Evrope, s čimer je Slovenija želela izraziti, da bo po izvedbi plebiscita in uresničitvi samostojnosti spoštovala človekove pravice in da želi postati članica Sveta Evrope, in pa Izjava o dobrih namelih, ki jo je predlagalo predsedstvo. V njem je slovenska država zagotavljala manjšinama in pripadnikom drugih narodnosti s stalnim bivališčem v Sloveniji vse z ustavo določene pravice in pravico do vsestranskega kulturnega in jezikovnega razvoja ter možnost, da lahko pridobijo državljanstvo, če to želijo. Izraženo je bilo tudi stališče, da vzpostavitev samostojne države ni usmerjena zoper nikogar v Jugoslaviji in ponudba za konfederalno ureditev, s čimer naj bi Slovenija prevzemala svoj delež odgovornosti za demokratizacijo na celotnem območju Jugoslavije.

Na isti seji vseh treh zborov skupščine je bil sprejet še predlog, da bo Slovenija na plebiscit povabila mednarodne opazovalce. (Ker so ES, ZDA in druge pomembne države imele negativen odnos do plebiscita, se ga uradni predstavniki mednarodnih institucij in posameznih držav niso udeležili.)

Zakon o plebiscitu je bil sprejet z 203 glasovi za, nobenim proti in s štirimi vzdržanimi. Pred glasovanjem pa so posamezni poslanci iz desničarskih vrst, čeprav so njihove stranke podpisale sporazum, še skušali spremeniti sklep, da je plebiscit uspešen le, če glasuje za večina vseh volilnih upravičencev. Pri tem so kritizirali opozicijske stranke, češ da so z vztrajanjem pri tako visoki zahtevi želele plebiscit izničiti. Plebiscit je kritiziral tudi poslanec JLA Milan Aksentijević (po rodu Srb), ki je za prebivalce drugih republik, živeče v Sloveniji (večinoma ekonomske emigrante iz obdobja po drugi svetovni vojni,

nacionalno mešane in razpršene po raznih industrijskih središčih), zahteval enak status, kot sta ga uživali avtohtoni (in že stoletja strnjeno naseljeni) madžarska in italijanska manjšina. Njegov predlog je bil zavržen, plebiscit pa je kljub temu uspel, saj se je glasovanja udeležilo 93,2 odstotka volilnih upravičencev, od katerih jih je za samostojnost glasovalo 88,2 odstotka.

Presoja, da bo ustavnopravno osamosvojitvev moč hitreje in laže doseči s plebiscitom kot s sprejetjem nove ustave, se je izkazala kot pravilna, saj so politične turbulence znotraj Demosa in na slovenskem političnem prizorišču še naprej zavirale sprejem nove ustave. Ustava je bila – sicer z mnogimi popravki, a v temeljih še vedno kot "podvinska ustava" – sprejeta šele po osamosvojitvi, 23. decembra 1991, torej v času, ko je Slovenija že imela tudi mednarodno državno težo, saj je bilo znano, da jo bo januarja 1992 priznala ES.

Dokument št. 51:¹²¹

Predlog Predsedstva Republike Slovenije, da se začne postopek za sprejem ustave Republike Slovenije

PREDSIEDSTVO
REPUBLIKE SLOVENIJE
PREDSIEDNIK

Številka: 011-6/90
Datum: 27. 6. 1990

PREDSIEDNIKU SKUPŠČINE
REPUBLIKE Slovenije
Ljubljana

V zvezi s prvim odstavkom 54. člena Poslovnika o delu Predsedstva Socialistične republike Slovenije vam pošiljam predlog, da se začne postopek za sprejem ustave republike Slovenije, ki ga je sprejelo Predsedstvo republike Slovenije na seji dne 25. junija 1990.

Milan KUČAN

¹²¹ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

Priloge: 1

PREDSIEDSTVO
REPUBLIKE SLOVENIJE

Številka: 011-6/90

Ljubljana, dne 25. junija 1990

SKUPŠČINA REPUBLIKE SLOVENIJE
LJUBLJANA

V Sloveniji je doseženo soglasje o potrebi po takšni ustavni ureditvi Republike Slovenije, ki bo temeljila na suverenosti in samostojnosti slovenske države, na pravici naroda do samoodločbe, parlamentarni demokraciji, političnem pluralizmu in enakopravnosti vseh oblik lastnine in ki bo na kar najvišji ravni uveljavila temeljne pravice človeka in državljana. Nova slovenska ustava naj torej predstavlja temeljni pravni akt sodobne parlamentarne republike.

Ustavna ureditev države, njenih notranjih in zunanjih odnosov, je najpomembnejši način uporabe temeljne pravice naroda do samoodločbe. Slovenska ustava naj bo zato izraz, v celoti in samo, duhovne in politične volje ter demokratičnega soglasja slovenskega naroda in vseh državljanov Republike Slovenije.

Ker sedanja ustavna ureditev Slovenije na temelju Ustave iz leta 1974 in 95-ih ustavnih amandmajev, sprejetih v letih 1981, 1989 in 1990 ne ustrezajo več tem zahtevam slovenske ustavnosti, je Predsedstvo Republike Slovenije na 7. seji dne 25. junija 1990 na osnovi 1. točke LXXXVIII amandmaja k Ustavi Republike Slovenije sklenilo dati Skupščini Republike Slovenije.

PREDLOG, DA SE ZAČNE POSTOPEK ZA SPREMEMBO USTAVE REPUBLIKE SLOVENIJE S SPREJEMOM NOVE USTAVE.

I.

1. Marčna revolucija leta 1848 je močno spodbudila težnje Slovencev kot izoblikovanega evropskega naroda po upravnih strnitvi narodnega ozemlja, po samostojnem gospodarskem in političnem razvoju in po lastni državni obliki, ki je bila izražena v geslu o Zedinjeni Sloveniji.

Tudi Majniška deklaracija Jugoslovanskega kluba iz leta 1917 je zahtevala, da naj bo Slovincem

zagotovljeno tako "državno telo, ki bodi prosto vsakega narodnega gospostva tujcev in zgrajeno na demokratičnem temelju." Tej Deklaraciji je dne 29. 10. 1918. sledila ustanovitev Države narodnega sveta Slovencev, Hrvatov in Srbov, v njej je imela Slovenija položaj federalne države z lastno narodno vlado.

V usodnem času vojne zasedbe Slovenije in narodnoosvobodilnega boja je Osvobodilna fronta Slovenskega naroda konec leta 1941 sprejela slovesno obljubo, da bo "po svoji narodni osvoboditvi o notranji ureditvi Združene Slovenije in o svojih zunanjih odnosih odločal slovenski narod sam."

V skladu s tem političnim programom je bila najprej dograjena slovenska narodna država, katere prvi parlament, oblikovan v razmerah vojne okupacije – Zbor odposlancev slovenskega naroda, od 1. do 3. oktobra 1943 v Kočevju – je pooblastil svojo delegacijo, da se z drugimi jugoslovanskimi narodi sporazume o ustanovitvi Demokratične federativne Jugoslavije. Ta sporazum je s posebno deklaracijo potrdilo prvo zasedanje slovenskega narodnoosvobodilnega odbora 20. februarja 1944 v Črnomlju. S tem je uveljavilo tako sosledje državotvornih dejanj, po katerem je slovenska država izvirna, federacija pa svobodno dogovorjena in izvedena državna tvorba. Kasnejši razvoj jugoslovanske federacije, zasnovane kot demokratične federativne države enakopravnih narodov s prvinami konfederacije, pa je dejansko šel v smeri centralizacije; potek stvari je bil posledica odločilnega ideološkega vpliva na državno oblast, ki ga je izvajala na demokratičnem centralizmu zasnovana monopolna partija.

V zadnjih nekaj letih je dobilo množično podporo slovenske javnosti nekaj temeljnih politično programskih dokumentov ustavotvorne narave, od katerih imata še poseben pomen Majniška deklaracija in Temeljna listina Slovenije iz leta 1989. Vzporedno so bili oblikovani amandmaji k slovenski ustavi, sprejeti konec lanskega in v začetku letošnjega leta. Na tej osnovi je Skupščina Republike Slovenije sprejela Deklaracijo o urejanju razmerij, ki imajo splošen pomen za Republiko Slovenijo.

Na volitvah v Skupščino in Predsedstvo Republike Slovenije aprila 1990 so slovenski narod in državljani Slovenije jasno izrazili svojo voljo, da žive v samostojni in suvereni slovenski državi in da sami odločajo o njenem položaju v skupnosti

jugoslovanskih narodov in v mednarodni skupnosti. V skupščino so namreč izvolili poslance političnih strank, ki so se v svojih programih zavzele za osamosvojitve Slovenije v suvereno državo z demokratično politično in gospodarsko ureditvijo.

2. Da bi vse to uveljavili in ustavnopravno zavarovali, je potrebno z novo ustavo oblikovati Republiko Slovenijo kot suvereno državo z vsemi atributi dejanske oblasti na lastnem ozemlju s polno mednarodno pravno subjektiviteto. Se pravi, da mora ustava določiti, da je v pristojnosti republike tudi urejanje in zagotavljanje varnosti in obrambe države, njenih mednarodnih odnosov, političnega in gospodarskega sistema, temeljnih človekovih pravic in svoboščin, lastninskih razmerij in drugih za samostojno državo pomembnih zadev.

Tako izhodišče pomeni ustavno izvedbo načela glede samoodločbe, kakor ga opredeljujejo Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah iz leta 1966, Sklepna listina Helsinške konference iz leta 1975 ter veljavni ustavi Jugoslavije in Slovenije. Po tem načelu ima slovenski narod neodtujljivo in trajno pravico, da popolnoma svobodno, kadarkoli in kakor želi, določa svoj notranji in zunanji položaj brez vmešavanja od zunaj in da po svoji volji uresničuje svoj politični, gospodarski, družbeni in kulturni razvoj.

Svobodno določanje političnega statusa slovenskega naroda in njegove države je osnova za uveljavitev samostojnosti Slovenije in za odločanje o njenih morebitnih povezavah z drugimi jugoslovanskimi narodi in njihovimi državami – bodisi v konfederativno zvezo povsem suverenih držav bodisi v državno skupnost, v kateri bi bil Sloveniji zagotovljen konfederalni položaj. Takšen položaj bo slovenski državi omogočal suvereno odločanje o vseh mednarodnih povezavah z drugimi državami in mednarodnimi organizacijami.

3. Ustava kot najvišji pravni akt mora odraziti obstoječo duhovno in politično kulturo ter demokratično soglasje naroda. Ima zlasti dve temeljni nalogi.

Po eni strani naj oblikuje državo in določa njeno ureditev, po drugi strani pa naj opredeljuje pravice in svoboščine človeka in državljana v razmerju do te oblasti in do njenih organov. Ureja naj temelje socialnih, ekonomskih in kulturnih razmerij med ljudmi; ta razmerja naj bodo v na-

čelu področje družbene samoorganizacije in samoregulacije in ne ideoloških vrednot ali ciljev in prvin političnih programov.

Slovenska ustava naj temelji na obče priznanih ustavnopolitičnih vrednotah, kot so pravna enakost vseh ljudi in njihovih združenj, pravna država, pluralistična parlamentarna demokracija, delitev oblastnih funkcij na zakonodajno, izvršno in sodno, samostojnost in samourejanje gospodarskih organizacij, socialna funkcija lastnine in pluralizem njenih oblik; vloga sodobne socialne države in lokalna samouprava.

II.

1. Na začetku ustave velja zapisati uvodno besedilo, ki naj uvede normativni del ter ga legitimira na osnovi temeljnih socialnih in kulturnih vrednot, ustavne tradicije in novih znamenj časa. Izhaja naj iz sodobnega razumevanja življenja, kar pomeni, da človek ni gospodar, ampak dedič življenja. Pomeni tudi, da imajo človekove pravice svoje naravne meje ter da varstvo naravnega okolja in kulturne dediščine ni le državljanska pravica ampak je tudi dolžnost vseh in vsakogar. Na ravni posameznika se sodobno razumevanje življenja izraža skozi dostojanstvo človeka kot naravnega, družbenega in duhovnega bitja. Ustava naj izhaja tudi od temeljnih pravic in svoboščin, temeljne pravice naroda do samoodločbe in od dejstva, da smo Slovenci z lastnimi močmi izoblikovali svojo narodno samobitnost in uveljavili svojo državnost.

2. V temeljne določbe sodijo jasno izražena ustavna določila normativne narave o nacionalnem značaju in osnovi slovenske države, o njeni demokratični ureditvi, o državnih simbolih in o varovanju naravne in kulturne dediščine.

3. Nova slovenska ustava mora izhajati z ravni varovanja temeljnih pravic človeka in državljana, ki jo je že dosegla dosedanja ustavna ureditev, vključno z vsemi že uveljavljenimi socialno-ekonomskimi pravicami. Uveljaviti pa kaže tudi nekatere nove posamične in kolektivne pravice, ki se v zadnjem času oblikujejo z mednarodnimi pakti. To so zlasti pravica do varstva kulturne in naravne dediščine, pravica do ustvarjanja in delovanja, pravica do miru, do razorožitve in razvoja.

Ustavnopravno je treba varovati pravice narodnostnih manjšin v Sloveniji in opredeliti odgovornost slovenske države za Slovence v zamej-

stvu in v tujini.

Golo naštevaje pravic začne sčasoma ovirati njihov nadaljnji razvoj. Zato bi veljalo v ustavo zapisati tudi splošno določbo o varstvu človekove osebnosti, ki bo omogočala širjenje pravic in svoboščin.

Treba je določiti, da se ustavne pravice in svoboščine uresničujejo na osnovi same ustave.

Ustava naj zagotovi pravno varstvo vseh temeljnih pravic in svoboščin. V ta namen naj bodo, poleg že uveljavljenega varstva pred rednimi sodišči, predvidene tudi druge ustrezne oblike, kot so varstvo posamičnih pravic pred ustavnim sodiščem in druge v svetu uveljavljene ustanove.

Omejevanje pravic in svoboščin naj bo dovoljeno le na osnovi ustave, kadar to terjajo pravice drugih ali kadar je to potrebno zaradi izjemne in splošne nevarnosti, ki ogroža obstoj države. V zadnjem primeru naj bo dovoljeno omejevati pravice le za določen čas. Z ustavo pa je treba opredeliti tiste pravice in svoboščine, ki jih ni mogoče omejiti niti za določen čas.

4. V ustavo naj sodi le nekaj temeljnih določb o gospodarskem sistemu. Določijo naj, da država varuje vse oblike lastnine ter da so gospodarski subjekti pri svojem nastopanju na trgu docela samostojni. Naloga države je predvsem, da ustvarja možnosti za svobodno konkurenco gospodarskih subjektov na trgu, preprečuje monopole, vpliva na gospodarski razvoj ter ureja gospodarsko infrastrukturo in javne službe. Z ustavo je treba opredeliti tudi temeljne socialne funkcije države in omejiti lastnino z določbami o varstvu naravne in kulturne dediščine.

5. Vsa državna ureditev naj temelji na parlamentarni obliki oblasti. Parlament se oblikuje na osnovi ustavne pravice do svobode združevanja in na osnovi neposrednih, splošnih in tajnih volitev.

S sestavo parlamenta je treba zagotoviti, da bodo v njem zastopani splošni interesi državljanov ter posebni interesi socialnih, gospodarskih, kulturnih in drugih skupin ter ustanov. Izvršno oblast ima vlada, ki je v okviru svojih pristojnosti samostojna in odgovorna parlamentu. Ministri v vladi so zadolženi za posamezne resorje in vodijo upravne organe.

Pooblastila vlade naj bodo določena v skladu s temeljnim načelom o delitvi zakonodajne in izvršilne funkcije. Pri tem velja načelo, da je sleherno pravico, dolžnost ali prepoved mogoče določiti le z zakonom.

S posebnimi ustavnimi določili je treba zagotoviti neodvisnost in samostojnost sodstva in sodnikov. Z novo ustavo je treba uvesti institucijo predsednika republike kot individualnega voditelja države. Predsednik republike predstavlja državo in je obenem vrhovni poveljnik njenih oboroženih sil.

Izredne razmere naj razglašča parlament.

6. Z ustavo je treba opredeliti oblike lokalne samouprave prebivalcev posamičnih območij oziroma naselij.

V pristojnosti tovrstnih organov sodi predvsem urejanje in upravljanje zadev, ki posegajo v korist in pravice prebivalcev na njihovih območjih.

Z ustavo velja tudi omogočiti ustanavljanje samoupravnih skupnosti, ki služijo samostojnemu urejanju in zadovoljevanju nekaterih skupnih potreb državljanov. Tem skupnostim lahko država zaupa tudi opravljanje določenih javnih pooblastil.

7. Z ustavo naj bo omogočena tudi neposredna ljudska pobuda za predlaganje zakonov. Parlament naj bi dal na svoj dnevni red predlog splošnega akta ali zakona, če bi ga predlagalo določeno število državljanov. Če pa bi parlament tak predlog zavrnil, bi moral biti o predlogu zakona izveden referendum.

O posameznih vprašanjih naj ima pravico razpisati referendum parlament sam, vendar pa ga mora razpisati tudi na predlog predsednika republike ali na zahtevo določenega števila državljanov.

Ustavno sodišče naj dobi možnost odločanja glede kršitve posamičnih ustavnih pravic in svoboščin.

Glede na predlagano zgradbo slovenske ustave, ki naj opredeljuje le temeljne pravice in svoboščine in državno ureditev, bo treba vlogo ustavnega sodišča dodatno poudariti in okrepiti, tako da bo postalo samostojen ustvarjalec ustavne ureditve.

8. V prehodnih in končnih določbah ustave je treba opredeliti načine in roke za njeno uveljavitev. Vsebujejo naj tudi pooblastila parlamentu, da sprejme ustrezne akte, s katerimi bi bila udejanjena nova ustavna ureditev, ter čas in smernice za sprejem takšnih predpisov.

Dokument št. 52:¹²²

Deklaracija o suverenosti države Republike Slovenije

Skladno z voljo vseh političnih strank in poslanskih skupin, ki so zastopane v Skupščini Republike Slovenije, je Skupščina Republike Slovenije na skupni seji zborov dne 2. julija 1990 sprejela in razglasila "Deklaracijo o suverenosti države Republike Slovenije"

1. člen

Izhajajoč iz pravice slovenskega naroda do samoodločbe in v skladu z X., XI., LXXII. in XCII. amandmajem k ustavi Republike Slovenije ter z določbami Mednarodnega pakta o državljskih in političnih pravicah razglašča Skupščina Republike Slovenije suverenost Republike Slovenije.

2. člen

Politični, gospodarski in pravni sistem Republike Slovenije temelji na ustavi in zakonih Republike Slovenije. Ustava SFRJ, zvezni zakoni in drugi zvezni predpisi veljajo na območju Republike Slovenije, če ni to v nasprotju z ustavo in zakoni Republike Slovenije.

3. člen

V skladu z načelom državne suverenosti in z načelom primarnosti ustave in zakonov Republike Slovenije morajo republiški organi in organizacije zagotavljati, da bodo tudi vsi zvezni zakoni in organizacije na območju Republike Slovenije poslovali v skladu s pravnim redom v Republiki Sloveniji.

4. člen

Skupščina Republike Slovenije z ustavnim zakonom določa, kateri zvezni predpisi se na območju Republike Slovenije ne uporabljajo, ker so v nasprotju z njeno ustavo in zakoni. Zakoni, ki jih Skupščina SFRJ sprejeme po sprejemu te deklaracije, veljajo za območje Republike Slovenije, če k njim izreče soglasje Skupščina Republike Slovenije.

¹²² Uradni list Republike Slovenije št. 26, 6. julij 1990.

5. člen.

Skupščina Republike Slovenije bo izvedla predpisan postopek za sprejem nove ustave Republike Slovenije v roku enega leta.

6. člen

Ta deklaracija začne veljati z dnem, ko je sprejeta in slovesno razglašena na skupni seji zborov Skupščine Republike Slovenije.

Št. 000-01/90-3

Ljubljana, dne 2. julija 1990

Skupščina Republike Slovenije

Predsednik

Dr. France Bučar l.r.

Ob sprejemu Deklaracije o suverenosti države Republike Slovenije je Skupščina Republike Slovenije na skupni seji zborov 2. julija 1990 sprejela naslednji sklep:

Skupščina Republike Slovenije obvezuje Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije, da najkasneje do začetka septembra 1990 pripravi predlog ustavnega zakona, s katerim se bo ugotovilo, kateri zvezni zakoni na podlagi te deklaracije ne veljajo na območju Republike Slovenije.

Št. 000-01/90-3

Ljubljana, dne 2. julija 1990

Skupščina Republike Slovenije

Predsednik

dr. France Bučar l. r.

Dokument št. 53:¹²³**Zapisnik 8. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 3. 7. 1990**

PRESEDSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE

STROGO ZAUPNO

Številka: 060-8 / 90

ZAPISNIK

8. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 3. 7. 1990

Sejo je vodil: predsednik Predsedstva Republike Slovenije Milan Kučan

Navzoči. člani: dr. Matjaž Kmecl, Ivan Oman, dr. Dušan Plut in Ciril Zlobec.

Seji sta prisostvovala dr. France Bučar, predsednik Skupščine Republike Slovenije in Lojze Peterle, predsednik Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije.

Ostali navzoči: Martin Cerkvenik, pomočnik generalnega sekretarja Predsedstva Republike Slovenije in Marjan Šiftar, svetovalec Predsedstva Republike Slovenije.

Sprejet je bil naslednji dnevni red:

1. Žalna in pravna slovesnost na Rogu 8. 7. 1990;
2. Politični in pravni nasledki sprejema Deklaracije o suverenosti Republike Slovenije in sklepa Skupščine Republike Slovenije, da delegati Slovenije ne sodelujejo več na sejah Zveznega zbora Skupščine SFRJ;
3. Razno.

Ad 1./

Predsednik Milan Kučan je povzel dosedanje dogajanje, predloge in pogovore v Predsedstvu Republike Slovenije o spravi slovesnosti, ki naj bi bila v Kočevskem Rogu 8. 7. 1990. Čeprav so člani Predsedstva, pa tudi nadškof dr. Šuštar menili, da je izjava Predsedstva Republike Slovenije o narodni in državljanski pomiritvi zadostno dejanje države in deklarativni ravni, so nekateri posamezniki in skupine – predvsem kulturnih osebnosti, predlagali, da se cerkveni simbolni pogreb domobrancev v Kočevskem Rogu ob največji jami oziroma grobišču izvede tudi kot simbolično dejanje narodne sprave.

Nato je Ciril Zlobec povedal, kako je potekal njegov zadnji pogovor z nadškofom dr. Šuštarjem, na katerem so bili potrjeni prejšnji dogovori o poteku pravne slovesnosti in o skupnem nastopu cerkve in države kot prireditelja. Izrecno je bilo tudi dogovorjeno, da bo nastop pesnikov in pisateljev po govoru predsednika Predsedstva, s čimer se je strinjala, po pogovoru z dr. Šuštarjem, tudi gospa Spomenka Hribar. V krajši razpravi so člani Predsedstva poudarili, da je ob sedanjem vzdušju v Sloveniji, političnih in ideoloških napetostih, zelo pomembno, da izzveni slovesnost v Kočevskem Rogu kot enkratno in končno simbolno dejanje sprave z mrtvimi, ne pa

¹²³ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

otežilo spravo med živimi.

Predsedstvo je sprejelo sklep, da javno nastopi, skupaj z ljubljanskim nadškofom in metropolitom, kot prireditelj pravne slovesnosti 8. 7. 1990 ob 11.00 uri v Kočevskem Rogu. Na slovesnosti bo govoril predsednik Milan Kučan. V govoru bo izrekel predloga Predsedstva, da se uredijo grobišča in da se z ustreznimi predpisi konča slovenska politična diaspora.

Predsedstvo je tudi potrdilo stališče, da je tokratna žalna slovesnost namenjena pogrebu domobrancev in narodni spravi, tako da je to "slovenska notranja zadeva" in je v tem smislu potrebno zavračati zahteve organizacij iz Srbije in od drugje, ki bi želeli sodelovati v programu. Republika Slovenija bo na njihovo željo kasneje omogočila prometne in tehnične pogoje za organizacijo podobnih žalnih slovesnosti in pogrebnih obredov drugih veroizpovedi, če bodo izražene take želje. Ugotovljeno je bilo tudi, da Predsedstvo ni in tudi ne more biti odgovorno za odpoved koncerta, ki naj bi bil v Cankarjevem domu na večer pred pravnim dnem. Predsedstvo namreč ni bilo ne predlagatelj, ne organizator tega koncerta in je o taki pobudi bilo obveščeno šele pred nekaj dnevi.

Ad 2./

Predsednik Skupščine Republike Slovenije dr. France Bučar je predsednika in člane Predsedstva podrobneje seznanil s potekom seje skupščine, kdo je predlagal sprejem Deklaracije o suverenosti in kako je potekalo usklajevanje besedila ter sprejem. V razpravi so udeleženci seje izmenjali mnenja o možnih posledicah sprejema Deklaracije. Ugotovljeno je bilo, da Predsedstvo Republike Slovenije ni bilo obveščeno o tem, da je sprejem Deklaracije uvrščen na dnevni red in so predsednik in člani Predsedstva izvedeli iz sredstev informiranja, da je bila sprejeta. Vsebina Deklaracije je sicer vsebinsko skladna z političnimi stališči vseh strank in pravzaprav logična nadaljnja stopnica pri vzpostavljanju suverenosti in konfederalnega statusa Slovenije, vendar pa je bilo pričakovati, da bi bila Deklaracija sprejeta ob ustreznem političnem trenutku, na primer ob sprejemu pobude za začetek postopka za sprejem nove ustave, ali pa kot reakcija na politične spremembe v jugoslovanskem prostoru. Bilo bi vsekakor bolje, če bi Deklaracijo sprejeli v ustreznem postopku kot pretehtano politično dejanje, ne pa tako na hitro in v emocionalnem vzdušju. V

razpravi so člani Predsedstva ocenili, da ima Deklaracija predvsem političen in psihološki pomen, ne pa toliko ustavno pravni. Tudi sklep o neveljavnosti zveznih zakonov na območju Republike Slovenije ima relativno majhen pomen, saj po mnenju pravnih strokovnjakov, ni prav veliko določb teh predpisov, ki bi bili v nasprotju z ustavo in zakoni Republike Slovenije. Bolj problematičen je sklep glede delegatov v Zveznem zboru. Pravne osebe za ta sklep in njegove politične posledice oziroma povedano drugače, način njegove realizacije, bo potrebno še proučiti.

Ad 3./

Pod točko razno je predsednik Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije Lojze Peterle seznanil Predsedstvo z vsebino razgovorov s predstavniki krščansko demokratskih strank Evrope, ki jih je imel na njihovem srečanju v Budimpešti. Ob tem je Predsedstvo sklenilo, da je čimprej potrebno organizirati sestanek, na katerem bi se dogovorili o načinu organizacije in porazdelitvi nalog med republiškimimi organi pri kontaktiranju z zamejskimi organizacijami. Potrebno je tudi uskladiti politično nastopanje pri pogovorih s tujimi diplomati.

Pod točko dnevnega reda je Predsedstvo tudi sklenilo, da pošlje Skupščini Republike Slovenije predlog, da Slovenija opusti praznovanje 22. julija in da se praznuje 27. april, dan ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda, kot dan, s katerim se obeleži odločitev slovenskega naroda, da se upre tuji okupaciji.

Pomočnik generalnega sekretarja:
Martin Cerkvenik

PRESEDNIK:
Milan Kučan

Dokument št. 54:¹²⁴

Sporočilo s seje Predsedstva SFRJ 6. julija 1990

06. 07. 90 18 : 28 * SIV YU SO1

URUČITI PREDSEDNIŠTVU SLOVENIJE
Telefaxom

¹²⁴ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

Saopštenje sa sednice od 6. jula 1990. godine
PREDSEDNIŠTVO SFRJ

Predsedništvo SFRJ je na sednici kojom je predavao dr. Borisav Jović, predsednik Predsedništva SFRJ, razmatralo situaciju nastalu povodom "Deklaracije o suverenosti države Republike Slovenije", koju je donela i proglasila Skupština Republike Slovenije na zajedničkoj sednici veća 2. jula ove godine.

Predsedništvo SFRJ je odlučno u stavu da ne dozvoli promenu ustavnog sistema zemlje neustavnim putem. Zato će, u skladu sa svojim ustavnim i zakonskim ovlašćenjima, preduzeti sve mere i aktivnosti da takve pokušaje spreči i time zaštiti i integritet i suverenitet SFRJ.

Predsedništvo SFRJ smatra da je Skupština Republike Slovenije ovom Deklaracijom, suprotno važećem Ustavu SFRJ, praktično prisvojila sebi pravo da sama menja ravnopravno i zajednički utvrđene odnose u jugoslovenskoj federaciji. Na taj način Skupština Slovenije je dezavuisala i povredila zajedničke interese jugoslovenskih naroda i narodnosti i njihovih republika i autonomnih pokrajina, kao i vitalne interese Republike Slovenije i njenih građana. Time je ugrozila i međunarodni položaj i ugled Jugoslavije u svetu.

Predsedništvo SFRJ je istaklo da sva pitanja od značaja za zajednički život i odnose u zajedničkoj državi treba raspraviti i dogovorno razrešiti kroz predstojeću ustavnu reformu.

Predsedništvo SFRJ će nastaviti intenzivan rad na političkom rešavanju krize ustavnog sistema zalažući se za donošenje amandmana na Ustav SFRJ i ubrzani rad na pripremi zakona o ostvarivanju prava naroda na samoopredeljenje, uključujući i pravo na otcepljenje, kao i na izradi novog ustava SFRJ.

Predsedništvo SFRJ očekuje da će Skupština Republike Slovenije, uvažavajući zajedničke interese svih naroda i narodnosti i ustavnu odgovornost republika i autonomnih pokrajina za sopstveni razvoj i razvoj Jugoslavije kao celine, odmah pokrenuti postupak da Deklaraciju stavi van snage i time izraziti spremnost, i stvoriti uslove i povoljnu političku klimu da se dogovoreni razgovor o budućem uredjenju Jugoslavije nastavi u konstruktivnoj atmosferi.

Predsedništvo SFRJ zahteva od Saveznog izvršnog veća i drugih nadležnih organa federacije, da u skladu sa ustavnim i zakonskim ovlašće-

njima predlože, odnosno preduzmu odgovarajuće mere i aktivnosti kako bi se obezbedila striktna primena Ustava SFRJ i saveznih zakona i na taj način sprečila primena Deklaracije.

Predsedništvo SFRJ je zaključilo da pokrene postupak pred Ustavnim sudom Jugoslavije sa predlogom da sud, u što kraćem roku, oceni ustavnost "Deklaracije o suverenosti države Republike Slovenije" i da nakon sprovedenog postupka, u skladu sa članom 385. Ustava SFRJ, ovu Deklaraciju poništi.

Predsedništvo SFRJ u nastavku sednice razmatra i situaciju, nastalu donošenjem protivustavne deklaracije o Kosovu, koju je 2. jula pred zgradom Skupštine SAP Kosova proklamovala grupa delegata albanske narodnosti, zatim deklaracije – koju je 5. jula usvojila grupa delegata srpske, crnogorske, muslimanske i romske narodnosti, kao i Zakona Skupštine SR Srbije o prestanku rada Skupštine SAP Kosova i Izvršnog veća Skupštine SAP Kosova, i o svojim će zaključcima i stavovima takodje obavestiti javnost.

Dokument št. 55:¹²⁵

Zapisnik 9. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila dne 6. julija 1990

Sejo je vodil: predsednik Predsedstva Republike Slovenije Milan Kučan

Navzoči člani: dr. Matjaž Kmecl, Ivan Oman in Ciril Zlobec.

Zaradi opravičljivih razlogov se seje ni mogel udeležiti član Predsedstva dr. Dušan Plut.

Seji so prisostvovali: predsednik Skupščine Republike Slovenije dr. France Bučar, član Predsedstva SFRJ dr. Janez Drnovšek in republiški sekretar za notranje zadeve Igor Bavčar.

Ostali navzoči: Aleš Čerin, generalni sekretar Izvršnega sveta Skupščine RS, Martin Cerkvenik, pomočnik generalnega sekretarja Predsedstva RS, Marjan Šiftar in Marjan Kramar, svetovalca Predsedstva Republike Slovenije.

Predsednik Predsedstva je sklical sejo, kot nujno, da bi Predsedstvo opredelilo svoj odnos do stališč in zahtev Predsedstva SFRJ, ki jih je le-to sprejelo na svoji seji istega dne dopoldne. Glede na to

¹²⁵ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

je bil sprejet dnevni red z eno samo točko:

1. Razprava o stališčih Predsedstva SFRJ do Deklaracije o suverenosti Republike Slovenije.

Pomočnik generalnega sekretarja
Martin Cerkvenik

PREDSEDNIK
Milan Kučan

Ad 1./

Predsedstvo se je na osnovi ustne informacije člana Predsedstva SFRJ iz Republike Slovenije dr. Janeza Drnovška seznanilo s potekom dopoldanske seje Predsedstva SFRJ, na kateri je le-to zavzelo zelo negativen in oster odnos do Deklaracije o suverenosti Republike Slovenije. Predsedstvo SFRJ je na tej seji oblikovalo osnutek svojega sporočila javnosti, v katerem je Deklaracijo ocenilo kot protiustavno dejanje, ki preprečuje nadaljnje mirno in "ustavno" iskanje poti za razrešitev sedanje politične krize v državi. Od Skupščine Republike Slovenije je zahtevalo, da Deklaracijo prekliče in zagrozilo, da bo v nasprotnem primeru uporabilo vsa sredstva, ki so v njegovi pristojnosti. Na popoldanskem nadaljevanju seje Predsedstva SFRJ, ki se ga dr. Drnovšek ni udeležil, se je Predsedstvo odločilo omenjeno sporočilo, z delno omiljenimi formulacijami, sporočiti javnosti.

Med sejo je Predsedstvo Republike Slovenije prejelo omenjeno sporočilo javnosti Predsedstva SFRJ in je do njega zavzelo svoje stališče. Zavrnilo je zahtevo po preklicu Deklaracije kot nesprejemljivo in poudarilo, da z grožnjami in s silo ni mogoče reševati vprašanj bodoče ureditve odnosov med jugoslovanskimi narodi in njihovimi republikami. Ta svoja stališča je Predsedstvo sporočilo javnosti. Sporočilo je sestavni del tega zapisnika.

Predsedstvo se je tudi izreklo za nadaljevanje pogovora z zveznimi organi in pozitivno ocenilo predlog predsednika Zveznega izvršnega sveta Ante Markovića, da v začetku prihodnjega tedna pride na pogovore v Republiko Slovenijo. Na pobudo Predsedstva SFRJ bi morali biti 10. 7. 1990 v Ljubljani tudi pogovori med njimi in najvišjimi predstavniki Republike Slovenije, če zvezno Predsedstvo glede na svoja stališča, ne bo "zamrznilo" sodelovanja. Po mnenju članov Predsedstva Republike Slovenije taka stališča Predsedstva SFRJ po nepotrebnem zaostrejejo razmere v državi in objektivno odvrta pozornost od protiustavnih odločitev Socialistične Republike Srbije na Kosovu. Zaradi vsega tega se je Predsedstvo Republike Slovenije odločilo, da predlaga takojšnje pogovore vsem predsedstvom socialističnih republik.

Dokument št. 56:¹²⁶

Sporazum političnih strank in poslanskih skupin Skupščine Republike Slovenije o skupnem nastopu na plebiscitu za samostojno in neodvisno državo Republiko Slovenijo

Politične stranke in poslanske skupine, zastopane v Skupščini R Slovenije, so se glede plebiscita sporazumele o naslednjem:

1. Osamosvojitve in neodvisnosti R Slovenije je temeljna politična usmeritev in cilj vseh političnih strank in skupin, zastopanih v Skupščini R Slovenije.
2. Za uresničitev tega cilja je najbolj demokratična oblika izražanja ljudske volje plebiscit. Plebiscit je legitimna in legalna ter miroljubna oblika samoodločbe.
3. Vse politične stranke in skupine se zavezujejo, da bodo pri pripravi in izvedbi plebiscita delovale sporazumno in usklajeno: Za čim višjo udeležbo in pozitivno opredelitev državljanov bodo zastavile ves svoj politični vpliv in ugled. Politične stranke in poslanske skupine bodo štele za skupni uspeh vseh strank in skupin da bo za samostojno in neodvisno Slovenijo glasovala večina vseh volilnih upravičencev.
4. Plebiscit predstavlja odločilno dejanje osamosvojitve R Slovenije. Na podlagi pozitivnega izida plebiscita se bo nadaljeval in tudi končal proces združevanja s Socialistično federativno republiko Jugoslavijo.
5. Za uspešen potek priprav za plebiscit bo Skupščina RS sprejela zakon o plebiscitu, datum pa bo na predlog IS RS in Predsedstva R Slovenije določila Skupščina R Slovenije.
6. Na podlagi plebiscitarne odločitve za samostojnost in neodvisnost sprejme Skupščina R

¹²⁶ Poročevalec Skupščine Republike Slovenije, posebna številka, 11. 12. 1990.

Slovenije vse potrebne akte in ukrepe, da prevzame uresničevanje suverenih pravic, ki jih je prenesla na organa SFRJ, in začne pogajanje z drugimi republikami v SFRJ o bodoči ureditvi odnosov po načelih mednarodnega prava.

7. Na podlagi plebiscitarne odločitve za samostojnost se izvede postopek za razdružitev R Slovenije s SFRJ na formalno pravni ravni in to z ustavnim aktom za izvedbo odločitve, sprejete na tem plebiscitu, z novo ustavo R Slovenije in z ustavnim zakonom za izvedbo ustave.

8. Hkrati z dograjevanjem in vzpostavljanjem lastnih institucij R Slovenije se bodo prevzemale suverene pravice, ki so bile prenesene na SFRJ in potekali dogovori o nadaljnjem sožitju z ostalimi Jugoslovanskimi narodi oziroma republikami. Ravno tako bodo tekli postopki za mednarodno pravno priznanje R Slovenije in njeno vključitev v OZN in druge svetovne institucije.

9. Republika Slovenija bo zagotavljala narodnostnima skupnostima, italijanski in madžarski, kakor tudi vsem pripadnikom drugih jugoslovanskih narodov, da se zarada plebiscitarne odločitve ne bo spremenil njihov sedanjí politični status. Delili bodo našo skupno usodo. Republika Slovenija bo varovala narodnostni skupnosti, pripadniki drugih jugoslovanskih narodov, ki imajo stalno prebivališče v Sloveniji, pa bodo, če bodo to želeli, dobili državljanstvo po zakonu o državljanstvu.

10. Stranke in poslanske skupine zastopane v Skupščini R Slovenije se zavedajo zgodovinskega pomena odločanja za samostojnost na plebiscitu. Plebiscitarna opredelitev za samostojno in neodvisno državo Slovenijo je lahko samo integralno dejanje slovenskega naroda, italijanske in madžarske narodne skupnosti in državljanov R Slovenije, zato ne more imeti in tudi nima pravice, da bi ga izvajala in izvedla ena sama stranka ali kolalicija in si zato pozitivnega izida plebiscita ne more pripisati nobena posamezna stranka ali koalicija.

11. Prednostna naloga je delo na novi, slovenski ustavi, zato stranke pozivajo vse pristojne organe, da organizirajo in pospešijo delo pri usklajevanju različnih pogledov nanjo in oblikovanju sporazumnih rešitev. Neodvisna in samostojna slovenska država mora imeti nove ustavo R Slovenije čimprej.

Stranke v parlamentu bodo storile vse za spoštovanje poslovnih postopkov in za to, da se bodo pred sprejemanjem odločitev argumentirano preverili različni predlogi in opravili poskusi obliko-

vanja takih rešitev, ki bodo sprejemljive za čim širši krog poslancev in parlamentarnih strank.

12. Stranke soglašajo, da z odločitvijo sprejeto na plebiscitu trajna in neodtujljiva pravica slovenskega naroda do samoodločbe ni izčrpana.

13. S tem sporazumom oziroma pod temi pogoji, pristopajo vse stranke, zastopane v Skupščini R Slovenije k pripravam za plebiscit.

Klub delegatov narodnostne skupnosti

Klub neodvisnih poslancev

Liberalno demokratična stranka

Liberalna stranka

Slovenska demokratična zveza

Slovenska kmečka zveza

Slovenski krščanski demokrati

Socialistična stranka Slovenije

Stranka demokratične prenove

Zeleni Slovenije

Socialdemokratska stranka Slovenije

Ljubljana, 6. december 1990

Robert Badelj

Dokument št. 57:¹²⁷

Zakon o plebiscitu o samostojnosti in neodvisnosti Slovenije

ZAKON O PLEBISCITU O SAMOSTOJNOSTI
IN NEODVISNOSTI REPUBLIKE

¹²⁷ Poročevalec Skupščine Republike Slovenije, posebna številka, 11. 12. 1990.

SLOVENIJE

1. člen

Na temelju trajne in neodtujljive pravice slovenskega naroda do samoodločbe se v Republiki Sloveniji izvede splošni ljudski referendum (v nadaljevanju: plebiscit) za odločitev, ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država.

2. člen

Na plebiscitu glasovalni upravičenci z "da" ali "ne" odgovorijo na vprašanje: "Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?"

Vsebinski del glasovnice se glasi:

"Vprašanje: ALI NAJ REPUBLIKA SLOVENIJA POSTANE SAMOSTOJNA IN NEODVISNA DRŽAVA?"

Odgovor: DA NE
(obkrožite odgovor, ki ustreza vaši volji)".

3. člen

Odločitev, da Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država, je sprejeta, če se je zanjo izrekla večina vseh glasovalnih upravičencev.

4. člen

Na plebiscitu sprejeta odločitev, da Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država, zavezuje Skupščino Republike Slovenije, da sprejme v šestih mesecih od dneva razglasitve odločitve ustavne in druge akte ter ukrepe, ki so potrebni, da Republika Slovenija prevzame izvrševanje suverenih pravic, ki jih je prenesla na organe SFRJ, ter začne pogajanja z drugimi republikami v SFRJ o pravnem nasledstvu SFRJ in o bodoči ureditvi medsebojnih odnosov po načelih mednarodnega prava, vključno s ponudbo konfederalne pogodbe.

5. člen

Plebiscit se izvede na nedeljo, dne 23. decembra 1990.

6. člen

Pravico glasovanja na plebiscitu imajo osebe, ki imajo v Republiki Sloveniji splošno volilno pravico po zakonu o volitvah v skupščine.

7. člen

Izvedbo plebiscita vodijo volilni organi, določeni z zakonom o volitvah v skupščine, po pravilih, ki veljajo za te volitve.

Pristojna volilna komisija najpozneje 10 dni pred dnem izvedbe plebiscita sporoči organu, ki vodi evidenco volilne pravice, katera glasovalna mesta bodo na njegovem območju in območja glasovalnih mest.

Pristojni organ sestavi in razgrne splošne volilne imenike za glasovalna mesta na svojem območju najpozneje 6 dni pred dnem uvedbe plebiscita.

Izid glasovanja ugotovi in objavi Republiška volilna komisija.

8. člen

Pri ugotavljanju izida glasovanja se upoštevajo osebe, ki so vpisane v Splošni volilni imenik na dan izvedbe plebiscita, razen oseb za katere organ za uvedbo plebiscita na posameznem glasovalnem mestu ugotovi, da se zaradi dela v tujini ali zaradi služenja vojaškega roka ali vojaških vaj, niso mogle udeležiti glasovanja.

9. člen

Zaradi nepravilnosti pri delu organa za izvedbo plebiscita na glasovalnem mestu ima glasovalni upravičenec pravico vložiti ugovor pri Republiški volilni komisiji v roku 24 ur po zaprtju glasovalnega mesta.

Za odločanje Republiške volilne komisije o ugovoru in za pritožbo zoper odločbo Republiške volilne komisije veljajo določbe zakona o volitvah v skupščine.

10. člen

Če je na plebiscitu sprejeta odločitev, da Republika Slovenija postane samostojna država, Skupščina Republike Slovenije slovesno razglasi to odločitev na skupni seji vseh zborov in hkrati sprejme program dela za uresničevanje te odločitve.

11. člen

Plebiscitarno opredeljevanje in odločanje na podlagi tega zakona v ničemer ne izčrpa trajne in neodtujljive pravice slovenskega naroda do samoodločbe in še posebej ne pravice do državne samostojnosti in neodvisnosti.

12. člen

Ta zakon začne veljati naslednji dan po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.

SKUPŠČINA REPUBLIKE SLOVENIJE

Predsednik
dr. France Bučar

Dokument št. 58:¹²⁸

Izjava o dobrih namelih

IZJAVA O DOBRIH NAMENIH

Ob razpisu plebiscita, ki naj na temelju trajne in neodtujljive pravice slovenskega naroda do samoodločbe in v skladu z določbami mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah ugotovi ljudsko voljo, ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država z vsemi pravicam in dolžnostmi, ki iz tega izhajajo, želi Skupščina Republike Slovenije izraziti svoje dobre namene:

1. S plebiscitno izraženo voljo slovenskega naroda, italijanske in madžarske narodnosti ter vseh drugih volilcev v Republiki Sloveniji naj Slovenija končno in dejansko postane suverena, demokratična, pravna in socialna država. Temeljila bo na človekovih svoboščinah, delu in podjetništvu na socialni pravičnosti in varnosti za vse, na ekološki odgovornosti ter na najboljših demokratičnih slovenskih in evropskih tradicijah. V tem smislu bo razvijala politično parlamentarno demokracijo in na ravni sodobnih spoznanj varovala državljanske pravice, ustvarjala lasten gospodarski sistem, vodila svojo ekonomsko politiko in samostojno razpolagala z ustvarjenim dohodkom. To bo pomagalo k boljšemu in učinkovitejšemu reševanju nakopičenih problemov ter doseganju nove blaginje.

Slovenska država zagotavlja italijanski in mad-

žarski narodnosti tudi v samostojni Republiki Sloveniji vse pravice, kakor so določene z ustavo in zakoni ter mednarodnimi akti, ki jih je sklenila in jih priznava SFRJ. Prav tako zagotavlja vsem pripadnikom drugih narodov in narodnosti pravico do vsestranskega kulturnega in jezikovnega razvoja, vsem s stalnim bivališčem v Sloveniji pa, da lahko pridobijo državljanstvo Slovenije, če to želijo.

Republika Slovenija bo na osnovi mednarodnih listin in svoje naravne pravice še naprej skrbela in se zavzemala za Slovence v zamejstvu in v tujini.

2. Vzpostavitev samostojne slovenske države na osnovi pravice do samoodločanja ni usmerjena zoper nikogar v Jugoslaviji niti zunaj nje. Enako pravico priznava Slovenija tudi drugim narodom v SFRJ. S plebiscitom izražena volja za osamosvojitve Slovenije naj da Republiki Sloveniji možnost, da ponudi vsem narodom Jugoslavije demokratične osnove za ureditev medsebojnih odnosov v morebitni jugoslovanski konfederativni ali gospodarski skupnosti ali kakšni drugi ustrezni povezavi. S tem sprejema Republika Slovenija svoj delež odgovornosti za demokratizacijo na celotnem področju sedanje Jugoslavije tudi pred mednarodno javnostjo. Republika Slovenija bo predlagala vsem republikam sprejetje sporazuma o pravnem nasledstvu, to je o razdelitvi pravic, in obveznosti SFRJ.

3. Slovenska država bo v primeru, da se glasovalci izjavijo za neodvisno in samostojno Slovenijo, storila vse potrebno, da bo nova država Republika Slovenija dejansko izvrševala oblast na celotnem ozemlju Republike Slovenije. Prav tako bo spoštovala vsa načela mednarodnega prava in v smislu pravnega nasledstva določbe vseh mednarodnih pogodb, ki jih je sklenila SFRJ. Prizadevala si bo čimprej postati članica OZN in drugih mednarodnih organizacij. Zaprošila bo za polnopravno članstvo v Svetu Evrope in OECD, ter za ustrezno povezavo z Evropsko skupnostjo in za sklenitev sporazuma z EFTO.

Slovenija se bo zavzemala za nenasilno reševanje konfliktov v svetu. Vključila se bo v evropski sistem kolektivne varnosti in sodelovanja ter v procese razoroževanja ob ustreznih mednarodnih garancijah. Kot samostojna država želi prispevati svoj delež k ustvarjanju nove Evrope in se take neposredno vključiti v uresničevanje Pariške li-

¹²⁸ Poročevalec Skupščine Replike Slovenije, posebna številka, 11. 12. 1990.

stine.

Plebiscit o neodvisnosti in samostojnosti države Slovenije je torej zavezan vsem najboljšim, izročilom humanizma in civilizacije, slovenske in evropske zgodovine ter prijazni prihodnosti Slovencev in drugih prebivalcev Republike Slovenije.

SKUPŠČINA REPUBLIKE SLOVENIJE

Predsednik
dr. France Bučar

Dokument št. 59:¹²⁹

Razglas državljanom Republike Slovenije pred plebiscitom

Vsem volilcem v Republiki Sloveniji
Udeležite se glasovanja na plebiscitu v nedeljo,
dne 23. decembra 1990

Glasovali bomo o vprašanju:

ALI NAJ REPUBLIKA SLOVENIJA
POSTANE SAMOSTOJNA IN NEODVISNA
DRŽAVA

DA NE

Odločitev za samostojno in neodvisno državo Republiko Slovenijo bo sprejeta, če bo zanjo glasovala večina vseh volilcev.

Odločitev za samostojno in neodvisno državo Republiko Slovenijo ima naslednji pomen:

1. Republika Slovenija kot samostojna in neodvisna država ne bo več združena v zvezno državo – Socialistično federativno republiko Jugoslavijo.
2. Postopna uresničitev statusa Republike Slovenije kot samostojne in neodvisne države se uredi z ustavnim aktom za izvedbo odločitve, sprejete na plebiscitu, z novo ustavo Republike Slovenije in ustavnim zakonom za izvedbo ustave.
3. Republika Slovenija kot samostojna in neodvisna država bo lahko sklepala meddržavne pogodbe, v ključno s konfederalno pogodbo z

¹²⁹ Poročevalec Skupščine Republike Slovenije, posebna številka, 11. 12. 1990.

državami drugih jugoslovanskih narodov.

Na plebiscitu sprejeta odločitev za samostojno in neodvisno državo republiko Slovenijo bo zavezovala Skupščino Republike Slovenije, da v šestih mesecih sprejme ustavne in druge akte ter ukrepe, ki so potrebni, da Republika Slovenija prevzame izvrševanje suverenih pravic, ki jih je prenesla na organe SFRJ. Hkrati začne pogajanja z drugimi republikami v SFRJ in o bodoči ureditvi medsebojnih odnosov po načelih mednarodnega prava, vključno s ponudbo konfederalne pogodbe.

Smo za samostojno in neodvisno državo Republiko Slovenijo

Skupščina Republike Slovenije

Predsednik
dr. France Bučar

Dokument št. 60:¹³⁰

Osamosvajanje Slovenije, gradivo vlade in Skupščine Republike Slovenije, november 1990

OSAMOSVAJANJE SLOVENIJE
(gradivo 1)

Ljubljana, 30. 11. 1990

"Storiti je treba vse, da bo tudi naš nameravani plebiscit razumljen le kot eden izmed legitimnih, najprepričljivejših načinov izražanja in potrjevanja volje naroda oz državljanov naše republike, da uveljavijo svojo suverenost in samostojnost na demokratičen način, ne zoper nikogar in ne na škodo enakih pravic drugih, da bi tako kot sodoben in enakopraven narod, ki odloča sam o svoji usodi, stopali v nove integracije z jugoslovanskimi in drugimi narodi Evrope.

Milan Kučan (na 1. seji zbora mladinskega sveta 24. 11. 90)

"V naši republiki smo se odločili, da je plebiscit, ki ga podpira tudi ustavna komisija, avtentična oblika za uresničitev pravice naroda do samoodločbe. Pri tem se zavedamo, da so posledice te odločitve lahko zelo resne, toda odločili smo se za razumno tveganje."

¹³⁰ Gradivo Izvršnega sveta RS o osamosvojitvi Slovenije po uspešnem plebiscitu novembra 1990, Arhiv vlade Republike Slovenije (objavljeno v Poročevalcu skupščine Republike Slovenije, posebna številka, 11. 12. 1990, v kateri so sicer objavljeni tudi vsi drugi dokumenti v zvezi s plebiscitom).

France Bučar (na zasedanju slovenske skupščine 21. 11. 90)

"Samostojno Slovenijo smo dolžni uresničiti ne zaradi priložnosti, ampak zaradi potrebe. Ne iz dolžnosti do spomina na davno Karantanijo, ampak zaradi lastnega narodnega dostojanstva, zaradi preživetja, zaradi vredne prihodnosti naš in iz odgovornosti do tistih, ki pridejo za nami."

Lojze Peterle (na zasedanju slovenske skupščine 21. 11. 90)

Skupščina Republike Slovenije je na zasedanju vseh treh zborov 21. 11. 1990 na predlog ustavne komisije sprejela osnutek zakona o plebiscitu za osamosvojitve Republike Slovenije.

Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije podpira odločitev za plebiscit na podlagi programskih usmeritev Izvršnega sveta, ki jih je sprejela Skupščina Republike Slovenije, ter ugotovitev različnih študij, analiz in drugih gradiv, pripravljenih na temo osamosvajanja Slovenije.

Ugotovitve strnjeno povzema to gradivo v naslednjih poglavjih:

I. POMEN IN NAMEN PLEBISCITA

II. POSAMEZNI VIDIKI OSAMOSVAJANJA SLOVENIJE

1. Gospodarstvo
2. Mednarodni vidik
3. Družbene dejavnosti
4. Manjšine
5. Nacionalna varnost

III. AKTIVNOSTI PO PLEBISCITU

I. POMEN IN NAMEN PLEBISCITA

Plebiscit kot splošno ljudsko glasovanje oz. odločanje je oblika neposredne demokracije. Z njim slovenski narod in ljudstvo Slovenije prvič odločata o bistvenem, izjemno pomembnem vprašanju, ali naj Republika Slovenija postane neodvisna in samostojna država.

Plebiscit je izraz suverene volje slovenskega naroda oziroma ljudstva Slovenije, da samostojno odloča o lastni usodi. Kot elementarna pravica sodi v naravno pravo. Priznan je kot legitimen, miroljuben in demokratičen način uresničevanja pravice naroda do samoodločbe.

Po oblikovanju in sprejemu ustavnih amandmajev k ustavi Republike Slovenije od IX do LXXXIX, s katerimi so bila jeseni 1989. leta

sprejeta izhodišča za vzpostavljanje Republike Slovenije kot suverene države, je Republika Slovenija spomladi letos s svobodnimi, tajnimi in večstrankarskimi volitvami potrdila, da želi vzpostaviti večstrankarski sistem parlamentarne demokracije. S temi volitvami se je potrdila volja državljanov Slovenije, da se prekine dolgotrajna politična kriza in da se ponovno vzpostavijo osnove za delovanje klasične pravne države.

Z deklaracijo o suverenosti države Republike Slovenije julija letos je Skupščina Republike Slovenije razglasila suverenost Republike Slovenije. Določila je, da politični, gospodarski in pravni sistem Republike Slovenije temeljijo na njeni ustavi in zakonih Republike Slovenije; ustava SFR, i in zvezni zakoni ter drugi zvezni predpisi pa veljajo na območju Republike Slovenije samo, če niso v nasprotju z ustavo in zakoni Republike Slovenije.

Z ustavnimi amandmaji XCVI do XCVIII k ustavi Republike Slovenije in z ustavnima zakonoma za njihovo izvedbo se je na ustavnopravni ravni nadaljevan postopek za uresničevanje pravice naroda do samoodločbe.

Z ugotovitvami, stališči in sklepi o urejanju bodočih mednacionalnih odnosov v Jugoslaviji je Skupščina Republike Slovenije potrdila prepričanje, da ustavne krize in vprašanja urejanja novih odnosov med narodi v Jugoslaviji ni mogoče rešiti z določbami sedanje ustave SFRJ niti z dodatnimi amandmaji k ustavi SFRJ, kar je ugotovilo tudi Predsedstvo SFRJ. Skupščina Republike Slovenije je poudarila nujnost oblikovanja nove ustave Republike Slovenije, s katero se bo uresničila pravica slovenskega naroda do samoodločbe. Takšno pravico pa Republika Slovenija spoštuje tudi pri vseh drugih narodih in se zavzema za demokratično preoblikovanje odnosov z drugimi narodi. Za dogovarjanje z drugimi narodi je Skupščina Republike Slovenije poudarila tale izhodišča: načelo priznavanja obstoječih meja med republikami; pravico do ustavne ureditve in odnosov v vsaki republici v skladu z interesi naroda in narodnosti; pripravljenost za sporazumno ureditev bodočih odnosov med narodi ter spoštovanje načel in pravil mednarodnega prava.

S predlogom Predsedstva Republike Slovenije, da se začne postopek za sprejem ustave Republike Slovenije, se je začelo sklepno dejanje – oblikovanje Republike Slovenije kot suverene države z vsemi atributi dejanske oblasti na last-

nem ozemlju in s polno mednarodnopravno subjektiviteto. Soglasno je bilo sprejeto izhodišče, da je treba oblikovati takšno ustavo, da bodo pristojnosti republike tudi urejanje in zagotavljanje varnosti in obrambe države, njeni mednarodni odnosi, politični in gospodarski sistem, temeljne človekove pravice in svoboščine, lastninska razmerja in vse druge, za samostojno državo pomembne zadeve. Izrecno je bilo v predlogu za začetek postopka za sprejem ustave Republike Slovenije poudarjeno, da se s takšnim izhodiščem uresničuje ustavno načelo o samoodločbi, načelo, po katerem ima slovenski narod neodtujljivo in trajno pravico, da popolnoma svobodno, kadar koli in kakor želi določa svoj notranji in zunanji položaj brez vmešavanja od zunaj in da po svoji volji uresničuje svoj gospodarski, družbeni in kulturni razvoj.

Swobodno določanje političnega statusa slovenskega naroda in njegove države je podlaga za uveljavitev samostojnosti Slovenije in za odločanje o njenih morebitnih povezavah z drugimi jugoslovanskimi narodi in njihovimi državami v državno skupnost suverenih držav. Le uveljavitev samostojnosti bo slovenski državi omogočala suvereno odločanje o vseh, za slovenski narod bistvenih zadevah.

Splošno ljudsko glasovanje – plebiscit je dejanje, s katerim se bo slovenski narod oziroma ljudstvo Slovenije, uresničuječ pravico do samoodločbe, odločil – prvič v svoji zgodovini – o tem, v kakšni državi želi živeti: odgovoril bo na vprašanje, ali naj Republika Slovenija postane neodvisna in samostojna država. To pomeni, da se bo odločil, ali želi živeti v samostojni in suvereni, neodvisni slovenski državi, kjer bo sam odločal in določal vse bistvene življenjske in delovne razmere ter bo sam gospodar svoje usode.

Če bo rezultat plebiscita za samostojno, suvereno in neodvisno slovensko državo pozitiven, potem bo Republika Slovenija kot samostojna država ponovno prevzela tudi tiste pristojnosti, ki jih je na podlagi sporazuma republik in avtonomnih pokrajin po ustavi SFRJ uresničevala na zvezni ravni. Pomeni pa tudi, da Republika Slovenija ne bo več del federacije kot država v Federativni republiki Jugoslaviji, temveč samostojna suverena država, mednarodnopravni subjekt, ki ni v sestavi federacije niti v kakršnem koli odvisnem statusu in ki sam odloča, ali in kako se bo povezal z drugimi državami.

Na splošnem ljudskem glasovanju oz. odločanju

sprejeta volja ter odločitev slovenskega naroda oziroma ljudstva Slovenije sta zavezujoči za Skupščino Republike Slovenije, njen Izvršni svet in Predsedstvo Republike Slovenije.

Odločitev za samostojno, suvereno in neodvisno državo Slovenijo se lahko uveljavi bodisi z razvezo od drugih republik v federaciji (z disolucijo – z razpadom oz. prenehanjem federacije – sporazumno z drugimi republikami); z izločitvijo oz. odcepitvijo Slovenije iz Jugoslavije kot enostranskim ravnanjem Slovenije; lahko pa s konfederalno pogodbo, ki jo sklenejo samostojne suverene države republike.

Izvršni svet si bo prizadeval, da bo pri osamosvajanju Republika Slovenija veljala kot nasledstvena država.

Če pa bi se slovenski narod odločil, da ne želi, da bi Slovenija postala neodvisna in samostojna država, pomeni, da ne želi o svoji sedanjosti in o svoji bodočnosti odločati sam in da to temeljno pravico do samoodločbe sedaj zavrača. Pomenilo bi tudi, da bo ostal v federaciji, kjer bo večina odločala o njegovi usodi in kjer bodo drugi tudi v njegovem imenu s preglasovanjem odločali o ključnih vprašanih življenja in dela Slovenije. Pomenilo pa bi tudi, da je zamudil ali se odrekel enkratni zgodovinski priložnosti, o kateri so sanjali, zanjo delali in se žrtvovali številni rodovi.

II. POSAMEZNI VIDIKI OSAMOSVAJANJA SLOVENIJE

Sedanji jugoslovanski institucionalni okvir Sloveniji ne dopušča samostojnega ukrepanja, ko gre za življenjske interese slovenskega gospodarstva. To dejstvo dobi še posebno razsežnost v državi, ki je po gospodarski razvitosti regionalno tako heterogena kot Jugoslavija (razmerje v družbenem proizvodu na prebivalca v letu 1988 med Slovenijo in Kosovom – 7,5 : 1, med Slovenijo in Makedonijo – 3,2 : 1). V preteklih štiridesetih letih se kljub sistematični pomoči gospodarsko manj razvitim republikam in pokrajinama (samo v zadnjih devetih letih je Slovenija plačala okoli 900 mio USD neposrednih dajatev v Sklad federacije za hitrejši razvoj gospodarsko manj razvitih republik in Kosova). Razlike v stopnji gospodarske razvitosti niso bistveno zmanjšale, čeprav so se zmanjšale razlike v kakovosti življenja.

Primerjave z državami Evropske skupnosti kažejo, da so regionalne razlike med njimi bistveno

manjše kot med republikami v Jugoslaviji; pa tudi razlike med državami Evropske skupnosti še daleč niso tako heterogene kot v Jugoslaviji. Po glavnih pokazateljih gospodarske razvitosti je Jugoslavija zelo oddaljena od razvite Evrope, medtem ko ji je Slovenija precej bliže. Ogromne razlike v razvitosti znotraj Jugoslavije, ki so se v osemdesetih letih celo povečale, so objektivno velika ovira za systemske spremembe, razvojno strategijo in tekočo gospodarsko politiko, ki bi zadovoljila interese vseh republik. Na to kažejo vsa stabilizacijska prizadevanja preteklega desetletja, pa tudi letošnjega leta, ki se niso uresničila med drugim tudi zaradi pomanjkanja nujnega političnega soglasja med republikami. Kot drugo posledico takšnih razmer je pričakovati trajne pritiskne na prerazdelitev družbenega proizvoda ne samo od bolj razvitih k manj razvitim republikam, ampak tudi v korist tistih, ki imajo večji politični vpliv na sprejemanje ukrepov gospodarske politike. Prevlada takšnih administrativnih mehanizmov ne daje upanja v nevtralno gospodarsko politiko na zvezni ravni. Ta dva argumenta govorita v prid tezi, da bi imela samostojna Slovenija v gospodarskem pogledu dolgoročno dve prednosti: makroekonomsko upravljanje bi bilo lažje in učinkovitejše, na razpolago pa bi ostalo tudi več sredstev za lastno tekočo in investicijsko porabo v Sloveniji.

Danes potekata v razvitem svetu dva glavna procesa: globalizacija svetovnega gospodarstva, ki temelji na tehnološkem razvoju, strategiji vodenja in organizaciji podjetij, ter krepitev regionalizacije. Ti procesi ustvarjajo prijaznejše in varnejše razvojno okolje za specializacijo manjših gospodarstev in narodov v Evropi; med te sodi tudi Slovenija. V tem pogledu pomeni osamosvajanje Slovenije na eni strani prilagajanje evropskim in globalnim razvojni merilom in s tem naraščanje njene tehnološke, informacijske, poslovne in splošne gospodarske usklajenosti s tem delom sveta, na drugi strani razvijanje sodelovanja Slovenije z Jugoslavijo na podlagi čistih računov in končno razreševanje vedno večjega števila družbenih, političnih in splošnih civilizacijskih vprašanj na ožji in širši regijski ravni na temelju neposredne demokracije.

Z osamosvojitvijo bo možno uresničiti že dolgo časa napovedane spremembe v družbenem razvoju. Celotna ureditev države Slovenije bi omogočila njenim prebivalcem, da bodo lahko sami kot posamezniki ali skupaj z drugimi zadovo-

ljevali svoje potrebe na način in v obsegu, ki si ga bodo sami izbrali in odločali.

Ni razloga, da bi morala Slovenija plačevati davek preostale realsocialistične politike v nekaterih delih Jugoslavije, posebno Srbije, kar bi povečevalo nevarnost za gospodarsko in družbeno osamitev Slovenije v devetdesetih letih. Slovenija kljub prizadevanjem ne more preprečiti propadanja jugoslovanskega gospodarstva ki razpada zaradi političnih dogajanj, nepripravljenosti na nujne spremembe gospodarskega sistema in neustrezne gospodarske politike.

Vključenost Slovenije v evropski prostor je vprašanje njenega gospodarskega in razvojnega preživetja.

Delež družbenega bruto proizvoda, ki ga Slovenija zamenjuje z Jugoslavijo, se je s skoraj 60% po vojni danes zmanjšal na približno tretjino. Slovensko gospodarstvo je že močno usmerjeno in vključeno v evropski gospodarski prostor – 2/3 celotne menjave Slovenije s svetom odpade na države Evropske skupnosti in EFTO. To je več kot delež nekaterih manjših članic ES. Slovenija izvažna na te trge skoraj 30% vsega jugoslovanskega izvoza. Tržni deleži Slovenije pa so z nastajanjem notranjega trga ES ogroženi. Obstoječa federalna ureditev Jugoslavije kljub ustavno zajamčeni pravici Sloveniji ne omogoča enakopravnega izražanja in uveljavljanja njenih interesov pri povezovanju z Evropo in svetom kot sestavni del nacionalnega interesa Jugoslavije.

Republika Slovenija želi v mednarodnih odnosih izvajati miroljubno politiko na temeljih doslednega spoštovanja načel Ustanovne listine OZN ter drugih načel mednarodnega prava. Njena aktivna zunanja politika bo usmerjena v gospodarsko in politično vključenost Slovenije v evropski prostor, kar pomeni trajno privrženost Slovenije načelom parlamentarne demokracije, pravne države, zaščite človekovih pravic in tržnega gospodarstva.

Slovenija se je že doslej zavzemala in bila pobudnik za hitrejše vključevanje Jugoslavije v evropske integracijske procese. Zaradi nujnosti vključevanja Slovenije v evropske gospodarske in druge tokove je Izvršni svet Slovenije že sprejel program prilagajanja Republike Slovenije evropskim integracijskim procesom oz. t.i. slovensko belo knjigo. Ta program vključuje vsebinsko in terminsko opredeljen plan prilagajanja Evropi 92. To vključuje tudi odnos Slovenije do evropskih integracij.

Slovenija se hoče neposredno povezovati z evropskimi ustanovami in skupnostmi, kot so Svet Evrope, Konferenca o evropski varnosti in sodelovanju, Evropska skupnost, EFTA in OECD. Zavzemamo se za polnopravno članstvo v Svetu Evrope kot najpomembnejši evropski skupnosti narodov. Pripravljena je sprejeti vse konvencije Sveta Evrope in jih upoštevati pri notranjepravni ureditvi. To velja tudi za evropsko konvencijo o varstvu človekovih pravic z dodatnimi protokoli, kar je predvideno tudi v predlogu nove slovenske ustave. Slovenija že izpolnjuje vse pogoje za polnopravno članstvo v Svetu Evrope in upa, da potem ko bo dosežen demokratičen dogovor vseh jugoslovanskih republik in vzpostavitvi zveze suverenih držav, ne bo več zadržkov, da Svet Evrope povabi Slovenijo, da se mu pridruži kot enakopraven član.

V skladu s takšnimi opredelitvami hoče biti Slovenija udeležena tudi pri ustvarjanju bodoče evropske arhitekture v okviru procesa Konference o evropski varnosti in sodelovanju, želi vzpostaviti institucionalne oblike sodelovanja z Evropsko skupnostjo, vključujoč možnost za polnopravno članstvo, ter ustanoviti cono svobodne trgovine z EFTO.

Za Slovenijo je nesprijemljivo, da je Jugoslavija zamudila zgodovinsko priložnost, da se kot prva med socialističnimi državami vključi v evropski prostor in da je na dnu lestvice držav, ki čakajo na vstop v Evropo. V Izvršnem svetu sodimo, da zaradi notranjepolitičnih razmer, zlasti na Kosovu, Jugoslaviji v bližnji prihodnosti ni mesta v evropskih integracijah.

Razpadanje pravnega in gospodarskega sistema Jugoslavije ter očitna nemoč zveznih organov, da prispevajo k izhodu iz globoke krize, v kateri je Jugoslavija, ter prenašanje bremena uresničevanja protinflacijskega in stabilizacijskega programa predvsem na slovensko gospodarstvo z vsakim dnem poslabšujejo razmere v slovenskem gospodarstvu.

Najavljena ekonomska politika zvezne vlade za leto 1991 ne razrešuje temeljnih makroekonomskih nesorazmerij, ki uničujejo slovensko gospodarstvo.

Brez zmanjšanja trošenja države ne bo mogoče ustaviti ponovno rastočega vala inflacije, zamrznjen tečaj dinarja v teh razmerah pa bo do konca uničil izvozno gospodarstvo.

Sedanja gospodarska gibanja tudi dokazujejo, da ZIS zaradi fiksiranega tečaja dinarja ne omogoča

izvoznemu gospodarstvu potrebnih pogojev gospodarjenja in realne perspektive. Posebna potrditev tega so tudi zvezne izvozne spodbude, ki so nezadostne in jih Izvršni svet Republike Slovenije povečuje, da bi ublažil težave izvoznega gospodarstva. Blokade na jugoslovanskem trgu, ki so povzročene z vodenjem nekonsistentne ekonomske politike ZIS-a in ukrepov Srbije, razmere hitro poslabšujejo – v bistvu je ta trg že razpadel.

V naslednjem letu pričakujemo poleg tistih, ki so končali šolanje in ki prvič iščejo zaposlitev, že okoli 100.000, iskalcev zaposlitve oz. 120.000 v letu 1992, ko naj bi bilo po naših predvidevanjih njihovo število največje.

Odpravljanje brezposelnosti oz. njeno ohranjanje na čim nižji ravni zahteva vrsto ukrepov, povezanih predvsem z uveljavljanjem politike ustvarjanja novih delovnih možnosti. Ukrepi te politike se delno nanašajo na makroekonomsko področje in uravnavanje njegovih elementov, deloma na razvojno politiko in intervencijsko spodbujanje razvoja posameznih dejavnosti, deloma pa na politiko zaposlovanja. V vsakem primeru pa so konsistentna celota, ki jo je možno hitreje in učinkoviteje uresničevati v samostojni Sloveniji.

Zaradi vseh navedenih vidikov v Izvršnem svetu podpiramo odločitev za plebiscit, ki jo je sprejela Skupščina Republike Slovenije. Ne nazadnje je treba poudariti, da je glavno gibalno premoščanje kriznih razmer in razvojnih procesov sproščanja človeške energije. Osamosvojitve Slovenije pomenil tudi deblokado te energije. Tveganju, ki se ob tem nujno poraja, se ni moč izogniti, možno pa ga je zmanjšati. Vendar plebiscit ne prinaša samo tveganja. Prinaša svobodo, da bo slovenski narod sam usmerjal svojo usodo.

1. Gospodarstvo

1.1. Slovensko gospodarstvo je ne glede na to, za kaj se bo Republika Slovenija odločila – za osamosvojitve ali za vztrajanje v federaciji – v globoki krizi. Prihodnja leta bodo v vsakem primeru leta odrekanja, povečanja stopnje brezposelnosti, padanja storilnosti in krize. Zato Izvršni svet meni, da bo osamosvojitve omogočala:

- hitrejšo vzpostavitev normalnega gospodarskega sistema,
- samostojno, slovenskemu gospodarstvu ustrezno gospodarsko politiko,

- normalne kapitalske tokove s svetom,
- boljšo izrabo geografskega položaja,
- učinkovitejše izkoriščanje razvojnih možnosti,
- pospešeno prilagajanje evropskim gospodarskim normam, prenehanje vzdrževanja drage zvezne države.

Prednosti osamosvojitve so, razen prenehanja odливov za federalno državo, potencialne. Odvisne so od sposobnosti slovenske družbe, kako jih bo izkoristila, in od njene pripravljenosti na nekajletno odrekovanje. Vseh posledic osamosvajanja ni mogoče predvideti, vendar ne gre zanemariti ustvarjalnosti ljudi, ki jo bo sprožilo osamosvajanje.

Nobene od naštetih prednosti v Jugoslaviji ni možno izkoristiti. Še več, verjetnost gospodarskega razsula je velika.

1.2. Tveganja osamosvajanja:

Osamosvajanje je povezano s tveganji, saj je odvisno od dogajanj, ki jih ni mogoče povsem predvideti, predvsem od:

- reakcij preostalih delov Jugoslavije in federacije,
- reakcij drugih držav in mednarodnih finančnih in drugih inštitucij.

Posebno kritična je takojšnja odvisnost od posojil tujih poslovnih bank in tuje državne finančne pomoči, ki je ni mogoče zagotoviti vnaprej; zato je tveganje na teh dveh področjih veliko.

Od razglasitve rezultatov plebiscita do osamosvojitve Republike Slovenije bo zato Izvršni svet Republike Slovenije skupaj z drugimi oblastnimi organi deloval tako, da se bo izognil posledicam ob takojšnji enostranski prekinitvi vezi z drugimi deli Jugoslavije. Brez takega delovanja bi slovensko gospodarstvo ogrozili:

- blokada finančnih tokov zaradi skupnih dolgov,
- izguba jugoslovanskega trga in zunanjetrgovinskih vezi s svetom, ki jih ima Slovenija preko jugoslovanskih podjetij in inštitucij,
- izguba premoženja v drugih delih Jugoslavije,
- zmanjšanje trga na obseg, ki je za tuja vlaganja manj zanimiv,
- nenaklonjeno obravnavanje Slovenije s strani Svetovne banke, Mednarodnega denarnega sklada, GATT-a in drugih mednarodnih inštitucij,
- veliki stroški za vzpostavitev lastnega gospodarskega sistema in inštitucij.

1.3. Vključenost slovenskega gospodarstva v ju-

goslovansko

Kolikšna bo gospodarska cena osamosvajanja, je težko predvideti. Mogoče je računati s hkratnim učinkovanjem dveh dejavnikov: systemskega in osamosvojitvenega. Prvi izhaja iz splošnega razpadanja socialističnih gospodarstev (nujnosti zapiranja velikega števila podjetij in z njim povezane brezposelnosti), drugi iz prekinjanja tokov z drugimi deli Jugoslavije (izguba trgov, povečanje trgovinskega primanjkljaja zaradi spreminjanja neposrednih zunanjetrgovinskih zvez ter spreminjanja blagovnih tokov, izguba premoženja). Prvega bo Slovenija lahko odpravila v nekaj letih in hitreje kot Jugoslavija. Za nevtralizacijo negativnih učinkov prekinjenih tokov bomo prav tako potrebovali nekaj let.

Potencialno velikost problema kaže sedanja vključitev slovenskega gospodarstva v jugoslovansko.

Slovensko gospodarstvo je po podatkih SDK Centrala Ljubljana v prvih devetih mesecih letos v drugih republikah realiziralo 32,5% vseh svojih prodaj na domačem trgu; nabave v drugih republikah pa so znašale 25,9% vseh domačih nabav. Najbolj je vezano na Republiko Hrvaško (15,9% prodaj, 13,0 nabav) in Republiko Srbijo (9,4% in 7,7%).

Sodimo, da ob našem razumnem ravnanju ne more priti do 100%-nega izpada prodaj v druge republike, če pa bi do tega prišlo, bi to imelo za posledico okoli 37%-no zmanjšanje slovenske proizvodnje; ob 50%-nem upadu prodaj pa za 19%.

Zaradi uvedbe carin za prodajo slovenskega blaga v druge republike (ob predpostavki cenovne elastičnosti povpraševanja 1) bi se prodaja v druge republike zmanjšala v istem razmerju, ko bi znašale uvedene carine (npr. pri 50% carinski stopnji bi se proizvodnja zmanjšala za okrog 19%, pri 10% carinski stopnji pa za 4%). Najbolj prizadete bi bile kemična in papirna industrija, tekstilna industrija, črna metalurgija in predelava kovin.

Probleme, ki bi nastali zaradi prekinitve nabav, bi bilo mogoče premostiti z uvozom. Kratkoročno bi bilo možno probleme, ki bi utegnili nastati zaradi prekinitve nabav glavnih kmetijskih pridelkov oz. živil, premostiti z intervencijami iz tržnih blagovnih rezerv, izpad naftnih derivatov pa le iz uvoza.

Takojšnje prekinitve povezav pri opravljanju

zunanjetrgovinskih poslov za druge republike lahko povzročijo izpad rednega izvoza za najmanj 15%, to je za okoli 600 mio USD ter povečan uvoz za okoli 7% oz. 280 mio USD.

Slovenska podjetja opravljajo velik del zunanjetrgovinske menjave za podjetja iz drugih republik in obratno; povezana so s pogodbami o dolgoročnih proizvodnih kooperacijah; pri investicijskih delih v tujini se kar 80% del opravlja v sodelovanju s podjetji iz drugih republik; po jugoslovanskih klirinških sporazumih Slovenija uvažata in izvažata pomembne surovine, reprodromateriale in končne izdelke, slovenska podjetja skupaj s podjetji iz drugih republik opravljajo del plačilnega prometa preko ene banke, dogovorjene na meddržavni ravni, npr. pri menjavi z Irakom, Iranom, Kitajsko itd.; skupni so konzorciji za nastop na posameznih trgih, skupna trgovinska predstavništva in predstavništva GZJ.

Če sedanja medrepubliška menjava oz. menjava Slovenije z drugimi republikami postane meddržavna menjava oz. zunanjetrgovinska menjava, za prodajo slovenskega blaga na jugoslovanskem trgu veljajo pogoji prodaje kot na mednarodnem trgu. Če bi postali trgi v drugih republikah tuji trgi, bi bilo treba povečati izvoz za 80%; z dosedanje ravni približno 4 mlrd USD na 7 mlrd USD.

Vsaj 50% dosedanjih dobav iz drugih republik bi se preusmerilo na uvoz iz zahodnih trgov. Uvoz s sedanjih tujih trgov bi se povečal za 100%; s 4 mlrd USD na 8 mlrd USD.

Slovenija ima več možnosti za povečan izvoz kot druge republike. Samostojna Slovenija bi politično tveganje sicer lahko zmanjšala, vendar bi se zaradi manjšega trga zmanjšal tudi interes tujih partnerjev na posameznih področjih gospodarskega sodelovanja.

1.4. Cena financiranja federacije in prevzema njenih storitev

Glavni sredstvi, s katerima federacija uresničuje svoje programe, sta zvezni proračun in Sklad za pospeševanje razvoja gospodarsko manj razvitih SR in SAP Kosovo. Odlivi sredstev fiskalne narave iz Slovenije v federacijo in druge republike v letu 1990 bodo po sedanjih ocenah približno 20,7 mlrd din oz. 11% očiščenega družbenega proizvoda Republike Slovenije; prilivi iz federacije pa 4,7 mlrd din ali 2,5% očiščenega družbenega proizvoda Slovenije. Neto odliv teh

sredstev bo torej 16 mlrd din oz. 8,5 očiščenega družbenega proizvoda. Če pa bi Republika Slovenija v letos izpolnjevala svoje obveznosti do zveznega proračuna in Sklada federacije v obsegu, določenem z zveznimi predpisi, bi bil neto

strukture v %	1986-1988	1989 ocena	1990 ocena
A. ODLIVI SREDSTEV SKUPAJ	13,5	8,6	11,0
v tem: 1. odlivi sredstev v zvezni proračun in izv. pr. bil. feder.	11,7	7,7	10,6
2. obveznosti do Sklada federacije za posp. razvoja manj razv. SR in SAP	1,5	0,7	0,2
3. sredstva za odpravljanje potresa v Črni gori	0,05	–	–
4. odliv prispevkov iz OD zaposlenim iz drugih SR in SAP	0,2	0,2	0,2
B. PRILIVI SREDSTEV SKUPAJ	4,2	1,6	2,5
C. NETO ODLIVI SREDSTEV (A – B)	9,3	7,0	8,5

odliv še višji približno 17,5 mlrd din o. 9,3% slovenskega družbenega proizvoda. Izračun obveznosti, ki bi ob dosledni uresničitvi konfederativnega načela oziroma osamosvojitve Republike Slovenije odpadel na Republiko Slovenijo, je pripravljen na podlagi ocene posameznih pristojnih republiških sekretariatov.

Po teh ocenah bi za posle, ki jih opravlja federacija, Slovenija porabila med 9,5 mlrd in 14.1 mlrd din.

Ocene so indikativne. Dodati je treba "zagonske" stroške, povezane z uvedbo lastnega denarja in prevzemnimi jamstvi federacije in NBJ za devizne in dinarske hranilne vloge občanov.

1.5. Zadolženost Slovenije in Jugoslavije

Zaradi nizke stopnje zadolženosti in deleža v skupnem dolgu Jugoslavije je Slovenija v primerjavi z drugimi republikami in pokrajinama v bistveni prednosti. Delež slovenskega dolga v skupnem konvertibilnem dolgu Jugoslavije je znašal v letu 1989 okoli 10%, kar je po ekonomski moči (ustvarjenem družbenem proizvo-

du) in po ustvarjenem deviznem prilivu od izvoza blaga in storitev najmanj od vseh republik.

Slovensko gospodarstvo je z ustvarjenim deviznim prilivom od izvoza blaga in storitev sposobno tekoče poravnati zapadle obveznosti do tujine, saj dolg v zadnjih letih znaša med 8 in 12% ustvarjenega deviznega priliva (med prilive se upošteva izvoz blaga, storitve in neto nakazila na devizne račune prebivalstva).

Konvertibilni dolg SFR Jugoslavije po republikah in pokrajinah – stanje 30. 9. 1989

	v mio USD	struktura v%
BiH	1.747	10,5
Črna gora	667	4,0
Hrvaška	3.109	18,6
Makedonija	782	4,7
Slovenija	1.661	9,9
Srbija	3.281	19,6
Vojvodina	831	4,9
Kosovo	725	4,3
federacija	3.917	23,4
SKUPAJ	16.702	100,0

2. Mednarodni vidik osamosvajanja Slovenije

Eden od bistvenih elementov mednarodnega priznanja je tudi pozitiven izid plebiscita, čeprav bo priznanje samostojnosti slovenske države odvisno predvsem od tega, koliko bo nadzorstvo slovenskega ozemlja dejansko v rokah slovenskih oblasti. Čeprav imamo zagotovila posameznih držav, da so pripravljene priznati samostojno slovensko državo, bo polno in vsestransko priznanje daljši proces, ne pa sprememba čez noč.

V prehodnem obdobju bosta Jugoslavija in Slovenija nadaljevali z vzporednimi stiki s tujino, predvsem tistimi, ki so potrebni zaradi urejanja skupnih zadev in nemotene življenja na tem prostoru.

Državne meje z Avstrijo, Italijo in Madžarsko so določene z mednarodnimi pogodbami in nanje osamosvojitve Republike Slovenije ne vpliva. Ob upoštevanju načela nedotakljivosti obstoječih meja v Evropi je treba oz. mogoče kot takšno treba obravnavati tudi federalno mejo med Slovenijo in Hrvaško. Ta meja ni določena na morju. Določiti jo bo treba s pogodbo po med-

narodnem pomorskem pravu.

Mednarodne pogodbe, ki jih je sklenila Jugoslavija in se nanašajo samo na ozemlje Republike Slovenije, bo država Slovenija izpolnjevala naprej. Sem spadajo predvsem mednarodne pogodbe, ki se nanašajo na obmejni promet, premoženjskopravna vprašanja, služnosti in druge teritorialne režime (npr. Videmski, Goriški in Tržaški sporazum z Italijo, sporazum o cestnem predoru skozi Karavanke v Avstrijo). Isto velja za mednarodne pogodbe, ki urejajo nemoten promet, ki poteka čez Republiko Slovenijo.

Izvršni svet proučuje in sistematično evidentira tudi druge mednarodne pogodbe, ki jih je sklenila Jugoslavija. Ob upoštevanju mednarodnega prava bo pripravil konkretne predloge o tem, katere za državo Slovenijo ne veljajo, katere veljajo naprej in katere naj bi veljale naprej samo delno. Ta seznam bo tudi podlaga za nostrifikacijo oziroma razgovore z drugimi državami pogodbenicami o tem vprašanju.

Ko bo država Slovenija dosegla mednarodno priznanje, bo tudi mednarodne pogodbe sklepala samostojno, pri čemer bo lahko sklenila tudi tiste večstranske mednarodne pogodbe, za katere je zainteresirana že sedaj, vendar jih zaradi razmer v Jugoslaviji ni mogla skleniti (npr. konvencija Sveta Evrope o človekovih pravicah).

3. Družbene dejavnosti in zagotavljanje socialne varnosti

V primerjavi s celotnim gospodarskim sistemom so družbene dejavnosti že do sedaj skoraj v celoti urejali republiški predpisi.

Kljub temu lahko tudi pri družbenih dejavnostih in v celotnem socialnem razvoju ob osamosvojitvi pričakujemo določene težave in odpore: zvezna država namreč ne bo mogla biti več izgovor za vztrajanje pri zastarelih in neustreznih konceptih ter pri stari praksi. Slovenija bo imela za razvoj družbenih dejavnosti notranje omejitve, v okviru katerih bo morala uresničevati cilje socialnega razvoja.

Glavne omejitve so:

- tudi v bodoče ne bo mogoče povečevati deleža sredstev, ki bodo z javnim financiranjem namenjena za družbene dejavnosti in socialni razvoj,
- števila zaposlenih, ki delajo v sedanjih družbenih dejavnostih, ne bo mogoče povečati,
- zaposlenosti v teh dejavnostih tudi ne bo

mogoče bistveno zmanjšati, kajti potem bi morali tudi bistveno zmanjšati sedanji obseg storitev teh dejavnosti.

Treba pa bo spremeniti načine in oblike delovanja v družbenih dejavnostih in vse druge ukrepe, s katerimi se uresničuje skladen socialni razvoj, organizacijsko in lastninsko strukturo institucij za zdravstvene, izobraževalne, kulturne, varstvene in druge storitve prebivalstvu. Spremeniti in na novo bo treba postaviti celotno mrežo dejavnosti in ukrepov, s katerimi je prebivalcem zagotovljena socialna varnost.

Kot eno od pravnih naslednikov bo Republika Slovenija prevzela pravice in obveznosti po že sklenjenih konvencijah za zdravstveno, pokojninsko in invalidsko zavarovanje, tako da zavarovanci, ki uživajo pravice iz tega naslova, ne bodo oškodovani (npr. prejemniki italijanskih pokojnin).

4. Manjšine

Izvršni svet Slovenije bo storil vse, da bodo avtohtoni italijanski in madžarski narodnosti tudi v samostojni slovenski državi zajamčene pravice najmanj v obsegu in na ravni kot jih uživata sedaj in ki so jima zagotovljene z veljavno ustavo in zakoni ter mednarodnimi akti, še posebej dvostranskimi, ki jih je sklenila in jih priznava SFRJ. Prav tako bo Izvršni svet Slovenije upošteval mednarodne akte ter nadaljeval z že začetimi aktivnostmi za ureditev položaja slovenske narodne skupnosti v zamejstvu ter Slovencev v tujini.

Pripadniki drugih narodov in narodnosti, ki imajo stalno prebivališče v Sloveniji, bodo lahko pridobili državljanstvo Republike Slovenije, če bodo to želeli.

Po osnutku ustave Republike Slovenije bo državljanstvo urejal ustavni zakon. Republiški sekretariat za notranje zadeve je pripravil teze za zakon, s katerim se je skušal približati ureditvam zahodnoevropskih držav, ki so po velikosti in strukturi prebivalstva primerljive z Republiko Slovenijo. Pri pripravi tez za zakon so bili upoštevani: že uveljavljena ustavna načela, dosežena stopnja razvoja v Sloveniji, družbenopolitične razmere ter predvideni prihodnji politični status Republike Slovenije.

Pravice vseh narodnih skupin do vsestranskega kulturnega in jezikovnega razvoja bodo še naprej zagotovljene.

5. Nacionalna varnost

Pri obrambi se bo morala samostojna Slovenija najprej načelno odločiti o načinih zagotavljanja nacionalne varnosti, varstva ozemeljske celovitosti in ustavne ureditve.

Načelna opredelitev bo vsebovana v ustavi Republike Slovenije. Ker danes ni mogoče predvideti vseh okoliščin, ki bodo v letih po osamosvojitvi vplivale na nacionalno varnost, je smiselno, da bi ustava določila možnost za zagotovitev nacionalne varnosti z vojsko (oboroženimi silami) in hkrati tudi možnost za ukinitve vojske na podlagi odločitve, sprejete na referendumu.

Z vidika nacionalne varnosti Slovenije je zaradi političnih dogajanj v Jugoslaviji boljše, da se plebiscit, če se Skupščina Republike Slovenije zanj odloči, izvede čim prej. Na plebiscitu izglasovana odločitev za samostojno slovensko državo bi v globalu okrepila varnostni položaj Slovenije. Vsak vojaški poseg v Slovenijo bi po tako legitimno sprejeti odločitvi bil agresija na suvereno in neodvisno državo (ki bi med drugim lahko zahtevala tudi mednarodno pomoč). Obratno pa je mogoče vojaški poseg v Slovenijo pred odločitvijo za samostojno slovensko državo lažje razlagati kot urejanje notranjih zadev v Jugoslaviji.

Po pozitivni plebiscitarni odločitvi nas čaka pogajanje o umiku federalne vojske z ozemlja Slovenije ter o delitvi skupnega premoženja, ki je v obliki vojaške opreme in oborožitve na slovenskem ozemlju.

III. AKTIVNOSTI PO PLEBISCITU

Po pozitivno izraženi volji slovenskega naroda oziroma ljudstva Slovenije na splošnem ljudskem glasovanju – plebiscitu bo treba brez odlašanja opraviti vrsto dejanj, ki bodo zaokrožila oz. dokončno konstituirala Republiko Slovenijo kot samostojno suvereno in neodvisno državo; naša samostojnost je pogoj za nadaljnja pogajanja v Jugoslaviji, ki so nujna in v interesu Republike Slovenije.

Odločitev, sprejeta na plebiscitu, ne pomeni takojšnje in nenadne prekinitve odnosov v Jugoslaviji, temveč se na njeni podlagi – če se slovenski narod oziroma ljudstvo Slovenije odloči, da je za samostojno in suvereno Slovenijo – začne

prehodno obdobje in se nato določijo odnosi v Jugoslaviji na kakovostnih novih temeljih.

V ta namen je zato treba:

1. sprejeti dodatni ustavni amandma k ustavi Republike Slovenije, s katerim se iz ustave izločijo vse določbe, ki govore o vezanosti Slovenije na federacijo (z možno rešitvijo, kot sta jo predvideli Srbija in Hrvaška v svojih novih ustavah);
2. sprejeti ustavni zakon za izvedbo tega ustavnega amandmaja in pripraviti vse potrebne zakone;
3. začeti takojšnja pogajanja z jugoslovanskimi oblastmi in institucijami ter z drugimi republikami v Jugoslaviji; dokončati proces osamosvojitve Republike Slovenije na formalni ravni ter se pogajati z drugimi republikami o bodoči ureditvi odnosov po načelih mednarodnega prava;
4. v prehodnem obdobju zagotoviti minimalno delovanje federacije, ki je potrebno do dokončnega razpleta jugoslovanske krize;
5. pripraviti skupaj s Hrvaško izhodišča za možno konfederalno pogodbo. Na zadnjem srečanju s političnim vrhom Hrvaške je bilo poudarjeno, da si republiki prizadevata za isti cilj – postavitve normativnega temelja za razrešitev odnosa do Jugoslavije. Hkrati je bilo doseženo soglasje, da bi bilo treba plebiscit in sprejem ustave časovno uskladiti ter zagotavljati minimalno delovanje federacije do končnega razpleta krize (minimalno financiranje federacije s kotizacijo, sodelovanje sedanjih predstavnikov obeh republik v federalnih organih). Na tak način bi preprečili zmedo, pridobili čas za organiziranje razporeke od federacije ter povečali možnost za mirno rešitev krize;
6. čim prej je treba sprejeti novo ustavo Republike Slovenije in ustavni zakon za njeno izvedbo; sodobni mednarodni standardi namreč terjajo tako dejansko in tudi pravno urejeno oblast v državi, da je lahko priznana kot samostojen mednarodnopravni subjekt. Za preobrazbo v suvereno samostojno državo potrebujemo vzpostavitev dejanske oblasti in mednarodno priznanje. Za ustanovitev suverene države navznoter je treba zagotoviti dejansko, ne le deklarirano celotno oblast na njenem ozemlju; gre za dejansko opravljanje vseh državnih funkcij, predvidenih z novo ustavo, na kateri temeljita delovanje državnih organov in celotni pravni red. Brez nove ustave bi težko računali na mednarodno priznanje državne samostojnosti in suverenosti.

7. Način, vrstni red in hitrost gospodarskega osamosvajanja bodo močno vplivali na njegovo uspešnost. Izvršni svet Slovenije predlaga naslednji scenarij osamosvajanja, za katerega je pripravljen sprejeti odgovornost:

- postopno vzpostavljanje lastnega gospodarskega sistema (lastninjenje, lastni davčni sistem, lastni bančni in denarni sistem, lastni sistem ekonomskih odnosov s tujino),
- postopno uvajanje lastne gospodarske politike (sanacija bančnega sistema na republiški ravni, sanacija gospodarstva s prenosom dolgov v javni dolg, podpora izvozu),
- sprotno prilagajanje gospodarske strukture.

Ta scenarij zmanjšuje tveganje in hkrati omogoča raznovrstne gospodarske povezave Slovenije z drugimi deli Jugoslavije na novih temeljih. Izvršni svet meni, da je načeloma ta scenarij izvedljiv v šestih mesecih, opozarja pa, da je to odvisno tudi od dogajanj, ki jih ni moč v celoti predvideti.

Zaradi osamosvajanja, ki zahteva pospešeno prilagajanje gospodarske politike še vedno neustreznim gospodarskim sistemom, bo Izvršni svet pripravil potrebne zakone in odloke za:

- vzpostavitev neodvisnosti celotnega davčnega sistema,
- vzpostavitev neodvisnega plačilnega sistema,
- prevzem sistema zunanjetrgovinske zaščite in deviznega poslovanja,
- vzpostavitev centralne banke Slovenije in prevzem nadzora nad bančnim sistemom,
- intervencijsko ukrepanje na gospodarsko-političnem področju. Gospodarska politika, namenjena zmanjšanju izgube družbenega proizvoda, ki bi jo povzročilo osamosvajanje, bo vsebovala:
 - bistveno zmanjšanje stroškov, ukrepe za povečanje izvoza in deviznih prilivov ter omejitev porabe prebivalstva in države,
 - pogajanja z mednarodnimi organizacijami: Svetovno banko, Mednarodnim denarnim skladom, Evropsko skupnostjo, EFTO, GATT za prehodno obdobje prilagajanja,
 - pogajanja o razdelitvi premoženja in dolgov z drugimi republikami oz. Jugoslavijo,
 - pogajanja o oblikovanju gospodarskih povezav z drugimi republikami na novih temeljih (npr. cona svobodne trgovine, ureditev plačilnega sistema, delovanje velikih tehnoloških sistemov, itd.),
 - zagotovitev tujih vlaganj v nekaj ključnih projektov,

- prizadevanja za zagotovitev normalnih kapitalnih tokov in večjo udeležbo tujega kapitala.

8. Pri družbenih dejavnostih bo osamosvojitve Slovenije terjala prevzemanje delovanja patentnega urada, avtorske agencije, zdravstvenih, sanitarnih in veterinarskih inšpektoratov za delo na meji itd. ter zagotovitev udeležbe v tistih mednarodnih organizacijah, v katerih bo Slovenija tudi v prihodnje sodelovala (Svetovna zdravstvena organizacija, Mednarodna organizacija dela, UNESCO, itd.).

V prehodnem obdobju je treba na zvezni ravni sodelovati pri pripravi programov za te mednarodne organizacije, ki se pravkar pripravljajo za na slednjih pet let; hkrati pa bi se morali pripravljati za samostojno nastopanje v teh organizacijah.

Posamezni sekretariati so že pripravili pregled veljavnih mednarodnih konvencij, ki bi jih bilo treba prevzeti, in tistih, ki bi jih kazalo ratificirati.

9. V času, ko Slovenija še ne bo mednarodni Izračun obveznosti, ki bi ob dosledni uresničitvi konfederativnega načela oziroma osamosvojitve Republike Slovenije odpadel na Republiko Slovenijo, je pripravljen na podlagi ocene posameznih pristojnih republiških sekretariatov.

Po teh ocenah bi za posle, ki jih opravlja federacija, Slovenija porabila med 9,5 mlrd in 14,1 mlrd din.

Ocene so indikativne. Dodati je treba "zagonske" stroške, povezane z uvedbo lastnega denarja in prevzemnimi jamstvi federacije in NBJ za devizne in dinarske hranilne vloge občanov.

nopravni subjekt, bo Republika Slovenija v skladu z zunanje-politično strategijo Slovenije opravljala svojo zunanjo dejavnost tudi s častnimi konzuli in Slovenci, ki imajo tuje državljanstvo.

10. Pri razdelitvi premoženja ob razvezi bo treba upoštevati naslednja izhodišča:

- devizne rezerve bi morali deliti po deležih v konvertibilnem izvozu (Slovenija približno 32%), pri delitvi terjatvenega salda do Sovjetske zveze bi udeležba Slovenije morala biti sorazmerna njeni udeležbi v jugoslovanskem klirinškem izvozu,

- objekte in funkcionalno opremo v Republiki Sloveniji, ki jih uporabljajo zvezni upravni organi za opravljanje nalog, ki so sedaj v izključni zvezni pristojnosti, naj bi hkrati s prevzemom pristojnosti v celoti prevzela Republika Slovenija,

- objekte v Republiki Sloveniji, ki so namenjeni

za delovanje zveznih ali mednarodnih institucij in ki jih je sofinancirala Republika Slovenija, naj bi Republika Slovenija prevzela v deležu, ki ustreza njenemu prispevku,

- objekte in opremo zveznih organov v drugih republikah in v tujini naj bi prevzela Republika Slovenija v skladu z deležem svojega prispevka zveznemu proračunu; pri delitvi premoženja, ki se nanaša na diplomatsko – konzularna predstavništva (in tudi predstavništva GZJ) v tujini, bi se moral upoštevati delež republike Slovenije pri financiranju teh predstavništev,

- o objektih, ki jih ima republika Slovenija v drugih republikah, se ni treba pogajati, saj so že sedaj v njeni lasti,

- če bi dolg federacije (tisti del, za katerega končnega uporabnika ni možno vedno ugotoviti) razdelili po udeležbi posameznih republik in pokrajin v sedanjem konvertibilnem dolgu celotne države, bi se slovenska zadolženost povečala za približno 400 mio USD, kar bi našo stopnjo servisiranja povečalo za okoli četrtino, to je na 12 do 15% deviznega priliva. Pri razdelitvi federalnega dolga po ključu udeležbe v družbenem proizvodu Jugoslavije, ki za Slovenijo znaša trenutno okoli 20%, se zadolženost Slovenije poveča za okoli 800 mio USD, stopnja servisiranja dolga Slovenije pa za okoli 50% oz. na 12 do 18%,

- razdeljeni notranji dolg (dinarske in devizne vloge, za katere jamči federacija) bi se moral prenesti v slovenski bančni sistem; Republika Slovenija bo varčevalcem jamčila za te vloge.

Na podlagi opravljenih analiz oziroma njihovih izsledkov-strnjeno prikazanih v tem gradivu – Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije podpira plebiscit s predpostavko o zreli politični odgovornosti Skupščine Republike Slovenije. Pri tem ne more in ne sme iti za slavo ene ali druge stranke, vladajoče koalicije ali opozicije. Plebiscit in na njegovi podlagi osamosvajanje Slovenije sta lahko samo skupen projekt državljanov Slovenije s posebno soodgovornostjo Skupščine, Predsedstva in Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije. Izvršni svet povezuje svojo odgovornost za ta projekt z navedenimi predpostavkami.

Dokument št. 61:¹³¹**Ocena razmer po plebiscitu in program aktivnosti za izvedbo plebiscitnih nalog**

Delegati Skupščine Republike Slovenije so na skupni seji vseh zborov 23. januarja 1991 obravnavali Oceno razmer po plebiscitu in program aktivnosti za izvedbo plebiscitnih nalog. Gradivo je skupščini, na osnovi sklepov sprejetih na skupni seji vseh zborov 11. 1. 1991, predložil Izvršni svet.

I
OCENA RAZMER

Slovenski plebiscit je sovpadel z drugim krogom volitev v Srbiji, katerih rezultat bistveno določa poplebiscitne razmere v Jugoslaviji. Nekaj dni za tem je prišlo do vdora Srbije v enotni monetarni sistem Jugoslavije, ki je bistveno otežil pogovor o že nastalih problemih, kot tudi dogovor o prvih morebitnega bodočega sožitja jugoslovanskih republik. Resda je proti koncu leta prišlo na seji Predsedstva do potrditve republik kot nosilcev bilateralnih pogovorov, koncepti urejanja skupnih vprašanj pa so ostali močno različni.

Utrdila se je ideja o prehodnem obdobju in o potrebi dogovora o minimalnem funkcioniranju federacije, vendar je zvezna vlada dejansko ponudila nadaljevanje prejšnjega sistema, dokler ne bi prišlo do novega dogovora. Več sej na zvezni ravni je bilo napovedanih kot zgodovinskih, dogovor pa se še naprej odmika. Ob nemoči zvezne vlade prehajajo posamezne zvezne funkcije v vse večje težave oziroma – država razpada. Kaže, da bodo spontani dogodki prehiteli počasna dogovarjanja med republikami, ki niti še nimajo postavljenih vseh organov oblasti. Ob političnem in gospodarskem razpadanju Jugoslavije pa prihaja do nevarnih zamisli o urejanju medsebojnih razmerij s pomočjo sile.

Tako stanje v Jugoslaviji seveda bistveno določa poplebiscitni čas Slovenije, ki je v odločilni fazi osamosvajanja. Smo pred pravno formalno odklopitvijo od pravnega reda Jugoslavije, ki po zakoniti poti na podlagi ustavnega zakona šele omogoča konkretno osamosvajanje na številnih področjih.

1. Sama plebiscitna odločitev seveda ni spremenila gospodarstva, čeprav so državljani Slovenije dobili novo motivacijo za delo. Gospodarsko stanje, s katerim se začena poplebiscitno obdobje, je skrajno neugodno. Gre za nadaljevanje trendov iz lanskega leta.

Decembrski padeč industrijske produkcije je daleč presegel vse dosedanje. Število nezaposlenih narašča, prav tako narašča število upokojencev, medtem ko število zaposlenih pada. Na drugi strani se je število zaposlenih v obrti šele začelo dvigovati. Večina podjetij v težavah še ni opravila ne programskega, ne lastninskega, ne kadrovskega prestrukturiranja. V posebnih težavah so veliki sistemi v metalurgiji in rudarstvu. Ob takem stanju v gospodarstvu se močno povečuje socialni pritisk, ki ga dolgoročno ni mogoče reševati z avtomatično indeksacijo, ampak s pravično socialno politiko do vseh slojev prebivalstva.

Dinarske in devizne hranilne vloge prebivalstva se še naprej zmanjšujejo, kar je glavni razlog nelikvidnosti; zmanjševanje dvigov vlog je predvsem posledica politične negotovosti, še večje zmanjševanje banke preprečujejo predvsem s kolikinskimi omejitvami dvigov. Zaradi nelikvidnosti se je izredno povečalo število blokiranih žiro računov. Ker je to v mnogo primerih posledica neplačevanja obveznosti do dobrih podjetij, je IS na predlog SDK predložil spremembe Zakona o finančnem poslovanju, s katerimi bi odpravil stečaje dobrih podjetij, in bankam predlagal takojšnjo uvedbo novih instrumentov plačevanja. Iz zadržanih sredstev federacije bo takoj začel poravnati zvezne devizne stimulacije, z obveznicami pa bo odkupil del zapadlih iraških terjatev.

Slovensko gospodarstvo je decembra in v celem letu 1990 ustvarilo velik zunanjetrgovinski primanjkljaj (decembra je izvozilo za 403 milijone USD, uvozilo pa za 532 milijonov USD, v celem letu je izvozilo za 4118 mil. USD uvozilo pa za 4727 mil. USD).

Inflacija se je v novembru in decembru umirila. Ob zadrževanju rasti plač in splošne ter skupne porabe, bi celo ob mnogo bolj ekspanzivni monetarni politiki ne prišlo do njene hitre pospešitve, saj bi bil velik del emisije porabljen za nadomestitev zdajšnjega neplačevanja in vsesplošne zadolženosti. Zadrževanje rasti osebnih dohodkov po slovenski zakonodaji je prožnejše od zadrževanja po zvezni; takšno prožnost omogoča

¹³¹ Poročevalec skupščine Republike Slovenije 29. 1. 1991/3.

relativno uspešna dohodkovna politika preteklega leta.

2. Gospodarska kriza v Sloveniji in Jugoslaviji se bo v prehodnem razdobju nadaljevala. Ravnanje tujine bo v veliki meri določeno z našo pripravljenostjo za mirno in sporazumno reševanje problemov v Jugoslaviji; takšnemu reševanju sta bila namenjena "Memorandum IS SR Slovenije o urejanju gospodarskih odnosov v Jugoslaviji" in "Odgovor na Ocene in stališča ZIS o razmerah v državi in o ukrepih za njihovo premostitev".

Ne glede na negotovost v prehodnem razdobju bo delovanje vlade na področju gospodarstva ostalo usmerjeno k ciljem, ki so zapisani v "Programskih usmeritvah"; to je k ustvarjanju normalnega gospodarskega sistema in prilagodljivega gospodarstva. IS je osnovne usmeritve gospodarske politike po temeljnih področjih (fiskalna politika, politika dohodkov, zaščitna politika in denarna politika) predstavil v Poročilu Skupščini 20. 12. 1990. Gre v bistvu za neformaliziran program stabilizacije, ki ga bo IS dopolnil s programom uvajanja lastnega denarja in finančnega sistema.

IS se je ob upoštevanju finančnih sredstev in mednarodnih reakcij odločil za postopno uvajanje slovenske valute z njenim začetnim 100% pokritjem ter s tečajnim stimuliranjem izvoza, destimuliranjem uvoza in povečanjem likvidnosti gospodarstva. Samo tako je brez ustreznih deviznih rezerv mogoče zagotoviti stabilnost nove valute. Takšno uvajanje je tehnično pripravljeno; Zakon o Narodni banki Slovenije in Zakon o uvajanju vzporedne valute bosta 23. 1. 1991 poslana organom Skupščine Republike Slovenije.

"Celovitih" odgovorov na vprašanja o post plebiscitnem delovanju Izvršnega sveta na gospodarskem področju ni mogoče dati. IS bo izvrševal naloge opisane v poročilu "Osamosvajanje Slovenije", pri čemer bo vrstni red in čas sprejemanja posameznih ukrepov prilagajal gospodarskim in političnim okoliščinam.

Po plebiscitu se je v marsičem spremenil zunanjepolitični status Slovenije, saj je rezultat glasovanja nedvoumno pokazal politično voljo državljanov Slovenije.

Svet je spoznal, da misli Slovenija z demokracijo in samostojnostjo resno. Prihaja do neposrednih in posrednih potrditev slovenski izbiri, kamor štejemo tudi kreditne ponudbe za zagon novega razvojnega ciklusa ter vse večje razumevanje za postopen vstop Slovenije v evropske institucije:

Sklep:

Razvoj dogodkov v Jugoslaviji naknadno potrjuje, da smo se s plebiscitom odločili prav. Gospodarsko razpadanje zvezne države ob blokiranosti zvezni vladi nas navaja; da čim prej zaščitimo lastno gospodarstvo in usposobimo lasten gospodarski red.

II

PROGRAM AKTIVNOSTI ZA IZVEDBO PLEBISCITNIH CILJEV

1. Nova ustava Republike Slovenije

Čimprej bo treba oblikovati in sprejeti novo ustavo Republike Slovenije, suverene države z vsemi atributi dejanske oblasti na lastnem ozemlju in s polno mednarodno pravno subjektiviteto. Že po Deklaraciji o suverenosti države Republike Slovenije naj bi novo ustavo sprejeli najpozneje do 2. julija 1991, vendar bi ta rok moral biti krajši. Sprejem nove ustave je potreben zaradi vzpostavitve celovite in konsistentne podlage za nov pravni sistem.

2. Dodatni republiški ustavni amandmaji k ustavi Republike Slovenije

S temi dodatnimi amandmaji naj bi bilo predvideno: da državljani Republike Slovenije neposredno in po svojih predstavnikih v Skupščini Republike Slovenije odločajo o urejanju vseh odnosov v Republiki Sloveniji in o urejanju odnosov Republike Slovenije z drugimi državami in mednarodnimi organizacijami; da Skupščina Republike Slovenije z zakoni samostojno ureja vsa razmerja, ki so skupnega pomena za državljanke Republike Slovenije, njihove organizacije in skupnosti; da Republika Slovenija ureja odnose z drugimi državami in mednarodnimi organizacijami v skladu z mednarodnim javnim pravom in kot ena od pravnih naslednic SFRJ tudi v skladu z Mednarodnimi pogodbami, ki jih je sklenila SFRJ; da se razveljavijo vse določbe ustave Republike Slovenije, s katerimi je prenešeno izvrševanje suverenih pravic Republike Slovenije na organe SFRJ in da do sklenitve sporazuma o novi ureditvi odnosov med republikami v SFRJ, oziroma dokler Skupščina Republike Slovenije ne odloči drugače, ureja Re-

publika Slovenija odnose z drugimi republikami v SFRJ in z organi SFRJ v okviru predpisov, ki se uporabljajo v Republiki Sloveniji v skladu z amandmajem XCVI k ustavi Republike Slovenije.

3. Najnujnejše – tekoče poslovanje federacije in način njegovega financiranja

V prehodnem obdobju, do dokončnega razpleta ustavne krize, je treba zagotoviti najnujnejše delovanje federacije oziroma opravljanje določenih skupnih funkcij na ravni federacije in njihovo financiranje. Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije je oblikoval stališče do predlogov ZISA o najnujnejšem delovanju federacije (priloga 1).

4. Dogovor republik oziroma deklaracija o možnem bodočem sožitju v Jugoslaviji

Na podlagi neposrednih razgovorov predstavnikov Republike Slovenije s predstavniki drugih republik bo treba oblikovati dogovor oziroma drug ustrezen akt za uresničevanje aktivnosti iz prejšnje točke.

5. Osnutek pogodbe o konfederaciji oziroma o ekonomski skupnosti ali drugi interesni skupnosti

Po neposrednih razgovorih predstavnikov Republike Slovenije s predstavniki drugih republik o možnem skupnem urejanju določenih zadev na ekonomskem področju je treba nadaljevati z oblikovanjem osnutka pogodbe pod to točko.

6. Oblikovanje in sprejem najnujnejše republiške systemske zakonodaje

Gre za zakone s področja ekonomskega in političnega sistema, ki so potrebni za normalno delovanje države oziroma za pospešeno gospodarsko osamosvojitvev Republike Slovenije, za postopno uvajanje lastne gospodarske politike na republiški ravni. Izvršni svet bo pripravil potrebne zakone in druge predpise za:

- vzpostavitev neodvisnosti celotnega davčnega sistema,
- vzpostavitev neodvisnega plačilnega sistema,
- lastni bančni in denarni sistem,
- prevzem sistema zunanjetrgovinske zaščite in deviznega poslovanja,
- vzpostavitev centralne banke Slovenije in prevzem nadzora nad bančnim sistemom,

- intervencijsko ukrepanje na gospodarskopolitičnem področju

- privatizacijo podjetij, zavode; zadrage, javna podjetja, organizacijo državne uprave, državljanstvo, pravice tujcev na nepremičninah, pravni položaj tujcev,

- vojaško obveznost, obrambo in zaščito, oborožene sile.

7. Oblikovanje pogajalskih ekip iz Republike Slovenije

V skladu z Ugotovitvami, stališči in sklepi Skupščine Republike Slovenije o urejanju bodočih mednacionalnih odnosov na območju Jugoslavije bodo Predsedstvo Republike Slovenije, Izvršni svet, predsednik Skupščine Republike Slovenije in vodje klubov delegatov v Skupščini Republike Slovenije usklajeno sodelovali pri nadaljnjih razgovorih v organih SFRJ ter z drugimi republikami. Predloge odločitev o vsebinskih usmeritvah in postopkih urejanja odnosov z drugimi državami narodov Jugoslavije sprejema Skupščina Republike Slovenije. Ob parlamentarni delegaciji sodelujejo tudi ekipe strokovnjakov za posamezna področja, ki bodo sodelovale pri pogovorih oziroma pogajanjih predstavnikov Republike Slovenije z drugimi republikami in s federacijo.

8. Sporazum o pravnem nasledstvu Jugoslavije

Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije pripravlja delovno gradivo za omenjeni sporazum, ki naj bi ga sklenile republike. Urejal naj bi vprašanje meja, vprašanje nasledstva glede mednarodnih pogodb, državnega premoženja, državnih dolgov, arhivov ter druga pomembna vprašanja, kot so prevzem službe pokojnin, odškodnin za odvzeto premoženje, dogovor o postopkih za sprejem v mednarodne organizacije, državljanstvo in reševanje sporov. Vsebinske rešitve za ta sporazum bodo izhajale iz obeh Dunajskih konvencij o nasledstvu držav. Če takšen sporazum med vsemi republikami ne bo mogoč, mora biti pripravljen sporazum o ureditvi vprašanj nasledstva med Republiko Slovenijo na eni strani in Jugoslavijo na drugi strani.

9. Začetek aktivnosti za včlanjenje Republike Slovenije v mednarodne organizacije

Gre za aktivnosti, potrebne za včlanjenje Republike Slovenije v OZN, OECD, Svet Evrope ter aranžmaje z Evropsko skupnostjo, EFTO in drugimi mednarodnimi organizacijami.

Treba je določiti prioritete Republike Slovenije glede članstva v mednarodnih organizacijah, kar bo pripravil Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije. V ta okvir sodi tudi sprejetje konvencij, ki jih je sprejel Svet Evrope, da bi se približali pravnemu sistemu razvite Evrope.

10. Aktivnosti za vzpostavitev prostora za slovensko gospodarstvo v svetu

- Zagotoviti je treba možnosti, da bodo slovenski gospodarski subjekti brez posredovanja organov federacije lahko nastopali na mednarodnem trgu kapitala.

- Preprečiti je treba, da bi zvezni organi onemogočali poslovanje poslovnih bank in Narodne banke Slovenije v tujini.

- Zagotoviti vstop v mednarodne pogodbe in v vse ekonomske aranžmaje v zunanji trgovini (nafta, zemeljski plin, kontingenti v Evropski skupnosti, ipd.).

- Pripraviti vse za prehod na samostojen slovenski zunanje-trgovinski režim, sistem ekonomskih odnosov s tujino, prevzem kontrole meja in carinsko službo.

Naloge morajo koordinirano izvajati poleg Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije še Gospodarska zbornica Slovenije in Narodna banka Slovenije.

Dokument št. 62:¹³²

Memorandum o stališčih Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije za urejanje gospodarskih odnosov v Jugoslaviji

SKUPŠČINA REPUBLIKE SLOVENIJE

številka: 310-01/91-5/1

Ljubljana, 11. 1. 1991

Skupščina Republike Slovenije je ob obravnavi Memoranduma o stališčih Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije za urejanje gospodarskih odnosov v Jugoslaviji in uvodne besede predsednika Izvršnega sveta na podlagi 4. točke ustavnega amandmaja LXXII k ustavi Republike Slovenije na skupni seji vseh zborov dne 11. januarja 1991 sprejela naslednje

SKLEPE

I.

Skupščina Republike Slovenije se je seznanila z Memorandumom o stališčih Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije za urejanje gospodarskih odnosov v Jugoslaviji in ga podpira.

II.

Skupščina Republike Slovenije nalaga Izvršnemu svetu, da za seje zborov, ki bodo 23. januarja 1991, pripravi oceno razmer po plebiscitu in predlog programa aktivnosti za izvedbo plebiscitnih ciljev.

III.

Republika Slovenija v celoti prevzema sistem prometnih davkov, carin in carinskih dajatev.

Republika Slovenija bo za minimalno delovanje zveznih upravnih organov in JLA vplačevala kotizacijo za natančno določene in ovrednotene naloge, o čemer odloča Skupščina Republike Slovenije.

Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije naj sprejema akte in ukrepe za izvedbo teh odločitev ter o tem sproti obvešča Skupščino.

IV.

Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije naj v skladu s tem sklepom in na podlagi amandmajev LXII, LXVI in LXVIII k ustavi Republike Slovenije:

1. pri pripravljanju nove republiške zakonodaje ter s predlaganimi ukrepi tekoče ekonomske in razvojne politike dosledno vztraja na tržno zasnovanem gospodarskem sistemu in politiki socialne varnosti, s tem da se izdelata temeljit lasten protiinflacijski program;

2. pripravi predlog za razmejitev finančnih sredstev in drugega premoženja ter notranjih in zunanjih dolgov v Jugoslaviji, da se ugotovi in določi delež Republike Slovenije ter deleži drugih republik;

¹³² Poročevalec skupščine Republike Slovenije, 29. 1. 1991.

3. predloži zakonske predloge, s katerimi Republika Slovenija postopoma prilagodi:

- sistem prometnih davkov;
- z zvezno carinsko zakonodajo določene carine in carinske dajatve;
- financiranje minimalnega delovanja zveznih upravnih organov in JLA po sistemu vplačevanja kotizacije za natančno določene in ovrednotene naloge;

4. z ukrepi na področju politike cen, davčne politike denarne in kreditne politike ter z ukrepi na področju ekonomskih odnosov s tujino v največji možni meri zmanjša distribucijske učinke inflacijskega udara, povzročene s protiustavnim in nezakonitim vdorom Republike Srbije v enotni monetarni sistem Jugoslavije ter ustrezno zaščiti prebivalstvo in gospodarstvo Slovenije pred hiperinflacijo;

5. predloži do 23. 1. 1991 zakon o Narodni banki Slovenije;

6. pripravi ustrezne podlage za sodelovanje Republike Slovenije v aktivnostih v zveznih organih in drugih institucijah federacije, za zaščito temeljnih interesov Republike Slovenije;

7. pripravi ustrezne podlage za možne dogovore pristojnih organov republik o sporazumni razdružitvi SFRJ in pripravi ukrepe za vključitev Republike Slovenije v Organizacijo združenih narodov.

V.

Republika Slovenija ne sprejema, ne bo sprejela ter ne bo spoštovala nikakršnih ukazov in obvezujočih sklepov Predsedstva SFRJ, ki so sprejeti s preglasovanjem in ne s konsenzom.

Predsednik
dr. France Bučar

VI. POGAJANJA MED REPUBLIKAMI IN S FEDERACIJO

Proti koncu leta 1990 so bili v Jugoslaviji znaki razpadanja države očitni, čeprav so le redki politiki in diplomati doma in v tujini verjeli, da bo država razpadla. Na dveh ključnih področjih, pravnem in ekonomskem, se je to dejansko že zgodilo. Na pravnem s spremembo srbske ustave marca 1989, s katero sta bili odpravljene avtonomni pokrajini, čemur je v Sloveniji kot obrambni odgovor sledil sprejem amandmajev k slovenski ustavi septembra 1989, potem pa vrsta ustavnih zakonov, ki so krepili pravno samostojnost Slovenije že pred plebiscitom, po njem pa je bila v ospredju skupščinske dejavnosti osamosvojitvena zakonodaja sploh. Zvezna skupščina in drugi zvezni organi niso imeli nobene avtoritete, pod pritiskom srbskega bloka so sicer skušali nasprotovati osamosvojitvenim procesom v Sloveniji (in tudi že na Hrvaškem), vendar jim (sicer nedorečena in v definiranju subordinacije med zvezno in republiškiimi ustavami tudi protislovna) ustava iz leta 1974 ni dajala zadostne pravne osnove za poseganje v notranji pravni red republik. Poleg tega so v vseh telesih, kjer je veljalo načelo konsenza, slovenski in hrvaški (sčasoma pa tudi makedonski in bosanski) delegati blokirali odločitve. Interesi posameznih republik so se tako najbolj neposredno soočali v predsedstvu SFRJ, ki se je ob ključnih vprašanjih razdelilo na dva dela, pri čemer je srbski predstavljajl homogeno celoto, ki je dosledno upoštevala Miloševićovo voljo, nesrbski pa je bil precej bolj heterogen in neenoten.

Finančnega reda, ki ga je pod pritiskom Mednarodnega denarnega sklada in s pomočjo zahodnih držav za silo vzpostavil zadnji jugoslovanski premier Marković, je bilo konec leta 1990, ko si je Srbija od NBJ "sposodila" 1,4 milijarde dolarjev. Enoten jugoslovanski trg je nehal delovati že v prvi polovici leta 1989, ko so srbska podjetja začela bojkotirati slovenske izdelke zaradi zborovanja v Cankarjevem domu, pozneje pa so sledili "prevzemi" slovenskih podjetij v Srbiji.

Članek o razpadu Jugoslavije in državljanski vojni (do tega naj bi prišlo najkasneje v osemnajstih mesecih) je 7. novembra v *New York Timesu* na osnovi napovedi CIE objavil novinar David Binder.¹³³ Ameriški ambasador v Jugoslaviji Warren

Zimmermann je imel tovrstne napovedi za pretirane, optimistično je prikazoval drugačno stanje v Jugoslaviji, Sloveniji pa je zmotno pripisoval, "da ima ključ do razpada Jugoslavije", in jo, kot je zapisal, "moledoval, naj svojo prihodnost išče v Jugoslaviji, če se že odloči, da mora oditi, /.../, naj to stori s pogajanjem in sporazumom".¹³⁴

Slovenskim politikom je prepričljiv izid plebiscita zagotovil dotlej najtrdnješa pogajalska izhodišča. Pred tem, ko so med strankami še potekala ostra, a intenzivna pogajanja o plebiscitu, je 24. oktobra delegacija Demosa (Jože Pučnik, France Bučar, Dimitrij Rupel in Tine Hribar) odšla na pogovor s srbsko opozicijo. Želela je ugotoviti, kako bi se v zvezi z bodočo ureditvijo Jugoslavije razvijale stvari, če bi na bližajočih se volitvah v Srbiji zmagala opozicija. Tudi v vrhu Demosa so se začeli zavedati, da je dogovor s Srbijo ključnega pomena za usodo Jugoslavije. Stališča opozicije niso bila bistveno drugačna od Miloševićevih. Tudi zanj so bili primarni Srbi na Hrvaškem in v BiH, načelno tudi ni imela nič proti odcepitvi Slovenije. Po pogovorih je Pučnik izjavil: "Naša ponudba za konfederalno ureditev je bolj načelna, vendar se nam zdi, da je ne bo mogoče uresničiti. Zato je naše zavzemanje za konfederalno ureditev bolj taktične narave. Skušamo pač dokazati, da smo pripravljene tudi na konfederacijo in na pogovore o ureditvi razmer. Mislim pa, da drugi niso pripravljene na kaj takega. Po pogovorih s srbsko opozicijo pa menim, da moramo čim prej ven iz Jugoslavije."¹³⁵

A-7, November 28, 1990. Prevod članka je bil ob desetletnici samostojnosti Slovenije objavljen v mesečniku Ampak (št. 6/7, 2001, str. 9). – Binder ima še danes, tako kot številni intelektualci in politiki na zahodu, priznanje neodvisnosti Slovenije in Hrvaške za usodno napako, ki je preprečila mirno rešitev jugoslovanske krize (gl. intervju v isti številki revije Ampak, str. 10-11).

¹³⁴ Warren Zimmermann, Izvor Pogube. Jugoslavija in njeni uničevalci. Zadnji ameriški ambasador pripoveduje, kaj se je zgodilo in zakaj, Lj. 1998, str. 131 (dalje: Zimmermann, Izvor pogube). – Izvirnik je izšel leta 1996 v New Yorku pod naslovom Origins of a Catastrophe. Yugoslavia and its destroyers – America's last Ambassador tells what happened and why. (Zimmermann je sicer svoje glavne teze pojasnil že v članku Origins of a Catastrophe Memoirs of the Last American Ambassador to Yugoslavia, Foreign Affairs, March/April 1995, str. 4-20.)

¹³⁵ Jože Pučnik, Moj moto je čim prej ven iz Jugoslavije, Delo, 25. 10. 1990, str. 2.

¹³³ David Binder, Yugoslavia Seen Breaking Soon (C. I. A. Paper Predicts Action in 18 Month And Adds Civil War Is Likely), The New York Times, Vol CXL, No 48, p.

Na sestanku je – po Ruplovi izjavi – Čosić Sloveniji priznal pravico do državnega interesa, glavno oviro za njegovo (in tudi srbsko) uresničitev pa je videl v Markovičevi vladi (ki so jo Srbi tedaj že začeli rušiti, op. B. R.).¹³⁶ Po Ruplovem mnenju je bilo dogovorjeno izhodišče (o njem so podpisali tudi zapisnik), da se prizna obojestranski nacionalni interes, kar bi bila podlaga za morebitne nadaljnje pogovore.

Čeprav je predsednik Demosa Jože Pučnik po uspešnem plebiscitu pred TV-kamerami zmagovito vzkliknil "Jugoslavije ni več!", je tako pri njem kot pri drugih vplivnejših politikih, zagretilih za odcepitev, stališče o konfederaciji izhajalo iz pragmatizma (za radikalnejše poteze neugodne notranje- in zunanjepolitične razmere). Na drugi strani pa so "jugonostalgiki" (kritiki so jih v glavnem identificirali s strankami, ki so izšle iz nekdanjih družbenopolitičnih organizacij) s plebiscitom tudi že naredili korak naprej od ideje o "asimetrični" federaciji.

Po objavljenih rezultatih plebiscita se je slovensko vodstvo začelo dogovarjati za sestanke z vodstvi drugih republik. V začetku leta 1991 je slovenska delegacija opravila razgovore o konfederalni pogodbi z vsemi republiški vodstvi, izhajajoč iz stališča, da so resnični partner za pogovor republike, ki so Jugoslavijo ustanovile, ne pa federacija, ki je v bistvu "servis" te skupnosti. Tako izhodišče je bilo v osnovi pravilno, slabo pa je bilo, da Slovenija federalnih organov (ki pa na dogovore niso bili pripravljene) ni mogla ignorirati. Še posebej je to veljalo za vojsko.

Stališča Slovenije v pogajanjih so bila:

- Praksa je pokazala, da Jugoslavija kot federativna država za Slovenijo ne pride v poštev. To je nedvoumno izrazil plebiscit. V poštev pride samo zveza samostojnih, suverenih in neodvisnih držav, bodisi konfederacija, bodisi ekonomska interesna skupnost, bodisi druga interesna skupnost, vendar le, če so zanjo zainteresirane suverene republike kot neodvisne države. V vsakem primeru je Slovenija zainteresirana za dobro sosedsko sodelovanje.

- Jugoslavija je kot skupna federativna država politično in gospodarsko popolnoma dezintegrirana. Ekonomski in politični sistem je blokiran.

- Gospodarska, politična, ustavna in državna kriza je globoka in se samo še zastruje do skrajnosti.

- Posegi organov republike Srbije v tržne tokove, fiskalni in monetarni sistem imajo pogubne učinke ne samo zaradi tega, ker destabilizirajo gospodarstvo Jugoslavije, ampak tudi zaradi tega, ker povzročajo dvom o še tisto malo zupanjanja, ki je nujno za kakršnekoli pogovore o ureditvi sedanjih in prihodnjih odnosov. JLA v nasprotju z ustavo SFRJ in zakoni, na katere se njeni najvišji predstavniki tako radi sklicujejo, želi ohraniti in obnoviti Jugoslavijo kot centralistično državo na temelju preživele koncepcije realnega socializma.

- V Jugoslaviji se pogloblja dvovladje. Neodvisno od zvezne ustave in zveznega pravnega sistema nastajajo v republikah samostojni ustavni in pravni sistemi. Vse bolj se prepletajo in medsebojno blokirajo ustavnopravne, zakonodajne, gospodarske in politične pristojnosti republik in zvezne države. Republika Srbija in prav tako republika Hrvaška sta vsaka zase že sprejeli ustavo samostojne države. Obe republiki imata sicer v svojih ustavah določbo, da sta v sestavi SFRJ, vendar imajo njihovi republiški organi pooblastilo, da lahko zaradi varstva interesov republike sprejmejo potrebne ukrepe, če so z akti organov federacije ali drugih republik prizadeti njihovi interesi. Tako pooblastilo imajo tudi organi RS že po ustavnih amandmajih iz leta 1989. Makedonska skupščina je prav tako sprejela Deklaracijo o suverenosti SR Makedonije. Tako deklaracijo pripravljajo tudi v SR BiH. Razlogi, zaradi katerih so republike to naredile, in njihovi argumenti potrjujejo slovensko stališče, ki ga je sprejelo predsedstvo SFRJ, da institucionalni okvir za reševanje jugoslovanske krize in za nov dogovor o prihodnosti Jugoslavije ne morejo biti določbe veljavne ustave. Veljavne ustave ni samo v veliki meri povozil čas, ampak je tudi sama eden izmed povzročiteljev jugoslovanske krize.

- Jugoslavija je nastala na temelju prostovoljnega združevanja že takrat državno organiziranih narodov in na temelju njihove pravice do samoodločbe. Sedaj ti narodi na novo urejajo svoje odnose. Zato so subjekt pogovorov in dogovorov samo narodi v njihovih sedanjih republikah.

- Meje republik so nespremenljive. Vse opcije glede prihodnosti, ki so nastale v posameznih republikah, so legitimne in enakopravne, uresničujejo jih lahko tisti, ki se zanje opredelijo. Dogovarjajo se lahko le državno organizirani narodi v samostojnih in suverenih republikah. Pri osamosvojitvi narodov ne gre za odcepitev,

¹³⁶ Pogovor B. R. z Dimitrijem Ruplom 2. 9. 1999 v Ljubljani.

ampak za združitev. Jugoslavija je nastala z združevanjem narodov, ki so ustvarili skupno državo že leta 1918, in ne s pripojitvijo srbskemu narodu in njegovi državi. Tudi drugo Jugoslavijo so ustvarili narodi na drugem zasedanju Avnoja, zato Slovenija zavrača konstrukcijo, ki v načelu priznava pravico do samoodločbe, vendar jo veže na zvezno ustavo in pogoje, ki jih je šele treba ustvariti z nekim posebnim aktom, ki bi ga sprejel zvezni zbor skupščine SFRJ. Sprejem takega koncepta bi pomenil, da lahko narodi pravico do samoodločbe uresničujejo samo na podlagi soglasja vseh drugih narodov in na podlagi odobritve zveznih organov. S tem bi postala pravica do samoodločbe neuresničljiva.

- Zvezni organi pri pogovorih med republikami ne morejo nastopati kot njim nadrejeni organi s svojimi posebnimi nadnacionalnimi interesi, ki bi lahko razsojali ali samostojno odločali namesto republik. Druga stvar pa je sporazumna združitev republik, ker bi se s tem izognili dolgotrajnemu mednarodnemu posredovanju, mednarodni arbitraži in mednarodnemu sodišču, če svojih medsebojnih odnosov ne bi znali in mogli sporazumno rešiti.

- Ker so subjekt pogovorov enakopravne republike in ker veljavna zvezna ustava ne more biti pravna podlaga za ureditev prihodnjih odnosov in glede na to, da je Srbija s svojo ustavo odpravila pokrajini kot konstitutivni element federacije in ju spremenila zgolj v teritorialni enoti znotraj republike, Srbija ne more biti zastopana v medsebojnih pogovorih republik in v delu organov federacije s tremi glasovi, ker bi bila s tem v drugačnem položaju, prizadeta bi bila enakopravnost drugih republik.

Slovenska delegacija je predlagala tri vrste pogovorov: pogovore z vodstvi drugih republik o ureditvi prihodnjih odnosov; pogovore zveznega IS z republiški organi, da bi se sporazumeli o minimalnem funkcioniranju federacije v prehodnem obdobju; pogovore o prevzemu oziroma razdelitvi pravic in obveznosti iz dotedanjega skupnega življenja, in to tako v primeru, če bo prišlo do nove zveze držav, kot v primeru, če takega dogovora ne bo. Predlog, da naj bi zvezni IS pripravil predlog sporazuma o prevzemu pravic in obveznosti iz dotedanjega skupnega življenja, je delegacija podprla z utemeljitvijo, da IS razpolaga z vsemi potrebnimi podatki in ima odnose z mednarodnimi organizacijami. Zvezni IS je tedaj temu nasprotno, šele na razširjeni seji predsedstva SFRJ

13. februarja 1991 je bil sprejet sklep, da IS pripravi razmejitev pravic in obveznost.

Med vsemi pogovori je največ prahu v javnosti dvignilo srbsko-slovensko srečanje. V Srbiji se po burnem dogajanju leta 1989 in v začetku leta 1990 za Slovenijo od poletja 1990 dalje praktično niso več zanimali. Pisanje o Sloveniji se je v srbskih časnikih preselilo s prvih na notranje strani in sploh ni bilo več komentirano.¹³⁷ Šele po srbskem vdoru v monetarni sistem in slovenski reakciji nanj (nevplačevanju v sklad za nerazvite) so se znova pojavili negativni komentarji, zlasti zahteve, naj Slovenija vplača v sklad 175 milijonov dolarjev (Hrvaška pa 220) in da svoj morebitni odhod iz Jugoslavije tudi mastno plača. V tem kontekstu so celo premierja Markovića obtoževali, da "se je boril za Slovenijo do zadnje kaplje krvi".¹³⁸ Srbsko-slovenski odnosi so po sestanku obeh delegacij znova vzburljali javnost. Srbski mediji so – iztrgano iz konteksta – poudarjali, da Slovenija priznava Srbom, da živijo v eni državi in v tem videli podporo srbskim zahtevam, slovenska stran pa je poudarjala zlasti načelo o (nenasilnem) spreminjanju meja, ki geja povezovala s sklepi helsinške konference.¹³⁹ Osnovna razlika je bila, da je srbsko vodstvo govorilo v imenu celotnega srbskega naroda (ta naj bi bil tudi temelj preureditve Jugoslavije), slovenski predstavniki pa so menili, da so republike (države) tiste, ki se morajo dogovoriti. Tako je Kučan, ki so ga zaradi izjave doma kritizirali, zadevo pojasnil predsednikom parlamentarnih strank. Kljub temu zanikanju je srečanje še danes pogosto interpretirano kot "sporazum, da se Slovenija odcepi, Srbi pa imajo pravico živeti v eni državi". To naj bi bila koalicija proti Hrvaški.¹⁴⁰ Na Hrvaškem so srečanje tako tudi razumeli. Začela so se dolgotrajna sumničenja, da se Srbija in Slovenija dogovarjata o slovenskem odhodu iz federacije, Hrvaška pa naj bi v njej ostala. Hrvaški časopisi so pisali o slovenskem "nožu v hrbet" Hrvatom, Tuđman pa je na sestankih hrvaškega vodstva s tem domnevnim dogovorom tudi opravičeval mlačen odnos do Slovenije, to je še posebej veljalo za odrekanje podpore med kasnejšimi spopadi z JLA v Slo-

¹³⁷ Srbov Slovenija ne zanima več, Delo, 2. 8. 1990.

¹³⁸ Separatističnim Slovencem bi radi mastno zaračunali, Delo, 7. 1. 1991.

¹³⁹ Slovenci uvek plačajo račune, intervju z Milanom Kučanom, Vreme, 27. 11. 1995, leto VI, št. 266, str. 18-19.

¹⁴⁰ Vesna Pešić, Rat za nacionalne države, objavljeno v: Srpska strana rata, str. 57.

veniji. Kučan je kakršenkoli tovrsten dogovor za-nikal – razen kasnejše neformalne Miloševićeve ponudbe med srečanjem predsednikov na Brdu (tam mu je Milošević dejal, da drugi ne vedo, kaj hočejo, in mu predlagal, naj se onadva dogovorita, kaj se da narediti z Jugoslavijo).¹⁴¹ Dejansko pa sta se Milošević in Tuđman ves čas sestajala, se dogovarjala in delila ozemlja v BiH in drugje, kar je dokumentirano popisal hrvaški posrednik med obema, vodja Tuđmanovega kabineta Hrvoje Šarinić.¹⁴²

Sredi pogovorov in pogajanj v predsedstvu SFRJ,

ki so se jih udeleževali tudi predsedniki (predsedstev) republik, predsednik zvezne vlade Marković in obrambni minister Veljko Kadjević, ob sočasnih medsebojnih bilateralnih srečanjih vodstev posameznih republik ter Markovićevih obiskih po republikah s programom zveznega IS v 11 točkah, ki naj bi zagotovil funkcioniranje federacije do novega dogovora, je zagrebški Vjesnik objavil skico tedanjega stanja.¹⁴³ Stališča šestih republik, zvezne vlade in vrha JLA so bila (povzeto po Vjesniku) približno takšna:

Kriteriji	BiH	ČRNA GORA	HRVAŠKA	MAKEDONIJA	SLOVENIJA	SRBIJA	ZVEZNI IS	JLA
prihodnja ureditev Jugoslavije	skupna država kot zveza suverenih republik z zveznimi organi na paritetni osnovi	enotna federativna država enako-pravnih narodov z mednarodno subjektiviteto	konfederacija kot zveza suverenih držav	zveza suverenih republik z zveznimi organi na paritetni osnovi	Slovenija kot samostojna država v zvezi z drugimi	enotna federativna država enako-pravnih narodov z mednarodno subjektiviteto	skupni minimum za funkcioniranje federacije dokler ne bo skupnega dogovora	Jugoslavija kot zvezna, federativna, učinkovita in demokratična država
položaj narodov in republik	suvereni so narodi in republike	suvereni so narodi, ne republike	suverene so republike - države	suvereni so narodi in republike, Makedonija je suverena država makedonskega naroda in svojih državljanov	suverene so republike in narodi	suvereni so narodi, ne republike	suverenost republik in narodov	svoboda in enakopravnost državljanov, suverenost narodov in njihovih republik
medrepubliške meje	meje med republikami niso administrativne in jih je treba priznati	meje med republikami so administrativne	zunanje in notranje meje so nesprenmenljive	meje med republikami niso administrativne in jih je treba priznati	spoštovanje obstoječih republiških meja	meje med republikami niso državne meje, so administrativne in se jih lahko spreminja	spoštovanje zunanjih in notranjih meja Jugoslavije	čuvanje zunanjih meja
zunanja politika	enotna zunanja politika	enotna zunanja politika	članice zveze morajo sodelovati in usklajevati zunanjo politiko, vendar težijo k mednarodni subjektiviteti	Makedonija bo v zunanji politiki posebno skrb namenjala manjšini v sosednjih državah	lastna zunanja politika, ki pa se lahko usklajuje	enotna zunanja politika	uresničitev dogovorjenih obvez v zunanji politiki	enotna zunanja politika
vojska	skupna armada, depolitizirana in z nacionalno uravnoteženo sestavo	skupna armada	lastne obo-rožene sile in skupni kontingenti	še nejasno stališče o organiziranju armade	lastne obo-rožene sile in skupni kontingenti	skupna armada	izvrševanje dogovorjenih obvez na področju obrambne politike	enotne obo-rožene sile za čuvanje Jugoslavije in socializma
ekonomska politika	skupna ekonomska politika po tržnih načelih	enotne ekonomske funkcije na tržnih principih	skupno tržišče, svobodno gibanje blaga, kapitala in ljudi, carinska in monetarna unija	skupna ekonomska politika na tržnih osnovah	skupno tržišče, svobodno gibanje blaga, kapitala in ljudi, možnost carinske in monetarne unije	enotne ekonomske funkcije, zasnovane na tržnih načelih	enotno in odprto tržišče, monetarna politika in vloga NBJ, ki omogoča zunanjo likvidnost države	enotno jugoslovansko tržišče, ni povratka v kapitalizem
Denar	skupna denarna enota	skupna denarna enota	lastna ali skupna valuta, odvisno	skupna denarna enota	lastna valuta	skupna denarna enota	ohranitev konvertibilnosti dinarja	skupna jugoslovanska denarna

¹⁴¹ Slovenci uvek plačajo račune, intervju z Milanom Kučanom, Vreme, 27. 11. 1995, leto VI, št. 266, str. 18-19.

¹⁴² Hrvoje Šarinić, Svi moji tajni pogovori sa Slobodanom Miloševićem (1993-95 (98); Zg. 1999.

¹⁴³ Kako će biti preuređena Jugoslavija?, Vjesnik, 2. 2. 1991, str. 4.

			od dogovora				enota

30. januarja 1991 se je predsednik predsedstva Milan Kučan sestel s predstavniki političnih strank. (Od plebiscita naprej je koordinacija s strankarskimi voditelji postala stalna praksa, vodstvo je sprotno preverjalo svoje odločitve, pri občutljivejših vprašanjih pa skušalo doseči soglasje, še preden je o njih odločala skupščina.)¹⁴⁴ Kučana je ocenil, da je treba priprave na osamosvojitve pospešiti, predlagal je "dvostranost", javne aktivnosti v skupščini in drugih organih, hkrati pa tajne priprave.¹⁴⁵ Apeliral je, da se, dokler stvari niso pripravljene, od vlade, predsedstva in drugih organov ne zahteva vsak trenutek, da razgalijo tajne ukrepe. Pogovori s predstavniki drugih republik kažejo, da je ponudba o konfederaciji ta hip nerealna, zato je v drugi fazi pogovorov mogoč le dogovor o načinu slovenske osamosvojitve oz. "izdvojitve iz skupnosti". To pa pomeni, da bodo potrebna tudi pogajanja z organi federacije, in ne zgolj med republikami. Strankarski vodje so tako usmeritev načeloma podprli. Sklepna ugotovitev slovenskega vodstva na seji predsedstva nekaj kasneje, 18. februarja 1991 je bila, da dogovor ne bo mogoč, kljub temu pa je predsedstvo predlagalo da skupaj s predsednikom skupščine in predsednikom IS ter na osnovi pooblastil skupščine, Izjave o dobrih namenih in Resolucije skupščine RS o predlogu za sporazumno združitev SFRJ še naprej vodi pogajanja, o njih pa sproti obveščala skupščino. Predsedstvo je tudi predlagalo, naj skupščina izrecno pooblasti predsednike vseh treh institucij, da predstavljajo RS pri pogajanjih za uresničevanje resolucije o združitvi, za pravo sporazuma o pravnem nasledstvu pa naj bi bil še posebej zadolžen IS.

Seja predsedstva 18. februarja 1991 je bila ena prelomnejših, saj je na njej prevladalo mnenje,

da v Jugoslaviji ni več možna niti konfederacija (še dvanajst dni prej je prihajalo do ostrih internih kritik, ker je predsednik Demosa Pučnik za nemško poročevalsko agencijo izjavil, da se Slovenija dokončno izloča iz Jugoslavije).

Po spoznanju, da s konfederacijo ne bo nič, je slovenska skupščina 20. februarja 1991 sprejela resolucijo o sporazumni združitvi. Bistvo resolucije je bil predlog, da se Jugoslavija združi v dve ali več suverenih držav, vprašanja v zvezi s pravnim nasledstvom in druga odprta vprašanja pa bi reševali v skladu z veljavnimi pravili mednarodnega prava. Skupščine drugih republik se sprva do nje niso opredelile. Izjema je bil hrvaški sabor, ki je sprejel podobno resolucijo, ta pa je izzvala reakcijo pri krajinskih Srbih. Srbski nacionalni svet in IO SAO Krajine v Kninu sta sprejela resolucijo o združitvi Krajine od Hrvaške z obrazložitvijo, da Krajina nima razloga, da bi se ločila od jugoslovanske države. Na Hrvaškem je prišlo do prvih incidentov (v Pakracu), sledili so spopadi na Plitvicah med hrvaško milico in milico SAO Krajine, kmalu pa se je v spopad vključila tudi JLA. Aprila je SAO Krajina sprejela sklep o priključitvi k Srbiji.

Reakcija na resolucijo o sporazumni združitvi slovenske skupščine je bila vrsta sestankov v predsedstvu SFRJ (razširjenih s predsedniki republik) ter srečanja predsednikov (predsedstev) republik, ki so potekala v marcu in aprilu. Franjo Tuđman, ki je organiziral prvi sestanek "v središču nekdanjega hrvaškega kraljestva in hrvaške državnosti", kot se je izrazil, je od sestanka pričakoval veliko. Na dnevni red je dal dve ključni temi: rešitev družbene in politične krize v SFRJ in dogovor o zvezi ali skupnosti suverenih republik oz. sporazum o razhodu.¹⁴⁶ Na sestanku so v glavnem razpravljali o gospodarstvu, Kučan pa je povedal, da je v Sloveniji skrajni rok za uresničitev plebiscitarne odločitve 23. maj, "v tem obdobju moramo najti možnost, da se z vami dogovorimo ali pa bomo to morali narediti z enostranskim aktom /.../, ki je neugoden za nas vse, najbolj za Slovenijo, vendar je neugoden tudi za druge".¹⁴⁷ Sestanek v Beogradu je potekal v

¹⁴⁴ Potem ko je oblast prevzel Demos, je sprva postalo pomembno usklajevanje znotraj koalicije, ne pa znotraj parlamenta ali med vlado in parlamentom. Vodstvo IS se je npr. leta 1987 sestalo z vodstvom skupščine kar šestintridesetkrat (pač v skladu s socialistično filozofijo, da je vlada "izvršni" organ skupščine, ne pa samostojna veja oblasti). Novi IS se je leta 1990 s skupščino sestel le dvakrat. Šele po plebiscitu je koordinacija postala pogostejša (od konca leta 1990 do 25. 6. 1991 sta se vlada in skupščina sestali desetkrat). Gl.: Aleš Čerin, Vsi moji predsedniki, Lj. 1999, str. 260, 278, 279. Koordinacijo s predsedniki parlamentarnih strank, tako vladnih kot opozicijskih, je prevzelo predsedstvo, zlasti Kučan.

¹⁴⁵ Magnetogram pogovora s predstavniki političnih strank, 30. 1. 1991. Arhiv predsednika Republike Slovenije.

¹⁴⁶ Zapisnik (dejansko gre za magnetogram, op. B. R.) sa razgovora gospodina Franje Tuđmana, predsednika Republike Hrvatske, sa predsjednicima republika i predsjednicima predsjedništva republika, održanog 28. ožujka 1991 u vili Dalmacija u Splitu. Arhiv predsednika Republike Slovenije.

¹⁴⁷ Prav tam, str. 13/4.

senci polemike med Tuđmanom in Miloševićem o tem, ali sta Kosovo in Kninska krajina glede položaja albanske oz. srbske manjšine primerljiva (Milošević je namreč zavračal avtonomijo Albancev na Kosovu, zahteval pa jo je za Srbe na Hrvaškem). Novinarji so opazili, da je hrvaški predsednik "vse bolj nebogljen, da je živčen in da se čedalje teže kontrolira in pravzaprav nima ustreznega orožja, s katerim bi se postavil po robu arogantnemu Slobodanu Miloševiću".¹⁴⁸ Šele na srečanju na Brdu so predsedniki prvič resneje razpravljali o obeh opcijah: zvezi suverenih držav (zanjo sta bili Slovenija in Hrvaška) in Jugoslaviji kot "enotni demokratični državi". Po srbskem in črnogorskem predlogu bi bila Jugoslavija enotna demokratična zvezna država, v kateri bi narodi in republike del svojih pravic prenesli na Jugoslavijo, skupni interes, ki bi ga uresničevala federacija v imenu republik bi bilo področje človekovih, državljanskih in nacionalnih pravic, ekonomskih funkcij, varnosti in obrambe (skupne oborožene sile in oborožene sile republik) ter mednarodnih odnosov (subjekt mednarodnih odnosov bi bila federacija, republike pa bi imele to pravico na področju regionalnih in kulturnih povezav). Makedonija pravzaprav niti sama ni vedela, kaj bi hotela, načelno se je, tako kot v pogovoru s slovensko delegacijo, opredeljevala za "zvezo suverenih držav", pri čemer bi se o posameznih pooblastilih federacije šele dogovorili. BiH je menila, da se morajo o izbiri med obema opcijama bosanski narodi odločiti na referendumu. Tudi sicer je bil sprejet sklep, naj bi referendum izvedli v vseh republikah najkasneje do konca maja, republiške skupščine pa naj bi se opredelile do slovenskega predloga za razdružitev. Srbija in Hrvaška sta tudi ustanovili mešano komisijo, ki naj bi reševala medsebojne odnose.¹⁴⁹ Na Ohridu so se predsedniki dogovorili za izvedbo referendumov v posameznih republikah, ista tema pa je bila bolj ali manj v ospredju tudi na Cetinju, kjer pa se je hrvaški predsednik Franjo Tuđman zaradi provokacije na tiskovni konferenci predčasno odpeljal. Načrtovali so še eno srečanje, in sicer 7. maja v Stojčevcu v BiH. Od tega so si veliko obetali zlasti Bosanci, pričakovali so namreč, da bo sprejet kompromisni predlog Alije Izetbegovića

in Kira Gligorova o prihodnji ureditvi Jugoslavije. Iz vsega skupaj pa ni bilo nič, zaradi razmer na Hrvaškem Tuđman sploh ni hotel sodelovati na sestanku, tako da je bil preložen na 16. maj, nato pa zaradi blokade v zveznem predsedstvu odpovedan.

Za gospodarskim, pravnim in političnim razpadom Jugoslavije je sredi maja 1991 (zaradi neizvolitve Stipeta Mesića za predsednika predsedstva SFRJ) prišlo tudi do dokončnega razpada državnih institucij. Slovenija je v kaotični situaciji na svojo in hrvaško stran še zadnjič skušala pridobiti Makedonijo in BiH. Ob Kučanovi in Drnovškovi misiji v obe republiki 28. maja so se pokazale spremembe v stališčih – obe republiki sta tedaj dopuščali zvezo suverenih držav oz. nekaj vmesnega med federacijo in konfederacijo. Še dva meseca prej bi bilo tako izhodišče za pogajanja – kljub hudemu pritisku radikalnega dela Demosa, naj se Slovenija odcepi ne glede na posledice – sprejemljivo tudi za Slovenijo, konec maja, v razmerah popolne blokade jugoslovanskega ekonomskega in političnega sistema, pod grožnjo državnega udara, mednacionalnih konfliktov in že tudi posamičnih oboroženih spopadov, pa ni imelo več nobene perspektive, čeprav so ga tedaj podprle tudi evropske države in ZDA.

Po dokončni ugotovitvi slovenskega vodstva, da s konfederacijo ne bo nič, je postalo tudi jasno, da se bo tako ali drugače treba dogovoriti tudi s federalnimi organi, ki pa so na slovenske pobude odgovarjali arogantno, ali pa sploh ne. Pogovarjati se je bil sprva pripravljen le Marković, ki je v Ljubljano ponovno prišel 18. februarja 1991, seveda predvsem z namenom, Slovence prepričati, naj ostanejo v Jugoslaviji, ker bodo imeli v njej, ko se bo reformirala, boljše ekonomsko in siceršnje perspektivo. Marković je nato prišel še večkrat, zadnjič tik pred osamosvojitvijo, s pomočjo zahodnih držav je uporabljal taktiko korenčka in palice, njegov osnovni moto (na vsak način obdržati Slovenijo v Jugoslaviji) pa je ostal nespremenjen. V slovenskem vodstvu se je za neposredna pogajanja s federacijo in JLA najbolj zavzemal Janez Drnovšek, vendar slovenski politiki na osnovi dotedanjih izkušenj v tem niso videli rešitve. Prevladalo je stališče, da se bo morala Slovenija osamosvojiti (razdružiti od Jugoslavije oz. odcepiti, kot so to označevali drugod po Jugoslaviji in v tujini) z enostranskim dejanjem, v najboljšem primeru v sodelovanju s

¹⁴⁸ Komentar Danila Slivnika, Delo, 6. 4. 1991, str. 2.

¹⁴⁹ Saopštenje (priopćenje), Brdo kod Kranja 11. 4. 1991. Arhiv predsednika Republike Slovenije.

Hrvaško.

Dokument št. 63:¹⁵⁰

I.

Odgovor slovenskega izvršnega sveta na ocene in stališča ZIS-a o razmerah v državi in o ukrepih za njihovo premostitev, 22. januar 1991

SKUPŠČINA REPUBLIKE SLOVENIJE

Prejeli:

predsednik

IZVRŠNI SVET

člani P RS

PODPREDSIEDNIK

Ribarič

ŠT.: 949

Ljubljana, dne 22. januarja 1991

POSLANO 24. 1. 1991:

- g. Peterle
- g. Mencinger
- g. Malešič
- g. Šešerko
- g. Rupel
- g. Stanič
- g. Čerin
- g. Plevelj

Predsednik Zveznega izvršnega sveta

Ante Marković

BEOGRAD

Spoštovani gospod predsednik

V prilogi Vam pošiljamo odgovor na ocene in stališča ZIS-a o razmerah v državi in o ukrepih za njihovo premostitev, o katerem smo se dogovorili med srečanjem v Ljubljani.

Lep pozdrav!

dr. Jože Mencinger
PODPREDSIEDNIK

PRILOGA: 2x

SKUPŠČINA REPUBLIKE SLOVENIJE

IZVRŠNI SVET

ODGOVOR IZVRŠNEGA SVETA SKUPŠČINE REPUBLIKE SLOVENIJE NA "OCENE IN STALIŠČA ZVEZNEGA IZVRŠNEGA SVETA O RAZMERAH V DRŽAVI IN O UKREPIH ZA NJIHOVO PREMOSTITEV"

Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije je 21. 1. 1991 obravnaval "Ocene in stališča Zveznega izvršnega sveta o razmerah v državi in o ukrepih za njihovo premostitev". Pri tem je upošteval tudi "Ocene Zveznega Izvršnega sveta v zvezi z Memorandumom Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije o stališčih za ureditev gospodarskih odnosov v Jugoslaviji" in pogovore, ki sta jih dne 18. 1. 1991 v Ljubljani imela Zvezni izvršni svet in Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije.

II.

Opredelitve IS Skupščine Republike Slovenije do posameznih točk "Ocen in stališč Zveznega izvršnega sveta o razmerah v državi in o ukrepih za njihovo premostitev" so naslednje:

- IS Skupščine Republike Slovenije podpira konvertibilnost dinarja. Vendar obenem ugotavlja, da konvertibilnost dinarja ni stvar strinjanja ali nestrinjanja, ampak rezultat odnosov v menjavi s tujino in zaupanja prebivalstva ter tujine. Zaradi vse večjega trgovinskega primanjkljaja, zmanjšanja deviznih rezerv, nezaupanja prebivalstva in praktične finančne blokade tujih bank dinar tudi notranje ni več konvertibilen.

- IS Skupščine Republike Slovenije se strinja, da je treba konvertibilnost zagotavljati z ustrežno denarno politiko. Vendar najodločneje nasprotuje centralizaciji NBJ, saj bi s tem Republika Slovenija izgubila še preostalo kontrolo nad njenim delovanjem; denarni vdori podobni tistemu v decembru bi postali pravilo in jih sploh ne bi mogli odkriti. Da bi pristali na centralizirano narodno banko bi morali najprej zagotoviti strokovno sposobno in od politike neodvisno vodstvo, učinkovito kontrolo in lokacijo NBJ v drugi republiki.

- IS Skupščine Republike Slovenije ne nasprotuje nemotenemu plačilnemu prometu v državi in do tujine.

- IS Skupščine Republike Slovenije prav tako podpira delovanje integralnega in do sveta odprtega trga in pravno varnost poslovnih odločitev.

- IS Skupščine Republike Slovenije zavrača sedanje zasnove oblikovanja sredstev za financiranje funkcij federacije. Slovenija je pripravljena na pobotanje obveznosti in terjatev do zveznega proračuna iz 1990. leta (razen obveznosti do

¹⁵⁰ Arhiv Državnega zbora Republike Slovenije.

Sklada Federacije za manj razvite republike in avtonomno pokrajino Kosovo) in na sofinanciranje minimalnega obsega delovanja zvezne administracije in JLA v 1991. letu s pomočjo kotizacije. Za nemoteno financiranje tega bo Slovenija še naprej tekoče nakazovala prilive iz carin in carinskih dajatev in jih obračunavala kot akontacijo kotizacije.

- IS Skupščine Republike Slovenije zagotavlja, da bo osebna in javna poraba v Sloveniji v mejah določene politike. Takšno politiko je vodila doslej tudi zaradi prepričanja, da je to edini izhod za gospodarsko preživetje in prehod v tržno gospodarstvo.

- IS Skupščine Republike Slovenije zagotavlja nadaljevanje lastninske preobrazbe.

- IS Skupščine Republike Slovenije meni, da NBJ po vdoru v denarni sistem ni primerna institucija za sanacijo bančnega in finančnega sistema. Obenem se Slovenija obvezuje, da bo takšno sanacijo za slovenski bančni in finančni sistem izvedla sama. S tem se ne odpovedujemo ustreznemu deležu sredstev namenjenih sanaciji jugoslovanskega bančnega in finančnega sistema.

- IS Skupščine Republike Slovenije bo sprejel svoj socialni program in zagotovil sredstva zanj; tudi tu upravičeno zahtevamo del tem programom namenjenih tujih sredstev.

- IS Skupščine Republike Slovenije ocenjuje, da je potrebno v prehodnem razdobju zagotoviti najnujnejše poslovanje federacije na področju obrambe in v ta namen zagotavljati: del sredstev namenjenih vojaškim pokojninam, del sredstev namenjenih plačam starešin in drugih zaposlenih v JLA, vsoto izračunano po glavi vojaka iz Republike Slovenije, ki bi se usposabljali v učnih centrih JLA, če bi dosegli ustrezen sporazum. Federacija je v zameno dolžna zagotavljati zaščito ozemeljske celovitosti in neokrnjenosti Republike Slovenije do vzpostavitve lastnega obrambnega sistema, poleg tega pa do 1. 8. 1991 izprazniti tretjino vojaških objektov v Republiki Sloveniji in tako omogočiti pričetek vojaškega usposabljanja.

- Republiški sekretariat za notranje zadeve Slovenije bo v 1991. letu uporabljal in s kotizacijo plačal naslednje storitve Zveznega sekretariata za notranje zadeve: vodenje tiralničnega registra, urejanje zadev z generalnim sekretariatom Interpola, sodelovanje z Inštitutom varnosti, center za begunce Pazinska skela, vzdrževanje glavnega telekomunikacijskega vozlišča ONZ v Beogradu in vodov do njega. Za vse ostale storitve Zveznega

sekretariata predlagamo plačevanje na pogodbeni osnovi.

- Republika Slovenija je v prehodnem razdobju pripravljena prispevati 1/6 stroškov delovanja Zveznega sekretariata za zunanje zadeve ter diplomatsko konzularnih predstavništev v tujini, če se bo ustrezno spremenila in izboljšala struktura sekretariata in kadrovska zasedba diplomatskih predstavništev (ustrezen predstavnik Republike Slovenije v vsakem predstavništvu, kjer je Republika Slovenija zainteresirana). Dosedanja sredstva, ki jih Slovenija daje za financiranje sekretariata za zunanje zadeve in diplomatsko konzularna predstavništva Jugoslavije niso sorazmerna deležu, ki ga Slovenija uživa v tem sistemu oziroma deležu slovenskih kadrov, v teh službah.

III.

S temi stališči IS Skupščine Republike Slovenije vztraja pri Memorandumu in predlaga da se ZIS po opravljenih pogovorih pragmatično in praktično loti posameznih elementov funkcioniranja federacije. Predlagamo tudi, da se prehodno razdobje razdeli v nekaj stopenj in da se pripravi program decentralizacije. Tak postopek po našem mnenju ne bi prejudiciral vsebine morebitnega kasnejšega dogovora o skupnih elementih sodelovanja republik na novih osnovah.

IS Skupščine Republike Slovenije podpira ZIS v tistih elementih politike, ki objektivno prispevajo k uveljavitvi tržnega gospodarstva, hkrati pa izraža skrb glede učinkovitosti predlaganih ukrepov.

Kljub zaupanju v dobronamernost ZIS-a, IS Skupščine Republike Slovenije meni da po:

- (1) razpadu plačilnega oziroma fiskalnega sistema, ki se je začel septembra lani,
- (2) trgovinski vojni s strani Republike Srbije,
- (3) razpadu denarnega sistema v decembru 1991 in
- (4) zaradi nastajanja različnih gospodarskih sistemov v Jugoslaviji, ni stvarnih možnosti za vzpostavitev "začetnega stanja". IS Skupščine Republike Slovenije bo učinkovitosti ukrepov ZIS-a vsebinsko in časovno prilagajal ukrepe za zaščito slovenskega gospodarstva in državljanov Slovenije.

Dokument št. 64:¹⁵¹**Sporočilo z razgovorov slovenske in srbske delegacije 24. januarja 1991 v Beogradu**

SAOPŠTENJE

U Beogradu su danas vodeni razgovori izmedju delegacije Srbije na čelu sa predsednikom Republike Srbije Slobodanom Miloševićem i delegacije Slovenije na čelu sa predsednikom Predsedništva Republike Slovenije Milanom Kučanom. U delegaciji Srbije bili su: dr. Slobodan Unković, predsednik Narodne skupštine, dr. Dragutin Zelenović, mandator za sastav nove vlade Republike Srbije i dr. Stanko Radmilović, predsednik Izvršnog veća Skupštine Srbije, a u delegaciji Slovenije: dr. France Bučar, predsednik Skupštine, dr. Dušan Plut, član Predsedništva i dr. Jože Mencinger, potpredsednik republičkog Izvršnog veća Slovenije.

U dužem i otvorenom razgovoru razmatrana su pitanja budućnosti Jugoslavije i razrešavanja jugoslovenske krize, kao i medjusobnih odnosa i saradnje izmedju dve republike uz obostranu satlasnost da odnosi izmedju dve republike treba da se poboljšaju i unaprede.

Zajednički je konstatovano da se u razrešavanju jugoslovenske krize mora polaziti od prava naroda na samoopredeljenje koje ne može biti ničim ograničeno osim jednakim i istim takvim pravom drugih naroda. Ostvarivanje tog prava, obostrano je ocenjeno, podrazumeva uvažavanje specifičnosti i različitosti u interesima i ne može biti na štetu drugih naroda.

Srbija uvažava interes Slovenije da se na osnovu prava naroda na samoopredeljenje i kroz proces postizanja sporazuma o budućim odnosima republika osigura nesmetano ostvarivanje prava slovenačkog naroda i Republike Slovenije na vlastiti put i vlastito opredeljenje u pogledu oblika budućeg povezivanja sa drugim jugoslovenskim narodima, odnosno republikama. Slovenija uvažava interes srpskog naroda da živi u jednoj državi i da budući jugoslovenski dogovor taj interes treba da poštuje.

¹⁵¹ ARS, Arhiv Predsednika Republike. Dokument je brez datuma, razgovor je bil 24. januarja 1991 v Beogradu, zapisnik razgovora ni ohranjen oziroma ga v arhivih nisem našel.

U razgovoru je konstatovano da nije moguće na isti način definisati medjusobne odnose svih naroda i republika u Jugoslaviji. Novi jugoslovenski dogovor zato mora da uvaži različitosti i interese svih jugoslovenskih naroda i republika u nastojanju da se na miran način i u demokratskom procesu dogovaranja o budućnosti Jugoslavije rešava jugoslovenska kriza.

U razgovorima je bilo reči i o pitanjima medusobne saradnje. Dogovoreno je da vlade Republike Srbije i Republike Slovenije razmotre otvorena pitanja u međusobnim ekonomskim odnosima u interesu razvoja privredne saradnje.

Dokument št. 65:¹⁵²**Zabeležka o razgovoru slovenske delegacije z delegacijo SR Bosne in Hercegovine v Sarajevu, 26. januarja 1991 in priloga sporočilo za javnost**

ZABELEŽKA

o razgovoru z delegacijo SR Bosne in Hercegovine v Sarajevu, 26. januarja 1991.

V delegaciji Republike Slovenije pod predsedstvom Milana Kučana so bili: dr. France Bučar, Lojze Peterle in dr. Matjaž Kmecl, sodelovala sta Marjan Šiftar in dr. Miha Ribarič.

V delegaciji SR BiH pod predsedstvom Alija Izetbegoviča, predsednika Predsedstva SR BiH so bili: Bogić Bogičević, član Predsedstva SFRJ, Fikret Abdić, mag. Franjo Boras, dr. Ejup Ganić, Stjepan Kljuić, dr. Nikola Koljević, dr. Biljana Plavšić, vsi člani Predsedstva SR BiH, Momičilo Krajišnik, predsednik Skupščine SR BiH in Jure Pelivan, mandatar za sestavo izvršnega sveta.

Predsednik Milan Kučan je razložil stališča Slovenije. V razpravi so sodelovali vsi člani slovenske delegacije.

V zabeležki povzemamo samo stališča in poglede delegacije BiH. Sporočilo za javnost je v prilogi kot sestavni del zabeležke.

Predsednik Izetbegović je po uvodni predstavitvi pogledov Slovenije, ki jo je podal predsednik Kučan, dejal, da imajo v SR BiH nekoliko drugačna stališča, čeprav naša stališča razumejo. Različna je objektivna situacija in njihova po-

¹⁵² ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

zicija. BiH se razlikuje od Slovenije tako z zgodovinskega vidika, geografskega položaja in glede nacionalne sestave.

Za BiH bi bila koristna jugoslovanska skupnost, ki bi bila povsem ali precej drugače koncipirana kot je sedanja in niso vnaprej za razid (razlaz). Bodoča skupnost naj bi imela mednarodno-pravno subjektiviteto in se v tem razlikuje od Slovenije. Definirajo jo kot zvezno državo.

Strinjajo se, da so subjekt dogovora o bodoči skupnosti suverene republike.

Zavzemajo se za civiliziran način oziroma neuporabo sile v času do novega dogovora ali razida. Vsekakor bomo ostali vsaj sosedje.

Razgovor s slovensko delegacijo razumejo kot neke vrste prijateljsko prepričevanje, da bi prijatelji Slovenci razmislili o eventualnih dobrih straneh njihovega obstanka v jugoslovanski skupnosti. Njihovemu interesu bi ustrezalo, da Jugoslavija ne bi bila okrnjena z odhodom Slovenije. Vse stranke se pri njih strinjajo s tem, da bi zadržali jugoslovansko skupnost neokrnjeno. Ne morejo pa reflektirati na to, da bi oni bolj skrbeli za naše zdravje od nas samih. Izhajajo iz tega, da so Slovenci racionalni za razliko od njih in drugih v Jugoslaviji. Mislijo, da je naš račun, da bi ostali v integraciji. Strinjajo se, da integracije ne bi zasnovali na ideoloških in političnih razlogih, ampak predvsem na interesnih. Interesi bi bili garancija trajnejših odnosov med republikami.

Bistvo njihovega sporočila z razgovora s srbsko delegacijo je, da ne vidijo realnega razloga glede na vse probleme, ki čakajo male države, da bi razgnali jugoslovansko skupnost. Sedaj je obdobje integracije, vendar ne za vsako ceno, ker je večja država cenejša in je v njej lažje najti skupne interese. Zato želijo še enkrat preveriti ali bi bil način, da Slovenija ostane v jugoslovanski integraciji in kakšna naj bi bila, da bi imelo to za Slovenijo smisel.

Na bodočo Jugoslavijo gledajo v dinamični obliki. Niso za JLA kakršna je danes, integracija, parlament in vlada ne bi bili taki kot so danes. Vsebina teh pojmov se hitro menja.

Mislijo na popolnoma rekonstruirane institucije bodoče jugoslovanske skupnosti. Po njihovem Slovenija ni popolnoma izgubila upanja v možnost, da poiščemo neko formulo, nek model, ki bi vsem ustrezal. Vidijo, da so začetne pozicije zelo različne.

Bodoča jugoslovanska skupnost bi imela po nji-

hovem naslednje značilnosti:

Integracija bi morala imeti lastnost mednarodno-pravnega subjekta, države kot zvezne države.

Integracija nastane z dogovorom suverenih republik, ki prenesejo del suverenosti na bodočo integracijo. Z dogovorom je potrebno določiti skupne institucije.

Obstajala bi jugoslovanska armada ob teritorialni obrambi. Jugoslovanska armada bi obstajala v rekonstruirani obliki. Nova jugoslovanska armada bi morala biti ne samo pravno, ampak tudi dejansko depolitizirana, racionalizirana glede na ekonomsko moč bodoče integracije, njenega gospodarstva in s popolnoma uravnoreženo nacionalno sestavo komandnega vrha armade. To bi bila nova, vendar jugoslovanska armada.

Enoten trg: svoboden pretok ljudi, dela, kapitala, denarja, prost prehod, transparentne meje. Skupna moneta in enotna emisijska banka. Carinska unija.

Vzdrževanje institucij: princip kotizacije za vzdrževanje v sorazmerju z ekonomsko močjo posamezne članice.

Disperzija institucij v Jugoslaviji: del institucij bi ostal v Beogradu, druge pa v Ljubljani, Zagrebu, Sarajevu, mogoče Dubrovniku, v Skopju. S tem bi fizično potrdili, da to ni federacija v starem smislu besede.

Spoštovanje človeških in nacionalnih pravic. Upoštevati velja helsinški dokument (tretjo košarico) in vse mednarodne dokumente, mednarodne standarde človeških pravic. Stanje človeških pravic v Jugoslaviji ni zadovoljivo. Obstajajo drastične kršitve človeških pravic. Dokler je tako, sporazum ni mogoč v Jugoslaviji. Pri nacionalnih pravicah velja upoštevati evropske standarde in posebej pravice nacionalnih manjšin. Vprašanje konfederacije, federacije ali nekega vmesnega modela bi po njihovem mnenju pod zgoraj navedenimi pogoji izgubilo sedanjo ostrino. Pri vsem tem je treba upoštevati še vse težave ob vpadu v monetarni sistem itd.

Upajo, da je mogoče ustvariti novo državo znotraj sedanjih meja Jugoslavije. BiH je specifično področje, ki zahteva specifične rešitve. Etnično so skrajno pomešani, Srbi, Hrvati, Muslimani in drugi, kot da bi pomešali koruzo in pšenično moko. Možnost obstoja mešane skupnosti vidijo v Jugoslaviji. Zato bi radi videli Slovenijo v sestavi bodoče jugoslovanske skupnosti.

Navajamo še nekatere poudarke članov delegacije BiH v razpravi.

Imamo integracijo Jugoslavije, ki jo sedaj razdiramo. Ali je to normalno, racionalno. So proti dezintegraciji. Ta država je trajala 70 let. So za evolucijo, za to, da se ta skupnost izpopolnjuje. So za federacijo, zvezno državo ali samo državo, vendar popolnoma drugačno. Primarna je demokracija.

Ali lahko sami napravimo čiste račune, ali potrebujemo tuje, nevtralne eksperte.

Ali vidi Republika Slovenija svoj ekonomski interes v izhodu iz krize tudi pri Bosni in Hercegovini in na kakšen način.

Ponovili so vprašanje, če bi Slovenci lahko ostali v taki skupnosti, kakršno so predstavili in ki bi imela kvalitetno povsem drugačne institucije, vendar bi morala imeti mednarodnopravno subjektiviteto.

V bodoči skupnosti bi imela Slovenija po njihovem ugodno situacijo, ker je razvitejša od drugih republik. Prepričani so, da bi lahko ustvarili skupnost, v kateri bi našla Slovenija svoj interes kot razvita republika. To je za njih popolnoma racionalno, realno. V ekonomsko ugodnejšem položaju Slovenije v taki skupnosti ne vidijo nobenega problema, nobenega izkoriščanja. Sicer so pa seveda odločno zoper kakršnokoli hegemonijo.

Zastopajo stališče legitimitete. Dokler se ne dogovorimo, moramo upoštevati obstoječe dogovore, zakone. Pri tem so izrecno dejali, da spoštujejo ustavo in zakone, ki jih je pa Slovenija že sprejela. Potreben je dogovor o tem, kako bo živela ta skupnost, dokler se ne doseže nov dogovor.

Vprašali so, ali so Slovenci po plebiscitu proti kakršnikoli integraciji.

Pri bodoči jugoslovanski skupnosti naj bi upoštevali tudi koncepcij o tehnološkega razvoj a republik, nespremenljivost meja, zunanja politika naj bi bila prvenstveno stvar republike, v pošte pride tudi mednarodna misija dobre volje za arbitražo.

Ob pojasnilih s slovenske strani, so dejali, da tudi njim ne ustreza skupnost za vsako ceno. So proti vsiljeni skupnosti s hegemonijo kogarkoli. Vendar so menili, da bi kazalo v prihodnje razpravljati o vsaki institucij i posebej v smislu njihovega predloga. Suverene republike bi imele pri tem še vedno kompetenco reševati veliko število vprašanj. Skupni organi bi bili pristojni samo za tisto, kar bi na njih prenesli, vendar bi morali imeti ti organi možnost, da zagotovijo realizacijo na njih prenešenih pristojnosti. Primeroma so

navedli, da v tujini nikomur še na misel ne pride, da ne bi izvršil odločbe ustavnega sodišča.

V razpravi pa so sprožili tudi vprašanje, kje so garancije, da bi tudi izvedli tisto, o čemer bi se eventualno dogovorili (hrvatski član).

Izetbegović se je strinjal, da je suverenost republik predpogoj vsega drugega in ugotovil, da ta v stvarnosti že obstaja. Ta zgodovinski korak je že napravljen. Federacije dejansko ni. To je realno stanje. Zakaj bi se borili za to, da so subjekti republike, če dejansko one to že so. Slovenija je suverena republika in se obnaša tako. Prav tako Hrvatska. Srbija tudi v določeni meri. Makedonija je sprejela Deklaracijo o suverenosti. Že danes se pogovarjamo kot suvereni republiki. Bosna in Hercegovina je v težki situaciji, ker ni enonacionalna država. Ima mešano sestavo, vendar ji ne more nihče vsiljevati kakršnihkoli rešitev. Mogoče je napraviti koncept jugoslovanske skupnosti, ki bi vsem ustrezala. Upoštevati velja obstoječe stanje z določenimi korekcijami pri dveh ali treh institucijah, ki imajo sedaj preveč oblasti. Gre samo za to, da se kompetence centralnih organov določijo v razumni meri, suverenost republik pa je že končan proces in to ireverzibilen. Potrebno je samo ugotoviti kompetence zveznih organov in določiti njihovo mero. Pri tem bi nam morda pomagal nekdo od zunaj.

Konfederalni predlog Slovenije in Hrvatske ni ekstremen, ker ni odcepitev. Federalni model tudi ni ekstremen. Ekstremna je unitarna država. BiH je za neko tretjo, srednjo verzijo (srbski član).

Izetbegović je ponovil, da vsaka republika zase ugotavlja suverenost. Za BiH obstaja suverenost ne glede na to ali jo kdo prizna ali ne. Srbija v njihovem razgovoru ni bila pripravljena priznati suverenosti BiH pod vsemi pogoji. Rekli so, da ne osporavajo suverenosti BiH v federalni koncepciji. Izven federalne koncepcije pa take suverenosti ne morejo garantirati in se k temu ne bi mogli obvezati. Sami bodo morali razčistiti s sprejemom ustavnega akta, da je BiH suverena republika oziroma za njih to že obstaja po veljavni njihovi ustavi. Za njih je to samo problem ali se s tem strinja njihova delegacija ali ne. Državljanji BiH ne bodo dovolili, da bi jim politiko in usodo krojili niti v Zagrebu niti v Beogradu. Če bi šele morali konstituirati suverenost svoje republike, bi bili v težki situaciji. Ta etapa je že osvojena.

Razmislili bodo, da bi predložili neko sintetično

formulo, ki bi jo potem obravnavali na prihodnjem sestanku, za katerega predlagajo, da bi bil v Sarajevu.

Srbski član delegacije je še posebej poudaril, da za srbski narod v BiH ne pride v poštev delitev BiH. So za Jugoslavijo kot skupno državo. Zato imajo tako ekonomski interes kot interes BiH glede na nacionalno sestavo. Specifičnost je v tem, da je Republika BiH suverena, vendar v državi Jugoslaviji. Suverena BiH, vendar da ostane v Jugoslaviji. Zavrgli so opcije kot so velika Srbija, velika Hrvatska, neodvisna BiH. Suverenost BiH ni pod vprašanjem, ampak v vsakem primeru samo v okviru Jugoslavije. Teško sprejemajo misel, da je lahko država brez države, sprejeli pa so državo v državi, BiH v Jugoslaviji. Srbski član delegacije je dejal, da je do neke mere točno, da Slobodan Milošević predstavlja interes srbskega naroda v celoti. Nacionalni interes Srbov v Bosni je, da živijo v isti državi s Srbi izven BiH. Nasprotujejo temu, da bi bili Srbi v BiH kot regionalna opredelitev namesto kot nacionalna opredelitev. Popolnoma soglašajo z Miloševićem, da živijo Srbi v eni državi, vendar ne, da živijo v eni republiki. Sprejeli so idejo BiH kot federalne enote. BiH lahko ostane brez vsake škode za srbski narod definirana kot federalna enota. Suverenost je zasnovana na državljanu in se nato od državljana prenaša na nacionalne pravice. Iz suverenosti naroda izvajajo nato suverenost republike. Pri enoti suverenosti – republiki ne morejo ostati. Ni vprašanje ali obstaja suverenost republike, ampak ne morejo pri tem ostati. Najkrajše definirano je srbski interes, da živi v eni državi enakopravno z drugimi narodi in pri sedanjih republiških delitvah.

Mandatar za predsednika izvršnega sveta je dejal, da suverenost ni dovolj razčiščena v BiH. Suverenost mora imeti tudi prisilo. Zato je treba govoriti o armadi. Paralelna teritorialna sila mora biti garant suverenosti republike, ki se pa vključuje v enoten sistem. O principu kotizacije za vzdrževanje skupnih funkcij jugoslovanske skupnosti je dejal, da razume pri tem tudi veliko možnost deregulacije na skupnem nivoju. Izvirni prihodki niso potrebni. To je princip čistih računov med republikami. Monetarni sistem naj zagotovi, da se zvezne institucije ne bodo vključevale v kreditiranje. Potrebna je močna disperzija zveznih institucij.

Dogovorjeno je bilo sporočilo za javnost. Različni pogledi v delegaciji BiH ali pripada su-

verenost republiki ali narodu so bili razrešeni z njihove strani tako, da bo v sporočilu "suverenost republik in narodov".

dr. Miha Ribarič

Priloga:

- Sporočilo

PREDSJEDNIŠTVO SOCIJALISTIČKE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE

SAOPŠTENJE ZA JAVNOST

U Sarajevu su danas vodjeni razgovori između delegacije Republike Slovenije sa predsjednikom Predsjedništva ove republike Milanom Kučanom na čelu i delegacije Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine koju je predvodio predsjednik Predsjedništva SR BiH Alija Izetbegović.

U delegaciji Republike Slovenije nalaze se predsjednik Skupštine ove republike dr. France Bučar, predsjednik Vlade Republike Slovenije Lojze Peterle i član Predsjedništva Republike Slovenije dr. Matijaž Kmecl.

U delegaciji SR Bosne i Hercegovine su član Predsjedništva SFRJ iz SR BiH Bogić Bogičević, članovi Predsjedništva SR BiH Fikret Abdić, mr Franjo Boras, dr Ejup Ganić, Stjepan Kljuić, dr Nikola Koljević, dr Biljana Plavšić, predsjednik Skupštine SR Bosne i Hercegovine mr Momčilo Krajišnik i mandatar za sastav Vlade SRBiH Jure Pelivan.

U dužem i otvorenom razgovoru razmatrana su pitanja budućnosti Jugoslavije i razrješavanje jugoslovenske krize kao i međusobnih odnosa i saradnje između dvije republike. U tom okviru delegacije nisu zaobišle različite poglede i stavove dviju republika o karakteru buduće moguće zajedničke saradnje republika u Jugoslaviji. Po pogledima SRBiH to bi morala biti jugoslovenska zajednica koja ima međunarodni pravni subjektivitet. Po pogledima Slovenije dolazi u obzir savez suverenih, samostalnih država koje realizuju u takvoj zajednici zajedničke, naročito ekonomske interese, koji uvažavaju evropske i svjetski priznate kriterijume.

Potpuna saglasnost delegacija postoji u pitanju darazrješavanje sadašnje jugoslovenske krize i stvaranje osnove za uređivanje budućih međusobnih odnosa jugoslovenskih republika treba tražiti isključivo na miran i demokratski način. Svaka upotreba sile, odnosno postojanje prijetnji

ne samo da sprečava nego može jedino produžiti i produbiti sadašnju krizu sa teškim i tragičnim ishodom. U tom smislu obje delegacije su dale podršku naporima Predsjedništva SFRJ na smirivanju stanja u zemlji.

Zajednički je konstatovano da se u razrješavanju jugoslovenske krize mora polaziti od prava naroda na samoopredjeljenje koje ne može biti ničim ograničeno osim jednakim i istim takvim pravima drugih naroda i priznavanjem suvereniteta svih republika Jugoslavije. Ostvarivanje tog prava, obostrano je ocijenjeno, podrazumijeva uvažavanje specifičnosti i različitosti u interesima i ne može biti na štetu drugih naroda odnosno republika.

Posebno je bilo podvučeno da jedino suverene republike mogu biti ravnopravni subjekti razgovora u traženju rješenja za rasplet sadašnje jugoslovenske krize, polazeći od komplementarnosti njihovih interesa. Konstatovano je da postoji zajednički interes, da se odnosi zasnivaju na priznavanju suvereniteta republika i naroda, legitimiteta demokratski utvrđivanih i izražavanih interesa, potreba i želja svih republika i naroda i na uvažavanju razlika koje iz toga proizilaze i objektivnih specifičnosti u pojedinim republikama u nacionalnom i u drugim pogledima.

Jedino na osnovu dosljednog poštivanja tih principa moguće je tražiti i stvoriti za sve prihvatljive osnove budućih odnosa i saradnje sadašnjih republika u Jugoslaviji koji će, kako je bilo u razgovoru istaknuto, uvažavati po jednoj strani posljedice razlika u opredjeljenjima i pogledima na međunarodni pravni karakter tih budućih odnosa i koji će biti zasnivani jedino na ustanovljenim realnim zajedničkim, ekonomskim a i drugim interesima, kao i na politici čistih računa.

Sarajevo, 26. januara 1991. godine
SLUŽBA ZA INFORMISANJE
PREDSJEDNIŠTVA SR BiH

Dokument št. 66:¹⁵³

Zabeležka o razgovoru slovenske delegacije z delegacijom Črne gore v Ljubljani 30. 1. 1991 in priloga – sporočilo za javnost

¹⁵³ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

ZABELEŽKA

o razgovoru z delegacijom SR Črne gore v Ljubljani, 30. 1. 1991

V delegaciji Republike Slovenije pod predsedstvom Milana Kučana so bili: dr. France Bučar, Lojze Peterle in Ciril Zlobec, sodelovali so Peter Šuler, Marjan Šiftar in dr. Miha Ribarič.

V delegaciji SR Črne gore pod predsedstvom mgr. Momira Bulatovića, predsednika Predsedstva SR Črne gore, so bili: Svetozar Marović, dr. Slobodan Vujačić in Hazbo Nuhanović, člani Predsedstva SR Črne gore, dr. Asim Dizdarević, podpredsednik skupščine in Mladen Vukčević, podpredsednik vlade.

Po uvodnih besedah predsednika Milana Kučana je razložil stališča Črne gore predsednik Momir Bulatović. Nato je razložil stališča Slovenije predsednik Milan Kučan. V razpravi so sodelovali vsi člani slovenske delegacije.

V zabeležki povzemamo samo stališča in poglede delegacije Črne gore. Sporočilo za javnost je v prilogi kot sestavni del zabeležke.

Predsednik Bulatović se je naprej zavzel za to, da poiščemo razumne rešitve na miren in demokratičen način. Črnogorsko vodstvo je dobilo zupanje volilcev za moderno demokratično federacijo. V njej naj bi bile spoštovane demokratične pravice vsakega naroda, vsake republike. Če se kdo na demokratično določen način izjavi, da ne želi sprejeti take skupnosti, da ne želi živeti v taki Jugoslaviji, je treba na miren način določiti način – proceduro, kako naj se uresniči demokratično izražena volja državljanov, naroda, določene republike. Način uresnitve demokratično izražene volje ne sme iti na škodo pravic državljanov, drugih narodov, drugih republik. O univerzalnem obrazcu se bomo zelo težko dogovorili.

Nobena rešitev ne more biti vnaprej zavrnjena. Slovenija je v ugodnejšem položaju zaradi svoje nacionalne strukture. V drugih republikah bi bilo težko napraviti identifikacijo med etničnimi in obstoječimi mejami. Prostor Balkana je z etničnega vidika kot tigrova koža. Lahko bi angažirali tudi tuje strokovnjake, tujo znanost.

Če bi se sporazumeli, da je mogoče skupno življenje v jugoslovanski skupnosti ob spoštovanju enakopravnosti vseh narodov, so pripravljene sprejeti tiste izkušnje, ki so se že uveljavile v Evropi. Primeroma je navedel sklad za pospe-

ševanje razvoja manj razvitih republik. Črna gora ne vztraja na preseženih modelih.

Napravili so računico, koliko bi jih stalo samostojno življenje. Cena bi bila zelo visoka. So pa pripravljene tudi na njo, če se dogovorimo, da je obstoj Jugoslavije nemogoč.

Vse je treba napraviti, da bi se preprečili spopadi, nasilje. JLA ne more biti faktor političnega odločanja, vendar ima JLA svoje z ustavo in zakoni določene funkcije. JLA ni usmerjena zoper legitimna vodstva, ampak mora realizirati z zakonom določene pristojnosti in dolžnosti, dokler se te ne spremenijo.

V razpravi je predsednik Bulatović dejal; da smatrajo meje med republikami za administrativne.

Računati moramo tudi s faktorjem iracionalnosti na jugoslovanskem prostoru. Vprašanje je, kako se bodo opredeljevali pripadniki posameznih narodov Jugoslavije v primeru razpada Jugoslavije. Lahko bomo imeli zahtevo muslimanskega naroda, da formira svojo državo v Sandžaku.

Ali bomo imeli eno denarno enoto v konfederaciji? V tem primeru bi funkcijo kontrole in emisije prepustili Narodni banki Jugoslavije in se s tem odrekli temu delu suverenosti. Če bi pa imeli različne denarne enote, se postavlja vprašanje, kje je njihov interes za ekonomske odnose in sodelovanje. Podobno velja, če se nismo pripravljene odreči nekemu delu suverenosti pri upravljanju obrambnih zadev in mednarodnih poslov, da bi imela federacija de facto potrebne izvršne funkcije. Če nima nihče interesa, da prenese del suverenosti na nivo zvezne države, se moramo združiti, razmejiti. To pa ne bo enostaven proces.

Politično se ne moremo dogovoriti, kar že vsem škoduje. Imajo možnost, da bi angažirali 2 milijardi dolarjev tujega kapitala, kar je pa v sedanjih situaciji blokirano.

V neformalnem razgovoru s hrvaško delegacijo so jim ti povedali, da Boka pripada Hrvatom. Hkrati so pa govorili, da ne posegajo v pravice drugih. Črna gora v sedanjem modelu federacije nima teritorialnih pretenzij. Črna gora je ob združevanju merila veliko več kot sedaj.

Zastopajo princip legalnosti, to je spoštovanja veljavnega zveznega pravnega reda.

Vprašal je, zakaj podpiramo Zvezni izvršni svet, ki s svojo personalno sestavo ne upošteva logike večstrankarskega sistema v Jugoslaviji. Ante Marković je zavnil, da bi bil stečajni upravitelj

Jugoslavije. V Zveznem izvršnem svetu so predstavniki politične logike, ki je izgubila na volitvah. Če gremo na razdruževanje (razdvajanje) naj bi vse posle namesto Zveznega izvršnega sveta opravljala paritetno sestavljena skupina strokovnjakov – paritetna ekspertna grupa s politično legitimnostjo.

Glede suverenosti republik je dejal, da oni slovensko stališče o tem razumejo kot ugotavljanje pravice za Slovenijo, ne pa vsiljevanje tega koncepta drugim. (Suverenosti republike zoperstavlja suverenost naroda.) V primeru konfederacije oziroma osamosvajanja republik ni argumentov za suverenost Republike Bosne in Hercegovine. Bosna se namreč v tem primeru cepi. Zato bi prišlo v tej situaciji v poštev ne šest, ampak samo pet republik.

V sedanjih državi ima vsakdo ne glede na to kje živi določene pravice. Te pravice so samo administrativno distribuirane na občino, republiko in federacijo. S konfederacij o oziroma z osamosvojitvijo republik bi ljudi pripeljali v drugačno situacijo. Obstaja bojazen, da bo vsaka republika dobila najmanj eno kninsko krajino, v Črni gori že vidijo dve do tri.

V razpravi je en član črnogorske delegacije podrobneje obrazložil njihove poglede. So za princip legalnosti, to je upoštevanje pravnega reda v vmesnem obdobju.

Sporni so subjekt dogovora in način realizacije, še posebej vrstni red.

Republike so sicer subjekt federacije, vendar je vprašanje, ali so lahko "do konca" subjekt dogovora o bodoči skupnosti, katere karakter, pravne, politične in mednarodne komponente še ne poznamo. Priznavanje samo republik kot subjekta pomeni ogrožanje principa, da so narodi enakopravni. S tem bi odprli možnost, da bi posamezni narodi izgubili kontinuiteto svoje državne zgodovine, da bi izgubili svoj državno-pravni status. Republike so lahko subjekt, če gre za eno državo. Poimenovanje sedanjih medrepubliških meja kot administrativnih je sicer poenostavljeno. Pri zgodovinskih mejah pa velja med drugim upoštevati, da so subjekt jugoslovanskih meja Jugoslavija na eni strani in druge države na drugi strani. Pri osamosvajanju republik bi posamezni deli narodov prišli v neugodnejši državni status glede na sedanjega. Zato ni realno pričakovati, da bi na to posamezni narodi pristali in ni možen miren razplet krize.

Problematičen je vrstni red stvari. Enim je lo-

gično, da je jugoslovanska skupnost dejansko de-
zintegrirana in je treba to pravno urediti. Vendar
takšen vrstni red stvari postavlja v drugi plan
tisto, kar je prioriteta pri nekaterih drugih narodih
– ohraniti svojo državnost. Enako pravico kot jo
ima slovenski narod do samoodločbe, je treba
priznati tudi drugim. Ni realno in je težko verjeti,
da bodo določeni narodi oziroma njihovi deli pri-
stali, da se predhodno konstituira pravno stanje
izgube njihove državnosti in da bi šele kasneje
prišlo do nekega sporazuma o skupnosti. Zato je
potrebno voditi te dejavnosti vzporedno.

Pri konfederaciji je veliko odprtih vprašanj. Kon-
federacija je skrajno omejena tako glede institucij
kot po vsebini in času trajanja.

Pri razpravah in odločanju je potrebna skrajna
resnost, racionalnost in upoštevanje realnosti
politične stvarnosti. Edino na tej podlagi so
možne mirne in racionalne rešitve.

dr. Miha Ribarič

Priloga:
- Sporočilo

PRESEDSTVO
REPUBLIKE SLOVENIJE

Ljubljana, 30. 1. 1991

SPOROČILO JAVNOSTI

Danes sta se v Ljubljani sestali delegaciji So-
cialistične Republike Črne gore in Republike
Slovenije na pogovorih o razreševanju jugoslo-
vanske krize, o bodočnosti Jugoslavije in o na-
daljnem sodelovanju obeh republik.

V delegaciji SR Črne gore, ki jo je vodil pred-
sednik Predsedstva SR Črne gore mgr. Momir
Bulatović so bili člani Predsedstva SR Črne gore:
Svetozar Marović, dr. Slobodan Vujačić in Haz-
bo Nuhanović, podpredsednik Skupščine Črne
Gore dr. Asim Dizdarević in Mladen Vukčević,
podpredsednik vlade SR Črne Gore.

V delegaciji Republike Slovenije, ki jo je vodil
predsednik Predsedstva Milan Kučan so bili: dr.
France Bučar, predsednik Skupščine Republike
Slovenije, Alojz Peterle, predsednik IS Skupščine
Republike Slovenije in Ciril Zlobec, član Pred-
sedstva Republike Slovenije.

Osrednja tema strpnega in odkritega pogovora je
bila vprašanje, kako na miren način doseči do-

govor o bodočem življenju in sodelovanju jugo-
slovanskih republik. Neglede na različne poglede
obeh delegacij na možne oblike nadaljnega so-
delovanja je bilo izraženo soglasje o tem, da je
potrebno izključno na miren, demokratičen način
in brez uporabe sile čimprej najti izhod iz sedanje
jugoslovanske krize in oblikovati skupna
izhodišča za urejanje bodočih odnosov med ju-
goslovanskimi republikami.

Izhodišče Črne gore je ohraniti Jugoslavijo v
obliki sodobne federacije. Slovensko izhodišče je
osamosvojitve republik in na tej podlagi ugo-
tavljanje, ali obstaja interes za skupnost, ki bi bila
utemeljena predvsem na ekonomskih interesih.

Delegaciji sta bili tudi enotni, da je mogoče raz-
rešiti jugoslovansko krizo le ob spoštovanju na-
čela samoodločbe narodov, ki je lahko omejeno
le z enako pravico drugih narodov in s prizna-
vanjem suverenosti sleherne republike v Jugo-
slaviji. Uresničevanje te pravice predpostavlja
tudi spoštovanje različnosti in posebnih interesov
drugih narodov in republik.

Neglede na to, kakšna bo končna rešitev, imata
obe republiki interes, da ohranita dobre medse-
bojne odnose in intenzivirata medsebojno sodelo-
vanje. Zato sta se delegaciji dogovorili, da se
sestanejo predstavniki obeh izvršnih svetov za-
radi dogovora o pospešitvi nadaljnega sodelova-
nja.

Dokument št. 67:¹⁵⁴

Zabeležka o razgovoru slovenske delegacije z delegacijo Makedonije 6. 2. 1991 v Ljubljani in priloga – sporočilo za javnost

ZABELEŽKA

o razgovoru z delegacij o SR Makedonije v Ljub-
ljani, 6. 2. 1991

V delegaciji Republike Slovenije pod predse-
stvom Milana Kučana so bili: dr. Matjaž Kmecl,
Ivan Oman, dr. France Ručar, Matija Malešič,
Peter Šuler in dr. Miha Ribarič.

V delegaciji SR Makedonije pod predsedstvom
Kira Gligorova, predsednika SR Makedonije, so
bili: Stojan Andov, predsednik Sobranja SR Ma-
kedonije, dr. Tito Beličanac, podpredsednik IS

¹⁵⁴ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

SR Makedonije in Živko Kondev, šef kabineta predsednika SR Makedonije.

V zabeležki povzemamo samo stališča in poglede delegacije Makedonije. Sporočilo za javnost je v prilogi kot sestavni del zabeležke.

Predsednik Kiro Gligorov je uvodoma dejal, da je njihov parlament sprejel deklaracijo o suverenosti makedonske države. V novejši zgodovini je bila formirana makedonska država 2. 8. 1944. Deklaracija o suverenosti makedonske države konstatira to kot dokončno dejstvo, ki ima osnovo v ustanovitvi makedonske države leta 1944. To je država makedonskega naroda, v kateri morajo biti enakopravne vse nacionalnosti in vsi državljani.

Makedonija se je opredelila za evropsko opcijo. To je njihov interes zaradi nacionalnih in ekonomskih razlogov. Nimajo teritorialnih pretenzij. Želijo, da bi meje postale formalne in da dejansko ne bi obstajale. To je edina možnost, da pridejo do enotnega gospodarskega, kulturnega, duhovnega prostora. S tega vidika želijo najboljše možne odnose s sosedi.

Odnos do Jugoslavije: zainteresirani so, da bi našli rešitve, da bi se ohranila jugoslovanska skupnost. So za miren, demokratičen dogovor narodov, ki bi ustrezal interesom vseh republik v Jugoslaviji. Na mirnem razgovoru naj bi šli od vprašanja do vprašanja o fiziognomiji bodoče skupnosti. Če Jugoslavija ne obstane, niso za nikakršno obliko reducirane Jugoslavije. Zainteresirani so, da bi vse republike, vsi narodi ostali v Jugoslaviji. V nasprotnem primeru bi se toliko spremenili odnosi in vzpostavljeno ravnotežje, da za tako skupnost Makedonija ne bi bila zainteresirana.

Obstoječih meja med republikami ne postavljajo pod vprašaj razen, če bi nekatere republike prostovoljno pristale v korekture mej, kar je možno med suverenimi narodi, suverenimi republikami. So pa odločno zoper spreminjanje meja z uporabo sile.

Oblika ureditve: pripravljani so se pogovarjati o interesih, o katerih naj odločajo suverene države, suverene republike. Ali bi se to imenovalo konfederacija ali drugače, ni odločilno. Bistvena je vsebina, tisto kar bi vsi sprejeli. Tako stališče imajo pri njih skoraj vse stranke. Njihova deklaracija daje široke možnosti za nadaljnje razgovore. Čeprav v parlamentu definitivno niso sprejeli stališča o obliki ureditve, dopuščajo vse modelitete.

Če Jugoslavija ne bi mogla obstati v nikakršni

obliki, bi postali samostojna država. Seveda bi razmislili s kom in kako bi se združevali. So zoper idejo avtarkije. Po uveljavitvi popolne suverenosti bi bil torej problem nekega povezovanja, združevanja zopet aktualen.

Že sedaj je treba izvršiti polno depolitizacijo armade. Ničesar ni mogoče reševati z uporabo sile s katerekoli strani. Armada mora imeti status, kakršnega ima v demokratičnih civiliziranih državah. Njene dolžnosti ne smejo biti faktor politike.

Upoštevati je treba republike kot suveren dejavnik. Subjekt dogovora so republike.

Zainteresirani so za dogovor v prehodnem obdobju. Izhod iz situacije ni v tem, da bi vsak samovoljno reševal svoj položaj. Imamo skupne obveznosti, ker smo toliko let živeli skupaj. Če smo za pravno državo, za demokratično družbo je sicer vsak svoboden, da uresničuje svoje interese, vendar pod pogojem, da ne škoduje drugim. Svoboda vsakogar je omejena s prav tako svobodo drugih. Gospodarski tokovi in povezave se sedaj prekinjajo in bomo imeli od tega škodo vsi. Že samo poslovni odnosi zahtevajo, da bi se vsedli in dogovorili o prehodnem obdobju. Ali ustrezajo predlogi Zveznega izvršnega sveta, je stvar temeljite razprave, računa pa tudi dobre volje. Tudi če bi bilo sprejeto stališče, naj bo zvezna vlada stečajni upravitelj, velja upoštevati, da ima tudi stečaj svoja pravila. Upoštevati je treba pravilo, da bi bilo čim manj škode za vse udeležence v stečaju.

Če se sami ne bomo mogli dogovoriti, bo moralo priti do neke mednarodne arbitraže z vsemi implikacijami.

Dialoga ni mogoče nadomestiti s čim drugim. Za to pa je potrebno ustvariti pogoje. Pripravljani so biti konstruktivni faktor, da bi bili vsi spori rešeni na miren način, tako glede konkretnih rešitev za prihodnost kot pri določitvi pravil obnašanja v prehodnem obdobju.

V razpravi so podrobneje razložili svoje poglede na prehodno obdobje. Imajo zelo težko ekonomsko situacijo. Enostransko spreminjanje obveznosti ruši njihovo gospodarstvo. Dolgoročno so povezani gospodarsko z drugimi republikami. Makedonija je v stanju ekonomskega kolapsa. Redno so plačevali svoje obveznosti do zveznega proračuna. Zato so sedaj v še večjih težavah. Večina subjektov iz drugih republik razen iz Slovenije ne plačuje svojih obveznosti. Predstavljajo si prehodno obdobje nekaj let, da bi po-

stopno uresničevali nove odnose.

Financiranje funkcij federacije: začasno se morajo zadržati obstoječi mehanizmi. Njihove terjatve do federacije so ogromne. Pri financiranju hitrejšega razvoja nerazvitih republik in Kosova je treba izpolniti vse veljavne obveznosti. Zaradi neizpolnjevanja teh obveznosti stoji pri njih 245 investicijskih projektov.

Posebej so opozorili na aktualen problem, da Ljubljanska banka v Makedoniji omejuje dvig deviz na tako majhne zneske, da devizni varčevalci praktično ne morejo uresničevati svojih pravic. Onemogoča tudi dvig dinarskih hranilnih vlog. Ker je pri njih precej visok delež deviznih varčevalcev iz tujine, ki so zaupali Ljubljanski banki, je problem še toliko večji.

Najprej je treba opraviti bilateralne razgovore med republikami. Potem bodo oblikovali končna stališča v parlamentu. Mini federacija ne pride v poštev, to je stališče parlamenta. Sicer pa je treba počakati na konec bilateralnih razgovorov tudi zato, da ne bi kdo razumel končno oblikovana stališča kot pritisk.

Na izrecno vprašanje, kakšno stališče imajo do predloženega koncepta konfederacije, so dejali, da to ni do kraja izdelan koncept, ampak je na ravni koordinat, odprtih vprašanj. Načelno nimajo nič proti temu. Če je to dogovor narodov Jugoslavije, da ohranijo skupnost, so za konfederativni dogovor. Videti je treba, kaj ustreza enim, kaj drugim. Niso na stališču ali federacija ali nič drugega. Dogovorijo naj se republike kot suverene države. Ne stojijo na stališču, da Jugoslavija lahko obstane samo kot federacija. So za skupen dogovor suverenih republik.

V razpravi je še bilo rečeno, da jim ni všeč način nastajanja obeh dokumentov, tako gradiva o federaciji v Predsedstvu SFRJ kot slovensko-hrvaškega gradiva o konfederaciji. Ugotovili naj bi, kaj dejansko želijo republike kot suverene države. Makedonski narod se kot narod ni nikoli izjavljal za Jugoslavijo, ampak za svojo državo in šele kot država se je izjavil za Jugoslavijo. Princip izjasnjevanja naroda niso nikoli drugače razumeli.

Vsaka republika naj da svoje interese na mizo, da pridemo do tistega, kar je minimum skupnega življenja. Problem termina bo najmanjši problem. Po vsebini se ne bomo mogli dogovoriti drugače kot bi ustrezalo neki obliki konfederacije, vendar se dogovorimo o minimumu vsebine. Pri tem ne gre samo za vprašanje prestiža, ampak velja

upoštevati tudi balkansko mentaliteto.

Pri odnosu sil velja upoštevati, da je v Srbiji z volitvami okrepljena drugačna koncepcija kot drugod. Že na seji Predsedstva SFRJ 8. 2. 1991 je treba postaviti vprašanje depolitizacije armade. Odprto je vprašanje pozicije Predsedstva SFRJ ob suverenih republikah kot subjekta dogovaranja. Predsedstvo mora biti v položaju, da armadi naroča.

dr. Miha Ribarič

Priloga:

- Sporočilo

PRESEDSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE

Ljubljana, 6. 2. 1991

Danes sta se v Ljubljani sestali delegaciji Socialistične republike Makedonije in Republike Slovenije in se pogovarjali o razreševanju jugoslovanske krize in o prihodnji ureditvi odnosov v Jugoslaviji ter o nadaljnjem sodelovanju obeh republik.

V delegaciji SR Makedonije, ki jo je vodil predsednik Predsedstva SR Makedonije Kiro Gligorov, so bili Stojan Andov, predsednik Sobranja SR Makedonije, dr. Tito Beličanac, podpredsednik IS SR Makedonije in Živko Kondev, šef kabineta predsednika Predsedstva SR Makedonije.

V delegaciji Republike Slovenije, ki jo je vodil predsednik Predsedstva Republike Slovenije Milan Kučan so bili dr. Matjaž Kmecl in Ivan Oman, člana Predsedstva Republike Slovenije, dr. France Bučar, predsednik Skupščine Republike Slovenije, Matija Malešič, podpredsednik Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije, Peter Šuler, generalni sekretar in dr. Miha Ribarič, svetovalec Predsedstva Republike Slovenije.

Delegaciji sta se strinjali, da je potrebno razreševati državno in politično krizo v Jugoslaviji na miren in demokratičen način, brez uporabe sile, da so subjekt razgovorov in dogovora o novi ureditvi odnosov v Jugoslaviji suverene republike in da brez dogovora ni mogoče spreminjati njihovih meja. Temelj za ureditev odnosov med suverenimi republikami so njihovi interesi, predvsem ekonomski pa tudi obrambni in drugi.

Delegaciji sta si bili enotni, da so legitimni in enakopravni vsi predlogi republik za ureditev njihovih prihodnjih odnosov. Obe delegaciji sta se strinjali, da je mogoče urediti prihodnje odnose Makedonije in Slovenije v okviru dogovora samostojnih in neodvisnih suverenih držav ki bi imele za to interes in ki bi se skupaj dogovorile o zadevah, ki bi jih v njihovem skupnem interesu uresničevali v taki skupnosti suverenih držav. Obe delegaciji sta se dogovorili, da se zaradi pospešitve dobrega medsebojnega sodelovanja sestanejo predstavniki obeh izvršnih svetov.

Dokument št. 68:¹⁵⁵

Izjava Slovenije in Hrvaške, sprejeta na srečanju na Otočcu 16. februarja 1991

U svezi načelnog dogovora da Republike podnesu svoje prijedloge razrješenja državne i političke krize, a na osnovi već podnetog prijedloga Republike Hrvatske i Slovenije, te dosadašnjih rasprava koje su održane između pojedinih Republika i u predsjedništvu SFRJ, Predsjednik Republike Hrvatske i Predsjednik Predsjedništva Republike Slovenije daju slijedeću:

IZJAVU:

Republike Hrvatska i Slovenija predlažu ostalim republikama u SFRJ da se povedu konkretni radni dogovori o mogućem izlazu iz državno-političke krize, polazeći od prihvatanja slijedećih spoznaja i temeljnih načela:

1. Održavanje zajednice između jugoslavenskih naroda i njihovih republika moguće je jedino na pretpostavkama dobrovoljnog udruživanja u Savez suverenih republika.
2. Taj Savez može se temeljiti jedino na pretpostavkama ako sve njegove članice, tj. republike kao suverene države, grade svoj poredak na načelima priznavanja i jamčenja poštivanja:
 - a) svih građanskih i ljudskih prava, uključujući i narodnosna,
 - b) višestranačke, parlamentarne demokracije,
 - c) uređenja gospodarskog života na načelima pluralizma vlasništva i slobodnog tržišta,
 - d) međusobnog priznavanja suverenosti i prostorne cjelovitosti republika.

¹⁵⁵ ARS, Arhiv predsjednika Republike Slovenije.

3. Uredjenje međusobnih odnosa i sadržaj zajedništva u budućem Savezu, uključujući i sva prava i nadležnost zajedničkih tijela Saveza, moraju se utvrditi međusobnim ugovorom svih članica Saveza, koji podliježe ratifikaciji u Skupštinama (Saboru) pojedinih republika.

4. Zbog sve težih posljedica produbljanja krize na sveukupni državni i gospodarski život, pregovore o budućem uređenju međusobnih odnosa treba završiti najkasnije do 30. lipnja 1991. godine.

5. U slučaju daljeg zaoštavanja unutarnjih odnosa i neuspjeha u postizanju novog povijesnog dogovora temeljenog na iznesenim načelima, potrebno je zatražiti arbitražu OUN, radi osiguranja razrješavanja krize na demokratski način.

Otočec, 16. VELJAČA 1991

Predsjednik republike Hrvatske
dr. Franjo Tuđman

Predsjednik predsjedništva
Republike Slovenije
Milan Kučan

Dokument št. 69:¹⁵⁶

Zapisnik 29. seje Predsedstva republike Slovenije, 18. februar 1991

PRESEDSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE

Ljubljana, 18. 2. 1991

PRESEDSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE

STROGO ZAUPNO

ZAPISNIK

29. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 18. 2. 1991

Sejo je vodil: predsednik Predsedstva Republike Slovenije Milan Kučan
Navzoči člani: dr. Matjaž Kmecl, Ivan Oman, dr. Dušan Plut in Ciril Zlobec

¹⁵⁶ ARS, Arhiv predsjednika Republike Slovenije.

Seji so prisostvovali tudi: dr. France Bučar, predsednik Skupščine Republike Slovenije, Alojz Peterle, predsednik Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije, Igor Bavčar, republiški sekretar za notranje zadeve, Janez Janša, republiški sekretar za ljudsko obrambo in dr. Dimitrij Rupel, republiški sekretar za mednarodno sodelovanje.

Seje se je udeležil tudi: član Predsedstva SFRJ iz Republike Slovenije dr. Janez Drnovšek.

Ostali navzoči: Peter Šuler, generalni sekretar Predsedstva Republike Slovenije, Martin Cerkenik, pomočnik generalnega sekretarja Predsedstva Republike Slovenije, dr. Miha Ribarič, Bojan Ušeničnik, svetovalec Predsedstva Republike Slovenije in Marjan Šiftar, šef kabineta predsednika Predsedstva Republike Slovenije.

Sprejet je bil naslednji dnevni red:

1. Oblikovanje predloga, da Skupščina Republike Slovenije sprejme resolucijo o predlogu za sporazumno združitev SFRJ;
2. Informacija o akciji vračanja vojaških knjižic in podpisovanja kolektivne izjave o zavračanju sodelovanja v vojaških dejavnostih;
3. Razno.

Ad 1./

Predsednik Predsedstva Milan Kučan je sklical sejo kot nujno zaradi oblikovanja stališč in predlogov Predsedstva Republike Slovenije pred sejo Skupščine Republike Slovenije 20. 2. 1991. Razgovori z delegacijami drugih republik, ki so potekali v zadnjih dneh, so pokazali, da ni realnih možnosti za preoblikovanje SFRJ v smeri konfederalne ureditve, kot sta jo v svojem modelu ponudili oziroma opredelili kot možen način ureditve odnosov, republik Slovenija in Hrvatska. Zato ostaja Republik Sloveniji v skladu z plebiscitarno odločitvijo, le združitev, ki jo bo skušala doseči na sporazumen način. Člani Predsedstva so opredelili svoje poglede na vsebino resolucije o predlogu za sporazumno združitev, ki naj bi jo sprejela Skupščina Republike Slovenije. Besedilo resolucije naj bi formalno predlagali skupaj vsi poslanski klubi, zato je bilo dogovorjeno, da predsedniki Milan Kučan, dr. France Bučar in Lojze Peterle povabijo predstavnike vseh strank zastopanih v Skupščini na pogovor o teh vprašanjih.

Predsedstvo Republike Slovenije je na seji sprejelo besedilo svojega obvestila o razgovorih o

ureditvi odnosov v Jugoslaviji in predlogov ukrepov ter jih sklenilo poslati Skupščini Republike Slovenije skupaj z magnetogrami in sporočili javnosti o pogovorih z delegacijami drugih republik in zapisi razprav predsednika Milana Kučana na sejah Predsedstva SFRJ. Obenem je Predsedstvo tudi določilo osnovo oziroma elemente ekspozije predsednika Predsedstva na seji Skupščine.

Ad 2./

Na zahtevo republiškega sekretarja za ljudsko obrambo Janeza Janše je Predsedstvo obravnavalo problem vračanja vojaških knjižic in podpisovanje izjave o zavračanju sodelovanja v vojaških dejavnostih. Gre za akcijo Gibanja za kulturo miru in nenasilja. Po mnenju republiškega sekretarja je to tako razširjen pojav, da lahko ogrozi obrambno oziroma varnostno pripravljenost republike, še posebej zato, ker je povezan z deklaracijo za mir, ki so jo med drugimi podpisali tudi predsednik in trije člani Predsedstva Republike Slovenije.

Predsedstvo je v razpravi poudarilo, da je seveda treba ločevati med zavzemanjem za demilitarizacijo Republike Slovenije in izpolnjevanjem obveznosti na področju obrambe v skladu z veljavnimi predpisi, ki jih je sprejela Skupščina Republike Slovenije. Sklenilo je na to opozoriti javnost in Gibanje za kulturo miru in nenasilje s sporočilom, katerega besedilo je sestavni del tega zapisnika.

Ad 3./

Predsednik Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije Lojze Peterle je člane Predsedstva podrobneje seznanil s predlogi predsednika Zveznega izvršnega sveta Anteja Markovića, ki pride ta dan na pogovore v Slovenijo. Udeleženci seje so izmenjali mnenja in predloge o stališčih Slovenije, ki jih je potrebno predstaviti na tem pogovoru.

GENERALNI SEKRETAR

Peter Šuler

PRESEDNIK
Milan KUČAN

Dokument št. 70:¹⁵⁷**Obvestilo predsedstva Republike Slovenije o razgovorih o ureditvi odnosov v Jugoslaviji, 18. februar 1991****OBVESTILO O RAZGOVORIH O UREDITVI ODNOSOV V JUGOSLAVIJI S PREDLOGI UKREPOV**

Predsedstvo Republike Slovenije je na svoji seji dne 18. 2. 1991 obravnavalo rezultate razgovorov, ki jih je opravilo skupaj s predsednikom Skupščine Republike Slovenije in predsednikom njenega izvršnega sveta z vodstvi drugih republik. Osnova za razgovore je bila plebiscitarna odločitev, da Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država. Predsedstvo je sklenilo, da z vsebino in rezultati razgovorov seznanijo Skupščino Republike Slovenije in ji predlaga ukrepe za nadaljnjo dejavnost pri osamosvajanju Slovenije v samostojno in neodvisno državo. Predsedstvo je razgovore opravilo na podlagi pooblastila republiške skupščine z dne 28. septembra 1990 o sodelovanju pri nadaljnjih razgovorih v organih SFRJ in z vsemi drugimi republikami o bodočih odnosih med narodi Jugoslavije, na podlagi izjave skupščine ob razpisu plebiscita o dobrih namelih in na podlagi zakona o plebiscitu o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije.

Razgovori v Predsedstvu SFRJ, ki so se jih udeležili predsedniki predsedstev oziroma predsedniki republik in bilateralni razgovori republiških vodstev so pokazali, da ureditev medsebojnih odnosov v Jugoslaviji kot zvezi samostojnih in neodvisnih držav kot sta to skupaj predlagali predsedstvu Slovenije in Hrvaške v ponujenem modelu konfederacije, za vse republike ni sprejemljiva. Zato pride za Republiko Slovenijo v poštev razdružitev med njo in drugimi republikami, ki sestavljajo SFRJ.

Na razširjeni seji Predsedstva SFRJ 10. 1. 1991 smo uveljavljali stališče, da so subjekt pogovorov o prihodnji ureditvi odnosov v Jugoslaviji republike z novoizvoljenimi vodstvi.

Predsedstvo Republike Slovenije je v razgovorih v okviru Predsedstva SFRJ in v dvostranskih razgovorih z vodstvi republik zastopalo naslednja stališča.

Praksa je pokazala, da Jugoslavija kot federativna

država za Slovenijo ne pride v poštev. To je nedvoumno izrazila plebiscitarna odločitev slovenskega naroda, vseh glasovalnih upravičencev v Sloveniji. V poštev pride samo zveza samostojnih, suverenih in neodvisnih držav, bodisi konfederacija, bodisi ekonomska interesna skupnost, bodisi druga interesna skupnost. Takšna ali drugačna interesna skupnost pride seveda v poštev le, če in kolikor so za njo zainteresirane suverene republike kot neodvisne države. V vsakem primeru pa je Republika Slovenija zainteresirana za dobro medsebojno sosedsko sodelovanje.

Izhajali smo iz dejstva, da je Jugoslavija kot skupna federativna država politično in gospodarsko popolnoma dezintegrirana. Ekonomski in politični sistem je blokiran. Gospodarska, politična, ustavna in državna kriza je globoka in se samo še zaostruje do skrajnosti.

Posegi organov Republike Srbije v tržne tokove, fiskalni in monetarni sistem imajo pogubne učinke ne samo zaradi tega, ker destabilizirajo ekonomijo Jugoslavije, ampak tudi zaradi tega, ker postavljajo pod vprašaj še tisto majhno stopnjo zaupanja, ki je nujna za kakršnekoli pogovore o ureditvi sedanjih in prihodnjih odnosov. Z odkritjem zaupnega dokumenta politične uprave Zveznega sekretariata za ljudsko obrambo se je javno razkrilo, da želi Jugoslovanska ljudska armada v nasprotju z ustavo SFRJ in zakoni, na katere se njeni najvišji predstavniki tako radi sklicujejo, ohraniti in obnoviti Jugoslavijo kot centralistično državo na temelju preživele koncepcije realnega socializma z vsemi posledicami za njen notranji in zunanjepolitični položaj.

Za razmere v Jugoslaviji je značilno, da se širi in pogloblja svojevrstno dvovladje, ko neodvisno od zvezne ustave in zveznega pravnega sistema, nastajajo v republikah samostojni ustavni in pravni sistemi. Vse bolj se prepletajo in medsebojno blokirajo ustavno-pravne, zakonodajne, gospodarske in politične pristojnosti republik in zvezne države. Republika Srbija je že sprejela ustavo samostojne države in prav tako Republika Hrvaška. Obe republiki imata sicer v svojih ustavah določbo, da sta v sestavi SFRJ. Vendar imajo v njihovih ustavah republiški organi pooblastilo, da v primeru, če so z akti organov federacije ali drugih republik prizadeti njihovi interesi, lahko sprejmejo potrebne ukrepe zaradi varstva interesov republike. Tako pooblastilo imajo tudi organi Republike Slovenije že po ustavnih amandmajih

¹⁵⁷ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

iz leta 1989. Makedonski parlament je tudi že sprejel Deklaracijo o suverenosti Socialistične republike Makedonije. Tako deklaracijo pripravljajo tudi v Socialistični republiki Bosni in Hercegovini. Razlogi, zaradi katerih so republike to naredile in njihovi argumenti, potrjujejo naše stališče, ki ga je sprejelo tudi Predsedstvo SFRJ, da institucionalni okvir za razreševanje jugoslovanske krize in za nov dogovor o prihodnosti Jugoslavije ne morejo biti določbe veljavne ustave. Veljavno zvezno ustavo ni samo v veliki meri povozil čas, ampak je tudi sama eden izmed povzročiteljev jugoslovanske krize.

Pri vseh pogovorih smo izhajali iz dejstva, da je Jugoslavija nastala na temelju prostovoljnega združevanja že takrat državno organiziranih narodov na temelju njihove pravice do samoodločbe. Sedaj ti narodi na novo urejajo svoje odnose. Zato so subjekt razgovorov in dogovorov samo narodi v njihovih sedanjih republikah. Meje republik so nespremenljive.

Posledica našega stališča, da so subjekt razgovorov o prihodnji ureditvi njihovih odnosov v Jugoslaviji republike, je nadaljnje stališče, da so vse opcije glede prihodnosti, ki so nastale v posameznih republikah, legitimne in enakopravne in jih lahko uresničujejo tisti, ki se zanje opredelijo. Tako stališče je imelo prvotno tudi Predsedstvo SFRJ, pozneje pa ga je spremenilo s tem, ko se je samo opredelilo za koncept ustavne ureditve Jugoslavije na federativnih temeljih.

Dogovarjajo se lahko samo državno organizirani narodi v samostojnih in suverenih republikah. V procesu osamosvajanja republik le-te prevzemajo izvrševanje tistih svojih suverenih funkcij, ki so jih s federalno ustavo prenesle v izvrševanje na organe federacije.

Pri osamosvojitvi narodov v njihovih republikah ne gre za odcepitev, ampak za razdružitev. Pri takem stališču ne gre samo za njegovo pravno utemeljenost in posledice, čeprav tudi za to, ampak predvsem za zgodovinska dejstva, ki jih ni mogoče zanikati z njihovo takšno ali drugačno razlago. Jugoslavija je nastala z združevanjem narodov, ki so ustvarili skupno državo že leta 1918 in ne s pripojitvijo srbskemu narodu in njegovi državi in torej ne s priključitvijo unitarni državi. Tudi drugo Jugoslavijo so ustvarili med narodnoosvobodilnim bojem, na II. zasedanju AVNOJ-a in z vsemi ustavnimi akti po osvoboditvi, narodi Jugoslavije, ki so se že med narodnoosvobodilnim bojem in takoj po osvoboditvi

konstituirali v samostojnih republikah.

Zato smo ves čas zavračali konstrukcijo, ki sicer v načelu prizna pravico do samoodločbe, uresničevanje te pravice pa veže na zvezno ustavo in na pogoje, ki bi jih bilo šele treba ustvariti z nekim posebnim pravnim aktom, ki bi ga sprejel zvezni zbor Skupščine SFRJ. Sprejem take koncepcije bi pomenil, da narodi svojo pravico do samoodločbe lahko uresničujejo samo na podlagi soglasja vseh drugih narodov in na podlagi odobritve zveznih organov. S tem bi postala pravica do samoodločbe neuresničljiva. Tudi sicer smo zavračali, da bi lahko zvezni organi pri pogovorih med republikami nastopali kot njim nadrejeni organi s svojimi posebnimi nadnacionalnimi interesi, ki bi lahko razsojali med republikami ali celo sprejemali samostojne odločitve namesto njih. Povsem druga stvar pa je sporazumna razdružitev republik, ker bi se s tem izognili dolgotrajnemu mednarodnemu posredovanju, mednarodni arbitraži in mednarodnemu sodišču, če svojih medsebojnih odnosov ne bi znali in mogli sporazumno razrešiti.

Ker so subjekt razgovorov enakopravne republike in ker veljavna zvezna ustava ne more biti pravna podlaga za ureditev prihodnjih odnosov in spričo tega, da je Srbija s svojo ustavo odpravila pokrajini kot konstitutivni element federacije in jih spremenila v zgolj teritorialno enoto znotraj republike, smo zastopali stališče, da Srbija ne more biti zastopana v medsebojnih razgovorih republik in v delu organov federacije s tremi glasovi, ker bi bila s tem v drugačnem položaju kot druge republike in bi bila s tem prizadeta njihova enakopravnost.

Predlagali smo tri vrste pogovorov in se po tem tudi ravnali. V skladu s prej navedenim načelnim stališčem so naši sogovorniki o ureditvi prihodnjih odnosov samo vodstva republik. V drugi vrsti pogovorov naj bi se sporazumeli o minimalnem funkcioniranju federacije v prehodnem obdobju. Zvezni izvršni svet naj bi na podlagi razgovorov z republiški izvršnimi sveti pripravil predlog za opravljanje najnujnejših nalog organov federacije v tem času. Tretje vsebinsko področje obsega prevzem oziroma razdelitev pravic in obveznosti iz dosedanjega skupnega življenja v skupni državi. Te pravice in obveznosti so nastale z odločitvami v skupnih organih na osnovi pristojnosti, ki so jih na te organe prostovoljno prenesle republike v svojem in skupnem interesu. Ti razgovori naj bi privedli do spo-

razuma o razmejitvi pravic in obveznosti, torej o ureditvi medsebojnih odnosov za nazaj. Zastopali smo stališče, da je treba to nalogo opraviti tako za primer, da bo prišlo do dogovora vseh sedanjih republik o novi zvezi držav, kot tudi za primer, če do takega dogovora ne bo prišlo. V vsakem primeru je potrebno imeti čiste račune, ki naj olajšajo razgovore o bodočih odnosih. Predlagali smo, naj Zvezni izvršni svet takoj začne pripravljati predlog sporazuma republik o prevzemu pravic in obveznosti iz dosedanjega skupnega življenja. Smatrali smo, da je to dolžnost Zveznega izvršnega sveta, ker razpolaga z vsemi potrebnimi podatki in ima odnose z mednarodnimi organizacijami. Zvezni izvršni svet ni izrazil pripravljenosti, da bi pripravil predlog sporazuma o prevzemu pravic in obveznosti. Šele na razširjeni seji Predsedstva SFRJ 13. 2. 1991 je bil sprejet sklep, da Zvezni izvršni svet pripravi razmejitev pravic in obveznosti. Sogovornike smo obvestili, da bo Slovenija tudi sama pripravila tak predlog. V Izvršnem svetu Republike Slovenije je v osnovi tak predlog že narejen.

V vseh pogovorih smo izrazili interes Slovenije in njeno pripravljenost za razgovore in dogovore z vsemi republikami v Jugoslaviji, ki imajo interes in možnosti za oblikovanje nove skupnosti suverenih držav, ki bi temeljila predvsem na ekonomskih interesih. To je sestavni del strategije Slovenije, ki želi biti odprta v svet, katerega del so tudi vse republike sedanje Jugoslavije in ki v vsakem primeru ostajajo njene sosedbe. Poudarjali smo, da želi Slovenija odpravljati v političnem in ekonomskem smislu vse meje tako na prostoru sedanje Jugoslavije kot v odnosu do Evrope in s tem dejansko vstopiti v gospodarsko, politično in duhovno življenje narodov in držav, ki ustvarjajo novo Evropo. Zaradi olajšanja vstopa v evropske integracije in institucije smo tudi pripravili z Republiko Hrvaško model možne konfederalne preureditve. V bilateralnih pogovorih z republikami smo preverili možnosti za nove povezave. Povedali smo, da če se bo v teh razgovorih ugotovilo, kar sicer ne želimo, da ni realnih možnosti za oblikovanje nove skupnosti suverenih držav na prostoru sedanje Jugoslavije, potem bo Slovenija sprejela izziv življenja v povsem samostojni državi. Pri tem seveda ne želi škodovati interesom ali omejevati pravice drugih republik ali ogrožati interese drugih evropskih držav ter mir in varnost v Evropi.

V pogovorih z vodstvi republik smo se vsi stri-

njali, da je treba razreševati jugoslovansko krizo na miren, demokratičen način, brez uporabe sile. Bistvene razlike pa so se pokazale v pogledih predstavnikov republik o izhodiščih za prihodnje odnose v Jugoslaviji, o tem kakšni naj bodo, posebej še kakšen naj bo položaj republik, kakšna naj bo oblika njihove državne povezave in v katerih organih naj bi o tem sklepali, ter kako naj bo urejeno prehodno obdobje.

Za Slovenijo in Hrvaško pride v poštev konfederalna zveza samostojnih in neodvisnih suverenih držav. Za Srbijo in Črno goro pride v poštev le federacija, ki je kot država subjekt mednarodnega prava.

Bosna in Hercegovina se, kot smo razumeli na pogovoru, zavzema za Jugoslavijo kot zvezno državo, ki ima priznano mednarodnopravno subjektiviteto. V bodoči jugoslovanski skupnosti bi morale biti sedanje institucije popolnoma rekonstruirane. Bodoča jugoslovanska skupnost naj bi nastala z dogovorom suverenih republik, ki prenesejo del svoje suverenosti na bodočo integracijo. Nova jugoslovanska armada bi morala biti ne samo pravno, ampak tudi dejansko depolitizirana in racionalizirana glede na ekonomsko moč bodoče integracije in s popolnoma uravnoteženo nacionalno sestavo poveljniškega vrha armade. Ob jugoslovanski armadi naj bi bila tudi teritorialna obramba kot garant suverenosti republike, ki se pa vključuje v enoten sistem. So za enoten trg, to je prost pretok ljudi, dela, kapitala, za skupen denar in enotno emisijsko banko ter carinsko unijo. Zvezne institucije naj se financirajo na podlagi kotizacije v sorazmerju z ekonomsko močjo posamezne članice. Izvirni prihodki za vzdrževanje skupnih funkcij jugoslovanske skupnosti torej niso predvideni. Zvezne institucije naj bi bile disperzirane po Jugoslaviji. Del zveznih institucij bi torej ostal v Beogradu, druge pa bi bile v glavnih mestih republik in eventualno tudi v drugih krajih. Pogoj za dogovor o novi skupnosti je spoštovanje človeških in nacionalnih pravic. Svoje zamisli v Bosni in Hercegovini sicer izrecno ne opredeljujejo kot federacijo, vendar vztrajajo na tem, da mora imeti bodoča jugoslovanska skupnost mednarodnopravno subjektiviteto, njeni organi pa možnost, da zagotovijo uresničevanje na njih prenešenih pristojnosti. Bosna in Hercegovina je torej za zvezno državo suverenih republik in je subjekt mednarodnega prava le zvezna država ne pa republike, ki jo konstituirajo. Želijo, da bi bila v

taki skupnosti tudi Slovenija. V bodoči Jugoslaviji pa so pripravljene ostati, tudi če za to Slovenija ne bi bila zainteresirana.

SR Makedonija je zainteresirana, da bi se ohranila jugoslovanska skupnost. Pri tem izhajajo iz suverenosti makedonske države. Zainteresirani so, da bi vse republike ostale v Jugoslaviji, za kakršno bi se demokratično dogovorili. O obliki prihodnje jugoslovanske skupnosti v Makedoniji sicer še niso zavzeli končnega stališča. Vendar ne zastopajo stališča, da Jugoslavija lahko obstane samo kot federacija. Niso načelno proti konfederaciji. Dogovorijo naj se republike kot suverene države. Glede oblike ureditve, konfederacije ali federacije torej dopuščajo vse modalitete. Kolikor v prihodnji jugoslovanski skupnosti ne bi bile vse sedanje republike, bi se po njihovem mnenju toliko spremenili odnosi in vzpostavljeno ravnotežje, da za tako skupnost Makedonija ne bi bila zainteresirana in bi postala samostojna država. Tudi v tem primeru bi razmislili o tem s kom in kako bi se združevali.

Temeljne razlike so tudi v pogledih na subjekt urejanja odnosov v Jugoslaviji. Za predstavnike Srbije so subjekt nastanka Jugoslavije in samoodločbe narodi ne glede na republiko, v kateri sedaj živijo. Srbski narod lahko živi samo v eni državi na območju sedanje Jugoslavije. Država je samo Jugoslavija. Jugoslavija je bila po njihovem ustvarjena leta 1918 in 1943 brez udeležbe republik, ki jih takrat ni bilo in so meje med njimi administrativne ne pa državne. Vodstvo Srbije ne priznava republiške suverenosti. Suverenost ima glede na mednarodna pravila Jugoslavija in ne republike. Z odločanjem republik na osnovi republiške suverenosti bi se v obstoječih okoliščinah izvajala majorizacija nad jugoslovanskimi narodi, ki so v manjšini v posamezni republici.

Podobno predstavniki Črne gore izhajajo iz tega, da so republike sicer subjekt federacije, subjekt dogovorov o bodoči skupnosti pa so lahko le, če gre za eno državo. Priznavanje samo republik kot subjekta pomeni po njihovem ogrožanje principa, da so narodi enakopravni. V primeru konfederacije oziroma osamosvajanja republik za predstavnike Črne gore ni argumentov za suverenost Republike Bosne in Hercegovine. V tem primeru bi se namreč morala Bosna in Hercegovina deliti. V odnosu do Slovenije predstavniki Republike Srbije vidijo bistveno razliko v tem, da slovenski narod živi v okviru Republike Slovenije, srbski narod pa ne v okviru Republike Srbije. Interes

srbskega naroda je, da živi v eni državi. Zato ne morejo sprejeti konfederativnega modela oziroma delitve na več mednarodno-pravno priznanih držav, v katerih živijo Srbi. Pri tem ne osporavajo interesa hrvaškega naroda, da želi živeti v eni državi. Predstavniki Srbije so izrecno dejali, da Sloveniji ne osporavajo pravice do lastne poti. Slovenski narod ima po njihovem srečo, da živi v mejah Republike Slovenije. Narod in republika se pri Sloveniji pokriva. Pri Srbiji pa se narod in republika ne pokrivata. Zato je potrebno doseči dogovor o poti razrešitve na ravni Jugoslavije. Pri Sloveniji vprašanje meje ni sporno. Pri Sloveniji se administrativna meja pokriva z njeno možno državno mejo, ker živi slovenski narod v Republici Sloveniji. Ko gre za druge republike, če se izločijo v samostojne, neodvisne države pa je vprašanje meje sporno. V skupni državi kot skupnosti jugoslovanskih narodov je srbski narod nerazdeljen ne glede na to, da živi v različnih republikah. Če se pa te spreminjajo v suverene države, je to tako velika delitev srbskega naroda, da to ogroža njegove vitalne interese. Pravice Republike Slovenije do samostojnosti se po njihovem ne sme razumeti kot precedens za druge republike. Svoboda Slovenije, da samostojno nastopa bi lahko pripeljala do verižne reakcije v odnosu do drugih. Zato političnega dogovora o prihodnosti Jugoslavije ni mogoče opraviti v bilateralnih razgovorih, ampak je to lahko le stvar skupnega dogovora na zvezni ravni. Interes srbskega naroda, da živi v eni državi, ne ogroža pravice nobenega drugega naroda, če je to zvezna država. Če je to Jugoslavija z ali brez Slovenije, to za srbski narod ni problem.

V sporočilu o razgovoru delegacije Slovenije z delegacijo Srbije je navedeno, da Slovenija upošteva interes srbskega naroda, da živi v eni državi in da naj prihodnji jugoslovanski dogovor ta interes spoštuje. Na to formulacijo je slovenska delegacija pristala z izrecno izjavo, da upoštevamo interes srbskega naroda, da živi v eni državi tako kot tudi vsakega drugega naroda in da je to tudi izrecno zapisano v prejšnjem odstavku. Namreč: "Skupaj je konstatirano, da je treba pri razreševanju jugoslovanske krize izhajati iz pravice naroda do samoodločbe, ki ne more biti z ničemer omejena razen z enako in prav tako pravico drugih narodov." Naj ob tem navedemo, da smo opozorili na dejstvo, da tudi slovenski narod žal ne živi v celoti v Republici Sloveniji, ampak je razdeljen na štiri države. Eno je naravna želja

vsakega naroda, da bi živel skupaj tudi v svoji državni organiziranosti, drugo pa so realne možnosti za uresničitev te naravne pravice, kar je odvisno ne samo od enakih pravic drugih narodov, ampak tudi od zgodovinskega razvoja in drugih realnih dejstev. Sklicevanje na pravico do samoodločbe ne more zanikati samostojnosti narodov in suverenosti republik, v katerih živijo.

Sogovorniki iz Srbije in Črne Gore so dejali, da je treba v prehodnem obdobju upoštevati princip legalitete. Pod tem razumejo, da je treba v celoti spoštovati veljavno zvezno ustavo, zvezne zakone in druge zvezne predpise, dokler se ne spremenijo. Tudi predstavniki Bosne in Hercegovine so za spoštovanje načela legalitete, vendar so izrecno dejali, da spoštujejo ustavo in zakone, ki jih je Slovenija med tem že sprejela. Zavzeli so se za dogovor o tem, kako naj bi živeli v času, dokler se ne doseže nov dogovor. Makedonija pri tem posebej poudarja, naj republike v celoti izpolnjujejo svoje obveznosti do federacije po zveznih predpisih.

Iz opravljenih razgovorov sledi, da sta Srbija in Črna gora za Jugoslavijo kot federacijo, Bosna in Hercegovina kot zvezno državo, Makedonija pa se o obliki državne povezave še ni opredelila. Samo Slovenija in Hrvaška zastopata stališče, da je prihodnja jugoslovanska skupnost možna samo kot zveza oziroma skupnost samostojnih neodvisnih in suverenih držav, v kateri uresničujejo države članice predvsem svoje gospodarske pa tudi obrambne in druge dogovorno določene skupne interese.

Na podlagi vseh teh ugotovitev smo na zadnji razširjeni seji Predsedstva SFRJ 13. 2. 1991 povedali, da ostajamo odprti še naprej za pogovore o ustanovitvi skupnosti samostojnih suverenih držav, čeprav je naša ocena, da je v tem trenutku za to malo realnih možnosti in da bomo hkrati začeli postopek za sporazumno razdružitev SFRJ. O tem smo se dogovorili tudi z vodstvom Republike Hrvaške, kar je zapisano v skupnem sporočilu, ki je bilo objavljeno.

Vso opisano dejavnost je predsedstvo republike skupaj s predsednikom skupščine in s predsednikom Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije opravljalo na podlagi uvodoma navedenih odločitev in pooblastil republiške skupščine. Predlagamo, da predsedstvo republike, izvršni svet in predsednik skupščine še naprej delujejo na podlagi navedenih pooblastil in Izjave o dobrih namenih ter na podlagi Resolucije o

predlogu za sporazumno razdružitev SFRJ. Vse priprave in delo v zvezi s pogajanjem naj vodijo predsedstvo republike, izvršni svet in predsednik skupščine na podlagi odločitev republiške skupščine in jo sproti obveščajo. Predlagamo, da skupščina tudi izrecno pooblasti predsednike vseh treh institucij, da predstavljajo Republiko Slovenijo pri pogajanjih za uresničevanje navedene resolucije. Za pripravo sporazuma o pravnem nasledstvu pa naj skupščina še posebej zadolži izvršni svet.

Dokument št. 71:¹⁵⁸

Resolucija skupščine Republike Slovenije o predlogu za sporazumno razdružitev s SFRJ

Skupščina republike Slovenije je na skupni seji vseh zborov dne 20. februarja 1991 sprejela

RESOLUCIJO

O predlogu za sporazumno razdružitev Socialistične federativne republike Jugoslavije

I.

Na temelju trajne in neodtujljive pravice slovenskega naroda do samoodločbe, ki je eno od temeljnih načel mednarodnega prava ter veljavnih ustavnih ureditev Republike Slovenije in Socialistične federativne republike Jugoslavije, je bil dne 23. decembra 1990. leta v Republiki Sloveniji izveden plebiscit za odločitev, ali naj republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država, ki ne bo več združena v zvezno državo – SFRJ.

Z ljudskim glasovanjem na plebiscitu so prebivalci Republike Slovenije na pravno veljaven način izrazili svojo politično voljo, da postane Republika Slovenija suverena država, ki bo imela vso dejansko oblast na svojem ozemlju in bo subjekt mednarodnega prava v polnem pomenu besede.

Plebiscitna odločitev zavezuje Skupščino republike Slovenije in vse druge državne organe republike Slovenije, da sprejemejo v šestih mesecih od dneva razglasitve odločitve ustavne in druge akte ter ukrepe, ki so potrebni, da Republika

¹⁵⁸ Uradni list Republike Slovenije št. 7, Ljubljana, 22. februar 1991 str. 267.

Slovenija prevzame izvrševanje suverenih pravic, ki jih je prenesla na organe SFRJ. Na plebiscitu sprejeta odločitev tudi zavezuje Skupščino Republike Slovenije, da začne pogajanja o pravnem nasledstvu SFRJ in o bodoči ureditvi medsebojnih odnosov po načelih mednarodnega prava.

II.

Skupščina Republike Slovenije naslavlja na Skupščino SR Bosne in Hercegovine, Skupščino SR Črne gore, Sabor Republike Hrvatske, Sbornje SR Makedonije in Skupščino Republike Srbije naslednji predlog za sporazumno razdružitev SFRJ:

1. Socialistična federativna republika Jugoslavija se s sporazumom republik razdruži na dve ali več suverenih in neodvisnih držav. Nove države, ki nastanejo z razdružitvijo, so suverene in imajo vso oblast, vsaka na svojem ozemlju. Z dejanjem razdružitve si medsebojno priznajo polno mednarodnopravno subjektiviteto.

Nove države bodo v skladu s sklepno listino Konference o varnosti in sodelovanju v Evropi upoštevale vse medsebojne meje, kakor tudi meje vseh držav v Evropi kot nedotakljive.

Nove države bodo vzajemno spoštovale ozemeljsko celovitost vsake od držav. Vzdržale se bodo od dejanj, ki niso v skladu s cilji in načeli ustanovne listine Združenih narodov, zlasti pa ne bodo storile ničesar, kar bi bilo na škodo ozemeljske celovitosti, politične neodvisnosti ali enotnosti katerekoli države. Posebej se bodo vzdržale slehernih takšnih dejanj, ki predstavljajo grožnjo s silo ali uporabo sile.

2. Republike bodo postopek razdružitve izvedle postopno, sporazumno in v sporazumnem roku. Vsa vprašanja s pravnim nasledstvom (sukcesijo) in druga vprašanja razdružitve bodo rešena v skladu z veljavnimi predpisi mednarodnega prava, zlasti tistimi, ki so povzeta v Dunajski konvenciji o pravu mednarodnih pogodb iz leta 1969, v Dunajski konvenciji o nasledstvu držav glede mednarodnih pogodb iz leta 1978 in v Dunajski konvenciji o nasledstvu držav glede državnega premoženja, arhivov in dolgov iz leta 1983.

Postopek razdružitve bo potekal tako, da ne bodo prizadete legitimne koristi novih držav in njihovih dosedanjih skupnih ustanov, niti koristi tretjih držav in mednarodne skupnosti. Morebitne medsebojne spore bodo reševale po miroljubni

poti in tako, da ne bodo ogrožale mednarodnega miru, varnosti in pravičnosti. Na podlagi načela enakopravnosti strank v sporu v sporu ter v dobri veri in v duhu sodleovanja si bodo prizadevale doseči pravično rešitev na temelju mednarodnega prava.

3. Nove države si bodo prizadevale za trajne in institucionalizirane oblike sodelovanja, vključno z ureditvijo medsebojnih odnosov v morebitni jugoslovanski konfederativni ali gospodarski skupnosti ali kakšni drugi ustrezni povezavi v korist svojih narodov oziroma državljanek in državljanov. Prizadevale si bodo, da bodo z razvijanjem enakopravnega sodelovanja pospeševale medsebojno razumevanje in zaupanje, prijateljske in dobrososedske odnose, mednarodni mir, varnost in pravičnost. Prav tako si bodo prizadevale, da bodo z razvijanjem sodelovanja večale blaginjo svojih narodov. Na tej podlagi bodo razvijale trajne oblike ekonomskega, kulturnega in znanstvenega sodelovanja ter si nudile medsebojno podporo pri vključevanju v evropske in svetovne oblike meddržavnega sodelovanja in povezovanja.

III.

Republika Slovenija se oblikuje kot samostojna, suverena in neodvisna država.

Državne meje nove države Republike Slovenije so mednarodno priznane državne meje dosedanje SFR Jugoslavije z Republiko Avstrijo, Republiko Italijo in Republiko Madžarsko in meja med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvatsko v okviru dosedanje SFRJ.

IV.

Skupščina Republike Slovenije obvešča Skupščino SFRJ, da s to resolucijo začena postopek za razdružitev SFRJ na dve ali več samostojnih in neodvisnih držav.

Republike se bodo dogovorile, katere dosedanje funkcije federacije bodo v minimalnem obsegu še izvrševale skupno med postopkom razdruževanja.

Št. 000-01/90-5/14

Ljubljana, dne 20. februarja 1991

Skupščina Republike Slovenije

Predsednik

dr. France Bučar l.r.

Dokument št. 72:¹⁵⁹

Teze o ureditvi medsebojnih pravic in obveznosti, pripravljene za sestanek predsednikov predsedstev oziroma predsednikov republik na Ohridu, 18. 4. 1991

STROGO ZAUPNO

Ljubljana, 16. 4. 1991

TEZE O UREDITVI MEDSEBOJNIH PRAVIC IN OBVEZNOSTI

(za sestanek predsednikov predsedstev oziroma predsednikov republik na Ohridu, 18. 4. 1991)

V Republiki Sloveniji je bila na plebiscitu 23. 12. 1990 sprejeta in 26. 12. 1990 razglašena odločitev, da Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država. Plebiscitna odločitev po določbah zakona o plebiscitu o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije (4. člen) zavezuje Skupščino Republike Slovenije k naslednjim dejanjem:

1/ v šestih mesecih od dneva razglasitve odločitve na plebiscitu, to je do 26. junija 1991, mora Skupščina Republike Slovenije sprejeti ustavne in druge akte ter ukrepe, ki so potrebni, da Republika Slovenija prevzame izvrševanje suverernih pravic, ki jih je prenesla na organe SFRJ. Do tega roka mora torej Slovenija zagotoviti institucionalno pravne pogoje za vzpostavitev efektivne oblasti na svojem teritoriju. Neposreden prevzem izvrševanja efektivne oblasti je stvar odločitve republiške skupščine. Odločitev o času prevzema efektivne oblasti je odvisna od ocene okolnosti v okviru Jugoslavije in v mednarodnem okolju;

2/ dolžna je začeti pogajanja z drugimi republikami o pravnem nasledstvu SFRJ;

3/ dolžna je začeti pogajanja z drugimi republikami SFRJ o bodoči ureditvi medsebojnih od-

nosov po načelih mednarodnega prava, vključno s ponudbo konfederalne pogodbe.

Predstavniki Slovenije so v dosedanjih pogovorih med predsedniki predsedstev oziroma predsedniki republik in v okviru Predsedstva SFRJ predlagali, da sočasno potekajo tri vrste pogovorov: pogovori o ureditvi medsebojnih pravic in obveznosti iz dosedanjega skupnega življenja v SFRJ, pogovori o bodoči ureditvi medsebojnih odnosov med republikami v dosedanji SFRJ, bodisi v okviru skupnosti suverenih držav, bodisi o sodelovanju med republikami, ki bi se osamosvojile v suverene države in njihovo skupnostjo suverenih držav ter tistimi republikami, ki bi se odločile za življenje v zvezni državi; o funkcioniranju zveznih organov v prehodnem obdobju dokler se ne doseže nov dogovor.

Na podlagi plebiscitne odločitve je Skupščina Republike Slovenije 20. februarja 1991 sprejela resolucijo, s katero predlaga sporazumno razdružitev SFRJ skupščinam vseh drugih republik. Do sedaj je resolucijo obravnaval le Sabor Republike Hrvaške in jo sprejel. Na sestanku predsednikov na Brdu pri Kranju, dne 11. aprila 1991 so se predsedniki dogovorili, da priporočijo skupščinam republik, da o predlogu Slovenije za sporazumno razdružitev razpravljajo skupščine še v teku meseca aprila.

Medsebojne pravice in obveznosti iz dosedanjega skupnega življenja v SFRJ je treba urediti v vsakem primeru, bodisi da se bodo republike osamosvojile v samostojne in neodvisne države, bodisi da se bodo neodvisne in suverene države povezale v skupnost suverenih držav, bodisi da se bodo republike odločile za skupno, zvezno državo.

Subjekt urejanja medsebojnih pravic in obveznosti iz dosedanjega skupnega življenja v SFRJ so suverene republike, ki tvorijo sedanjo SFRJ. Z zgodovinskega vidika velja upoštevati dejstvo, da so že prvo Jugoslavijo 1918. leta konstituirali politično in državno konstituirani narodi na temelju svoje pravice do samoodločbe. Država Srbov, Hrvatov in Slovencev z Narodnim svetom v Zagrebu se je leta 1918 po svojih predstavnikih odločila za združitev s takratno kraljevino Srbijo. Narodi so torej takrat uresničevali svojo pravico do samoodločbe na podlagi in v okviru svoje politične in državne organiziranosti. Podobno so se leta 1943 odločili narodi Jugoslavije po svojih predstavniških telesih za udeležbo na II. zasedanju AVNOJ-a in potem v istih telesih tudi

¹⁵⁹ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

potrdili delo njihovih delegacij in odločitve, ki so jih sprejele. Povojna ustavna ureditev je upoštevala položaj republik kot konstitutivnih skupnosti Jugoslavije. Suverenost republik je bila priznana izrecno že v prvi povojni jugoslovanski ustavi iz leta 1946 (9. člen). Že v takratni ustavi je bila določba, da se meje ljudske republike ne morejo spremeniti brez njene privolitve (12. člen). Položaj suverenih republik je bil v povojni ustavni ureditvi posebej okrepljen z ustavnimi amandmaji iz leta 1971. Takrat je bilo uvedeno soglasje republiških organov na akte o razvojni politiki in materialnih vprašanjih (amandma XXXIII). Odločilen položaj republik pri sestavi organov federacije in odločanju v njih je bil dalje razvit in celovito razdelan v ustavi iz leta 1974.

Pravice, ki so jih urejali zvezni organi in obveznosti, ki so jih prevzemali, so temeljile na soglasju republik. To velja tako za določitev pristojnosti zveznih organov z ustavo SFRJ kot še posebej za odločitve o soglasju republik na mednarodne pogodbe, zakone in druge akte, ki so urejali materialna vprašanja.

Predlagamo, da se medsebojni odnosi med suverenimi republikami, ki se osamosvajajo v samostojne in neodvisne države, uredijo po naslednjih načelih:

- postopek razdružitve dosedanje SFRJ je treba opraviti demokratično postopno in sporazumno.
- Republike v sestavi dosedanje SFRJ se oblikujejo kot samostojne, suverene in neodvisne države ali se povežejo v eno zvezno državo.
- Novonastale države si medsebojno priznajo status suverene države kot subjekta mednarodnega prava in teritorialno integriteto v okviru obstoječih meja med njimi znotraj dosedanje SFRJ in v okviru mednarodno priznane državne meje dosedanje SFRJ s sosednjimi državami.
- Osamosvojitve republik v samostojne in neodvisne države ali njihovo povezovanje v zvezno državo ne sme iti na škodo enakih pravic drugih ter miru in varnosti v medsebojnih odnosih in v svetu.
- Republike si bodo medsebojno pomagale, da čimprej dosežejo mednarodno priznanje kot suverene države v mednarodni skupnosti.
- Po osamosvojitvi katerekoli republike se ne more nobena republika smatrati za edinega pravnega naslednika Jugoslavije, ampak so pri pravnem nasledstvu vse enakopravne.
- Vsa vprašanja v zvezi s pravnim nasledstvom (sukcesijo), to je v zvezi z ureditvijo pravic in

obveznosti dosedanje SFRJ, se obravnavajo in rešujejo v skladu z veljavnimi pravili mednarodnega prava, zlasti s tistimi, ki so povzeta v Dunajski konvenciji o pogodbenem pravu iz leta 1969, v Dunajski konvenciji o nasledstvu držav glede pogodb iz leta 1978 in v Dunajski konvenciji o nasledstvu držav glede državnega premoženja, arhivov in dolgov iz leta 1983. Ne glede na to, da vse te konvencije niso začele veljati, jih je mogoče uporabiti, ker povzemajo splošno uveljavljena pravila mednarodnega prava.

Strokovno podlago za sporazum o pravnem nasledstvu SFRJ naj pripravi Zvezni izvršni svet, ki razpolaga z vsemi potrebnimi podatki. Zvezni izvršni svet je tako obvezo že sprejel na podlagi svoječasnega sklepa Predsedstva SFRJ.

Slovenija je pripravljena izpolniti svoje obveznosti, ki so nastale v času življenja v skupni državi. Zato bo pripravila ustrezen predlog v skladu z resolucijo o predlogu za sporazumno združitev.

Nova država Republika Slovenija bo spoštovala vsa načela mednarodnega prava in v smislu pravnega nasledstva določbe vseh mednarodnih pogodb, ki jih je sklenila SFRJ. Na ozemlju Republike Slovenije bodo veljale vse mednarodne pogodbe, ki jih je sklenila Jugoslavija, tako bilateralne kot multilateralne.

Razmejitev finančnih obvez in terjatev predlagamo po naslednjih načelih:

- Republika Slovenija prevzema del konvertibilnega dolga SFRJ, ki je republiško opredeljen;
- v zadolžitvi federacije, ki republiško ni opredeljena, prevzema Republika Slovenija enak delež, kot znaša njen delež v republiško opredeljeni zadolžitvi;
- pri delitvi terjatvenega salda do Sovjetske zveze bi morala biti udeležba Republike Slovenije določena z deležem v klirinškem izvozu (okoli 20%);
- pri neidentificiranih deviznih terjatvah federacije do tujine bi morala biti udeležba Slovenije po njenem deležu v konvertibilnem izvozu (okoli 30%);
- Republika Slovenija nasprotuje nadaljnemu prevzemanju obveznosti s strani federacije in Narodne banke Jugoslavije in njenemu najemanju novih kreditov za poravnavo starih obveznosti brez soglasja Republike Slovenije;
- Republika Slovenija prevzema del notranjega deviznega dolga, ki izhaja iz deviznih depozitov

prebivalstva v slovenskih bankah, če je končna poraba v Republiki Sloveniji. Sicer je nosilec teh obveznosti Narodna banka Jugoslavije in se v primeru, da gre za neidentificiran dolg, obravnava tako kot druge republiško neopredeljene obveznosti federacije;

- Republika Slovenija prevzema obveznost vračanja dogovorjenih kreditov s strani Svetovne banke (SAL 2) in drugih institucij za tisti del, ki je namenjen vlaganjem v Sloveniji.

Razmejitev drugega premoženja SFRJ naj se opravi po naslednjih načelih:

- objekte in opremo v Republiki Sloveniji, ki jih uporabljajo zvezni upravni organi za opravljanje nalog, ki so v zvezni pristojnosti, (carinska služba, promet in zveze, inšpekcije) hkrati s prevzemom pristojnosti prevzame Republika Slovenija;

- Republika Slovenija prevzame tudi druge objekte in opremo v Sloveniji, ki so namenjeni za delovanje zveznih in mednarodnih institucij;

- objekte in opremo zveznih organov v glavnem mestu dosedanje SFRJ Beogradu in v tujini prevzame Republika Slovenija v deležu, ki ustreza deležu njenega prispevka zveznemu proračunu. Tu gre za prispevek iz naslova izvernih dohodkov federacije in iz naslova kotizacije v skladu z deležem v družbenem proizvodu;

- objekti in oprema, ki jih ima Republika Slovenija v drugih republikah in druge republike v Sloveniji niso predmet pogajanj, ker je lastništvo že določeno;

- objekti in oprema v drugih republikah, ki so last državljanov in pravnih oseb Republike Slovenije oziroma objekti državljanov in pravnih oseb iz drugih republik v Sloveniji niso predmet delitve, ker je lastništvo že določeno;

- premoženje zveznih blagovnih rezerv se deli po deležu prispevkov zveznemu proračunu;

- zvezne devizne rezerve se delijo po udeležbi v konvertibilnem izvozu (Slovenija ima tu delež okoli 30%);

- drugo premoženje federacije se deli po deležu prispevka v zveznemu proračunu.

Drugi odnosi se uredijo po naslednjih načelih:

Pripadniki drugih narodov in narodnosti Jugoslavije, ki so državljani SFRJ in imajo stalno bivališče v Sloveniji, lahko pridobijo državljanstvo Republike Slovenije, če to želijo.

Republika Slovenija zagotavlja varstvo človeko-

vih pravic in temeljnih svoboščin v skladu z veljavnimi mednarodnimi pogodbami.

Republika Slovenija zagotavlja italijanski in madžarski narodnosti vse pravice, ki so določene z republiško ustavo, zakoni in mednarodnimi pogodbami.

Republika Slovenija zagotavlja vsem pripadnikom drugih narodov in narodnosti Jugoslavije pravico do vsestranskega kulturnega in jezikovnega razvoja.

Republika Slovenija prevzame delavce upravnih organov SFRJ, ki so opravljali zadeve iz zvezne pristojnosti na ozemlju Republike Slovenije.

Državni arhivi SFRJ, ki se nahajajo na ozemlju Republike Slovenije, pripadajo Republiki Sloveniji. Prav tako ji pripadajo vsi državni arhivi SFRJ, ki imajo svoje poreklo na ozemlju Republike Slovenije in tisti, ki se nanašajo na Republiko Slovenijo. Republika Slovenija prevzame terjatve SFRJ glede državnih arhivov, ki se nahajajo v tretjih državah in imajo svoje poreklo na ozemlju Republike Slovenije ali se nanašajo na njo. Vse drugo arhivsko gradivo in dokumentacija organov in organizacij, ki se nanašajo na celotno SFRJ, se razdeli vsem republikam (dokumentacija o pogodbah s partnerji v tujini, dokumentacija velikih sistemov ipd.).

Diplomatska in konzularna predstavništva, kulturno-informativni centri in druga predstavništva SFRJ v tujini opravljajo v prehodnem obdobju naloge iz okvira svojih pristojnosti za Republiko Slovenijo in njene državljane v tujini še naprej po posebnem pooblastilu.

Sodni in upravni postopki, ki so se začeli pred organi SFRJ, se nadaljujejo pred pristojnimi organi republike. Urediti je treba izvršljivost posamičnih pravnih aktov, ki so jih izdali organi SFRJ ali organi drugih republik po načelu vzajemnosti, če ne nasprotujejo pravnemu redu republike. Prav tako je treba urediti veljavnost posamičnih pravnih aktov, ki jih po osamosvojitvi izdajo organi drugih republik dosedanje SFRJ in sicer po načelih, ki veljajo za posamične pravne akte tuje države.

Fizičnim osebam, ki nimajo državljanstva Republike Slovenije, ter pravnim osebam, ki imajo svoj sedež izven Republike Slovenije, so ob vzajemnosti, do ureditve pravic tujih oseb glede nepremičnin, zajamčena obstoječa lastninska pravica in druge stvarne pravice na nepremičninah.

Osebam s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji, ki jim z osamosvojitvijo republike preneha

funkcija oziroma delovno razmerje v organih SFRJ, zagotavlja Republika Slovenija pravice po predpisih, ki veljajo za funkcionarje oziroma delavce v državnih organih Republike Slovenije. Republika Slovenija zagotavlja varstvo pravic borcev, vojaških invalidov, članov družin padlih borcev in uživalcev vojaških pokojnin s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji, borcev, vojaških invalidov in članov družin padlih borcev narodnoosvobodilne vojne Jugoslavije na Tržaškem in Goriškem v Republiki Italiji in na Koroškem v Republiki Avstriji, v obsegu in pod pogoji, ki so jih do sedaj določali predpisi SFRJ. Jamstvo za dinarske hranilne vloge in tekoče račune občanov pri bankah in poštnih hranilnicah na ozemlju Republike Slovenije, za katere je do sedaj jamčila Narodna banka Jugoslavije, prevzame centralna banka Slovenije. Jamstvo za devize na deviznih računih in deviznih hranilnih knjižicah pri bankah v Republiki Sloveniji, za katere je do sedaj jamčila SFRJ, prevzame Republika Slovenija.

Navedena načela veljajo tudi za ureditev odnosov na področju Jugoslovanske ljudske armade.

Republika Slovenija je pripravljena v prehodnem obdobju zagotavljati minimalno funkcioniranje organov federacije in v tem okviru tudi Jugoslovanske ljudske armade. Pripravljena je prispevati s sporazumom določen del sredstev za vojaške pokojnine, plače starešin in drugih zaposlenih v JLA ter vojake iz Slovenije glede na njihovo število do 15. 1. 1992, za prostovoljce pa tudi po tem datumu.

Federacija naj bi v prehodnem obdobju zagotavljala varstvo ozemeljske celovitosti Republike Slovenije pred zunanjo agresijo do vzpostavitve lastnega obrambnega sistema in

- do 1. 8. 1991 izpraznila tretjino vojaških objektov v Republiki Sloveniji,
- nadaljevala s postopnim umikom preostalih enot iz Republike Slovenije brez premeščanja orožja, vojaške opreme ter druge opreme, ki je v vojaških objektih. Ta oprema mora biti predana pristojnim organom republike. Umik enot mora biti končan najkasneje 31. 12. 1993. V tem času je Republika Slovenija pripravljena zagotavljati del sredstev za vzdrževanje teh enot oziroma za plače starešin.

Prevzem varovanja državnih meja Republike Slovenije bo Republika Slovenija prevzela po programu, ki bo usklajen z umikom enot JLA iz območja Republike Slovenije.

Poudariti velja, da je doseg sporazuma o ureditvi medsebojnih obveznosti, posebej še mednarodnih obveznosti dosedanje SFRJ, v interesu vseh republik. Seveda pa se morajo s sporazumom o prevzemu obveznosti dosedanje SFRJ strinjati tudi tuji upniki. Interes za doseg sporazuma imajo tudi tuji upniki, saj jim sporazum zagotavlja večjo varnost pri rednem izpolnjevanju prevzetih obveznosti. Nekatera vprašanja iz mednarodnih sporazumov morajo biti urejena sočasno z osamosvojitvijo. To velja na primer za uporabo režima največjih ugodnosti, za carinske kvote, za mednarodne zveze ipd.

V kolikor med republikami ne bi dosegli sporazuma o pravnem nasledstvu, pride v poštev postopek po načelih mednarodnega prava, to je mednarodna arbitraža ali mednarodno sodišče.

Za mednarodno posredovanje pridejo v poštev tudi institucije Konference o evropski varnosti in sodelovanju, vključno s Centrom za preprečevanje konfliktov na Dunaju.

Dokument št. 73:¹⁶⁰

Predlog načel za ureditev medsebojnih pravic in obveznosti med Republiko Slovenijo in federacijo

SKUPŠČINA REPUBLIKE SLOVENIJE
IZVRŠNI SVET
PREDSEDNIK

Ljubljana, 9. 5. 1991

Gospod
Ante Marković
predsednik ZIS-a
BEOGRAD

Spoštovani gospod predsednik.

V prilogi Vam upošteva razgovore, ki smo jih

¹⁶⁰ Arhiv Državnega zbora Republike Slovenije.

(26. 4. 1991) imeli v Ljubljani, pošljamo predlog načel, ki omogočajo začetek postopka za ureditev medsebojnih pravic in obveznosti med Republiko Slovenijo in federacijo.

Vaš odgovor pričakujemo do 21. maja 1991.

S spoštovanjem!

Lojze Peterle
PREDSEDNIK

V vednost:

Izvršni sveti oziroma vlade republik

Predlog načel za ureditev medsebojnih pravic in obveznosti med Republiko Slovenijo in federacijo

V Republiki Sloveniji je bila na plebiscitu 23. 12. 1990 sprejeta in 26. 12. 1990 razglašena odločitev, da Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država. Z Zakonom o plebiscitu je Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije zavezan, da do 26. 6. 1991 uredi vse potrebno za razmejitev medsebojnih pravic in obveznosti z drugimi republikami in s federacijo. IS Skupščine Republike Slovenije je zato zvezni vladi že predlagal, da začne pripravljati razmejitve finančnih sredstev, notranjih in zunanjih dolgov ter ostalega premoženja in upravičenj, vendar zvezna vlada doslej na ta predlog ni reagirala.

Skupščina Republike Slovenije je na zasedanju 8. 5. 1991 sklenila začeti formalen postopek za razdružitve Republike Slovenije od SFRJ in o tem obvestila Skupščino SFRJ. Na podlagi tega Izvršni svet predlaga načela za ureditev medsebojnih pravic in obveznosti.

Dokončna ugotovitev ter razmejitev pravic in obveznosti je mogoča le s pogajanjem, ki jih je mogoče začeti na podlagi nekaj vnaprej sprejetih načel; IS Skupščine Republike Slovenije zato predlaga naslednja načela za ureditev materialnih pravic in obveznosti.

A. Finančne obveznosti in terjatve

- Republika Slovenija prevzema svoj del zunanjega konvertibilnega dolga SFRJ, ki je republiško opredeljen.
- V zadolžitvi, ki republiško ni opredeljena, Republika Slovenija prevzema enak delež, kot znaša njen delež v republiško opredeljeni zadol-

žitvi.

- Pri delitvi terjatvenega salda z državami s klirinškim načinom poslovanja je udeležba Republike Slovenije določena z njenim deležem v klirinškem izvozu.
- Pri delitvi republiško neopredeljenih terjatev z državami s konvertibilnim načinom poslovanja je delež Republike Slovenije določen z njenim deležem v konvertibilnem izvozu.
- Republika Slovenija nasprotuje prevzemanju novih obveznosti s strani federacije in NBJ in njenemu najemanju novih kreditov za poravnavo starih obveznosti brez soglasja Republike Slovenije.
- Republika Slovenija prevzema obveznost vračanja že dogovorjenih kreditov Svetovne banke in drugih mednarodnih finančnih institucij za tisti del, ki je bil uporabljen v Sloveniji.
- Republika Slovenija bo sprejela in ratificirala nove garancije federacije za kredite Svetovne banke in drugih mednarodnih finančnih institucij, ki so v postopkih sprejemanja in pri katerih bo koristnik finančnih sredstev tudi Slovenija.
- Narodna banka Jugoslavije je nosilec obveznosti, ki izhajajo iz dinarskih depozitov prebivalstva v slovenskih bankah, federacija pa nosilec obveznosti, ki izhajajo iz deviznih depozitov prebivalstva.
- Republika Slovenija prevzema del deviznih rezerv, s katerimi razpolaga NBJ, ki je enak deležu Slovenije v konvertibilnem izvozu SFRJ v razdobju po reprogramiranju jugoslovanskih dolgov.
- Republika Slovenija in federacija pobotata preostale z zakoni določene finančne obveznosti in terjatve.

B. Razmejitev nefinančnega premoženja

- Republika Slovenija prevzema objekte in opremo v Sloveniji, ki ji uporabljajo zvezni upravni organi za opravljanje nalog, ki so v zvezni pristojnosti (carinska služba, promet in zveze, inšpekcije) hkrati s prevzemom njihovih pristojnosti, objekte in opremo JLA v Sloveniji pa postopoma do konca 1993. leta.
- Republika Slovenija prevzema tudi druge objekte in opremo v Sloveniji, ki so namenjeni delovanju zveznih in mednarodnih institucij.
- Objekte in opremo zveznih organov v glavnem mestu SFRJ in v tujini prevzema Republika Slovenija v deležu, ki ustreza povprečnemu de-

setletnemu deležu prispevka zveznemu proračunu (izvirni dohodki federacije in kotizacija).

- Objekti in oprema, ki jih ima Republika Slovenija v drugih republikah ali druge republike v Sloveniji niso predmet razmejitve, saj je njihovo lastništvo že določeno.

- Objekti in oprema v drugih republikah, ki so last državljanov in pravnih oseb Republike Slovenije, ter objekti in oprema v Sloveniji, ki so last državljanov in pravnih oseb drugih republik, niso predmet delitve saj je lastništvo že določeno.

- Premoženje zveznih blagovnih rezerv in drugo premoženje federacije se deli po povprečnem desetletnem deležu prispevkov zveznemu proračunu.

- Zvezni izvršni svet do dogovora o razdelitvi federalnega premoženja uvede moratorij na prodajo in preoblikovanje tega premoženja.

C. Ostale obveznosti in upravičenja

- Republika Slovenija prevzema delavce upravnih organov SFRJ, ki so v Sloveniji opravljali zadeve iz zvezne pristojnosti, če to želijo.

- Republika Slovenija zagotavlja osebam s stalnim prebivališčem v Sloveniji, ki jim z osamosvojitvijo preneha funkcija oziroma delovno razmerje v organi federacije, pravice po predpisih, ki veljajo za funkcionarje oziroma delavce v državnih organih Republike Slovenije.

- Republika Slovenija prevzema obveznosti za varstvo pravic borcev, vojaških invalidov, članov družin padlih borcev in uživalcev vojaških pokojnin s stalnim bivališčem v Republiki Sloveniji in v deželi Furlaniji – Julijski krajini, v Republiki Italiji in na Koroškem v Republiki Avstriji v obsegu in pod pogoji, ki so jih določali predpisi SFRJ.

- Republika Slovenija zagotavlja prispevek za zaščito interesov slovenskih državljanov, ki so v tujini.

- Republika Slovenija prevzema državne arhive SFRJ, ki so na ozemlju Republike Slovenije, in arhive, ki imajo svoje poreklo na ozemlju Republike Slovenije.

- Republika Slovenija enakopravno izkorišča pravice in obveznosti iz mednarodnih trgovinskih in finančnih sporazumov, bilateralnih sporazumov ter sporazumov z mednarodnimi organizacijami, ki jih je sklenila SFRJ.

- Podjetja s sedežem v Republiki Sloveniji obdržijo dosedanje deleže v blagovnih, zaposlit-

venih in drugih kvotah in dovolilnicah, ter uporabljajo ugodnosti v mednarodni menjavi, ki izhajajo iz mednarodnih in meddržavnih pogodb SFRJ.

D. Opravljanje in financiranje poslov za Republiko Slovenijo

- Zvezni upravni organi v dogovorjenem razdobju opravljajo posebej dogovorjene posle (kontrola letenja, dodeljevanje radijskih frekvenc) tudi za Republiko Slovenijo oziroma njene fizične in pravne osebe.

- Republika Slovenija v dogovorjenem razdobju po razdružitvi zagotavlja prispevek za funkcioniranje organov federacije in Jugoslovanske ljudske armade v razmerju, v katerem ti organi opravljajo posle za potrebe Republike Slovenije. Sporazum o ureditvi medsebojnih pravic in obveznosti je v interesu vseh jugoslovanskih republik in federacije, saj je edino tako mogoče preprečiti kaotičen razpad jugoslovanskega gospodarstva in negativne reakcije mednarodnih finančnih inštitucij, ki bi prizadele vse republike. Medsebojne pravice in obveznosti iz dosedanjega skupnega življenja v Jugoslaviji je treba urediti v vsakem primeru ne glede na bodočo ureditev odnosov v Jugoslaviji.

Dokument št. 74:¹⁶¹

Platforma za prihodno jugoslovansko skupnost – predlog predsednikov predsedstva SR Bosne in Hercegovine in SR Makedonije, Sarajevo, maj 1991

PREDSJEDNIK PREDSJEDNIŠTVA SR BOSNE I HERCEGOVINE
PREDSJEDNIK REPUBLIKF MAKEDONIJE

PLATFORMA O BUDUČOJ JUGOSLOVENSKOJ ZAJEDNICI

Sarajevo, maja 1991. godine

¹⁶¹ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

Zabrinjavajući događaji i ukupne prilike u Jugoslaviji i izostali rezultati naših prethodnih dogovora o budućnosti jugoslovenske zajednice, još snažnije potvrđuju realnost i potrebu daljeg traženja i ubrzanijeg nalaženja zajedničkog rješenja o izlasku iz ustavne i ukupne krize.

Želimo da kao predstavnici republike Bosne i Hercegovine i Makedonije učinimo još jedan pokušaj da se za sve suverene republike, građane i narode koji u njima žive iznadju zajednička i opšteprihvatljiva rješenja, uvjereni da postoji dovoljno interesa koji opravdavaju i omogućavaju postatak jugoslovenske zajednice.

Pitanja koja nas u ovom času okupiraju i koja se izravno tiču jugoslovenske krize i krize u republikama, u svojoj suštini proizlaze, pored ostalog, i iz karaktera odnosa u dosadašnjoj saveznoj državi.

Insistiranje isključivo na državno – pravnoj formi Jugoslavije kao savezne države u kojoj se ne bi polazilo od suverenosti republika mogla bi o namišljenju voditi definitivnom raspadu Jugoslavije. Ovako stanovište ne vodi računa čak ni o realnom stanju odnosno o sadašnjoj ustavnoj i faktičkoj poziciji republika kao država.

Mi smatramo da jugoslovensku zajednicu možemo dalje sačuvati jedino putem njenog preuredjenja u Zajednicu jugoslovenskih republika (Savez jugoslovenskih republika, Savez jugoslovenskih država), koja bi imala obilježja državne zajednice.

Po našem mišljenju Zajednicu jugoslovenskih republika neophodno je uspostavljati kroz paralelne procese regulisanja uzajamnih prava i obaveza proisteklih iz dosadašnjeg zajedničkog života, s jedne strane, utvrđivanjem zajedničkih interesa, odnosno zajedničkih funkcija buduće zajednice. Ovakav proces transformacije omogućuje, po našem mišljenju, jedino mirnu promjenu državno – političke forme dosadašnje zajednice i kontinuitet, izvjesnost i međunarodno-pravnu stabilnost procesa promjena u zemlji.

Naše vidjenje zajedničkih interesa koji bi se mogli ostvarivati u budućoj jugoslovenskoj zajednici izlažemo u ovoj Platformi, svjesni da je potrebno i neophodno da se ona zajedničkim naporom i spremnošću za kompromis dalje dograđuje.

I.

LJUDSKE SLOBODE I OSNOVNA GRADJANSKA PRAVA

1. Kompleks ljudskih sloboda i osnovnih građanskih prava kao i kolektivnih prava manjina i etničkih grupa je osnovno tkivo koje povezuje ili konfrontira republike u Jugoslaviji (narode u njima i građane uopšte). S tim u vezi u svim republikama i u budućoj zajednici treba obezbijediti uslove u kojima će se garantovati evropski stepen promocije i zaštite građanskih i nacionalnih prava, kao i efikasan mehanizam njihove kontrole i zaštite.

2. Eksplicitno se prihvataju sve evropske konvencije i politički dogovori koji se tiču zaštite ljudskih prava, a prije svega evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama sa svih devet protokola. Treba se pripremiti i za prihvatanje Evropske socijalne povelje. Takodje je neophodno implementirati (prihvatiti u zakonodavstvu) princip direktnog primenjanja evropskih standarda u sporovima i nacionalnim zakonodavstvima u republikama i zajednici, čime se unutrašnji poretki izlažu izravnoj kontroli međunarodnih instanci u ovoj oblasti. To podrazumjeva prihvatanje odgovorajuće nadležnosti institucija kao što su: komisija za ljudska prava Savjeta Evrope, Evropskog suda i odgovarajućih institucija i mehanizma KEBS-a. To podrazumijeva i odgovarajuću kontrolu nevladinih organizacija u ovoj oblasti.

3. Potrebno je dogovoriti i detaljnu (strožu) proceduru i zaštitu ljudskih i kolektivnih prava manjina na nivou zajednice jugoslovenskih republika. To se može osigurati odgovarajućom sudskom instancom paralelnog sastava za rješavanje spornih pitanja, što ne isključuje dalji postupak u evropskim tijelima.

4. U ovom kontekstu treba tražiti i rješenja za ostvarivanje prava naroda na opredeljenje koje uključuje i pravo na otepljenje. Polazimo od toga da je ostvarivanje ovog prava moguće samo kao pravo naroda organizovanog u jednoj od postojećih republika u odnosu na širu zajednicu, a ne kao "pravo" cijelog "podijeljenog naroda" koji svoja suverena prava ostvaruje u više republika. Ove poslednje bi impliciralo jedan posve anti-evropski trend i otvaralo bi permanentni sukob između bitno izmješanih naroda u republikama (što je slučaj praktično sa svim narodima koji čine današnju Jugoslaviju). Slična situacija je u velikom broju zemalja u Evropi. Stoga smatramo da je i referendum kao sredstvo ostvarivanja ovakovog prava moguće organizirati samo kao

izjašnjavanje gradjana na nivou republika.

II. ZAJEDNIČKI EKONOMSKI INTERESI

1. Osnovni ekonomski interes Zajednice je obezbedjivanje zajedničkog tržišta. Zajednički interes je i uključivanje u evropske integracione procese, zbog čega će republike, kao i članice zajednice, postupno uskladjivati elemente zajedničkog tržišta sa normama i standardima Evropske zajednice.
2. Područje Zajednice predstavlja zajedničko tržište i na njemu slobodan pretok robe, usluga, kapitala i radne snage. Zabranjena je diskriminacija medju gradjanima republika kao članica Zajednice u pogledu zapošljavanja, nagradjivanja i drugih uslova rada.
3. Svi oblici svojine i svi subjekti privredjivanja na zajedničkom tržištu su ravnopravni i imaju isti položaj u pogledu uslova privredjivanja i pravne zaštite.
4. Slobodno je osnivanje produzeća i podružnica i njihova djelatnost pod jednakim uslovima na području Zajednice.
5. Izmedju članica zajednice nema carina, a prema trećim državama postoji jednak, zajednički carinski režim.
6. Razvojna politika u pojedinim oblastima može biti zajednička. Ona uključuje i politiku regionalnog razvoja, s posebnim akcentom na privredno nedovoljno razvijeno područje, na principima politike Evropske zajednice.
7. Posebno, s obzirom na današnje okolnosti, vodiće se zajednička stimulatívna politika ulaganja stranog kapitala koji će biti obezbijedjen državnim garancijama.
8. U Zajednici se uskladjuje politika u oblasti saobraćaja, veza, energetike i poljoprivrede i uskladjuju se tehničko-tehnološki sistemi u oblasti saobraćaja, veza i energetike.
9. Na području Zajednice vrijedi jedna zajednička valuta i jedna centralna emisiona banka. Tu zajedničku valutu treba čvrsto vezati na ECU (European Currency Unit) saglasno tome i današnjim mogućnostima, transakcije međunarodnog platnog prometa treba vezati za tu novčanu jedinicu, a stabilnost dinara, dugoročno gledano, održavati pravilima ponašanja Evropskog monetarnog sistema (EMS), odnosno pravilima ponašanja buduće Evropske monetarne unije (EMU).
10. Za područje Zajednice vrijedi jedinstveni monetarni, bankarski, devizni, spoljnotrgovinski, ca-

rinski i sistem kreditnih odnosa sa insotranstvom. Poreski sistem se bazira na jedinstvenim osnovama. O svim ovim pitanjima, u pravilu, odlučuje se na osnovu saglasnosti članica Zajednice.

11. Zaštita životne sredine predstavlja u ovom vremenu novi kvalitet i egzistencijalnu potrebu sa aspekta zajedničkog interesa u zajednici, koji podrazumijeva neophodnost zajedničkog delovanja na području zaštite životne sredine u svim dijelovima Zajednice, posebno kroz zajedničke preventívne mjere, kao i zajedničke kriterije za odštetu u slučaju zagadjenja životne sredine. Ostvarivanje ovog zajedničkog interesa podrazumijeva i prihvatanje evropskih standarda i uključivanje u međunarodni sistem ekološke zaštite.

III. MEDJUNARODNI – PRAVNI SUBJEKTIVITET I SPOLJNA POLITIKA

1. Izvorni suverenitet pripada republikama. Dio svog suvereniteta one prenose na Zajednicu.
2. Republike imaju zajednički interes da zajednica ima međunarodno-pravni subjektivitet i da bude nosilac međunarodno – pravnog kontinuiteta jugoslavije i garant obaveza koje je Jugoslavija preuzela u međunarodnoj zajednici, podrazumijevajući sve zaključene i ratifikovane bilateralne i multiratelarne akte.
3. Republike imaju međunarodno – pravni subjektivitet u skladu sa međunarodno – pravnim priznanjem, odnosno priznanjem međunarodne zajednice.
4. Zajednica može zaključivati međunarodno – pravne i druge ugovore pod uslovom da u posebnoj proceduri republike Zajednici daju mandat za zaključivanje takvog ugovora. Republike će vršiti ratifikaciju svakog ugovora, odnosno međunarodno – pravnog akta kojeg zaključi Zajednica.
5. Republike će voditi brigu i štititi svoje gradjane koji žive van Zajednice, razvijati političke, privredne, kulturne i druge odnose sa zemljama koje su od posebnog interesa za te republike, zaključivati i ratifikovati međunarodne ugovore iz vlastitih interesa i u skladu sa stepenom svoga međunarodnog priznanja.
6. Republike neće moći zaključivati ugovore koji su protivni interesima Zajednice ili jedne od republika. Republike će voditi samostalnu spoljnu politiku i učestvovati u utvrđivanju ukupne

politike Zajednice. Spoljna politika Zajednice zasniva se na interesu suverenih republika za uključivanje u evropske integracije, saradnje sa zemljama sa kojima se ostvaruju politički, privredni, kulturni, naučni i drugi interesi.

7. Zajednica će kao međunarodno-pravni nasljednik Jugoslavije biti članica Organizacije ujedinjenih nacija. Svaka republika, u skladu sa svojim međunarodnim priznanjem, može takodje biti članica OUN i drugih međunarodnih organizacija.

8. Zajednica će imati diplomatsko – konzularna predstavništva u onim zemljama i kod onih međunarodnih organizacija koje su od interesa za republike. Personalni sastav u tim predstavništvima, kao i organima Zajednice, mora biti u skladu sa principom srazmjerne zastupljenosti svih republika.

Republike mogu imati svoja predstavništva (uključujući i diplomatsko-konzularna) u drugim zemljama, a karakter tih predstavništava će zavisti od interesa i mogućnosti republika i stepena njenog međunarodno – pravnog subjektiviteta.

IV. ODBRANA

1. Republike imaju interes da organizuju zajedničku odbranu radi očuvanja teritorijalnog integriteta i zaštite vanjskih i unutrašnjih granica Zajednice. Zajedničkom odlukom se utvrđuje koji rodovi i kojim kontingentima se organizuju kao zajedničke oružane snage. Zajedničke oružane snage će biti pravno i stvarno depolitizovane i racionalno organizovane, a sastav njihovog komandnog vrha nacionalno izbalansiran. Takodje će se otvoriti proces profesionalizacije zajedničkih oružanih snaga.

2. Republike će takodje imati svoje oružane snage, teritorijalna odbrana i ostali oblici oružanih snaga (milicija, policija i sl.) kao i civilna zaštita nalaze se u nadležnosti republika.

3. U slučaju spoljne agresije, oružane snage zajednice i republika djelovaće zajedno i biće stavljene pod zajedničku komandu.

V. POLOŽAJ, STRUKTURA I NAČIN ODLUČIVANJA U ORGANIMA ZAJEDNICE

1. Svojim položajem, strukturom i načinom odlučivanja organi zajednice moraju obezbedjivati

punu ravnopravnost republika, odnosno isključiti svaku mogućnost majorizacije i preglasavanja.

2. Organi zajednice (parlament, kolektivni šef Zajednice, savjet ministara i druge zajedničke institucije) konstituišu se na paritetnom principu – jednakog broja članova iz svake republike. Njihov izbor u republikama vrši se po ujednačenom postupku i na osnovu opće prihvaćenih principa demokratskog izbornog sistema i višestranačke parlamentarne demokratije.

3. Odlučivanje u ovim organima zasniva se na načelu saglasnosti republika i uz precizno utvrđene izuzetke donošenja privremenih mjera kvalifikovanom većinom (za neodložna pitanja odbrane, izvršavanja preuzetih međunarodnih obaveza i sl.).

2. Izvršice se dislokacija najvažnijih organa i institucija zajednice u sve republike, radi otklanjanja nepovoljnih efekata koji proizilaze iz dosadašnje koncentracije saveznih organa u samo jednoj sredini. Pri njihovoj dislokaciji vodiće se računa o ekonomskim, tehničko – tehnološkim, komunikacionim i drugim uslovima da bi se došlo do optimalnih rešenja.

3. Svi organi i institucije Zajednice mogu uživati eksteritorijalnost. Na njim će se odnositi samo propisi zajednice čime će se isključiti uticaj domicilnih republika i lokalnih vlasti.

4. Za izvršavanje dogovorom utvrđenih zajedničkih funkcija Zajednica će imati organe i sredstva za efikasno i ravnomjerno izvršavanje zajedničkih funkcija u svim republikama.

VI. REVIZIJA DOGOVORA

Dogovor sačinjen na prednjim osnovama zaključuje se na rok od 5 (alternativa 10) godina i biće ponovno razmatran u proljeće 1996 (alternativa 2001) godine.

VII. GARANCIJA IZVRŠAVANJA DOGOVORA

1. Potpisnici dogovora o uređivanju odnosa u budućoj jugoslovenskoj zajednici se obavezuju da će dosljedno, potpuno i efikasno izvršavati sve odredbe dogovora. Za rješavanje spornih situacija i za završavanje dogovorenog republike prihvataju da se sukcesivno, alternativno ili kumulativno primjene sljedeće garancije:

- a.- nadležnost paritetnog suda Zajednice,
- b.- angažovanje zajedničkih oružanih snaga iz

tačke IV ove platforme,
c.- primjena mehanizma KEBS-a za rješavanje sukoba ili odgovarajućih evropskih institucija.

Dokument št. 75:¹⁶²

Zabeležka razgovora v Sarajevu in Skopju, dne 28. maja 1991

PREDSIEDSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE

Ljubljana, 29. 5. 1991

ZABELEŽKA razgovora v Sarajevu in Skopju, dne 28. maja 1991.

I.

Predsednik Predsedstva Republike Slovenije Milan Kučan in član Predsedstva SFRJ iz Republike Slovenije dr. Janez Drnovšek sta seznanila predsednika Predsedstva Republike Bosne in Hercegovine Alija Izetbegovića z uresničitvijo plebiscitne odločitve najpozneje do 26. 6. 1991. Razgovora se je udeležil tudi član Predsedstva SFRJ iz BiH Bogić Bogičević.

Alija Izetbegović je dejal, da bi stvar lažje rešili, če Slovenija ne bi šla v kompozicijo s Hrvaško. Če bi šlo samo za razdruževanje Slovenije, bi bila v Jugoslaviji večja pripravljenost. Če pa gre v razdruževanje istočasno še Hrvaška, je možnost verižne reakcije. V nadaljevanju razgovora je dejal, da bi bilo bolj sprejemljivo, če bi Slovenija ob svoji osamosvojitvi ponudila drugim republikam reguliranje svojega konfederalnega statusa. Tudi v Bosni in Hercegovini bi pri prebivalstvu verjetno konfederalna opcija dobila večino, vendar bi ji nasprotovali Srbi. Brez soglasja srbskega naroda pa v Bosni ni mogoče ničesar rešiti. Razdruževanje Jugoslavije v Bosni ne bi bilo dobro sprejeto. Slovenska ponudba za konfederalno opcijo bi naletela v Bosni na boljši sprejem kot razdruževanje. Povezanost Hrvaške z osamosvojitvijo Slovenije pa komplicira situacijo. Potem namreč ne bi šlo samo za Hrvaško, ampak bi nastala problematična situacija v Bosni. Seveda pa gre za samostojno odločitev Hrvaške in razumejo, da na to Slovenija ne more vplivati. V

zvezi s tem, kar so slišali od predstavnikov Slovenije na tem razgovoru, slutijo velike probleme v Bosni.

Izetbegović je ocenil svoj predlog skupaj z Gligorovom, da za slovensko javnost najbrž ne bi bil sprejemljiv. Zamišljajo si namreč državno skupnost suverenih republik, za Slovenijo pa konfederacija ne bi imela karakterja države.

Izetbegović je omenil možnost ureditve, da bi imele republike mednarodnopravno subjektiviteto v skladu z mednarodnim priznanjem. Teoretično bi bilo sicer to sporno. Skupnost ne bi jemala državnopravne subjektivitete republikam, pač pa bi bilo to odvisno od tega, ali si jo pridobijo od mednarodne skupnosti. Če torej članice skupnosti ne bi imele mednarodnopravnega priznanja, bi bil to njihov problem in kako ga rešiti.

Na izrecno vprašanje o njihovem stališču o osamosvojitvi Slovenije ob istočasni ponudbi za gospodarsko in siceršnjo skupnost suverenih držav, kar vse bi bilo odvisno od realnih interesov, možnosti njihove realizacije in dogovora, je Izetbegović dejal, da bi to verjetno lažje šlo in menil, da bi to "moglo proći".

Izetbegović je tudi rekel, da nekateri očitno mislijo, da je sedaj priložnost, da se ustvari velika Srbija, da je ta priložnost enkrat na sto let in če je ne bodo izkoristili, se nikoli več ne bo vrnila, da so lahko tudi žrtve, tudi stotisoči ljudi, da lahko stvar drago stane, vendar se izplača, Jugoslavija bi lahko prenehala, prišlo bi do kaosa in vse se lahko rešuje po misli, da so kolesa zgodovine namazana s krvjo.

Alija Izetbegović je rekel, da po njegovem mnenju v krogu šestih predsednikov še niso vsega rekli in je predlagal, naj bi slovenska stran predlagala Gligorovu in Tudjmanu, da bi se prihodnji teden sestali v Sarajevu in poskušali najti mirno rešitev, čeprav manj kvalitetno. Za njih je prioriteta mirna rešitev, ker se bodo sicer ljudje streljali iz okna na okno.

Bogić Bogičević je dejal, da ni nikoli osporaval pravice samoodločbe vključno z odcepitvijo kateremukoli narodu. Vendar stvar ni (pravno) formulirana in bi se slovenska odločitev tolmačila kot enostranski akt z vsemi posledicami, od armijskega posega do vsega drugega. Mirna rešitev nima alternative. Računati s človeškimi žrtvami ni dobro in je nerazumno. Enostransko "prekranjanje" Jugoslavije vodi v državljansko vojno. Kazalo bi prolongirati rešitev za mesec dni. Potrebno je najti ne ustavnopravne ampak

¹⁶² Arhiv predsedstva Republike Slovenije.

politične rešitve, če je dobra volja.

Predlog za ponovni sestanek predsednikov predsedstev oziroma predsednikov republik je slovenska stran v načelu sprejela.

II.

Razgovora v Skopju so se za Republiko Makedonijo udeležili predsednik Kiro Gligorov, predsednik Sobranja Stojan Andov in član Predsedstva SFRJ dr. Vasil Tupurkovski.

Kiro Gligorov je dejal, da še vedno misli, da bi bilo dobro paralelno imeti razgovore o možnosti za ustanovitev zveze suverenih držav. Lahko predpostavljamo, da bi bila taka skupnost še naprej nesprejemljiva za Srbijo in Črno goro. Kljub temu bi kazalo nadaljevati z dialogom šestih predsednikov ali pa bi ta krog razširili. Stihijni razvoj bi lahko imel težke posledice. Jugoslavije si ne zamišljajo kot skupnosti, od katere bi katerakoli republika odpadla. So za skupnost, v kateri bi bile vse republike v obliki za kakršno bi se dogovorile. Če se odloči za osamosvojitve še Hrvaška, bo to imelo implikacije za Bosno in Hercegovino, Makedonijo, pa tudi za Kosovo. Težko je predvideti tok dogajanja. Dejal je, da (na tem razgovoru) prvič sliši za našo odločitev. S slovenskim predlogom za razdružitev niso šli v skupščino zato, ker ne bi nič prispevalo, če bi bil negativen odgovor. S priznanjem asimetričnega statusa samo Sloveniji bi bilo težko. Ob posebnem tretmaju Slovenije bi se takoj postavilo vprašanje posebnega tretmaja Hrvaške, nato Bosne in Hercegovine in tudi Makedonije. Makedonsko stališče je, da ne želijo ostati v ostanku Jugoslavije v obliki nekakšne federacije. Zato je treba o vsem še dobro razmisliti in videti kaj in kako naprej.

Tupurkovski je ob tem dejal, da ima po njihovih informacijah armada v Sloveniji popolno avtonomijo delovanja. Kaotičen razvoj bi bil katastrofalen.

S slovenske strani je bilo posebej poudarjeno, da če ne bi mogli priti do 26. 6. 1991 do preliminarnega sporazuma o ekonomski skupnosti suverenih jugoslovanskih držav, potem je s slovenske strani odprta ponudba še naprej drugim republikam, da se za tako skupnost odločijo. Struktura skupnih interesov in integracije je seveda stvar razgovorov. Slovenija je ves čas imela stališče, objavljeno v uradnih aktih, da ob osamosvojitvi ponuja tudi skupnost. Verjetno bi morali

iti v Sloveniji glede skupnosti na nov referendum, vendar je to notranji slovenski problem.

Kiro Gligorov je posebej potrdil, da slovenska iniciativa, ki bi pomenila samostojen status samo za Slovenijo, ne bi naletela na odobravanje. Dejal je, da se lahko postavi tudi vprašanje, kdo ne želi ohraniti jugoslovanske skupnosti, ki bi bila za vse sprejemljiva. Vsak mora presoditi stvar z vidika svojega položaja. Zavzel se je za sestanke predsednikov republik. Na teh razgovorih naj bi prišli do neke platforme. Šlo bi za preliminarne razgovore o skupnosti, o katere vsebini bi razpravljali v nadaljnjih razgovorih. Če bi se Slovenija osamosvojila ne glede na to, da ni soglasja drugih republik in v situaciji, ko ne bi bila niti v konturah jasna ideja o bodoči skupnosti, bi to odjeknilo slabo. Slovenskemu koraku bi sledila Hrvaška in bi lahko prišlo do dogodkov, ki bi jih bilo težko kontrolirati. Težko je predvideti, kaj bi napravila armada, vendar bi ne glede na to prišlo do eksplozije v državi.

Predstavniki Makedonije so tudi menili, da bi slovenska odločitev pomenila podporo Miloševiću in to prav sedaj, ko je pod hudim pritiskom mednarodne skupnosti.

Gligorov se je zavzel za intenziviranje razgovorov predsednikov tako da bi naprimer do 22. 6. 1991 prišli okvirno do nekega dogovora in bi potem lahko nadaljevali razgovore s tem, da 26. 6. 1991 ni za take razgovore prekluzivni rok.

S slovenske strani je bilo pojasnjeno, da bo v Sloveniji spričo razpoloženja javnosti težko zadržati odločitev do 26. 6. 1991.

Tupurkovski je dejal, da pritiska unilateralne odločitve Slovenije ne bodo zdržali. Zato je treba intenzivirati razgovore. Andov je dejal, da se bo javnost obrnila proti Sloveniji.

Stališče Gligorova je, da je treba iskati še naprej politično rešitev in je izrazil pripravljenost, da bi se sestajali predsedniki tudi dvakrat tedensko. Jasno jim je, da odlaganje roka za Slovenijo ni realno.

dr. Miha Ribarič

Dokument št. 76:¹⁶³

Zapisnik 42. seje Predsedstva Republike Slovenije, 5. 6. 1991

OSNUTEK!

PRESEDSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE

Številka: 060-42/91

¹⁶³ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

ZAPISNIK

42. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 5. 6. 1991

Sejo je vodil: predsednik Predsedstva Republike Slovenije Milan Kučan

Navzoči člani: dr. Matjaž Kmecl, Ivan Oman, dr. Dušan Plut in Ciril Zlobec

Seji so prisostvovali: dr. France Bučar, predsednik Skupščine Republike Slovenije, dr. Janez Drnovšek, član Predsedstva SFRJ, Lojze Peterle, predsednik Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije, podpredsednika Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije dr. Andrej Ocvirk in dr. Leo Šešerko ter republiški sekretarji dr. Dimitrij Rupel, Lojze Janko, Igor Bavčar in Janez Janša.

Ostali navzoči: Peter Šuler, generalni sekretar Predsedstva Republike Slovenije, njegov namestnik Martin Cerkvenik in svetovalca Predsedstva Republike Slovenije dr. Miha Ribarič in Marjan Šiftar.

Sprejet je bil naslednji dnevni red:

1. Odobritev zapisnikov 37., 38. in 39. seje Predsedstva RS;
2. Razprava o platformi o prihodnji jugoslovanski skupnosti;
3. Razno.

Ad 1./

Osnutki zapisnikov 37., 38. in 39. seje Predsedstva Republike Slovenije so bili sprejeti v predloženem besedilu.

Ad 2./

Na začetku razprave o tej točki dnevnega reda je dr. Miha Ribarič še dodatno obrazložil pisno strokovno mnenje o takoimenovani Izetbegovičevi in Gligorovi platformi o bodoči ureditvi Jugoslavije oziroma jugoslovanski skupnosti. V razpravi je bilo poudarjeno, da je to gradivo poizkus združitve nezdržljivega, to je konfederalnega predloga Slovenije in Hrvaške ter na drugi strani federativnega projekta Predsedstva SFRJ. Iz vidika mednarodnega prava je nelogična in nesprejemljiva ideja o dvojni suverenosti – tako republik kot tudi njihove skupnosti. Ugotovljeno je bilo tudi, da je platforma na gospodarskem področju pravzaprav popis sedanjega stanja.

Na seji je bilo sprejeto stališče, da Republika Slovenija ta dokument ne zavrača v celoti, vendar pa je na osnovi odločitve na plebiscitu zanj možna le pot: najprej mednarodnega priznanja državne suverenosti Republike Slovenije, nato pa pogajanja in iskanje skupnih interesov za bodoče povezave in eventualno skupnost. Zaradi zunanje političnega vidika (zavzemanje evropskih držav in ZDA za ohranitev skupne države) je bolje, da Slovenija "prepusti" drugim, da prvi zavrnejo to platformo, ker tudi za njih ni sprejemljiva (Srbija in Črna gora).

Ad 3./

Pod točko razno je predsednik Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije Lojze Peterle seznanil Predsedstvo s potekom pogovorov, ki sta jih skupaj z dr. Janezom Drnovškom imela s predstavnikoma ZIS-a: Markovičem, Kadrijevičem in Kambovskim. Na teh pogovorih je Ante Marković prvič pokazal pripravljenost, da se pogovarja o ureditvi odnosov oziroma o konkretnih vprašanjih kako po 26. juniju. Očitno je ZIS pripravljen na delna prilagajanja, ker se boji blokad, do katerih bi prišlo zaradi začetka izvajanja plebiscitne odločitve. Kadrijevič je na pogovorih zaostroval le vprašanje nabornikov. Ante Marković je izrazil željo oziroma pripravljenost, da nastopi v Skupščini Republike Slovenije in poslancem pojasni svoja stališča. Sprejeto je bilo stališče, naj Skupščina sprejme Markovičev predlog, da nastopi pred poslanci, ker bi na ta način pridobili nekaj časa, vendar pa se je potrebno na pogovore z njim temeljito pripraviti.

GENERALNI SEKRETAR

Peter ŠULER

PREDSEDNIK
Milan KUČAN

Podeljevanje priznanj ob dnevu JLA v veliki kristalni dvorani predsedstva SRS 20. decembra 1989. Na sliki predsednik Janez Stanovnik in general Konrad Kolšek. Odnosi med JLA in slovenskimi oblastmi so bili tedaj že dolgo močno napeti, za navidezno prijaznostjo in vljudnimi besedami so se skrivala nepremostljiva nasprotja. (Franc Rozman, Vasilij Melik, Božo Repe, Zastave vihrajo, Ljubljana 1999, str. 165)

VII. OBRAMBNA VPRAŠANJA IN ODNOS JLA – SLOVENIJA DO NAPADA NA SLOVENIJO¹⁶³

Konflikt med JLA in Slovenijo je segal še v zadnje obdobje druge svetovne vojne, ko je bila ukinjena samostojna slovenska partizanska vojska, partizanski poveljniki pa razporejeni na razne dolžnosti po Jugoslaviji. Armada je do leta 1969 ostala edina oborožena vojaška formacija v Jugoslaviji, zelo hitro pa je v njej prevladala mešanica starojugoslovanske oficirske mentalitete in togega sovjetskega organizacijskega sistema, v celoti pa je bila sprejeta tudi sovjetska vojaška doktrina, ki se je bistveno razlikovala od partizanskih izkušenj. Deloma je bila spremenjena ob sporu ob dveh velikih povojnih krizah: sporu z informbirojem (1948) in tržaški krizi (1953), ko so v pričakovanju agresije sil varšavskega pakta oz. spopada z zahodnimi državami znova poudarjali izkušnje iz NOB, vendar so partizansko taktiko v vojaških šolah sistematično začeli poučevati šele ob koncu petdesetih let. Pomembna razlika v pogledih na vlogo armade med Slovenijo in drugimi deli Jugoslavije je izhajala še iz časa vojne: Slovenija je bila edina pokrajina, v kateri je bila civilna oblast (OF oz. njen Izvršni odbor) tista, ki je postavljala organe nove ljudske oblasti. Partizanska vojska je bila zgolj "udarna pest" mnogo širše in razvejane odporiške organizacije, ki je bila do marca 1943 tudi koalicijska. Drugod po Jugoslaviji je bil proces obraten, večinoma so vodstva partizanskih enot postavljala organe civilne oblasti, pa tudi sicer je bilo vse vezano na vojsko, kar je imelo trajno posledico v teh odnosih in armadni vrh se ni nikoli čutil povsem podrejen organom federacije.

Po intervenciji sil varšavskega pakta v ČSSR leta 1968, je prišlo do spoznanja, da JLA ni zmožna ubraniti frontalnega napada z vzhoda, na tedanjega obrambnega ministra, generala Ivana Gošnjaka pa so letele kritike, da je obrambo koncentriral predvsem proti zahodu, saj naj bi Sovjetska zveza zgodovinsko ne bila več nevarna za SFRJ. Posledica je bil sprejem sklepa o dvo-komponentnosti obrambe: JLA kot sila, ki bo sprejela in zadržala prvi udarec v primeru napada, in teritorialna obramba, ki bo nudila odpor na okupiranih območjih. Tak koncept je sicer začel nastajati v času spora z informbirojem v letih 1948 in 1949, ko pa so se izboljšali odnosi s

SZ je bil koncept opuščen. Razmišljanja so se obnovila leta 1968 in so, tudi pri Titu, tedaj šla zelo daleč, do prepričanja, da morajo TO, pa tudi občine imeti ne samo puške, ampak tudi lahko protiolepno orožje, lahko artilerijo, minometalce, breztrajne topove in lahke protivzračne topove. V Sloveniji, kjer so koncept splošnega ljudskega odpora vzeli najbolj zares in so v tem videli možnost za ponoven zametek slovenske vojske, je Izvršni svet Skupščine SRS izdal odlok o ustanovitvi TO že 20. novembra 1968. V sedemdesetih letih je potem prišlo do konfliktov z armadnim vrhom, ker je Slovenija s pomočjo tajnih fondov nakupovala orožje in opremo v tujini. Afera, ki se je vlekla več let in je bila tudi predmet boja med srbsko in slovensko službo državne varnosti, se je leta 1973 končala z odstavitvijo oz. odstopom Bojana Polaka – Stjenke, Alberta Jakopiča – Kajtimira in Miloša Ogrizka, ključnih ljudi v slovenski TO.

Kljub razredni komponenti, ki jo je imela JLA, in kljub splošni ustavni določbi, da je kot glavna oborožena sila narodne obrambe Jugoslavije poleg neodvisnosti, nedotakljivosti in neokrnjenosti ozemlja SFRJ dolžna varovati tudi ustavno ureditev Jugoslavije, pa do leta 1968 v vojnih načrtih ni bila izrecno predvidena za notranje posege. Leta 1968, ko je prišlo do študentskih demonstracij in do izbruha nacionalnih nemirov na Kosovu, se je JLA prvič po vojni soočila z možnostjo, da bo morala intervenirati v notranjih razmerah in morda streljati na ljudstvo. To je povzročilo precejšnje moralne dileme pri poveljnikih, ki so morali posredovati na Kosovu (št. III. armade v Skopju). Obenem se je konec šestdesetih let vpliv armadnega vrha na Tita in preko njega na politične odločitve okrepil, saj se je Tito po obračunu z Rankovićem, ko je bila Služba državne varnosti temeljito prečiščena in decentralizirana, vedno bolj opiral na informacije vojaških obveščevalnih in protiobveščevalnih služb.

V času t.i. množičnega gibanja je JLA na Titov ukaz zasedla nekatere strateške točke na Hrvaškem, demonstrirala moč in s tem omejila ali

¹⁶⁴ Več o tem glej: Božo Repe: Jutri je nov dan. Slovenci in razpad Jugoslavije, Ljubljana 2002 (poglavje JLA in Slovenci, str. 195-310).

preprečila demonstracije. Množično gibanje je izzvalo notranje čistke v armadi. Prisilno je bilo upokojenih okrog 20 hrvaških generalov, nekaj pa tudi aretiranih in obsojenih. Na osnovi te izkušnje in izkušnje z vdorom ustaške diverzantske skupine (Raduša) so potem v armadi in jugoslovanskem vrhu začeli pripravljati tudi ukrepe proti notranjemu sovražniku, sklicujoč se na ustavo iz leta 1974, ki je oboroženim silam naročala, da poleg zunanje obrambe varujejo tudi z ustavo določeni družbeni red. V uporabo je prišel izraz specialna vojna, izdelani so bili protidiverzantski načrti.

Armada je nezaupanje do TO naprej pokazala v Sloveniji, resnične ukrepe pa je leta 1981 v času nacionalnih nemirov, izvedla proti TO na Kosovu. Armada je zablokirala celotno oborožitev in opremo TO Kosova, štabom pa je bilo prepovedano kakršnokoli aktiviranje enot.

Nekatere od zahtev, ki so v javnost prišle v osemdesetih letih, so, posamezniki iz slovenskega vodstva na jugoslovansko vodstvo vztrajno naslavljali že od konca šestdesetih let dalje. Vendar se je to dogajalo poredko, na strogo zaprtih sestankih in brez večjega učinka. Vojaški vrh je take kritike z lahkoto zavračal. JLA do Titove smrti in nato še nekaj let – pač v skladu z gesloma da je "armija ko suza čista" in da je "kovačnica bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov" – praktično nedotakljiva. Armada je funkcionirala kot sedma republika – imela je lastno partijsko organizacijo (96% poveljniškega kadra je bilo komunistov), ni bila podvržena nadzoru ne parlamenta in ne javnosti, do začetka osemdesetih let so bile brez ugovora upoštevane njene proračunske zahteve – bila je najdražja in največja državna institucija, imela je lasten industrijski kompleks, ki je obsegal vse: od prašičjih farm do izdelave najsodobnejšega orožja, večinoma po sovjetskih licencah, s katerim je pomembno vplivala na gospodarsko politiko posameznih republik in ga nenadzorovano prodajala v države tretjega sveta. V Sloveniji je bilo leta 1988 kar 74 podjetij intenzivno vključenih v namensko proizvodnjo za JLA in to večinoma v tehnično visoko propulzivnih panogah, poleg njih pa je za JLA delalo precej raziskovalnih institutov. Za velikimi armadnimi projekti (supersonično letalo, tanki) naj bi po nekaterih ocenah stali bolj razgledani generali, ki so v modernizaciji (visoke tehnologije, gospodarska soodvisnost, izvoz modernega orožja) videli prilož-

nost, da ohranijo ali še okrepijo proračunska sredstva in s tem v novi preobleki tudi nekdanjo družbeno moč, ki je prej temeljila na ideologiji in Titovi zaščitniški vlogi, sedaj pa naj bi na vodilni vlogi vojske v znanosti in gospodarstvu. Tudi konservativnejši del vodstva JLA se je s takim konceptom strinjal, saj je bil v funkciji ohranjanja jugoslovanstva in ni bil v neposrednem nasprotju z ohranjanjem socializma, hkrati pa bi omogočil ohraniti velike privilegije zlasti višjim oficirjem, ki sta jih načeli gospodarska kriza in visoka inflacija. Na drugi strani je na slovensko vodstvo z zahtevami, naj take načrte prepreči, pritiskala ozaveščena javnost, pa tudi del republiških in zveznih poslancev. Iz rok je slovenskemu vodstvu pri vprašanjih, ki so zadevala obrambo – "uhajala" mladinska organizacija. Ko sta imela izvršni sekretar CK ZKS za SLO Alojz Briški in predsednik P CK ZKS Milan Kučan v začetku leta 1988 s člani predsedstva RK ZSMS Srečom Krinom, Igorjem Bavčarjem in Janezom Janšo temeljit razgovor v zvezi z armado, je bila osnovna teza, da je vojska steber establishmenta in če tega hočejo zrušiti, morajo pač najprej vojsko. Kritiki v časopisih, ki je armadi jemala ugled so se pridružile tudi vse pogostejše zahteve slovenskih politikov – ne samo na raznih zaprtih sestankih – ampak tudi v zvezni skupščini in v govorih – po zmanjševanju stroškov in ukinjanju do tedaj nedotakljivih privilegijev. To je armada jemala kot poseganje v lastno eksistenco. Armadni vrh je slovensko stališče, da ima Slovenija – ker armado plačuje – pravico vplivati na obrambno politiko in razmere v armadi, enostavno interpretiral kot težnjo po ustanavljanju lastne armade. Armadno vodstvo je prišlo do ocene, da so slovenske oblasti nezanesljive, da med njimi in naraščajočo opozicijo sploh ni razlik, in iz tega je izvirala odločitev, da bo armada ukrepala sama. Eden od ukrepov, ki pa ga slovensko vodstvo ni moglo preveriti, naj bi bila ustanovitev posebnega štaba za Slovenijo pri generalštabu JLA (tak štab je že deloval za Kosovo, informacijo pa so Kučanu posredovali slovenski generali.

Ta odločitev je postopoma zorela skozi vse leto 1987, do nje pa je prišlo spomladi 1988. V letu 1987 si je zaporedno sledilo več dogodkov, ki jih je armada doživljala kot strnjen napad nase. Že kontinuiranemu kritičnemu pisanju slovenskega tiska na račun JLA in zahtevam civilne družbe se je februarja pridružila 57. številka Nove revije,

armada pa je nekaj dodatnih udarcev doživela še od slovenskih politikov, ki so zahtevali, da se razčisti preprodaja orožja in bojnih sredstev Iranu in Iraku, ki so ga v prvi polovici osemdesetih let izvajale državne institucije (Zvezna direkcija blagovnih rezerv). Armada, prepričana, da je Jugoslavija na robu obstanka in da bi ji vsak nov udarec lahko prinesel konec, se je, kot je to orisal obrambni minister, "znašla pred izživom, da nemile dogodke zaustavi." S konkretnimi akcijami je začela leta 1987, vendar natančnejši pogled pokaže, da si je politični teren skušala pripraviti vsaj že leto prej, na 13. kongresu ZKJ, junija 1986 (na kongresu se je skozi razprave in polemike sicer že dokaj jasno zarisoval konflikt Slovenija – "drugi"). Na dobro pripravljenem nastopu so njeni delegati zahtevali, da se vojski prizna status enakopravne partnerske družbene sile, ki bi lahko legalno posegala v družbene razmere. "Če zveza komunistov in druge družbenopolitične sile niso sposobne voditi države, potem ima vojska vse pravice, da prevzame to vodenje."

Vojaški vrh je z akcijo začel tako, da so armadni predstavniki ali zagovorniki v zveznih organih (zvezni skupščini, predsedstvu in drugih) reagirali na pisanje o JLA in zahtevali ukrepe.

V začetku septembra 1987, se je vojaški vrh dokončno odločil, da bo branil Jugoslavijo in socializem tudi za ceno vojaškega udara. Povod za to so bili kosovski Albanci, zaradi "napadov na JLA" in slovenske politike, pa so se jim na "vrednostni lestvici" armadnega vrha zelo hitro približevali tudi Slovenci. 3. septembra je v vojašnici v Paraćinu albanski vojak Aziz Kelmendi z brzostrelko med spanjem ubil štiri vojake, pet pa ranil in nato sodil še sebi. Srbski časopis Politika je tragedijo označil za "strel v Jugoslavijo", medtem ko so številni drugi komentariji armado označevali za nesposobno, ker ne zna narediti reda v lastnih vrstah in zaščititi vojakov. Vojska je ocenjevala, da za takimi stališči stojijo nacionalistični voditelji, hkrati pa je čutila, da jo tudi v zveznem vodstvu, zlasti predsedstvu SFRJ, "poskušajo postaviti na svoje mesto," da ji torej hočejo odvzeti politično funkcijo, ki jo je imela pod Titom in si jo je potem prilaščala še naprej. Kolektivno predsedstvo ni bilo nekaj, kar bi vojaški vrh štel za svojega vrhovnega poveljnika, čeprav je svoje poteze skušal legalistično pokriti njegovimi sklepi. Vojaški vrh je streljanje v Paraćinu izkoristil za povečano bojno priprav-

ljenost dela enot po vseh garnizonih, oficirji teh enot pa so bili seznanjeni z nalogami v primeru uvedbe izrednih razmer. Albanci in Slovenci so bili v vojski še posebej strogo pod nadzorom, preprečevali ali omejevali so jim dostop do tiska v njihovem jeziku (še posebej so bile prepovedane revije kot je Mladina, a tudi dnevni tisk), pogostejši pa so postali tudi sodni procesi in kaznovanje vojakov albanskega in slovenskega rodu. Z ukrepi o povečani bojni pripravljenosti je vojaški vrh začel s politiko "napenjanja mišic.", kot še večkrat kasneje. Bil je prepričan, da mora ukrepati, ni pa mu bilo jasno, kako in kakšne posledice bodo ukrepi prinesli. V zakulisju dogajanja so bili v naslednjih zelo ostri spopadi na najvišjih političnih organih, vojska je v raznih inačicah hotela uvedbo izrednih razmer, ni pa vedela, kako in v kakšni obliki, še zlati pa ne, kaj potem.

Spor med Slovenijo in JLA v letu 1988 je višek dosegel z aretacijami in procesom proti četverici, ki je bil pol leta osrednja točka poročanja in komentiranja vseh slovenskih medijev, v ospredju pa so bile zlasti kritike ravnanja JLA (po enem od izračunov je med aprilom in avgustom v večjih slovenskih medijih o JLA izšlo več kar 1354 člankov).

Po procesu proti četverici je JLA v javnosti nastopala manj agresivno, se je pa še naprej pripravljala na izvedbo državnega udara ali vsaj uvedbo izrednih razmer. Z reorganizacijo leta 1988, je JLA uspelo ukiniti samostojno deveto armado s poveljstvom v Ljubljani in prenesti sedež na novoustanovljeno peto armadno območje v Zagreb, zmanjšati pristojnosti Teritorialne obrambe in potihem prenesti del pristojnosti z republiških vodstev (predsedstev republik) na Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo. To je bil sicer cilj, ki si ga je zastavil in ga v glavnem izpeljal že Branko Mamula, ki je v ustavi iz leta 1974 videl tri zgrešene točke: predsedstvo SFRJ je sestavljeno iz ljudi, ki so izvoljeni v republikah in njim odgovorni, ne pa da so izbrani v federalni skupščini in odgovorni njej, glede na to, da so vrhovni poveljniki oboroženih sil; republike in pokrajine imajo pravico konsenzualnega odločanja o obrambi in komandiranju oboroženim silam; republike deloma pa tudi avtonomne pokrajine so dobile status držav in s tem pravico, da organizirajo svojo vojsko in jo tudi vodijo. Zato je želela JLA pod Kadijevečevim vodstvom, podredi teritorialno obrambo Zveznemu sekre-

tariatu za narodno obrambo, če bi se stvari izteklo optimalno pa neposredno vodstvu JLA, obenem pa razorožiti teritorialno obrambo. Že Mamulini garnituri je uspelo zaustaviti zahteve, da naj TO dobi tudi težko orožje in organizira divizije in korpuse, kar bi po mnenju vojaškega vrha pomenilo imeti dve vzporedni vojski (pri čemer bi bila TO formalno celo številčnejša). Kljub jasnim ciljem je bil vojaški vrh v dvomih, kako stvar izpeljati. Iskal je legalno pokritje za uvedbo izrednih razmer in analiziral, kako bi na to reagiral svet. Pričakoval je podporo Sovjetske zveze in zadržano ravnanje (toleriranje) s strani ZDA, NATO in evropskih držav, ki so bile ohranitvi Jugoslavije naklonjene. Zahodni politiki bi, če bi bila stvar izpeljana hitro in učinkovito, stvar verjetno sprejeli. Morda bi padla kakšna ostrejša izjava, kaj več pa ne. Nastanek nacionalnih strank je vrh JLA imel za protijugoslovansko in protikomunistično, dejanje, ki bo imelo za posledico razbitje Jugoslavije. Vojska (Štab vrhovne komande) je od predsedstva zahtevala, da zagotovi funkcioniranje federacije, v zahtevi pa je bila implicitno izražena zahteva, naj prepreči večstrankarske volitve, ker bi zmaga nacionalnih strank pripeljala do razbitja Jugoslavije. Vrhu JLA se preprečitev večstrankarskih volitev ni posrečila, prav tako ne več poskusov z državnimi udari ali uvedbo izrednih razmer spomladi 1991, v veliki meri tudi zaradi lastnega oklevanja in želje po legitimističnem ravnanju. Za oboroženo intervencijo je formalno pokritje JLA dobila šele od vlade Anteja Markovića junija 1991 v obliki ukaza, naj na slovenskih mejah, potem ko je nadzor nad njimi prevzela slovenska policija in carina, vzpostavi prejšnje stanje.

7.1. "NAPADI NA JLA" IN REAKCIJA ARMADNEGA VRHA NANJE

Dokument št. 77:¹⁶⁵

Informacija Zveznega sekretariata za narodno obrambo in predsedstva Komiteja organizacije ZKJ v JLA o družbeno nesprejemljivi obravnavi JLA in koncepta splošne ljudske obrambe v posameznih sredstvih javnega obveščanja s posebnim poudarkom na obravnavo armade in obrambe v Mladini, Katedri, Tribuni in Novi reviji

PRESEDNIŠTU CK SKJ

U prilogu dostavljamo Informacijo o društveno neprihvatljivom tretmanu JNA i Konceptije ONO u pojedinim sredstvima javnog informisanja, s posebnim osvrtom na tretman Armije i odbrane u "Mladini", "Katedri", "Tribuni" i "Novoj reviji", koju su sačinili Savezni sekretarijat za narodnu odbranu i Predsedništvo Komiteta organizacije SKJ u JNA.

PRESEDNIK PRESEDNIŠTVA
Georgije Jovičić

INFORMACIJA

o društveno neprihvatljivom tretmanu JNA i konceptije ONO u pojedinim sredstvima javnog informisanja, s posebnim osvrtom na tretman Armije i odbrane u "Mladini", "Katedri", "Tribuni" i "Novoj reviji".

I.

Najveći deo sredstava javnog informisanja angažovano, idejno-političko korektno, profesionalno i društveno odgovorno prati i tretira problematiku odbrane i bezbednosti.

U 1987. godini samo u štampi je objavljeno 36.230 napisa, a 1986 – kada smo obeležavali 45-tu godišnjicu stvaranja i razvoja JNA – gotovo

¹⁶⁵ Arhiv Republike Slovenije (dislocirana enota I, Arhiv CK ZKS (dokument sicer hranijo tudi drugi arhivi).

40.000 članaka o Armiji i odbrani.

Svojim konstruktivnim i stvaralačkim angažmanom u ovoj oblasti, sredstva javnog informisanja doprinose afirmaciji i oživotvorenju koncepcije opštenarodne odbrane, razvijanju pravilnog odnosa radnih ljudi i gradjana prema našoj odbrambeno-samozaštitnoj politici i praksi, podstiču njihovu aktivnost i aktivnost svih činilaca političkog i društveno-ekonomskog sistema na ovom planu. Znatan je udeo javnih glasila u jačanju društvenog ugleda JNA i u osposobljavanju svih društvenih subjekata za njihovo angažovanje u odbrani i bezbednosti. U celini se može reći da štampa, radio i televizija daju značajan prilog sveukupnim odbrambenim pripremama društva.

Medjutim, u poslednjih nekoliko godina sve je uočljivija pojava jednostranog, tendencioznog i društveno neprihvatljivog tretiranja Armije i odbrane u pojedinim sredstvima javnog informisanja. U tome prednjači "Mladina" – list Saveza socijalističke omladine Slovenije. Slično njoj postupaju: "Katedra" – list Univerzitetske konferencije Saveza socijalističke omladine Slovenije u Mariboru, "Tribuna" – list Univerzitetske konferencije SSO Slovenije u Ljubljani, mesečni časopis za kulturu "Nova revija", pa donekle i "Teleks" iz Ljubljane i "Studentski list" iz Zagreba. Napisi neprimerene sadržine i negativne idejno-političke intonacije povremeno se mogu naći i u drugim glasilima, najčešće u tzv. omladinskoj štampi ili u listovima zabavnog i revijalnog žanra (NON, Mladost, Polet, Student, Duga, Intervju, NIN i dr.).

Na 13. kongresu SKJ jedinstveno i oštro su osudjeni napadi pojedinaca i grupa na koncepciju ONO i JNA kao okosnicu si tema naše odbrane i značajnog činioca stabilnosti, unutrašnje homogenizacije i čvrstine SFRJ. Na žalost, napadi na JNA i odbrarne samo da ne jenjavaju, već postaju sve otvoreniji, grublji i agresivniji. Poslednjih meseci, po svemu sudeći, doživljavaju kulminaciju.

U publikovanim napisima preovladjuju ovi sadržaji:

1. Osporava se mesto i uloga JNA u političkom sistemu socijalističkog samoupravljanja. Lansira se, u vezi s tim, teza daje Armija neprimerena socijalističkom samoupravljanju i vremenu u kome živimo; da je konzervativna, bez organizovane kontrole društva i kočnica daljoj demokratizaciji društvenih odnosa; da je oslonac biro-

kratsko-dogmatskim snagama u zemlji, unitaristička i nadnacionalna tvorevina, država u državi, sedma republika Jugoslavije i time strano tkivo u samoupravnom društvu. Tvrdi se da samoupravnom sistemu više odgovara vojno-odbrambeni koncept milicijskog tipa ili armija u formi republičko-pokrajinskih vojski. Teorijski oslonac za takve teze pokušava se naći čak i u Marksovoj koncepciji naoružanog naroda.

U nekim napisima zahteva se da se Armija izoluje iz političkog života i zatvori u kasarne. S druge strane, zagovara se potreba da JNA preuzme vlast u svoje ruke i ulogu glavnog društvenog arbitra u svakom pogledu. Ističe se da je jedino ona sposobna da razreši ekonomsku i društvenu krizu i zahteva se uvođenje vojne uprave na Kosovu.

2. Stavljaju se pod sumnju opštejugoslovenski karakter naše armije. Tvrdi se da sve značajnije položaje u JNA drže Srbi i unitaristi, da je JNA antihrvatska, antislovenačka, antimuslimanska i sl., da je zaštitnik antisrpske politike, da je proruski i staljinistički orijentisana... Albanski i slovenački nacionalisti etiketiraju JNA kao okupatorsku, tuđu, fašističku i razbojničku. Traži se uvođenje jezika naroda i narodnosti u komandovanje i obuku i formiranje nacionalno homogenih jedinica, odnosno republičkih i pokrajinskih armija.

3. Pokušavaju se osporiti neka bitna načela organizovanja JNA i strateški pravci njenog daljeg razvoja. Traži se odustajanje od programa tehničke modernizacije JNA. Isključuje se potreba da se JNA oprema tzv. teškim naoružanjem i tvrdi da se njegov nedostatak može nadomestiti primenom odgovarajućih strategijskih, operativnih i taktičkih postupaka. Zahteva se ukidanje opšte vojne obaveze i uvođenje tzv. civilnog vojnog roka. Insistira se na zabrani školovanja pripadnika stranih OS u JNA, kao i izvoza naoružanja i vojne opreme prijateljskim zemljama i oslobodilačkim pokretima, jer je u pitanju, navodno, izvoz rata i nasilja i podrška terorizmu i nenarodnim režimima.

4. Zahteva se radikalno smanjenje sredstava za finansiranje JNA. Tvrdi se da je Armija krvopija naše radničke klase, da se prikriva istina o stvarnim izdacima za oružane snage, da je JNA opterećujući faktor društvenog proizvoda, uzročnik inflacije i ekonomske krize i da je zbog toga treba radikalno smanjiti ili ukinuti. Isticalo se da je svaki korak parade 1985. godine bio direktan

udarac u stomak radničke klase i izraz militarističke, antinarodne i ratnohuškaške prirode JNA. Nosioci ovog zahteva smatraju da je stalno postavljanje pitanja vojnog budžeta efikasan vid rušenja naše armije.

5. Atakuje se na moralni integritet i društveni ugled starešina Armije. Iznosi se teza da je starešinski kadar nagrižen nacionalizmom, zaštitnik "prljave" politike, prosovjetski opredeljen, sklon centralizmu i unitarizmu. Lansiraju se svakovrsne laži i špekulacije o stručnim i moralnim kvalitetima starešinskog kadra. Tvrdi se da su oficiri i Armija u celini izgubili profesionalnu čast, ljudskost i patriotizam. U tzv. slučaju Djordja Martinovića Armija se optuživala za prikrivanje istine i navijačko ponašanje.

6. Oспорava se borbena sposobnost oružanih snaga i sistema ONO i DSZ. Ističe se tehnička superiornost armija drugih zemalja i tvrdi da će se sistem naše odbrane, u slučaju agresije, raspasti i brzo kapitulirati. Tvrdi da je koncepcija ONO neefikasna i da vodi militarizaciji društvenih odnosa.

U poslednje vreme posebno se špekuliše sa navodnim pučističkim ambicijama JNA. Stiglo se čak do otvorenog pozivanja vojnika na pobunu i neposlušnost.

Može se reći da se koncepcija ONO, oružane snage i posebno JNA napadaju sa različitih čak i protivrečnih pozicija, ali sve neprihvatljive teze i ideje imaju zajednički imenitelj u tome što se dovode u pitanje temeljna opredeljenja koncepcije ONO i osnovna društvena rešenja u pogledu položaja i uloge JNA. Dovode se u pitanje rešenja koja su se istorijski i realno potvrdila kao efikasna i sasvim odgovarajuća u našim uslovima.

II

Značajnije interesovanje redakcija "Mladine", "Katedre" i "Tribune" za teme iz oblasti opštenarodne odbrane i života i rada oružanih snaga ispoljeno je početkom osamdesetih godina. U to vreme uglavnom su objavljivati tekstovi sa temama o ravnopravnosti jezika i pisama u JNA. S pojavom tzv. mirovnih grupa i radnih grupa za mirovne pokrete pri Republičkoj konferenciji Saveza socijalističke omladine Slovenije, interesovanje ovih redakcija proširuje se i na ostale teme. Na primer, objavljena je serija tekstova o inicijativama mirovnih grupa u vezi sa služenjem vojnog roka, pisano je o vojnoj obuci žena,

budžetu, Paradi – 85, izvozu našeg naoružanja i sl. U brojevima iz 1987. godine dominirali su napisi o zločinu u paračinskoj kasarni, izlaganju saveznog sekretara za narodnu odbranu na sednici Komiteta organizacije SKJ u JNA 23. 09. 1987. godine, kao i špekulacije u vezi s mogućnošću vojnog udara u Jugoslaviji.

Uopšte uzev, u ovim listovima, posebno u "Mladini", već duže vreme plasira se veliki obim informacija o Armiji i odbrani.¹⁶⁶

Analiza 188 objavljenih tekstova (iz "Mladine" 147, "Katedre" 17 "Tribune" 22 i "Teleksa" 2) pokazuje da su u sadržaj većine njih ugrađeni negativni stavovi o koncepciji ONO, a posebno o JNA i njenom rukovodećem kadru. U 99 od 188 analiziranih napisa ugrađeni su sadržaji o civilnom služenju vojnog roka, protestu savesti i ukidanju ponavljajućih kazni ("Mladina – 147/78, "Katedra" 17/10, "Tribuna" 22/11). A od 107 izdvojenih negativnih stavova na koncepciju ONO odnosi se 17, JNA 30, rukovodeći armijski kadar 32. Na ulogu Armije u političkom sistemu socijalističkog samoupravljanja odnose se 22 stava, a na vojnoindustrijski kompleks i tehničku modernizaciju 6.

U publikovanim napisima se, između ostalog, ističe: Armija je u našem društvu paralelna država. JNA tvrdi da je glavna, jedina istinska jugoslovenska institucija; ona hoće potpunu samostalnost u odnosu na federalne jedinice; pravo na samoopredeljenje zahteva redefinisane društvene uloge JNA; naša vojska je militaristička i nedemokratska; vojni vrhovi imaju veliki uticaj na vrhovno politiku i čine najkonzervativniji deo društva; u našim organima je sve više generala.

Kontinuirano se naglašava: Sloveniji su potrebne nacionalno homogene jedinice; Slovenac ne treba da služi vojni rok van Slovenije; Slovenija treba da brine za svoju odbranu po milicijskom sistemu; treba priznati civilno služenje u ONO SR Slovenije; dvojezični natpisi na kasarnama su potsmeh nacionalnoj suverenosti.

Karakteristični su napisi u kojima se govori o navodnom kaplarskom šikaniranju u JNA, neefikasnoj vojnoj obuci, mehaničkom, primi-

¹⁶⁶ Samo od 11. 9. do 30. 10. 1987 godine u osam brojeva "Mladine" objavljeno je 37 tekstova o koncepciji ONO, JNA i njenom rukovodećem kadru. Prosečno je u jednom broju publikovano 4,6 novinskih priloga: najviše u broju 36 – 7 priloga, a najmanje u broju 30 – 2 priloga. U "Mladini" broj 6 i 7 iz 1988. godine objavljeno je ukupno 10 priloga odnosno oko 5 novinskih stranica teksta.

tivnom i parolaškom političkom radu u jedinicama. Tvrdi se vojna obuka je dvostruko neefikasna, najpre u školama zatim u kasarnama; vojna organizacija je izgrađena na ritualima; preparirani vojnici su pripremljeni za sve ceremonije, pa i za svečanu obavezu kada se obavezuju da će i život dati; vojna organizacija je zbog hijerarhizovanosti u faznom zaostatku za društvom kojeg brani; kasarne se uređuju samo za kontrole, inače su zapuštene; Armija zatvara informacije pred javnošću; novinari se mogu obratiti vojnim ustanovama samo vezama i privatnim kanalima, a to traje nedeljama; odnosi u JNA zasnovani su na fašističkim načelima i drilu; u kasarnama se sprovodi standardna ideološka indokrinacija, koja je bezuspešna; jugoslovenska vojska je za Slovence starinska organizacija s mentalitetom iz 50-tih godina.

Naglašava se: JNA izvodi gradjevinske radove zahvaljujući eksploataciji radne snage i jeftinoj upotrebi mašina; avion "orao" je obično s...; vojna industrija bezgranično baca pare na aranžmane kao što je projekat novog nadzvučnog aviona; civilna privreda od vojne industrije nema nikakvog profita; Armija je jedan od glavnih krivaca za naš spoljni dug; Armija utiče na tok proizvodnje i reprodukcije, ali u negativnom smeru; Armija traži da joj se automatski dodeljuju sredstva, a njeni vodeći ljudi skrivaju informacije od radnika koji plaćaju vojsku; Armija je debelo kožna institucija.

Ističe se da je opštenarodna odbrana jedini kriterijum društvenog života u nas, kao i da se, navodno, na sve strane izmišljaju agresori, čime se podstiču strah i paranoja; traži se ukidanje predmeta ONO i DSZ i vojnih vežbi.

Tvrdi se da vojni sudovi osudjuju ljude još pre početka sudskog procesa i da sudski proces u Nišu podseća na montirana sudjenja posle rata.

Na krajnje uvredljiv način govori se o starešinama Jugoslovenske narodne armije. Tvrdi se: oficiri su zbog jednostranog obrazovanja lancem vezani za svoju službu, a u životu nemaju alternative; radi obmanjivanja javnosti oficiri se služe plitkim lažima oni nisu voljni za dijalog i skloni su lepljenju etiketa; generali JNA ne znaju svoje nadležnosti; savezni sekretar je smrtni neprijatelj naroda, šef prodaje ubilačkih sredstava, dinastički unitarist i trgovac smrću.

U sve učestalijim napisima o navodnom predstojećem vojnom udaru ističe se: vojni udar bi dobio podršku srpskih nacionalista, a Sloveniju i

Hrvatsku bi naterao da se otcepe; u Jugoslaviji se vojni udar može ostvariti i mirnim putem jer je Armija upletena u civilni život; generali će ukinuti demokratiju – hapsiće, sudiće, mučiće, streljaće, vešaće...

Pored svakovrsnih špekulacija i insinucija u vezi s ulogom Armije u društvu i drugim pitanjima principijelnog političkog karaktera, listovi o kojima je reč katkad plasiraju i tipične neistine i glasine povodom nekih konkretnih zbivanja (recimo: Kosovo je okupirala četvrtina sastava JNA; "pa li će neko od "hrabrih" slovenačkih političara zahtevati da pokolj u paračinskoj kasarni istraži civilna komisija ili ćemo opet imati tri različite varijante vojnog kominikea kao u slučaju Bojana Pluta" itd.).

Časopis "Nova revija" šire je tretirao pitanja odbrane i mesta i uloge JNA u našem sistemu u svojim brojevima 57 i 61/62 iz 1987. godine.

Opšti kontekst stavova "Priloga za slovenački nacionalni program" iz "Nove revije" broj 57 u osnovi je ovakav: negativan odnos prema revoluciji, NOB-u i ulozi KPJ (SKJ); prenatraglašeno kritičko ocenjivanje i sumorno vidjenje položaja i perspektive slovenačkog naroda u Jugoslaviji; stanovište da su predlozi za promenu Ustava neprihvatljivi; uvodjenje višepartijskog sistema jedini je put izlaska iz krize; sadašnji politički sistem je totalitaran; glavna konfrontacija Slovenaca je sa Srbima; Albancima se u vezi s Kosovom daje puna podrška; potencira se pravo na samoopredeljenje i otcepljenje Slovenije i zahteva da ono bude stalno otvoreno, i dr.

U vezi sa koncepcijom opštenarodne odbrane i oružanim snagama ističe se: Jugoslavija ne može postojati kao federativna država, jer je svaka federacija forma unitarizma, a JNA je njegov zaštitnik; Slovenci su ostali bez svoje armije, a postojeća JNA je za Sloveniju okupatorska vojska; Slovenija ima pravo na vlastitu državu i svoju vojsku; JNA je rezultat staljinizacije našeg društva; ne postoje vojnostrategijski razlozi da na teritoriji Slovenije borave tuđe vojne jedinice koje ne razumeju komande na slovenačkom jeziku; sve značajnije položaje u JNA drže Srbi i unitaristi; JNA je okupatorska, tuđa, fašistička i razbojnička; Armija predstavlja opasnost za nacionalni identitet slovenačkog naroda; viši nivo međunacionalnog zajedništva u JNA može se ostvariti samo uvodjenjem nacionalno homogenih jedinica – vraćanjem na "relevantnu tradiciju" po ugledu na NOB u Sloveniji; jugoslovenski

generali su prosovjetski orijentisani; JNA je izvršila okupaciju Kosova 1981. godine itd.

U "Novoj reviji" broj 61/62, u tekstu Viktora Blažiča "Jugoslovenske bezbednosne dileme" ili "Država na licitaciji", o Armiji se iznosi i sledeće: jugoslovenski oficirski kadar, naročito viši, izrazito je dogmatski orijentisan; teškoće koje je Tito imao sa generalima i oficirima od 1948. godine pa dalje, najviše su posledica njihove prosovjetske usmerenosti; generali nisu na glasu po nekoj velikoj političkoj invenciji, tako da se lako može zaključiti da bi se oni, kad bi preuzeli političku vlast, opredelili za povratak na istočnoevropski, centralno-planski ekonomski model i za sovjetski uzorak državnog uredjenja; prvi cilj koji bi vojska imala nakon preuzimanja vlasti bio bi takozvana obnova partije, koja se sada, pre svega po mišljenju vojnih krugova, raspala na osam partija; smisao tog čina bio bi nasilno postizanje totalitarnog jedinstva partije, odnosno uspostavljanje strogo centralizovane komunističke partije prema lenjinističkom načelu tzv. demokratskog centralizma, odnosno prema sovjetskom uzoru; generali, u svojoj krutosti, znaju da bi njihova diktatura bila prelaznog značaja, pa bi zbog očuvanja lenjinističke strukture morali tražiti političku, ekonomsku i vojnu pomoć na Istoku.

Prema Blažiču, vojsku bi "celokupno autonomistički raspoloženo ljudstvo, znači većina stanovnika Jugoslavije, osečalo kao okupatorsku silu". On ocenjuje aktivnost JNA na Kosovu 1981. godine kao vojnu okupaciju koju, navodno, danas plaća srpski živalj Pokrajine, jer "uprkos okupaciji i represiji" vlastima nije uspelo da zaustave iseljavanje Srba i Crnogoraca.

Polazeći od toga da bi vojni puč u Jugoslaviji značio prvi korak u libanizaciji odnosa i pubeđu unitarističke, prosovjetske politike istočnog dela zemlje, odnosno poraz naprednijeg, prozapadnog dela, ovaj autor upozorava da bi takav razvoj događaja bio suprotan stvarnim interesima Zapada. Radi toga otvoreno sugerije Zapadu da ne pruža podršku vojnom udaru i hunti, jer bi time "stvarno finansirao sovjeticizaciju Jugoslavije". Umesto toga, preporučuje Zapadu da pruži finansijsku pomoć razvijenijim ekonomskim subjektima, a to znači zapadnom delu zemlje, jer je to "stvarni interes" Zapada.

U ovom broju "Nove revije" po prvi put se u domaćem javnom glasilu otvoreno rezonuje po logici formule o podeli Jugoslavije fifti – fifti i

teze o tome da je SFRJ spoj istorijski nespojivog – turskog, istočnog, nerazvijenog dela i austro-ugarskog, zapadnog, razvijenog dela.

Iz navedenih činjenica može se zaključiti da se u napisima koristi i krajnje vulgaran, grub i ironičan stil, stil i rečnik koji ne priznaje nikakva pravila javnog komuniciranja, demokratskog i uljudnog dijaloga. Koriste se laži i podvale, svakovrsna etiketiranja i diskvalifikacije, preti se i insinuiraju. Kad se ne dobije društvena verifikacija za neke stavove koje zagovaraju, oni se i dalje nasrtljivo nameću ili se proširuje krug neprihvatljivih teza, ideja i zahteva. Po svemu tome reč je o svojevrsnoj fašističkoj formi nastupanja i o korišćenju metoda i sredstava koja pripadaju arsenalu specijalnog rata.

Političko reagovanje nadležnih organa i institucija u SR Sloveniji do sada je najčešće izostajalo, ili je bilo veoma blago, a pravosudni organi u Republici su, s pozivom na formalnopravne i proceduralne razloge, uglavnom izbegavali preduzimanje odgovarajućih zakonskih mera. Nakon saopštenja sa sednice Predsedništva SFRJ od 17. februara ove godine, problem se pokušava minimizirati i svesti na "nekoliko tekstova" i vulgarni stil kojim su oni napisani. Istovremeno se nastoji da se rasprava, pokretanjem nekih pitanja koja se ne tiču suštine problema, skrene u drugom pravcu.

III

1. Savezni sekretarijat za narodnu odbranu smatra da ovakav tretman Jugoslovenske narodne armije i opštenarodne odbrane ukazuje na postojanje kompleksne filozofske i ideološko-političke platforme u vezi sa karakterom i ulogom JNA i odbranom zemlje, koja je u gruboj nesaglasnosti s opredeljenjima SKJ i društva izraženim u Ustavu SFRJ i osnovnim dokumentima SKJ.

Radi se, zapravo, o nastojanjima čiji je osnovni cilj da se Jugoslovenska narodna armija dezintegriše i onesposobi za vršenje svoje ustavne funkcije u odbrani nezavisnosti, teritorijalne celokupnosti i Ustavom utvrđenog poretka SFRJ, što bi trebalo da bude odlučujući korak u razgradnji Jugoslavije kao jedinstvene savezne države federativnog i samoupravno-demokratskog uredjenja. Da se radi upravo o tome potvrđuju i stalni zahtevi da se jedinice oružanih snaga formiraju na nacionalnoj osnovi i funkcije JNA prenesu na teritorijalnu odbranu, a zatim na narodno zaštitu.

Sledstveno takvom cilju, smisao sadašnjih napada na Jugoslovensku narodnu armiju ogleda se u težnji da se iznutra potkopa i oslabi idejno-političko jedinstvo i borbena gotovost Armije, da se društvu nametnu neprincipijelne, javne polemike rasprave o njoj i odbrani, da se JNA kompromituje, prikaže kao velika opasnost po društvo, samoupravljanje i nacionalnu ravnopravnost i tako odvoj od naroda. U poslednje vreme posebno se nastoji da se podstakne stran od Armije i izazove neverica u nju kao navodnog nosioca predstojeće vojnog udara.

2. Pojačani nasrtaji na JNA i koncepciju ONO predstavljaju sastavni deo pojačanih napada antisocijalističkih i antisamoupravnih snaga na sveukupne tekovine naše revolucije. U meri u kojoj se produbljuje društvena kriza i jačaju napadi na socijalističko samoupravljanje; ravnopravnost i bratstvo i jedinstvo naših naroda i narodnosti, na vodeću idejno-političku ulogu Saveza komunista Jugoslavije i nezavisni i nesvrstani međunarodni položaj SFRJ jačaju i napadi na JNA i koncepciju ONO i DSZ. U konkretnom slučaju te napade treba posmatrati i u kontekstu rasprava o tzv. civilnom društvu i ulozi grupa za ekološka-pitanja, mirovnih, duhovnih i drugih alternativnih pokreta, kao navodnih začetnika jednog takvog društva. Zbog svega toga je suprotstavljanje napadima na JNA istovremeno i borba za čuvanje i razvoj osnovnog toka naše revolucije i temeljnih društvenih vrednosti uopšte.

3. Sve govori da kreatori i nosioci ovog specijalnog rata protiv Jugoslovenske narodne armije nisu redakcije listova i časopisa. One su to samo delimično, jer im je u "podeli uloga" prvenstveno dodeljena uloga izvršioca. To potvrđuje i činjenica da autori spornih tekstova o Armiji i koncepciji opštenarodne odbrane najčešće nisu novinari, već spoljni saradnici – pripadnici raznih filozofskih grupa i pokreta ili već osvedočeni protivnici sveukupnog kursa naše revolucije. "Mladina" se u tom pogledu kontinuirano potvrđuje kao glasno-govornik tzv. mirovnog pokreta.

4. Nesumnjivo je da se radi o pojavama i tendencijama s ozbiljnim političkim implikcijama. Napadi na JNA i koncepciju ONO otežavaju napore SKJ u stabilizaciji društvenih prilika, odvlače pažnju subjektivnih snaga s osnovnih zadataka i vode daljem produblivanju idejne konfuzije i političke konfrontacije u SKJ i društvu. Oni nanose štetu društvenom ugledu JNA i negativno utiču na sposobnost zemlje da očuva

vlastitu nezavisnost i suverenitet, što je primarna pretpostavka izlaska iz krize i razvoja zemlje na samoupravnim osnovama. Kao sastavni deo sveukupnih nsrtaja na SKJ i samoupravni sistem, napadi na JNA i odbranu direktno idu naruku ciljevima i delovanju antisocijalističkih i antisamoupravnih snaga.

Posebno ukazujemo da napadi na JNA i tolerantan odnos prema njihovim nosiocima imaju negativan uticaj na političko raspoloženje starešinskog kadra moralno-političko stanje u celini. Oni otežavaju politički rad i napore subjektivnih snaga u Armiji da se očuva idejno-političko jedinstvo njenog sastava i u korenu suzbije svaki oblik političke odbojnosti i revanšizma prema bilo kom narodu i narodnosti: SFRJ. Nesumnjivo je da birsvako produžavanje takvog odnosa prema JNA i njenom kadru donelo još veće probleme u odzivu za vojne škole i popuni JNA.

5. U Saveznom sekretarijatu za narodnu odbranu kontinuirano se prati ova pojava, ocenjuje njen smisao i posledice.

O pojedinim konkretnim slučajevima napada na JNA i koncepciju ONO, SSNO je u više navrata obavestavao nadležne organe u društvu, uključujući i predsedništva SFRJ i CK SKJ. Na toj osnovi su preduzimane odgovarajuće mere, ali se potvrđuje da su one bile nedovoljne.

Predstavnici SSNO su u 1987. godini imali dva susreta sa najodgovornijim rukovodiocima SR Slovenije i, pored ostalog ukazivali na društvenoneprihvatljivo ponašanje "Mladine" i nekih drugih glasila. Predstavnik SSNO je neposredno učestvovao u raspravi o toj temi na sednici Saveta za štampu RK SSRN Slovenije, a organi komande ljubljanske armijske oblasti više puta su ukazivali na potrebu političkog angažovanja odgovarajućih institucija u Sloveniji protiv napada na JNA u pojedinim sredstvima javnog informisanja.

S obzirom na to da sve preduzete mere ostaju bez rezultata, realno je pretpostaviti da problem prevazilazi granice uređivačke politike pojedinih glasila. To potvrđuje i činjenica da se slične teze i ideje iznose ili podržavaju i u istupanjima pojedinih društveno-političkih, kulturnih i drugih javnih radnika.

Ohrabreni izostajanjem odgovarajućeg idejno-političkog i administrativno-pravosudnog reaganja, nosioci ovih napada u poslednje vreme eskaliraju u svojim grubostima i agresivnosti. To se može dovesti u vezu i sa javnom raspravom o ustavnim promenama u kojoj se oglašavaju i one

snage koje bi želele ne samo održavanje status-
kvoa, već i dalje produbljevanje konfederali-
stičkih tendencija, formalno-pravno i praktično
aktueliziranje prava na otcepljenje.

6. Savezni sekretarijat za narodnu odbranu
smatra da se mora obezbediti dosledno ostva-
rivanje stavova Predsedništva SFRJ u vezi s
tretmanom JNA i odbrane u sredstvima javnog
informisanja, usvojenih na sednici od 17. febru-
ara 1988. godine. Pri tome se, uz jasnu iden-
tifikaciju stvarnih kreatora i inspiratora tenden-
cijskog i društveno neprihvatljivog odnosa pre-
ma JNA, koncepciji i doktrini naše odbrane,
moraju preduzimati i energične administrativne
mere. Nedopustivo je da se pod plaštom for-
malnih i proceduralnih prepreka zaobilazi suština
i izbegava pokretanje zakonske odgovornosti, što
je dosad bila uobičajena praksa.

Dokument št. 78:¹⁶⁷

**Kronologija varnostno-političnih razmer v SR
Sloveniji in nekaterih pomembnejših dogod-
kov in ukrepov Predsedstva SR Slovenije pred
in po aretaciji četverice**

PRESEDSTVO SOCIALISTIČNE
REPUBLIKE SLOVENIJE

SVET ZA VARSTVO USTAVNE UREDITVE

Ljubljana, 19. 9. 1989

KRONOLOGIJA

varnostno-političnih razmer v SR Sloveniji in ne-
katerih pomembnejših dogodkov in ukrepov.
Predsedstva SR Slovenije pred in po aretaciji
četverice

A. OBRAVNAVANJE VARNOSTNO- POLITIČNIH RAZMER V SR SLOVENIJI

1. 15. 10. 1987 – 26. seja Predsedstva SR Slo-
venije.

Ocena vojaško-političnih, ekonomskih in drugih
razmer.

2. 16. 2. 1988 – 33. seja Predsedstva SR Slo-
venije.

Ocena varnostnih razmer v SR Sloveniji in
poročilo o delu Sveta SR Slovenije za varstvo
ustavne ureditve v letu 1987.

3. 2. 2. 1988 – 34. seja Predsedstva SR Slo-
venije.

Osnutek poročila o delu Predsedstva SR Slo-
venije od 1986 do 1988 (vsebuje tudi oceno
varnostno-političnih razmer in delo na področju
ljudske obrambe).

4. 14. 7. 1988 – 41. seja Predsedstva SR Slo-
venije.

Obravnane varnostnopolitične razmere v Slo-
veniji in pismo Skupščini SR Slovenije glede
obsodbe nestrpnih in nekorektnih odnosov do
JLA in drugih narodov in narodnosti.

5. 30. 3. 1989 govor predsednika Predsedstva SR
Slovenije v Skupščini SR Slovenije na sejah vseh
zborov o aktualnih družbenopolitičnih razmerah
v Sloveniji in Jugoslaviji.

B. DOGODKI POMEMBNI ZA OCENO VARNOSTNO-POLITIČNIH RAZMER

1. 1. 8. 1987 – Informacija Zveznega sekretariata
za ljudsko obrambo o obravnavi JLA v 61 – 62
številki Nove revije.

Negativna ocena članka Viktorja Blažiča "Jugo-
slovanske varnostne dileme ali država na lici-
taciji". Zvezni sekretar za ljudsko obrambo v
pismu Predsedstvu SFRJ ugotavlja, da se v
zadnjih letih vse pogosteje srečujemo z odprtimi
napadi na JLA v sredstvih javnega obveščanja,
posebno v SR Sloveniji.

2. 1. 8. 1987 – Zvezni sekretar za ljudsko ob-
rambo v svojih mnenjih, stališčih in predlogih
Predsedstvu SFRJ v zvezi s pismom Predsedstva
SR Slovenije o kadrovske popolnitvi v JLA, v
glavnem negativno ocenjuje pobude in predloge
Predsedstva SR Slovenije za večji vpis Slovencev
v vojaške šole, ustanovitev vojaške akademije v
Sloveniji, drugačen način nagrajevanja starešin
JLA. Mnenja je, da del predlogov vodi k raz-
slojevanju JLA in k ustvarjanju republiških
armad, oz. k liberalizaciji armade.

3. 23. 9. 1987 – IX. seja komiteja organizacije
ZKJ v JLA.

V razpravi Branko Mamula ocenjuje napade na
JLA v Sloveniji, napade na proračun federacije
za JLA, pobude za civilno služenje vojnega roka,
kar vse vodi k razbijanju JLA ter njeni od-
stranitvi, ker predstavlja glavno prepreko proti-
komunističnim in protijugoslovanskim silam za

¹⁶⁷ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

razbijanje Jugoslavije.

4. 8. 10. 1987 – Ocene in stališča Predsedstva SFRJ o aktualni politično-varnostni situaciji.

5. 8. 1. 1988 – Ukaz poveljnika LAO št. 5044-3, ki postane kasneje predmet kaznivega dejanja.

6. 18. 2. 1988 – seja Predsedstva SFRJ o napadih na JLA v posameznih sredstvih javnega obveščanja.

Predsedstvo SFRJ obsoja te napade in opozarja na nevarnost njihovega podcenjevanja v nekaterih okoljih ter poudarja na dolžnost ukrepanja pristojnih organov.

7. 8. in 10. 3. 1988 – Predsedstvo CK ZKJ o idejnopoličnih vidikih napadov na zasnovo SLO in JLA (nadaljevanje seje z dne 18. 2. 1988).

Zlasti so bila obravnavana mladinska glasila. Predsedstvo je ugotovilo, da komunisti ne ukrepajo ustrezno ter da so preveč strpni do sovražnih stališč. Izvršiti je potrebno idejnopolično diferenciacijo med tistimi, ki zanikajo bistvo in družbeni značaj našega sistema SLO ter vlogo enotnih oboroženih sil, zlasti JLA ter s tem ogrožajo temeljne, vrednote in cilje našega družbenega razvoja.

8. 10. 3. 1988 – Članek v Narodni armiji o posebni vojni z naslovom "Kako Mladina gradi vilo".

Prispevek podrobno obravnava in grafično prikazuje cilje, oblike in metode specialne vojne ter v tej zvezi kritično ocenjuje pisanje Mladine, ki jo primerja s tiskom sovražne emigracije.

9. 25. 3. 1988 – Seja Vojaškega Sveta Zveznega sekretariata za ljudsko obrambo o napadih na JLA.

Glede napadov na JLA v tisku, zlasti v Sloveniji gre po mnenju sveta za... vojno, ki jo niso začele redakcije posameznih listov in revij, marveč so le-te njeni "izvršilni dejavniki". Ti napadi imajo tudi protirevolucionarni značaj.

10. 26. 3. 1988 – Sestanek Višnjić, Ertl, nadaljevanje razgovora v Martuljku – Kučan, Dolanc. S strani Višnjića sproženo vprašanje možnih reagiranj v Sloveniji v kolikor bi v zvezi z nekaterimi članki v slovenskih revijah reagiral zvezni oz. vojaški tožilec z zahtevo po priporu in o potrebi morebitnega sodelovanja z enotami JLA (neposredno pred tem je prišlo do protestnega zbora pred sodiščem v Ljubljani ob postopku zoper F. Zavrla), če bi prišlo do množičnih protestov.

17. 29. 3. 1988 – seja Predsedstva CK ZKJ.

Reakcija tov. Kučana na sejo Vojaškega sveta.

Kopija razprave tov. Kučana v neredigiranen stenogramu se kasneje pojavi na neugotovljen način v javnosti ter predstavlja vir za članek "Noč dolgih nožev" v Mladini, ki po reagiranju javnega tožilca ni bil objavljen.

12. 12. 4. 1988 – Predsedstvo CK ZKJ o idejno-politični vsebini in pomenu napadov na zasnovo SLO in JLA ter o nalogah ZKJ.

Sprejeta je bila ocena tudi glede na razpravo, ki je bila že 8. in 10. marca 1988 na Predsedstvu CK ZKJ o tej temi. Govora je bilo tudi o tendencah uvajanja večstrankarskega sistema. Posebej so bile izpostavljene revije Mladine, Katedra, Tribuna in Nova revija, Teleks in Danas. Ugotovljeno je, da napade na JLA opravičeno in odločno obsojajo delovni ljudje in občani, mladina, borci, v vseh republikah in pokrajinah.

13. 28. 4. 1988 je tovariš Ivan Eržen z dopisom seznanil predsednika Sveta tovariša Andreja Marinca, da so našli verjetni "Kučanov magnetogram". O tem seznanjeni še tovariši Kučan, Prosenč, Dolanc.

14. O najdbi magnetograma je tovariš Marinc obvestil člane Predsedstva SRS na razgovoru v začetku maja 1988. Predsedstvo SRS je predlagalo, da Svet SR Slovenije za varstvo ustavne ureditve naroči republiškem sekretarju za notranje zadeve, da ugotovi, kako je beležka razprave predsednika Predsedstva CK ZKS na 72. seji P CK ZKJ prišla v javnost. Ker tov. Marinc (zaradi odsotnosti članov) ni mogel sklicati seje Sveta je po telefonu seznanil o tem predlogu dosegljive člane Sveta in nato ustno naročil republiškem sekretarju za notranje zadeve, da zadevo raziščejo. O tem naročilu je informiral člane in ostale udeležence na 17. seji Sveta SR Slovenije za varstvo ustavne ureditve 7. 6. 1988. Člani Sveta so predlog Predsedstva SR Slovenije in naročilo predsednika Sveta potrdili.

15. 25. 5. 1988 – Predsedstvo SFR Jugoslavije o govorinah o domnevnem vojaškem udaru v Sloveniji.

Predsedstvo je obravnavalo uresničevanje stališč s seje 18. 2. 1988 in ugotovilo, da se napadi na JLA v tisku stopnjujejo s klevetniško kampanjo o domnevnih pripravah na vojaški udar v SR Sloveniji. Predsedstvo odločno zanika te govore in zahteva, da se kampanji proti JLA vsi družbeni subjekti učinkovito postavijo po robu s političnimi in zakonsko predvidenimi sredstvi.

C. DEJAVNOST PREDSEDSTVA SRS V

ZVEZI Z VARNOSTNOPOLITIČNIMI RAZMERAMI

1. 1. 6. 1988 predsedniku Sveta za varstvo ustavne ureditve poslana informacija Republiškega sekretariata za notranje zadeve, v kateri sporočajo, da je na podlagi utemeljenega suma kaznivega dejanja izdaje vojaške tajnosti po čl. 224/I. KZ SFRJ začet postopek proti Janezu Janši in odrejen tridnevni pripor. O preiskavi 31. 5. 1988 v Mikro Adi in najdbi vojaškega dokumenta v pisalni mizi Janeza Janše osebno obvesti tov. Janeza Stanovnika Tomaž Ertl, 31. 5. 1986 okoli poldneva.
2. 7. 6. 1988 – 17. seja Sveta SR Slovenije za varstvo ustavne ureditve, na kateri je bil navzoč tudi predsednik Predsedstva SR Slovenije. Namen seje sveta je bil pregledati pravno-zakonsko osnovo postopka zoper Janeza Janšo, Davida Tasića in Ivana Borštnerja. Na zahtevo predsednika je bila svetu posredovana pismena osnova za aktivnost organov za notranje zadeve. Svetu sta ustno poročala in zlasti odgovarjala na vprašanja članov Sveta sekretar Ertl in pomočnik Eržen. Člani Sveta so na koncu ugotovili, da je postopek potekal korektno in zakonito. Predsednik Sveta je na tej osnovi in na podlagi dotedanjih ugotovitev dal tudi izjavo na sestanku skupine delegatov za SLO. Na seji Sveta je bila v zapisniku verificirana odločitev naj RSNZ razišče kako je zabeležka razprave predsednika predsedstva CK ZKS na 72. seji P CK ZKJ prišla v javnost.
3. 8. 6. 1988 – 39. seja Predsedstva SR Slovenije – Prvo pismo Predsedstvu SFRJ, da stori vse kar je v njegovi pristojnosti, da se neugodne politične razmere v SR Sloveniji po aretaciji Janše, Borštnerja in Tasića čimprej normalizirajo.
4. 14. 7. 1988 – 41. seja Predsedstva SR Slovenije – Obravnava varnostno-političnih razmer v SR Sloveniji ter priporočilo o javnem sojenju, svobodni izbiri zagovornika in obrambi s prostosti.
5. 21. 7. 1988 – pismo Predsedstvu SFRJ glede uporabe slovenščine v postopku pred Vojaškim sodiščem v Ljubljani. Negativni odgovor Predsedstva SFRJ, da ustavnost in zakonitost s tem ni kršena.
6. 25. 7. 1988 – ponovno pismo Predsedstvu SFRJ, da znova pretehta svoje stališče (pisnega odgovora ni bilo).
7. 13. 9. 1988 – razgovori Predsedstva SFRJ in Predsedstva SR Slovenije, ustno dana pritrditev našemu mnenju, da bi moralo Vojaško sodišče v

Ljubljani poslovati v slovenskem jeziku.

8. 29. 9. 1988 – nastop predsednika Predsedstva SR Slovenije v Skupščini SR Slovenije, na sejah zborov 29. 9. 1988 in predlog za ustanovitev Skupine delegatov za ugotovitev okoliščin in posledic procesa.
9. 17. 2. 1989 – pismo Predsedstva SR Slovenije Skupščini SR Slovenije z dne 17. 2. 1989 s sklicevanjem na predlog pod 8. hkrati pa soglašanje z opozorilom Izvršnega sveta Skupščine SR Slovenije, da ne more biti dokončna ocena Skupine o nezakonitosti 5. in 6. točke Povelja komandanta LAO (za tako stališče doživlja Predsedstvo SRS "očitke da je zaviralo delo Skupine").
10. 30. 3. 1989 je predsednik Predsedstva SR Slovenije na sejah zborov v Skupščini SR Slovenije med drugim tudi dejal, da naj bodo rezultati dela skupine v korist resnici in suverenosti ter v interesu slovenskega naroda in njegove države.
11. Pobude Predsedstva SR Slovenije za pomilostitev obsojencev poslane Predsedstvu SFRJ: - 16. 11. 1988; 16. 12. 1988; konec februarja 1989 (osebno) in 19. 4. 1989 (obnovitev – urgenca 24. 5. 1989, negativen odgovor 26. 6. 1989).
12. 21. 6. 1989 – Ocene in stališča Predsedstva SR Slovenije ob obravnavi vmesnega poročila Skupine delegatov.
Na skupni seji vseh zborov Skupščine SR Slovenije 21. 6. 1989 je podala ocene in stališča tov. Majda Gaspari. Predsedstvo po skrbni presoji dejstev ugotavlja, da niti republiški niti zvezni organi niso sprožili kazenskega postopka proti četverici iz pobud, ki bi jim lahko pripisali političen značaj.
13. 27. 6. 1989 – Predlog Predsedstvu SFR Jugoslavije, da ob 200-letnici francoske revolucije predlaga sprejem zakona o amnestiji oseb obsojenih zaradi nenasilnih političnih kaznivih dejanj (tudi četverico).

Na več sejah Predsedstva SR Slovenije od 8. junija 1988 (39. seja) do 19. 6. 1989 (66. seja) je bila obravnavana problematika četverice, dana so bila številna sporočila za javnost in predsednik Predsedstva SR Slovenije je dal več izjav za sredstva javnega obveščanja ali v javnih nastopih.

7.2. MIROVNIŠKO GIBANJE IN MIROVNE POBUDE V SLOVENIJI TER NESOGLASJA OB SLOVENSKEM OBRAMBEM KONCEPTU

Sredi osemdesetih let se je razvilo močno mirovniško gibanje in še tik pred volitvami, spomladi 1990, so bile zelo močne mirovniške pobude, ki so prihajale iz civilne družbe in iz posamičnih strank, zlasti stranke zelenih, kjer je bil glavni pobudnik kasnejši član predsedstva RS Dušan Plut. Pod geslom "Za suvereno Slovenijo, brez pušk in bajonetov – danes! Če res želimo mir, potem odvrzimo orožje!" je 22. marca nastala nadstrankarska pobuda za demilitarizirano Slovenijo.

Nekaj mesecev po volitvah so mirovniki in zeleni dali pobudo za demilitarizirano Slovenijo, ki jo je na seji 24. oktobra podprla komisija za mirovno politiko pri slovenski skupščini, načelno pa tudi predsedstvo republike.¹⁶⁸ V pobudi so predlagali, naj slovensko vodstvo izdela mirovno opcijo in jo ponudi v obravnavo drugim jugoslovanskim republikam ter balkanskim državam, češ da se v najhujšem primeru v Jugoslaviji pripravlja vojna, v najboljšem samo huda militarizacija družbe. Zapisali so, da po svetu krožijo črni scenariji za možno vojno na Balkanu, da večina politikov uporablja jezik srboritosti in spodbujanja konfliktov in da jim pri tem pomagajo mediji, da evropska diplomacija ne bo podpirala nobene državne ali regionalne politike, ki bi položaj v Jugoslaviji lahko zaostrovala, in da razpada Jugoslavije na več držav, ki bi imele vsaka svojo vojsko, nihče ne podpira, "pa naj dvomilijonski narod še tako maha z zastavo pravice do samoodločbe".¹⁶⁹

Nekateri od spomladanskih pobudnikov, ki so po volitvah dosegli pomembne položaje v politiki, so svoja stališča zagovarjali še naprej. Drugi, zlasti Janez Janša, ki je medtem postal sekretar za SLO, so do jeseni svoje stališče radikalno spremenili. Radikalno so se seveda spremenile tudi okoliščine, mirovniška opcija se je v jugoslovanskih razmerah zdela vsa manj verjetna. Zato je bilo jeseni 1990 v zvezi z mirovnimi pobudami

¹⁶⁸ Zapisnik 20. seje predsedstva RS, 6. 11. 1990. Arhiv predsednika Republike Slovenije.

¹⁶⁹ Slovenska mirovna opcija. Arhiv predsednika Republike Slovenije.

že veliko pomislekov. Še bolj pa v začetku februarja 1991, ko je (deloma ista) skupina predstavnikov opozicijskih strank SDP in LDS ter neodvisnih družbenih gibanj pripravila Deklaracijo za mir. Izhajali so iz naslednjega stališča:

"Oboroževanje ne prinaša varnosti. Najnovejši primeri v svetu in v Jugoslaviji to samo potrjujejo. Vlaganje v vojaški kompleks je slepa ulica, ki zmanjšuje možnosti za politiko nenasilnega razreševanja političnih sporov, znotraj posameznih držav pa pomeni stalno grožnjo demokratični ureditvi.

"Oboroževanje je jama brez dna, ki zlasti v manj razvitih državah oziroma v državah v razvojni krizi, pomeni neznosno obremenitev za gospodarstvo. Prepričani smo, da lahko država svojim prebivalkam in prebivalcem ter vsem sosedom zagotovi varnost samo s takšno varnostno politiko, ki temelji na človekovih pravicah, političnih svoboščinah in socialni in ekološki varnosti, v odnosu do sosednjih držav in ljudi pa vključuje intenzivne družbene in diplomatske ukrepe za nenasilno reševanje sporov ter pomiritev s tistimi, s katerimi spori ali napetosti obstajajo.

Republika Slovenija ima pri odločitvi za tak koncept še posebno priložnost.

Kot država, ki šele nastaja, mora na novo definirati svojo ureditev in politiko, vprašanje vojske pa je pri tem ena temeljnih razvojnih dilem.

Tudi če Republika Slovenija ustanovi še tako močno vojsko, se ne more meriti s sosednjimi državami. Poleg tega pa bi vojaški spopad na slovenskem ozemlju za Slovenijo pomenil katastrofo.

Ustanovitev lastne vojske bi dramatično ogrozila že tako skromno akumulacijo slovenskega gospodarstva in prebivalstva, medtem ko bi sprostitev sredstev, ki so bila doslej namenjena za vojaški aparat, pomenila izjemno razvojno spodbudo v najbolj kritičnem trenutku prestrukturiranja gospodarstva. Republika Slovenija daje za vojaške namene več kot za izobraževanje in več kot za zdravstvo, ter desetkrat več kot za kulturo, socialno skrbstvo ali zaposlovanje.

Slovenija se nahaja na relativno konfliktnem področju, ali vsaj na njegovem robu, zato lahko z odpravo vojske, z razvijanjem institucij za nenasilno reševanje sporov in z mirovno politiko pomembno prispeva k miroljubnemu razpletu odnosov v Jugoslaviji in širše, svetu pa se v okviru prizadevanj za mednarodno priznanje predstavi kot država dobre volje, ki goji celovito razume-

vanje miru v svetu, miru, ki ga ni mogoče doseči z zapiranjem v nacionalne vojaškoobrambne koncepte.

Republika Slovenija ima profesionalno, civilizirano in demokratično nadzorovano policijo in profesionalne ter dobro organizirane enote civilne zaščite.

In ne nazadnje, Slovenija ima pozitivno zgodovinsko izkušnjo iz nenasilnih prizadevanj za politično demokratizacijo in državno osamosvojitve.¹⁷⁰

Deklaracijo, za katero se je med politiki še posebej zavzemal Dušan Plut, so podpisali štirje člani republiškega predsedstva (le Ivan Omane), številni strankarski prvaki in vplivne osebnosti iz javnega življenja, nanjo pa sta reagirala Kacin in Janša, ki sta jo označila "kot zahtevo po hitri in enostranski razorožitvi". Civilno-družbeno Gibanje za kulturo miru in nenasilja je nato začelo akcijo vračanja vojaških knjižic in in odklanjanja sodelovanja v vojaških dejavnostih ravno v času, ko je v skupščini potekala razprava o proračunu in je veliko poslancev nasprotovalo vojaškemu delu proračuna, obrambno ministvo pa je intenzivno vzpostavljalo (deloma ilegalno) vojaško obrambno strukturo. Na zahtevo Janeza Janše je predsedstvo ta problem obravnavalo¹⁷¹ in javno opozorilo, da je treba obrambne dolžnosti izpolnjevati. Janša je v zvezi s tem 25. februarja na predsedstvo in na vlado naslovil dolgo pismo, ki tedaj ni prišlo v javnost, je pa imelo za posledico odločnejšo podporo predsednika in predsedstva obrambnim pripravam.¹⁷² Ostre polemike v zvezi z obrambnimi zadevami so kljub temu potekale še naprej tudi v skupščini, ki pa je na koncu načrt za vzpostavitev lastnega obrambnega sistema in za oborožitev TO s tesno večino podprla in sprejela potrebne zakone.

Dokument št. 79:¹⁷³

Nadstrankarska pobuda za demilitarizirano Slovenijo

¹⁷⁰ Spremnno pismo k Deklaraciji za mir, hrani pisec.

¹⁷¹ Glej zapisnik 29. seje Predsedstva Republike Slovenije 18. 2. 1991, druga točka (Dokument št. 69, str. 270).

¹⁷² Janša, Premiki, str. 99-102.

¹⁷³ Dokument je bil objavljen v raznih časopisih, krožil pa je tudi v obliki letaka.

NADSTRANKARSKA POBUDA

- državljanom in državljkam Republike Slovenije

- skupščini Republike Slovenije

- strankam, združenjem in listam v Republiki Sloveniji

ZA DEMILITARIZIRANO SLOVENIJO ZA POLITIKO MIRU

Državna suverenost

Izhajamo iz ugotovitve, da o nujnosti suverene slovenske države, vlada v naši družbi politični konsenz, in da se je mogoče za suvereno slovensko državo v najkrajšem času tudi pravno formalno in politično avtoritativno odločiti. Ker je suverena le tista država, ki ima monopol nad sredstvi nasilja, bo vzpostavitev suverene slovenske države terjala tudi ponovno opredelitev politike nacionalne varnosti in – ožje – položaja JLA. Ker je JLA vojska, nad katero Republika Slovenija po definiciji ne more imeti "zadnje in absolutne oblasti", slovenska država ne bo suverena, dokler bo ta vojska na njenem ozemlju. Vzpostavljanje suverene slovenske države nujno terja umik JLA z ozemlja Republike Slovenije, ne glede na to, ali bo Republika Slovenija obstajala kot suverena država v okviru jugoslovanske konfederacije ali zunaj nje.

Politika miru

Umik JLA z ozemlja Republike Slovenije poteka na podlagi nove politiko nacionalne varnosti, ki jo takoj po volitvah opredeli in uzakoni slovenska država (nova ustava ali ustrezna ustavna dopolnila; novi zakon o nacionalni varnosti). Pri teh pogojih obstaja realna možnost, da v Sloveniji odpravimo vojsko. Najboljša varnostna politika je tista, ki zagotavlja mir, tega pa ni mogoče graditi na vojaški sili, temveč le s politiko miru. Najzanesljivejša varnostna politika je mirovna politika. Mirovna politika je zaradi demokratičnih sprememb v srednji Evropi, evropskega povezovanja in popuščanja mednarodne napetosti na eni strani in zaradi demokratičnih sprememb v Sloveniji na drugi končno postala realna politika. Republika Slovenija za svojo varnost ne potrebuje vojske. Misliti, da vojska v srednji Evropi lahko zagotavlja varnost je iluzija; nasprotno, njen obstoj kvečjemu vzdržuje in spodbuja potencialne konflikte, gospodarstvu in

okolju pa začrtuje smernice, ki v vsakem primeru vodijo k velikim stroškovnim in energetskim izgubam. S pobudo za Slovenijo brez vojske in brez vojaške industrije bi pomembno prispevali k varnosti in sodelovanju ter uveljavljanju novih oblik miroljubnega sožitja v srednji Evropi in širše. Hkrati bi se Slovenija z odločitvijo za politiko miru in popolno odpravo vojaškega aparata svetu predstavila kot država, ki goji kozmopolitsko razumevanje miru v svetu, miru, ki ga ni mogoče doseči z zapiranjem v nacionalne vojaško-obrambne koncepte.

Umik JLA, – prehodno obdobje

Sklep o umiku JLA z ozemlja Republike Slovenije na podlagi začrtane politike miru brez odlašanja sprejme slovenski parlament. Ker gre za kočljivo zadevo, jo je treba izpeljati postopoma, da bi se izognili nepotrebnim pretresom, in ob polnem posluhu za interese vseh prizadetih strani. Zato predlagamo, da takoj ko si Republika Slovenija zagotovi status suverene države:

- s svojo pobudo seznaniti sosednje države in stopi z njimi v pogajanja o oblikovanju demilitariziranega področja (v tem okviru se pogaja tudi z Jugoslavijo);
- s svojo pobudo seznaniti ustrezna mednarodna telesa, zlasti OZN, Evropsko konferenco o varnosti in sodelovanju in Evropski svet in jih zaprosi za strokovno pomoč in sodelovanje; izpelje umik JLA z ozemlja Republike Slovenije pod mednarodnim nadzorom, če pa bi bilo potrebno, naj za varnost v prehodnem obdobju skrbijo mirovne enote OZN.

V prehodnem obdobju, ki naj ne bo daljše od 5 let, je treba sprejeti konkretne ukrepe, ki bodo zanesljivo in neboleče peljali k zastavljenemu cilju. Skupščina Republike Slovenije naj takoj, ko bo sklicana, sprejme sveženj ukrepov in naloži ustreznim državnim telesom njihovo izvajanje. Med temi ukrepi, ki bodo veljali za vse državljane in državljanke Republike Slovenije oziroma na ozemlju Republike Slovenije, morajo biti:

Republika Slovenija ustanovi mirovno ministrstvo. V prehodnem obdobju do odprave vojske je obrambni minister civilna oseba. Vojsko je treba nemudoma depolitizirati.

Razpustijo se vsi komiteji za SLO in DS.

Republika Slovenija podpiše in zagotovi spoštovanje mednarodnih paktov in konvencij v zvezi z varnostjo in razorožitvijo.

Republika Slovenija ustanovi mirovno univerzo s študiji preusmeritve vojaške industrije v civilno namene (konverzije), nenasilnega razreševanja konfliktov in mirovne vzgoje.

S pomočjo mednarodnih strokovnjakov se ustanovi inštitut za nenasilno razreševanje konfliktov in nemudoma prične z izdelavo analiz o možnih konfliktih v Sloveniji, Jugoslaviji in širše.

Pripoznanje ugovora vesti in namesto vojaščine uzakonitev civilne službe, ki ne sme biti daljša odsluženja vojske in mora biti pod nadzorom civilnih ustanov.

Državljeni Republike Slovenije naj služijo vojaški rok na ozemlju Republike Slovenije. Državljeni Republike Slovenije, ki trenutno služijo vojaški rok v enotah JLA zunaj Slovenije, naj se prerazporedijo v enote v Sloveniji. Poveljevalni jezik je slovenščina (na ozemlju nacionalnih manjšin pa tudi italijanščina in madžarščina).

Internacionalizacija vseh konfliktnih žarišč v Jugoslaviji.

Meje Republike Slovenije naj varuje policija. Vojsko je treba takoj umakniti z meja slovenske države in razglasiti vsaj 50 kilometrski demilitarizirani obmejni pas.

Republika Slovenija naj se takoj vključi v prizadevanja sosednjih držav za oblikovanje demilitariziranega območja v srednji Evropi in predlaga, da se to območje razširi na vso srednjo Evropo.

Vojaške objekte v mestih in večjih naseljih mora JLA zapustiti v najkrajšem možnem, datumsko omejenem času.

Vojska ne sme razpolagati z naravno in kulturno dediščino na ozemlju, ki ga ima v najemu (npr: nemudoma je treba odpraviti predpise; po katerih vojska ni dolžna obveščati pristojnih ustanov o arheoloških in drugih najdbah na ozemlju, ki ga ima v uporabi).

Takoj je treba ustaviti vse načrte za proizvodnjo v vojaške namene in prekiniti kakršnokoli morebitno sodelovanje slovenskega gospodarstva pri projektih JLA, (kakršen je npr. novo vojaško nadzvočno letalo). Skupščina Republike Slovenije naroči študije za preusmeritev vojaške industrije (oziroma industrije, ki dela za vojsko) v proizvodnjo za civilne namene in začne to konverzijo v čim krajšem času izvajati.

Delež narodnega dohodka za vojaške namene naj se takoj zmanjša za tretjino, potem pa vsako leto vsaj še za 1% narodnega dohodka.

Na vseh stopnjah šolanja se ukinejo vsi vojaški in paravojaški predmeti.

Ker v pravni državi ne moreta obstajati dva pravna sistema, se takoj ukine vojaško sodstvo in vojaška zakonodaja. Vojaški protiobveščevalni službi se odvzamejo vse pristojnosti v Republiki Sloveniji. Republika Slovenija ustavi uvoz in izvoz vojaškega orožja in opreme. Na njenem ozemlju ne izvaja urjenja tujih vojakov.

Skupščina Republike Slovenije ustanovi komisijo, ki do podrobnosti razišče stanje militariziranosti dežele, kot je to opredeljeno v pobudi Gibanja za kulturo miru in nenasilja, sprejeti na kongresu ZSMS v Portorožu, 3. novembra 1989.^{174*}

Vzpodbujamo vse stranke, združenja in liste v Republiki Sloveniji, da podprejo to pobudo in jo vključijo v svoje programe.

Ljubljana, 22. marca 1990.

Marko Hren, Vlasta Jalušič, Zoja Skušek (Neodvisna lista novih družbenih gibanj),

Janez Janša (Slovenska Demokratska Zveza),

Peter Jamnikar (Zeleni Slovenije)

Tomaž Mastnak (Svet Gibanja za kulturo miru in nenasilja),

Jožef Školč, Jaša Zlobec, Janez Sodrznik (ZSMS

^{174*} Kot prva faza preučevanja področij, posledic in potrebnih stopenj demilitarizacije Slovenije naj se v Skupščini SR Slovenije osnuje neodvisna komisija in zagotovijo sredstva za preučitev področij in posledic militarizacije Slovenije. Komisija naj pri svojem delu preuči in poda javnosti transparentne podatke vsaj za naslednja področja: I.1. Kolikšna sredstva je dajala oziroma daje republika v vojaške namene v zvezni proračun; razišče naj vire ter transparentno predstavi porabo teh sredstev. I.2. Kolikšni in kateri deli slovenske industrije (prehrambene, lahke, težke...) so kakorkoli vezani na proizvodnjo v vojaške namene tako za domače tržišče kot za izvoz. Pri tem je treba opraviti podrobno analizo vseh sektorjev v gospodarstvu, tudi tistih ki so z domačim izvozom včlenjeni v proizvodno verigo za vojaške namene drugod v Jugoslaviji. I.3. Kolikšen in kateri del raziskovalnih programov je namenjen raziskavam, ki so kadrovske, finančne ali kako drugače povezane z vojaškimi nameni. I.4. Natančen pregled vseh kadrov, ki so kakorkoli povezani z vojaškimi nameni. S tem v zvezi je potrebno opraviti tako analizo zaposlenih v armadi (aktivni vojaški starešine in vojaki na služenju vojaškega roka), v vojaških šolah, bolnišnicah, vojašnicah, zaporih, sodiščih in drugih vojaških objektih, kot analizo zaposlenih v vseh sektorjih industrijo pod točko I.2. Upoštevati je treba tako strukturo armade (JLA), kot strukturo teritorialne obrambe. I.5. Natančen popis vseh objektov in zemljišč ter druge imovine (vozil. itd), ki jih uporabljajo armada, teritorialna obramba ali druge vojaške strukture. I.6. Študija elementov zakonodaje, ki so kakorkoli povezani z vojaškimi zadevami (uavla in vsi podulkonaki akti, tako republiški kot zvezni). I.7. Študija koncepta SLO in DS in analiza vseh tistih točk, ki dovoljujejo militarizacijo.

– liberalna stranka)

Javna predstavitev pobude bo v sredo, 28. marca 1990 v Okrogli dvorani Cankarjevega doma v Ljubljani.

Emblem sove in napis:

Slovenija

Odpravi

Vojaški

Aparat

Dokument št. 80:¹⁷⁵

Deklaracija za mir

Zavzemamo se za:

Slovenijo kot suvereno, miroljubno državo, ki aktivno prispeva k svetovnemu miru, za Slovenijo brez vojske in vojaške industrije.

Mirovni člen v novi slovenski ustavi, ki naj se glasi: "Republika Slovenija je demilitarizirana država. Prehodno obdobje, ki je potrebno za demilitarizacijo, se uredi z ustavnim zakonom."

Prehodno obdobje do popolne demilitarizacije, v katerem bodo za varnost meja Republike Slovenije skrbele enote policije in obstoječe enote teritorialne obrambe.

Zamrznitev vseh napotitev vojaških obveznikov iz Slovenije na služenje vojaškega roka v JLA kot sestavni del uresničevanja plebiscitne odločitve.

Zaustavitev nadaljnega oboroževanja v Sloveniji in Jugoslaviji.

Začetek pogajanj s federacijo o odhodu enot in ustanov JLA iz Slovenije.

Izdelavo mirovne opcije za razrešitev jugoslovanske krize.

Vpeljavo vrednot kulture miru in nenasilja v sistem vzgoje in izobraževanja, ter ustanovitev institucij miru, ki bodo preučevale in ustvarile nov varnostni sistem na temeljih socialne, ekološke, ekonomske in duhovne svobode in varnosti in na dobrih mednarodnih odnosih.

V Sloveniji naj bodo osamosvajanje, demilitarizacija in mirovna varnostna politika trije vzporedni procesi.

Ime in priimek

¹⁷⁵ Deklaracija je bila objavljena v sredstvih javnega obveščanja, krožila je v obliki letakov in zanjo so zbirali podpise. Javno je bila predstavljena 7. februarja 1991.

Naslov	Podpis
P. S. Deklaracijo so so ustvarili: Primož Bulc (SKD/mladi), Željko Cigler (SDP), Marko Hren (lista NDG), Lev Krft (SDP), Rastko Močnik (SDUS), Dušan Plut (ZS), Mateja Poljanšek (ZS), Vika Potočnik (LDS), Janez Sodrznik (LDS), Mile Šetinc (LDS), Jožef Školč (LDS) in	Jaša Zlobec (LDS). V četrtek, 7. februarja bo javna predstavitev deklaracije in prvih podpisnikov na tiskovni konferenci, ki jo bodo vodili Vika Potočnik, Dušan Plut, Jožef Školč in Marko Hren. Podpise dostavite na Center za kulturo miru in nenasilja, Mestni trg 13, 61000 Ljubljana, najkasneje do torika, 6. februarja zvečer.

Sestanek načelnikov Manevske strukture Narodne zaščite in policije na ljubljanskem Magistratu septembra 1990 (foto: Miha Butara; Janez Janša, Premiki, Ljubljana 1992, str. 161).

7.3. ODVZEM OROŽJA TO

Aprila 1990, ko je postalo jasno, da večstrankarskih volitev ne bo mogoče preprečiti, je vrh JLA začel pripravljati konkretne ukrepe.

Ocena vojske je bila, da so v Sloveniji in na Hrvaškem zmagale protijugoslovanske, protisocialistične in nacionalistične sile in da se lahko enako zgodi v BiH in na Kosovu, morda delno tudi v Makedoniji in v Črni gori. Obrambni minister Kadjević je na zaupnem sestanku z Borisavom Jovićem članom predsedstva SFRJ povedal, da namerava vojska TO v kar največji meri spraviti pod svoj nadzor.¹⁷⁶ Opozoril je tudi na to, da Slovenci na prvem zasedanju skupščine predvidevajo: razpustitev SDV; prekinitev financiranja federacije in JLA; razpis referendum (plebiscita) za osamosvojitve Slovenije

¹⁷⁶ Jović, Zadnji dnevi SFRJ str. 139-141.

in za sprejem nove ustave republike; zaprtje nekaterih velikih podjetij v Sloveniji, da bi se lažje prilagodili odcepitvi; za svoje načrte zahtevajo pomoč iz tujine. Program zveznega IS bo v takšnih okoliščinah izgubil pomen. Padla bosta tako program kot vlada Anteja Markovića. Demos je trdno opredeljen za slovensko vojsko. V Sloveniji že pripravljajo program lastne oborožitve.

Vojska je zato, podobno kot na Kosovu v Hrvaški in Sloveniji poskrbela, da lahko v najkrajšem času nad vsem uveljavi svoj nadzor. Da pa bi se ta akcija izvedla uspešno in brez negotovosti, bi se morali z njo strinjati Srbija ter BiH. Potem bi jo podprla tudi Črna gora, Makedonija pa je negotova in bo oklevala. Jović se je s Kadjevićevimi predlogi strinjal, menil pa je, da bi morali kot nujnega predlagati zakon o postopku za odcepitev od Jugoslavije, ker bi se s tem

izgnili državljanski vojni.¹⁷⁷

Kadijević je v naslednjih dneh prepričeval bosanskega člana predsedstva SFRJ Bogića Bogičevića, naj ukrepe podpre, Jović pa je 4. maja uspešno izpeljal razpravo o armadnih ocenah na seji Sveta za varstvo ustavne ureditve. Na naslednji seji, 11. maja, pa so (v odsotnosti Anteja Markovića, ki je bil na obisku v Iraku) armadno oceno razmer dokončno potrdili in jo poslali v obravnavo predsedstvu. Ko je Jović 15. maja 1990 prevzel vodenje predsedstva, je v trdem uvodnem govoru dejal, da lahko, kdor hoče, odide iz Jugoslavije po mirni poti, vendar je treba prej sprejeti zakon o odcepitvi. S Kadijevićem sta hotela čim prej uresničiti dogovorjeni načrt. Že naslednji dan, 16. maja, je predsedstvo pod točko "položaj v državi" obravnavalo gradivo Sveta za varstvo ustavne ureditve in ga sprejelo.¹⁷⁸ Med gradivom je bila tudi (ponovna) informacija o napadih na JLA, ki je bila usmerjena izrazito protislovensko. Informaciji je nasprotoval edino Drnovšek. Na sklepe predsedstva z dne 15. maja je ostro reagirala Slovenija (predsedstvo, skupščina – kjer je posebna skupina analizirala Jovičev govor –, s posebno izjavo pa tudi Demos). Hrvaško predsedstvo, ki mu je potekel mandat, ni vedelo, kaj naj stori, protestno izjavo pa je dala HDZ.

V Sloveniji se je še isti dan sestal tisti del vodstva, ki je bil dosegljiv, za naslednji dan pa je Kučan sklical sejo predsedstva, ki so se je udeležili tudi Peterle, Bučar in Drnovšek. Ta je pojasnil, kako je do razprave in sklepov prišlo, pa tudi, kakšne so razmere v federaciji. Povedal je, da je ZSLO gradivo pripravil že marca, da je zahteval skupno sejo generalštaba in predsedstva, češ da grozi državljanska vojna, in da mora predsedstvo razveljaviti vse republiške ukrepe, ki niso v skladu z zvezno ustavo. To naj bi storili po skrajšanem postopku pred zveznim ustavnim sodiščem. Vztrajati bi morali, da se amandmaji k zvezni ustavi, ki jih je pripravila Markovičeva vlada, sprejmejo v paketu (Slovenija je temu nasprotovala, zlasti je bila proti sprejetju tistih amandmajev, ki so povečevali centralizem na ekonomskem področju, bila pa je za tiste, ki so uvajali politični pluralizem, op. B. R.). Generalštab je opozarjal, da bo prišlo do spopadov na nacionalno mešanih ozemljih, če se bodo še naprej vzpostavljale nacionalne stranke, in da se

obnavljata ustaštvo in četništvo. Drnovšek je povedal, da sta z Markovićem razpravo o tem odlagala do konca volitev v Sloveniji in na Hrvaškem oz. do konca njegovega (Drnovškovega, op. B. R.) mandata, potem pa je nista mogla več preprečiti. V zvezi s predlaganimi ukrepi vojaškega vrha je slovensko predsedstvo v sporočilu za javnost zapisalo, da je predsedstvo SFRJ sprejelo oceno o tako pomembnih vprašanjih brez poprejšnjega posveta z republikami in da ukrepi, ki jih zahteva, spominjajo na način in metode urejanja odnosov v Jugoslaviji, o katerih je bilo slovensko predsedstvo prepričano, da so stvar preteklosti. Ni utemeljene osnove za ocene predsedstva SFRJ o resnem spodkopavanju ustavne ureditve SFRJ in kršenju veljavnih zveznih zakonov in za sprejetje ukrepov, ki naj bi zaščitili integriteto in celovitost države. Slovenija teh ocen ne sprejema. Ustavne spremembe je sprejemala po zakoniti poti, kar je potrdilo tudi ustavno sodišče, v Sloveniji so bile izvedene demokratične volitve, ti procesi vodijo v stabilizacijo razmer, torej so v nasprotju s tem, kar trdi predsedstvo SFRJ. Svoj odnos do prihodnje ureditve Jugoslavije bo RS določila v novi slovenski ustavi, glede katere se bodo državljani Slovenije opredelili z demokratičnim izražanjem svoje volje na referendumu. Odločitve referenduma bodo obvezujoče za organe RS. Predsedstvo zavrača vse ocene in ukrepanje, ki bi posegali v suverenost Slovenije in njeno ustavno ureditev. Zoper take poskuse bo uporabilo vsa legalna sredstva. V sporočilu so še zapisali, da predsedstvo predlaga skupščini RS, naj se opredeli do ocen predsedstva SFRJ še pred razpravo v zvezni skupščini.¹⁷⁹

Armadni vrh pa se na proteste ni oziral. S sklepi predsedstva je dobil formalno možnost za svoje akcije in je 17. maja začel izvajati ukaz, ki ga je izdal načelnik generalštaba, da se v Sloveniji in Hrvaški vzame orožje iz skladišč TO in se prenese v vojaška. "Sprejemamo ukrepe, da se Sloveniji in Hrvaški vzame orožje iz civilnih skladišč TO in preseli v vojaška skladišča. Ne bomo dovolili, da orožje zlorabijo v možnih spopadih ali za nasilno odcepitev. Praktično smo jih razorožili. Formalno je to storil načelnik generalštaba, toda dejansko po našem nalogu. Slovenci in Hrvati so ostro reagirali, vendar ne

¹⁷⁷ Prav tam, str. 139-141.

¹⁷⁸ Predsedstvo zahteva ukrepanje, Delo, 17. 5. 1990, str. 1.

¹⁷⁹ Zapisnik in magnetogram 4. seje predsedstva RS, 17. 5. 1990; sporočilo predsedstva SRS za javnost 17. 5. 1990. Arhiv predsednika Republike Slovenije.

morejo nič," je akcija 17. maja v svojem dnevniku opisal Jović.¹⁸⁰ Ukaz, ki ga je izdal general Blagoje Adžić, je temeljil na oceni, da so inšpekcijski pregledi pokazali, da je orožje slabo zavarovano in ga je zato treba premestiti v skladišča JLA.

Orožje TO je bilo zaradi praktičnih razlogov deloma že sicer hranjeno v skladiščih JLA in nad tem je vojska že imela nadzor, prav tako nad težjim orožjem, strelivom zanj in minsko-eksplozivnimi sredstvi. V Sloveniji je bilo tako v štirinajstih od dvainšestdesetih občin.

Po oceni Janeza Janše je JLA nadzorovala več kot 70 odstotkov formacijske ter dodatne oborožitve in opreme slovenske TO.¹⁸¹ Zato je bilo zelo pomembno zadržati vsaj preostanek, tako zaradi vojaških razlogov kot zaradi vprašanja pristojnosti nad TO. Na Hrvaškem je JLA s premeščanjem začela že aprila, vendar skrivaj. Akcija je uspela, ker so bili v hrvaški TO večinoma srbski oficirji.

V Sloveniji je bila akcija časovno dobro preračunana, saj je tisti dan skupščina ravno volila novo vlado, vendar so se stvari kljub temu zapletle.

Slovensko predsedstvo je reagiralo naslednji dan po začetku akcije, 18. maja. Kučan je klical Jovića, zahteval pojasnila in povedal, da se ljudje upirajo odvzemu orožja in da lahko pride do žrtev. Dogovorila sta se za sestanek v ponedeljek, 21. maja.¹⁸² Vendar predsedstvo ni čakalo do ponedeljka, predajo iz skladišč je ustavilo naslednji dan, 19. maja, z zaupno brzojavko, ki jo je poslalo v občinske štabe TO. Pri tem je bilo v dilemi, ali to sme storiti, saj lahko v težek položaj postavi ljudi, ki so neposredno odgovorni, ni pa jasno, kakšne bodo posledice njihovega ravnanja.

Poleg vprašanja orožja TO se je zastavilo tudi vprašanje orožja, ki so ga imele razne druge organizacije v Sloveniji. Poveljnik TO generalpolkovnik Ivan Hočevar je na seji republiškega predsedstva 18. maja slovenskemu vodstvu očital, da je v Sloveniji ok. 10000 kosov "sivega orožja", ki so ga kupovali komiteji za SLO in družbeno samozaščitno ter družbenopolitične organizacije, vključno z ZKS in ZSMS, čeprav, kot je dejal, imajo lahko po zakonu orožje le trije sistemi: milica, TO

in JLA. V petih občinah so poveljniki ukaz o izročitvi orožja v resnici razumeli tako, da niso oddali le orožja TO, ampak tudi orožje upravnih organov SLO. Janez Janša je 18. maja, potem ko je prejšnji večer od Janka Kušarja prevzel vodenje sekretariata za SLO, občinskim štabom poslal brzojavko, naj tega ne počnejo več. Akcija je bila ustavljena, vodstvu TO pa je uspelo tudi doseči vrnitev tega orožja.¹⁸³

Hočevarjevo stališče je bilo mogoče razumeti, kot da je "Slovenija preveč oborožena, ljudje imajo prelahek dostop do orožja in to je treba onemogočiti".¹⁸⁴ Dokazati to pa je bil ravno Jovičev in Kadijevičev namen, saj je podoben recept vojska že uporabila na Kosovu.

Na sestanku 21. maja, ki so se ga udeležili Kučan, Drnovšek, Jović in Kadijević, je Kučan zahteval, naj jih točno informirajo, za kaj gre, naj se vrne orožje, ker bo Slovenija sama zagotovila pogoje varovanja, naj se zamenja komandant TO Slovenije in razmisli o tem, kako zmanjšati politične napetosti. Kadijević je trdil, da ukrep velja po vsej državi, ker je orožje slabo varovano, in da gre za rutinski ukrep.

Iz večine skladišč je vojska orožje odpeljala, v dvanajstih občinah pa ji to ni uspelo, ker so se ukazu uprli občinski poveljniki TO. Predsedstvu so sicer kasneje očitali zapozneno reakcijo, kritike so letele tudi na SDV, da na akcijo armade ni pravočasno opozorila, vendar je tudi Janša kot najostrejši kritik kasneje zapisal, da se je predsedstvo z ukazom o ustavitvi (s katerim je legaliziralo ravnanje tistih poveljnikov, ki so se odvzemu uprli) "uveljavilo kot dejanski poveljnik slovenskih oboroženih sil".¹⁸⁵ Zaradi tedanjih razmer v federaciji je bilo zlasti pomembno, da je slovensko vodstvo podvomilo o zakonitosti ukaza in armadni vrh prisililo, da svoje ukrepe opravičuje pred zveznim predsedstvom in pred javnostjo.

Pod vplivom dogodkov med 15. in 28. majem je tudi novi predsednik predsedstva SFRJ Jović v nastopnem govoru 28. maja pred jugoslovansko skupščino svoja stališča povedal precej bolj zadržano. Stvari je posplošil in izrecno poudaril, da predsedstvo ne bo uvedlo izrednih razmera, da priznava volitve v Sloveniji in na Hrvaškem. Zavzel se je za vzpostavitev pravne države, kri-

¹⁸⁰ Jović, Zadnji dnevi SFRJ, str. 144.

¹⁸¹ Janez Janša, Premiki. Nastajanje in obramba slovenske države 1988-1992, Lj. 1992, str. 48 (dalje: Janša, Premiki).

¹⁸² Jović, Zadnji dnevi SFRJ, str. 145.

¹⁸³ Prav tam, str. 47.

¹⁸⁴ Magnetogram 5. seje predsedstva RS, 18. 5. 1990, razprava Cirila Zlobca. Arhiv predsednika Republike Slovenije.

¹⁸⁵ Janša, Premiki, str. 50.

tiziral tiste, ki enostransko rušijo jugoslovansko ustavo, predlagal sprejetje nove jugoslovanske ustave (ki pa bi se ji morale republiške prilagoditi) in zakona o odcepitvi. Inicijativo pri reševanju krize bi morale prevzeti predsedstvo, ki bo tudi začelo pogovore z vodstvi vseh republik.¹⁸⁶ Jovičev govor je doživel aplavz, dejansko pa je v tistem trenutku pomenil poraz zagovornikov uvedbe izrednih razmer. Predsedstvo je tudi soglašalo s tem, da se Jovičev govor v skupščini samo "sprejme na znanje", da pa se o njem ne glasuje (v vsakem primeru bi ga tako ali tako zavrnilo hrvaški in slovenski delegati), tako da je v resnici imel le funkcijo nastopnega nagovora novega predsednika predsedstva, ne pa izglasovanega stališča celotnega predsedstva, ki bi bilo lahko podlaga za armadne (in druge) ukrepe.

Odvzem orožja TO je v naslednjih mesecih še ostajal predmet konfliktov. Poleti so v Sloveniji pregledovali skladišča TO (to sta počela poveljnik 5. vojaškega območja Kolšek in poveljnik republiškega štaba TO Hočevnar), obenem pa so se pogajali o varovanju. Ustanovljene so bile tudi občinske komisije, ki so v zvezi z oddajo orožja ugotavljale odgovornost občinskih politikov in poveljnikov TO. Slovensko predsedstvo je tudi uradno zahtevalo odstavek generala Hočevnarja, kar pa je zvezno predsedstvo na seji 11. julija zavrnilo. Predsedstvo je nato slovenski skupščini predlagalo, naj spremeni ustavo tako, da predsedstvo samo razrešuje in imenuje poveljnika TO. Po sprejetju ustavnih amandmajev 28. septembra 1990, s katerimi je bila prenesena pristojnost nad TO na republiško predsedstvo (v miru in v izrednih razmerah, ne pa ob zunanji intervenciji), je predsedstvo razrešilo Ivana Hočevnarja in za poveljnika TO imenovalo Janeza Slaparja. Zvezno predsedstvo je v nasprotju s tem 2. oktobra sklenilo, da bo vodenje in poveljevanje TO Slovenije prevzelo poveljstvo 5. vojaškega območja v Zagrebu, za uresničitev tega sklepa pa bosta poskrbela ZSLO in JLA.¹⁸⁷ Slovensko predsedstvo sklepa ni upoštevalo, poslalo pa ga je v presojo zveznemu ustavnemu sodišču.

Razrešeni so bili tudi nekateri drugi visoki oficirji v vodstvu TO. Slovenska skupščina je za ugotovitev posledic odvzema orožja TO imenovala posebno skupino delegatov, ki naj bi ocenila tudi odgovornost poveljnika TO, posameznih ob-

činskih poveljnikov in predsedstva za očitano mu zapozneno reakcijo. V zvezi s predsedstvom je komisija ugotovila, da se – zaradi neurejenih odnosov med predsedstvoma RS in SFRJ, ZSLO in poveljnikom TO – odgovornosti predsedstva ne da oceniti. Glavna odgovornost je tako padla na poveljnika TO.

Izkušnja z odvzemom orožja je imela za posledico, da je Janša začel iskati formulo za "vmesni čas", torej za obdobje, ko je še obstajala stara struktura TO in ni bilo pravne podlage za ustanovitev "čiste" slovenske oborožene formacije, kakršno naj bi dobila Slovenija v morebitni konfederalni ureditvi Jugoslavije. Rešitev je našel v Narodni zaščiti, posebnosti slovenskega obrambnega sistema, ki pa tedaj ni imela večje teže. Narodna zaščita je bila sestavljena predvsem iz starejših kadrov, njena precej nedorečena naloga v vojnem času naj bi bila varovanje posameznih objektov ter skrb za red in mir v zaledju bojišč. Imela pa je močno tradicijo: med drugo svetovno vojno so bile enote Narodne zaščite mestna gverila in prvo leto vojne celo pomembnejše od partizanskih enot. Njeni pripadniki so tedaj sicer živeli doma in hodili v službo, imeli pa so skrita skladišča orožja, streliva ter eksplozivnih sredstev in so izvajali sabotaže. Na tej tradiciji se je po vzpostavitvi TO leta 1969 Narodna zaščita tudi obnovila. Akcijo za vzpostavitev Narodne zaščite (t. i. manevrskih struktur Narodne zaščite) sta vodila Janša in Bavčar, operativno pa Tone Krkovič, na terenu pa poveljniki (izbrani med tistimi, ki so se izkazali v akciji ob odvzemu orožja TO), ki so tesno sodelovali s poveljniki posebnih enot milice. Tako je znotraj TO nastala posebna, tajna, vendar zakonita organizacija. Septembra 1990 je imela približno 20000 pripadnikov. Krkovič je prevzel tudi poveljstvo nad novoustanovljeno posebno enoto TO, ki je takrat opravljala naloge zaščitne brigade vrhovnega poveljstva.¹⁸⁸ Zanja so v republiškem vrhu vedeli le vsi trije predsedniki: Kučan, Peterle in Bučar. Sledila je nabava pehotnega in protioklepne orožja ter streliva v tujini: skrivaj in sprva v manjših količinah, ki so jih skladiščili v Kočevski Reki.

Odnos med slovensko oblastjo in JLA se je zaostroval tudi zaradi vprašanja nabornikov. Slovenski delegati so 29. maja 1990 v zveznem zboru skupščine SFRJ vložili zahtevo za spremembo zakona o vojaški obveznosti, ki bi omogočila, da

¹⁸⁶ Jovič, Zadnji dnevi SFRJ, str. 148.

¹⁸⁷ Zapisnik 16. seje predsedstva RS, 2. in 3. 10. 1990. Arhiv predsednika Republike Slovenije.

¹⁸⁸ Janša, Premiki, str. 79.

bi obvezniki vojaški rok praviloma služili v svoji republiki. Slovenska skupščina je na seji 18. in 19. julija od predsedstva SFRJ zahtevala, naj zagotovi spremembo meril za napotitev nabornikov, tako da bi septemrska generacija služila večinoma v 5. vojaškem območju.¹⁸⁹ Čez poletje in v zgodnji jeseni tistega leta so s premierjem Markovičem in armadnimi predstavniki (v glavnem je armadni vrh zastopal pomočnik sekretarja ZSLO admiral Stane Brovet) potekala pogajanja o tem, kolikšen odstotek slovenskih nabornikov za vsakokratno generacijo naj bi ostal v Sloveniji. Slovenskim predstavnikom je za oktobrsko generacijo uspelo doseči 20 odstotkov (skupaj s tistimi, ki so se vrnili v Slovenijo po končanem usposabljanju, približno 30 odstotkov), o načelni rešitvi problema pa se vojska ni bila pripravljena pogovarjati.¹⁹⁰ Po sklepu slovenske skupščine je na služenje odšlo le toliko nabornikov, kolikor je bilo določenih mest za 5. vojaško območje, to je ok. 70 odstotkov, kar je znova izzvalo revolt armade (čeprav je bilo novačenje v drugih republikah še bistveno slabše, v Srbiji marca npr. le 40 odstotkov).¹⁹¹ ZSLO je Slovenijo zaradi sklepov o nabornikih ter sprejetja vrste zakonov, ki so okrepili samostojno TO,¹⁹² obtožil protiustavnega ravnanja in kršenja enotnosti oboroženih sil, ni pa reagiral na prav tedaj sprejeto srbsko ustavo, po kateri je bil predsednik Srbije vrhovni poveljnik vseh oboroženih sil, in sicer tako v miru kot v vojni. Armadni vrh si je na vso moč prizadeval, da bi prevzel naborne evidence in nadzor nad naborem. Zato je pripravil odlok o t. i. vojaško-teritorialnih organih, po katerem naj bi ZSLO neposredno izvajal zakon SLO na ozemlju Slovenije. Odlok je zvezni IS sprejel 21. avgusta 1990. Kot je zapisal Jović, je bil to "dober test, tako za Slovence kot za Anteja Markovića", saj naj bi Slovenci popustili in sprejeli sklep, da bodo nabornike znova pošiljali v vojsko (dodal pa je, da je treba biti nezaupljiv, ker se to ne ujema s slovenskimi cilji).¹⁹³ Jović je imel prav, Ante

Marković je namreč odlok obdržal v predalu in ga podpisal šele čez nekaj mesecev, po hudih Kadijevičevih pritiskih. V resnici si tudi armada z odlokom ni mogla kaj dosti pomagati, saj ni vedela, kako bi do evidenc prišla, zato je akcijo, ki bi ji omogočila nadzor nad naborem, odlagala.¹⁹⁴ Slovenija bi morala oddati evidenco najkasneje do 10. decembra, vendar so jo zaposleni v občinskih organih v koordinirani akciji in v sodelovanju z organi za notranje zadeve že zdavnaj prej premestili na varnejša mesta.

Ravnanje slovenskih oblasti v odnosu do JLA je treba upoštevati tudi v kontekstu dogajanja na Hrvaškem, s katero je bila Slovenija takrat tesno povezana. Poteze novega hrvaškega vodstva po prevzemu oblasti, zlasti razglašanje hrvaške za državo Hrvatov in obujanje ustaštva, so imele za posledico "referendume" srbskega prebivalstva na Hrvaškem. V samooklicanih "Srbskih avtonomnih pokrajinah" – najprej v Kninski Krajini – so se v kontekstu velikosrbske politike izrekli za kulturno avtonomijo, kasneje pa tudi za priključitev k Srbiji oziroma Jugoslaviji. V kninski krajini so začeli organizirati svojo vojsko, sledili so nemiri in spopadi s hrvaško milico, ni bilo jasno, ali bo za zaščito Srbov na Hrvaškem posredovala tudi JLA. Čeprav v Sloveniji ni bilo mednacionalnih konfliktov, pa se je slovensko vodstvo balo, da ne bi prišlo do "hrvaškega" scenarija, ki bi bil povod za uvedbo izrednih razmer, pri čemer bi lahko kot povod izrabili priseljence iz drugih republik, zlasti Srbe.

Dokument št. 81:¹⁹⁵

Zapisnik 5. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 18. 5. 1990

STROGO ZAUPNO
PRESEDSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE

ZAPISNIK

5. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 18. 5. 1990

Sejo je vodil: predsednik Predsedstva Republike Slovenije Milan Kučan

¹⁸⁹ Magnetogram 13. seje predsedstva RS, 29. 8. 1990. Arhiv predsednika Republike Slovenije.

¹⁹⁰ Janša, Premiki, str. 68.

¹⁹¹ Magnetogram 14. seje predsedstva RS, 25. 9. 1990, razprava Janeza Janše. Arhiv predsednika Republike Slovenije.

¹⁹² Uradni list RS, št. 29, 1990, str. 1529; Uradni list RS, št. 35, 1990, str. 1562; Uradni list RS, št. 35, 1990, str. 1757; Uradni list RS, št. 35, 1990, str. 1757; Uradni list RS, št. 37, 1990, str. 1797.

¹⁹³ Jović, Zadnji dnevi SFRJ, str. 176.

¹⁹⁴ Janša, Premiki, str. 71.

¹⁹⁵ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

Navzoči člani: dr. Matjaž Kmecl, dr. Dušan Plut in Ciril Zlobec.

Svojo odsotnost je opravičil član Predsedstva Republike Slovenije Ivan Oman.

Ostali navzoči: Ivan Hočevar, komandant teritorialne obrambe Slovenije, Janez Janša, republiški sekretar za ljudsko obrambo. V delu seje je sodeloval tudi Alojz Peterle, predsednik Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije.

Ostali prisotni: Peter Šuler, generalni sekretar Predsedstva Republike Slovenije, Martin Cerkevnik, pomočnik generalnega sekretarja Predsedstva Republike Slovenije in Bojan Ušeničnik, svetovalec Predsedstva Republike Slovenije.

Sprejet je bil naslednji dnevni red:

1. Stališča Predsedstva Republike Slovenije ob ukrepu Zveznega sekretariata za ljudsko obrambo za varnejšo hrambo orožja;
2. Razno.

Ad 1./

Predsednik Predsedstva Milan Kučan je v kratkem pojasnil zakaj je bila sklicana seja s tem dnevnim redom. Na podlagi ukaza komandanta teritorialne obrambe Slovenije so po vsej Sloveniji začeli z zbiranjem orožja teritorialne obrambe in ga skladiščiti pretežno v objektih, ki jih nadzoruje JLA. O tem ni bilo obveščeno niti Predsedstvo Republike Slovenije, niti drugi republiški in občinski organi. Način, kako je bila akcija zaukazana in izvedena in čas, ko je bila izpeljana, sta povzročila zelo veliko razburjenje v občinskih organih teritorialne obrambe pa tudi med prebivalstvom in veliko politično škodo. Kljub zagotovitvi, da gre za ukrep, katerega namen je zagotoviti boljše varovanje orožja, temu nihče ne verjame in se mu neupravičeno ali upravičeno pripisuje politični pomen.

Komandant teritorialne obrambe Ivan Hočevar je poudaril, da je razburjenje v zvezi z akcijo zbiranja orožja neupravičeno in da je v bistvu posledica manipuliranja z javnostjo. Nobenega razloga ni, da bi se akcija politizirala, ker da gre za akt poveljevanja komandanta oboroženih sil, ki ga on mora izvršiti. Pojasnil je, da je šlo izključno za premeščanje orožja v varnejše objekte in ne za razorožitev teritorialne obrambe, kot se trdi v Sloveniji. Ukrep je bil potreben, ker so bili vedno bolj pogosti primeri tatvine orožja iz slabo zavarovanih skladišč teritorialne obrambe. Ukrep velja v vseh delih Jugoslavije in drugje

ni povzročil nobenih problemov.

Na izrecno vprašanje oz. zahtevo predsednika, da naj predloži sporno povelje, ki ga je prejel ali ustrezno povelje, ki ga je izdal sam pojasni, da je povelje strogo zaupne narave, ki ga brez privoljenja Predsedstva SFRJ ne more pokazati niti Predsedstvu Republike Slovenije. Zahteval je, da se mu zaupa in verjame, da povelje ne vsebuje nič takega, kar bi krnilo suverenost Republike Slovenije.

V daljši razpravi, ki je sledila je Predsedstvo ugotovilo, da je povelje o drugačnem čuvanju orožja in njegovo uresničevanje povzročilo nepopravljivo politično škodo, saj je bilo izpeljano tako, kot da gre v resnici za razorožitev teritorialne obrambe. Ob tem dejstvu Predsedstvo Republike Slovenije ne more sprejeti argumentacije, da gre zgolj za rutinski ukrep, ki je v pristojnosti vojaških oblasti ter bo ostro protestiralo zoper to, da o nameravani akciji ni bilo niti obveščeno. Zaradi tega je sklenilo, da je treba takoj prenehati z pobiranjem orožja in ga pustiti na sedanjih lokacijah kjer ga je treba ustrezno zavarovati. Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije bo zagotovil morebitna dodatna sredstva teritorialni obrambi Slovenije za boljše čuvanje orožja. Pri Predsedstvu SFRJ se ostro protestira zaradi te akcije in zahteva pojasnila in poseben razgovor s predsednikom Predsedstva SFRJ B. Jovičem. Javnost je treba s kratko informacijo obvestiti o stališčih Predsedstva Republike Slovenije z današnje seje.

GENERALNI SEKRETAR

Peter Šuler

PREDSEDNIK

Milan Kučan

Dokument št. 82:¹⁹⁶

Zapisnik 6. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 31. 5. 1990

STROGO ZAUPNO

PREDSEDSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE

ZAPISNIK

6. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 31. 5. 1990

¹⁹⁶ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

Sejo je vodil: predsednik Predsedstva Republike Slovenije Milan Kučan

Navzoči člani: dr. Matjaž Kmecl, Ivan Oman, dr. Dušan Plut in Ciril Zlobec.

Seji so prisostvovali tudi: Janez Drnovšek, član Predsedstva SFRJ iz Republike Slovenije, France Bučar, predsednik Skupščine Republike Slovenije, Alojz Peterle, predsednik Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije, Janez Janša, republiški sekretar za ljudsko obrambo in Franc Hočevnar, komandant Republiškega štaba teritorialne obrambe.

Ostali navzoči: Peter Šuler, generalni sekretar Predsedstva Republike Slovenije in Martin Cerkenik, pomočnik generalnega sekretarja Predsedstva Republike Slovenije ter svetovalca Predsedstva Republike Slovenije: Marjan Kramar in Bojan Ušeničnik.

Sprejet je bil naslednji dnevni red:

1. Odobritev osnutkov zapisnikov od 1. do 5. seje Predsedstva Republike Slovenije;
2. Razmere po premeščanju orožja Teritorialne obrambe v skladišča JLA;
3. Predlog kandidatov za sodnike Ustavnega sodišča Slovenije;
4. Oblikovanje delovnih teles Predsedstva Republike Slovenije;
5. Razrešitev in imenovanje svetovalcev Predsedstva Republike Slovenije;
6. Razno.

Ad 1./

Osnutki zapisnikov od 1. do 5. seje Predsedstva Republike Slovenije so bili sprejeti v predloženem besedilu.

Ad 2./

Predsednik Milan Kučan je na kratko predstavil razmere, ki so v Sloveniji nastale po premeščanju orožja Teritorialne obrambe ter ukrepe, ki jih je v zvezi s tem sprejelo Predsedstvo Republike Slovenije. Navzoče je spomnil, da je Predsedstvo Republike Slovenije o razmerah obvestilo tudi Predsedstvo SFRJ Jugoslavije in od njega zahtevalo pojasnilo o tem, kako je lahko sprejelo ta ukrep ne da bi se predhodno posvetovalo s predsedstvi republik in ne da bi bila le-ta o uveljavitvi ukrepa obveščena. Prosil je dr. Janeza Drnovška, da pove kako je razprava o tem vprašanju potekala na seji zveznega predsedstva. Dr. Janez Drnovšek je povedal, da sta bila

vsebina in rezultat omenjene razprave na seji Predsedstva SFRJ Jugoslavije približno enaka kot na predhodnem pogovoru predstavnikov Republike Slovenije s predsednikom Predsedstva SFRJ in zveznim sekretarjem za ljudsko obrambo. S strani Zveznega sekretariata za ljudsko obrambo je bilo tudi na tej seji dano zagotovilo, da je bil edini motiv tega ukrepa in akcije, ki je bila izvedena v vseh republikah, ustreznejše varovanje orožja v sedanjih poslabšanih političnih in varnostnih razmerah v Jugoslaviji. Akcija je bila rutinska in povsem tehničnega značaja in se po mnenju ZSLO, kot tudi članov Predsedstva SFRJ, ne bi smeli politizirati. Predsedstvo SFRJ je razpravo o tem sklenilo s stališčem, da ni razloga, da se to orožje ne vrne v prejšnja skladišča, če se zagotovi varna hramba orožja.

Generalpodpolkovnik Ivan Hočevnar je pojasnil, da je teritorialna obramba Slovenije dobila okoli 60 odstotkov vsega orožja od JLA in je torej last JLA, le 40 odstotkov orožja so družbenopolitične skupnosti kupile s svojimi sredstvi. Že do sedaj je bilo približno 60 odstotkov vsega orožja shranjenega v skladiščih, ki so v objektih JLA in se tudi fizično varujejo, pa vendar glede tega nihče ni delal problema. O izvajanju ukrepov za ustreznejše varovanje orožja je bila javnost neustrezno obveščena, o tem so se širile polresnice in neresnice, katerih nihče ni demantiral, manipuliralo se je z javnim mnenjem, vprašanja so bila po nepotrebnem spolitizirana. Vse to je vplivalo na stanje in pripravljenost teritorialne obrambe. Negativne posledice so se pokazale tudi na vaji prve partizanske brigade v Ljubljani. Predsedstvo Republike Slovenije je opozoril, da je glede na nove pristojnosti in odgovornost dolžan obvestiti Predsedstvo SFRJ, da so občinski organi mimo zakona prevzeli poveljevanje teritorialni obrambi in s tem porušili sistem vodenja v oboroženih silah.

Po daljši razpravi je Predsedstvo sprejelo naslednja stališča:

Svet Predsedstva Republike za ljudsko obrambo pripravi s sodelovanjem Republiškega sekretariata za ljudsko obrambo in Republiškega štaba za teritorialno obrambo pregled odprtih in nerešenih konceptijskih vprašanj teritorialne obrambe, do katerih naj bi zavzelo svoje stališče Predsedstvo republike Slovenije in se po tem o njih pogovorilo tudi s Predsedstvom SFRJ.

Čimprej naj se opravijo strokovni pregledi stališč TO ter pripravijo predlogi in zagotovijo ustrezni

pogoji za varovanje orožja. Odgovornost za to nalogo naj prevzame RŠTO, ki je za to strokovno usposobljen, izvede pa naj jo v sodelovanju s poveljstvom 5. vojaškega območja v Zagrebu. RŠTO naj informacijo z ustreznimi predlogi pripravi najkasneje do 11. junija 1990.

Takoj ko bodo predlogi pripravljani naj Predsedstvo Republike Slovenije skliče razgovor s predsedniki svetov za SLO in DS občinskih skupščin in jih podrobno informira o stanju in nalogah v zvezi s hrambo orožja. O tem se je s predsedniki možno pogovoriti na delovnem razgovoru 17. junija pred simbolično proglastitvijo Predsedstva Republike Slovenije.

Predsedstvo Republike Slovenije naj povabi poveljstvo 5. vojaškega območja na razgovor o vprašanih obrambe in medsebojnega sodelovanja. Na ta razgovor se povabita tudi predsednik Skupščine Republike Slovenije dr. France Bučar in predsednik Izvršnega sveta Skupščine Alojz Peterle.

Potreben je tudi pogovor z vodstvom in delavci Republiškega štaba za teritorialno obrambo ter s poveljniki pokrajinskih in občinskih teritorialnih obramb.

Po tem, ko se bodo na podlagi stališč Predsedstva SFRJ zadeve v zvezi z varovanjem orožja uredile, je treba o tem informirati tudi Skupščino Republike Slovenije. Skupščini in njenem izvršnem svetu mora biti dostopna tudi informacija Zveznega sekretariata za ljudsko obrambo, ki je bila podlaga za razpravo v Predsedstvu SFRJ.

Predsedstvo Republike Slovenije je po tem, ko je temeljito pretehtalo vzroke in posledice razmer, ki so nastale po premeščanju orožja TO, soglasno sprejelo sklep, da se Predsedstvu SFRJ predlaga, da generalpodpolkovnika Ivana Hočevarja razreši dolžnosti komandanta Teritorialne obrambe Slovenije. Predsedstvo je z manjšimi popravki sprejelo predlagano besedilo pisma Predsedstvu SFRJ.

Ad 3./

Predsedstvo je sklenilo oblikovati nov predlog za sodnike Ustavnega sodišča Republike Slovenije. V Skupščini Republike Slovenije namreč ni bil končan postopek za izvolitev 5 sodnikov Ustavnega sodišča. Zato je Predsedstvo sklenilo, da umakne predlog, da se za sodnika Ustavnega sodišča izvolijo Milan Gaspari, Tomislav Grgič, Matija Malešič, dr. Miha Ribarič in dr. Anton Perenič in oblikovalo nov predlog za Skupščino

Republike Slovenije po katerem naj se namesto 5 sodnikov Ustavnega sodišča Republike Slovenije izvolijo: dr. Peter Jambrek, mgr. Tone Jerovšek, dr. Anton Perenič, dr. Miha Ribarič in dr. Lovro Šturm.

Ad 4./

Predsedstvo je sprejelo Odloke s katerimi je oblikovalo svojo Komisijo za organizacijska in kadrovska vprašanja, Svet za varstvo ustavne ureditve in svet za ljudsko obrambo.

Komisijo Predsedstva Republike za organizacijska in kadrovska vprašanja sestavljajo: dr. Matjaž Kmecl, kot predsednik ter Ivan Oman, Marko Kromar, Peter Šuler in Martin Cerkvenik kot člani. Za sekretarko komisije je imenovalo Majo Godler.

Svet Predsedstva Republike Slovenije za varstvo ustavne ureditve sestavljajo: predsednik dr. Dušan Plut; člani: Igor Bavčar, Janez Janša, Vito drag Pukl, dr. Rajko Pirant, Miran Potrč in Jože Školč. Sekretar sveta je Bojana Hudales-Kori.

Svet Predsedstva Republike Slovenije za ljudsko obrambo sestavljajo: Milan Kučan, ki je predsednik tega sveta po Ustavi Republike Slovenije; člani sveta so: Igor Bavčar, dr. Anton Bebler, Alojz Briški, Ivan Dolničar, Vane Gošnik, dr. Anton Grizold, Marko Hren, Janez Janša, Branko Jerkič, Konrad Kolšek, Matija Malešič, Edvard Pavčič, dr. Dušan Plut, Bojan Polak. Sekretar Sveta je Bojan Ušeničnik.

Ad 5./

Predsedstvo je razrešilo Franca Godešo kot svetovalca Predsedstva Republike Slovenije s 15. 5. 1990, ker je bil izvoljen za člana Izvršnega sveta in predsednika Republiškega komiteja za borce in vojaške invalide. Hkrati je imenovalo Marjana Šiftarja, diplomiranega pravnika in dosedanjega člana Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije ter predsednika Republiškega komiteja za informiranje za svetovalca Predsedstva Republike Slovenije.

GENERALNI SEKRETAR

Peter Šuler

predsednik
Milan KUČAN

Dokument št. 83:¹⁹⁷**Poročilo komandanta štaba TO Ivana Hočevarja z dne 25. 6. 1990 Predsedstvu Republike Slovenije o odvzemu orožja teritorialni obrambi**

VOJAŠKA TAJNOST
SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA
REPUBLIŠKI ŠTAB ZA TERITORIALNO
OBRAMBO

STROGO ZAUPNO

Ljubljana, dne 25. 06. 1990

PRESEDSTVU REPUBLIKE SLOVENIJE

Na zahtevo števil. 830-05-14/90 z dne 21. 06. 1990 Predsedstva Republike Slovenije podajam poročilo o stanju in razmerah v TO Slovenije. Poudarjam, da sem prav za prav o vseh naštetih vprašanih že govoril na seji Sveta za ljudsko obrambo Predsedstva Republike Slovenije 18. 06. 1990.

1. Že večkrat sem poudarjal, da je ukrep o fizičnem zavarovanju orožja izdal ZSLO na podlagi pooblastil, ki jih ima Zvezni sekretar za ljudsko obrambo s strani Predsedstva SFRJ. Ta ukrep se je na enak način izvajal v vseh TO republik in pokrajin v SFRJ. Predsedstvu Republike Slovenije je znano, da je tudi do sedaj okoli 60% orožja bilo v skladiščih TO, ki so v kompleksih, katere stražno varujejo vojaki JLA. Znano je tudi, da je okoli 60% orožja, s katerim je oborožena TO Slovenije dala JLA in da je 40% orožja, predvsem pehotnega kupljeno neposredno s sredstvi DPS. Ukrep o fizični zaščiti orožja se je izvajal po ukazu v celi Jugoslaviji, torej se ni izvajal samoiniciativno v TO Slovenije. Ukrep se nanaša le na fizično (stražno) varovanje orožja TO. Razne ugotovitve, češ, da je bilo orožje tudi do sedaj varno spravljeno nimajo s tem nobene zveze. Nobeno skladišče TO, izven kompleksov, ki so stražno varovani in v katerih je bilo hranjeno okoli 40% orožja TO ni imelo do sedaj stražne zagotovitve. Ukrep je torej veljal za to orožje in to samo za orožje TO, ne pa tudi za ostalo vojaško orožje, ki ga je v Republiki Sloveniji kar precej.

2. Predsedstvu Republike Slovenije je poznan potek sej na katere sem bil poklican – seja

Predsedstva Republike Slovenije 18. 05. 1990; 21. 05. 1990 in 31. 05. 1990. Na seji 31. 05. 1990 je bil prisoten tudi član Predsedstva SFRJ tov. dr. Drnovšek, ki je izjavil, da je seja Predsedstva SFRJ 29. 05. 1990 potekala enako in da ima isti rezultat kot je potekal razgovor tov. Kučana in g. Pluta v Predsedstvu SFRJ 21. 05. 1990 in, da pri poveljevanju in orožju ne sme biti nasprotij.

Znano je tudi stališče Predsedstva SFRJ, s seje 29. 05. 1990, ki ga je povzel TANJUG. Iz dokumenta Predsedstva SFRJ, strogo zaupno števil. 150/3-3/690 z dne 31. 05. 1990 je Predsedstvu Republike Slovenije tudi znano, "da Predsedstvo SFRJ ocenjuje, da so vse špekulacije o političnem ozadju teh ukrepov neosnovane".

3. Ni potrebno navajati posebej vsa informativna glasila na slovenskem prostoru, ki so kar tekmovala v tem, da TO Slovenije prikažejo v kar se da bolj temni luči. Na sejah Predsedstva Republike Slovenije sem tudi večkrat argumentirano poudaril, da za vse to kar se dogaja v informativnem prostoru škodi TO. Namreč, uporabljajo se neresnice, polresnice, ali pa se nekatere stvari namerno zamolčijo, na ta način pa se manipulira z javnim mnenjem.

Obvestilo, ki ga je dal RŠTO (Delo, 25. 05. 1990) o vaji "Rakitna" je negativno komentirano, pri tem pa so se za dokaz uporabljale neresnice. O tem sem tudi v imenu RŠTO obvestil Predsednika Predsedstva Republike Slovenije in da je potrebno, da se s tem preneha. Na ta način je za RŠTO informativni prostor praktično zaprt.

4. Istočasno so se v občinah Predsedniki svetov za LO, in Sveti za ljudsko obrambo, pa tudi drugi organi neposredno aktivirali v "iskanju odgovornosti" za poveljnike TO občin. Na ta način pa je mimo ustave in zakonov prevzeta ingerenca poveljevanja.

- Zvezni zakon o SLO – členi 106 do 117, 138;
- Zakon o SLO in DS Republike Slovenije – členi 139, 167, 167a, 171,
- Pravilo službe v OS – točke 36 do 41; 321 do 332)

- Po občinah so formirane komisije, ki naj raziščejo odgovornost poveljnikov TO. Pri tem pa so nekatere komisije zahtevale odgovornost tudi Predsednikov občinskih skupščin. (Sklep Predsedstva skupščine občine Litija števil. 01/1-90 od 31. 05. 1990; Odlok komisije za ugotavljanje odgovornosti komandanta TO Sevnica in predlog za razrešitev z 31. 05. 1990, formiranje komisije v občini Šiška, ki naj ugotovi odgovornost po-

¹⁹⁷ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

veljnika TO Slovenije itd.). To pomeni, da so nekatere institucije, ki niso pristojne po ustavi in zakonih, prevzele ingerence poveljevanja. Zaradi tega je tudi nezakonita njihova dejavnost vezana za poveljevanje v TO. Razumljivo je, da pri tem RŠTO nima nobene odgovornosti. Izključno ima to pravico samo Predsedstvo SFRJ kot najvišji Organ poveljevanja, ki tudi odloča o sistemu poveljevanja v oboroženih silah v skladu s temelji zakona o splošni ljudski obrambi (3. točka 106. člena zveznega zakona o SLO).

Seveda pa je zaradi tega bitno narušeno moralno-politično stanje v TO Slovenije. Manipuliranje z javnim mnenjem in prevzem poveljevanja na ravni občin mimo zakonskih določil, izvajanje disciplinskih ukrepov – ugotavljanje odgovornosti za izvršitev ukaza mimo zakonskih določil (139, 166, 167 in 167a členi "Zakona o SLO in DS" je v občinah podelil poveljnike na "izdajalce in heroje". V celoti je nastala situacija, katero značaj poudarja dejstvo, da odgovorne institucije ščitijo tiste, ki ukaza niso izpolnjevali. To pomeni popolno rušenje sistema poveljevanja v OS SFRJ, s tem pa tudi v TO Slovenije. To potrjuje tudi dejstvo, da poveljnik TO Republike Slovenije, brez ozira na osebnost, za izvajanje ukaza lahko pričakuje samo zahtevo za razrešitev, če pa ukaz ne izvaja pa seveda neposredno razrešitev s strani Predsedstva SFRJ.

5. Ni znana vloga republiškega sekretarja za LO glede TO. Znano vam je, da je dejavnost republiškega sekretariata za LO kot tudi republiškega štaba za TO zelo precizno odrejena z zakonom o SLO in DS. To z druge strani pomeni, da nima republiški sekretar za LO ingerenc reševanja v TO niti poveljnik TO v pristojnosti SLO, ki so v okviru RSLO.

Že na seji Predsedstva Republike Slovenije 18. 05. 1990 je republiški sekretar za ljudsko obrambo izrekel tri trditve in jih je uporabljal proti TO. Dokazal sem, da so te trditve neresnične in da se na ravni Predsedstva Republike Slovenije ne bi smelo na ta način namerno zavajati prisotne člane predsedstva. Na 6. seji Predsedstva Republike Slovenije je zopet republiški sekretar za ljudsko obrambo izrekel dve neresnici, ki jih je posredoval kot argumente proti TO. To se je zopet ponovilo na seji Sveta za SLO Predsedstva 18. 06. 1990 z eno trditvijo, ki je zopet bila mimo resnice.

Posebno pa je bil zapažen nastop republiškega sekretarja za ljudsko obrambo na seji Skupščine

14. 06. 1990. Delno je informiral poslance v vlogi člana Predsedstva Republike Slovenije za ostale trditve, ki pa so zopet bile uperjene proti TO in so bile zasnovane na neresnici pa njegova vloga nastopa ni jasna. Namreč RŠTO ni pooblastil RSLO, da nastopa v imenu RŠTO. Žalostno dejstvo je bilo tudi to, da naš predstavnik v zboru združenega dela ni dobil pravico do besede, oziroma mu je odvzeta beseda. Zato se je naslednji dan sestala delovna skupnost RŠTO in posredovala pisno vprašanje o vlogi republiškega sekretarja za LO in protest Predsedniku Slovenske Skupščine. Razumljivo je, da se berejo tudi izjave, ki jih republiški sekretar za LO daje raznim časopisom v Sloveniji in drugim v Jugoslaviji. Vse to pa samoumevno postavlja vprašanje ali za RSLO in RŠTO velja isti zakon – Zakon o SLO in DS, ki ga je sprejela Skupščina Slovenije.

6. Verjetno se je v zahtevi o podaji poročila podkrala napaka "lapsus calami". Namreč v zahtevi da se podajo ugotovitve komisije RŠTO dobesedno stoji besedilo "o stanju varnosti skladišč orožja TO". Zopet moram poudariti, da je izdan ukrep o fizičnem varovanju skladišč orožja. Zato tudi ukaz o oblikovanju komisije in njenih nalogah ne počiva samo na varnosti skladišča, ampak tudi na drugih elementih. Že v aktu Predsedstva SFRJ strogo zaupno št. 150/3-3/690 z dne, 31. 05. 1990 je povedano, da je treba ugotoviti pri vsakem skladišču orožja tehnične možnosti (zgradba, rešetke, vrata, elektronika, varovanje, vlažnosti, možnosti hitrejšega izvzema orožja itd.), stražno zagotovitev (stražno enoto, število stražarskih mest itd.) in možnosti intervencijske enote. Čeprav se v 321. točki Pravila službe v OS zahteva presoja 18 elementov, je komisiji ukazano, da se predvsem omeji na ta tri, ki jih zahteva Predsedstvo SFRJ. Komisija RŠTO je oblikovana z ukazom 04. 06. 1990 in je takoj začela z delom. Predsedstvu Republike Slovenije je znano, da je v TO Slovenije bila velika disperzija skladišč in da je okoli 40% orožja, ki do sedaj ni bilo fizično varovano, bilo razporejeno v okoli 200 skladišč. To pa je okoli 2/3 vseh skladišč, kjer se hrani orožje. Že iz naloge ugotavljanja potrebnih elementov za oceno in pa števila skladišč, komisija še ni končala delo, je pa opravila že največji del dela. Do končnega predloga komisije pa je potrebno, da komisija dobi tudi možnosti intervencijskih enot od 5. VO. Po končanem delu bo Predsedstvu Republike Slovenije podan pregled in predlog po vseh elementih, ki jih

komisija obravnava na podlagi Pravila službe v oboroženih silah – točka 320 do 420.

7. Po posebnem ukazu ZSLO sta poveljnik 5. VO general-polkovnik Konrad KOLŠEK in poveljnik TO Republike Slovenije general-podpolkovnik Ivan HOČEVAR obšla skladišča orožja TO v objektih, ki so stražno varovana s stražami iz TO Republike Slovenije.

Obhod skladišč je potekal:

- 13. 06. 1990: Jesenice, Bohinjska Bistrica (Radovljica), Trzič
- 20. 06. 1990: Brežice, Krško, Trbovlje, Litija
- 21. 06. 1990: Nazarje (Mozirje), Titovo Velenje, Dravograd, Radlje ob Dravi, Žalec.

Pregled skladišč orožja v Slovenskih Konjicah je opravljen že 16. 05. 1990. Ostalo je še za pregled skladišče orožja v Šmarju pri Jelšah.

Obhod skladišč je bil pravočasno najavljen tako, da so se OŠTO lahko pripravili. Podano bo poročilo ZSLO in s tem bo seznanjeno tudi Predsedstvo Republike Slovenije.

8. RŠTO je 15. 06. 1990 posredoval vsem PŠTO ukaz, vsem OŠTO pa navodilo za hrambo, vzdrževanje in izvzemanje orožja in streliva TO, ki je stražno varovano s stražami JLA v objektih TO in JLA.

Ukaz je izdan na podlagi ukaza poveljnika 5. VO, ukaza Načelnika GŠ OS, členov 106, 107, 108, 110, 111, 117, 138 Zveznega zakona o SLO in členov 139, 142, 145, Zakona o SLO in DS Republike Slovenije. Na podlagi letnega in mesečnega načrta vaj lahko neposredno poveljnik TO občine dvigne orožje za sestavo do čete (to so sestave, ki so navadno v občinah); poveljnik TO pokrajine za sestavo do bataljona – odreda, poveljnik TO Slovenije pa ukazuje izvzem orožja za partizanske brigade TO in pa za mobilizacijske vaje vseh enot, ker tudi podpisuje izvajanje vsake mobilizacijske vaje. Po vaji se orožje zopet vrača v skladišče, ki je stražno zavarovano.

9. Na seji Predsedstva Republike Slovenije 18. 05. 1990 sem posebej poudaril, da ne moram izdati ukaza o fizičnem varovanju orožja s strani TO, ker že več kot eno leto TO za usposabljanje ne dobi dovolj finančnih sredstev in da je v zadnjem letu TO Slovenije dobila okoli 0,04% ND, kar pa je že izpod potreb pri usposabljanju in da se ne more zapreti petletni ciklus usposabljanja enot TO. Nato je Predsednik Predsedstva Republike Slovenije poklical Predsednika republiškega izvršnega sveta g. Peterleta, ki je privolil, da bo republiški izvršni svet refundiral

stražno varovanje skladišč s strani TO, seveda tam, kjer se je še nahajalo orožje. Zneski oziroma stroški od 18. 05. 1990 do 31. 05. 1990 iz vseh OŠTO so poslani Predsedniku izvršnega sveta Republike Slovenije. Predsednik Predsedstva Republike Slovenije pa je z depešo števil. 6912 z dne 18. 05. 1990, ki je poslana vsem ŠTO in pa s komunikejem, ki je bil objavljen v Delu naslednjega dne to sprejel kot ukaz (odredbo) Predsedstva Republike Slovenije mimo zakonskih določil, čeprav sem kot poveljnik TO Slovenije izdal ukaz SZ 13-137-1990 z dne 18. 05. 1990 o tem.

Ostali stroški so minimalni. Nekateri OŠTO so orožje iz več lokacij koncentrirali v eno skladišče, kar pa je zmanjšalo stroške fizičnega zavarovanja s strani TO. V objektih TO, ki jih varujejo straže vojakov nima TO nobenih stroškov.

10. Nastala situacija v TO Republike Slovenije, ki je posledica ukrepov raznih instanc mimo zakonskih in ustavnih določil onemogoča RŠTO izvajanje in pa tudi predlaganje ukrepov. Za posledice, ki so nastale zaradi izven zakonskih posegov v TO Republike Slovenije RŠTO ni odgovoren. Predsedstvo Republike Slovenije zahteva odgovornost za izvajanje ukrepa fizičnega zavarovanja orožja od tistih, ki ukrep izvajajo na podlagi ustavnih in zakonskih določil. Na ta način je mimo ustavnih določil v pravni državi odgovornost iskana nekje na sredini. Prosim Predsedstvo Republike Slovenije, da skladno z ustavnimi in zakonskimi določili neposredno s Predsedstvom SFRJ in ZSLO uskladi svoja stališča glede TO in odgovornosti vseh poveljnikov TO, ki so v SFRJ izvajali enak ukrep na enak način.

Smatram, da je nastala situacija v TO toliko obremenjena, da je narušen sistem poveljevanja v OS SFRJ s tem pa tudi v TO Slovenije in da ga je potrebno rešiti skladno s sedanjo Ustavo in zakoni in to na edino možni ravni – na Predsedstvu SFRJ in ZSLO. To so tudi naslovi, s katerimi je potrebno soglasno rešiti vprašanje fizičnega varovanja orožja.

KOMANDANT TERITORIALNE OBRAMBE
REPUBLIKE SLOVENIJE

Generalpodpolkovnik
Ivan HOČEVAR

Dokument št. 84:¹⁹⁸**Zapisnik 12. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila dne 18. avgusta 1990**

Sejo je vodil: predsednik Predsedstva Republike Slovenije Milan Kučan

Navzoči člani: dr. Matjaž Kmecl, Ivan Oman, dr. Dušan Plut in Ciril Zlobec.

Seji so prisostvovali: dr. Janez Drnovšek, član Predsedstva SFRJ iz Republike Slovenije; dr. France Bučar, predsednik Skupščine Republike Slovenije, Alojz Peterle, predsednik Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije, Igor Bavčar, republiški sekretar za notranje zadeve; Janez Janša, republiški sekretar za ljudsko obrambo, Stane Stanič, republiški sekretar za informiranje. Ostali navzoči: Peter Šuler, generalni sekretar Predsedstva Republike Slovenije in Neven Borak, svetovalec Predsedstva Republike Slovenije.

Dnevni red:

1. Ocena političnih in varnostnih razmer glede na dogodke v Kninski krajini.

Ad 1./

Predsedstvo je z drugimi udeleženci seje razpravljalo o razmerah nastalih po dogodkih v Kninski krajini na osnovi informacije, ki so jo dali predsednik Milan Kučan ter Igor Bavčar in Stane Stanič. Iz informacij, ki so sicer bile pomanjkljive je bilo mogoče sklepati, da gre za organiziran poskus destabilizacije političnih razmer na Hrvaškem, pa tudi v Sloveniji in za poskus onemogočiti normalno delo legalno izvoljenih državnih organov republike Hrvaške. Predsedstvo je ocenilo, da gre brez dvoma za politični pritisk, katerega scenarij je bil izdelan zunaj Hrvaške in ki naj bi služil predvsem velikosrbskim interesom.

Predsedstvo je ugotovilo, da za celovito oceno nima dovolj informacij, da pa mora kljub temu javno reagirati na te dogodke. Zlasti je nejasno ali je v dogodke v Kninski krajini vpletena JLA ali njeni pripadniki, kar je zelo pomembno za celovito oceno in vsebino naših stališč.

Po daljši razpravi je Predsedstvo sprejelo besedilo sporočila javnosti v katerem ugotavlja, da gre za nedovoljene metode političnih pritiskov, ki škodujejo ugledu Jugoslavije v svetu, destabilizirajo politične razmere v vsej državi in one-

mogočajo vsak konstruktiven dogovor o skupnem življenju v Jugoslaviji. Glede na pomanjkanje dokazov o vpletenosti JLA v dogodke, se tega v sporočilu ne omenja.

Predsedstvo je tudi soglašalo s tem, da je treba storiti vse, da se v Sloveniji ohranita red in mir. Zato mora ustrezní funkcionar Republiškega sekretariata za notranje zadeve poklicati predsednika stranke za enakopravnost državljanov Marojeviča in ga obvestiti, da je sicer v Sloveniji dovoljeno politično delovanje, da pa ne bomo trpeli hujskanja k nemirom. V zadnji njegovi izjavi so namreč bili prisotni ti elementi. Besedilo sporočila javnosti je sestavni del tega zapisnika.

GENERALNI SEKRETAR

Peter Šuler

PREDSEDNIK

Milan Kučan

STROGO ZAUPNO

PREDSEDSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE

Številka: 060-12/90

Zasedba stavbe RŠTO. V ozadju prostori VO

¹⁹⁸ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

RSLO (foto: Arhiv Delo; Andrej Lovšin,
Skrita Vojna, Ljubljana 2001, str. 169)

7.4. ZASEDBA ŠTABA TERITORIALNE OBRAMBE

Kot povračilni ukrep na sklepe slovenskih oblasti v zvezi z odvzemom orožja in naborom, je armada povečala bojno pripravlenost v Sloveniji, posebna enota vojaške milice iz vojašnice v Šentvidu pa je zasedla štaba TO na Prežihovi 4 v Ljubljani. Zaradi zbiranja ljudi in napovedi demonstracij pred stavbo je enoti, ki je zasedla poslopje, hotela priti na pomoč tankovska enota z Vrhnike, vendar so se stvari potem umirile.¹⁹⁹ Stavbo, v kateri so odklopili vodo in elektriko (prvič je bila uporabljena ta sicer učinkovita metoda iz časa desetdnevne vojne, ki pa tedaj ni imela večjega učinka, ker so vojaki priklopili agregat, vodo pa so jim dovažali), je vojska zapustila šele čez nekaj mesecev.

Dokument št. 85:²⁰⁰

Zapisnik 17. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 5. oktobra 1990

Sejo je vodil predsednik Predsedstva Republike Slovenije Milan Kučan.

Navzoči člani: dr. Matjaž Kmecl, dr. Dušan Plut (po 14.00 uri), Ivan Oman in Ciril Zlobec.

Seji so prisostvovali: predsednik Skupščine Republike Slovenije dr. France Bučar, predsednik Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije Lojze Peterle, republiški sekretar za ljudsko obrambo Janez Janša in republiški sekretar za notranje zadeve Igor Bavčar.

Drugi prisotni: pomočnik generalnega sekretarja Predsedstva Republike Slovenije Martin Cerkvenik ter svetovalca Marjan Šiftar in Bojan Ušeničnik.

Dnevni red:

1. Razmere, ki so nastale v Republiki Sloveniji po tem, ko je JLA z oddelkom vojaške policije zastražila zgradbo Republiškega štaba za teritorialno obrambo.

2. Razno.

Ad 1./

Predsedstvo Republike Slovenije je skupaj z drugimi udeleženci seje razpravljalo o razmerah, ki so nastale po zastraženju Republiškega štaba za teritorialno obrambo na podlagi informacij, ki so jih dali predsednik Milan Kučan, Janez Janša in Igor Bavčar.

Po teh informacijah je v noči s 4. na 5. oktober Poveljstvo 5. vojaškega območja s skupino 16 pripadnikov vojaške policije dodatno zastražilo prostore Republiškega štaba za teritorialno obrambo na Prežihovi 4 v Ljubljani. Organi za notranje zadeve so dogajanje v zvezi s tem posegom JLA ves čas spremljali, vendar niso intervenirali.

Predsedstvo Republike Slovenije je menilo, da organi JLA niso imeli nikakršne osnove za zasedbo prostorov Republiškega štaba za teritorialno obrambo. Njihovega ukrepa zato ni mogoče razumeti in sprejeti drugače kot nevarno provokacijo in protizakonito poseganje zveznih organov v republiške pristojnosti. Predsedstvo je zato sklenilo najostreje protestirati pri Predsedstvu SFRJ proti temu samovoljnemu dejanju in zahtevati, da se organi JLA takoj umaknejo iz tega republiškega objekta kot tudi, da Predsedstvo SFRJ prepreči taka in podobna dejanja, ki so že nevarno vznemirila slovensko javnost in v tej zaostreni politični situaciji lahko pripeljejo do nepredvidljivih konfliktov. (Pismo Predsedstva SFRJ je sestavni del tega zapisnika).

Predsedstvo Republike Slovenije je predlagalo, da Svet za varstvo ustavne ureditve podrobneje obravnava to problematiko, pristojnim organom za notranje zadeve in ljudsko obrambo kot tudi drugim organom Republike Slovenije pa je priporočilo, da tudi ob morebitnih novih provokacijah armade, katerih namen je, kot kaže, povzročiti konflikte in izsiliti uporabo sile, ravnajo preudarno in odgovorno, da bi to preprečili.

Pomočnik generalnega sekretarja
Martin Cerkvenik

Predsednik
Milan Kučan

Dokument št. 86:²⁰¹

¹⁹⁹ Janša, Premiki, str. 76, 77.

²⁰⁰ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

²⁰¹ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

Zapisnik 22. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 5. 12. 1990

STROGO ZAUPNO

PRESEDSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE

Številka: 060-17/90

ZAPISNIK

22. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 5. 12. 1990

Sejo je vodil: predsednik Predsedstva Republike Slovenije Milan Kučan

Navzoči člani: dr. Matjaž Kmecl, Ivan Oman, dr. Dušan Plut in Ciril Zlobec.

Seji so prisostvovali: dr. France Bučar, predsednik Skupščine Republike Slovenije, Lojze Peterle, predsednik Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije, dr. Janez Drnovšek, član Predsedstva SFRJ iz RS, Igor Bavčar, Janez Janša in Dimitrij Rupel, člani IS Skupščine RS, Matija Malešič, podpredsednik IS Skupščine RS in Janez Slapar, v. d. načelnika RŠTO.

Ostali navzoči: Peter Šuler, generalni sekretar Predsedstva Republike Slovenije, Martin Cerkevnik, pomočnik generalnega sekretarja Predsedstva RS; svetovalci Predsedstva RS; dr. Miha Ribarič, Bojan Ušeničnik, Marjan Šiftar.

Pri 2. točki dnevnega reda so seji prisostvovali: Edvard Pavčič, Ivan Dolničar, Andrija Rašeta, dr. Anton Grizold, Marko Hren, člani Sveta Predsedstva Republike Slovenije za ljudsko obrambo.

Sprejet je bil naslednji dnevni red:

1. Odobritev osnutkov zapisnikov 18. in 19. seje Predsedstva RS;
2. Normativna ureditev sistema obrambe in zaščite v Republiki Sloveniji v času do uveljavitve nove Ustave;
3. Problem depolitizacije Jugoslovanske ljudske armade in ocena nevarnosti ukrepanja vojaških organov v Republiki Sloveniji;
4. Stališča Predsedstva Republike Slovenije in Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije o vprašanih v predlogu zakona o plebiscitu, glede katerih se stranke niso sporazumele;
5. Razno.

Ad 1./

Osnutka zapisnikov 18. in 19. seje Predsedstva

Republike Slovenije sta bila sprejeta brez pripomb.

Ad 2./

Republiški sekretar za ljudsko obrambo Janez Janša je v uvodni obrazložitvi Predloga za izdajo zakona o obrambi in zaščiti z osnutkom zakona povedal, da je osnutek tega zakona pripravljen na podlagi ustavnih amandmajev XCVI in XCVII k Ustavi Republike Slovenije in ustavnega zakona za njuno izvedbo ter v skladu z izhodišči, ki jih je v zvezi s spreminjanjem zakonske ureditve obrambe in zaščite sprejel Svet Predsedstva Republike Slovenije za ljudsko obrambo na seji 13. julija 1990 in da je Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije predlog za izdajo zakona že poslal Skupščini v nadaljnjo proceduro. Predlagatelj želi z novim zakonom o obrambi in zaščiti predvsem uskladiti zakonsko ureditev tega področja z že izvršenimi in predlaganimi spremembami političnega in gospodarskega sistema, urediti obrambne in zaščitne funkcije kot klasične funkcije suverene države, poenostaviti obrambno in varnostno načrtovanje in racionalizirati celoten obrambni sistem, podrobneje urediti teritorialno obrambo na podlagi ustavnih amandmajev XCVI in XCVII in ustavnega zakona za njuno izvedbo ter izpopolniti, zlasti posodobiti sistem zaščite in reševanja v skladu z ogroženostjo Slovenije zaradi naravnih in drugih nesreč. Ta zakon naj bi omogočil načrten prehod od sedanjega na nov obrambni sistem, ne da bi se pri tem bistveno zmanjšala obrambna pripravljenost republike, omogočil pa naj bi tudi učinkovito delovanje obrambnega sistema v primeru nepredvidenega razpleta jugoslovanske krize.

Predsedstvo Republike Slovenije je na podlagi razprave in stališč Sveta Predsedstva Republike Slovenije za ljudsko obrambo sprejelo v zvezi s Predlogom za izdajo zakona o obrambi in zaščiti z osnutkom zakona naslednja stališča in predloge:

1. Predsedstvo Republike Slovenije se strinja s predlagateljem, da obstoječa zakonska ureditev obrambe in zaščite ne ustreza sedanjemu stanju in da je v določenih delih tudi v nasprotju z veljavno ustavno-pravno ureditvijo Slovenije. Predsedstvo zato podpira predlog za izpopolnitev normativne ureditve obrambe in zaščite v Republiki Sloveniji v času do sprejema in uveljavitve nove republiške ustave. S tem bi to ureditev uskladili z že izvršenimi in predlaganimi spremembami

političnega in gospodarskega sistema, celoviteje in jasneje bi opredelili funkcije slovenske države na tem področju ter racionalizirali celoten sistem obrambe in zaščite.

Pravno-tehnično je to možno doseči z najnujnejšimi spremembami in dopolnitvami obstoječega zakona o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti. Po mnenju Predsedstva bi bilo mogoče doseči ta namen, če bi se obstoječi Predlog za izdajo zakona o obrambi in zaščiti prekvalificiral v Predlog za izdajo zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o SLO in DS, ali pa bi sprejeli nov zakon le za prehodno obdobje osamosvajanja Republike Slovenije.

2. Predsedstvo Republike Slovenije meni, da je glede na osnovni namen in cilje spreminjanja te ureditve, ustreznjša druga možnost. To pomeni, da se sprejme nov zakon za prehodno obdobje do nove Ustave Republike Slovenije oziroma do takrat, ko bo na njeni podlagi izdan nov zakon o obrambi. Na ta način bi bilo možno uveljaviti več in celovitejše spremembe sistema obrambe in zaščite in ohraniti konsistentnost normativne ureditve tega področja, hkrati pa zagotoviti načrten prehod na nov obrambni sistem, ne da bi se pri tem bistveno zmanjšala obrambna pripravljenost republike.

3. Predsedstvo predlaga, da Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije pripravi take zakonske rešitve, ki bodo omogočile delovanje obrambnega sistema v prehodnem obdobju do sprejema nove zakonodaje na podlagi nove Ustave Republike Slovenije. Predsedstvo pa se pri tem ne spušča v vprašanje ali predlagatelj lahko take rešitve zagotovi z ustreznimi spremembami in dopolnitvami predloženega osnutka zakona ali pa z ustreznimi spremembami in dopolnitvami obstoječega zakona o SLO in DS. Predlagatelj naj pri tem upošteva pripombe in predloge Sveta Predsedstva Republike Slovenije za ljudsko obrambo. Pred pripravo predloga zakona naj se ponovno opravi poglobljena strokovna razprava o vseh pomembnejših rešitvah v zakonu, zlasti še s stališča možne poenostavitve in racionalizacije tega sistema.

4. Hkrati Predsedstvo predlaga, da Skupščina Republike Slovenije naloži Izvršnemu svetu oziroma pristojnim republiškim upravnim organom, da v sodelovanju s Katedro za obramboslovje na FSPN ter drugimi strokovnimi in raziskovalnimi organizacijami, izdela nov obrambni koncept Republike Slovenije glede na politične

spremembe v Sloveniji, Jugoslaviji in v mednarodni skupnosti, ki bo podlaga za sprejem nove zakonodaje na podlagi nove ustave.

Ad 3./

Predsedstvo je pod to točko dnevnega reda obravnavalo problem depolitizacije jugoslovanske ljudske armade tako s stališča splošne politike na tem področju, za katero je odgovorno Predsedstvo SFRJ, kot tudi glede na aktualno situacijo po intervjuju zveznega sekretarja za ljudsko obrambo Veljka Kadrijevića v tedniku Danas in ob informacijah, ki kažejo na resno nevarnost poseganja vojaških organov v civilno sfero.

Na nedavnih pogovorih predstavnikov najvišjih državnih organov republik Slovenije in Hrvatske je bilo skupno ugotovljeno, da vpletanje vodstva JLA v notranje-politična dogajanja resno ogroža tako procese demokratizacije v Jugoslaviji, kot tudi možnost za mirno razreševanje ustavne krize ter da je treba od Predsedstva SFRJ zahtevati rešitev tega problema. Po intervjuju Veljka Kadrijevića, ki je z nekaterimi svojimi izjavami presešel svoja pooblastila, so ta vprašanja še bolj neodložljiva. Zato je Predsedstvo sprejelo besedilo pisma Predsedstvu SFRJ, v katerem zahteva depolitizacijo JLA, omejitev njene dejavnosti na ustavne okvire, načjenja pa tudi vprašanje odgovornosti zveznega sekretarja za ljudsko obrambo. Pismo je sestavni del tega zapisnika.

Ob tem so člani Predsedstva in drugi udeleženci seje namenili obširno razpravo nevarnostim poseganja vojaških organov v Republiki Sloveniji in temu, kako naj se državni organi Republike Slovenije, predvsem teritorialna obramba in milica temu zoperstavijo. Republiška sekretarja za ljudsko obrambo in za notranje zadeve sta namreč Predsedstvu posredovala vrsto informacij o premikih enot JLA in drugih njenih ukrepih, ki v povezavi s stališči vodstva JLA kažejo na resno možnost, da bi vojaški organi v teh dneh lahko poizkušali, vsaj s posameznimi akcijami, vzpostavljati po njihovem mnenju "zakonito stanje" v teritorialno obrambo Slovenije in pri pošiljanju nabornikov na služenje vojaškega roka. Predsedstvo Republike Slovenije je zavzelo stališče, da se je treba odločno postaviti po robu vsakemu poskusu ukrepanja vojaških organov. Predsedstvu SFRJ je poslalo teleks, v katerem ga je opozorilo na informacije o načrtovanih aktivnostih vojaških organov, zahtevalo, da jih preveri in prepreči eventualne namere protizakonitega

ukrepanja. Predsednik Predsedstva SFRJ dr. Borisav Jović je v telefonskem pogovoru s predsednikom Predsedstva Republike Slovenije in članom Predsedstva SFRJ iz Republike Slovenije zagotovil že med potekom seje, kasneje je to potrdil s telegramom, da omenjene informacije niso točne. Predsedstvo Republike Slovenije je kljub temu naročilo pristojnim republiškim organom, da podvzamejo potrebne preventivne in varnostne ukrepe, dogovorjeno pa je tudi bilo, da bo predsednik Milan Kučan naslednji dan na skupni seji vseh zborov seznanil delegate Skupščine Republike Slovenije s temi dogajanji in stališči ter aktivnostmi Predsedstva v zvezi s tem.

Ad 4./

Predsednik in člani Predsedstva Republike Slovenije so s predsednikom IS SRS in navzočimi člani Izvršnega sveta izmenjali informacije o možnostih, da se doseže soglasje vseh strank o vprašanih pri "plebiscitnem zakonu", ki so še

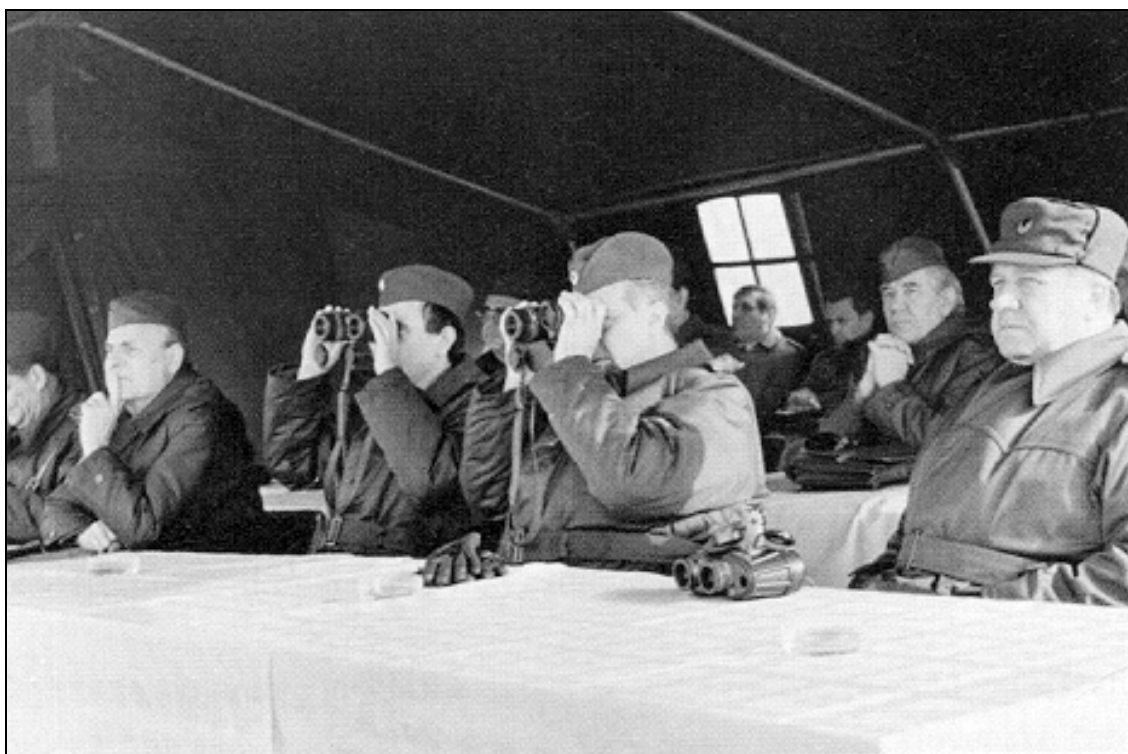
vedno odprta. V razpravi je bilo ugotovljeno, da je iz notranjepolitičnega in tudi mednarodnega vidika najboljša rešitev, da zakon določi 50 odstotno odločitev "ZA" celotnega volilnega telesa, kot pogoj za sprejem odločitve o samostojnosti Slovenije. Predsedstvo in Izvršni svet bosta, je bilo dogovorjeno, na skupni seji sklenila predlagati amandma k zakonu s tako vsebino, obenem pa tudi 23. 12. 1990 kot dan plebiscita, saj IS jamči, da ga je mogoče v takem času organizacijsko v redu in zakonito pripraviti. Predsedstvo je sprejelo besedilo izjave o namerah, katere sprejem bo predlagalo naslednji dan Skupščini Republike Slovenije ob sprejemanju zakona o plebiscitu. Na seji bo z ekspozicijem nastopil predsednik Milan Kučan.

GENERALNI SEKRETAR

Peter Šuler

PREDSEDNIK

Milan Kučan

Bjelovar, 16. novembra 1989, na vojaških vajah, z generaloma Špegljem in Kadjevićem (Janez Drnovšek, Moja resnica, Ljubljana 1996, slikovna priloga)

7.5. POSKUS UVEDBE IZREDNIH RAZMER MARCA 1991

V začetku leta 1991 je armadni vrh uspel dobiti soglasje za ukrepanje proti Hrvaški in Sloveniji.

V ukazu, ki ga je sprejelo predsedstvo SFRJ na seji 9. januarja 1991, ko je obravnavalo informacijo o nepooblaščen ustanovitvi oboroženih enot v SFRJ je bilo zapisano, da se morajo razpustiti "vse oborožene skupine, ki niso del obo-

roženih sil SFRJ ali organov za notranje zadeve in katerih organizacija ni v skladu z zveznimi predpisi", da morajo vse orožje teh enot enote in posamezniki takoj predati najbližji enoti ali ustanovi JLA in da mora biti ukaz izpolnjen v desetih dneh od sprejetja. Ukaz je bil namenjen predvsem nastajanju hrvaških vojaških enot in tajnemu oboroževanju, zaradi katerega je JLA na Hrvaškem ukrepala tudi z aretacijami vpletenih v nakupe orožja, ni pa ji uspela aretacija obrambnega ministra Martina Špeglja, čeprav je pripravila scenarij z montiranim dokumentarnim filmom in čeprav je bil Špeglja pripravljen žrtvovati tudi Tuđman. V slovenskem vrhu je prišlo do bojazni, da se bo podoben scenarij ponovil v Sloveniji, zato so v predsedstvu (dr. Dušan Plut) od obrambnega ministra zahtevali, naj pojasni, kako Slovenija nakupuje orožje. V vedno bolj napetem ozračju je nato v začetku marca prišlo do spleta več dogodkov, zaradi katerih je vrh vojske postal še bolj nervozen, vojska pa je posredovala tudi fizično. V Sloveniji je skupščina sklenila, da slovenski vojaki ne bodo več služili v JLA.²⁰² V Pakracu na Hrvaškem (poseljenem s srbskim prebivalstvom) se je prvič vnel oborožen spopad med hrvaško milico in JLA.²⁰³ Ukaz za intervencijo v Pakracu je dal Jović (bila je namreč nedelja), predsedstvo pa ga je naknadno potrdilo. Podobni incidenti so se nato stopnjevali, JLA naj bi v njih imela vlogo nevtralnega posrednika, vendar je hrvaško prebivalstvo njeno posredovanje zavračalo, srbsko pa ga je vztrajno zahtevalo in navdušeno pozdravljalo. Vrh JLA je sicer še vedno govoril o ohranjanju Jugoslavije, v praksi pa je postalo očitno, da vojska potihem izvaja Miloševićev koncept vzpostavljanja Velike Srbije, katere meje naj bi branila JLA. Zaradi dogodkov v Pakracu je Kadrijević 8. marca izdal strogo zaupen ukaz (322-1), s katerim je velel

streljati na vsakogar, kdor bi napadel oficirje ali enote JLA, vsi pripadniki stalne sestave pa so morali tudi začeti nositi osebno orožje.²⁰⁴ V Beogradu so se 9. marca začele množične demonstracije proti srbski oblasti, demonstranti so vdirali v vladna poslopja, hoteli so vdreti tudi v generalštab, in se pretepali z milico. Milošević je zahteval intervencijo vojske, ki jo je potem ukazal Jović po posvetu z drugimi člani predsedstva (razen Mesića in Drnovška, s katerima se ni pogovarjal). Kadrijević je na beograjske ulice poslal tanke in tako preprečil, da bi Miloševića zrušili tako, kot je prišel na oblast, s "proti-birokratsko revolucijo".

Obe uspešni vojaški intervenciji (v Pakracu in v Beogradu) sta okrepili omajano samozavest vojaškega vrha. Od predsedstva je znova kategorično zahteval uvedbo izrednih razmer. O tem so razpravljali na večdnevni seji predsedstva (12., 14. in 15. marca 1991).

Štab vrhovne komande oboroženih sil SFRJ²⁰⁵ je skušal prepričati predsedstvo, naj uvede izredne razmere.

Po sklepu slovenskega vodstva se Drnovšek prvega dne seje ni udeležil. Kadrijević je na njej rekel, "da kruta realnost postavlja naše oborožene sile nasproti istim nasprotnikom kot leta 1941".²⁰⁶ Postavljal je enake zahteve, kot jih je vojska že v začetku leta na podlagi svojih analiz: sprejetje odloka o uvedbi izrednih razmer na celotnem ozemlju SFRJ, razveljavitev vseh normativnih aktov, ki so v nasprotju z ustavo in zvezno zakonodajo, sprejetje odloka o najvišji bojni pripravljenosti enot, vključno z mobilizacijo, odpor vsakemu poskusu tuje vojaške intervencije, razorožitev in razpustitev nelegalnih vojaških enot, sprememba porušenega obrambnega sistema, vrnitev sistema vojaške obveznosti pod pristoj-

²⁰⁴ Kolšek, (Spomini, str. 95).

²⁰² Na 5. vojaško območje bi marca moralo v celoti priti 8000 vojakov. Prišlo jih je 4028 ali 51 odstotkov, od tega samo 9 odstotkov slovenske narodnosti. (Kolšek, Spomini, str. 107).

²⁰³ Enote hrvaškega ministrstva za notranje zadeve so 2. 3. skušale zavzeti postajo milice v Pakracu, pri čemer je prišlo do spopada z miličniki srbske narodnosti in s prebivalstvom. Štab vrhovne komande JLA je tja poslal oklepno mehanizirano enoto iz Bjelovarja, da bi zaščitila srbsko prebivalstvo, transportno vozilo hrvaške milice pa je prvič v jugoslovanski krizi streljalo na JLA. Desetar Saša Božević je odgovoril z ognjem iz oklepnika in vozilo milice poškodoval. Po dvodnevni pogajanji so se enote hrvaškega ministrstva za notranje zadeve umaknile, vojska pa je ostala toliko časa, da so se Srbi lahko ponovno organizirali in dodatno oborožili.

²⁰⁵ Po zveznem zakonu o narodni obrambi se je štab vrhovne komande oboroženih sil SFRJ lahko formiral ob neposredni nevarnosti napada na SFRJ, sestavljali so ga generalštab JLA in del ZSLO. Drugi, večji del sekretariata bi ostal organ zvezne vlade. Tako formiran štab bi služil predsedstvu SFRJ za ukazovanje oboroženim silam pri obrambi države pred zunanjim sovražnikom. Pogoji za formiranje štaba niso bili izpolnjeni in sklepa o tem predsedstvo ni sprejelo. Poleg tega se je pred tem generalštab JLA preimenoval v generalštab oboroženih sil, s čimer je vojaški vrh hotel doseči, da bi mu bili podrejeni vsi štabi oboroženih sil, ne le JLA, ki je bila le ena od njihovih komponent. (Špegelj, Sjećanja vojnika, str. 187.)

²⁰⁶ Jović, Zadnji dnevi SFRJ, str. 280; Kadrijević, Moje videnje raspada, str. 113, 114.

nost oboroženih sil, nadaljevanje pogajanj o prihodnosti Jugoslavije, v republikah, v katerih se vodstva odločijo za odcepitev, organizacija referendum, na katerem bo vsakemu narodu omogočeno, da se opredeli neposredno in svobodno, najkasneje v šestih mesecih sprejetje nove ustave, zvezne večstrankarske volitve in konstituiranje nove zvezne oblasti. Oborožene sile ne sprejemajo razpada Jugoslavije po metodi izvršenih dejanj, zato morajo zagotoviti, da se o njeni prihodnosti izrečejo jugoslovanski narodi.²⁰⁷

Mesić, Tupurkovski in Bogičević so predlog za uvedbo izrednega stanja zavrnil, zanj pa ni bil niti črnogorski predstavnik Nenad Bučin, ki mu je črnogorsko vodstvo izrecno naročilo, naj za tak predlog ne glasuje. Med odmorom je vojaški vrh predlog skušal preoblikovati tako, da izredno stanje ne bi bilo izrecno omenjeno, vendar so tudi tako različico zavrnil.

Nadaljevanje seje je bilo čez dva dni v podzemnih bunkerjih generalštaba JLA na Dedinju, skupaj z generalštabom. Kraj je bil namenjen zastraševanju predsedstva, JLA pa je sestanek snemala z namenom, da javnosti ob ugodnem razpletu dogodkov pokaže, kdo so "razbijalci" Jugoslavije (precej kasneje, oktobra 1991, so film z naslovom *Kdo je izdal Jugoslavijo* tudi predvajali). Mesić je pred sestankom Kadijevića, njegovega namestnika Broveta in načelnika generalštaba celo vprašal, ali so člani predsedstva aretirani.²⁰⁸

Kadijević je bil z Jovićevo vednostjo prejšnji dan (13. marca) na tajnem obisku v Moskvi, kjer pa pri obrambnem ministru Jazovu (pogovarjala sta se dve uri) ni dobil konkretnih zagotovil o podpori. Zapis pogovora²⁰⁹ kaže, da ne Kadijević ne Jazov nista bila zmožna realno ocenjevati spremenjenih razmer v obeh državah in v svetu. Razmišljala sta v preživelih obrazcih bipolarnega sveta, ki se je bliskovito potapljal. Oba sta bila tudi prepričana, da je mogoče ohraniti komunizem ter SZ in Jugoslavijo. Kadijević je Jazovu dejal, da je v Sloveniji in na Hrvaškem na delu skrajni separatizem, da v BiH in Makedoniji narašča nacionalizem, da je jugoslovanska vlada proameriška, predsedstvo SFRJ razcepljeno. Cilj

je razbitje Jugoslavije in prevzem oblasti v Srbiji. Prosil ga je, naj SZ opozori ZDA, naj se ne vmešavajo v notranje zadeve Jugoslavije, potem, naj preveri, ali bi Madžarsko lahko uporabili za zunanjo intervencijo proti Jugoslaviji in kako je z madžarskimi dobavami orožja Hrvaški. Jazov naj bi tudi posredoval pri Gorbačovu, da bi ta sprejel Jovića (Gorbačov, ki za obisk Kadijevića ni vedel, je v telefonskem pogovoru z Jazovom sprejel predlog za neuradni delovni obisk, do katerega pa potem ni prišlo). Jazov Kadijeviću ni mogel pomagati, saj sam ni vedel, kako se bodo odvijali dogodki v SZ. Do Gorbačova je kazal odpor, vendar se mu je Jelcin zdel še slabši, češ da želi razbiti državo in iz nje narediti konfederacijo samo zato, da bi prišel na oblast. Kadijević se je vrnil razočaran, s prepričanjem "da Rusi do kolen tičijo v blatu in niso sposobni pomagati niti sebi, kaj šele nam".

Pred nadaljevanjem seje predsedstva je Kadijević na sestanku z Jovićem in Miloševićem povedal, kako si predstavlja vojaški udar: zamenjava vlade in predsedstva, skupščino bo vojska pustila na miru, vendar ne bo dovolila, da se sestane, tiste republiške oblasti, ki bodo udar podprle, bodo prav tako pustili na miru, v nasprotnem jih bodo strmoglavili. Cilj je doseči šestmesečni rok za dogovor o prihodnosti države, dotlej pa zaustaviti njen kaotični razpad.²¹⁰

A tudi drugi dan se je seja "v senci bajonetov" končala neuspešno, saj je bil končni izid glasovanja petih predstavnikov drugih republik (v težkem položaju sta bila zlasti Bogičević in Sapundžija, na katera so močno pritiskali in tudi grozili njunima družinama) in pokrajini proti trem srbskim. Seja se je nato nadaljevala z ostrimi polemikami med Kadijevićem in Drnovškom ter z Jovićevimi grožnjami, da bo Srbija ustanovila svojo vojsko in z njo zaščitila srbsko prebivalstvo zunaj republike Srbije. Na seji se je že kazal načrtovan rezervni scenarij: odstop Jovića oz. srbskih predstavnikov in s tem blokiranje predsedstva, nastalo praznino pa bi izkoristila JLA, ki bi v takem primeru ostala brez vrhovnega poveljnika in s tem dobila pravno možnost za uvedbo izrednih razmer.

Štab vrhovne komande je 14. marca ob 20. uri sklical sestanek vseh poveljnikov vojaških območij, da bi jim dal konkretne naloge. Sestanek je bil kljub temu, da se predsedstvo še ni odločilo, vendar na njem Kadijević ni povedal nič novega:

²⁰⁷ Jović, *Zadnji dnevi SFRJ*, str. 279, 280.

²⁰⁸ Mesić, *Kako je srušena Jugoslavija*, str. 24.

²⁰⁹ Kolšek, *Spomini*, str. 98-103. – Zapis pogovora je objavil *Danas* (Zg., 11. 6.-14. 7. 1997) pod naslovom Vuk Obradović o tajnoj misiji V. Kadijevića u Moskvi. Vuk Obradović je bil šef Kadijevićevega kabineta in se je pogovora udeležil.)

²¹⁰ Jović, *Zadnji dnevi SFRJ*, str. 288.

oborožene sile se soočajo s sovražnikom podobno kot leta 1941, močno je navzoč tuj faktor. Peto kolono sestavljajo fašisti, ustaši, četniki in drugi. Predsedstvo je nesposobno, vojska mora vedno imeti poveljnika, sedaj ga nima. Vrhovna komanda se trudi, da bi to uredila na najboljši možen način, zato je predsedstvu dala še eno priložnost, če ne bo odločitve, bo videla, kako dalje. Po pričevanju Konrada Kolška so poveljniki ta sestanek doživeli kot nejasen in nedorečen, kot formalno ponavljanje povelj, ki so jih poslušali že dva meseca. Obenem jim ni bilo jasno, da želi vojaški vrh s predlaganimi ukrepi izvesti vojaški udar.²¹¹ Ocene stanja na 5. vojaškem območju so kazale veliko zaskrbljenost in negotovost starešin, postavljali so vprašanje svojega statusa in statusa družin, pojavljali so se dvomi o enotnosti vojaškega vrha. Zahtevali so konkretne odgovore na vprašanje o položaju JLA in njeni perspektivi. Prihajalo je do pospešenega odliva kadrov, informacij, orožja in vojaškega materiala na nasprotno stran, proti čemur se je ves čas borila vojaška protiobveščevalna služba, ki pa je tudi sama počasi razpadala.²¹²

Nadaljevanje se je 15. marca in ponovljeno glasovanje nista ničesar spremenili. Vojska je bila pripravljena popustiti toliko, da bi Hrvaška sama pobrala orožje in ga dala pod nadzor, da bi Slovenija zamrznila svojo odločitev o tem, da ne bo več pošiljala nabornikov v vojsko in da bi razpustila štab TO, ki ga je po mnenju vojske oblikovala nelegalno in tako vzpostavila vzporedno vojsko. Tudi glede tega predsedstvo ni bilo enotno. Razmere je jasno orisal Tupurkovski, ko je dejal, da je predsedstvo pred dilemo: če ne sprejme izrednih ukrepov, bo morda izbruhnila državljanska vojna, če pa jih sprejme, lahko prav zaradi tega pride do nje, torej je boljše prvo tveganje, ker tudi brez izrednih ukrepov armade nihče ne podcenjuje.²¹³ Kadrijević pa je opozoril, da bo štab vrhovne komande preučil posledice zavrnitve njihovih zahtev in se potem odločil, kako bo ravnal. Štab vrhovne komande je v sporočilu za javnost zapisal, da bo vojska sama presodila, kako ukrepati, ker je predsedstvo z večino glasov zavrnilo njena priporočila, katerih cilj je preprečevanje mednacionalnih spopadov in državljanske vojne. Vojaški vrh je – potem ko je izdal sporočilo za javnost – poniknil na po-

svetovanje o tem, ali naj izvede državni udar ali ne. Začela se je dvodnevna negotovost, v kateri ne jugoslovanski politični organi in ne javnost niso vedeli, kako se bo stvar končala.

Že zvečer 15. marca so mediji objavili prese- netljivo novico, da je Jović odstopil (odstopila sta tudi predstavnika Črne gore in Vojvodine). V odstopni izjavi je člane, ki so glasovali proti sprejetju izrednih razmer in intervenciji vojske, obtožil izdajstva. Jovićevo odstop je povzročil brezvladje in strah, kaj lahko to prinese. Najverjetneje je bilo, da se s tem povečuje možnost za vojaške ukrepe v posameznih republikah.

Naslednji dan, 16. marca, se je pet članov pred- sedstva ponovno sestalo v Beogradu pod vod- stvom Mesića kot podpredsednika. Jović je regu- larnost seje zavrnil. Menil je, da jo lahko skliče le on, čeprav je odstopil.²¹⁴ Tedaj je Milošević na beograjski televiziji v dramatični izjavi pred- stvu odrekel legitimnost in zahteval od JLA, naj nekaj stori. Zvečer 17. marca so Kadrijević, Bro- vet in Adžić Joviću in Miloševiću sporočili, zakaj se niso odločili za vojaški udar. Kot je povedal Brovet, bi ta ukrep povzročil razpad države, dr- žavlansko vojno in popolno mednarodno izola- cijo. Štab vrhovne komande je 19. marca objavil sporočilo, v katerem je med drugim zapisal, da ne bo dovolil državljanske vojne v Jugoslaviji, da bo JLA varovala zunanje meje, da se ne bo vme- šavala v politične dogovore, da pa – glede na to, da je predsedstvo zavrnilo njegove predloge – ne more sprejeti odgovornosti za nadaljnje nelegal- no oboroževanje.²¹⁵ V spremnem pismu pred- stvu SFRJ pa je zapisal, da oborožene sile "kljub nesprejetju predlogov niso odvezane odgovor- nosti za obstoj in varnost države" in da bo "dvig bojne pripravljenosti dela enot JLA izključno odvisen od razvoja situacije in konkretnih oko- liščin".²¹⁶ Vojaški analitiki so navajali različne razloge, zakaj do izvedbe vojaškega udara ni prišlo. Med najpomembnejše štejejo: zelo omeje- na možnost JLA, da bi vodila državo in jo pri- peljala iz krize, negativne izkušnje v drugih dr- žavah, npr. v Grčiji in na Poljskem, velika jugo- slovanska zunanja odvisnost in jasno negativno stališče zahodnih držav (podkrepljeno s poli- tičnimi pritiski), marksistična ideologija, večna-

²¹¹ Kolšek, Spomini, str. 106.

²¹² Prav tam, str. 108, 109.

²¹³ Jović, Zadnji dnevi SFRJ, str. 291.

²¹⁴ Drnovšek, Moja resnica, str. 236.

²¹⁵ Saopštenje štaba vrhovne komande oružanih snaga SFRJ, 19. 3. 1991. godine. Arhiv predsednika Republike Slovenije.

²¹⁶ Dopis predsedstva SFRJ k Saopštenju. Arhiv pred- sednika Republike Slovenije.

cionalna sestava JLA, ki bi ob akciji proti eni ali dvema republikama ogrozila njeno notranjo kohezivnost.²¹⁷

Vojska načrtov za državni udar ni opustila, čeprav je glede na njeno dotedanjo neodločnost postajalo vedno bolj očitno, da ga ne bo upala izvesti. "Vojska koraka, govori in ne napravi ničesar," je bil v tistem času komentar, ki je močno zbedel vojaški vrh, še posebej jastrebe v njem, kakršen je bil general Adžić. Vojska se je čutila ponižano, nervoza je naraščala.²¹⁸ Ohranjala je jugoslovansko retoriko, na sestankih vojaškega vrha in s komandanti vedno znova ponavljala iste fraze o bojni pripravljenosti, v praktičnem ravnanju pa vedno bolj očitno podlegala srbskemu konceptu.

Intimno pa je priznavala, da razmer ne obvladuje več niti v sami armadi. Na kolegiju zveznega sekretarja 26. marca so bile izrečene ocene, da je vrhovna komanda paralizirana, da ni nabornikov iz Slovenije, da je financiranje vojske pretrgano, zaradi česar je JLA zašla v nelikvidnost, ki se hitro veča (pravzaprav je šlo za težave pri vsakdanji oskrbi in pri vzdrževanju standarda zaposlenih, orožja pa je imela za večletno bojevanje, kar so potrdile tudi poznejše vojne na ozemlju Jugoslavije, op. B. R.). Vojska razpada na temelju nacionalne opredeljenosti.²¹⁹

Zaradi dveh novih incidentov v začetku maja (spopad v Borovem selu 2. maja, v katerem je življenje izgubilo 17 miličnikov in 20 hrvaških civilistov, in kot odgovor hrvaške javnosti in politike demonstracije 6. maja pred komando vojaškega pomorskega območja v Splitu, med katerimi je življenje izgubil makedonski vojak Sašo Gaševski – ustrelil ga je hrvaški miličnik) je štab vrhovne komande povečal bojno pripravljenost celotne sestave JLA. General Adžić, ki je zamenjeval bolnega Kadrijevića, je zagrozil (tudi na seji predsedstva SFRJ), da se JLA ne bo zapletla v spopad z ljudstvom, ampak bo odstranila tiste, ki so narode sprli, vendar njegovih groženj ni nihče več jemal resno. Naslednji dan, 7. maja, je 5. vojaško območje dobilo okrepitev nekaj novih bataljonov. Iz Prijedora je bil v Petrinjo premeščen oklepni bataljon, iz Niša je prišla posadka za nove tanke M 84. V Pivko je bil

iz Skopja premeščen bataljon tankov T-55. Iz vojaških rezerv sta bila dekonservirana dva oklepna bataljona iz 228 brigade v Postojni. Približno 25000 ljudi (60 odstotkov celotne sestave v 5. vojaškem območju) je bilo v bojni pripravljenosti za hitro delovanje.²²⁰ Del rezervnega orožja so iz Slovenije odvažali v Kninsko krajino in v Srbijo, saj JLA vpoklica slovenskih rezervistov ni več predvidevala. Iz skladišč 5. vojaškega območja so Srbom na Hrvaškem (po Kolškovem pričevanju brez vednosti poveljstva) orožje dovažali s tovornjaki in celo helikopterji. Redne enote v Sloveniji pa so hoteli izpopolniti predvsem s Srbi in Črnogorci.

Slovenska stran je te premike natančno spremljala, hkrati pa je že imela dokaj zanesljive informacije, da bo projugoslovanski politični vrh (zlasti Marković) s pomočjo JLA skušal prepričati efektivno osamosvajanje Slovenije, tako da bo na mejah uvedel zvezni carinski in policijski nadzor. JLA bo zavzela letališča in vzpostavila popoln nadzor nad milico in TO na celotnem slovenskem ozemlju in tudi nad vsemi drugimi državnimi strukturami. Intenzivnost akcij bo odvisna od stopnje upora v Sloveniji.²²¹

Dokument št. 87:²²²

Zapisnik 32. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 16. 3. 1991

STROGO ZAUPNO
PRESEDSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE

ZAPISNIK

32. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 16. 3. 1991

Sejo je vodil: predsednik Predsedstva Republike Slovenije Milan Kučan

Navzoči člani: dr. Matjaž Kmecl, Ivan Oman, dr. Dušan Plut in Ciril Zlobec.

Seji so prisostvovali: dr. France Bučar, predsednik Skupščine RS, Alojz Peterle, predsednik Izvršnega sveta Skupščine RS in dr. Janez Drnovšek, član Predsedstva SFRJ, Janez Janša, republiški sekretar za ljudsko obrambo, Dimitrij Rupel, republiški sekretar za mednarodne odnose, Igor Bavčar, republiški sekretar za notranje

²¹⁷ Anton Bebler, The Yugoslav Crisis and the "Yugoslav people's Army", Zürcher Beiträge zur Sicherheitspolitik und Konfliktforschung, Heft nr. 23, 1992, str. 28.

²¹⁸ Razprava na zasedanju vojaškega sveta 16. 4. 1991 (povzeto po: Kolšek, Spomini, str. 121).

²¹⁹ Kolšek, Spomini, str. 109-113.

²²⁰ Prav tam, str. 120, 121.

²²¹ Lovšin, Skrita vojna, str. 159.

²²² ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

zadeve, Stane Stanič, republiški sekretar za informiranje in Miha Brejc, namestnik republiškega sekretarja za notranje zadeve.

Ostali navzoči: Cerkvjenik Martin, namestnik generalnega sekretarja Predsedstva Republike Slovenije in svetovalca Predsedstva RS, Marjan Šiftar in Janko Štajnbaher.

Predsednik Predsedstva Milan Kučan je sklical sejo Predsedstva, da bi na njej ocenili politične razmere v Jugoslaviji, ki so nastale po odstopu predsednika Predsedstva SFRJ dr. Borisava Jovića in vpliv tega dejanja na nadaljnji potek osamosvajanja Republike Slovenije.

Na začetku seje je udeležence informiral o poteku seje Predsedstva SFRJ prejšnji dan dr. Janez Drnovšek. Po tej seji je namreč odstopil dr. Jović. Informiral je tudi o nočnem dogajanju, ko je sklical sejo podpredsednik Predsedstva SFRJ Stipe Mesić, nato pa je dr. Jović ta sklep preklical z obrazložitvijo, da še opravlja funkcijo predsednika dokler njegovega odstopa ne obravnava Skupščina Srbije. Informacije o varnostno relevantnih dogodkih v zadnjih urah sta podala Miha Brejc in Janez Janša.

V nadaljevanju seje so člani Predsedstva in drugi udeleženci izmenjali informacije in ocene o reakcijah vodstev posameznih jugoslovanskih republik, zveznih organov in mednarodnih dejavnikov na odstop predsednika Jovića. Ocenjeno je bilo, da ta odstop ni taktična poteza, ampak prekretnica v politiki Srbije, ki je očitno ocenila, da preko zveznih organov ne more več zadovoljivo uveljavljati svojih interesov in se je zato odločila za preusmeritev v politiko "velike Srbije". Za Republiko Slovenijo so vsekakor nesprijemljivi razlogi, ki jih je navedel dr. Jović v svoji odstopni izjavi, prav tako pa je nesprijemljiva in zelo nevarna izjava Generalštaba JLA, ki jo je ta dal po seji Predsedstva SFRJ. Predsedstvo se je odločilo, da to svoje stališče sporoči javnosti in da obenem Predsedstvo SFRJ opozori, da je nujno potrebno takoj nadaljevati z razpravo o depolitizaciji JLA. Sporočilo javnosti je sestavni del tega zapisnika.

Glede na svoje ocene razmer v Jugoslaviji se je Predsedstvo tudi odločilo predlagati Skupščini Republike Slovenije in njenemu Izvršnemu svetu naj se pospešijo vse priprave za uresničitev plebiscitne odločitve, torej za prevzem izvrševanja vseh državnih funkcij.

NAMESTNIK GENERALNEGA

SEKRETARJA
Martin Cerkvjenik

PREDSIEDNIK
Milan KUČAN

Dokument št. 88:²²³

Sporočilo štaba Vrhovne komande oboroženih sil SFRJ

SAVEZNI SEKRETARIJAT ZA NARODNU
ODBRANU
ŠTAB VRHOVNE KOMANDE
Br. 4-9/2

19. 03. 1991 god.

PREDSIEDNIŠTVO SFRJ

U prilogu dostavljamo saopštenje Štaba Vrhovne komande Oružanih snaga SFRJ, koje je rezultat svestrane procene situacije nastale povodom odluke Predsedništva SFRJ da ne prihvati predloge za preduzimanje mera koje bi, aktivnošću Oružanih snaga, garantovale sprečavanje medjunacionalnih oružanih sukoba i građanskog rata i osigurale uslove za miran, demokratski i na Ustavu SFRJ i zakonima zasnovan rasplet jugoslovenske krize.

U opredeljivanju uslova i mera izloženih u saopštenju, imalo se u vidu da se neprihvatanjem predloga, Oružane snage i Štab Vrhovne komande, kao stručno i profesionalno telo u oblasti rukovodjenja i komandovanja, ne oslobadjaju odgovornosti za opstanak i bezbednost zemlje. To su njihove ustavne obaveze i odgovornosti koje se moraju bezuslovno izvršavati.

Štab Vrhovne komande ocenjuje da na to, u ovom času, radi smirivanja javnosti, treba javno ukazati.

Podizanje borbene gotovosti dela jedinica JNA isključivo će se vršiti zavisno od razvoja situacije i konkretnih okolnosti.

ŠTAB VRHOVNE KOMANDE
ORUŽANIH SNAGA SFRJ

²²³ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

SAOPŠTENJE ŠTABA VRHOVNE
KOMANDE ORUŽANIH SNAGA SFRJ

19. mart 1991. godine

Predsedništvo SFRJ, u svojstvu vrhovnog komandanta Oružanih snaga SFRJ, na sednicama održanim 12., 14. i 15. marta 1991. godine, nije prihvatilo predlog Štaba Vrhovne komande da se preduzmu odgovarajuće mere koje bi garantovale sprečavanje medjunacionalnih oružanih sukoba i građanskog rata i osigurale uslove za miran, demokratski i na Ustavu i zakonima zasnovan rasplet jugoslovenske krize. Polazeći od Ustavom SFRJ utvrdjene odgovornosti Oružanih snaga u obezbeđivanju nezavisnosti, suvereniteta, teritorijalne celokupnosti i Ustavom SFRJ utvrdjenog društvenog poretka, Štab Vrhovne komande, kao najviše stručno i profesionalno telo u oblasti rukovodjenja i komandovanja Oružanim snagama, izvršio je svestranu procenu nastale situacije i mogućih posledica i saopštava sledeće:

Prvo, Jugoslovenska narodna armija pouzdano će obezbeđivati granice SFRJ od svih oblika ugrožavanja i neće dozvoliti njihovu promenu sve dok se ne postigne i stupi na snagu eventualni dogovor o tome u skladu sa Ustavom SFRJ.

Drugo, Jugoslovenska narodna armija ni pod kojim uslovima neće dozvoliti medjunacionalne oružane sukobe i građanski rat u Jugoslaviji.

Treće, u rešavanju medjunacionalnih, medjurepubličkih i medjustranačkih sporova neće se dozvoliti nasilje sa bilo koje strane.

Četvrto, moraju se obezbediti normalni uslovi za život i rad Oružanih snaga. To prvenstveno podrazumeva: poštovanje regrutne i drugih oblika vojne obaveze u skladu sa Ustavom SFRJ i sa veznim propisima; vraćanje Teritorijalne odbrane u sistem rukovodjenja i komandovanja utvrdjen Ustavom SFRJ i aktima Predsedništva SFRJ; uredno finansiranje Jugoslovenske narodne armije u skladu sa već preuzetim društvenim obavezama.

Peto, budući da Predsedništvo SFRJ nije prihvatilo predlog neophodnih mera za potpuno sprovođenje sopstvene naredbe od 9. januara 1991. godine, Jugoslovenska narodna armija ne može snositi odgovornost za dalje eventualno nelegalno naoružavanje građana i njihovo vojno organizovanje na bilo kom delu jugoslovenske teritorije.

Jugoslovenska narodna armija se, kao ni do sada,

neće mešati u političke dogovore o budućnosti zemlje.

Štab Vrhovne komande smatra da su navedeni uslovi i mere suštinske pretpostavke za mirno i demokratsko rešenje jugoslovenske krize i postizanje dogovora o budućem uređenju Jugoslavije. Zato će Štab Vrhovne komande istrajati u njihovom obezbeđivanju i sprovođenju.

ŠTAB VRHOVNE KOMANDE
ORUŽANIH SNAGA SFRJ

Dokument št. 89:²²⁴

Zapisnik 34. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila dne 19. marca 1991

STROGO ZAUPNO
PRESEDSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE

ZAPISNIK

34. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila dne 19. marca 1991.

Sejo je v odsotnosti predsednika Predsedstva Republike Slovenije Milana Kučana vodil član Predsedstva Ciril Zlobec.

Navzoči člani: Ciril Zlobec, dr. Matjaž Kmecl, Ivan Oman, dr. Dušan Plut.

Vabljeni: dr. Janez Drnovšek, Lojze Peterle, Vane Gošnik, Igor Bavčar, Janez Janša.

Ostali navzoči: Peter Šuler, Martin Cerkenik, dr. Miha Ribarič, Janez Sirše in Bojan Ušeničnik.

Dnevni red:

1. Obravnava sporočila štaba vrhovnega poveljstva oboroženih sil SFRJ.
2. Razno.

Član Predsedstva Republike Slovenije Ciril Zlobec je navzoče seznanil z vsebino sporočila štaba vrhovnega poveljstva oboroženih sil SFRJ o njegovi oceni varnostnopolitičnih razmer v državi in sprejetih ukrepih. Ciril Zlobec je povedal, da je omenjeni štab to sporočilo poslal Predsedstvu SFRJ, hkrati pa ga je objavil tudi v sredstvih javnega obveščanja. V njem štab opozarja na razmere, ki so nastale po tem, ko Predsedstvo SFRJ

²²⁴ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

ni sprejelo njegovih predlogov za uveljavitev ukrepov, ki bi na podlagi aktivnosti oboroženih sil preprečili mednacionalne oborožene spopade in državljansko vojno ter omogočili miren, demokratičen in na podlagi ustave SFRJ ter zakonov zasnovan razplet jugoslovanske krize. Štab je v spremnem pismu Predsedstvu SFRJ, sklicujoč se na svojo ustavno odgovornost za obstanek in varnost države, napovedal, da bo v prihodnje sam povečeval bojno pripravljenost dela enot JLA glede na nadaljnji "razvoj situacije in konkretne okoliščine".

Predsedstvo Republike Slovenije je ugotovilo, da nepodpisana izjava štaba vrhovnega poveljstva oboroženih sil kot nekakšnega organa, ki je zunaj ustavnega sistema, nedvomno napoveduje samostojno ukrepanje oboroženih sil, brez predhodne odločitve pristojnih organov. Omenjeni štab očitno ne priznava več Predsedstva SFRJ za vrhovno poveljstvo in odkrito nastopa zunaj veljavne ustavne ureditve. Predsedstvo je tudi ugotovilo, da si v nasprotju z odločitvijo Predsedstva SFRJ, ki je na seji 15. 3. 1991 že zavrnilo enake predloge štaba vrhovnega poveljstva, le-ta prilašča pravice, ki mu ne pripadajo. Ob tem je poudarilo, da so zahteve štaba glede nabornikov in teritorialne obrambe v nasprotju s plebiscitarno izraženo voljo slovenskega naroda in prebivalcev Slovenije, da Slovenija postane samostojna in neodvisna država in da sporočilo štaba napoveduje uvajanje izrednih ukrepov, ki jih je Predsedstvo SFRJ že odklonilo, na ozemlju Republike Slovenije pa jih brez soglasja slovenske skupščine nihče ne sme odrediti.

V zvezi z delom sporočila, ki se nanaša neposredno na Slovenijo in grozi z nasilnim ukrepanjem proti legalnim odločitvam Skupščine Republike Slovenije pa je Predsedstvo opozorilo, da bodo glede na te grožnje organi Republike Slovenije podvzeli vse potrebne ukrepe za zavarovanje suverenosti republike.

Predsedstvo Republike Slovenije je tudi ob tej priložnosti zavrnilo vmešavanje oboroženih sil v razpletanje jugoslovanske krize. Menilo je, da lahko k mirnemu in demokratičnemu dogovoru jugoslovanskih republik o njihovih prihodnjih odnosih prispeva tudi JLA s tem, da se popolnoma podredi Predsedstvu SFRJ kot svojemu vrhovnemu poveljstvu in da se preneha vmešavati v politično življenje države.

Dr. Matjaž Kmecl je v zvezi z omenjenim nezakonitim nastopom štaba vrhovnega poveljstva oboroženih sil SFRJ predlagal, naj Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije od Zveznega izvršnega sveta zahteva ustrezno pojasnilo, zlasti še glede ravnanja zveznega sekretarja za ljudsko obrambo generala armade Veljka Kadrijevića, ki je član Zveznega izvršnega sveta. Predsedstvo Republike Slovenije je njegov predlog sprejelo. Predsedstvo Republike Slovenije je o svojih ugotovitvah in stališčih obvestilo javnost.

GENERALNI SEKRETAR

Peter Šuler

ČLAN PREDSEDSTVA

Ciril Zlobec

Mariborčani so z živim zidom pod klancem v Pekrah ustavili vojaško kolono, ki je bila kot okrepitev poslana k obkoltitvi 710. učnega centra TO v Pekrah. (Foto: Bogomir Čerin; Ob desetletnici pekrskih dogodkov in vojne za samostojno Slovenijo, Maribor 2001, str. 29)

7. 6. POSKUS ZASEDBE UČNEGA CENTRA V PEKRAH

Do prvega fizičnega soočenja med TO in JLA je prišlo zaradi usposabljanja prvih slovenskih vojakov. Na Igu pri Ljubljani in v Pekrah pri Mariboru so se maja 1991 začeli usposabljati slovenski naborniki. Zapleti ob pekrskih dogodkih 23. maja (dva vojaka JLA so prijeli teritorialci, nato so vojaki JLA obkoltili učni center, Mariborčani so blokirali tanke, padla je prva žrtev spopadov, pripadniki specialne enote JLA so ugrabili poveljnika štaba TO med pogajanja v prostorih mariborske skupščine) so pokazali, da brez uporabe fizične sile neodvisnosti ne bo.²²⁵

Odločitev slovenskega vodstva, da Slovenija odpre centra za urjenje nabornikov, je bila tvegana, saj je JLA temu izrazito nasprotovala (Kolšek je 17. maja pisno prepovedal, da bi slovensko vodstvo odprlo učna centra, prepoved je ponovil tudi ustno na sestanku s slovenskim vodstvom),

poleg tega je bil to dotlej najbolj javen manifestativni znak, da Slovenija vzpostavlja lasten obrambni sistem in lastno vojsko (t. i. manevrska struktura Narodne zaščite je bila tajna, TO, čeprav pod slovenskim nadzorom, je bila formalno po zvezni zakonodaji del oboroženih sil SFRJ, Zbor narodne garde na Hrvaškem pa je bil uradno ustanovljen šele čez nekaj dni, 28. maja). JLA bi se torej lahko sklicevala na zvezno zakonodajo pa tudi na sklepe predsedstva iz 8. maja, če bi hotela centra zavzeti in ukiniti. V operativnem smislu bi bila to lahka naloga, saj so bili naborniki neizkušeni in tudi niso imeli prave zaščite (kot piše Janša, naj bi oba centra varovala po ena protidiverzantska četa, kar bi bilo – ob resno načrtovani akciji JLA z oklepniki, helikopterji in drugimi sredstvi – dosti premalo). Seveda pa bi tako dejanje pokazalo na očitno enostranskost ravnanja JLA, saj ji dotlej ni uspelo razorožiti nobene paravojaške formacije, niti preprečiti ustanovitve hrvaške vojske, ki je več mesecev nastajala javno (Kolšek je bil celo povabljen na slovesnost 28. maja v Zagrebu).

Po dostopnih virih je težko soditi, ali je šlo za načrtovano akcijo vojaškega vrha (po Kolškovem

²²⁵ Več o tem v: Marjan Žnidarič (ur.), Začelo se je v Pekrah. Ob desetletnici pekrskih dogodkov in vojne za samostojno Slovenijo, Maribor 2001; Janša, Premiki, str. 123-131.

pričevanju mimo poveljstva 5. vojaškega območja) ali za samoiniciativno ravnanje poveljnika mariborskega korpusa generalmajorja Mića Delića (ki je večkrat grozil, da bo zaradi provociranja vojske s topovi začel streljati na okolico vojašnice) in podpolkovnika Ratka Kataline, načelnika varnostnega odseka 31. korpusa v Mariboru.²²⁶ Janša piše, da je načelnik glavnega štaba JLA Adžić osebno dal navodila za akcijo poveljnikom 5. vojaškega območja in obeh korpusov JLA v Sloveniji.²²⁷

Vojaškemu vrhu je incident vsekakor prišel prav in ga je skušal čim bolj izkoristiti tudi za zastraševanje, saj je med pogajanja v prostorih občine Maribor JLA aretirala poveljnika TO Vladimirja Miloševića (kasneje ga je zaradi pritiska javnosti in slovenske politike izpustila). Aretacija naj bi po telefonu neposredno ukazal Kadijević.²²⁸ Lahko da je vrh JLA pri tem računai na večjo podporo javnosti, saj je bila mariborska industrija močno povezana z JLA, v Mariboru je bil številen oficirski kader, precej pa tudi pripadnikov drugih nacionalnosti. Verjetno so računali tudi na socialno komponento (Maribor je bil tedaj v hudi gospodarski krizi).

Razplet pekrskih dogodkov je pokazal, da Slovenija ni pripravljena popuščati, čeprav so protiukrepi (blokada izhodov iz vojašnic, odklop vode in elektrike vojašnicam, zaradi katerih so posamezni komandanti grozili, da bodo s težkim orožjem začeli streljati na okolico) izzvali polemike in razhajanja tudi v slovenskem vodstvu (nekateri politiki so odprtje centrov in kasnejše dogajanje šteli za nepotrebno zaostrovanje, drugi pa so ukrepe imeli za preveč mlačne). Če bi vojska center v Pekrah zaprla, bi to gotovo vplivalo na vojaške priprave za osamosvojitve. Morala bi bila slabša, obrambna sposobnost Slovenije šibkejša, prepričanje JLA, da lahko disciplinira Slovenijo brez večjih težav, pa večje.

Dokument št. 90:²²⁹

Zapisnik 40. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 24. 5. 1991

²²⁶ Marijan Kranjc, Balkanski vojaški poligon, Borec, št. 567, 568, 569, 1998, str. 106.

²²⁷ Janša, Premiki, str. 123.

²²⁸ Kolšek, Spomini, str. 133.

²²⁹ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

Sejo je vodil: predsednik Predsedstva Republike Slovenije Milan Kučan

Navzoči člani: dr. Matjaž Kmecl, Ivan Oman, dr. Dušan Plut

Seji so prisostvovali: dr. France Bučar, predsednik Skupščine Republike Slovenije, Lojze Peterle, predsednik Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije, republiški sekretarji Igor Bavčar, Janez Janša in Jelko Kacin, v. d. načelnika RŠTO Janez Slapar in namestnik republiškega sekretarja za notranje zadeve dr. Miha Brejc ter Miran Bogataj, namestnik republiškega sekretarja za obrambo.

Ostali navzoči: Martin Cerkvjenik, namestnik generalnega sekretarja Predsedstva Republike Slovenije in svetovalci Predsedstva RS Bojan Ušeničnik, Marjan Šiftar in dr. Miha Ribarič.

Sejo je kot nujno sklical predsednik Predsedstva zaradi nočnih dogodkov v Mariboru, ko so pripadniki JLA med pogajanja na skupščini občine ugrabili poveljnika TO vzhodno-štajerske pokrajine Vladimirja Miloševića, stotnika I. razreda Miljka Ozmeča in dva delavca OZN. Namen seje je bil, da Predsedstvo sprejme stališča oziroma javno izjavo o teh dogodkih.

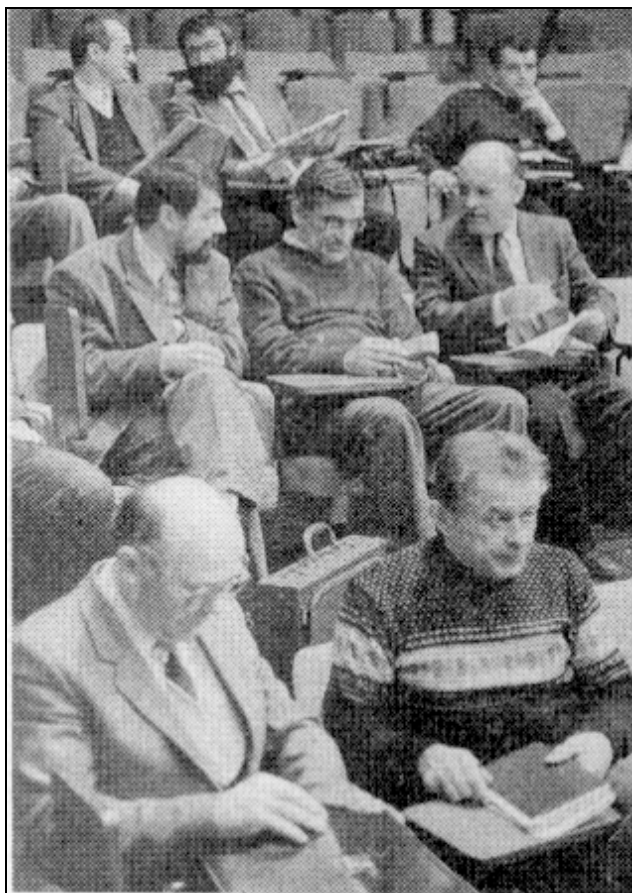
V razpravi je bilo poudarjeno, da tako nočne ugrabitve kot vsega dogajanja 23. 5. 1991 okrog Učnega centra TO v Pekrah ni mogoče oceniti kot slučajne incidente, ampak je to del strategije JLA, da z izzivanjem konfliktov in demonstracijo sile destabilizira politične razmere Republike Slovenije, da bi tako našli pretvezo za razglasitev izrednih razmer in uporabo izrednih ukrepov, kar naj bi preprečilo uresničitev na plebiscitu izražene volje slovenskega prebivalstva o suverenosti in samostojnosti slovenske države. Predsedstvo je sklenilo o vsem tem obvestiti svetovno javnost in ob tem opozoriti še na premeščanje enot JLA iz drugih republik v Slovenijo, na varnost slovenskih vojakov v JLA (tragična smrt vojaka Matjaža Urha) in na zlorabe oznaka Rdečega križa s strani JLA. Sprejeta stališča so sestavni del tega zapisnika in se posredujejo Predsedstvu SFRJ, Skupščini SFRJ, ZIS-u, Skupščini Republike Slovenije in njenemu IS ter Skupščini občine Maribor.

NAMESTNIK GENERALNEGA
SEKRETARJA

Martin Cerkvjenik

PRESEDNIK

Milan KUČAN

Poljče: Demosovi poslanci so dvorano v tej gorenjski vasi dokončno promovirali v tajni slovenski parlament (Slovenski almanah '92, Ljubljana 1991, str. 243).

VIII. NEPOSREDNE PRIPRAVE NA OSAMOSVOJITEV

V razmerah, ko je vrh JLA grozil z vojaškim udarom ali posredovanjem JLA v Sloveniji, je slovensko vodstvo 16. marca sklenilo pospešiti priprave na osamosvojitve,²³⁰ dva dni kasneje, 18. marca, pa je bilo na predlog notranjega in obrambnega ministra imenovano koordinacijsko telo za delovanje v izrednih razmerah. Njegov vodja je postal Igor Bavčar, namestnik Janez Janša, v njem pa so bili odločilni operativci iz republiškega sekretariata za notranje zadeve in iz republiškega štaba TO.²³¹ Slovenska skupščina je 8. maja med drugim sprejela ustavni zakon za področje obrambe (čez teden dni, 15. maja, pa še vrsto drugih zakonov: o državljanstvu, potnih listinah, tujcih, prehodih in varovanju državne meje). V tem času se je v odnosih med Slovenijo in federacijo stopnjevala carinska vojna, ki je na koncu pripeljala do oboroženega posega JLA v Sloveniji. Jugoslovanski proračun za leto 1991 zaradi krize maja še vedno ni bil sprejet, Markoviću je obupno primanjkovalo sredstev, vse republike pa so že od leta 1990 z "gusarskimi postopki" velik del sredstev od zveznih carin zadrževale zase. To so storile tako, da so pri sredstvih, ki so jih špediterji nakazali republiškim izpostavam SDK, enostavno prečrtale številko računa zvezne države in napisale številko računa svojega ministrstva za finance. To je zvezni IS s kontrolami carin, finančnih služb in SDK hitro ugotovil in v javnost poslal tudi dokumente o tako prirejenih vplačilih. Priznaval pa je, da Slovenija na tak način ni oškodovala države, pač pa je javno, na osnovi lastne zakonodaje, zvezni državi vplačevala carine in druge prihodke v odstotkih, ki jih je sama izračunala. Ti so bili sicer manjši, kot je zvezni IS pričakoval, vendar se je glede na goljufije, ki so se dogajale po drugih republikah, vlada s tem sprijaznila, saj je bil priliv vsaj transparenten, Slovenija pa poleg Hrvaške največji vplačnik.

Slovenska skupščina je 1. aprila sprejela zakon o proračunu, po katerem so vsi prihodki od carin šli v republiški proračun, za zvezni proračun pa je izračunala trikrat manjšo vsoto od dotedanje, in to naj bi v celoti plačevala po načelu koti-

zacije. Vse podružnice SDK v Sloveniji od 5. aprila carin niso več vplačevale na račun zvezne SDK, tako da se je priliv iz Slovenije takoj zmanjšal za 30-50 odstotkov.

Zvezni IS je 19. aprila slovenski vladi poslal pismo, v katerem je zahteval, naj spoštuje zvezno ustavo in zvezno zakonodajo o carinskih vplačilih. Ker ni dobil odgovora, je 24. aprila pripravil odlok o upoštevanju predpisov pri plačevanju carine. V njem je bilo določeno, da morajo državljani in podjetja v Sloveniji carino plačati v gotovini, tako zbran denar pa bi se s helikopterji odvažal v Beograd. Za izvedbo tega odloka sta bili zadolženi zvezna milica in JLA.

Podjetja iz drugih delov Jugoslavije bi carino v treh dneh morala plačati tam, kjer je bilo podjetje registrirano, šele potem bi lahko uvoženo blago dvignila. Če plačila v treh dneh ne bi bilo, bi blago država zaplenila in prodala, ali pa vrnila v tujino.²³² Zaradi tehničnih razlogov, kriznih razmer, ki jih je povzročila blokada zveznega predsedstva, in zaradi zamenjave direktorja zvezne carine, pa tudi zaradi upanja, da se bo Slovenija premislila oz. se bo z njo mogoče dogovoriti, zvezna vlada odloka ni sprejela takoj, ampak šele 20. maja s sklepom, da se začne uveljavljati 28. maja.

Izvedba odloka bi pomenila angažiranje zvezne milice in JLA, s tem pa neizbežno tudi oborožen konflikt mesec dni pred načrtovano osamosvojitvijo Slovenije, torej v času, ko je Slovenija še sprejemala nekatere ključne pravne odločitve, praktične priprave pa so bile najintenzivnejše. Tega se je slovensko vodstvo dobro zavedalo, zato se je v stiski odreklo dotedanji pravni načelnosti in dokaj korektnemu odnosu do Markovića in se odločilo za tipično jugoslovansko taktiko zavlačevanja, sprenevedanja in "nadmudivanja". Pri tem mu je šlo na roko, da se je tudi zvezna vlada v resnici bala posledic, ki bi jih izvedba odloka lahko prinesla, saj si Markovič, ki je še vedno upal v obnovo Jugoslavije, s Slovenijo ni želel dokončnega razhoda.

Slovenska vlada je najprej zahtevala pojasnila v zvezi z odlokom, potem predlagala, da bi se nje-

²³⁰ Zapisnik 32. seje predsedstva RS, 16. 3. 1991. Arhiv predsednika Republike Slovenije.

²³¹ Zapisnik 33. seje predsedstva RS, 18. 3. 1991. Arhiv predsednika Republike Slovenije.

²³² Predrag Tasić, Kako sam branio Antu Markovića, Skopje 1993, str. 103, 104 (dalje: Tasić, Kako sam branio Antu Markovića).

govo izvajanje preložilo, ko pa ni šlo več drugače, je nekajkrat nakazala večje vsote denarja od carin na račun zvezne SDK. Marković je 27. maja (prav tistega dne so v slovenski SDK zavrnili komisijo zvezne SDK, ki je prišla v kontrolo) na sestanku s predsedniki republiških vlad v Beogradu skušal doseči dokončno ureditev tega vprašanja, s čimer so se strinjali vsi razen podpredsednika slovenske vlade Andreja Ocvirka. Po nekaj telefonskih posvetih z Ljubljano je soglašal tudi on in Marković je objavil, da odloka naslednji dan ne bodo pričeli izvajati.²³³ Ocvirk je po vrnitvi v Ljubljano pod pritiskom javnosti in poslanskih vprašanj svoje soglasje zanikal.²³⁴ (Kučan je sicer njega in vlado branil, da sta ravnala pravilno, češ da "zaradi enega zrezka ni treba zaklati krave".)

Po sestanku so se medsebojna pojasnjevanja in ugotavljanje, ali Slovenija plačuje ali ne, vlekla še nekaj dni. Zvezna vlada je po 6. juniju dokončno ugotovila, da prilivov ni, slovenska stran je potem zahtevala še nekaj dni časa za odločitev, v Ljubljano je na pogovore povabila direktorja zvezne carinske uprave Radoslava Sekulića, kateremu je obljubila, da bo carine začela vplačevati in da bo o tem tudi pisala Markoviću. Ker zvezna vlada do 19. junija pisma ni dobila, se je zvezni IS odločil, da bo odlok o carinah pričel izvajati. Slovenski predstavniki so prišli na pogovore v Beograd, Marković pa je naslednji dan na seji zvezne vlade poročal, da je bil na sestanku sklenjen dogovor o vplačevanju carine iz Slovenije, ki ga je podpisal Andrej Ocvirk.

Zavlačevanje je Sloveniji tako uspelo, saj je do razglasitve samostojnosti ostalo le še nekaj dni, slovenska skupščina pa je v naslednjih dneh sprejela zakon o carinah, ki je postal veljaven 25. junija in s katerim je prevzela carinske službe. Zvezni IS je nato – hkrati z odlokom o zavarovanju meja – na seji 25. in 26. junija res aktiviral odlok o prisilni izterjavi carine ter Sekuliću naročil, naj v Slovenijo pošlje carinike iz

drugih delov Jugoslavije. Odlok je začel veljati 26. junija opolnoči, 27. junija, že med operacijo zvezne carinske uprave in JLA, je zvezna vlada sprejela še sklep o zamenjavi devetih upravnikov carin v Sloveniji, ki so prestopili v slovensko službo. Ti ukrepi so bili neposreden uvod v spopad, na katerega pa je bila tedaj Slovenija že bistveno bolj pripravljena.

Od začetka aprila 1991 so si zagovorniki "efektivne" osamosvojitve, še posebej nekateri v Demosu, prizadevali, da bi se priprave nanjo pospešile. V zvezi s tem je bil sestanek sveta Demosa 5. aprila na Brdu pri Kranju.²³⁵ Na sestanku je Jože Pučnik od vseh republiških organov, še posebej pa od vlade, vodstva skupščine in predsedstva, odločno zahteval, naj vse potrebno za osamosvojitve pripravijo pred 23. junijem. Sestanku je zelo hitro sledila nova notranja kriza v Demosu zaradi zahtev Slovenske kmečke zveze po zamenjavi kmetijskega ministra Jožeta Osterca, spremenjenega koncepta privatizacije (nastop Jeferryja Sachsa v slovenski skupščini 18. aprila) in zamenjav (ministra za informiranje Staneta Staniča je zamenjal Jelko Kacin) ter odstopov (Jože Mencinger, Marko Kranjec, 8. maja sta ju zamenjala Andrej Ocvirk in Dušan Šešok). Zaradi ponovnega pritiska nekaterih Demosovih ideologov in politikov je bil 28. aprila sklican sestanek predsednikov strank Demosa in nekaterih članov vlade na Brdu pri Kranju.

Spori zaradi privatizacije in ekonomskih razmer, zatikajoča se koordinacija med strankami v Demosu, med vlado in skupščino ter med parlamentarnimi strankami so povzročili (kot sta to opredelila Bučar in Pučnik na sestanku), da so priprave zastale in ustrezna zakonodaja še ni sprejeta. Dejali so, da v osamosvojitvenem projektu ne sme biti prostora za strankarske interese. Od predsednika vlade Peterleta so – še posebej Igor Bavčar – zahtevali, naj koncept privatizacije podredi osamosvojitvi. Sachsov koncept šoka pri reševanju gospodarstva je kritiziral tudi Dimitrij Rupel, ki je kljub nasprotovanju slovenski osamosvojitvi v tujini zagovarjal 26. junij kot dan učinkovite osamosvojitve. Janša je orisal stanje v Jugoslaviji, pričakovane Markovićeve ukrepe, razmere v JLA, zahteval je sprejetje konkretnih ukrepov v zvezi z mejami, carinami, državljanstvom in drugimi zadevami.²³⁶ Po

²³³ Prav tam, str. 103-105.

²³⁴ Kot piše Tasić, mu je čez mesec dni, ko je bil z Markovićem v Ljubljani, Ocvirk rekel, "da zanj ne bi bilo življenja v Sloveniji", če bi tedaj priznal, da je Markovićeve predlog sprejel, poleg tega se dogovor v Sloveniji tako ali tako ne bi spoštoval, Ocvirka pa bi zamenjal bodisi Peterle ali pa skupščina. Tasić je sredi junija izbranim novinarjem razdelil stenogram sestanka, iz katerega je bilo razvidno, da je Ocvirk v dogovor privolil. (Tasić, Kako sam branio Antu Markovića, str. 105).

²³⁵ Hitimo počasi ali na vrat na nos v odcepitev, Delo, 6. 4. 1991, str. 1.

²³⁶ Janša, Premiki, str. 103-106.

njegovi oceni je sestanek pokazal, "da so prioritete še najmanj jasne ravno predsedniku vlade" in da je Peterletov odgovor, "da 26. junij lahko ostaja termin v smislu zakona", izzval negodovanje pri večini navzočih, vendar da je sestanek na predsednika in na delo vlade vplival pozitivno.

V tem času je projektni svet pod vodstvom Igorja Bavčarja v okviru štirinajstih osamosvojitvenih projektov pospešeno pripravljaj konkretne načrte za razmere ob osamosvojitvi (ne samo velike "državotvorne" zadeve, pač pa tudi vprašanja, kot so promet, energija, prehrana, zagotavljanje finančnega poslovanja v kriznih razmerah, mediji – 23. maja je vlada npr. ustanovila Slovensko tiskovno agencijo (STA)²³⁷ ipd.). Dvomi so ostali zlasti v zvezi z nekaterimi gospodarskimi vprašanji, tako je npr. zbor združenega dela od vlade zahteval, naj pojasni, kakšna bo učinkovita finančna osamosvojitve Slovenije ob razglasitvi neodvisnosti.

Na vojaškem področju je Janša že v aprilu začel pripravljati obrambne smernice, ki so jih najprej obravnavali v ožjem krogu (Kučan, Peterle, Bučar, Bavčar, Janša),²³⁸ predsedstvo pa jih je sprejelo na seji 15. maja. Vmes, 13. maja, je zaradi groženj armadnega vrha, da bo JLA sama prišla po nabornike (ultimat naj bi se iztekel 15. maja), v Poljčah potekal pogovor omenjenih štirih z vidnejšimi predstavniki milice in TO (ti so bili tedaj že v novih uniformah).²³⁹ Sestanek ni bil sklican toliko zaradi groženj (ki jih JLA dejansko ni mogla uresničiti, saj ni imela evidenc), pač pa zaradi priprav na osamosvojitve in zaradi psihološkega učinka – da Slovenija pokaže svojo pripravljenost na obrambo. Zato je tudi bil javen in so o njem poročali mediji.

Državna skrivnost pa je ostal razširjen delovni sestanek predsedstva, ki je sledil isti dan, prav tako v Poljčah (Bučar, Peterle, Bavčar, Janša, Kacin, Miran Bogataj in Janez Slapar), kjer sta Bavčar in Janša povedala, kaj je treba še storiti, in opozorila, da je precej stvari na varnostnem in obrambnem področju povezanih s pripravami na gospodarskem in drugih področjih, kjer je tudi treba ugotoviti dejansko stanje priprav. Sklenili so, da bo predsedstvo celotno pripravljeno ob-

ravnavalo na seji 15. maja, po tem naj bi pred-

²³⁷ Zapisnik 84. seje vlade RS, 23. 5. 1991. Arhiv vlade RS.

²³⁸ Janša, Premiki, str. 117.

²³⁹ V Poljčah o obrambi slovenske suverenosti, Delo, 14. 5. 1991, str. 1.

sedstvo in IS na skupni seji ugotovila stanje priprav, pa tudi ali obstaja enotna volja in pripravljenost za uresničitev sprejete plebiscitarne odločitve po predlaganem scenariju. Sledil naj bi sestanek vseh v skupščini zastopanih strank, da se zagotovi najvišja stopnja enotnosti, pripraviti je treba vse za zasedanje seje skupščine. Na Bučarjev predlog naj bi koordinacijo aktivnosti za osamosvojitve neposredno operativno vodil Kučan, poleg že ustanovljenega koordinativnega telesa, ki sta ga vodila Bavčar in Janša, pa naj bi ustanovili še posebno analitsko skupino pri predsedstvu, ki bi analizirala razmere in predlagala možne rešitve. Sklenili so, da bo delegacija, v kateri bodo Kučan, Bučar in Janša, 14. maja seznanila hrvaško vodstvo z namerami in dotedanjimi pripravami Slovenije na osamosvojitve. Posamezni funkcionarji in sekretariati so bili zadolženi za konkretne naloge (v zvezi z mednarodnim sodelovanjem naj bi ugotovili, katere države so pripravljene nuditi pomoč; na področju informiranja naj bi urednike seznanili s projektom osamosvojitve ter se dogovorili za usklajeno poročanje; Kučan naj bi govoril s slovenskimi predstavniki v Beogradu glede nadaljnega sodelovanja v federalnih organih). Sklenili so tudi, da začetka poskusnega usposabljanja slovenske vojske na Igu in v Pekrah ne bodo preložili, ker ima velik obrambni in še posebej politični pomen.

Na seji predsedstva 15. maja, ki je bila prav tako tajna (udeležili so se je Kučan, Kmecl, Oman, Plut, Zlobec, Bučar, Drnovšek, Vane Gošnik in Vitodrag Pukl, tj. oba podpredsednika skupščine, Bavčar, ki je imel Peterletovo pisno pooblastilo, da ga zastopa v zvezi z vsemi stvarmi, povezanimi z osamosvojitvijo, Janša in Kacin – Peterle in Rupel sta bila namreč zaradi obiska v SZ odsotna), so bile dogovorjene še zadnje priprave v smislu prejšnjega sestanka. Slovensko vodstvo bo skušalo še enkrat doseči dogovor z zvezno vlado, prepričati Makedonijo in BiH, naj se pridružita projektu sporazumne razdružitve, vsi trije predsedniki naj bi o pripravljenosti na osamosvojitve obvestili predsednike strank, Bučar, Zlobec in Kacin so bili zadolženi, da pripravijo razširjeno izjavo o dobrih namerah, ki jo bo sprejela skupščina ob razglasitvi samostojnosti. IS je delal seznam možnih federalnih in mednarodnih sankcij ob razglasitvi osamosvojitve, bila pa je še vrsta drugih aktivnosti.

Da zadeve prehajajo v zadnjo fazo in da se slovensko vodstvo s sprejetjem ukrepov pripravlja za vojno opcijo, je na začetku seje pokazal Kučan z besedami: "Prepričan sem, da se vsi zavedamo zgodovinskega pomena in odgovornosti današnje seje. Gre za odločitve, operativne in tudi dejanske, o načinu in času uresničitve plebiscitarne odločitve Slovencev. Zelo rad bi ugotovil, preden začnemo z razpravo, ali je med nami – ker bomo v tem sestavu, v katerem sedaj manjkata g. Peterle in Rupel, odločali tudi še naprej o teh najbolj občutljivih stvareh – ali si je kdo premislil. Sedaj je še čas, da to ugotovimo, ali pa, da pač tistega pri teh odločitvah z njegovo odgovornostjo ne bo zraven. Seveda bi mi bilo zelo ljubo, če bi lahko ugotovil, da si ni nihče premislil. Torej mi je v veliko zadovoljstvo, da lahko ugotovim ..." Ciril Zlobec: "... da strahljivca v celem ni imel števili." Predsednik Kučan: "Natančno tako in dobro bi bilo, da je to zapisano v zapisniku."²⁴⁰ Ker je varianta sporazumne razdružitve in morebitne konfederacije odpadla, vedno manj je bilo tudi možnosti za dogovor o kakem prehodnem režimu in minimalnem funkcioniranju federacije, je vedno realnejša postajala možnost, da bo Slovenija z enostransko odločitvijo uresničila plebiscitarno odločitev. Zato je Kučan na seji predlagal, da določijo datum v tednu med 19. in 26. junijem, ko bo neodvisnost razglašena. Predlagal je tudi, da se iz procedure in razprav do osamosvojitve umaknejo zakon o lastninjenju, denacionalizaciji in še nekatere druge stvari, "pa tudi tiste manjše praske, ki prihajajo do izraza v skupščini in ki kvarijo razpoloženje in resnost na tem temeljnem projektu". Slovensko vodstvo bi se moralo tudi odločiti, ali nadaljuje pogovore in napore za sporazumno razdružitve, kar bi pomenilo, da se mora postaviti "v operativno razmerje" z zvezno skupščino in zvezno vlado.

Kacin je na sestanku poročal o projektu mediji, ki naj bi v javnosti predstavljal preostale projekte, o ustanavljanju STA, ki bo servis v tujih jezikih in bo hkrati analizirala tuji in jugoslovanski tisk. Dilema je, kako ravnati z novinarji, ki so občutljivi na avtonomnost in kakršenkoli nastop povezujejo z "ministrstvom resnice". Po drugi strani pa je bila plebiscitarna odločitev skoraj 90-odstotna in zato za medije pri poročanju ne bi smelo biti težav. Kacin je povedal, da je povečano sodelovanje s tujimi novinarji, in poudaril, da je treba čim več storiti prek osebnih stikov, upokojenih diplomatov ipd.

Poročali so tudi drugi ministri, Bavčar zlasti o problemih pri vzpostavljanju meje, Janša podrobno o pripravljenih obrambnih ukrepih in o dilemah odnosa s Hrvaško, ki v svojih pripravah na osamosvojitve zaostaja. Drnovšek se je zavzemal zlasti za pogovore s federalnimi organi. Na koncu je bila večina sklepov, tudi tistih, ki so bili predlagani na seji v Poljčah, sprejeta.

Tako kot je bilo dogovorjeno, je bila 21. maja skupna seja predsedstva in vlade, navzoči pa so bili tudi nekateri drugi pomembni funkcionarji (direktor SDK, guverner NB ipd.). Na seji je guverner NB Slovenije France Arhar predstavil projekt slovenskega denarja (bone, ki naj bi veljali šest mesecev, do uvedbe pravega denarja, razmerje do dinarja). Obravnavani so bili tudi problemi preskrbe (zalog je bilo dovolj za nekaj mesecev, problem bi bila nafta, ki bi jo morali kupovati na prostem trgu), prometa (pomorski – ladje naj bi umaknili, načelno naj prehod na odprto morje ne bi bil vprašljiv, letalski – tu Slovenija ni imela kontrole, PTT-storitev, carin) in drugi problemi, povezani z osamosvojitvijo.²⁴¹ Glavni konflikt v odnosu do zveznih organov so ostajale carine, zato je prevladovalo pričakovanje, da se lahko prav pri carinah, kot je rekel Bučar, Slovenija "prvič neposredno sooči s fizično silo federacije".

²⁴⁰ Magnetogram 37. seje predsedstva RS, 15. 5. 1991. Arhiv predsednika Republike Slovenije.

²⁴¹ Magnetogram 39. seje predsedstva RS (razširjena seja predsedstva z IS), 21. 5. 1991. Arhiv predsednika Republike Slovenije.

Dokument št. 91:²⁴²**Sklepi s sestanka sekretarja za ljudsko obrambo Republike Slovenije in ministra za obrambo Republike Hrvaške ter sekretarja za notranje zadeve Republike Slovenije in republiškega ministra za notranje zadeve Republike Hrvaške v Zagrebu dne 20. 1. 1991**

Na sestanku smo ocenili politične, varnostne in vojaške razmere v državi in ugotovili, da je v tem trenutku nujno večje sodelovanje in usklajevanje med obema republikama, zato predsedstvoma obeh republik predlagamo, da čimprej dogovorita, podpišeta in objavita skupno izjavo, v kateri bi poudarili:

²⁴² Arhiv predsedstva Republike Slovenije, objavljeno tudi v Delu, 13. 2. 1991 pod naslovom Slovensko-hrvaški sporazum o medsebojni obrambi (P. P. – Peter Potočnik). Predsedstvo dokumenta ni potrdilo, pač pa sprejelo bolj splošno in manj obvezujočo izjavo (glej Dokument št. 78), izhajajoč iz prepričanja, da bi tak sporazum Slovenijo potegnil v srbsko-hrvaški konflikt, ki je že od spomladi 1990 potekal na Hrvaškem, kar bi močno otežilo slovensko osamosvojitve. Bili so tudi dvomi v pripravljenost Hrvaške za obrambo in Tuđmanovo zanesljivost. Tuđman je sicer sporazum četverice ministrov sprejel oz. potrdil, bil pa je močno nejevoljen, ker je novica o tem prišla v javnost. (Martin Špegelj, Sjećanja vojnika, Znanje, Zagreb 2001, str. 184). Tudi sicer ni mislil na skupno obrambo s Slovenijo, čeprav je bil z vodstvom (predsednikom predsedstva Milanom Kučanom) v vsakodnevnih telefonskih stikih. Njegova politika je bila protislovna in zmedena, z Miloševićem in JLA je sklepal razne dogovore in kompromise, formalno razglasitev neodvisnosti pa je Hrvaška pričakala neprimerno manj pripravljena kot Slovenija. Ko se je začel napad JLA na Slovenijo je Tuđman prepovedal kakršnokoli pomoč in kritiziral samoiniciativne akcije s katerimi so na Hrvaškem posamezniki skušali preprečiti odhod tankov v Slovenijo. Svojo politiko je opravičeval s stališčem, da so se Slovenci s svojimi potezami (prevzem carine in drugi ukrepi) preneglili, sploh pa da že od leta 1989 obstaja dogovor, da Slovenci lahko odidejo iz Jugoslavije. Špegelj, se je, dokler je bil na položaju obrambnega ministra (do 15. junija 1991, ko ga je Tuđman odstavil) in nato poveljnika Zbora narodne garde (do 7. avgusta 1991), zavzemal za skupno obrambo oz. sočasen napad na vojaške objekte JLA v obeh republikah, izhajajoč iz načelnega stališča (ki naj bi ga potrdila tudi oba predsednika), da napad na eno republiko pomeni napad na obe. S slovenskima ministroma Bavčarjem in Janšo je imel vzpostavljene zavarovane zveze in je bil v stalnih stikih. Priprave na obrambo so koordinirali. Tuđmanovo politiko do Slovenije je imel za "enostransko razveljavitev sporazuma o skupni obrambi", za "izdajo zaveznika" in "udar proti lastnemu narodu" (navedeno delo str. 196).

- Republika Slovenija in Republika Hrvaška si močno prizadevata za čimprejšnji sporazum, demokratičen in miren izhod iz krize v kateri je SFRJ. V iskanju tega dogovora pristajamo samo na suveren status federalnih enot. Obe strani sta seznanjeni s predlogi predsednika Markovića. Strinjata se, da je nujno nadaljnje dogovarjanje, da bi našli ustrezne rešitve. V prehodnem obdobju pa je potrebno zagotoviti minimalno delovanje federacije. Vendar se v zadnjih dneh na ozemlju SFRJ, še posebej na nekaterih območjih, izvajajo aktivnosti, ki ne vodijo k mirni in demokratični razrešitvi krize.

- S sklicevanjem na ukaz Predsedstva SFRJ o izročitvi orožja je JLA uvedla najvišjo stopnjo pripravljenosti, izvaja premeščanje posameznih nižjih enot in težkega orožja. JLA že posega v celovitost in suverenost republik, ko prevzema funkcije državnih organov.

Predsedstvi te aktivnosti ocenjujeta kot očiten političen in vojaški pritisk, ki vodi v neposredno vpletanje JLA v reševanje politične krize z uporabo vojaške sile.

Zato sta se predsedstvi dogovorili, da bosta v primeru oborožene intervencije proti zakonitim organom oblasti in državljanom obeh republik, Republika Slovenija in Republika Hrvaška ukrepali tako, da bosta:

1. razglasili popolno samostojnost obeh republik ter odpoklicali vse svoje predstavnike iz organov federacije;
2. prekinili vsako financiranje federacije;
3. obvestili Varnostni svet Organizacije združenih narodov in zahtevali intervencijo mirovnih sil;
4. pozvali državljane obeh republik (starešine, civilne osebe v službi JLA in vojake), da zapustijo JLA;
5. zasegli vse imetje federacije na svojem ozemlju;
6. prekinili kakršnokoli oskrbo poveljstev, enot in ustanov JLA;
7. uporabili vsa zakonita sredstva, vključno s štabi, poveljstvi, enotami in ustanovami teritorialne obrambe in organov za notranje zadeve ter pozvali državljane obeh republik k zaščiti in obrambi demokratične ureditve in suverenosti. Uporaba teh sil in sredstev je dogovorjena in usklajena vključno z medsebojno pomočjo;
8. pristojni pravosodni organi v republikah bodo sprožili sodni postopek zaradi vojnih zločincev

proti vsem pripadnikom armade, ki bi sodelovali v nasilnih akcijah proti organom oblasti in državljanom republik Slovenije in Hrvaške.

MINISTER ZA OBRAMBO
Martin Špegelj
REPUBLIŠKI SEKRETAR ZA LO
Janez Janša
MINISTER ZA NOTRANJE ZADEVE
Josip Boljkovac
REPUBLIŠKI SEKRETAR ZA NZ
Igor Bavčar

Dokument št. 92:²⁴³

Zapisnik 26. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 22. 1. 1991

STROGO ZAUPNO
PRESEDSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE

ZAPISNIK

26. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 22. 1. 1991

Sejo je vodil: predsednik Predsedstva Republike Slovenije Milan Kučan

Navzoči člani: dr. Matjaž Kmecl, Ivan Oman, dr. Dušan Plut in Ciril Zlobec.

Seji so prisostvovali: dr. France Bučar, predsednik Skupščine Republike Slovenije, Janez Janša, republiški sekretar za ljudsko obrambo, Igor Bavčar, republiški sekretar za notranje zadeve, Janez Slapar v. d. načelnika TO Slovenije.

Ostali navzoči: Peter Šuler, generalni sekretar Predsedstva, Martin Cerkvenik, pomočnik generalnega sekretarja Predsedstva Republike Slovenije in svetovalci Predsedstva: Bojan Ušeničnik, Miha Ribarič, Bojana Hudales-Kori in Marjan Kramar.

Sprejet je bil naslednji dnevni red:

1. Osnutka zapisnikov 23. in 24. – korespondenčne seje Predsedstva Republike Slovenije;
2. Ocena političnih in varnostnih razmer v državi in osnutek izjave v zvezi s tem;
3. Razno.

Ad 1./

Osnutka zapisnikov 23. in 24. – korespondenčne seje Predsedstva Republike Slovenije sta bila sprejeta v predloženem besedilu.

Ad 2./

Kratko informacijo o političnih in varnostnih razmerah sta poleg predsednika Predsedstva, ki je orisal osnovne značilnosti sedanjih političnih razmer podala še Janez Janša in Igor Bavčar. Iz vseh teh informacij izhaja, da so razmere dokaj občutljive in zlasti na Hrvaškem tudi napete. Gre za čas, ko se mora izteči postavljeni rok za vrnitev orožja, ki zadeva paravojaške ali druge organizacije, ki niso del oboroženih sil ali organov za notranje zadeve. V zvezi s tem so zaznani določeni ukrepi Jugoslovanske ljudske armade, predvsem povečana stopnja pripravljenosti in premiki posameznih enot.

V zvezi s tem je bil predložen poseben sporazum oziroma predlog akta, ki naj bi ga sprejeli pristojni organi Republike Slovenije in Republike Hrvaške, ki obsega osem točk in po katerem naj bi se obe republiki dogovorili za enotne ukrepe in postopke v primeru nadaljnjega zaostrovanja razmer.

Po daljši razpravi je Predsedstvo menilo, da predloženega dokumenta v obliki kakor je bil predložen za sejo ni mogoče sprejeti, še manj pa objaviti. Zato se je Predsedstvo opredelilo za drug dokument, ki bi ga sprejeli skupaj s predsednikom Republike Hrvaške, ki bi ga tudi javno objavili. V nadaljevanju seje je Predsedstvo sprejelo besedilo tega dokumenta, ki se ga kot naš predlog pošlje predsedniku Republike Hrvaške na uskladitev. Ob razpravah o političnih in varnostnih razmerah v državi je bila začeta tudi razprava o nabavi oziroma nakupu orožja za potrebe slovenske Teritorialne obrambe. Na zahtevo dr. Dušana Pluta, člana Predsedstva je Janez Janša pojasnil, da smo orožje kupovali v skladu z že sprejetim načrtom nabave opreme za potrebe Teritorialne obrambe Slovenije, ker tega orožja nismo mogli kupiti v Jugoslaviji zaradi embarga JLA nad tem smo ga pač kupili v tujini na osnovi najugodnejših ponudb. Šlo je torej le za uresničevanje načrta, ki je bil sprejet že v začetku preteklega leta.

Ad 3./

V zvezi s pismom predsednika Skupščine Re-

²⁴³ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

publike Slovenije dr. Franceta Bučarja v katerem predlaga, da se takoj začne postopek za izvolitev predsednika ustavnega sodišča Slovenije je Predsedstvo ugotovilo, da tako Skupščina Republike Slovenije, kakor njen Izvršni svet nista podprla zamisli po kateri naj bi do sprejema nove ustave ne bi volili predsednika tega sodišča. Zato je sklenilo nadaljevati postopek. Da bi se izognilo zapletom pri izvolitvi sami je bil sprejet sklep, da se zaprosi vse politične stranke, ki imajo svoje predstavnike v Skupščini Republike Slovenije, da čimprej dajo svoje predloge o tem kdo naj bi bil najbolj primeren za to funkcijo. Morebitna stališča strank bodo ena od osnov za odločanje Predsedstva pri oblikovanju predloga.

GENERALNI SEKRETAR

Peter Šuler

PRESEDNIK

Milan KUČAN

Dokument št. 93:²⁴⁴

Skupna izjava predsedstva Republike Slovenije in predsednika Republike Hrvatske 21. 1. 1991

Osnutek

SKUPNA IZJAVA PREDSEDSTVA REPUBLIKE SLOVENIJE IN PREDSEDNIKA REPUBLIKE HRVATSKE

Danes sta se sestala Predsedstvo Republike Slovenije in predsednik Republike Hrvatske in obravnavala politične, varnostne in vojaške razmere v državi. Obe republiki sta ponovili stališče, da si bosta tudi vnaprej prizadevali za miren in demokratičen razplet jugoslovanske krize. Obe republiki sta se zavzeli, da bi prišlo do razgovorov med vsemi republikami, ki prav zdaj potekajo, da bi se na njih ugotovilo, kakšne oblike medsebojnega sožitja so možne med jugoslovanskimi narodi v prihodnje. Predsedstvi obeh republik sta ponudili v razpravo model konfederacije kot zveze samostojnih držav, v kateri bi uresničevali predvsem skupne ekonomske interese. Zveznemu

izvršnemu svetu sta obe republiki predlagali, naj pripravi predlog sporazuma o razdelitvi pravic in obveznosti, ki so jih prevzeli skupni organi federacije. Tak sporazum je potreben zaradi čistih računov kot pogoja za prihodnje sodelovanje v novi zvezi držav ali pa zaradi pravičnega prevzema pravic in obveznosti v primeru, če se ugotovi, da dogovor o skupnem življenju v zvezi držav ni mogoč in pride v poštev le razdružitev. Obe republiki sta mnenja, naj v prehodnem obdobju do dosege novega dogovora ali do razdružitve zvezni organi, predvsem pa Zvezni izvršni svet opravljajo nujne funkcije, ki so potrebne, da se omogoči miren prehod in podpirata predsednika Zveznega izvršnega sveta Anteja Markovića, da republike o tem dosežejo dogovor. Žal obe republiki ugotavljata, da se prav sedaj na ozemlju SFRJ, še posebej na nekaterih območjih, izvajajo aktivnosti Jugoslovanske ljudske armade, ki lahko ogrozijo miren in demokratičen razplet krize. S sklicevanjem na ukaz Predsedstva SFRJ o izročitvi orožja in z njegovo razlago je JLA uvedla najvišjo stopnjo pripravljenosti nekaterih posebnih enot, izvaja premeščanje posameznih enot s težko oborožitvijo in s prevzemanjem funkcij državnih organov posega v celovitost in suverenost republik.

Predsedstvo Republike Slovenije in predsednik Republike Hrvatske ocenjujeta te aktivnosti kot očiten političen in vojaški pritisk, ki pelje v neposredno vpletanje Jugoslovanske ljudske armade v reševanje politične krize z uporabo vojaške sile. Praksa stalnih vojaških groženj, zoper katere sta obe republiki že večkrat protestirali, se torej nadaljuje. Predsedstvo SFRJ očitno prepušča Jugoslovanski ljudski armadi, da se vmešava v politično, mirno in demokratično razreševanje jugoslovanske krize. Predsedstvo Republike Slovenije in predsednik Republike Hrvatske sta danes ponovno zahtevala od Predsedstva SFRJ, da takoj ustavi vse aktivnosti JLA, ki ogrožajo uresničevanje pravice naroda do samoodločbe v njihovih republikah. V primeru, da bo prišlo do uporabe oborožene sile JLA v nasprotju z ureditvijo in ukrepi legitimnih in zakonitih organov oblasti v republikah, bosta Predsedstvo Republike Slovenije in predsednik Republike Hrvatske ukrepala v okviru svojih ustavnih pooblastil. O tem sta se sporazumela danes oba organa.

O vseh morebitnih ukrepih bosta Predsedstvo Republike Slovenije in predsednik Republike

²⁴⁴ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

Hrvatske obvestila skupščino oziroma sabor.

Dokument št. 94:²⁴⁵

Zapisnik 27. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 6. 2. 1991

STROGO ZAUPNO
PRESEDSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE

ZAPISNIK

27. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 6. 2. 1991

Sejo je vodil: predsednik Predsedstva Republike Slovenije Milan Kučan

Navzoči člani: dr. Matjaž Kmecl, dr. Dušan Plut, Ivan Oman in Ciril Zlobec.

Seji je prisostvoval tudi dr. France Bučar, predsednik Skupščine Republike Slovenije.

Ostali navzoči: Peter Šuler, generalni sekretar Predsedstva Republike Slovenije.

Pri 2. točki dnevnega reda so seji prisostvovali še: Ivan Dolničar, predsednik RO ZZB NOV Slovenije, Lado Pohar, RO ZZB NOV Slovenije in dr. Janko Pleterski.

Sprejet je bil naslednji dnevni red:

1. Odobritev zapisnikov 25. in 26. seje Predsedstva RS;
2. Predlog Republiškega odbora ZZB NOV Slovenije o obeležitvi 50-letnice ustanovitve OF;
3. Oblikovanje predloga za predsednika Ustavnega sodišča Republike Slovenije;
4. Dogovor o nekaterih neposrednih nalogah Predsedstva Republike Slovenije;
5. Razno.

Ad 1./

Osnutka zapisnikov 25. in 26. seje Predsedstva Republike Slovenije sta bila sprejeta v predloženem besedilu.

Ad 2./

Predsednik RO ZZB NOV Slovenije Ivan Dolničar je na kratko predstavil in obrazložil zamisel o praznovanju 50-letnice fašističnega napada na Jugoslavijo, ustanovitve OF in začetka organiziranega upora Slovenskega naroda proti oku-

patorju. 50-letnica naj bi se obeleževala z nekaterimi manifestacijami, kot sta zborovanje borcev v Ljubljani in slavnostni koncert. Poleg tega so predvidene druge manifestacije, kot je posvetovanje na temo mednarodne in domače razsežnosti dogajanj v letu 1941 v Sloveniji in Jugoslaviji, katerega organizator naj bi bila SAZU skupaj z univerzo in Inštitutom za novejšo zgodovino. Časovno so prireditve razporejene tako, da ne bodo koncentrirane samo ob 27. aprilu, temveč, da bodo potekale vse leto. Ponovil je predlog RO ZZB NOV Slovenije, da odbor, ki bi skrbel za potek vseh prireditev, imenuje Predsedstvo Republike Slovenije.

Predsedstvo Republike je po razpravi v celoti podprlo predlog prireditev in menilo, da je to primeren način, da se zabeleži tako pomemben dogodek, kot je 50-letnica vstaje. S proslavo oziroma s prireditvami je treba poudariti protifašistični značaj osvobodilne fronte in narodno-osvobodilnega gibanja, s čimer se bomo tudi legitimirali za vstop v Evropo, saj ta temelji na zmagi nad fašizmom. Prav tako je nesporno, da sedanja slovenska država izhaja iz upora proti okupatorju in iz inštitucij, ki so nastale v času odpora, zato je Predsedstvo sprejelo pobudo RO ZZB NOV, da imenuje odbor za proslavo, ki naj ga vodi član Predsedstva Ciril Zlobec, sestavljajo naj ga javni delavci in predstavniki borčevskih organizacij, k sodelovanju v njem pa se povabi vse politične stranke, ki imajo poslance v Skupščini Republike Slovenije. Na podlagi njihovih odgovorov bo Predsedstvo imenovalo odbor na eni od prihodnjih sej.

Ad 3./

Predsedstvo je obravnavalo ponovno predlog kandidata za predsednika Ustavnega sodišča Republike Slovenije. Na podlagi sklepa prejšnje seje so prispeli štirje predlogi oz. so na pisno zahtevo Predsedstva odgovorile štiri politične organizacije: Socialistična stranka Slovenije izjavlja, da bo podprla kandidata, ki ga bo predlagalo Predsedstvo. Stranka demokratične preнове bi podprla mgr. Matevža Krivica in dr. Antona Pereniča. Klub neodvisnih poslancev bi podprl mgr. Matevža Krivica, prav tako Zeleni Slovenije, medtem ko Slovenska demokratična zveza predlaga dr. Petra Jambreka. Predsedstvo je upoštevalo tudi, da je v predhodnih postopkih oz. že pred začetkom postopka DEMOS predlagal dr. Petra Jambreka.

²⁴⁵ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

Glede na take predloge je Predsedstvo sklenilo, da je treba z obema kandidatom dr. Petrom Jambrekom in mgr. Matevžem Krivicem opraviti potrebne razgovore in ugotoviti, ali kandidaturo sprejemata, zatem pa bi na eni od prihodnjih sej določili kandidata.

Ad 4./

Predsedstvo je obravnavalo kritične razmere Slovenije v odnosu do Jugoslavije s svetom po izjavi dr. Pučnika za nemško poročevalsko agencijo o tem, da se Slovenija dokončno izloča iz Jugoslavije. Po daljši razpravi je Predsedstvo ugotovilo, da bi bilo neprimerno, da Predsedstvo demantira tako izjavo, ampak da bi to moral narediti Republiški sekretariat za zunanje zadeve. V nadaljevanju se je Predsedstva je dr. Dušan Plut zahteval da se od pristojnih organov Republike Slovenije, to je od Republiškega sekretarja za ljudsko obrambo zahteva natančno informacijo za vse člane Predsedstva, kje smo kupili orožje, na kakšen način in koliko sredstev je bilo za to porabljenih. Predsedstvo je sklenilo, da se taka informacija zahteva in jo lahko sekretar za ljudsko obrambo poda ustno na seji.²⁴⁶

Dokument št. 95:²⁴⁷

Osamosvajanje Slovenije, gradivo izvršnega sveta in Skupščine Republike Slovenije april 1991

SKUPŠČINA REPUBLIKE SLOVENIJE
IZVRŠNI SVET
PREDSEDNIK

OSAMOSVAJANJE SLOVENIJE

Gradivo 2

1. UVOD
2. MEDNARODNI VIDIKI OSAMOSVAJANJA

²⁴⁶ Zahteva Dušana Pluta, o pojasnilu glede (ilegalne) nabave orožja (glej tudi zapisnik 26. seje predsedstva 22. 1. 1991 – Dokument št.) je bil posledica dogajanja na Hrvaškem (t.i. "afeta Špegelj).

²⁴⁷ ARS, Arhiv vlade Republike Slovenije.

3. OPRAVLJENE NALOGE IN AKTIVNOSTI
4. PROGRAM NADALJNJIH NALOG IN UKREPOV

Ljubljana, 10. 4. 1991
(gradivo 9. 4.; dograjeno v prilogi 2 ter str. 28)

RAZMNOŽEVANJE IN OBJAVLJANJE NI DOVOLJENO

I.
UVOD

Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije po izraženi plebiscitarni volji državljanov Slovenije v skladu z lastnimi sklepi, sklepi Skupščine in Predsedstva Republike Slovenije pospešeno in koordinirano pripravlja nove aktivnosti za polno osamosvojitve Republike Slovenije.

Osamosvajanje pojmuje kot proces, v katerem ima glede na svoje pristojnosti sicer ključno ne pa izključne vloge. Ob Skupščini in Predsedstvu so se s sporazumom za izvedbo osamosvajanja zavezale tudi vse stranke. V tem procesu se je na poti do polne osamosvojitve že marsikaj zgodilo (izstop iz pravnega reda SFRJ, uvedba lastnega davčnega sistema, uvedba deviznega trga, ...), sedaj pa so pred nami pomembne in obsežne naloge, ki jih je treba gledati v notranjepolitičnem jugoslovanskem in zunanjepolitičnem kontekstu. Pomembno za to fazo osamosvajanja je, da se po objavi volje po razdruževanju začneja formalni postopek, da so se končno začeli tudi pogovori z JLA, da je načeloma jasen okvir sodelovanja s Hrvaško, da po izvolitvi novih demokratičnih vlad začnemo bilateralne pogovore o gospodarskem sodelovanju s posameznimi republikami.

Na Izvršnem svetu smo dela v zvezi z osamosvajanjem razdelili na 14 projektov, ki jih vodijo praviloma ministri. V povezavi s temi projekti že prihaja pred Skupščino zakonodaja, vsak dan pa po preigravanju različnih variant po posameznih področjih dopolnjujemo celovit program dela.

Izvršni svet ne vidi nobene potrebe po sprejetju dodatnih aktov v zvezi z osamosvajanjem pred 23. oziroma 26. 6., datumom, ki nas zavezuje k sprejetju aktov in ukrepov, potrebnih za prevzem izvrševanja suverenih pravic. Seveda pa se strinjamo s sprejetjem "hitrega akta" v primeru če bi posebna dejstva to zahtevala.

Osamosvajanje se dogaja, ne pa zgodi.
V tem smislu pričakujemo soodgovornost vseh,
ki so dali podpis za slovensko osamosvojitvev.

II.

MEDNARODNI VIDIKI OSAMOSVOJITVE SLOVENIJE

I. Ocena dosedanjih mednarodnih izkušenj v procesu osamosvajanja Slovenije

Slovenija je v obdobju od volitev 1990, zlasti pa po sprejemu zakona o plebiscitu o samostojnosti in neodvisnosti Slovenije v decembru 1990, ki predvideva šestmesečni rok izvršitve, s svojo mednarodno dejavnostjo na ravni Predsedstva, na vladni, parlamentarni in strankarski ravni uspela seznaniti mednarodno skupnost in javnost s težnjami in razmerami Slovenije glede osamosvojitve. Posebna intenziteta tovrstne mednarodne dejavnosti Slovenije je bila usmerjena k sosednjim državam, državam članicam Evropske skupnosti, ZDA, Konferenci o varnosti in sodelovanju v Evropi in Svetu Evrope.

Republika Slovenija je v okviru urejanja ekonomskih odnosov s tujino na temelju zahteve po samostojnosti pričela s pripravami lastne celovite normativne ureditve, vključno z lastno službo za urejanje tega področja tudi za pogoje učinkovite meje z Republiko Hrvaško (za vzpostavitev učinkovite meje so nujni pogovori s Hrvaško).

V carinskem zakonu določenih postopkov, ki so mednarodno regulirani, ne moremo spreminjati, prav tako ne bi spreminjali carinskih stopenj v zakonu o carinski tarifi, ker bi do članic GATT-a v prehodnem obdobju uveljavljali pravno nasledstvo obveznosti, ki jih je v imenu Slovenije prevzela Jugoslavija.

S tem bi bil dosežen kriterij za samostojen mednarodni subjekt v mednarodni trgovini (pridobitev polne samostojnosti pri izvajanju zunanjetrgovinskih odnosov GATT – 5. odstavek točke C XXVI člena).

Pripravljen je tudi delovni osnutek sporazuma za bodoče gospodarsko sodelovanje samostojne Slovenije s posameznimi jugoslovanskimi republikami.

Glede pravne oziroma normativne podlage za osamosvojitvev Republike Slovenije je poleg že sprejetih amandmajev k republiški ustavi pri-

pravljen ustavni zakon, ki med drugim v celoti prenaša pristojnosti zastopanja Slovenije v tujini iz zveznih organov na republiške. Pripravljen je tudi zakon o zunanjih zadevah Republike Slovenije, ki ureja vlogo državnega organa, pristojnega za zunanje zadeve, sodelovanje med državnimi organi na področju opravljanja zunanjih zadev, delovanje predstavništva Republike Slovenije v tujini in sklepanje mednarodnih pogodb. Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije je v preteklem obdobju oblikoval predstavništva v tujini (Dunaj, Bruselj) ter pooblastil svoje predstavnike v Washingtonu, Rimu, Pragi, Luxembourgu, Moskvi in Abidjanu. Republiški sekretariat za mednarodno sodelovanje je pripravil prioritetni načrt nadaljnjega delovanja obstoječih in vzpostavitev novih predstavništva v tujini, kot tudi kriterije za njihovo vzpostavljanje, imenovanje predstavnikov in njihovo delovanje v tujini. Republiški sekretariat za mednarodno sodelovanje je v okviru svoje pristojnosti pričel oblikovati fond informativnih gradiv, ki so pomembna za seznanjanje tujih držav, njihovih diplomatsko-konzularnih predstavnikov v Jugoslaviji, novinarjev in predstavnikov Slovenije v tujini ter pričel z njihovo distribucijo.

Republiški sekretariat za mednarodno sodelovanje je pričel s prilagajanjem svojega notranjega ustroja za potrebe samostojne zunanje politike Republike Slovenije. V tem okviru načrtuje ustrezne notranje oddelke, ugotavlja kadrovske potrebe in evidentira kadre, ki bi bili usposobljeni opravljati diplomatsko in konzularno delo v bodočem zunanjem ministrstvu ali predstavništvih v tujini ter spremlja delo Slovencev, ki delajo v Zveznem sekretariatu za zunanje zadeve in v diplomatsko konzularnih predstavništvih SFRJ v tujini.

Republiški sekretariat za mednarodno sodelovanje je pripravil predloge za možno sodelovanje jugoslovanskih republik v okviru Zveznega sekretariata za zunanje zadeve in jugoslovanske diplomatsko-konzularne mreže v prehodnem obdobju in po razdružitvi. Republiški sekretariat za mednarodno sodelovanje je dal pobudo za sestanek vseh prizadetih na to temo. Prvi in edini sestanek se je končal neuspešno, brez kakršnegakoli konkretnega dogovora.

II. Hipotetične ocene možnosti za odcepitev Slovenije z vidika pričakovanih reakcij mednarodne skupnosti

Na temelju navedenih mednarodnih dejavnosti Republike Slovenije ter poznanih stališč drugih držav in njihovih integracij do vprašanja razdružitve Jugoslavije ali odcepitve ene ali več republik od nje, ki niso vezana le na odnose do Jugoslavije, temveč tudi ali celo predvsem na procese v Evropi, zlasti Vzhodni Evropi, je možno povzeti v oceni, da mednarodna skupnost daje poudarek enotni, demokratični Jugoslaviji in ne pristaja na njen razpad. Slednje bi morebiti priznala kot možnost le pod pogojem, da do razdružitve pride na temelju dogovora, predvsem brez nevarnosti za oborožene konflikte ob ali po razdružitvi. Iz izraženih stališč drugih držav, katerih nedavni izraz sta deklaracija Ministrskega sveta Evropske skupnosti in pismo predsednika ZDA predsedniku Zveznega izvršnega sveta, bi se dalo tudi sklepati, da bi mednarodna skupnost verjetno skušala s političnimi in ekonomskimi ukrepi posredovati proti Jugoslaviji, v kolikor bi v njej prišlo do poskusov nasilnega urejanja razmer. V okviru tako izraženih stališč so do razdružitve Jugoslavije opredeljujeta tudi sosednji Italija in Madžarska.

Izjema od navedenega splošnega stališča mednarodne skupnosti do jugoslovanskega vprašanja je Avstrija, katere stališča so do določene mere bolj naklonjena rešitvam, ki jih za jugoslovansko krizo ponujata Slovenija in Hrvatska. Pri presoji avstrijskega stališča pa se je vendar treba ravnati predvsem po realistični opredelitvi avstrijske politike, kot jo je podal kancler Vranitzky, v kateri pravi, da bo Avstrija vsako situacijo razpleta krize v SFRJ proučila in ustrezno reagirala v skladu s svojimi interesi. Izjema od splošnih stališč do Jugoslavije so tudi opredelitve posameznih poslancev in strank v parlamentih posameznih evropskih držav, Evropskem parlamentu in kongresu ZDA ter v sredstvih javnega obveščanja, vendar te zaenkrat ne vplivajo na stališča njihovih držav.

Kolikor je možno v tem trenutku oceniti, bi druge države in mednarodna skupnost v celoti bile pripravljene priznati osamosvojitev Slovenije le pod naslednjimi pogoji ali okoliščinami:

- če bi do razdružitve prišlo na temelju dogovora v Jugoslaviji, ki bi vseboval dovolj tehtna zagotovila, da razdružitve ne bo povzročila v bližnji ali bolj dolgoročni prihodnosti kriznih žarišč v tem delu Evrope in zagotovila o nadaljnjem celovitem izvrševanju mednarodnih obveznosti

Jugoslavije (dolgovi). Del dogovora bi morala biti tudi ohranitev skupnega trga med jugoslovanskimi državami, kar bi preprečevalo morebitne odpovedi že sklenjenih pogodb o skupnih vlaganjih ter drugih višjih oblikah gospodarskega sodelovanja (npr. kooperacije, prenos znanja ipd.) ter spodbujalo nove.

Prav tako pa je potrebno pri "dogovorni razdružitvi" Jugoslavije upoštevati dejstvo, ki ni v odvisnosti od volje jugoslovanskih republik. Gre za precedens ali vpliv, ki bi ga taka razdružitve predstavljala za druge večnacionalne države v Evropi. Ta dejavnik brez dvoma vpliva na opredelitve posameznih držav in njihovih integracij do razdružitve Jugoslavije.

V primeru, da se Slovenija odloči za tako pot osamosvojitve, bo seveda morala za sporazum z ostalimi republikami ponuditi dovolj atraktivne pogoje, ki ne bodo vsebovali le elementov odnosa med Slovenijo in ostalimi republikami, ampak tudi sprejemljive rešitve tudi glede drugih kompleksnih problemov današnje Jugoslavije (skupno premoženje, dolgovi znotraj Jugoslavije do tujine ter druge obveznosti, mednacionalni konflikti, razvoj zaostalih območij, itd.). Zgolj vztrajanje na pravici Slovenije, da se odloči kot to sama želi, po vsej verjetnosti ne bo pripeljalo do dogovora.

- Če bi v Jugoslaviji prišlo do resne grožnje ali celo uporabe sile za razreševanje mednacionalnih konfliktov ali za urejanje političnih nasprotij.

- Če bi v Jugoslaviji prišlo do razpada ekonomskega in državnega sistema (odstop zis in nezmožnost oblikovanja novega, ekonomska anarhija, vpadi v monetarni sistem, ipd.).

Na temelju vseh dosedanjih izkušenj Slovenije v njenih odnosih z mednarodno skupnostjo je potrebno oceniti, da bi takojšnja enostranska odcepitev Slovenije v sedanjem trenutku naletela v mednarodni skupnosti, vsaj v prvem trenutku, na nasprotovanje. Od njenih rezerv in potencialov bi bilo odvisno, ali bo uspela vzdržati vse pritiske dovolj dolgo, da bi se lahko postopno kot samostojna država normalno vključila v ekonomske in politične mednarodne tokove. Trajanje takega obdobja je v tem trenutku nemogoče predvideti.

III. Postopki za osamosvojitev Slovenije

Ob razglasitvi neodvisnosti, razdružitvi ali odcepitvi bo morala Skupščina Republike Slovenije sprejeti notranji pravni akt, ki bo urejal:

- prevzem izvrševanja vseh državnih funkcij,
- odvzem pravice SFRJ, da predstavlja Republiko Slovenijo in da sklepa mednarodne pogodbe zanjo,
- prevzem nadaljnega izvrševanja obveznosti in pravic iz mednarodnih pogodb SFRJ v skladu z dunajsko konvencijo o ureditvi sukcesije držav glede mednarodnih pogodb,
- izraz pripravljenosti Republike Slovenije za sorazmeren prevzem jugoslovanskega državnega dolga,
- odpoklic zveznih funkcionarjev iz Slovenije.

Ob proglasitvi neodvisnosti oz. razdružitvi bi Skupščina morala, poleg navedenega pravnega akta (Ustavnega zakona) sprejeti tudi posebno deklaracijo, v kateri bi bili na kratko obrazloženi razlogi za razdružitev in podane osnovne usmeritve države Slovenije (glede položaja občana, človekovih pravic, lastnine, gospodarskega sistema, socialnih vprašanj, varstva italijanske in madžarske manjšine in neslovencev, razvoja kot tudi mednarodnega sodelovanja – odnosov do tujine, sosedov, podjetij in drugih pravnih oseb, načela zunanje politike, do države oz. držav Jugoslavije, itd.).

Z vidika zunanje politike oz. mednarodnih odnosov bi deklaracija morala vsebovati opredelitve:

- o načelih zunanje politike, ki jo bo Slovenija vodila,
- o spoštovanju mednarodnih pogodb, ki jih je Jugoslavija sklenila (razen tistih, ki so direktno v nasprotju z temeljnimi opredelitvami Slovenije),
- o nadaljevanju vseh oblik gospodarskega sodelovanja in spoštovanja vseh tozadevnih aranžmanov in pogodb,
- o spoštovanju človekovih pravic in mednarodnih instrumentov za njihovo varstvo,
- o odnosih z drugimi državami Jugoslavije,
- o slovenskih manjšinah v zamejstvu in Slovencih v svetu,
- pričakovanje, da nas bodo prijateljske in miroljubne države priznale.

Deklaracijo bi morali takoj prevesti in dostaviti vsem veleposlaništvom v Beogradu oz. veleposlaništvom v tujih državah, ki pokrivajo Jugoslavijo kot tudi generalnima konzulatoma Avstrije in Italije v Ljubljani ter konzulatom z jurisdikcijo v Sloveniji, vključno častnim konzulom.

Skupaj z deklaracijo bi bilo potrebno poslati pismo, ali predsednika Predsedstva ali pa ministra za zunanje zadeve s prošnjo veleposla-

nikom, da deklaracijo posredujejo svojim vladam in jih obvestijo o naši želji, da bi njihove vlade čimpreje priznale Republiko Slovenijo kot samostojno državo. V pismu bi jih tudi obvestili, da je Republika Slovenija zaprosila za sprejem v OZN in da sprejema Ustanovno listino OZN kot temelje svoje zunanje politike.

Deklaracijo bi poslali Generalnemu sekretarju OZN in s faksom ter po pošti pismo predsednika Predsedstva, v katerem bomo zahtevali sprejem v OZN in prosili Generalnega sekretarja, da o tem obvesti članice OZN in začne postopek. Generalnemu sekretarju bi čimpreje morali poslati tudi posebnega emisarja, ki bi skušal pospešiti te procese.

Posebni emisarji, ali pa delegacije bi obiskale sosednje države (Italijo, Avstrijo, Madžarsko, Hrvaško oz. Jugoslavijo) in ministrstvom za zunanje zadeve na čim višji ravni predale pismo, bodisi predsednika Predsedstva, bodisi ministra za zunanje zadeve (dogovoriti se), v katerem bi na kratko rekli, kako si zamišljamo odnose in sodelovanje z njimi, zaprosili za čimprejše priznanje in da se do sklenitve novih pogodb vse medsebojno sodelovanje neovirano nadaljuje in odvija.

Posebne emisarje ali pa delegacije bi morali poslati tudi v prestolnice držav članic Varnostnega sveta in v Bonn z zahtevo med drugim, za priznanje in podporo za sprejem v OZN.

Za izvršitev nalog emisarjev je potrebno določiti republiške funkcionarje in njihovo kvalificirano spremstvo.

Čimprej bi pri OZN v New Yorku morali odpreti stalno opazovalno emisijo (Dunajska konvencija iz leta 1975 in praksa OZN to omogočata), ki bi v kontaktu s Sekretariatom OZN in stalnimi misijami delovala na pospeševanju procesa prejema v OZN in mednarodnega priznanja. To je nekako najbolj prikladen komunikacijski kanal, dokler ne bomo priznani.

Majhno opazovalno misijo bi kazalo odpreti tudi v Ženevi zaradi delovanja v GATT-u, EFTA, Ekonomski komisiji za Evropo.

Emisarje oz. delegacije s prošnjo za priznanje in nemoteno nadaljevanje sodelovanja bi kazalo poslati tudi v Bruselj, Haag, Skandinavske države, v Komisijo EGS, v Sekretariat OECD, v Bern, Madrid, Prago, Varšavo, Tokio, Otawo, itd. Vendar se lahko to stori z rahlim časovnim zamikom.

Poslati gospodarske delegacije v države, za ka-

tere se oceni, da je to nujno zaradi nemotenega poteka gospodarskega sodelovanja z nalogo, da se dogovorijo o pragmatičnih rešitvah, dokler ne bomo s strani teh držav priznani in problematika pogodbeno regulirana.

Republika Slovenija se bo morala pripraviti na samostojno opravljanje konzularnih zadev za zaščito interesov tujih državljanov pri nas in naših v tujini. Sprva bi še naprej sodelovali s tujimi DKP v Jugoslaviji, ki bodo zainteresirani za zaščito interesov svojih državljanov (bivanje, nezgode, zapori, socialni problemi, državljanstvo, listine, preživnine, najdeni dokumenti in druge konzularne zadeve). Glede zaščite interesov slovenskih državljanov v tujini bi v državah, ki nas bodo priznale odprli naša DKP. Za države, ki nas ne bodo priznale, ali v katerih ne bomo ustanavljali lastnih DKP, lahko zaprosimo katero od držav, ki nas bo med prvimi priznala, da zastopa naše interese preko svojih DKP. V kolikor to ne bo možno, bo potrebno angažirati obstoječa gospodarska in bančna predstavništva, da sklenejo ustrezne pogodbe s tamkajšnjimi advokati, ki bi zastopali pri pristojnih tujih oblasteh naše državljanje.

Tujim državljanom bi vizume zaenkrat lahko izdajali kar na meji (selektivno – za problematične države, zaradi beguncev in ekonomske emigracije).

Potni list Republike Slovenije je v pripravi, vendar bo potrebno do njegove dokončne izdaje in do priznanja njegove veljavnosti s strani tretjih držav uporabljati za izdajo potnih listin in podaljševanje starih še jugoslovanske potne listine in jugoslovansko DKP mrežo, ali pa organizirati preko lastnih predstavništev pošiljanje potnih listin v Slovenijo za njihovo podaljševanje v občinskih upravah za notranje zadeve, kakor je to že storila Republika Hrvatska.

Republika Slovenija bo morala razširiti obstoječo mrežo svojih predstavništev v tujini. Program, prioriteta in obseg predstavništev je že pripravljen. Potrebno pa bo v proračunu Slovenije zagotoviti dovolj denarja za njegovo uresničitev. Republiški sekretariat za mednarodno sodelovanje meni, da bi bila sredstva za delovanje zveznega sekretariata za zunanje zadeve, ki so zajeta v kotizaciji (150 mio din) za delovanje zveznih organov, dovolj velika za vzpostavitev lastne mreže diplomatsko-konzularnih predstavništev. Ta sredstva bi morala biti namenjena tudi za plačilo članarin v mednarodnih organizacijah.

Program oblikovanja predstavništev Republike Slovenije zajema tudi ustrezno vključitev obstoječih gospodarskih in bančnih predstavništev v tujini (njihovo število je približno 67).

Vse aktivnosti do tujih držav, predvsem pa najpomembnejših trgovinskih partnerjev, je treba usmeriti v zagotovitev, da bomo lahko trgovali naprej pod sedanjimi pogoji.

- sekretariat GATT bo potrebno obvestiti o pridobljeni efektivni samostojnosti v izvajanju zunanje trgovine, o prevzemu obveznosti, ki jih je sprejela Jugoslavija in tudi pravice v prehodnem obdobju, to je status države z največjimi ugodnostmi (klavzula MFN),

- v bilateralnih stikih z najpomembnejšimi partnerji (države ES, OECD in EFTA) bo treba doseči priznanje porekla blaga "Made in Slovenia",

- v bilateralnih stikih z najpomembnejšimi trgovinskimi partnerji v prehodnem obdobju bo potrebno doseči uporabo sedaj veljavnih trgovinskih sporazumov in pristopiti k pogajanjem za sklenitev novih sporazumov.

V prehodnem obdobju bo potrebno doseči, da bodo določbe Sporazuma o sodelovanju SFRJ-Evropska skupnost še naprej uporabljene pri izvozu naših izdelkov na trg dvanajsterice. Ta dogovor bi bil osnova za poglobitev institucionalnega sodelovanja z Evropsko skupnostjo. V prvi fazi bi to lahko predstavljala pogodba o coni svobodne trgovine s protokoli o finančnem, tehnološkem, prometnem, itd. sodelovanju.

Z državami EFTA bi bilo potrebno v prehodnem obdobju doseči, da se uporablja obstoječi preferencialni tretman posameznih držav članic (Avstrija, Švica, Finska, Švedska, Norveška in Islandija) za izvoz našega blaga. Začeti bi bilo treba pogajanja za pristop k Stockholmski konvenciji, s čimer bi postali člani EFTA in tako pridobili možnost poglobljanja nadaljnega povezovanja z ES (pristop k Luksemburški deklaraciji med ES in EFTA, pristop k pričakovani pogodbi med ES in EFTA o formiranju Evropskega ekonomskega območja).

V prehodnem obdobju bo potrebno doseči priznanje čimvečjega števila članic OECD in zadržati sedanji obseg sodelovanja SFRJ-OECD. Začeti bo treba postopek za vstop v OECD.

Z Italijo in Madžarsko bo potrebno doseči pravno nasledstvo glede sporazumov o maloobmejnem prometu. Z Italijo to pomeni spremembo pogodbenega partnerja (namesto SFRJ Republika Slo-

venija in delno Republika Hrvaška), z Avstrijo o sejemskih kompenzacijskih poslih (mogoče tudi sporazum o maloobmejnem prometu). Sporazumi o maloobmejnem prometu so sprejeti pred oblikovanjem EGS in lahko pomenijo stranska vrata za izvoz v ES.

V kolikor v prehodnem obdobju ne bi dosegli možnosti nadaljnjega trgovanja z najpomembnejšimi trgovinskimi partnerji, takoj pristopimo v tajne pogodbe pogajanja z eno ali nekaj držav preko katere bi trgovali tudi s tretjimi državami (zamenjava porekla blaga), kakor tudi za kanaliziranje plačil preko te države.

Glede na to, da imajo slovenska podjetja cca 450 pogodb o dolgoročni proizvodni kooperaciji, ter številne pogodbe o tujih vlaganjih, se je treba s temi podjetji dogovoriti, da v dogovoru s tujimi partnerji preprečijo enostranske prekinitve pogodb, v kolikor so te vezane na jugoslovansko tržišče. V ta namen mora Republika Slovenija čimprej pričeti s pogajanja za sklenitev trgovinskih sporazumov z jugoslovanskimi republikami ali nekaterimi od njih.

III.

OPRAVLJENE NALOGE IN AKTIVNOSTI

Glede na ustavne amandmaje k ustavi Republike Slovenije XCIV do XCVIII (Uradni list Republike Slovenije, št. 35/90), ki so bili sprejeti 27. septembra 1990, je Skupščina Republike Slovenije z ustavnima zakonoma določila, kateri zvezni zakoni oziroma posamezne njihove določbe ter drugi zvezni predpisi, izdani do uveljavitve teh amandmajev, se ne uporabljajo v Republiki Sloveniji. Zvezni zakoni, izdani po uveljavitvi teh amandmajev pa veljajo v Republiki Sloveniji samo, če da k njim soglasje Skupščina Republike Slovenije.

Z zakonom o plebiscitu o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije (Uradni list Republike Slovenije, št. 44/90), ki je začel veljati 7. decembra 1990, je bilo določeno, da na plebiscitu sprejeta odločitev, da Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država, zavezuje Skupščino Republike Slovenije, da sprejme v šestih mesecih od dneva razglasitve odločitve (to je do 26. junija 1990) ustavne in druge akte ter ukrepe, ki so potrebni, da Republika Slovenija prevzame izvrševanje suverenih pravic, ki jih je prenesla na organe SFRJ; začne pogajanja z dru-

gimi republikami v SFRJ o pravnem nasledstvu SFRJ in o bodoči ureditvi medsebojnih odnosov po načelih mednarodnega prava, vključno s ponudbo konfederalne pogodbe.

Skupščina Republike Slovenije je 20. februarja 1991 sprejela ustavni amandma XCIX k ustavi Republike Slovenije (Uradni list Republike Slovenije, št. 7/91). Po tem amandmaju državljani Republike Slovenije neposredno in po svojih predstavnikih v Skupščini Republike Slovenije odločajo o urejanju vseh odnosov v Republiki Sloveniji ter o urejanju odnosov Republike Slovenije z drugimi državami ter mednarodnostnimi organizacijami. Skupščina Republike Slovenije z zakoni samostojno ureja vsa razmerja, ki so skupnega pomena za državljane Republike Slovenije, njihove organizacije in skupnosti. Odnose z drugimi državami in mednarodnimi organizacijami ureja v skladu z mednarodnim pravom in kot ena od pravnih naslednic SFRJ tudi v skladu z mednarodnimi pogodbami, ki jih je sklenila SFRJ.

S to rešitvijo je Republika Slovenija dobila ustavno pooblastilo, da lahko z zakoni samostojno ureja vsa razmerja, zlasti tista, ki so ključnega pomena za osamosvajanje in neodvisnost Republike Slovenije. Doslej namreč Skupščina Republike Slovenije ni imela takšnega pooblastila, da bi sama urejala zlasti tiste odnose, ki so po dosedanji ustavi SFRJ bodisi v izključni zakonodajni pristojnosti federacije, bodisi da federacija ureja samo temeljna razmerja, temeljne pravice, ipd.

S tem ustavnim amandmajem so se tudi razveljavile vse določbe ustave Republike Slovenije, s katerimi je prenešeno izvrševanje suverenih pravic Republike Slovenije na organe SFRJ, in določbe, ki urejajo položaj Republike Slovenije v SFRJ ter iz njega izhajajoča razmerja. S takšno rešitvijo je dejansko na ustavnopravni ravni Republika Slovenija v podobnem položaju kot sta Republika Srbija in Republika Hrvatska, ki sta sprejeli novi ustavi kot ustavi samostojnih republik, ne pa federalnih enot.

Ustavni amandma XCIX še določa, da dokler Skupščina Republike Slovenije ne odloči drugače, ureja Republika Slovenija odnose z drugimi republikami v SFRJ in z organi SFRJ v okviru predpisov, ki se uporabljajo v Republiki Sloveniji v skladu z ustavnim amandmajem XCVI k ustavi Republike Slovenije. Iz te določbe je razvidno, da Republika Slovenija ni enostransko pretrgala

oziroma prekinila odnosov z organi SFRJ in z drugimi republikami in da se torej še ni izločila iz SFRJ. Z amandmajem XCIX k ustavi Republike Slovenije si je Republika Slovenija ustvarila vse potrebne podlage za oblikovanje in sprejem vseh republiških zakonov, ki so ključnega pomena za samostojno in neodvisno Republiko Slovenijo. Naslednji korak, uveljavitev celotne nove republiške zakonodaje, prevzem učinkovitega izvrševanja vseh nalog v Republiki Sloveniji kot samostojni in neodvisni državi, in izključitev dosedanje zveznega pravnega sistema na ozemlju Republike Slovenije, pa bo treba spet opraviti s posebnim ustavnim zakonom.

Hkrati s sprejemom ustavnega amandmaja XCIX k ustavi Republike Slovenije je Skupščina Republike Slovenije 20. februarja 1991 sprejela tudi Resolucijo o predlogu za sporazumno združitev SFRJ, ki jo je naslovlila na skupščine drugih republik.

Doslej je Skupščina Republike Slovenije že sprejela naslednje republiške zakone:

- davek na promet nepremičnin, financiranje javne porabe, dohodnina, davek od dobička pravnih oseb, prispevki za pokojninsko, invalidsko, zdravstveno zavarovanje in za zaposlovanje;

- vzpodbujanje demografsko ogroženih območij, intervencije v gospodarstvu, finančne intervencije v kmetijsko proizvodnjo in ponudbo hrane, preoblikovanje pogodbenih organizacij združenega dela, zjamčeni osebni dohodek, spremembe zakona o delovnih razmerij in zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti, zavodi, proračun Republike Slovenije za leto 1991;

- obramba; vojaška dolžnost.

1. Fiskalna osamosvojitev Republike Slovenije je praktično opravljena. Sestavlja jo:

- a) uvedba lastnega sistema direktnih davkov,
- b) zadržanje prihodkov indirektnih davkov,
- c) uvedba sistema kotizacij za zvezni proračun in njihovega kontroliranega vplačevanja s prihodki od carinskih dajatev, ki jih je Republiški sekretariat za finance začel zadrževati,

- č) sprejem proračuna Republike Slovenije kot proračuna samostojne države.

Fiskalna osamosvojitev je bila relativno enostavna, ker le malo vpliva na gospodarske subjekte iz drugih republik in ne daje utemeljenih opravičil za protiukrepe federacije v tujini.

2. Slovenija se je delno osamosvojila v sistemu in politiki gospodarskih odnosov s tujino. Do

osamosvojitve je prišlo:

- a) z uvedbo republiških izvoznih subvencij,
- b) s prevzemom zveznih izvoznih subvencij,
- c) z republiški obveznicami za zapadle iraške dolgove,

- č) z uvedbo "kvazi-deviznega" trga, ki posredno uveljavlja sistem fleksibilnega tečaja (čeprav bi bilo nujno treba spremeniti zunanjetrgovinski in devizni sistem tudi na ravni federacije, ga v Republiki Sloveniji nismo spreminjali zaradi možnega razmišljanja o carinski uniji); odlok o prioritetnem vrstnem redu plačil v tujino za skupne in splošne potrebe v Republiki Sloveniji v pogojih oteženega plačevanja s tujino (Uradni list Republike Slovenije, št. 12/91).

3. Republika Slovenija doslej ni uporabljala direktnih posegov v denarni sistem in politiko. Temeljni razlogi so povezanost z zadolženostjo Jugoslavije, negativne reakcije tujine na posege v denarni sistem in neuspešnost pri pridobivanju tujih finančnih sredstev.

4. Republika Slovenije ni uveljavila protiukrepov za zapiranje trga s strani Srbije; vlada je prizadetim organizacijam predložila, da same izberejo najustreznejšo reakcijo. bo pa v bilateralnih razgovorih s predstavniki izvršnih svetov skupščin drugih republik poskušala razreševati to problematiko.

Temeljna razloga za takšno ravnanje sta relativna majhna možnost protiukrepov; ti bi obenem prizadeli slovensko gospodarstvo, odhod s trga Srbije pa bi bil politično in gospodarsko škodljiv. Vlada je že začela razgovore o gospodarskih odnosih s Hrvaško in BIH ter predložila pogovore s Srbijo, ki jih je tudi sprejela.

Na ravni Slovenije sta bili izvedeni dve prostovoljni pobotanj, v teku pa je prvo prisilno pobotanje terjatev in dolgov.

5. Pripravljeno je gradivo, ki vsebuje spisek odprtih vprašanj in problemov Republike Slovenije s posameznimi drugimi republikami, da bi jih v neposrednem dialogu med izvršnimi sveti skupščin republik razčistili oziroma odpravili.

6. Pripravljen je seznam vseh multilateralnih in bilateralnih pogodb, ki jih je sklenila SFRJ.

7. Dokončuje se pregled odprtih vprašanj, dilem in problemov oziroma možnih blokad v odnosih Republika Slovenija – SFRJ oziroma tujina ob osamosvojitvi Republike Slovenije.

8. Najnujnejše – tekoče poslovanje federacije in način njegovega financiranja.

V prehodnem obdobju do dokončnega razpleta

ustavne krize oziroma do osamosvojitve Republike Slovenije je treba zagotoviti najnujnejše delovanje federacije oziroma opravljanje določenih skupnih funkcij na ravni federacije in njihovo financiranje tudi še po odločitvi o osamosvojitvi in neodvisnosti Republike Slovenije.

Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije ter delegati za Zvezni zbor Skupščine SFRJ iz Republike Slovenije tekoče spremljajo in analizirajo predloge Zveznega izvršnega sveta in oblikujejo stališča do njih.

9. Dogovor republik oziroma deklaracija o možnem bodočem sožitju v Jugoslaviji

Dosedanja gradiva, ki so jih pripravili zvezni organi, za Republiko Slovenijo niso sprejemljiva. Izhajajo bodisi iz predpostavke, da je treba v prehodnem obdobju zagotoviti nemoteno delovanje in financiranje federacije v skladu z ustavo SFRJ in predlogi sprememb in dopolnitev enajstih zveznih zakonov, s katerimi bi se funkcije federacije še okrepile; ali pa predpostavke, da je možno uresničiti pravico do samoodločbe, vključno s pravico do odcepitve oziroma izločitve iz SFRJ, samo na podlagi dodatnih ustavnih amandmajem k ustavi SFRJ, ob soglasju vseh drugih republik in na podlagi posebnega zveznega ustavnega zakona. Republika Slovenija doslej na federacijo ni naslovila zahteve za začetek postopka za razdružitev, niti ji ni poslala uradnega predloga.

10. Osnutek pogodbe o konfederaciji oziroma o ekonomski ali drugi interesni skupnosti

Na podlagi analize neposrednih razgovorov predstavnikov Republike Slovenije s predstavniki drugih republik o možnem bodočem skupnem urejanju določenih zadev na ekonomskem področju bo možno nadaljevati z delom.

11. Pripravljen je seznam vseh zveznih zakonov, ki veljajo v SFRJ in ki jih bo treba začasno prevzeti v pravni sistem Republike Slovenije kot določbe republiških zakonov. Pri tem republiški upravni organi še proučujejo posamezna pravna področja.

12. Pripravljena je zasnova za ustavni zakon o neodvisnosti in samostojnosti Republike Slovenije. V tem gradivu so našteje vse ključne naloge in aktivnosti, ki jih mora prevzeti Republika Slovenija, ko razglasi Slovenijo za samostojno in neodvisno državo. Gradivo je označeno kot "državna tajnost" in "strogo zaupno".

IV.

PROGRAM NADALJNJIH NALOG IN UKREPOV

V okviru Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije je celotna problematika osamosvajanja Republike Slovenije delovno razdeljena na štiri najst problemskih sklopov:

meje, obramba/varnost, zunanje zadeve, preskrba, infrastruktura, gospodarski sistem, industrija, gospodarski odnosi s tujino, finančna pomoč iz tujine, sodelovanje z drugimi republikami, zakonodaja, razdruževanje, mediji, drugo.

Predlog makrogospodarskih ukrepov za osamosvojitve se nanaša izključno na ukrepe fiskalne in denarne narave ter na ukrepe s področja gospodarskih odnosov s tujino in gospodarskih odnosov z drugimi republikami. Samo indirektno obravnava probleme, ki se navezujejo na osamosvajanje velikih gospodarskih sistemov (železnica, pošta, cestni, zračni in pomorski promet, elektrogospodarstvo in naftno gospodarstvo) in preskrbo s surovinami.

Makrogospodarsko osamosvajanje je mogoče izvesti kot:

1. radikalno hitro uveljavitev lastnega gospodarskega sistema in politike ali kot
2. postopno uveljavljanje lastnega gospodarskega sistema in politike.

Radikalni ukrepi so psihološko in politično privlačnejši, olajšujejo tudi sprejem spremljajočih nepopolarnih ukrepov. Gospodarska radikalna osamosvojitve povzročata dodatne nepotrebne pretrse v gospodarstvu, onemogoča umike in popravke ter izziva protiukrepe.

Postopno osamosvajanje je politično nepopularno, po dosedanjih izkušnjah celo neopaženo, otežuje sprejemanje nepopolarnih ukrepov, vendar omogoča prilagajanje gospodarstva, umike in popravke. Zmanjšuje želje in možnosti protiukrepov s strani federacije, ostalih republik in tujine.

Ker je fiskalno osamosvajanje končano, niso pripravljene nikakršni ukrepi na tem področju.

Pripravljene so tehnične priprave za uvedbo lastnega denarja. Sestavljajo jih:

1. tečejo dogovori za uvedbo pravnega denarja Republike Slovenije (oblikovanje, zbiranje ponudb za proizvodnjo),
2. imenovana sta guverner NBS in direktor SDK,
3. v skupščinski obravnavi je predlog zakona o Narodni banki Slovenije,

4. pripravljena sta zakon o bankah in hranilnicah in zakon o preksanaciji, sanaciji, stečajju in likvidaciji bank in hranilnic.

Pridobljena so zagotovila nekaj centralnih bank, da ne bodo izvajale ukrepov NBJ proti slovenskih bankam, prilitve zanesljive finančne institucije, ki bi v prehodnem razdobju zagotovila varno deponiranje finančnih sredstev, ter pripravljenost več institucij za plasma valute in vrednostnih papirjev Slovenije. V teku so pogovori z institucijami za pogajanja o reprogramiranju dolgov.

Zagotovljeno je nemoteno funkcioniranje plačilnega prometa v Sloveniji in z ostalimi republikami.

Skupščini je predložen zakon o cenah, ki omogoča uveljavitev lastne cenovne politike.

Posegi v fiskalni sistem niso potrebni.

Sprejem zakonodaje s področja gospodarskih odnosov s tujino ni nujen, saj ni vezan na osamosvajanje, mogoče je začasno uporabljati obstoječo zvezno zakonodajo.

Prevzem carinske službe bi bil trenutno nekoristen, vendar je verjetno, da ga bo izsililo prenehanje vplačil carinskih dajatev.

Ker je že dosežen s proračunom predviden obseg kotizacij zveznemu proračunu, je mogoče kot slovenski ukrep (če to dopušča obseg proračuna) odpraviti posebne uvozne dajatve za uvoz reprodukcijskega materiala (davki za izravnavo ipd.). Potrebno bi bilo ustavno dopolnilo, ki bi poseglo v ustrezni zvezni zakon.

Logično nadaljevanje uvedbe fleksibilnega tečaja v poslovanje gospodarstva ter v odnose med gospodarstvom in negospodarstvom je razširitev fleksibilnega tečaja na prebivalstvo. Ker ga že uporablja, zadošča odprava "sivega" trga, tako da je uporaba tujih plačilnih sredstev dovoljena. Fleksibilni tečaj bi morale pri odkupu novih tujih plačilnih sredstev od prebivalstva uporabljati tudi banke.

S pripravljenostjo prevzeti svoj delež jugoslovanskih obveznosti se seznanijo mednarodne finančne inštitucije (BIS, IMF, Svetovna banka).

Do maja, ko je mogoče pričakovati ponovno hitro rast cen, se z zakonom (odlokom?) uvede obračunska enota, najprimerneje obračunski ECU, tako da bi se njena začetna vrednost oblikovala z upoštevanjem vrednosti dinarja na "kvazi-deviznem" trgu. S tem bi se izognili revalorizacijam, banke bi prisilili k oblikovanju primarne realne marže. Tehnične rešitve predložita NBS in SDK s pomočjo drugih finančnih

strokovnjakov.

"Vdor" v denarni sistem po zgledu Srbije ali Črne gore je skrajno sredstvo. Z njim bi izgubili verodostojnost pred tujimi finančnimi institucijami in argumente doma. Pred tem je treba izkoristiti vse druge možnosti pri zahtevah za oblikovanje ustrezne denarne politike (zahtevati odgovor na pismo zvezni vladi).

V skupščinsko razpravo bo Izvršni svet predložil zakon o Narodni banki Slovenije in oba bančna zakona in predlagal obravnavo po hitrem postopku. Takoj po sprejemu je treba začeti s sanacijo slovenskega bančnega sistema, še pred tem pa naj NBS začne s pripravami za sanacijo.

Po sprejemu zakona o cenah Slovenije začne voditi lastno politiko cen naftnih derivatov.

Pogajanja o gospodarskih odnosih z drugimi republikami se pospešijo in formalizirajo s protokoli o neoviranju gospodarskih tokov.

Na zvezni ravni se poveča pritisk za odgovor na predlog o razmejitvi finančnega in drugega premoženja.

Za zmanjšanje izgubljanja poslov zaradi "političnega tveganja" je treba razmisliti o smotnosti obvestila tujim partnerjem (vlagam, gospodarskim zbornicam, podjetjem), da je Slovenija politično stabilna in da so posli s slovenskimi podjetji varni.

Gospodarski ukrepi po proglasitvi politične osamosvojitve še niso povsem jasno oblikovani. Še večje so konceptualne dileme o načinu uvedbe gospodarskih ukrepov. Ponujata se dve alternativni:

1. Sachsova radikalna reforma celotne gospodarske ureditve (v paketu izvedena uvedba denarne neodvisnosti, rekonstrukcija bank, rekonstrukcija in privatizacija velikih podjetij).

2. nadaljevanje postopnega spreminjanja posameznih delov gospodarskega sistema in izvajanje stabilizacijske politike brez formalnega programa.

Po prvi alternativni bi celotno gospodarsko reformo predstavili v juniju obenem s politično osamosvojitvijo, po drugi se rekonstrukcija gospodarstva ne povezuje z osamosvajanjem. Prva je opisana v dokumentu "A Program for Economic Sovereignty and Restructuring of Slovenia".

Makrogospodarski ukrepi, ki so po drugi alternativni vezani na osamosvojitve so v nadaljevanju.

Sprememba sistema neposrednih davkov ni vezana na osamosvojitve, vezana pa je na približevanju gospodarskim sistemom v Evropi. Sis-

tem se zato spremeni v obdobju po osamosvojitvi in sicer v enem ali v dveh korakih. V prvem primeru sistema prometnega davka zamenjamo s sistemom davkov na dodano vrednost, v drugem najprej poenostavimo sistem prometnega davka in pozneje uvedemo davek na dodano vrednost.

Nadaljujejo se pogajanja o razmejitvi jugoslovanskih zunanjih dolgov z drugimi republikami in s tujimi upniki (IMF, Svetovno banko, državami in bankami) ter notranjih dolgov in premoženje z drugimi republikami.

Začnejo in nadaljujejo se pogajanja za finančne kredite in prodajo državnih vrednostnih papirjev. Uvede se nov fleksibilen sistem gospodarskih odnosov s tujino, ki zagotavlja odprtost slovenskega gospodarstva.

Politika tečaja nove slovenske valute po osamosvojitvi ostaja nerešeno vprašanje, povezano z odločitvami o denarnem sistemu in politiki ter s sposobnostjo slovenskega gospodarstva za vključevanje v evropsko. Alternativni sta: fiksni tečaj (vezava na ECU) ali fleksibilni tečaj (z začetno vrednostjo valute izražene v ECU), ki ga ščitita ustrezna denarna in fiskalna politika.

Republika Slovenija prevzame obveznosti za devizne vloge občanov, ki se začasno (za razdobje 6 mesecev) zamrznejo razen v primeru velikega tujega finančnega posojila, ki bi zagotovilo nemoteno izplačilo vlog in povrnilo zaupanje prebivalstva v slovenski bančni sistem. Zamrznitev spremljajo ukrepi, ki omogočajo ugodno pretvorbo v obveznice Republike Slovenije.

Denarno neodvisnost uvaja NBS. Postopoma jo je mogoče uvesti z uporabo načel "currency boarda" (po katerih nova slovenska valuta nastaja samo preko deviznih transakcij in ima 100% kritje). To predpostavlja izredno denarno restriktivnost, razen če se nova valuta uporablja v kombinaciji z dinarji, ki jih postopoma izriva; tečaj dinarja je fleksibilen. Alternativa je uvedba normalnega denarnega sistema in hitra, časovno omejena zamenjava dinarjev za novo slovensko valuto po fiksnem tečaju, ki ji sledi uvedba fleksibilnega tečaja dinarja, ter proglasitev nove valute za "legal tender".

IS pripravlja še naslednje zakone: državljanstvo, tujci, gibanje na meji, zunanje zadeve, devizno poslovanje, kreditna in poroštvena razmerja s tujino, carinska služba, organizacija in delovno področje republiških upravnih organov.

Priloga 1

SPISEK PROJEKTOV S KOORDINATORJI

1. MEJE – Igor Bavčar
2. OBRAMBA / VARNOST – Janez Janša
3. ZUNANJE ZADEVE – Dimitrij Rupel
4. PRESKRBA – Maks Bastl
5. INFRASTRUKTURA – Marjan Kranjc
6. GOSPODARSKI SISTEM – dr. Jože Mencinger
7. INDUSTRIJA – Izidor Rejc
8. GOSPODARSKI ODNOSI S TUJINO – Vojka Ravbar
9. FINANČNA POMOČ IZ TUJINE – dr. Boris Pleskovič
10. SODELOVANJE Z REPUBLIKAMI – Maks Bastl
11. RAZDRUŽEVANJE – France Bučar, Milan Kučan, Lojze Peterle
12. ZAKONODAJA – Lojze Janko
13. MEDIJI – Jelko Kacin
14. RAZNO – Olga Jakhel

Dokument št. 96:248

Poročilo ob zaključku I. faze izvajanja projekta osamosvojitve Slovenije

SKUPŠČINA REPUBLIKE SLOVENIJE
IZVRŠNI SVET

Ljubljana, 7. 5. 1991

Integralni projekt:^{249*} – OSAMOSVOJITEV SLOVENIJE

POROČILO OB ZAKLJUČKU I. FAZE IZVAJANJA PROJEKTA – 30. 4. 1991

V skladu s projektnim pristopom in planom^{250*} Integralnega projekta so bile aktivnosti IP po posameznih projektih ciljno izvajane tako, da so cilji po posameznih projektih, postavljeni ob začetku I. faze, realizirane naloge posameznih projektov^{251*} ob zaključku I. faze.

²⁴⁸ Osebni arhiv gospe Olge Jakhel. Gospe Jakhel se za posredovanje gradiva zahvaljujem.

²⁴⁹ Integralni projekt sestavlja 13 projektov (14. projekt je namenjen nepredvidljivim dejavnostim), ki so vsebinsko prepleteni tako, da so njihove ciljne naloge usklajene z osnovno ciljno usmeritvijo celotnega – integralnega projekta

²⁵⁰ IP ima tri faze. Poleg I. že končane faze bo II. faza končana 31. 5. ter III. faza 26. 6.

²⁵¹ Poročilo vsebuje pomembnejše dejavnosti; določene dejavnosti zaradi svojih posebnosti v poročilu niso prikazane (predvsem pri P 10 in P 11).

PROJEKT 1 – RAZDRUŽEVANJE

Projekt je bil v tej fazi osredotočen na pripravo tez o ureditvi medsebojnih pravic in obveznosti iz dosedanjega skupnega življenja v SFRJ ter pripravo izhodišč za razmejitev pravic in obveznosti posameznih republik in s federacijo.

Tako so pripravljena:

- načela za:
- ureditev medsebojnih odnosov med suvereni republikami, ki se osamosvajajo v samostojne in neodvisne države,
- razmejitev finančnih obveznosti in terjatev,
- razmejitev drugega premoženja SFRJ ter za urejanje drugih odnosov;
- podlage za razmejitev pravic in obveznosti:
- devizne rezerve,
- terjatveni saldo z državami s klirinškim načinom plačevanja,
- delitev terjatev do drugih držav, kjer so se posli sklepali na jugoslovanski ravni,
- ugotovitev objektov in njihove vrednosti, s katerimi razpolaga federacija oziroma zvezni organi,
- notranji dolg; določitev obsega ter prenos na bančne sisteme posameznih republik,
- zunanji dolg,
- podlage za dogovor na zvezni ravni za zaščito in varstvo premoženja posameznih republik oziroma njihovih subjektov v drugih republikah,
- pravice in obveznosti pri skupnih velikih sistemih ter predlog za delitev,
- podlage za dogovor z zveznimi upravnimi organi in organizacijami za predajo vse dokumentacije o obstoječih sporazumih s tujino, ki jih je sklenila Jugoslavija,
- valorizacija sredstev, ki jih je Slovenija plačala v obliki obveznega posojila v Sklad federacije oziroma v obliki skupnih vlaganj podjetij iz Slovenije na nerazvitih območjih.

(Zaradi težav pri pridobivanju podatkov se posamezni predlogi še dopolnijo.)

Strokovno podlago za sporazum o pravnem nasledstvu SFRJ bi moral – po sklepu Predsedstva SFRJ – pripraviti Zvezni izvršni svet, ki razpolaga z vsemi potrebnimi podatki. ZIS te podlage še ni pripravil.

V okviru IP je pripravljen predlog v skladu z resolucijo o predlogu za sporazumno združitvev oziroma ustrezno pismo slovenske vlade Zvez-

nemu izvršnemu svetu.

PROJEKT 2 – GOSPODARSKI SISTEM

Cilj projekta v I. fazi je bil postopna vzpostavitev lastnega gospodarskega sistema in prevzemanje gospodarske politike na področjih in na načine, ki onemogočajo posege federacije v slovenske inštitucije (NBS, SDK, banke). To naj obenem omogoča ugotovitev možnih načinov za gospodarsko osamosvojitvev. Postopno vzpostavitev lastnega gospodarskega sistema spremljajo priprave ukrepov ob morebitni nujni, hitri odcepitvi.

Opravljen naloge:

- fiskalni sistem
- uvedba lastnega sistema neposrednih davkov,
- zadržanje prihodkov in neposrednih davkov,
- uvedba sistema kotizacij za zvezni proračun,
- sprejem proračuna Slovenije kot proračuna samostojne države;
- gospodarski odnosi s tujino
- uvedba republiških izvoznih subvencij,
- prevzem zveznih izvoznih subvencij,
- izdaja republiških obveznic za zapadle iraške dolgove,
- uvedba kvazi deviznega trga;
- finančni sistem
- priprava osnutkov zakonov o NBS, bankah in hranilnicah ter delovne osnove za sanacijo bančnega sistema,
- uvedba vzporedne obračunske enote,
- tiskanje in razporeditev začasnega plačilnega sredstva,
- dogovori za tiskanje denarja,
- dogovori s centralnimi bankami sosednjih držav o njihovem ravnanju.

PROJEKT 3 – GOSPODARSKI ODNOSI S TUJINO

V skladu s cilji projekta v I. fazi so opravljene naslednje naloge:

- priprava novih zakonov o gospodarskih odnosov s tujino:
- devizno poslovanje,
- kreditna razmerja s tujino,
- carinska služba;
- pregled najpomembnejših gospodarskih večstranskih sporazumov:
- GATT in z njim povezanih sporazumov,
- z EGS,
- za carine,

- z mednarodnimi finančnimi organizacijami. Posebej so obravnavani tudi dvostranski sporazumi o gospodarskem sodelovanju z najpomembnejšimi trgovinskimi partnerji.

Delo posameznih skupin je bilo osredotočeno v naslednja vprašanja:

- možne variantne vključitve v GATT (doseganje uporabe klavzule največjih ugodnosti za slovensko blago),
- vključitev v najpomembnejše mednarodne finančne organizacije,
- proučitev podatkov o blagovnih tokovih z najpomembnejšimi trgovinskimi partnerji (proučitev negativnih posledic o obravnavi slovenskega blaga brez klavzule največjih ugodnosti ali brez ugodnosti po sporazumu z ECS);
- v Carinarnici Ljubljana je že pripravljena podatkovna baza za vodenje osnovnih carinskih evidenc, dokumenti za plačevanje uvoznih dajatev ter postavljen sistem za spremljanje blagovne menjave;
- za uresničitev ciljev II. in III. faze projekta se zbirajo podatki za pripravo:
- pregleda skupnih vlaganj, kooperacij ter prenosa tehnologije, zunanjetrgovinske mreže, kompencij, itd.,
- meril za določitev kontingentov, dovoljenj ter drugih oblik zaščite,
- izdajanja in priznavanja listin v izvozu in uvozu (razen carinskih dokumentov in dokumentov plačilnega prometa),
- osnutkov podzakonskih aktov za uresničitev zakona o carinski službi ter osnutkov individualnih pravnih aktov za delavce v carinski službi
- ter tehnične priprave za nemoteno plačevanje s tujino in
- zasnova informacijskega sistema za gospodarske odnose s tujino.

PROJEKT 4 – FINANČNE POVEZAVE S TUJINO

- Seznanjanje IMP, WB, BIS s pripravljenostjo Slovenije za prevzem deleža v jugoslovanskih obveznostih;
- iskanje povezav s finančnimi inštitucijami za sodelovanje po osamosvojitvi;
- aktivnosti za naložbe tujega kapitala.

PROJEKT 5 – ZUNANJE ZADEVE

Pripravljene so:

- zakon o zunanjih zadevah: predlog za izdajo zakona s tezami je bil sprejet v zboru občin in zboru združenega dela 25. 4. – v DPZ je bila obravnava odložena zaradi nesklepčnosti;
 - načrt s prednostmi ustanavljanja predstavništev: v vladnem postopku;
 - delovni osnutek deklaracije ob sprejemu ustavnega zakona, namenjene tretjim državam: obrazložitev ustavnega zakona in zahteva za priznanje Slovenije.
- Dejavnosti projekta so bile usmerjene še v identifikacijo ključnih problemov in njihovo razreševanje z delom v podskupinah za:
- program mednarodnih dejavnosti takoj po osamosvojitvi;
 - za predloge in imenovanja emisarjev;
 - pripravo in imenovanje pogajalskih misij;
 - določitev prehodnega in dokončnega režima medsebojnih odnosov z Zveznim sekretariatom za zunanje zadeve in DKP SFRJ: pripravljena sta predlog za takojšnji odpoklic vseh slovenskih predstavnikov iz ZSZZ in DKP SFRJ v tujini, varianta pooblastila ZSZZ za opravljanje določenih diplomatsko-konzularnih opravil za R Slovenijo ter prevzem slovenskih diplomatov v slovenski diplomatski sistem;
 - oblikovanje gradiv za informiranje tujih držav in njihovih DKP v Jugoslaviji;
 - potne liste – vizume in konzularne zadeve za zaščito interesov tujih državljanov pri nas in naših v tujini;
 - odnose s posameznimi državami in mednarodnimi organizacijami.

PROJEKT 6 – SODELOVANJE Z REPUBLIKAMI

Po ugotovitvah dosedanjih analiz o povezanosti slovenskega gospodarstva z gospodarstvi drugih republik, je bil temeljni cilj pri uresničevanju projekta v I. fazi oblikovanje izhodišč za nadaljnje gospodarsko sodelovanje naše republike kot samostojne države:

- v sodelovanju z Gospodarsko zbornico Slovenije je bilo pregledano dosedanje sodelovanje Slovenije s posameznimi republikami;
- pripravljen je osnutek sporazuma o sodelovanju med Republiko Slovenijo in posameznimi republikami; pripravljajo se sporazumi s posameznimi republikami;
- pripravljen je predlog pogajalskih skupin za posamezne republike: republiški sekretarji, pred-

stavniki NBS, bank in GZS;

- posamezne projektne podskupine (energetika, promet in zveze, blagovna menjava, višje oblike sodelovanja, kapitalne in premoženjske zadeve, socialni programi, kmetijstvo) pripravljajo izhodišča za pogajalske skupine. Osredotočena so na:
 - strateška razvojna vprašanja,
 - krepitev trgov na novih podlagah,
 - oblikovanje skupnih konzorcijev,
 - tehnično, tehnološko in drugo sodelovanje,
 - opredelitev sistema spremljanja medsebojnih poslovnih, finančnih in drugih razmerij,
 - financiranje izvoznih programov;
 - pripravljen je delovni osnutek konvencije o socialnem varstvu in plačevanju storitev zdravstvenega varstva;
 - pripravljena je zasnova prevzema nalog, ki so zdaj v pristojnosti Zveznega sekretariata za delo, zdravstvo, vprašanja borcev in socialno politiko ter Zveznega biroja za zaposlovanje in Zvezne skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja Jugoslavije.

PROJEKT 7 – PRESKRBA

Težišče je bilo usmerjeno v ugotavljanje razmer stabilnega delovanja trga z osnovnimi živili in drugimi izdelki, pomembnimi za široko potrošnjo, in za nemoteno odvijanje proizvodnje ter zagotavljanje posameznih energetskih virov. Opravljene so bile naslednje dejavnosti:

- priprava osnutka zakona o cenah: osnutek zakona je bil sprejet na zasedanju Skupščine dne 17. 4. 1991; predlog zakona je bil poslan v Skupščino dne 6. 5. 1991;
- zasnova lastne politike cen naftnih derivatov: predlog izhodišč z merili za oblikovanje cen pripravlja Petrol ob sodelovanju Republiškega sekretariata za tržišče in splošne gospodarske zadeve; izhodišča morajo biti pripravljena do sprejema zakona o cenah in bodo za vlado strokovna podlaga za izdajanje soglasja k cenam naftnih derivatov;
- ustanovitev komisije za preskrbo: komisija je sestavljena iz članov, ki predstavljajo osrednje nosilce preskrbe s posameznimi izdelki ali preskrbovalnimi skupinami, predstavniki Skupščine Republike Slovenije, GZS in upravnih organov; opredeljene so ključne naloge in njihova izvedba;
- ugotovitev stanja pri preskrbi: določene so

bile preskrbovalne skupine, pri katerih se spremljajo njihove tekoče zaloge, dobavni tokovi in spremembe, pretoki med republikami, deficitarnost in suficitarnost na podlagi materialnih bilanc, surovinski viri iz slovenske predelave, možnosti za nadomestitev iz drugih republik ali iz uvoza itd.; oblikovane so skupine za: živila, krmila, zdravila in sanitetni material, naftne derivate, izdelke za vsakdanjo rabo, umetna gnojila, zaščitna sredstva in semena, cene ter za inšpekcijske službe in podobne dejavnosti za delovanje samostojnih služb pri preskrbi;

- proizvajalci in preskrbovalci vzdržujejo normalne komercialne zaloge; dogovorjeno je, da jih v mejah finančnih možnosti povečujejo do 20. 6. 1991;
- materialne bilance so izdelane;
- ugotovljeno je stanje blagovnih rezerv;
- pregled po izdelkih,
- proučene so možnosti za dodatne nabave iz drugih republik in ugotovljene potrebe po posameznih vrstah blaga za povečanje v blagovnih rezervah; pripravlja se pregled možnosti za zagotavljanje vitalnih zdravil iz slovenske farmacevtske industrije in nujna dodatna dobava iz drugih republik ali iz uvoza,
- izdelana je globalna ocena potrebnih dinarskih in deviznih sredstev za dopolnitev blaga (glavno finančno breme so naftni derivati, zdravila, krmila in nekatera živila),
- preverjene so možnosti za skladiščenje najbolj problematičnih izdelkov v skladu z razpoložljivimi skladiščnimi zmogljivostmi Podjetja za blagovne rezerve Republike Slovenije in gospodarskih subjektov;
- sprejet je dogovor o pripravi navodil za racionalizirano preskrbo.

PROJEKT 8 – INFRASTRUKTURA

Opravljene so bile naslednje dejavnosti:

- priprave na prevzem nalog zveznih organov na posameznih področjih prometa in zvez;
- priprave za sklenitev mednarodnih sporazumov in za včlanitev v mednarodne organizacije na posameznih področjih prometa in zvez;
- proučitev pogodbenih obveznosti z mednarodnimi finančnimi inštitucijami, ki se nanašajo na promet in zveze;
- dogovori z BiH o termoelektrarnah Ugljevik I in II ter Tuzle V;
- predlog dogovarjanja z republikami, da bi se

zagotovilo nemoteno delovanje prometa in zvez ter oskrba z energijo in zavarovali interesi države Slovenije v drugih republikah ter

- simulirani možni problemi, zapleti in blokade ob morabitnem neuspešnem dogovoru z drugimi republikami in pripravljen pregled dejavnosti za nemoteno delovanje infrastrukture v državi Sloveniji.

PROJEKT 9 – INDUSTRIJA

- V zaključni fazi je analiza o kupoprodajnih in drugih finančnih razmerjih po ZR 90 za industrijo;
- v 163 podjetjih se analizirajo gospodarske povezave z drugimi republikami (vzorec vključuje 150 največjih prodaj in 50 največjih nabav);
- z velikimi poslovnimi sistemi se analizirajo prednosti in slabosti osamosvajanja Slovenije za velike poslovne sisteme;
- v 85-ih podjetjih je bila izvedena anketa o strategijah prilagajanja in razvojnega usposabljanja, s poudarki na:
 - možnostih za ohranitev tržnih deležev na tujih trgih ter zasnovah izvoznih strategij,
 - predlogih za "državno podporo" pri uresničevanju teh strategij,
 - možnostih in predlogih za vstopanja v strateške zveze,
 - organizaciji oziroma podpori prenosa sodobnih tehnologij.

PROJEKT 10 – MEJE

Pripravljeni so zakoni:

- o državljanstvu;
- tujcih;
- potnih listinah;
- o prehajanju čez državno mejo in varovanju državne meje;
- o varnosti cestnega prometa.

Vsi zakoni so v fazi predloga za izdajo z osnutkom zakona in kot taki 6. 5. 1991 poslani v Skupščino R Slovenije.

- Izvedene so priprave za ustanovitev Centra za begunce.

PROJEKT 11 – OBRAMBA IN VARNOST

Za osamosvojitve Republike Slovenije so že opravljene naslednje naloge:

- sprejet je republiški zakon o obrambi in za-

ščiti;

- sprejet je republiški zakon o vojaški dolžnosti;
- uveljavljen je bil moratorij za pošiljanje nabornikov na služenje vojaškega roka v JLA;
- sprejeta je odredba o ustanovitvi štabov in zavodov teritorialne obrambe;
- sprejeta je odredba o kriterijih za določanje stalnega sestava v STO;
- v postopku je odlok o odpravi uporabe nekaterih zveznih izvršilnih predpisov (ON, ORN);
- v postopku je sklep o določitvi podjetij republiškega pomena ter v pripravi ukrepi za pripravljenost;
- pripravlja se odlok o varnostnih ukrepih ter reorganizacij i civilne zaščite;
- ZIS-u je bila poslana zahteva za predčasen odpust slovenskih vojakov;
- ZIS-u so bili poslani elementi za dogovor o postopnem umiku JLA iz Republike Slovenije do 31. 12. 1993;
- v vladnem postopku je pobuda za dopolnitev in spremembo ustavnega zakona za izvedbo 96. in 97. dopolnila ustave R Slovenije na področju LO, na podlagi katere se v Sloveniji ne bodo izvajali zvezni zakoni;
- 15. 5. 1991 je začetek poskusnega usposabljanja vojaških obveznikov v TO.

PROJEKT 12 – ZAKONODAJA

Cilji projekta v I. fazi so bili predvsem:

- seznam zveznih zakonov in njihova razvrstitev v dve skupini: na tiste, ki jih je mogoče prevzeti in jih primerno uporabljati kot republiško zakonodajo, in tiste, za katere lahko z dnem osamosvojitve ugotovimo, da se v Republiki Sloveniji ne uporabljajo več,
- pregled najnujnejših novih republiških zakonov, ki so ključni za osamosvojitve Slovenije,
- priprava predlogov za izdajo z osnutki nekaterih teh zakonov.

Navedeni cilji so uresničeni; 6. 5. 1991 so bili poslani v Skupščino Republike Slovenije naslednji zakoni, pomembni za osamosvojitve Slovenije:

- zakon o Narodni banki Slovenije;
- zakon o Agenciji Republike Slovenije za zavarovanje depozitov bank in hranilnic;
- zakon a bankah in hranilnicah;
- zakon o deviznem poslovanju;
- zakon o kreditnih razmerjih s tujino;
- zakon o cenah;

- zakon o državljanstvu;
- zakon o tujcih;
- zakon o potnih listinah;
- zakon o prehajanju čez državno mejo in varovanju državne meje;
- zakon o varnosti cestnega prometa;
- zakon o carinski službi.

Vsi navedeni zakoni – razen predloga zakona o cenah – so v fazi predloga za izdajo zakona z osnutkom zakona.

Zakon o zunanjih zadevah je – kot je že bilo navedeno – v skupščinskem postopku.

Zasnove novega republiškega pravnega sistema ni mogoče pripraviti, dokler ne bo vsaj v delovni zasnovi okvirno določen predlog nove ustave Republike Slovenije. Šele takrat bo možno opredeliti seznam nove republiške zakonodaje ob upoštevanju različne narave teh zakonov.

Odnosi v DRUŽBENIH DEJAVNOSTIH so bili že do zdaj večinoma urejeni z republiško zakonodajo. Zato osamosvojitve na tem področju ne zahteva predhodne lastne zakonodaje. Vendar pa vlada tudi za te dejavnosti pripravlja v celoti novo zakonsko ureditev, saj je nujno potrebna zaradi prilagoditve novemu družbenemu in gospodarskemu sistemu. V vladi je trenutno v postopku obravnave zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, ki bo celovito uredil vso problematiko, ki je bila doslej urejena z zveznim in republiškim zakonom; v postopku obravnave so tudi trije zakoni s področja zdravstva, ki bodo poleg nove ureditve področja zagotovili uresničevanje pravic do zdravstvenega varstva tudi tistim kategorijam, ki jim jih zdaj zagotavljajo zvezni predpisi. Te štiri zakone bomo poslali republiški skupščini v maju, predvidoma v tem mesecu na tudi nov zakon o socialnem varstvu in zakon o financiranju vzgoje in izobraževanja. Zakon o raziskovalni dejavnosti smo skupščini že poslali. Naš cilj je pred koncem leta zakonodajno zaokrožiti cel sistem in ga pričeti uresničevati z začetkom naslednjega leta, kjer bo treba, pa uvesti določeno prehodno obdobje.

PROJEKT 13 – MEDIJI

Da bi uresničili osnovne cilje tega projekta, potekajo dejavnosti za:

- dvosmerno komuniciranje med vlado in slovensko javnostjo z aktivnim sodelovanjem novinarjev;
- ustanovitev Tiskovne agencije Slovenije

(TIS);

- ustvarjanje pogojev za predstavitev naših odločitev tuji javnosti: v obdobju do, ob in po razglasitvi suverene Slovenije ter
 - organiziranje prireditev, ki bodo (zaradi svoje kakovosti, vsebine, udeležbe itd.) dodatno slovesno zaznamovale osamosvojitve Slovenije in sooblikovale pozitivno predstavo tujine o naši mladi državi.

V skladu s planom Integralnega projekta že tečejo aktivnosti II. faze IP po posameznih projektih.

Dokument št. 97:²⁵²

Zapisnik 36. seje Predsedstva Republike Slovenije 23. 4. 1991

PRESEDSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE
STROGO ZAUPNO

ZAPISNIK

36. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 23. 4. 1991

Sejo je vodil: predsednik Predsedstva Republike Slovenije Milan Kučan

Navzoči člani: Ivan Oman, dr. Dušan Plut in Ciril Zlobec.

Svojo odsotnost je opravičil član Predsedstva RS dr. Matjaž Kmecl.

Seji je prisostvoval tudi predsednik Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije Alojz Peterle.

Ostali navzoči: Peter Šuler, generalni sekretar Predsedstva RS, Martin Cerkvenik, namestnik generalnega sekretarja Predsedstva RS in svetovalci Predsedstva RS: Ida Močivnik, Marjan Kramar in Bojan Ušeničnik.

Pri 2. točki dnevnega reda je seji prisostvoval dr. Dimitrij Rupel, republiški sekretar za mednarodno sodelovanje.

Pri 3. točki dnevnega reda je seji prisostvoval Janez Janša, republiški sekretar za obrambo.

Sprejet je bil naslednji dnevni red:

1. Odobritev osnutka zapisnika 35. seje Predsedstva Republike Slovenije;

²⁵² ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

2. Temelji strategije zunanje politike Republike Slovenije;

3. Aktivnosti Predsedstva s področja obrambe:

- Mnenje k programu poskusnega usposabljanja vojakov v enotah Teritorialne obrambe Republike Slovenije,
- sprememba odloka Predsedstva Republike Slovenije o določitvi območij pokrajin v Republiki Sloveniji,
- sprejem odredbe o pripravi in izvedbi obrambno-zaščitnih vaj republiškega pomena v letu 1991,
- imenovanje vodstva obrambno-zaščitnih vaj republiškega pomena v letu 1991,
- imenovanje Sveta Predsedstva Republike Slovenije za obrambo,
- soglasje k predlogu Odredbe o ustanovitvi štabov in zavodov Teritorialne obrambe Republike Slovenije.

4. Razno.

Ad 1./

Osnutek zapisnika 35. seje Predsedstva RS je bil sprejet v predloženem besedilu.

Ad 2./

Predsedstvo je ocenilo, da so temelji strategije zunanje politike, ki jih je pripravil Republiški sekretariat za mednarodne odnose, sprejemljiva osnova za delovanje Republike Slovenije na tem področju in da v bistvu izhajajo iz stališč izraženih v Izjavi o dobrih namerah. Predsedstvo je priložene temelje strategije obravnavalo s stališča, da je to opredelitev, ki bo podvržena vplivom spreminjajočega se mednarodnega okolja in domačih razmer. Zato bo potrebno stališča sproti dopolnjevati.

Predsedstvo je ocenilo, da bo v prihodnje potrebno dograjevati gradivo v dveh smereh naših bistvenih interesov: s stališča pridobivanja priznanja Slovenije kot mednarodno pravnega subjekta in s stališča strateških usmeritev mednarodnega povezovanja države Slovenije.

V jedru strategije mora slej ko prej ostati navezanost Slovenije na Evropo. Logiko KEVS, ki naj bi prevladala v urejanju evropskih odnosov mora sprejeti tudi Slovenija, saj je to naša vstopnica za evropske povezave. V mnogih vprašanjih sodelovanja z Evropo smo odvisni od naklonjenosti in kooperativnosti drugih, v nekaterih pomembnih vprašanjih pa lahko sami ustvarimo vse pogoje za povezovanje, z lastnimi močmi in

voljo. To je mogoče npr. na področju uresničevanja individualnih in kolektivnih človekovih pravic. Možnost imamo izkazati se z novo ustavo, ki naj zagotovi uveljavitev demokratične družbe na vseh področjih njenega življenja.

Predsedstvo je ocenilo, da se mora strategija opredeliti za prihodnjo nevtralno politiko Slovenije in njeno usmerjenost v aktivno mirovno politiko, kar bo v Evropi in v svetu gotovo dobro sprejeto. Predsedstvo meni tudi, da moramo tako pri mednarodnem povezovanju, kakor tudi pri urejanju odnosov doma ravnati pretehtano, s političnim posluhom za dolgoročni pomen svojih odločitev. Zato je potrebno ohranjati sodelovanje, v katerem je bila udeležena Slovenija kot del dosedanje Jugoslavije. Potrebno je ohranjati vezi tudi z neuvrščeni državami, ki bodo, med drugim, imele svoj delež pri odločanju o našem sprejemanju v mednarodne organizacije in o našem statusu v mednarodnih odnosih.

Predsedstvo je v razpravi o delu predstavništev vlade Republike Slovenije bilo mnenja, da bi morali izdelati kriterije za izbiro ljudi, ki naj bi v predstavniških delali. Menilo je, da morajo ti izhajati iz domače sredine in dobro poznati domače razmere, ki naj bi jih predstavljali v svetu. Predsedstvo je mnenja, da bi se morali opreti predvsem na slovenske kadre, ki imajo znanje in izkušnje iz dosedanjega dela v diplomatsko konzularni službi.

Predsedstvo je v zvezi s tem vprašanjem sprejelo sklep, naj bi gradivo o predstavniških Republike Slovenije, ki ga pripravlja RSMO, obravnavali na eni od prihodnjih sej, kar je, nenazadnje, tudi v skladu s pristojnostmi, ki jih Predsedstvo ima na tem področju.

Predsedstvo je sklenilo tudi, naj bi Republika Slovenija pripravila dokument o mirnem reševanju mednarodnih sporov, ki naj bi ga posredovala mednarodni skupnosti. Dokument naj bi temeljil na stališčih KEVS, od Helsinkov do Pariza, in naj bi obsegal načela in predlagal postopke za reševanje nasprotij med nacionalnimi interesi. Predsedstvo je naložilo RSMO naj pripravi predlog takega dokumenta.

Predsedstvo je obravnavalo tudi probleme v zvezi z odprtjem mejnega prehoda z Madžarsko pri Gornjem Seniku, ki je za prebivalstvo ob meji zelo pomemben. Kljub temu, da so za odprtje dani vsi potrebni formalni pogoji, se to zavlačuje. Predsedstvo je zaprosilo ministra dr. Rupla naj se zavzame za hitro rešitev problema.

V razpravi je bilo omenjeno tudi, da se v nekaterih uradnih delovnih dokumentih v zvezi z vprašanji Karavanškega predora pojavlja navedba, da so stvari dogovorjene med Avstrijo in Slovenijo. V izogib morebitnim neljubim posledicam takih navedb je Predsedstvo opozorilo na potrebo popravka, v smislu, da se odnosi in problemi dogovorjeni med Republiko Avstrijo in SFRJ.

Ad 3./

Predsedstvo Republike Slovenije je obravnavalo naslednje akte s področja obrambe:

- predlog odloka o spremembi odloka o določitvi območij pokrajin v Republiki Sloveniji;
- predlog odredbe o pripravi in izvedbi obrambno-zaščitnih vaj republiškega pomena v letu 1991;
- predlog sklepa o imenovanju vodstva obrambno-zaščitnih vaj republiškega pomena v letu 1991;
- predlog odloka o razrešitvi članov Sveta Predsedstva Republike Slovenije za ljudsko obrambo in imenovanju članov Sveta Predsedstva Republike Slovenije za obrambo;
- predlog odredbe o ustanovitvi štabov in zavodov teritorialne obrambe v Republiki Sloveniji;
- predlog odredbe o določitvi kriterijev za formacijo stalnega sestava območnih štabov za teritorialno obrambo ter
- predlog programa poskusnega usposabljanja vojakov v enotah Teritorialne obrambe Republike Slovenije.

Predsedstvo Republike Slovenije je po krajši razpravi sprejelo predlog odloka o spremembi odloka o določitvi območij pokrajin v Republiki Sloveniji. Po tem odloku občina Kamnik ne bo več vključena v Gorenjsko pokrajino, temveč v Ljubljansko pokrajino. V Ljubljansko pokrajino bo po tem odloku vključena tudi občina Logatec, ki je bila do sedaj v Severnoprimerški pokrajini.

Predsedstvo je sprejelo tudi predlog odredbe o pripravi in izvedbi obrambno-zaščitnih vaj republiškega pomena v letu 1991. Po tej odredbi bo v prihodnjem letu pet večjih obrambno zaščitnih vaj, tri s področja vojaške obrambe in dve s področja zaščite in reševanja. Predsedstvo je glede na ogroženost zaradi nesreč z nevarnimi snovmi predlagalo Republiškem sekretariatu za ljudsko obrambo, da v prihodnje načrtuje več praktičnih oblik usposabljanja za zaščito in reševanje ob raznih ekoloških nesrečah.

Predsedstvo Republike Slovenije je v vodstvo

obrambno-zaščitnih vaj republiškega pomena v letu 1991 imenovalo:

- Milana Kučana, predsednika Predsedstva Republike Slovenije,
- Vaneta Gošnika, podpredsednika Skupščine Republike Slovenije,
- Matija Malešiča, podpredsednika Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije,
- Janeza Janšo, republiškega sekretarja za ljudsko obrambo,
- Igorja Bavčarja, republiškega sekretarja za notranje zadeve in
- Janeza Slaparja, v.d. načelnika Republiškega štaba za teritorialno obrambo.

Predsedstvo je vodstvo vaj zadolžilo, da spremlja, usklajuje in usmerja aktivnosti pri pripravi vaj, da določa cilje in učne smotre vaj ter da usklajuje aktivnosti z JLA in neposredno spremlja potek vaj.

Predsedstvo predloga odloka o razrešitvi članov Sveta Predsedstva Republike Slovenije za ljudsko obrambo in imenovanju članov Sveta Predsedstva Republike Slovenije za obrambo ni sprejelo. Sklenilo je, da bo ta odlok sprejelo na prihodnji seji Predsedstva, potem ko bo od Skupščine Republike Slovenije dobilo uradno razlago o sestavi Sveta Predsedstva Republike Slovenije za obrambo.

Predsedstvo je dalo soglasje k predlogu odredbe Republiškega sekretariata za ljudsko obrambo o ustanovitvi štabov in zavodov za Teritorialno obrambo v Republiki Sloveniji in k predlogu odredbe Republiškega sekretariata za ljudsko obrambo o določitvi kriterijev za formacijo stalnega sestava območnih štabov za teritorialno obrambo. Predsedstvo je, kot rečeno, obravnavalo tudi predlog odredbe Republiškega sekretariata za ljudsko obrambo o pripravi in izvedbi poskusnega usposabljanja vojakov v enotah Teritorialne obrambe Republike Slovenije. Menilo je, da je predlog te odredbe v skladu s splošnim načrtom organizacije in usposabljanja v Teritorialni obrambi Republike Slovenije. Predsedstvo je soglašalo tudi z roki za izvedbo poskusnega usposabljanja v letu 1991.

Ad 4./

Predsedstvo je obravnavalo informacijo o nekaterih odprtih problemih specialistično hospitalnega oddelka Emona, ki opravlja zdravstvene storitve za funkcionarje državnih organov Republike Slovenije, nekatere kategorije borcev

NOB in za nosilce državnih priznanj. Problem je obravnavalo glede na to, ker so se pojavile nekatere zahteve, da se ob reorganizaciji UKC, ta oddelek ukine. Predsedstvo se je zavzelo zato, da se ta dejavnost ohrani ne glede na morebitne organizacijske spremembe, ker je ocenilo, da je smotrno imeti enotno organizirano zdravstveno službo za funkcionarje državnih organov in sklenilo, da o svojih stališčih obvesti Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije.

GENERALNI SEKRETAR

Peter Šuler

PRESEDNIK

Milan KUČAN

Dokument št. 98:²⁵³

Zapis razširjenega delovnega sestanka Predsedstva Republike Slovenije, ki je bil dne 13. 5. 1991 v Republiškem centru za obrambno usposabljanje v Poljčah

PRESEDSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE

DRŽAVNA TAJNO ST

Ljubljana, 13. 5. 1991

ZAPIS

razširjenega delovnega sestanka Predsedstva Republike Slovenije, ki je bil dne 13. 5. 1991 v Republiškem centru za obrambno usposabljanje v Poljčah.

Delovnega sestanka Predsedstva Republike Slovenije so se poleg predsednika in vseh članov Predsedstva Republike Slovenije udeležili: dr. France Bučar, Lojze Peterle, Igor Bavčar, Janez Janša, Jelko Kacin, Miran Bogataj in Janez Slapar. Delovnemu sestanku sta prisostvovala Marjan Šiftar in Bojan Ušeničnik. Udeleženci delovnega sestanka so se najprej seznanili s stanjem in problematiko priprav za uresničitev plebiscitne odločitve o osamosvojitvi Republike Slovenije na obrambnem in varnostnem področju, po tem pa so obravnavali naloge Predsedstva Republike Slovenije pri uresničevanju projekta osamosvojitve.

V popoldanskem delu delovnega sestanka so v.d.

načelnika Republiškega štaba za teritorialno obrambo, poveljniki pokrajinskih štabov za teritorialno obrambo in poveljnik 30. razvojne skupine Teritorialne obrambe Republike Slovenije predstavili potek reorganizacije Teritorialne obrambe Republike Slovenije ter sedanjo organiziranost in pripravljenost štabov, enot in ustanov Teritorialne obrambe Republike Slovenije. Vodilni delavci organov za notranje zadeve pa so udeležence delovnega sestanka seznanili s stanjem in problematiko organiziranosti in delovanja posebnih operativnih sestavov organov za notranje zadeve.

Dosedanje priprave za uresničitev plebiscitne odločitve o osamosvojitvi Republike Slovenije na obrambnem in varnostnem področju sta predstavila republiški sekretar za obrambo Janez Janša in republiški sekretar za notranje zadeve Igor Bavčar. Republiška sekretarja sta opozorila tudi na najpomembnejše naloge na tem področju ter odločitve, ki jih morajo v zvezi z nadaljnjimi pripravami sprejeti Predsedstvo Republike Slovenije in drugi republiški organi.

Na podlagi te predstavitev je Predsedstvo Republike Slovenije ugotovilo, da potekajo priprave na obrambnem in varnostnem področju načrtno in celovito, vendar pa so neposredno povezane z ustreznimi pripravami na gospodarskem in drugih področjih, o katerih pa na tem sestanku ni bilo govora. Predsedstvo je zato menilo, da je potrebno pred sprejetjem pomembnih odločitev v zvezi z osamosvojitvijo ugotoviti tudi dejansko stanje teh priprav.

Predsedstvo je glede na to, da sporazumna razdružitev Republike Slovenije glede na znana stališča jugoslovanskih republik in zveznih organov očitno ni več možna, menilo, da je treba takoj začeti oziroma nadaljevati načrtne aktivnosti za pretežno enostransko razdružitev. Sklenilo je naj nadaljnje priprave za osamosvojitve potekajo v skladu s scenarijem, ki je predviden za primer enostranskega razdruževanja ob možnih preprečitvenih aktivnostih in posegih JLA ter drugih zveznih organov. Predsedstvo bo odločitev o datumu razglasitve samostojnosti in neodvisnosti države Republike Slovenije sprejelo najkasneje do 20. tega meseca. To odločitev bo sprejelo na razširjeni seji. Predsedstvo je tudi menilo, da mora imeti projekt osamosvojitve Republike Slovenije absolutno prednost, zato morajo biti temu podrejene vse druge naloge republiških organov. Na tem sestanku je bilo tudi dogovorjeno:

²⁵³ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

- da bo Predsedstvo Republike Slovenije stanje priprav in neposredne naloge republiških organov za osamosvojitve obravnavalo na seji dne 15. 5. 1991, katere naj se poleg članov Predsedstva udeležijo tudi predsednik Skupščine Republike Slovenije, predsednik Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije, republiški sekretarji za obrambo, notranje zadeve, mednarodno sodelovanje in informiranje ter predsednik Gospodarske zbornice Slovenije.

Predlog stališč in sklepov za to sejo pripravijo: Janez Janša, Igor Bavčar, dr. Dimitrij Rupel in Jelko Kacin.

- Po tej seji Predsedstva naj se na skupni seji Predsedstva Republike Slovenije in Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije oceni stanje priprav za osamosvojitve ter ugotovi enotna volja in pripravljenost za uresničitev sprejete plebiscitne odločitve po predlaganem scenariju.

- Po skupni seji Predsedstva in Izvršnega sveta naj se z odločitvami in nalogami v zvezi z osamosvojitvijo na sestanku seznanijo predsedniki vseh v Skupščini zastopanih strank z namenom, da se zagotovi najvišja možna stopnja njihove enotnosti in podpore temu projektu.

- Predsednik Skupščine Republike Slovenije dr. France Bučar je v zvezi z vodenjem aktivnosti za osamosvojitve predlagal, naj te aktivnosti neposredno operativno vodi predsednik Predsedstva Republike Slovenije Milan Kučan.

- Pri Predsedstvu Republike Slovenije pa naj se poleg že ustanovljenega koordinativnega telesa za spremljanje in koordinacijo aktivnosti ustanovi posebna analitska skupina, ki bo za potrebe vodenja aktivnosti pri osamosvojitvi sproti analizirala in ocenjevala razmere ter predlagala možne rešitve oziroma delovanje strani.

- Pripraviti je treba tudi vse potrebno za razglasitev samostojnosti in neodvisnosti države Republike Slovenije na seji Skupščine Republike Slovenije (sklic seje vseh zborov, nastop funkcionarjev, vsebino izjave Skupščine, ki naj bo dopolnjena izjava o dobrih namerah Republike Slovenije o osamosvajanju).

- Delegacija Republike Slovenije v sestavi: Milan Kučan, dr. France Bučar in Janez Janša naj 14. 5. 1991 seznanijo politično vodstvo Republike Hrvaške z namerami in dosedanjimi pripravami za uresničitev plebiscitne odločitve o osamosvojitvi Republike Slovenije. Na tem razgovoru naj se po možnosti uskladijo tudi nekatere aktivnosti in ukrepi skupnega pomena.

- Republiški sekretariat za mednarodno sodelovanje naj ugotovi, katere tuje države so pripravljene Republiki Sloveniji ob njenem osamosvajanju nuditi določene usluge na področju mednarodnega sodelovanja ter drugo pomoč.

- Republiški sekretariat za informiranje naj opravi razgovor z uredniki slovenskih sredstev javnega obveščanja, na katerem naj jih okvirno seznanijo s projektom osamosvojitve ter se dogovorijo za usklajeno obveščanje javnosti.

- Poizkusno vojaško usposabljanje nabornikov na Igu in v Pekrah ima velik obrambni in še posebej politični pomen, česar se zaveda tudi vodstvo JLA, ki grozi, da bo to usposabljanje preprečilo, zato tega usposabljanja ni mogoče preložiti, razen če se to lahko ustrezno pojasni v javnosti in če se doseže o tem koristen dogovor z JLA.

- Vse pogajalske skupine Republike Slovenije naj nadaljujejo pogovore s predstavniki drugih jugoslovanskih republik in z zveznimi organi.

- Izdela naj se pregled vseh dosedanjih pobud in predlogov Republike Slovenije drugim jugoslovanskim republikam in zveznim organom v zvezi z osamosvajanjem Republike Slovenije.

- Predsednik Predsedstva Republike Slovenije Milan Kučan naj opravi ustrezne razgovore s funkcionarji iz Republike Slovenije v Zveznem izvršnem svetu in drugih zveznih organih glede njihovega nadaljnjega sodelovanja v teh organih.

- Predsedstvo Skupščine Republike Slovenije naj seznanijo poslance v zborih Skupščine Republike Slovenije z odgovori Skupščine SFRJ in republiških skupščin na pismo Skupščine Republike Slovenije o razglasitvi samostojnosti in neodvisnosti države Republike Slovenije.

Predsedstvo Republike Slovenije je na podlagi poročil starešin Teritorialne obrambe Republike Slovenije in vodilnih delavcev organov za notranje zadeve ugotovilo, da poteka reorganizacija teritorialne obrambe v skladu s spremenjeno normativno ureditvijo tega področja. O stanju bojne pripravljenosti štabov, enot in ustanov teritorialne obrambe ter problemih, ki so povezani zlasti s pomanjkanjem protioklepni in protiletalskih sredstev, municije za pehotna orožja, zaščitne opreme, terenskih vozil idr., pa Predsedstvo Republike Slovenije na tem sestanku ni razpravljalo. Prav tako ni razpravljalo o konkretnih zadolžitvah in delovanju teritorialne obrambe v zvezi z zavarovanjem procesa razdružitve.

Zapisal:
Bojan Ušeničnik

Dokument št. 99:254

**Zapis pogovora delegacij Republike Slovenije
in Republike Hrvaške v Zagrebu, dne 14. 5.
1991**

PRESEDSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE
DRŽAVNA TAJNOST

Zagreb, 14. 5. 1991

ZAPIS

pogovora delegacij Republike Slovenije in Republike Hrvaške v Zagrebu, dne 14. 5. 1991

Delegacijo Republike Slovenije so sestavljali predsednik Predsedstva Republike Slovenije Milan Kučan, predsednik Skupščine Republike Slovenije dr. France Bučar in republiški sekretar za obrambo Janeza Janše, delegacijo Republike Hrvaške pa predsednik Republike Hrvaške dr. Franjo Tuđman, predsednik Sabora Republike Hrvaške dr. Žarko Domljan, predsednik Vlade Republike Hrvaške Josip Manolić in član Predsedstva SFRJ iz Republike Hrvaške Stipe Mesić. Pogovorom sta prisostvovala šef kabineta predsednika Republike Hrvaške Hrvoje Šarinić in svetovalec Predsedstva Republike Slovenije Bojan Ušeničnik.

Pogovor je bil na pobudo Predsedstva Republike Slovenije. Njegov namen je bil hrvaško stran seznaniti s potekom priprav za uresničitev plebiscitne odločitve o osamosvojitvi Republike Slovenije ter usklajevanje stališč pred nadaljevanjem razgovorov predsednikov predsedstev republik oziroma predsednikov republik.

Predsednik Milan Kučan je delegacijo Hrvaške obvestil, da odločitev na plebiscitu 23. 12. 1990 zavezuje Skupščino Republike Slovenije in vse druge državne organe Republike Slovenije, da sprejmejo v šestih mesecih od dneva razglasitve odločitve ustavne in druge akte ter ukrepe za uresničitev plebiscitne odločitve, da je Skupščina Republike Slovenije v skladu s to odločitvijo naslovila vsem republiškim skupščinam "Resolu-

cijo o predlogu za sporazumno združitev SFRJ" ter da je obvestila Skupščino SFRJ, da z omenjeno resolucijo začenja postopek za združitev. Ker je na resolucijo kljub ponovljenemu pozivu odgovoril le Sabor Republike Hrvaške in ker tudi razgovori predsednikov predsedstev republik oziroma predsednikov republik doslej niso pripeljali do sprejetja predloga za sporazumno združitev, ali kakršnegakoli drugega predloga, se je Skupščina Republike Slovenije na seji vseh zborov dne 8. 5. 1991 odločila, da bo v skladu s plebiscitno odločitvijo najpozneje 26. 6. 1991 razglasila samostojnost in neodvisnost države Republike Slovenije. Seveda pa Skupščina Republike Slovenije še vedno izraža pripravljenost za sodelovanje in pogovore z drugimi republikami in organi federacije o vseh vprašanih v postopku združevanja in za iskanje sporazumnih rešitev v medsebojnih odnosih. Skupščina Republike Slovenije je pripravljena začeti tudi takojšnja pogajanja z zveznimi organi o oblikah in načinih opravljanja določenih funkcij za Republiko Slovenijo po zveznih organih, o pravnem nasledstvu SFRJ in o možnih oblikah sodelovanja in povezovanja Republike Slovenije z drugimi dosedanjimi jugoslovanskimi republikami. Skupščina Republike Slovenije je o vsem tem obvestila Skupščino SFRJ.

Milan Kučan, dr. France Bučar in Janez Janša so za tem delegacijo Republike Hrvaške seznanili s stanjem dosedanjih priprav, zlasti na obrambnem in varnostnem področju ter načrtovanimi aktivnostmi za uresničitev plebiscitne odločitve.

Pri tem so omenili, da namerava Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije prihodnji teden s celotnimi pripravami podrobno seznaniti Vlado Republike Hrvaške.

Ker torej sporazumna združitev očitno ni več možna, so v Republikli Sloveniji v teku načrtne aktivnosti za enostransko združitev. Pri tem se upoštevajo vse možne opcije in scenariji, tudi tisti, ki vključujejo nasilne (preprečitvene) posege JLA in drugih zveznih organov. Organi Republike Slovenije so pred nekaterimi pomembnimi odločitvami, ki so bolj ali manj povezane z Republiko Hrvaško. Posebej se kaže pogovoriti zlasti o politiki Zveznega izvršnega sveta in nadaljnjem sodelovanju predstavnikov republik v Zveznem izvršnem svetu in drugih zveznih organih, odpoklicu vojaških obveznikov in starešin iz JLA, urejanju vprašanj v zvezi z državno mejo, sodelovanju na varnostnem in obrambnem pod-

²⁵⁴ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

ročju, zlasti o skupnih prizadevanjih in ukrepih za preprečitev nasilnih dejanj, delovanju na mednarodnem področju itd.

Predsednik dr. Franjo Tuđman in drugi člani hrvaške delegacije so izrazili razumevanje in podporo političnim odločitvam organov Republike Slovenije o osamosvajanju. Poudarili so odločenost Republike Hrvaške, da bo ob razglasitvi samostojnosti in neodvisnosti države Republike Slovenije to takoj storil tudi Sabor Republike Hrvaške ("če ne istega, potem zagotovo naslednjega dne"). Soglašali so z oceno, da bi bil najugodnejši termin zato med 15. in 26. junijem. Nikakor pa se to ne bi smelo zgoditi pred plebiscitom na Hrvaškem, ki bo 19. 5. 1991, razen seveda v primeru, če bi se karkoli zakompliciralo v zvezi z imenovanjem Stipeta Mesića za predsednika Predsedstva SFRJ. V tem primeru bi bilo treba samostojnost držav Republike Hrvaške in Republike Slovenije razglasiti še pred tem rokom, pri čemer pa je treba računati na določene improvizacije pri prevzemu državnih funkcij. Ob razglasitvi samostojnosti bi se bilo treba obrniti z ustrežno izjavo tudi pripadnikom JLA (tudi v zvezi z njihovim bodočim poklicnim in socialnim položajem), drugim jugoslovanskim republikam ter mednarodni javnosti.

Predstavniki Republike Hrvaške so želeli jasen odgovor tudi na vprašanje ali je Republika Slovenija pripravljena sprejeti zvezo suverenih držav z Republiko Hrvaško. V zvezi s tem so tudi predlagali, naj se na prihodnjem srečanju predsednikov predsedstev oziroma predsednikov republik, lahko pa tudi že pred tem, da pobudo za tako zvezo (zvezo suverenih držav) Republiki Makedoniji in Republiki Bosni in Hercegovini. To bi po skupnem mnenju imelo zelo ugoden odmev v širši mednarodni skupnosti, s pripravljenostjo teh držav za sklenitev take zveze pa bi se bistveno izboljšale tudi možnosti mirnega osamosvajanja posameznih držav.

V kolikor pobuda za zvezo suverenih držav v Republiki Bosni in Hercegovini ne bi bila sprejeta, bi se lahko uresničile težnje Republike Srbije po oblikovanju Velike Srbije tudi na območju sedanje Bosne in Hercegovine. Republika Hrvaška pa na tako rešitev ne more in ne bo pristala. V tem primeru bi storila vse, da bi se del ozemlja sedanje Bosne in Hercegovine s hrvaškim življenjem priključil Republiki Hrvaški, s tem da bi se iz muslimanskega dela oblikovala samostojna država Muslimanov. To bi po mnenju

predstavnikov Republike Hrvaške zadovoljilo vse strani.

Predstavniki Republike Hrvaške ocenjujejo, da utegne ob enostranski razdružitvi Republike Hrvaške in Republike Slovenije federacija intervenirati tudi s svojim represivnim aparatom. Še posebno nepredvidljiva je politika zveznega premiera Anteja Markovića oziroma Zveznega izvršnega sveta. S tako oceno se je v celoti strinjala tudi delegacija Republike Slovenije. Delegaciji sta zato menili, da je potrebno predvideti ustrezne ukrepe za nevtralizacijo te politike v določenem času, bodisi z odpoklicem predstavnikov republik v Zveznem izvršnem svetu ter z morebitnimi drugimi ukrepi. Sicer pa sta obe delegaciji soglašali, naj se zagotovijo kadrovske in druge možnosti za izvajanje funkcij federacije v procesu razdruževanja. V tem prehodnem času naj bi se zagotovilo tudi delovanje Predsedstva SFRJ, tudi kot Vrhovnega poveljstva JLA. Sprejet je bil načelen dogovor, da se predstavniki republik v JLA in zveznih organov odpokličejo ob oziroma po razglasitvi samostojnosti držav, če razmere ne bodo zahtevale predčasnega odpoklica. Ti predstavniki seveda lahko ostanejo v zveznih organih, če se bo spremenila njihova funkcija.

Glede državne meje med Republiko Hrvaško in Republiko Slovenijo so predstavniki Republike Hrvaške menili, naj bo to odprta meja, ki naj funkcionira brez posebnih institucij. Po njihovem je potrebno zagotoviti izvajanje carinskih, obmejnih varnostnih in drugih funkcij le na državnih mejah z Avstrijo, Italijo in Srbijo.

Zapisal:
Bojan Ušeničnik

Dokument št. 100:255

Zapisnik 37. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 15. 5. 1991

Sejo je vodil: predsednik Predsedstva Republike Slovenije Milan Kučan

Navzoči člani: dr. Matjaž Kmecl, Ivan Oman, dr. Dušan Plut in Ciril Zlobec.

Seji so prisostvovali: dr. France Bučar, predsednik Skupščine Republike Slovenije, dr. Janez Drnovšek, član Predsedstva SFRJ, Vane Gošnik,

²⁵⁵ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

podpredsednik Skupščine RS, Vitodrag Pukl, podpredsednik Skupščine RS, Igor Bavčar, republiški sekretar za notranje zadeve, Janez Janša, republiški sekretar za obrambo, Jelko Kacin, republiški sekretar za informiranje.

Ostali navzoči: Martin Cerkvenik, namestnik generalnega sekretarja Predsedstva RS, Marjan Šiftar, šef kabineta predsednika Predsedstva RS in svetovalci Predsedstva RS: dr. Miha Ribarič in Bojan Ušeničnik.

Sprejet je bil naslednji dnevni red:

1. Odobritev zapisnika 36. seje Predsedstva Republike Slovenije;
2. Uresničevanje plebiscitne odločitve o suverenosti in samostojnosti Republike Slovenije;
3. Razno.

Ad 1./

Osnutek zapisnika 36. seje Predsedstva Republike Slovenije je bil sprejet v predloženem besedilu.

Ad 2./

Predsednik Predsedstva Milan Kučan je opredelil namen te točke dnevnega reda oziroma seje, to je odločanje o obrambno – varnostnih aktivnostih pri zavarovanju uresničevanja plebiscitarne odločitve. Na kratko je orisal vsa dosedanja prizadevanja in stališča Republike Slovenije za uresničitve odločitve o suverenosti in samostojnosti. Poudaril je, da so pripravljene ukrepi na obrambnem področju, o katerih naj bi odločali na današnji seji, tesno povezani oziroma odvisni od pravnih, političnih in gospodarskih priprav za prevzem efektivne oblasti državnih organov Republike Slovenije na vseh področjih. Predlagane ukrepe oziroma odločitve o njihovem pripravljanju je podrobneje obrazložil republiški sekretar za obrambo Janez Janša.

V nadaljevanju sta Republiški sekretar za informiranje Jelko Kacin in Republiški sekretar za notranje zadeve Igor Bavčar informirala Predsedstvo o še dveh delih projektov osamosvajanja – na področju informiranja in ureditvi mej. V razpravi so člani Predsedstva izmenjali mnenja o dosedanjih pripravah in o predlaganih ukrepih, za katere so poudarili, da so le preventivni, da gre za pripravo na eventualno skrajno varianto, če se stvari ne bo dalo sporazumno urediti.

Predsedstvo Republike Slovenije je sprejelo smernice o pripravi ukrepov za pripravljenost za zavarovanje uresničevanja plebiscitne odločitve.

S tem je Predsedstvo sprejelo tiste odločitve o pripravljanju obrambnih aktivnosti, ki so v njegovi pristojnosti. V skladu s smernicami bo Predsedstvo sklepalo o začetku izvajanja posamezne aktivnosti glede na politično in varnostno situacijo v procesu uresničevanja plebiscitne odločitve tako, da bodo posamezni ukrepi uresničeni le, če bo to potrebno.

Predsedstvo Republike Slovenije je tudi odločilo, naj se vse priprave po tem odloku opravijo do 19. 5. tako, da bi bili vsi predvideni ukrepi uresničljivi po tem roku.

Člani Predsedstva in drugi udeleženci seje so se dogovorili še o naslednjem:

- na vseh ravneh je treba nadaljevati, če je mogoče pa tudi intenzivirati, pogovore za doseg sporazumne uresničitve plebiscitne odločitve. Gre za pogovore in pogajanja v okviru skupščinske deklaracije o postopku združevanja, ne pa o suverenosti in samostojnosti Republike Slovenije. Poleg pogovorov z Zveznim izvršnim svetom in Skupščino SFRJ bo potrebno predlagati tudi pogovore z vodstvi Makedonije in Bosne in Hercegovine;

- v torek, 21. maja 1991 naj bi bila celodnevna seja Predsedstva Republike Slovenije in Izvršnega sveta Skupščine RS, ki se je bo udeležilo tudi vodstvo Skupščine. Na tej seji bodo ocenili stanje priprav za osamosvojitve na vseh področjih razen na obrambno varnostnem;

- po torkovi seji Predsedstva in Izvršnega sveta bodo trije predsedniki sklicali sestanek predsednikov skupščinskih strank, da bi jih obvestili o pripravah za osamosvojitve. Kasneje se bo treba odločiti ali bi bil koristen tudi sestanek s predstavniki strank, ki niso zastopane v Skupščini;

- naslednji teden bosta sklicana tudi dva sestanka s predstavniki občin: s predsedniki občinskih skupščin o političnih vidikih, s predsedniki občinskih izvršnih svetov pa predvsem o operativnih vprašanjih priprav za osamosvajanje;

- delovna skupina v sestavi dr. France Bučar, Ciril Zlobec in Jelko Kacin bo pripravila osnutek besedila izjave o dobrih namerah Republike Slovenije, ki naj bi jo Skupščina sprejela ob razglasitvi samostojnosti. Skupina bo k delu po svoji presoji povabila še druge politike oziroma strokovnjake;

- Izvršni svet oziroma skupine za pripravo projekta osamosvajanja naj do naslednjega tedna pripravijo pregled možnih oziroma pričakovanih federalnih in mednarodnih sanacij na osamo-

svojitev;

- sprejet je bil predlog vodstvu Skupščine naj pripravi vse, kar je potrebno za sejo Skupščine RS, na kateri bosta razglašeni samostojnost in neodvisnost Republike Slovenije;

- glede vprašanja koordinacijske aktivnosti za osamosvojitvev je bilo na predlog predsednika Skupščine RS dr. Franceta Bučarja dogovorjeno, da te aktivnosti neposredno operativno vodi predsednik Predsedstva Republike Slovenije Milan Kučan. Koordinativni sestanek se skliče vedno in takoj, če to predlaga Predsedstvo Republike, vodstvo Skupščine ali Izvršni svet.

Ad 3./

Pod točko razno je bilo dogovorjeno, da naj Komisija Skupščine Republike Slovenije za obrambna vprašanja seznanjeni odgovarjajočo komisijo Skupščine SFRJ z odločitvami in stališči Skupščine Republike Slovenije glede vojaških obveznikov, Republiški sekretariat za obrambo pa naj da iniciativo za pogovore o teh vprašanjih z Zveznim sekretariatom za ljudsko obrambo. Ob tem je bilo tudi predlagano, da bi Skupščina Republike Slovenije uvrstila na dnevni red predlog za začetek spora pred Zveznim ustavnim sodiščem proti nedavno sprejetim spremembam zveznega zakona o vprašanju nabornikov.

Predsedstvo je razpravljalo tudi o odzivu Zveznega izvršnega sveta na tkim. Mockovo iniciativo. Ocenilo je kot nesprejemljivo, da ZIS zavrača to iniciativo, čeprav jo sprejemajo štiri republike. Na to je potrebno opozarjati pri vseh mednarodnih obiskih in stikih Republike Slovenije.

NAMESTNIK GENERALNEGA

SEKRETARJA

Martin Cerkvenik

PRESEDNIK

Milan KUČAN

Dokument št. 101:²⁵⁶

Sklepi sprejeti na 37. seji Predsedstva Republike Slovenije 15. 5. 1991

PRESEDSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE

DRŽAVNA TAJNOST

SKLEPI

sprejeti na 37. seji Predsedstva Republike Slo-

venije 15. 5. 1991

Predsedstvo Republike Slovenije je na seji sprejelo smernice o pripravi ukrepov za pripravljenost za zavarovanje uresničevanja plebiscitne odločitve. S tem je predsedstvo sprejelo tiste odločitve o pripravljanju obrambnih aktivnosti, ki so v njegovi pristojnosti. V skladu s smernicami bo predsedstvo sklepalo o začetku izvajanja posamezne aktivnosti glede na politično in varnostno situacijo v procesu uresničevanja plebiscitne odločitve tako, da bodo posamezni ukrepi uresničeni le, če bo to potrebno.

Predsedstvo Republike Slovenije je tudi odločilo, naj se vse priprave po tem odloku opravijo do 19. 5. tako, da bi bili vsi predvideni ukrepi uresničljivi po tem roku.

Člani predsedstva in drugi udeleženci seje so se dogovorili o naslednjem:

1. na vseh ravneh je treba nadaljevati, če je mogoče pa tudi intenzivirati, pogovore za doseg sporazumne uresnitve plebiscitne odločitve. Gre za pogovore in pogajanja v okviru skupščinske deklaracije o postopku razdruževanja, ne pa o suverenosti in samostojnosti Republike Slovenije. Poleg pogovorov z Zveznim izvršnim svetom in Skupščino SFRJ bo po izvolitvi Stipeta Mesiča za predsednika potrebno predlagati tudi pogovore v Predsedstvu SFRJ in še posebej pogovore z vodstvi Makedonije in Bosne in Hercegovine;

2. v torek, 21. maja 1991 naj bi bila celodnevna seja Predsedstva Republike Slovenije in Izvršnega sveta Skupščine RS, ki se je bo udeležilo tudi vodstvo skupščine. Na tej seji bodo ocenili stanje priprav za osamosvojitvev na vseh področjih razen na obrambno varstvenem;

3. po torkovi seji predsedstva in izvršnega sveta bodo trije predsedniki sklicali sestanek predsednikov skupščinskih strank, da bi jih obvestili o pripravah za osamosvojitvev. Kasneje se bo treba odločiti ali bi bil koristen tudi sestanek s predstavniki strank, ki niso zastopane v skupščini;

4. naslednji teden bosta sklicana tudi dva sestanka s predstavniki občin: s predsedniki občinskih skupščin o političnih vidikih, s predsedniki občinskih izvršnih svetov pa predvsem o operativnih vprašanjih priprav za osamosvajanje;

5. delovna skupina v sestavi dr. France Bučar, Ciril Zlobec in Jelko Kacin bo pripravila osnutek besedila izjave o dobrih namerah Republike

²⁵⁶ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

Slovenije, ki naj bi jo skupščina sprejela ob razglasitvi samostojnosti. Skupina bo k delu po svoji presoji povabila še druge politike oziroma strokovnjake;

6. po povratku sekretarja za mednarodno sodelovanje dr. Dimitrija Rupla iz Sovjetske zveze se bo predsednik Milan Kučan z njim dogovoril, da sekretariat pripravi gradivo za sejo Predsedstva Republike Slovenije (predvidoma 27. 5. 1991 oziroma naslednje dni), na kateri bi ocenili mednarodno situacijo ob razglasitvi Republike Slovenije. Republiški sekretariat za mednarodno sodelovanje naj do takrat tudi ugotovi, katere tuje države so pripravljene Sloveniji nuditi usluge in pomoč ob osamosvajanju;

7. v skladu z dogovorom med delegacijama Republike Slovenije in Republike Hrvatske se bo naslednji teden sestala koordinacijska skupina obeh republik. Zmenjali bodo informacije o pripravah na osamosvajanje in ugotovili ali in v kakšni meri je potrebno te priprave usklajevati;

8. v okviru priprav na osamosvojitev se bo treba tudi odločiti ali naj zvezni funkcionarji iz Republike Slovenije svoje funkcije opravljajo le do razglasitve samostojnosti ali tudi kasneje – seveda s spremenjenim mandatom – če bo to potrebno in mogoče. O njihovi pripravljenosti za tako delo se bo s predstavniki Slovenije v ZIS-u in drugih zveznih organih pogovoril predsednik Milan Kučan;

9. izvršni svet oziroma skupine za pripravo projekta osamosvajanja naj do naslednjega tedna pripravijo pregled možnih oziroma pričakovanih federalnih in mednarodnih sankcij na osamosvojitev;

10. po razgovoru s predsedniki skupščinskih strank bodo imeli v četrtek ali petek 23. oziroma 24. 5. 1991 predsedniki Milan Kučan, dr. France Bučar in Lojze Peterle pogovor z uredniki sredstev javnega obveščanja;

11. sprejet je bil predlog vodstvu skupščine naj pripravi vse, kar je potrebno za sejo Skupščine RS, na kateri bosta razglašeni samostojnost in neodvisnost Republike Slovenije;

12. Milan Kučan, Igor Bavčar in Jelko Kacin bodo v petek, 17. 5. 1991 proučili in ocenili ali obstojijo možnosti za oblikovanje posebne analitske skupine, ki naj bi vodenje aktivnosti pri osamosvojitvi podprla s sprotimi analizami in ocenami razmer ter predlogi možnih rešitev oz. ukrepov;

13. glede vprašanja koordinacije aktivnosti za

osamosvojitev je bilo na predlog predsednika Skupščine RS dr. Franceta Bučarja dogovorjeno, da te aktivnosti neposredno operativno vodi predsednik Predsedstva Republike Slovenije Milan Kučan. Koordinativni sestanek se skliče vedno in takoj, če to predlaga Predsedstvo Republike, vodstvo skupščine ali izvršni svet.

Ljubljana, 15. maj 1991

Zapisal

Martin Cerkvenik

Dokument št. 102:²⁵⁷

Zapisnik 39. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 21. 5. 1991

PRESEDSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE
STROGO ZAUPNO

Številka: 060-39/91

ZAPISNIK

39. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 21. 5. 1991

Sejo je ob udeležbi članov Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije vodil predsednik Predsedstva Republike Slovenije Milan Kučan.

Navzoči člani: dr. Matjaž Kmecl, Ivan Oman, dr. Dušan Plut, in Ciril Zlobec.

Seji so prisostvovali: dr. France Bučar, predsednik Skupščine Republike Slovenije, Vane Gošnik in Vitodrag Pukl, podpredsednika Skupščine Republike Slovenije, Alojz Peterle, predsednik Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije, ter člani Izvršnega sveta: Matija Malešič, dr. Leo Šešerko, Miha Jazbinšek, Marjan Kranjc, Viktor Brezar, Jožica Puhar, dr. Rajko Pirnat, Janez Janša, Franc Godeša, dr. Dimitrij Rupel, Lojze Janko, dr. Katja Boh, dr. Peter Vencelj, dr. Peter Tancig, Igor Umek, dr. Jože Osterc, Izidor Rejc, Maks Bastl, Dušan Šešok in Jelko Kacin.

Ostali navzoči: Milan Domadenik, namestnik Republiškega sekretarja za notranje zadeve, Vojka Ravbar, namestnica Republiškega sekretarja za mednarodno sodelovanje, Jožica Velišček, republiški sekretariat za zakonodajo, Olga Jakhel in

²⁵⁷ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

Boris Pleskovič, kabinet predsednika Izvršnega sveta, Aleš Čerin, generalni sekretar Izvršnega sveta Skupščine RS, Franc Horvat, predsednik GZ Slovenije, Igor Omerza, direktor SDK, dr. France Arhar, guverner NBS, Peter Šuler, generalni sekretar Predsedstva RS in svetovalci Predsedstva RS: Neven Borak, Bojan Ušeničnik, Bojana Hudales-Kori in Marjan Šiftar.

Sprejet je bil naslednji dnevni red:

1. Ocena razmer in pripravljenosti državnih organov Republike Slovenije na gospodarskih in drugih področjih pred sklepnimi dejanji uresničitve plebiscitarne odločitve.

Ad 1./

V uvodu v dnevni red je predsednik Predsedstva Republike Slovenije poudaril, da se po dogovoru s predsednikom Skupščine Republike Slovenije in njenega Izvršnega sveta, odločil za sklic razširjene seje Predsedstva, ker pač ni formalne možnosti, da bi sklicali skupno sejo Predsedstva in Izvršnega sveta. Taka skupna seja bi bila vsekakor potrebna, saj gre na eni strani za to, da se preveri kakšno je stanje priprav na posameznih področjih za osamosvojitve Slovenije, po drugi strani pa je potrebno, da vsi državni organi sodelujejo pri sprejemanju odločitev o procesu razdruževanja in s tem prevzemajo tudi odgovornost za te odločitve. Poudaril je, da je ta odgovornost tudi osebna in če kdo od prisotnih ne soglaša s tem procesom, lahko zapusti sejo. /Nihče od prisotnih ni v tem trenutku zapustil seje/.

Po tem uvodu je predsedujoči zaprosil predsednika Izvršnega sveta, da daje besedo vodjem projektnih skupin, ki so pripravljale predlog postopkov za posamezna področja ob razdruževanju.

Guverner NBS dr. France Arhar je predstavil projekt denarja, ki se pripravlja v okviru Narodne banke Slovenije. Povedal je, da je pripravljen poseben vmesni denar, oziroma nekakšni boni, ki nimajo svojega imena in ki bi služili predvidoma 6 mesecev do uvedbe pravega denarja. Razmerje med tem denarjem in dinarjem je ena proti ena, oziroma se bo zamenjeval v tem razmerju. Začasni denar ni najbolj kvaliteten tudi v tehničnem smislu, vendar bo mogoče le odigral svojo vlogo v prehodnem obdobju do tiskanja pravega denarja. Glede na razmere na jugoslovanskem monetarnem področju oz. glede na možne pritiske na

Republiko Slovenijo preko monetarnega sistema, je ta vmesni denar potreben in se ga bo lahko takoj dalo v promet. Ko bo ta denar v prometu, bomo morali sprejemati ukrepe, da bi se uveljavil vsaj tako kot dinar, tudi v zamejstvu.

Maks Bastl, republiški sekretar za tržišče in splošne gospodarske zadeve je pojasnil pripravljene ukrepe za urejanje gospodarskih odnosov z drugimi republikami. Naloga Republike Slovenije bo, ohraniti v čim večji meri vse dosedanje gospodarske odnose z republikami v Jugoslaviji, pri čemer je v medsebojnem plačevanju predlagan klirinški sistem. Pričakovati je, da bodo druge republike pristale na tako sodelovanje, kar zlasti velja za Hrvaško, Bosno in Hercegovino ter Makedonijo, s katerimi so že vzpostavljeni ustrezni kontakti, saj je jugoslovansko gospodarstvo vendarle toliko povezano in v medsebojni odvisnosti, da imajo vsi interes za ohranitev določene ravni gospodarskega sodelovanja. Seveda je v projektu predvidena tudi "črna varianta", to je primer, ko bi republike blokirale vsako gospodarsko sodelovanje. Republika Slovenija ima precejšnje rezerve reprodukcijskega in potrošnega blaga, tako da bi omilila tak ukrep.

Vojka Ravbar, namestnica Republiškega sekretarja za mednarodno sodelovanje je govorila predvsem o pripravah Republike Slovenije za mednarodno-gospodarsko sodelovanje. Pripravljen je zakon o carinah za prevzem carinske službe. Projekt skuša zagotoviti nemoten prevzem funkcij carinjenja na zahodni in severni meji, ter zajema tudi kadrovske rešitve carinske službe. Predvideni so tudi ukrepi za primer zapore meje, kakor tudi ukrepi, s katerimi si Slovenija zagotovi svoj delež pri delitvi mednarodnih dovoljen, izvoznih kvot ipd.

V nadaljevanju je Maks Bastl govoril o blagovnih rezervah v Republiki Sloveniji in poudaril, da imamo razmeroma velike rezerve potrošnega blaga tako, da če ne bo prišlo do potrošniške mrzlice, bi morala biti preskrba normalna. Tudi preskrba z nafto in naftnimi derivati bo zagotovljena, saj so rezerve precejšnje, v primeru pomanjkanja pa so pripravljena devizna sredstva za njihov uvoz. Tudi meja proti Avstriji in Italiji, seveda če ostane odprta, lahko pomeni veliko razbremenitev za domače blagovne rezerve.

Marijan Kranjc, republiški sekretar za promet in zveze je podrobno orisal načrt ukrepov na področju cestnega in železniškega prometa, pomor-

skega prometa, PTT in zračnega prometa. Pojasnil je, kakšni dogovori so že bili začeti pri urejanju teh vprašanj, zlasti pa kako nameravamo urediti poslovanje služb, ki so s tem povezane kot so: kontrola letov, dovoljenj za uporabo aerodromov v tujini, delitev rednih linij in podobno. Predlagal je, da bi Splošna plovba svoje ladjevje prezastavi, da bi se tako izognili morebitnejšim zapletom. Po njegovi oceni bomo sredstva za vlaganja v prometno infrastrukturo lažje dobili potem, ko se bomo razšli, kakor doslej.

Republiški sekretar za industrijo Izidor Rejc je govoril o pripravah slovenske industrije na delovanje po osamosvojitvi. Glavni problemi so tisti, o katerih je govoril Maks Bastl, saj je približno 70% prometa slovenske industrije vezane na jugoslovansko gospodarstvo. Seveda je tudi pomembno, kako bo svet priznaval Slovenijo in v kakšni meri se bo slovenska industrija lahko preusmerila na zunanji trg. Jasno pa je že sedaj, da bo tudi industrija morala prevzeti breme osamosvojitve. Posebni dogovori tečejo v korist naših gradbincev, ki naj bi prevzeli nekatera dela v Nemčiji in Sovjetski zvezi. Posebej se rešuje problem, tkim. namenske proizvodnje, katere obseg ni tako majhen.

Republiški sekretar za finance Dušan Šešok je svoje poročilo začel z ugotovitvijo, da Republika Slovenija v tem trenutku nima zagotovljene nobene finančne pomoči iz tujine. Glede na prevladujoč vpliv, ki ga imajo ZDA v mednarodnih finančnih institucijah, je potrebno storiti vse, da se predvsem v ZDA pojasnijo pravi razlogi za izločanje Slovenije iz Jugoslavije.

Jelko Kacin, republiški sekretar za informiranje je pojasnil projekt obveščanja svetovne in domače javnosti o procesu osamosvajanja Slovenije. Osrednje mesto tega projekta zavzema zamisel o ustanovitvi lastne tiskovne agencije, za katero pa niso zagotovljena sredstva. Predvidena pa je serija krajših oddaj na to temo, ki naj celovito informirajo slovensko javnost o procesu združevanja. Predvidene so nekatere prireditve za promocijo Republike Slovenije v tujini, velika pozornost pa bo namenjena tudi Slovenskemu kongresu.

V nadaljevanju so bile podane kratke informacije o pripravah na področju notranjih zadev, LO in zunanje politike. O teh elementih priprav so bili člani Predsedstva že širše informirani na predhodnih sejah in so na tej razširjeni seji bili podani le povzetki širših informacij.

Na koncu je predsedujoči Milan Kučan poudaril,

da je na teh projektih treba resno nadaljevati z delom in da imajo te naloge prednost pred vsemi drugimi. Na političnem planu je treba doseči nekakšno premirje v Skupščini, kar pomeni, da je treba doseči kar najvišjo stopnjo soglasja političnih strank parlamentarnega loka. Dogovoriti se bo tudi treba, kako je z našimi predstavniki v organih federacije, kakšna bo njihova vloga in doklej bodo delovali v teh organih. Na koncu je bil sprejet dogovor, da se ta sestanek nadaljuje v petek, 31. maja 1991 ko bo marsikaj bolj jasno.

GENERALNI SEKRETAR

Peter Šuler

PREDSEDNIK
Milan KUČAN

Dokument št. 103:258

Zapisnik 41. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 29. 5. 1991

OSNUTEK!

PREDSEDSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE

Številka: 060-41/91

ZAPISNIK

41. seje Predsedstva Republike Slovenije, ki je bila 29. 5. 1991

Sejo je vodil: predsednik Predsedstva Republike Slovenije Milan Kučan

Navzoči člani: dr. Matjaž Kmecl, Ivan Oman, dr. Dušan Plut, Ciril Zlobec.

Seji so prisostvovali: dr. France Bučar, predsednik Skupščine Republike Slovenije, Lojze Peterle, predsednik Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije, republiška sekretarja Igor Bavčar in Janez Janša.

Ostali navzoči: Peter Šuler, generalni sekretar Predsedstva Republike Slovenije, njegov namestnik Martin Cerkvenik, svetovalci Predsedstva Republike Slovenije Bojan Ušeničnik, dr. Miha Ribarič in Marjan Šiftar.

Sejo Predsedstva je že popoldne na zahtevo predsednika Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije kot nujno sklical Ciril Zlobec, ki je

258 ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

nadomestoval odsotnega predsednika Milana Kučana. Namen seje je bil informirati Predsedstvo o najnovejših zaostrovanjih in grožnjah s strani vodstva JLA, oceniti njihove cilje oziroma namere in sprejeti ustrezne ukrepe. Sklenjeno je bilo, da se seja nadaljuje ob 19. uri, ko se bo vrnil predsednik Predsedstva.

V nadaljevanju se je sta republiška sekretarja Janez Janša in Igor Bavčar predstavila Predsedstvu svoje ocene situacije in poudarila, da v času približevanja 26. 6. operativni ukrepi na obrambnem in varnostnem področju potekajo po načrtih, medtem ko tega ne spremljajo ustrezni politični ukrepi oziroma stališča. Predlagala sta, da se v nekaj dneh organizira v Ljubljani množično zborovanje, ki bi pokazalo politično voljo in odločenost slovenskih ljudi, kar bi preventivno odvrčalo eventualne nameravane nasilne posege.

V razpravi je bilo rečeno, da sta mogoči obe oceni stališč in delovanja JLA v zadnjih dneh: da gre le za izzivanja, ali pa za priprave na poskus nasilne preprečitve osamosvojitve. Sklenjeno je

bilo, naj politično zborovanje organizirajo le stranke, ne pa tudi državni organi. Zborovanje naj poteka pod geslom: za mir in samostojno Slovenijo. Dogovorjeno je bilo, da bo priprave na zborovanje koordiniral član Predsedstva dr. Dušan Plut.

Predsedstvo je tudi sprejelo stališče, naj Skupščina in Izvršni svet pospešita postopke priprave in sprejemanja aktov za izvedbo osamosvojitve. Ocenjeno je še bilo, da je situacija, ko ne deluje Predsedstvo SFRJ, neugodna iz tega vidika, ker JLA nima ustavnega poveljnika. Predsedstvo je sklenilo pooblastiti republiškega sekretarja za obrambo Janeza Janšo in republiškega sekretarja za notranje zadeve Igorja Bavčarja, da odločata o najnujnih operativnih ukrepih na obrambnem področju, če bo potrebno pa naj zahtevata konsultacijo v Predsedstvu.

GENERALNI SEKRETAR

Peter ŠULER

PRESEDNIK

Milan KUČAN

*De Michelis na kongresu DS, december 1991
(Dimitrij Rupel, Skrivnost države, Ljubljana 1992, str. 236)*

IX. MEDNARODNI POGLED NA PROCESSE V SLOVENIJI PRED RAZGLASITVIJO OSAMOSVOJITVE

Zunanja politika je bila področje, na katerem so republike, tudi Slovenija, imele zelo malo pristojnosti. Skromni so bili stiki z ambasadorji, ki so na jugoslovanske notranje razmere gledali skoraj izključno skozi beograjska očala, vse drugo je bila zanje "provinca", zanimiva kvečjemu s turističnega vidika. Podružnice ambasad v Sloveniji so bile redke, njihova dejavnost je bila omejena izključno na kulturne zadeve ali konzularne posle. Tudi sicer je bil (z izjemo kratkega obdobja ob koncu vojne, ko je bil Edvard Kardelj nekaj časa vršilec dolžnosti ministra v začasni vladi DFJ in nato v letih 1948-1953 tudi zunanji minister) vpliv slovenskih politikov v jugoslovanski diplomaciji, ki so jo, podobno kot vojsko, obvladovali srbski in črnogorski kadri, majhen. Šele v šestdesetih letih je slovensko politično vodstvo začelo navezovati neposredne gospodarske in politične stike s sosednjimi deželami Avstrije in Italije ter z nekaterimi nemškimi deželami, zlasti Bavarsko. Zaradi tega je zvezno vodstvo ostro kritiziralo "liberalno" usmerjeno Kavčičevo vlado. Tedaj je bila neuvrščena Jugoslavija v zenitu svoje mednarodne slave, zato je Beograd tako usmeritev sicer dopuščal, ne pa ravno odobral.

Republike so po sprejemu ustave leta 1974 na področju mednarodne dejavnosti dobile nekaj več pooblastil. Republiški IS so dobili komiteje za mednarodno sodelovanje, ki so predvsem skrbeli za "koordinacijo" z zveznim sekretariatom za zunanje zadeve, slovenski pa tudi za stike s sosednjimi deželami in obiske slovenskih politikov v drugih državah. V Sloveniji se je z "zunanjo politiko" deloma ukvarjala tudi SZDL (največ v zvezi z vprašanjem slovenskih manjšin in delavcev na začasnem delu v tujini, pa tudi zaradi stikov s socialističnimi strankami po svetu). Konec sedemdesetih let (1978) se je Slovenija vključila v delovno skupnost Alpe-Jadran, ki je povezovala posamezne dežele srednjeevropskih in sredozemskih držav. V osemdesetih letih se je – zlasti pri slovenskih intelektualcih – okrepila srednjeevropska usmeritev (posredno sta v njej odsevali težnja pokazati kulturno in civilizacijsko razliko med "srednjeevropsko" Slovenijo in drugimi "balkanskimi" deli Jugoslavije, pa tudi kritika neuvrščene jugoslovanske zunanje

politike). Najbolj odmeven zunanjepolitični nastop iz vrst (tedaj še neorganizirane) opozicije je imel na zasedanju Evropskega parlamenta v Strasbourgu 20. januarja 1988 France Bučar. Tedaj je dejal, da združena Evropa kot skupnost svobodnih narodov pomeni za Slovenijo ideal, zavzel se je za Jugoslavijo kot "skupnost svobodnih, demokratičnih narodov, ki delujejo na temelju skupnih interesov, kot jih ugotavljajo sami"; kritiziral pa je zahod, ker zaradi geostrateških razlogov ekonomsko pomaga Jugoslaviji, s tem pa ohranja tudi njeno totalitarnost.²⁵⁹ Čeprav se je zavzel za to, da bi Jugoslavije kot države ne razbijali, ampak ji pomagali v demokracijo in do samostojnega odločanja njenih narodov, je njegov govor v Sloveniji in Jugoslaviji naletel na silovite kritike. Predsednik RK SZDL Jože Smole ga je celo obtožil narodnega izdajstva, vendar slovenska oblast proti njemu ni ukrepala.

Slovenska vlada se je proti koncu osemdesetih let skušala čim bolj vključiti v razne regionalne povezave, ki so izšle iz skupnosti Alpe-Jadran ali pa nastale na novo, zlasti v t. i. pentagonalo (ta je prerasla v heksagonalo), v t. i. srednjeevropsko pobudo in v Konferenco evropskih regij. Jedro njene zunanjepolitične strategije je bilo, da mora biti slovenska zunanja politika vodena in koordinirana, da mora čim bolj uporabljati vse obstoječe institucije, ki naj bi se usmerile predvsem v Evropo, in da mora izkoristiti tudi prostor, ki ji pripada v jugoslovanski politiki.²⁶⁰ Ker so se tedaj okrepili evropski združevalni procesi, so začeli tudi v Sloveniji nastajati projekti o vključevanju v evropske integracije (t. i. Evropo 1992), ki so izhajali iz teze, da se mora Slovenija zaradi gospodarske usmeritve na zahod čim bolj približati evropskim standardom, v evropske integracije pa se bo formalno vključila kot del Jugoslavije.²⁶¹ To je bil tudi največji problem, saj je po informacijah, ki jih je dobivala vlada iz evropskih prestolnic, Jugoslavija močno zaostajala za drugimi možnimi kandidatki (npr.

²⁵⁹ Bučar, Prehod čez rdeče morje, str. 8-10.

²⁶⁰ Magnetogram 37. seje predsedstva SRS, 17. 4. 1987. Arhiv predsednika Republike Slovenije.

²⁶¹ Bela knjiga o vključevanju Slovenije v Evropo 1992. Arhiv vlade Republike Slovenije.

Madžarsko).²⁶²

Ko se je Slovenija začela upirati beograjski centralizaciji in se zavzemati za demokratične reforme, so iz ZDA, pa tudi drugih držav, začeli prihajati jasni signali, da le-te podpirajo demokratične spremembe, hkrati pa tudi enotno Jugoslavijo, in da bo Slovenija svojo demokratično usmerjenost dokazala tako, da bo podprla (napovedano) reformistično vlado po odstopu Branka Mikulića, dala najboljše ljudi v federacijo in jo pomagala demokratizirati.²⁶³ Slovenskemu vodstvu pa se je upirala misel, da bi – po besedah predsednika republiškega predsedstva Janeza Stanovnika – nastopalo kot "lažnivi advokat Jugoslavije" (tj. kot zagovornik reform, ki jih dejansko ni), še zlasti, ker so povsem svojo zunanjo politiko začele voditi tudi nekatere druge republike, predvsem Srbija.²⁶⁴ Ta je menila, da je prilagajanje evropskim zahtevam izraz ponižnosti, po njeni strategiji (kot so jo ocenjevali v Sloveniji) pa naj bi "Milošević na belem konju in ne kot lakaj prijahal v evropsko skupnost".²⁶⁵ Slovenska zunanjepolitična strategija naj ne bi bila usmerjena v poudarjanje odcepitve oz. dileme, ali so Slovenci za samostojnost ali za Jugoslavijo, pač pa v poudarjanje demokratičnih procesov v Sloveniji, uvajanje tržnega gospodarstva in spoštovanja človekovih pravic. Tako naj bi se krepil njen ugled na zahodu, in "če bo jutri pohod na Slovenijo, bo cel svet razumel, kaj to pomeni".²⁶⁶ Bolj ko je šla Jugoslavija h koncu, bolj so se mednacionalni in medrepubliški konflikti odražali tudi na zunanjepolitičnem področju, ostre politične in javne polemike pa niso potekale samo v zvezi z načelno zunanjepolitično

usmeritvijo Jugoslavije in številnimi aferami, zaradi katerih so se vrstili zahtevki po odstopu zunanjega ministra Budimirja Lončarja.

Jugoslovanska diplomacija je sicer uspešno preprečevala, da bi glas posameznih republik prodril preko uradne in enotne jugoslovanske zunanje politike in s tem tudi vmešavanje tujih držav v notranje zadeve. Po trditvah Borisa Jovića, ki naj bi jih kasneje potrdil nemški tednik *Der Spiegel*,²⁶⁷ pa naj bi slovenske in hrvaške socialistične oblasti skušale internacionalizirati jugoslovanski problem, o čemer naj bi se na tajnem sestanku blizu Zagreba 10. decembra 1989 dogovorila predsednika predsedstev Slovenije in Hrvaške Janez Stanovnik in Ivo Latin. Predsednika naj bi se dogovorila, da bosta prosila zvezno vlado v Bonnu, naj februarja 1990 skliče mirovno konferenco v Frankfurtu, na kateri bi poleg šestih jugoslovanskih republik sodelovale tudi Avstrija, Italija in Francija.²⁶⁸ Jugoslavija naj bi se s pomočjo ES preobrazila v zvezo držav (konfederacijo). Iskanje pomoči pri evropskih državah je (naj bi) potekalo v času, ko je Slovenija preživljala velik pritisk iz Srbije (vključno z gospodarsko blokado), ker je za 1. december 1989 napovedani "miting resnice" v Ljubljani prepovedala.

Procesi v Sloveniji so očitno začeli vznemirjati posamezne diplomate, saj bi lahko pomenili nevarnost za obstoj Jugoslavije ter precendens širših razsežnosti (Sovjetska zveza, nacionalna gibanja v nekaterih zahodnoevropskih državah). Diplomatski zbor v Beogradu je zato v Slovenijo poslal doayena, nizozemskega veleposlanika, ki je slovenskim oblastem prenesel stališče, da z zavračanjem mitinga negirajo demokracijo²⁶⁹. Takemu stališču lahko pripišemo tudi obisk (sicer zelo projugoslovansko usmerjenega) ameriškega ambasadorja v Jugoslaviji Warrena Zimmermanna. Zimmermann je sicer Jugoslavijo geografsko poznal zelo dobro, politično in nacionalno pa zelo slabo. Ameriške poglede na demokracijo je v jugoslovanske razmere "presajal" na zelo čuden način, saj je, npr. zvezno vlado prepričeval, naj "miting resnice" v Sloveniji omogoči, Janezu Stanovniku pa je na pogovoru

²⁶² Magnetogram 76. seje predsedstva SRS, 23. in 24. 11. 1989 (točka: Dejavnosti in ukrepi Slovenije na področju mednarodnih odnosov). Arhiv predsednika Republike Slovenije.

²⁶³ Prav tam, razprava Cvetke Selšek, sekretarke republiškega komiteja za mednarodno sodelovanje.

²⁶⁴ Veliko polemik je npr. izzval obisk srbskega republiškega sekretarja za zunanje zadeve Aleksandra Prlje novembra 1989 v Izraelu. Obisk naj bi bil v nasprotju z uradno jugoslovansko (proarabsko) politiko, ki je imela z Izraelom prekinjene diplomatske odnose (Srbija je v zvezni skupščini tudi zahtevala obnovitev odnosov z Izraelom). Obisk so zlasti kritizirali v BiH in na Hrvaškem (gl. npr. Mehmed Halilović, Događanje diplomatije, Oslobođenje, 14. 11. 1989; Hido Bišćević, Zaprljavanje Jugoslavije, Vjesnik, 16. 11. 1989).

²⁶⁵ Magnetogram 76. seje predsedstva SRS 23. in 24. 11. 1989, točka: Dejavnosti in ukrepi Slovenije na področju mednarodnih odnosov, razprava Janeza Stanovnika. Arhiv predsednika Republike Slovenije.

²⁶⁶ Prav tam.

²⁶⁷ Jović, Zadnji dnevi SFRJ, str. 83.

²⁶⁸ Po pričevanju Janeza Stanovnika (razgovor s piscem 25. januar 2003), je šlo zgolj za vljudnostno kosilo brez posebne vsebine. Stanovnik je s srečanjem zgolj skušal spodbuditi Hrvate k aktivnejšemu sodelovanju v boju proti centralizaciji.

²⁶⁹ Razgovor pisca z Janezom Stanovnikom, 25. 1. 2003.

5. decembra 1989 rekel, da je upal, da bo Slovenija demonstracije lahko dovolila, čeprav je pokazal nekaj razumevanja tudi za Stanovnikove argumente, zakaj tega ni mogla storiti. Navedeno Zimmermannovo stališče – kot še nekatera druga poznejša – kaže na popolno nerazumevanje dogajanja v Jugoslaviji, saj je pravico do srbskega zborovanja v Ljubljani zahteval potem, ko je bilo v drugih delih države že organiziranih več kot 40 mitingov in nasilno zamenjana oblast v Vojvodini, na Kosovu in v Črni gori. Zimmermannov pogovor s Stanovnikom je eden zgodnejših izrazov zgrešene ameriške politike do Jugoslavije, ki je višek dosegla z obiskom ameriškega zunanjega ministra Jamesa Bakerja 21. junija 1991 v Beogradu, kjer je s svojimi izjavami dal Markoviču tiho podporo za discipliniranje Slovenije. Zimmermann je sicer še po razpadu Jugoslavije kasneje Sloveniji očital egoizem in ji pripisoval, da je sprožila plaz vojn na Balkanu.²⁷⁰ Podobna stališča so izražali tudi evropski diplomati, ki so obiskovali Jugoslavijo. V Slovenijo je zašel le redko kdo. Eden prvih, ki je s Slovenijo komuniciral tudi na diplomatski ravni je bil (poleg avstrijskega zunanjega ministra Aloisa Mocka) Gianni De Michelis, ki pa je do slovenske osamosvojitve prav tako imel negativno stališče.

Dokument št. 104:²⁷¹

Razgovor predsednika Predsedstva SR Slovenije Janeza STANOVNIKA z veleposlanikom ZDA v SFRJ Warrenom ZIMMERMANNOM, 5. 12. 1989

Prevod razgovora predsednika Predsedstva SR Slovenije Janeza STANOVNIKA z veleposlanikom ZDA v SFRJ gospodom Warrenom ZIMMERMANNOM, 5. 12. 1989

Uvodni pozdrav ...

Zimmermann: Težki časi, prav gotovo.

²⁷⁰ Več o tem glej: Warren Zimmermann. Izvor pogube. Jugoslavija in njeni uničevalci. Zadnji ameriški ambasador pripoveduje kaj se je zgodilo in zakaj, Ljubljana 1998.

²⁷¹ ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

Stanovnik: Zadovoljen sem, da se imam priložnost srečati in pogovarjati z vami v tem trenutku, ki bi ga lahko kar odkrito imenovali trenutek agonije.

Zimmermann: Da, to lahko razumem.

Stanovnik: Glede na to, kako v teh dramatičnih časih vidim razvoj v državi in še posebej v moji republiki, še toliko bolj cenim priložnost, da se danes lahko pogovarjam z vami.

Zimmermann: To je zame zmeraj velika čast in še posebej v tem trenutku, ko postaja vedno težje analiziranje razmer o dogajanju v Jugoslaviji in seveda bi želel slišati vašo oceno teh dogajanj in kako vidite izhod iz tega.

Stanovnik: V zadovoljstvo mi bo deliti svoje poglede z vami, saj vem, da vi ne proglašate svojega monopola nad resnico.

Zimmermann: Ne.

Stanovnik: Tudi jaz ne. Kot vi že veste, pri izražanju svojih pogledov "odprem svoje srce" in točno povem, kako vidim dogodke in njihovo osnovno smer in vse različnosti. Menim, da se te različnosti sedaj dvigajo do svojega vrhunca, izražajo se v različnih poteh, kako premagati našo krizo.

Po naših prizadevanjih in naporih v začetku 80-tih let smo prišli do zaključka, da so potrebni zelo radikalni in skoraj "kirurški" posegi in zelo odkrito smo si priznali, da ni možno nobeno "krpanje" več, da moramo začeti iti le po poti demokracije, priznavanja človekovih pravic, zagotovitve pravne države, kar bo ustvarilo pogoje za uresničitev tega, čemur mi pravimo moderna, tržna ekonomija, v kateri bosta iniciativnost in invetivnost duha lahko prispevala svoj polni delež. Menimo, da je sistem, konceptualno kot tudi nasploh, že pri svojih koreninah (temeljih) neuspešen in tako ne morejo biti le "posledične" stvari predmet reformiranja. Ta, dokaj radikalni pristop ni bil deljen z vsemi ostalimi, predvsem ne z našimi rojaki v južnejšem delu Jugoslavije. Tudi oni so se opredelili za reformo, vsaj v besedah tudi za tržno orientacijo kot edini možni pristop. Pri tem pa mi je žal, da moram ugotoviti, da je "orwelovski kompleks" zelo globok. V govorih se uporablja nova vrsta besed, govorijo o trgu, ki pomeni nekaj popolnoma drugega. Govorijo o človekovih pravicah in v imenu človekovih pravic izvajajo politične procese, uvaja se diferenciacija, uporablja termin separatizem, vse to je aktualen besednjak. Po mojem mišljenju je takšno dogajanje v nasprotju

s temeljnimi principi človekovih pravic, in to še posebej, če nekdo meni, da je temelj demokracije v t.i. sklicevanju na narod in v enem karizmatičnem voditelju. Na drugi strani pa mi menimo, da so temelj demokracije pravice posameznika, svobodne volitve in tako nastane konflikt, ki se je povečeval v daljšem obdobju in sedaj se je pokazal v zelo konkretni obliki. Vi dobro veste, da je bil temeljni konflikt glede Kosova in da so bila velika nasprotja tudi na področju ustavnih zadev. Glede Kosova, ki je za nas prav gotovo del naše domovine, menimo, da je sicer razumljivo gledanje na tamkajšnje razmere z občutljivostjo, vendar pa bi moral biti pogled na Kosovo bolj realističen in manj sentimentalni. Naši rojaki v Srbiji imajo glede tega nasprotna stališča. Menimo, da je problem Kosova tragičen in kot takem sva se v preteklosti že imela priložnost pogovarjati o tem. Menim, da je Kosovo klasičen primer demografske eksplozije, nekakšne demografske "bombe", ki sem ga imel v svoji preteklosti priložnost videti in opazovati tudi v drugih delih sveta in v tem pogledu je naše Kosovo samo mikrokozmos znotraj globalnega makrokozmosa. Gre za takšne vrste naraven pojav, podobno kot pri potresu, pri katerem ne morete sprejemati dnevnih ukrepov politične in druge narave. Menimo, da to ni problem, ki bi se lahko reševal s silo ali z represijo. Rešil bi se lahko le z veliko potrpežljivostjo, v daljšem obdobju in le z miroljubnim sodelovanjem vseh ljudi, ki tam živijo, in ob polnem spoštovanju človekovih pravic, ki seveda vključujejo pravico do dela, do izobrazbe, izbire religije in vsega ostalega. Veste, da smo s takšnimi pogledi v nasprotju s stališči vodstva Srbije. Branili so stališče, da se z uvedbo izrednega stanja, z zamenjavo kadrov v vodstvu, z omejevanjem pravic avtonomije lahko reši problem Kosova. Že v prvi polovici leta je takšna politika dosegla popoln neuspeh. Izseljavanje s Kosova je danes večje kot kdajkoli poprej, raven ekonomskih dejavnosti je sedaj na nivoju 30% uporabe proizvodnih kapacitet na Kosovu. Proces t. i. diferenciacije je izločil z dela in z vsakršne pomembnejše družbene vloge nasploh večje število ljudi. Bojim se, da vidim, da na Kosovu nekaj počasi vre, kar lahko nekega dne eksplodira, in to na najbolj grd in skrajno terorističen način. Vendar pa se o teh problemih, s takšnimi besedami ne morem pogovarjati z mojimi sodržavljanji s Kosova. Ko je moj prijatelj in delovni kolega Kučan povsem

dobronamerno dejal, da se prihodnost te države rešuje v rudniku Starega trga, ko so bili pripravljene teden dni stradati v rudniku, kar pomeni, da so bili hudo prizadeti in pod težko obremenitvijo, je bila ta Kučanova izjava sprejeta kot izjava velikega izdajstva. Danes je on praktično v istem položaju kot je bil Azem Vllasi tik pred tem, ko je bil aretiran, oziroma ko je bila napovedana njegova aretacija s strani takratnega predsednika komunistov Srbije.

Kosovo prav gotovo predstavlja eno izmed vprašanj, pri katerih so se naša stališča razlikovala. Dejstvo, da je lahko prišlo do takšnega razlikovanja, pa temelji na razlikovanju v stališčih glede osnovnih usmeritev, o katerih sem govoril malo prej, glede usmeritve in pogledov na bodočnost, tako kot ji mi pravimo, socialistične države in socialistične ekonomije. Različni koncepti in različni pristopi glede reševanja temeljnih vprašanj našega razvoja pogojujejo tudi nasprotno poglede na vprašanje Kosova. Podobno velja tudi za nasprotno poglede na ustavna dopolnila, ki jih je Slovenija sprejela k svoji ustavi. Najpomembnejša dopolnila, ki se razlikujejo od zvezne ustave, so pravzaprav dopolnila z ekonomskega področja. Menimo, da je koncept t.i. družbene lastnine, koncept, da lastnina pripada vsakomur in nikomur z ekonomskega vidika nesmiseln in na njem ne more temeljiti noben zdrav (trden) ekonomski sistem. Tu smo sprejeli radikalne spremembe. Trdno smo prepričani, da je neuspešnost naše ekonomije pogojena z našim dogmatskim odnosom do kapitala, kakršnega nima nobena zdrava ekonomija. Kot veste, imajo naši rojaki v Srbiji glede tega drugačna stališča. Medtem ko mi menimo, da bi morala biti privatna lastnina v istem položaju kot družbena lastnina, ki jo želimo preimenovali v javno lastnino. Tudi javna lastnina bi morala imeti legalnega lastnika (imetnika), ki bi bil odgovoren pred zakonom in sodiščem za način, kako razpolaga s to lastnino. V Srbiji so sicer sprejeli stališče, da bi morale biti vse tri vrste lastnine enakopravne, vendar pa – kot je to "mi nismo enakopravni, nekateri so bolj enakopravni od drugih" – bi tudi družbena lastnina morala biti bolj enakopravna od ostalih, kar za nas ni sprejemljiv pristop.

Zimmermann: Tudi za ameriške poslovneže ne!

Stanovnik: S stališči takšne vrste ne bi mogli priti iz krize. Vendar pa se glavne kritike na dopolnila, ki smo jih sprejeli, niso nanašala na dopolnila z

ekonomskega področja, za katera menimo, da prinašajo najbolj radikalne spremembe, pač pa na dopolnila, za nas bolj obrobne pomena, kot je npr. dopolnilo, ki vsebuje določilo o pravici do samoodločbe, ki je bila zapisana, kot vi g. veleposlanik že veste, v vseh naših sprejetih ustavah v povojnem obdobju in ni bila nikoli sporna oziroma obsojana. Tokrat je bila kritizirana iz določenih razlogov in vi veste, da je vsebovana tako v Atlantski listini, Deklaraciji OZN, helsinških dokumentih, sedaj pa je bila pojmovana kot kontrarevolucionarna, veliko izdajstvo ipd., čeprav gre pravzaprav za civilizacijsko pridobitev. To ocenjujem kot nesmisel.

Drugo dopolnilo, ki je bilo napadano, je tisto, ki se nanaša na uvedbo izrednega stanja. To je vprašanje, glede katerega zvezna ustava ni določna in ne vsebuje preciznejših določb. Preciznejše določbe v zvezi s tem pa so vsebovane v posameznih zakonskih aktih. Popolnoma utemeljeno je, da mora biti v demokratični družbi pristojna za odločanje o izrednem stanju skupščina, ki bo zagotovila konsenz o uvedbi izrednega stanja, v katerem preneha veljati ustava. Če se prekliče veljavnost ustave, potem prav gotovo ne more biti armadni general tisti, ki bi o tem odločil. To lahko stori le demokratično izvoljena skupščina. To smo zapisali v našo ustavo in je sprožilo velika nasprotovanja in obsodbe.

Nasprotovanja in obsodbe po sprejemu ustavnih dopolnil k slovenski ustavi bi imenoval nespo-rarazum številka 2. Prvi je bil Kosovo, drugi so bila ustavna dopolnila in tretji je nastal v zvezi z napovedanim mitingom.

To zadnje je še preveč globoko v mojih mislih in dovolite, da rečem v moji krvi in kosteh, da bi o tem lahko govoril brez strasti, ker so ti dogodki izraz tistega, kar sem vam že prej opisal, da občutim kot vtresitev v udejanjeni orwelovski kompleks. Poglejte, zvezno predsedstvo se je 20. oktobra lani zelo jasno opredelilo do mitingov, jih obsodilo kot enonacionalna zbiranja in jih prepovedalo. Ko so v Bosni in Hercegovini prepovedali miting v Jajcu, ni bilo pritožb z nobene strani, nihče se ni oglasil, da je to protiustavno. Ko je bil napovedan miting v Ljubljani, je bil napovedan kot miting resnice z namenom, da pridejo povedati Slovencem pravo resnico o Kosovu, kakšna so trpljenja Črnogorcev in Srbov na Kosovu. Po mojem mnenju je čudno govoriti o trpljenju Srbov in Črnogorcev s Kosova, Albanci na Kosovu trpijo prav tako, če se že

govori o trpljenju. Najprej so nas prosili, da "sprejmemo" srbsko ustavo, s katero se je preklicala avtonomija Kosova, zaradi – kot so poudarili množičnega izseljevanja, potem pa, da je za zaustavitev tega izseljevanja nujna uvedba izrednega stanja. Torej, najprej je bila sprejeta srbska ustava in ukinjena avtonomija, potem uvedeno izredno stanje, sedaj pa pravijo: problemi so večji kot kdajkoli in moramo priti v Ljubljano, da vam povemo, kako mi trpimo pod uvedenim izrednim stanjem. Vendar so bili oni sami tisti, ki so uvedli izredno stanje, ne pa mi. Naš odgovor je bil: če želite priti v Ljubljano zato, da nam pojasnite razmere na Kosovu, smo vam pripravljene zagotoviti največjo dvorano v Ljubljani, pripravljene smo vas poslušati, poslušali vas bodo naši ljudje, da slišjo vaš pogled na razmere. Ponudili smo jim tudi termin za oddajo na TV, eno uro ali dve, kolikor že potrebujejo, da pojasnijo svoje poglede. Nadalje smo jim ponudili dve strani vsakega pomembnejšega časopisa v Sloveniji. Vse te naše predloge so zavrnili brez obrazložitve, preprosto so jih odklonili. Kot so rekli, mora nas priti na sto tisoče, to bo največji miting kdajkoli prirejen v Evropi. Tudi v tem času smo še razmišljali o možnosti, da miting poteka ob "pasivnem odporu" – naj imajo miting v prazni Ljubljani. Toda, ko so začeli javno govoriti o prelivanju krvi, ko je sekretar Odbora javno izjavil, da je tudi deset življenj vredno izvedbe mitinga v Ljubljani, ko so začeli vzpodbujati ljudi, ki naj bi se udeležili mitinga, naj gredo oboroženi ...

Zimmermann: ali so bili takšni pozivi?

Stanovnik: Da, in obrazložitev je bila, da je v Ljubljani veliko Albancev, da bi bili lahko udeleženci mitinga napadani s strani Albancev, torej je bolje, da pridejo oboroženi. Po tem smo se odločili, da se izrečemo proti mitingu. Pristojne mestne oblasti so izdale odredbo, da se miting prepoveduje. Odgovor je bil, da bodo udeleženci na miting vseeno prišli. Oblasti v Srbiji so začele organizirati posebne vlake, nihče ni rekel, od kje prihaja denar za financiranje le-tega, zagotovili so večje število avtobusov za prevoz, osebnih avtomobilov. V tistem trenutku je postalo jasno, da so tudi predstavniki uradnih oblasti vpleteni v vso zadevo. Za to, da bi preprečili nevarne dogodke, ki bi lahko pripeljali tudi do državljanske vojne, v tem trenutku smo se odločili za uporabo ukrepov, ki jih predpisujeta tudi ustava in zakon. Republiškega sekretarja za notranje zadeve smo

pooblastili, da uporabi vse potrebne ukrepe za zagotovitev zakonitosti in izpolnitev odredbe pristojnih mestnih oblasti o prepovedi mitinga. Republiški sekretar za notranje zadeve je za tem izdal odredbo, da se prevoz z motornimi vozili, ki bi prevažale osebe, namenjene na miting (ki je bil prepovedan), zavrne z ozemlja SR Slovenije. Izdal je tudi drugo odredbo, da bodo preprečena vsa združevanja ljudi v skupinah, večjih od 30 ljudi. O teh ukrepih republiškega sekretarja za notranje zadeve so razpravljali na sestanku v Zagrebu, na katerem so bili vsi republiški sekretarji za notranje zadeve, predsedujoči je bil zvezni sekretar za notranje zadeve, general Gračanin. Strinjali so se z ukrepi, sprejetimi s strani republiškega sekretarja za notranje zadeve Slovenije in jih ocenili kot primerne. Sprejeli so tudi izjavo za javnost, v kateri se poziva vse republiške sekretarje za notranje zadeve, da upoštevajo ukrepe, ki jih je sprejela Slovenija. O tem je razpravljalo tudi zvezno predsedstvo in v tistem času ni bilo govora, da bi bili ti ukrepi protiustavni. Zato, da bi vam, gospod veleposlanik, pojasnil, ker vem, kako občutljivi ste na vprašanje človekovih pravic in kako se osebno angažirate v zvezi s človekovimi pravicami, vam želim poudariti, da je dne, ko so veljali sprejeti ukrepi, bila v Sežani (meji z Italijo) kolona avtomobilov, dolga 4 km, ker so ljudje odšli po nakupih v Trst. Izjavili so, da smo zaprli meje, meja ni bila zaprta niti na meji s Hrvaško niti Italijo, tisti, ki so želeli nakupovati v Trstu, so lahko prosto prešli ozemlje SR Slovenije. Vsi tisti, ki vas obveščajo, vaš Kulturni center, imate tudi svoje vire obveščanja, so vas lahko obvestili, da je v Sloveniji potekalo povsem normalno življenje. Nismo tudi dovolili prihoda posebnih vlakov z ljudmi, ki bi prišli z namenom ogrožati javni red in zakon. Menim, da mora imeti vsaka normalna država instrumente, ki zagotavljajo varstvo zakonitosti, v nasprotnem primeru sem jaz prvi, ki je proti tovrstni demokraciji, ki zame potem ni demokracija, temveč anarhija. Potem bi to pomenilo, kakor se je v zgodovini že večkrat pokazalo, da neke vrste demokracija lahko dovoljuje aktivnosti tudi tistim, ki pravzaprav demokracijo spodkopavajo in skušajo vzpostaviti nekaj, kar je njeno nasprotje.

Sprejetje naštetih ukrepov je povzročilo, da so organizatorji miting odpovedali. Moje osebno mnenje, moja spekulacija je, da so se za to odločili v trenutku, ko so videli, da vojska ni

pripravljena sprejeti tveganja, ki bi lahko vodilo v državljansko vojno. Toda dejstvo, da so morali odpovedati miting, je dokazalo, da je Slovenija, tako majhna kot je, sposobna kljubovati ogromnemu kolektivnemu pritisku in paranoji s strani najštevilčnejših območij Jugoslavije. V trenutku, ko so odpovedali miting, so uvideli, da so utrpeli veliko politično škodo, tudi za karizmatičnega voditelja. Zatem so skušali zagotoviti s primerним ukrepom, da se njegov imidž obnovi. Sprejeli so izjavo o ekonomski vojni proti Sloveniji, za katero menim, da je brez presedana v katerikoli federalni državi, ker menim, da je v nasprotju ne le z jugoslovansko, temveč tudi katerokoli drugo ustavo. To razkriva tudi maske, o katerih sem vam pripovedoval prej, razkriva maske tiste vrste, če ga tako imenujem, novega orwelovskega govora. Tisti, ki so ves čas govorili o enotnosti jugoslovanskega trga, so s primerom ekonomske blokade in politične diskriminacije proti enemu delu države pokazali, kako bi "njihov" enotni jugoslovanski trg v resnici izgledal. Tisti, ki so največ govorili o tem, kako bi morala biti ekonomija neodvisna od vplivov politike, so se s sprejetjem le-tega, z brezobzirnim političnim ukrepom vmešali v ekonomsko življenje – iz političnih in ne iz ekonomskih razlogov so prepovedali svojim podjetjem, naj ne poslujejo več s Slovenijo. Lahko bi še nadaljeval s prikazom absurdnosti tega brezobzirnega ukrepa, vendar pa vam želim reči, gospod veleposlanik, da ekonomska blokada sama po sebi ne bo resnično težje prizadela Slovenije – ne tako, kot je bil namen tistih, ki so jo sprejeli. V skupni menjavi Slovenije z drugimi ima Srbija 6-odstotni delež in skupaj z Vojvodino okoli 8%. Naše kalkulacije so, da z določenimi našimi naporji in ob razumevanju naših tradicionalnih partnerjev z Zahoda, predvsem naših obmejnih trgovinskih partnerjev Italije in Avstrije, bomo zlahka presegli povzročene izgube. Gledano z ekonomskega vidika, to torej za nas ne bo predstavljalo osnovne preokupacije. Vendar pa pričakujemo in upamo, da bodo naši partnerji na Zahodu pokazali razumevanje. S strani nekaterih nam je bilo to že zagotovljeno. Menim, da bodo posledice ekonomske blokade največje in najtežje z moralnega in političnega vidika, in to v vseh delih Jugoslavije, najprej v moji državi, Sloveniji. Ves ta govor o slovenskem separatizmu, kot so ga imenovali, namere o odcepitvi itd. je bil popoln nesmisel. Vi, gospod

veleposlanik, veste, da sem tudi javno izjavil, v intervjuju za glavni črnogorski časopis, da bi bila odcepitev za Slovenijo samomor. To ni le moj osebni pogled, to je tudi mnenje vseh mojih političnih sodelavcev in prijateljev v Sloveniji. Če smo po sprejemu ustavnih dopolnil kaj dokazali, potem je to dejstvo, v kako veliki meri smo projugoslovansko usmerjeni. To vam, gospod veleposlanik, še posebej poudarjam, ker vem, kako je vaša država vedno podpirala integriteto Jugoslavije. Tudi mi smo opredeljeni za integriteto Jugoslavije, vendar pa smo trdno prepričani, da Jugoslavija ne more "preživeti", če se ne bo demokratizirala, če ne bo izvajala ekonomske reforme v smeri uspešne tržne ekonomije, ker se bomo v neuspešnosti enostavno dezintegrirali. Kot multinacionalna država ne bomo preživeli, če ne bodo priznane nacionalne pravice kot tudi državljanske pravice. Lahko vam dam tudi primer: če vzamemo srbsko narodnost, niso vsi skoncentrirani v Srbiji, razkropljeni so tudi po Hrvaški, Makedoniji, Bosni, po celotni Jugoslaviji nasploh in v primeru, da človekove pravice ne bodo zagotovljene in zavarovane v celotni Jugoslaviji, Srbija ne bo mogla sama rešiti teh problemov. Če vzamemo primer Slovenije, kar sem tudi lice v lice povedal svojemu kolegu na istem položaju v Srbiji, 10% celotne slovenske populacije predstavljajo "neslovenci". Vsi so se priselili v Slovenijo v zadnjih treh desetletjih, poudaril pa sem mu, da se iz Slovenije nihče ne izseljuje, iz Slovenije ni izseljevanja, temveč se še vedno pojavlja doseljevanje v Slovenijo. In potem sem mu postavil vprašanje: zakaj? Zato, ker imajo v Sloveniji možnost zaposlitve, ker uživajo iste svoboščine kot vsi ostali prebivalci te republike. Na Kosovu imate izseljevanje, ker je nekaj gnilega znotraj pokrajine same, torej sprejmite, da se pogovarjamo o tem, ne pa o izseljevanju s Kosova, ki naj bi se "ozdravilo" z mitingom v Ljubljani. Kot sem navedel, živijo v Sloveniji tudi pripadniki srbske narodnosti in predstavljajo 4% celotne populacije Slovenije. Njihove pravice so lahko zagotovljene le, če so človekove pravice temeljno zagotovljene z ustavo. Menim, da ne le razvoj demokracije, ki se lahko zlahka spremeni v demagogijo, temveč predvsem zagotovitev človekovih pravic z zakoni, je bistvenega pomena za Jugoslavijo, če želi preživeti. Namreč, Jugoslavija ni le enoten teritorij, nismo niti etnično niti raso enotni. To ni tisto, kar bi nas držalo skupaj. Preko svojega

osebnega življenjskega izkustva bi dejal, da je tisto, kar nas drži skupaj boleča izkušnja druge svetovne vojne. Po nacistični okupaciji smo že bili povsem "razkropljeni", vendar smo v teh vojnih letih ponovno prišli skupaj. Skupaj lahko živimo le, če so priznane in spoštovane pravice vsakogar. Tako lahko zatrdim, da smo za integriteto Jugoslavije, smo za Jugoslavijo, vendar pa ne za ime samo. Jugoslavija mora ljudem nuditi nekaj, v kar bodo lahko verjeli. Zadnja dogajanja, predvsem ti posebni pritiski, ki so bili izvajani na Slovenijo, kar je pogojevalo tudi grožnje državljanske vojne, vse to je, če se tako izrazim, pretreslo slovensko dušo, v vsej njeni globini. To vam ne morem reči kot politik, lahko pa vam povem, kar čutim tako v mojih telefonskih razgovorih kot srečanjih z "navadnimi" ljudmi. Dobivam vprašanja: kako dolgo, kako dolgo bomo še to prenašali? To so vprašanja, katera mi prej nihče ne bi niti upal postaviti, ker so vedeli, da sem bil celo življenje vdan in zvest oblikovanju te Jugoslavije, vedeli so, da je moja družina jugoslovanska družina. Sedaj me moj sin sprašuje: kdo sem jaz? Mati Črnogorka, oče Slovenec in kdo sem jaz v teh trenutkih, ko se Jugoslavija razpada na dele. In čeprav ljudje poznajo mojo opredelitev, me kljub temu sprašujejo, kako dolgo še, kako dolgo bomo to še prenašali? Vidite, to je najhujša posledica, ki jo bodo zadnji dogodki povzročili. V Sloveniji vse dosedaj ni bilo resnih separatističnih tendenc; bilo jih je sicer nekaj s strani nekaterih intelektualcev, dnevnih sanjačev, ki pa politično niso bili pomembni. Toda zadnji dogodki bi lahko imeli takšne katastrofalne posledice. Zavedam se, da v tem trenutku tako jaz kot moji kolegi "plavamo proti toku", tega se resnično zavedam. Zimmermann: Gospod predsednik, hvala za to zelo dobro predstavitev razmer in dogodkov. Želim vas že na začetku o nečem obvestiti, da to "spravimo s poti". Upal sem, da boste lahko dovolili te demonstracije, to smo neformalno prenesli tudi vašemu zveznemu sekretariatu za zunanje zadeve. Toda ob teh izjemnih pritiskih, ki ste jih opisali, lahko razumem, zakaj ste odbili to možnost. Govorili ste tudi o pritiskih v smeri "kako dolgo bo to še trajalo", v smeri odcepitve. Ali lahko to projicirate tudi v prihodnost. Seveda se zavedam, da so to trenutki z visokim čustvenim nabojem v vsej Jugoslaviji. Lahko se predpostavlja, da ekonomski bojkot ne bo uspel in bo propadel in bo verjetno tudi opuščen, oseb-

no menim, da je tudi možno, da ne bo opušen. Ali menite, če se bodo stvari umirile, da če se bo zmanjšal politični pritisk vodstva Srbije na slovensko vodstvo, da se bo ta rastoči trend v Sloveniji v smeri separatizma nadaljeval.

Stanovnik: Težko si zamišljam, kako bi se ta pritisk lahko še povečal. Dogajalo se je že, da sem v preteklosti, navkljub siceršnjemu svojemu optimizmu, v šali dejal ljudem: vidite, ne more biti slabše, prišli smo že do dna. Očitno so mi dogodki dokazali nasprotno, v tem pogledu padamo še globlje in globlje. Zato tudi danes ne bi želel biti prerok o tem, kako se lahko stvari iz te zelo težke situacije premaknejo na bolje. Kljub temu pa bi vam želel povedati nekaj svojih misli z bolj optimistične strani. Prvič, pomembno je, da se je "prebudila" Hrvaška, prav tako Bosna in vi, gospod veleposlanik, ste lahko opazili, da celo Črnogorci niso dali podpore ekonomski blokadi, prav tako ne Makedonci. Čeprav so bili pretirano ostri v pogledu mitinga oziroma zahtev, da se miting održi, pa so pravilno ugotovili, da je nemogoče uvesti takšne mere, brez da bi povzročile verižne reakcije na jugoslovansko ekonomijo v celoti. Po mojem mnenju je to bolj optimistična stran, namreč dejstvo, da obstaja v Jugoslaviji večja podpora za naš položaj v zvezi z ekonomsko blokado. Obstaja še ena zadeva na političnem področju. Kar zadeva naše usmeritve k demokraciji, tudi dobivamo vedno več podpore. Tudi če so se nekateri javno opredelili proti slovenskim ustavnim dopolnilom, pa mi v osebнем razgovoru pravijo, da je v teh dopolnilih marsikaj zelo dobro zastavljeno in da jim je žal, ker jih tudi sami niso vključili v svoje ustave in v pripravah na novo jugoslovansko ustavo bi moral biti vaš koncept ekonomske reforme sprejet tudi s strani ostalih. To ocenjujem kot pomembno dejstvo. Gospod veleposlanik, vi boste lahko razumeli... predstavljate največjo državo na svetu in lahko razumete, da se preko vas obračam na vlado vaše države. Menim, da bi bilo zelo veliko odvisno od tega, kako bo reagiral ostali svet. Svet je gledal na te "balkanske" spore kot na nekaj tako groznega (neprijetnega), da niti ni hotel o tem več razmišljati in so se rajši odločili za neko vrsto "sanitarne" zaščite in postavili "globoko meglo" nad Jugoslavijo. To nas po eni strani zelo prizadene, ko rečem nas, mislim na tiste, ki se znotraj Jugoslavije borijo za civilizirano pot iz naših težav. Tisti, ki so naklonjeni našim idejam in usmeritvam, ker vedo, da so pot civilizacijskih

in globalnih prizadevanj, če bodo ti v tem trenutku ostajali brezbrizni in neopredeljeni, potem lahko "dobimo" novo Češkoslovaško v letu 1968. Ne bi rad obujal drugih dogodkov iz zgodovine, v katerih je brezbriznost odigrala svojo vlogo. Spomnil sem se zelo lepega verza iz pesmi Jevtušenka, ruskega pesnika, ki pravi "ne bojim se niti svojih prijateljev niti sovražnikov, bojim se le brezbriznih, ker, pravi, brezbrizni bodo le stali in gledali, ko me bodo moji prijatelji izdajali, sovražniki pa ubijali", in to je to. Brezbrizni in tisti, ki bodo ostali indiferentni do agonije, proti kateri se sedaj borimo, se bodo kot taki še enkrat zapisali v zgodovino kot odločilni faktor. To bodo opravičevali s tem, da je to naša notranja zadeva. Verjetno veste, da sem pred časom dal intervju za Die Welt, za verjetno našega skupnega znanca g. Stroema, in v tem intervjuju sem rekel, da menim, da človekove pravice sedaj niso več le notranja stvar vsake posamezne države. Tako kot je to v Helsinški listini, kot je to tudi načelo OZN, so sedaj človekove pravice skrb vsakogar. In tako Evropa ne more le brezbrizno opazovati, kaj se dogaja znotraj Jugoslavije. Vi kot tuj diplomat opazujete razvoj dogodkov v Jugoslaviji in menim, da morajo tudi v svetu oblikovati v zvezi s tem svoja lastna stališča. Sedaj ste imeli priložnost slišati moja stališča, prav gotovo ste slišali tudi številna druga stališča. Vaša država mora narediti svojo lastno oceno o teh dogajanjih, vendar pa se ne more le brezbrizno opazovati in gledati, kako se stvari rušijo.

Zimmermann: Seveda se strinjam z vami; ne moremo opazovati brezbrizno. Naj vam najprej povem na kratko, kaj smo poizkušali storiti in nato bi želel vaš nasvet oziroma mnenje glede tega, kaj menite, da bi morali storiti naprej. Vi veste, kaj smo storili glede Kosova, tako uradno kot zasebno smo izrazili skrb in nestrinjanje s politiko srbskega vodstva glede Kosova. Poslali smo tudi opazovalca na sodni proces in morali uporabiti večjo mero pritiskov, da je lahko prišel zraven kot opazovalec. Trudili smo se pridobiti kar največ podpore, predvsem glede ekonomske reforme, ne toliko finančne narave, ker ni virov, vsaj na tej stopnji reforme ne, ker je še vedno nejasno, kako daleč naprej bo šla. Dogodki v preteklem tednu so situacijo še poslabšali. Pripravili smo obisk Markovića v ZDA, ki naj bi bil kar najbolj učinkovit, saj se ni srečal le s predsednikom, temveč tudi z vsemi pomembnimi

člani vlade. Obisk smo izkoristili za to, da smo tako javno kot zasebno izrazili vso podporo za oboje, tako ekonomski kot politični pluralizem. Ko se je Marković vrnil, je dobil občutek, da je dobil glede izvajanja ekonomske reforme prednost tudi doma. Po tem času so se stvari poslabšale, glede podpore, ki jo ima, tako v Jugoslaviji nasploh in še posebej glede na opozicijo Srbije in ostalih južnih republik. Za tri zakone, ki jih je predlagal, ni dobil podpore, kot vem, je eden teh zakon o davkih, katerega ni podprla Slovenija, drugemu ne da podpore Hrvaška in tretjemu ne Srbija. Predstavniki IMF pridejo v Jugoslavijo pojutrišnjem in sploh nisem prepričan, da jim bo vlada lahko ponudila dovolj za to, da bi dobili stand-by. Tako prihajajo na površje teh ekonomskih problemov, o katerih smo že velikokrat razpravljali, politični problemi, ki dajejo zunanjemu svetu vtis, da je Jugoslavija razdeljena z nacionalnimi različnostmi. Tako postajam zaskrbljen glede prihodnosti ekonomske reforme in njenega izvajanja in želel bi izvedeti vaše ocene v zvezi s tem. Rad pa bi slišal tudi vaše mnenje glede tega, kako vidite, kaj lahko storimo z naše strani, kaj lahko storijo ZDA v tem trenutku, ker prav gotovo ne bodo ostale brezbrizne, ker se ne počutimo brezbrizne do stabilnosti Jugoslavije v prihodnosti.

Stanovnik: Na ekonomskem področju menim, da vsi, tudi ZDA, ker smo vsi člani IMF in ostalih svetovnih ekonomskih organizacij, da bi bilo v okviru teh organizacij lahko veliko storjenega za pomoč Jugoslaviji. Trdno sem prepričan, da je smer ekonomske reforme predsednika vlade Markovića in katero vam je predstavil tudi ob obisku v ZDA, pravilna in podpiramo filozofijo te reforme. Vendar pa reforma ni le govorjenje, bistvo reforme so ukrepi. V teh pogojih, ko grozi notranja ekonomska blokada, se moramo še bolj odpreti v svet, preživimo lahko le z vključevanjem na svetovno tržišče. Če bomo vodili politiko nerealnega tečaja dinarja, pa bomo spet prišli v situacijo, ko bo precenjeni dinar v korist uvoznikom. Na žalost je bila jugoslovanska ekonomska politika vedno vodena na način, ki ni stimuliral varčevanja, ampak "bogato" potrošnjo. Če se bo to ponovno vzpostavilo, potem je reforma propadla. Slovenska podjetja ne bodo mogla preživeti, če bodo za svoj izvoz dobila neadekvatno plačilo. Realna politika tečaja dinarja in realna politika kliringa je vsekakor bistvena. Klirinški trg je glavni vir inflacije. Nerealni

tečaj dinarja predstavlja vzpodbudo za uvoznike, Slovenija pa je sicer največji izvoznik, ni pa največji uvoznik, največji uvoznik je Srbija. Tako dobimo krožni tok, ki lahko povzroči veliko škodo Sloveniji. Kot drugo pomembno vprašanje je zakon o obdavčevanju. Menim, da so pri tem zakonu moji delovni kolegi in delegati v zvezni skupščini neverjetno trmasti. To jutro sem se pogovarjal z njimi in jim rekel, da če lahko Hrvaška s podobno ekonomsko pozicijo najde "svojo pot" iz tega vprašanja dvojnega obdavčevanja dohodka, potem mora obstajati podobno tudi takšna pot za Slovenijo. Potrebno bi se bilo pogovoriti s Hrvati, kako nameravajo oni "reševati" to zadevo. Pravzaprav gre za republiški in ne za zvezni davek. Tehnično gledano, mora biti rešitev iz tega problema in nimamo pravega razloga za blokiranje tega zakona o dvojnem obdavčevanju osebnega dohodka in s tem blokirati Markovića pri izvajanju ekonomske reforme. Podobno pa tudi menim, da so Hrvati nerazumno odklonilni do zakona o cenah, v zvezi z določanjem cen nafte. Ne bi pa se na tem mestu poglobljal v to problematiko. Menim, da bi se morali o teh tehničnih stvareh pogovoriti vsi skupaj in vprašati Hrvate, zakaj pričakujejo, da bi se cene nafte določale drugače kot cene ostalih surovin.

Menim, da bi se glede teh odprtih vprašanj morale najti rešitve. Podobno tudi gledam na vprašanje financiranja armade, kjer bi prav tako morali najti rešitev. Vi veste, da je bilo to vprašanje zelo sporno že pri prvem usklajevanju o ustavnih spremembah k zvezni ustavi. Že takrat smo skupaj s pristojnimi sodelavci v Sloveniji zagovarjali stališče, da smo za stabilno, dolgoročno in zadovoljivo financiranje armade. Ne želimo, da bi bila armada podvržena pomanjkanju finančnih sredstev in sedanje stanje je ponižujoče. Razumem armado, nobena na svetu ne želi biti financirana z dnevnimi krediti. Tako razmišljam še posebej zato, ker so temelji te države zagotavljeni tudi z armado, ne glede na to, da so stališča armade do bodočega razvoja drugačna od stališč, ki jih imamo v Sloveniji; so za bolj unitarističen pristop, medtem ko je naš bolj federalističen. Vendar pa, to niso vprašanja, o katerih bi se morali sedaj prepirati. Armada je že dokazala, da želijo biti zaščitniki ustave ter reda in menim, da bi se z naše strani morali "žrtvovati" in prispevati k zagotavljanju normalnega financiranja armade. Seveda s tem ne mislim, da

bi morali na široko odpreti vrata javnemu financiranju. Ravno nasprotno, menim, da ne bomo mogli premagati inflacije, če ne bomo izvedli večjih restrikcij na področju javne potrošnje, ki je tudi pomemben vir inflacije. Drugi vir je pomanjkanje pravnega reda in tečajne razlike, povezane z ustvarjenimi izgubami nerentabilnih podjetij, ki so tretji pomembni vir inflacije in vsi trije razlogi so vodili k tiskanju denarja. Dokler ne rešimo teh treh vzrokov inflacije, zaman govorimo o ekonomski reformi. V odgovoru na vaše vprašanje želim poudariti mnenje, da bi morale vse države članice IMF in seveda tudi izvršni direktor IMF skrbno proučiti, kaj je bilo poudarjeno v dogovoru Markovića z izvršnim direktorjem IMF, da bodo te reforme tudi tehnično izpeljane in od tega ni odstopanj.

Zimmermann: To z zadovoljstvom slišim. Kako ocenjujete, da je vse, kar se je zgodilo v zadnjih parih tednih, vplivalo na možnosti, da bodo izpeljane? Marković bistveno rabi konsenz vseh. Ali menite, da se je v tem oziru poslabšalo?

Stanovnik: Poslabšalo se je, najprej zaradi trmastih stališč Srbije do vprašanja kliringa, veste, da so eden največjih izvoznikov na klirinški trg in to je najverjetneje vprašanje nizke kvalitete in produktivnosti, zaradi česar se ne bo lahko preorientirati na druga tržišča, zato tudi imajo tako trmasta stališča v zvezi s tem. Dodatno je pogojevano tudi z neuspehom razpisanega posojila Srbije, kjer so beležili le nekaj odstotkov tistega, kar so v začetku planirali; glede deviznih nakazil so govorili o milijardah dolarjev, sedaj pa praktično niso dobili nič.

Glede na vaše vprašanje obstaja nekaj težav, in sicer, Hrvati so nepopustljivi do zakona o cenah, Slovenci do zakona o obdavčevanju in kot sem vam že rekel, si kar najbolj prizadevam, da se to preseže.

Zimmermann: To z zadovoljstvom slišim.

Stanovnik: Srbi pa so nepopustljivi do deviznega zakona. Ti trije zakoni so stebri ekonomske reforme, ki bi jih Marković želel uvesti. Glede na politična nestrinjanja, v tem trenutku enostavno nisem prava oseba, ki bi sedaj šla k Srbom in jim rekla, dobro, mi bomo prispevali in storili svoje glede davčnega zakona, vi pa prispevajte svoje glede deviznega zakona. To je tako, ko se film pretрга, gre narazen in nisem prava oseba za kaj takega, to lahko storim doma, ne pa na takem mestu.

Zimmermann: To lahko razumem. Govorili ste o

nujnosti uvajanja političnih sprememb, kar je bila seveda tudi tema razgovorov na najvišjem nivoju z Markovićem v Washingtonu. Ali vi vidite možnosti za oblikovanje nove jugoslovanske ustave, ki bi le-to zajemala, ali pa menite, da bi se moralo razmišljati v smeri, da obstajajo stvari, ki sedaj ne morejo biti izvedene, npr. svobodne volitve? Kot sem seznanjen, bo Slovenija dovolila tudi drugim strankam, da se vključijo v volilne procese. To je vsebovano tudi v ustavnih dopolnilih, če prav razumem. Ali je to tisto, kar ste imeli v mislih?

Stanovnik: Točno. Dovolite, da vam sedaj predstavim svojo osebno zgodovino. Veste, da sem bil 15 let izvršni sekretar Ekonomske komisije za Evropo. Ustava te Ekonomske komisije za Evropo je bila napisana leta 1947 in ima v svojih paragrafih zapisano, da so trije teritoriji Trsta člani Ekonomske komisije za Evropo, da Francija Španija nikoli ne bi mogla postati član te komisije in tako naprej. Še do danes ta ustava ni bila spremenjena. Kljub temu Ekonomska komisija za Evropo še vedno dela z ogromnim uspehom in ni obremenjena s takšnimi nelogičnostmi svoje ustave. Zato tudi menim, da čas za pripravo ustave ne morejo biti tako nemirni časi, ko nihče nima resnično energije, da se osredotoči in v miru razmisli o temeljnih vprašanjih. Menim, da da je to, kar smo mi storili z dopolnili na ustavo iz leta 1974 popolnoma dovolj, da na tem gradimo. Poglejte, Marković je pripravil tri osnovne, kot jih on imenuje, sistemske zakone. Vsak od teh, če bi imeli pedantnega pravnika, bi zahteval tudi določene ustavne prilagoditve. Ko pa bodo ti zakoni enkrat sprejeti v Skupščini, imajo pravno veljavo enako ustavi. Tako menim, da v časih, ko smo notranje gledano na najnižji točki, tako v odnosih Srbija – Slovenija in ne manj v odnosih Srbija – Hrvaška, v teh časih menim, da bi bilo doseganje soglasja vseh republik glede teh vprašanj posel, vnaprej zapisan propadu. Veste, da je zvezno predsedstvo v zvezi s tem sprožilo določene iniciative in opozoril sem jih, tako kot sedaj vas, da gremo v nekaj, kar bo povzročilo nove verbalne spore in da obstajajo druge zadeve, ki so življenjsko pomembne za obstoj in preživetje te države. Ni magičnih in dogmatskih formul, ki resnično ne zadevajo nikogar, opozoril sem, da bomo ponovno začeli s spori okoli narave federacije. Vseeno je, kako poimenujemo stvari, važno je, kako bodo funkcionirale in ne, kako bodo imenovane. V odgovoru na vaše vpra-

šanje menim, da to niso primerni časi za pisanje nove ustave, niti je to potrebno. Nadaljevati moramo pragmatično, ker smo tako globoko v težavah, da nihče ne more intelektualno predvideti, kakšna bo formula in kakšen izhod. In ker še nihče ni prehodil cele poti, tako kot so jo vaši pionirji, ki tudi niso vedeli, kaj jih čaka na drugi strani gora, podobno ne vemo tudi mi. Zakaj bi imel vnaprej pripravljen plan gore, ki jo še nihče ni prehodil.

Zimmermann: Zanima me, kako se demokratizirate, kako imate namen zagotoviti več pluralizma in demokracije?

Stanovnik: Najprej s svobodnimi volitvami. V tem pogledu menim, da so nekatere druge države že pokazale nekaj primerov. V Sloveniji smo poizkušali, z ne prevelikim uspehom v obliki t. i. okrogle mize. Menim pa, da je to prava oblika oziroma način. Nekaj je reči svobodne volitve, povsem nekaj drugega pa napisati volilni zakon, kjer je vprašljivo določanje t. i. volilne večine. Moje prepričanje je, o tem sem diskutiral tudi z nadškofom, da opozicija v Sloveniji ne bi dobila več kot tretjine glasov. Nadškof se je na to nasmejal in dejal, da sem velikodušen, ker je njegovo osebno mnenje, da ne bi dobili niti tretjine. Ne zaskrbljuje me tudi, če dobijo dve tretjini glasov, važno je, da bo imela oblast svoje legalne temelje, da bo legitimna.

Zimmermann: Torej vas ne skrbi upadanje vpliva partije in njen odhod z oblasti.

Stanovnik: Partija dela vse, da bi izgubila izključen vpliv na oblast. Če bi se mislilo drugače, potem Kučan ne bi zapuščal partije. In v trenutku, ko Kučan reče, da zapušča partijo, potem da vsem jasno vedeti, kaj misli o prihodnji vlogi takšne vrste partije. Morda se bo tudi preimenovala, bo pa le ena med ostalimi strankami. Menim pa, da v volitvah prihodnjo pomlad ne moremo še iti na nekaj, kar se imenuje klasična parlamentarna demokracija in parlamentarne volitve. Zato, ker ostale stranke še nimajo aparata, niso še resnično strukturirane, so bolj skupine vodij, programov intelektualcev, morda z izjemo zelenih in kmečke stranke. Nimajo strukturiranega zaledja med širšim prebivalstvom. Demokrati, socialdemokrati, liberali in ostali še ne predstavljajo strank v pravem pomenu besede. S kolegi delim mišljenje, da bi v okviru procesa demokratizacije moralo obstajati določeno prehodno obdobje. Še posebej ne le zaradi Slovenije same, kar se Slovenije tiče, lahko sprejmemo

dejstvo, da zmaga opozicija, to za Slovenijo samo ne bi bil problem, to bi bil problem za celo Jugoslavijo in to bi bil velik problem za armado. Zato mislim, da bi bilo dobro imeti neke vrste prehodno obdobje in po dveh, treh ali štirih letih bi bila Jugoslavija normalna parlamentarna demokracija.

Zimmermann: Ali nameravate odpraviti pridobljene prednosti zveze komunistov v preteklem obdobju, ki jih je dobila v obliki podpore republike in izenačiti njen položaj z vsemi ostalimi novimi strankami?

Stanovnik: Seveda, vprašanje financiranja je že takšna zadeva in za vse te zadeve menim, da je dobro imeti t. i. okroglo mizo kot primerno obliko, kjer bi se takšna vprašanja najlažje reševala. Takšna vprašanja je lažje zastavljati, kot jih reševati, še posebej na "nižjem" nivoju, kjer je večje število zaposlenih v aparatu in tem ljudem ne moremo čez noč reči, da ni več zagotovljeno financiranje. To je malo bolj zapleteno vprašanje in zato menim, da bi moralo biti že na teh volitvah zagotovljeno tudi financiranje za vse ostale organizacije. Organizacij, kot so zveza komunistov, socialistična zveza in sindikati ne moremo kar čez noč nacionalizirati, kot bi to lahko imenoval. Njihovo financiranje bo postalo vprašanje, morda malo manj za zvezo komunistov, ki se financira iz članarine, bolj pa to vprašljivo za socialistično zvezo, sindikate, ki se sedaj financirata z državnimi subvencijami.

Zimmermann: Hvala, ali ima morda tudi g. Sell kakšno vprašanje?

Sell: Ali menite, da bo predvideni izredni kongres ZKJ lahko omogočil, da se rešijo nekatera odprta vprašanja, ki obstajajo v odnosih med republikami, ali pa menite, da se bodo le še bolj zaostрила?

Zimmermann: Ali pa, da se kongres preloži?

Stanovnik: To pravzaprav ni moja zadeva, v moji pristojnosti. Ker pa ste me že vprašali, vam bom odgovoril, saj o tem tudi sam razmišljam. Pravzaprav ne vidimo možnosti, da bi bil to kongres neke vrste vzpostavitve enotnosti. Nasprotno, dejstvo, da je bil ta kongres, ki se imenuje izredni kongres, sklican tudi v izrednih razmerah in situacija v Jugoslaviji se od takrat, ko je bil dosežen dogovor o kongresu, ni poboljšala, temveč poslabšala. Tako predvideni kongres ne vidim kot možnost, da se razrešijo naše notranje razlike. Splošno gledano, je vpliv ZKJ kot tudi vseh republiških ZK danes mnogo manjši kot je bil v

preteklosti. Zadnje seje CK ZKJ tudi niso pri spevale k povečanju ugleda ZK in tako se je tudi združevalna vloga, ki jo je ZK nekdanj imela že po inerciji in po imenu, še posebej v zgodnjem povojnem obdobju, ko je ZK še uživala ugled, pridobljen z zmago v vojni, zmanjšala. Postopno, posebej še z ekonomskim neuspehom, je ZK začela izgubljati ugled. Tako po mojem mnenju tisto, kar bi lahko bila združevalna vloga v Jugoslaviji ni vloga ZK, temveč razvijanje parlamentarne demokracije, v kateri bi bile človekove pravice njen temelj. Potem bi lahko imeli novo silo, drugačno od te, če jo tako imenujem, kolektivne paranoje.

Zimmermann: Gospod predsednik, zame je bil razgovor z vami vedno fascinanten, posebej še v trenutkih, ko je dogajanje v Jugoslaviji tako težavno. Zagotavljam vam, da bom povedano prenesel tako natančno, kot se bo le dalo, v Washington, ker menim, da bodo za njih vaše izjave in ocene zelo pomembne. Dovolite, da vam v svojem imenu rečem, da vam lahko garantiram, da ne bomo ostali brezbrizni (neopredeljeni) do tega, kar se sedaj dogaja v Jugoslaviji, saj, kot veste, uvrščamo Jugoslavijo med države s ključnim položajem v Evropi za nas in tako je že dolgo časa. Ne bomo ostali ravnodušni do prizadevanj za uvajanje političnega pluralizma, kot ste mi ga tudi vi opisali, do prizadevanj za uvajanje resnične tržno usmerjene ekonomske reforme in do prizadevanj za zagotovitev človekovih pravic v vaši državi. Vi dobro poznate naša stališča v zvezi s tem. Če bo odgovor na pritiske, ki ste jim sedaj izpostavljeni, v moji državi viden kot naraščanje teženj za odcepitvijo, bo to predstavljal velik problem, saj poznate naša daljnoročna stališča do tega. To vprašanje ima eno od ključnih vlog v naših odnosih. Kar se tiče ostalih vprašanj, kot so ekonomski in politični pluralizem in človekove pravice so naša stališča tudi že dolgo jasna. To so ključna vprašanja v naših dvostranskih odnosih: ekonomski in politični pluralizem in človekove pravice. To je bila zame poučna ura in zahvaljujem se vam, ker ste bili tako velikodušni in ste mi namenili toliko časa v teh časih, ko ste zelo zasedeni.

Stanovnik: Tudi vam hvala gospod veleposlanik in vi se prav gotovo zavedate, da ni šlo za mojo velikodušnost s časom.

V trenutku, kot je sedanj, je prišel ta razgovor z vami v pravem času, čeprav je bil dogovorjen že dalj časa. V tem trenutku sem se osebno želel

pogovoriti z vami, saj iz najinih prejšnjih srečanj veste, kako vas osebno spoštujem ne le kot veleposlanika v Jugoslaviji, ampak tudi glede na dejavnosti v vsej vaši pretekli karieri.

Zimmermann: Hvala.

Poslovilni pozdrav...

Prevedla:
Veronika Gognjavec

Dokument št. 105:²⁷²

Zapis pogovora predsednika predsedstva Republike Slovenije Milana Kučana z ministrom za zunanje zadeve Italije Giannijem De Michelisom 1. decembra 1990 na predsedstvu Republike Slovenije

Na pogovoru so bili z italijanske strani prisotni razen ministra še ambasador Vento, generalni konzul v Ljubljani Cristiani in namestnik šefa kabineta ministra. S slovenske strani pa razen predsednika Kučana še minister dr. Rupel, Draga Benčina in Ida Močivnik.

Predsednik Kučan je goste pozdravil in čestital De Michelisu za 50. rojstni dan. Dejal je, da je srečanje z ministrom De Michelisom za našo stran pomembno, ker bi z ministrom Ruplom rada kratko in koncizno obrazložila slovenski pogled na stanje v Jugoslaviji. Predpostavlja, da minister De Michelis Jugoslavijo dobro pozna in zato se bo zadržal le na bistvenih postavkah. Poudaril je, da si Slovenija prizadeva za miren in neboleč razplet krize v Jugoslaviji in razvoj v smeri demokracije. Slovenci verjamemo, da je možna pot v demokracijo in da je možno odpraviti sedanje stanje le z odstranitvijo vzrokov današnje jugoslovanske krize. Dejstvo pa je, da Jugoslavija na osnovah, na katerih je nastala, ne more več obstajati. To se je najbolj očitno pokazalo potem, ko so se začeli procesi demokratizacije v vzhodni Evropi in se je tudi v Jugoslaviji pojavila zahteva, da se odnosi med

²⁷² ARS, Arhiv predsednika Republike Slovenije.

republikami in narodi postavijo na nove osnove. Naš sedanji pogled je, da morajo jugoslovanski narodi svoje interese povezati na ekonomskih temeljih, torej na isti bazi, kot se je v različnih fazah razvijala Evropska gospodarska skupnost. Zdi se, da se takemu pristopu vedno bolj približuje tudi Sovjetska zveza, da bo prej ali slej res postala skupnost sovjetskih držav in narodov. Dejstvo pa je, da je stopnja in tesnost povezanosti odvisna od interesov in možnosti narodov, ki se povezujejo. V sedanji konstelaciji sil smo prepričani, da obstajajo interesi za povezovanje Slovenije s Hrvaško in Bosno in Hercegovino na konfederalnih osnovah, odprte pa so možnosti povezovanja Srbije, Črne gore, Makedonije. Slovenija je prepričana, da je povezovanje možnosti samo tedaj, če imajo vsi narodi možnost oblikovati svojo suverenost. Pogosto se srečujemo s tolmačenjem, da se Slovenija separatistično obnaša, vendar ne gre za razbijanje države, temveč za razmislek, kako naprej. Pred dnevi se je predsednik Kučan sestal s Tujmanom in Markovičem in popolnoma jasno se je oblikovalo stališče, da na ta način, kot smo sedaj začeli, reform v Jugoslaviji ni mogoče izvesti. Jugoslavija na sedanjih ideoloških temeljih ni sposobna odzvati se zahtevam, ki jih postavlja demokratični svet. To je: uveljaviti pluralistično družbo, izvesti svobodne volitve, zaščititi človekove pravice in uvesti tržno gospodarstvo. Predsednik Kučan je opozoril na ustanovitev komunistične partije Jugoslavije pred dnevi, cilj te partije je ohraniti Jugoslavijo na isti bazi, na kakršni je živela prejšnja. Inicijativa je zrasla v vojaškem vrhu, program sam pa je v nasprotju s tistim, kar zahteva Slovenija, pa tudi mnogi drugi v Jugoslaviji. Zamisel nove komunistične partije je, da bi v primeru vojaškega udara opravila isto vlogo kot prejšnja KP. Predsednik Kučan je ponovno poudaril, da ne gre za razbijaške tendence Slovenije, temveč si le prizadevamo uveljaviti pravico do samoodločbe, to je bistvo vseh naših stremeljenj. Zavedamo se, da ves svet ne gleda z razumevanjem na ta stremljenja. Slovenija pa z zahtevo po suverenosti ne zavrača bodočih realnih integracij z drugimi, z našimi stremljenji ne ogrožamo nikogar. Zahtevamo tudi, da se odpravijo vzroki jugoslovanske krize, zlasti pa je treba urediti mednacionalne odnose. Predsednik Kučan je italijanske sogovornike obvestil o ideji plebiscita. Slovenski narod ima pravico odločati se, ali hoče živeti v samostojni neodvisni državi. Ta

odločitev bi pomenila, da bi bilo v prihodnje pol leta potrebno urediti odnose Slovenije z jugoslovanskimi republikami in si nato prizadevati za mednarodno priznanje. S Hrvaško ima Slovenija podobne poglede, konfederalni koncept, ki ga pripravlja skupaj s to republiko, pa nameravamo ponuditi tudi drugim v Jugoslaviji. Predsednik Kučan se je obrnil na ministra De Michelisa s prošnjo, da zagotovi prisotnost predstavnikov italijanske vlade na plebiscitu, ker ga želimo po vseh uveljavljenih pravilih izvesti. Druga prošnja pa je bila, da bi tudi v Italiji storili vse, da bi javnost in vladne kroge seznanili s situacijo pri nas in da bi pojasnili naše stališče, da je naš pristop pot za miren razplet jugoslovanske krize in pot za ustvarjanje pogojev za vključevanje v bodočo morebitno jugoslovansko in evropske integracije. Predsednik Kučan je dejal, da ni nerizičnega razpleta jugoslovanske krize, prepričan pa je, da je pot, ki smo jo izbrali, povezana z manj tveganjem za Jugoslavijo in svet. Prosil je ministra De Michelisa, da nam pojasni stališča Evrope, ki so pri nas v dobršni meri sicer poznana, glede naše izbire poti za reševanje problemov jugoslovanske krize.

Dr. Rupel je dejal, da se z vsem, kar je predsednik dejal, strinja, da pa želi dodati še nekatera stališča. Po mnenju vlade je današnja situacija v Sloveniji in Jugoslaviji dramatična, vlada je obremenjena s posledicami 45 let, ki so za nami, ko je sistem živel na tuj račun: na eni strani od nacionalizacije privatnega premoženja, po drugi strani pa od tujih posojil. Na tej osnovi je bila ustvarjena nekakšna lažna raven življenja v Sloveniji. Slovenska javnost je danes zelo občutljiva glede vprašanj razvoja v prihodnje. V vladi mislimo, da, v kolikor ne uspemo uresničiti to, kar smo obljubili, obstaja nevarnost povratka nedemokratičnega sistema ali celo vojaške diktature. Slovenska vlada in druge demokratične strukture v Jugoslaviji so v zelo šibkem položaju. Vlada je izpostavljena velikemu pritisku poslancev, pa tudi ljudi z ulice. Dr. Rupel je dejal, da ju s predsednikom Kučanom mnogi uvrščajo med zmerneže v tej oblasti, njega osebno pa nekateri celo med oportuniste. Na vlado, izvaja javnost pritiske, naj stori radikalne korake. Vlada pa je za postopno reševanje problemov, za konsenz z drugimi državami in republikami. Mnogi v Sloveniji pa mislijo, da je potrebno takoj prekiniti odnose z Jugoslavijo. Dramatičnost situacije v Sloveniji izhaja iz katastrofalnega gospodarskega

položaja, iz razpada pravnega reda v Jugoslaviji. Slovenija je izpolnila vse pogoje za demokratični razvoj, vendar je kljub temu kaznovana s strani evropskih forumov in ostaja osamljen otok sredi evropskega sveta zaradi neugodne situacije v drugih delih Jugoslavije. Kot je dejal predsednik Kučan je Slovenija proti separatizmu in za integralizem, sedanja jugoslovanska situacija pa nas oddvaja od Evrope. Težnja za samostojnost slovenskega naroda ni kaprica, ni fenomen samo pri nas, gre za širše procese v mnogih državah vzhodne Evrope, v Sovjetski zvezi. Te težnje so globoko povezane z demokratičnimi procesi pri nas. Naša samoodločba pomeni vzpostavitev samostojnosti za suvereno pogovarjanje z drugimi jugoslovanskimi narodi. V tej smeri izvaja naša javnost velik pritisk. Slovenija je v težkem položaju, ker je po eni strani vpeta v Jugoslavijo, po drugi strani pa imamo tudi občutek, da zahod podpira integralnost Jugoslavije in da je pripravljen podpreti celo intervencionizem za ohranitev Jugoslavije, kot je danes.

Minister De Michelis se je zahvalil za izčrpno analizo stanja v Jugoslaviji, ki bo zanje koristna, kot je dejal, tudi za prihodnje delo. Poudaril je, da se ne bi rad vmešaval v naše odločitve in izrazil tudi svoje prepričanje, da Jugoslavija ne more več ostati taka kot je, pač pa je obenem prepričan, da mora Jugoslavija ostati enotna, ostati mora skupnost. Podoben trend se razvija tudi v Evropski skupnosti. Evropske države, ki se danes integrirajo, se morajo odreči delu svoje suverenosti. Slovenija, je dejal, suverenosti nima in jo hoče pridobiti. Vendar, je poudaril, je treba ob tem stremeti za ravnovesjem. Poudaril je, da je sam velik prijatelj Slovenije in ji njenih prizadevanj za samostojnost ne zameri. Pri vsem tem je že v izhodišču potrebno računati z nekaterimi realnostmi. Mednje spada vsekakor razmislek o kontekstu, v katerem se razvijajo procesi v Sloveniji: to, kar se dogaja v Jugoslaviji in Sloveniji, se na nek način dogaja tudi v Sovjetski zvezi. Slovenija se mora zavedati, da ne bo nihče danes v svetu zagrešil presedana s priznavanjem samostojnosti Slovenije, ki bi povzročil podobno situacijo v Sovjetski zvezi, pa tudi v nekaterih drugih državah, Češkoslovaški na primer. Nobena država tega ni pripravljena storiti. Minister De Michelis je opozoril, da bi enostransko odločanje Slovenije pripeljalo le-to v osamelost. Ne misli, kot je dejal, da bo tako stanje večno trajalo, tudi v Sovjetski zvezi se bodo stvari spremenile,

vedeti pa moramo, kdaj si določene postopke lahko privoščimo. Potrebno je paziti in izbrati pravi čas. Ponovno je poudaril, da odsvetuje enostranske odločitve, da je potreben dogovor in da sam vidi razne možnosti za rešitev situacije. Stvar bi se odvijala popolnoma normalno, če bi se tudi druge republike odločile za odcepitev ali priznale našo odcepitev kot dejstvo. Če je to volja vseh, je to pač treba sprejeti kot dejstvo. Morda bi problem lahko racionalno uredili z novimi ustavnimi formulami. Prepričan pa je, da ne smemo spustiti stvari v stihijni tok, da z enostransko razglasitvijo neodvisnosti ne bi ničesar pridobili, predvsem bi izgubili. Nihče v Evropi ne podpira korake nazaj, kot so bili storjeni, na primer, z ustanovitvijo nove KP, nihče nima razumevanja in simpatij za Miloševićevo politiko. Ta je moral ustreči zahtevam opozicije, ker ni imel druge možnosti. De Michelis je dejal, da ni pesimist glede volitev v Srbiji. Sicer se mu zdi, da obstaja velika napetost med srbskim in slovenskim narodom. Predsednik Kučan je v zvezi s tem dejal, da zgodovinsko gledano to ne drži, da so se razmere zaostrovale v zadnjih letih. De Michelis je nadaljeval, da je jasno, da poteze generalov, ki jih je omenil predsednik Kučan, ne bodo imele simpatij in podpore v Evropi, prav tako pa tudi Slovenija ne more računati s podporo Evrope, če bo storila prenačljene in napačne korake, čeprav bodo ti temeljili na slovenskih zakonih. To bi pomenilo katastrofo za Slovenijo in tudi vse druge v Jugoslaviji. Ni pričakovati, da bi evropske države pošiljale svojo vojsko, ki naj bi reševala nasprotja v Jugoslaviji. Opozoril je, da, na primer Nemčija obrača svoj pogled proti Sovjetski zvezi, ne proti Sloveniji, ker jo k temu ženejo njeni konkretni interesi, ker ima na svojem ozemlju 400 tisoč vojakov z atomsko bombo. Razumljivo je, da bo Kohl še naprej podpiral Gorbačova. Reči pa moramo tudi to, da Jazov pred dnevi ni govoril v svojem imenu, govoril je za Gorbačova. Tudi na konferenci v Parizu je Jazov sedel skupaj z ostalimi iz sovjetske delegacije. Torej, se je De Michelis vrnil na slovenske razmere, če boste storili napako, boste deležni obsodbe kot avanturisti. De Michelis je izrazil mnenje, da misli, da v Jugoslaviji ni nevarnosti vojaškega udara. Ponovno je apeliral na preudarnost, razumno usmerjanje javnega mnenja, ki ima zelo veliko vlogo. Na primer na Poljskem je Mazowiecki propadel zaradi neugodnega javnega mnenja, Havel ima resne

težave, nepravilna slovenska poteza bi imela dramatične posledice na Slovaškem. De Michelis je dejal, da bi Slovenija morala iti naprej v smeri, v kateri je šla doslej. Njegovo mnenje je, da je Slovenija pri tem prva, da so podobni procesi na Hrvaškem, da so bistvene spremembe v Bosni in da se obeta izboljšanje razmer tudi v Srbiji po volitvah. Črna gora sama ne more preobrniti toka dogodkov, pa tudi v Makedoniji je bolje, kot je bilo prej. Govoreč o slovenskih razmerah je dejal, da, če imajo Demosove stranke večino, zakaj ne bi izkoristile možnosti, da vplivajo v Jugoslaviji, saj je Slovenija bila prva v mnogih pogumnih korakih, prva je začela opozarjati na človekove pravice na Kosovu in ne bi smela izpustiti vajeti iz rok tudi v prihodnjih procesih. Tako bo deležna večje mednarodne podpore, pa tudi v Jugoslaviji ni osamljena. Taka politika Slovenije bo deležna tudi vse podpore Italije. De Michelis je izrazil mnenje, da je ljudem potrebno pojasniti, da neodvisnost Slovenije ni nekaj, kar bi se avtomatično lahko pridobilo. To je nekaj podobnega, kot v Lombardiji, kjer se Lombardska zveza opredeljuje za samostojnost te dežele ter misli, da bi se kot taka lahko bolje razvijala. De Michelis je nadaljeval, da bo Evropska skupnost 1991 na novo uredila odnos do drugih držav, nečlanic. Kdor bo prej, se bo bolj približal skupnosti na gospodarskem, kulturnem in vseh drugih področjih. Jugoslavija mora paziti, da ne bo zadnja. Proces, kot se predvideva, bodo vključevali najprej Poljsko, Madžarsko in Češko-slovaško. Jugoslavija, Bolgarija in Romunija pridejo kasneje na vrsto. Italija se trudi, da bi Jugoslavija prišla na četrto mesto in njeno obravnavanje naj bi začelo marca prihodnjega leta. Če pa bodo v Jugoslaviji neredi, ji grozi nevarnost, da bo prišla res na zadnje mesto in tedaj bodo vse republike, ne glede na notranjo opredelitev, v enakem položaju. De Michelis je nato govoril o povezovanju v Srednji Evropi, ki po njegovem ima prednosti pred ostalo Evropo in vse možnosti, da se tržno gospodarstvo tu res razvije. V tem pogledu je Slovenija daleč pred Poljsko, Romunijo in ostalimi. Dejal pa je, da z napačnimi koraki ne bo koristi, temveč le škoda za Slovenijo, Hrvaško in ostale. Slovenija potrebuje tudi kapital. Sedaj je pravi trenutek, da ga pridobi. Je v podobnem položaju, kot Furlanija-Juljska krajina ob potresu. To je vaš potres, je dejal, izkoristite ga v pozitivni smeri. De Michelis je dejal, da so problemi Slovenije in Jugo-

slavije zelo prisotni v zapadnih vladah, o tem se veliko govori tudi v ZDA, sicer pa so njihova stališča poznana. Dejal je, da osebno ni odlašal z obiskom v Ljubljani zaradi previdnosti, ali da je šel prej v Beograd zaradi previdnosti. Poudaril je, da je dober Lončarjev prijatelj, da spoštuje Markovića, vendar ločuje med osebnimi kontakti in politiko. Ne bi pa želel, da bi izgledalo, da z utrjevanjem odnosov med Rimom in Ljubljano, med Rimom in Zagrebom Italija podpira nevarno bližnjico za pot iz Jugoslavije. De Michelis je dejal, da govori povsem odkrito in zato ponovno opozarja, da je nespametno in neodgovorno govoriti na tak način, kot se to dela pri nas o neodvisnosti. Svetoval je, naj se Slovenija ozre le na Litvo, ki po enem letu napornih pogovorov nima nobenih rezultatov ne v Sovjetski zvezi in ne v svetu je pa v primeri z vami glede pozornosti sveta la vi pa 1. Zato misli, da bi morali tudi v Sloveniji razvijati umirjeno linijo in umirjati radikalno. Apeliral je, naj plebiscit v Sloveniji ne bi zlorabili za prenačljene korake...²⁷³

Predsednik Kučan se je ministru De Michelisu zahvalil in ponovil, da ni nerizične poti za izhod iz naše situacije, da radi prisluhnemo mnenju drugih, da nam je težko izbrati pravo pot, vendar da nam našo politiko diktirajo tudi nekatera realna dejstva, ki jih je treba upoštevati. Slovenija je ujeta v realnost ekonomske politike Jugoslavije, ki nas je v gospodarskem pogledu spravila na tla, grozijo socialni nemiri. Minister De Michelis je v zvezi s tem dejal, da ta argument ni sprejemljiv oziroma da ne bo naletel na razumevanje v svetu. Predsednik Kučan je nadaljeval, da je vendarle treba računati z realnostmi Jugoslavije, da je Slovencev 8% vseh prebivalcev v Jugoslaviji in da oni ne morejo vzdrževati 92% ostalih prebivalcev. Mnenje v Sloveniji pa je, da zvezna vlada teži prav za tem. De Michelis je ponovno dejal, naj ne vztrajamo pri tem argumentu, Kučan pa je dejal, da je kriza v Jugoslaviji kompletna, ker Jugoslavija ne more več vzdržati ekonomskih navad, ki so se v našem razvoju oblikovale. Zaključil je, da nam ostane, da razmislimo o vsem in da sprejmemo odločitve. Naše odgovornosti ne more prevzeti nihče drug. Izrazil je željo, da bi minister De Michelis še kdaj prišel v Slovenijo.

Razgovor je bil končan ob 20. 45. uri.

²⁷³ Sledi rokopisni vrivek, ki ni v celoti čitljiv "...ampak za podlago vašega vpliva na ustvarjanje ... Jug. narodov..."

Ljubljana, 1. 12. 1990

Zabeležila:
I. Močivnik

stransko osamosvojitve. Tega mnenja so, je še posebej poudaril, tudi predstavniki sosednjih držav, s katerimi se je včeraj srečal po sestanku v Berlinu.

Vaša namera o enostranski razglasitvi neodvisnosti bo pripeljala do prelivanja krvi in nasilja v Jugoslaviji. Naše stališče, je nadaljeval Baker, je, da je potrebno ohraniti enotnost Jugoslavije na novih osnovah in skozi dialog med centrom in deli oziroma republikami. Jugoslovani naj sicer sami odločijo o svoji bodoči ureditvi. Vendar svoj pogled oziroma zaskrbljenost utemeljujejo v Združenih državah Amerike oziroma Evropi glede položaja in razvoja Jugoslavije na zgodovini tega območja. Jugoslavija je sod smodnika, potrebna je samo ena iskra, da on eksplodira. Informiran je, je nadaljeval Baker, da je Slovenije pripravljena sprejeti predlog BiH in Makedonije za rešitev krize, preureditev Jugoslavije in pričakuje, da bo predsednik Kučan to potrdil.

Za nas je, je nadaljeval Baker, zelo težko, da najzahodnejši, najrazvitejši oziroma najperspektivnejši del Jugoslavije želi oditi iz Jugoslavije. Odhod Slovenije iz Jugoslavije bi, je še posebej poudaril Baker, spremenil ravnotežje oziroma razmerje sil v Jugoslaviji, in to v korist Miloševića. To bi bilo neodgovorno dejanje s strani Slovenije. Ne bomo, je še posebej poudaril Baker, priznali samostojnosti Sloveniji, brez ozira na veliko spoštovanje, ki ga gojimo do Slovenije oziroma slovenskega naroda in demokratičnih prizadevanj. Ni nam poznano, je nadaljeval Baker, da bi katerakoli druga država bila pripravljena priznati samostojnost Sloveniji.

Prišel sem v Jugoslavijo z namenom, da pomagamo v razgovorih med centrom in deli oziroma republikami s sklepanjem novih aranžmajev z Jugoslavijo. Države Evropske skupnosti so mi predlagale, je dalje dejal Baker, da vam ponudim idejo, da bi prišla posebna "tehnična komisija" kot posebna misija oziroma pomoč za vodenje razgovorov med centrom in republikami oziroma za pripravo nove ustave. Združene države Amerike so pripravljene sodelovati v tej misiji.

Na koncu svojega uvodnega izvajanja je g. Baker omenil, da se je že pogovarjal s predsednikom Bulatovićem o potrebi normalne rotacije v Predsedstvu Jugoslavije, ki jo ZDA podpirajo. O tem se bo pogovarjal tudi z Miloševićem. Želel pa bi slišati od predsednika Kučana in predsednika Tudjmana, da je bodočnost Jugoslavije še vedno

Dokument št. 106:²⁷⁴**Zabeležka razgovora predsednika predsedstva Republike Slovenije Milana Kučana z Jamesom Bakerjem, državnim sekretarjem za zunanje zadeve ZDA, Beograd, 21. 6. 1991**

Predsednik Kučan je uvodoma dejal, da mu je v veliko čast, da lahko pozdravi in se pogovarja z g. Bakerjem. Izrazil je upanje, da g. Baker prinaša dobra sporočila za Slovenijo in predlagal, da bi g. Baker naprej prenesel ta sporočila.

G. Baker se je zahvalil za možnost, da se sreča in pogovarja s predsednikom Kučanom. Potem pa je nadaljeval: ZDA spremljajo spremembe, ki so bile v zadnjih letih izvedene v Republiki Sloveniji. Razumejo prizadevanja Slovenije za spremenjanje Jugoslavije v sodobno demokratično skupnost. ZDA delijo pogled mnogih oziroma večine držav oziroma celotne mednarodne skupnosti glede položaja Jugoslavije. So zelo zaskrbljeni nad situacijo v Jugoslaviji. Ocenjujejo, da možnosti za dialog še niso do kraja izkoriščene. Zaskrbljeni so tudi nad akcijo Slovenije za eno-

²⁷⁴ ARS, Arhiv predsedstva Republike Slovenije. O sestanku obstaja še ena, zgodnejša slovenska verzija zapisnika, ki sta ga skupaj napisala Marjan Šiftar in Matjaž Kovačič in (pomotoma) nosi datum 20. 6. 1991. Vsebinsko se bistveno ne razlikuje od tega, ki ga objavljamo. Na koncu pa je dodan stavek: "Baker je razgovore zaključil z besedami: 'Ključna beseda je: pogajanje'".

mogoča, oziroma ali bi lahko to izjavil, če bi Srbija in Črna gora pristali na izvolitev Mesića za predsednika Predsedstva Jugoslavije.

Predsednik Kučan se je najprej zahvalil Bakerju za zelo odkrito besedo. Menil je, da tudi njegov sedanji obisk kaže, da mednarodna skupnost ni dvignila rok od Jugoslavije. Z J. Bakerjem deli zaskrbljenost nad položajem v Jugoslaviji. Izrazil je tudi upanje, da je dobro razumel Bakerjevo sporočilo in da ga bo verno prenesel svojim sonarodnjakom. Izrazil je tudi prepričanje, da bo J. Baker po vseh opravljenih razgovorih v Beogradu ugotovil, da je situacija v Jugoslaviji izredno zapletena, da o njej obstaja več resnic in da ni resnica, ki jo širi zvezna administracija, ne edina in ne prava, oziroma da zvezna administracija nima monopola nad resnico o dejanskem stanju v Jugoslaviji. Posebej je poudaril, da je slovenska odločitev o osamosvojitvi naslonjena na plebiscit, na katerem je bilo kar 86% volilnih upravičencev za pot osamosvojitve. Zato za nas, je poudaril predsednik Kučan, ni vprašanje ali uresničiti ali ne to plebiscitno odločitev, ampak je za nas le vprašanje kako jo bomo uresničili. Vi se bojite, je dejal predsednik Kučan, da bo to slovensko dejanje povzročilo nasilje. Nasilje, duhovno in fizično, pa v Jugoslaviji že obstoji. Slovenija želi, da se vzdušje nasilja neha, kar je tudi smisel njenega celotnega ravnanja. Zunanji videz sedanjega stanja v Jugoslaviji so mednacionalni konflikti. Vendar je jedro problema v dejstvu, da predstavlja Jugoslavija na sedanjih, še vedno ohranjenih in delujočih ideoloških osnovah izraziti anahronizem v evropskem merilu. Predsednik Kučan je Bakerju na kratko razčlenil to oceno, oziroma ponovil znane elemente te ocene. Naša volja po osamosvojitvi, je nadaljeval, ne pomeni avtomatično konca možnosti za formiranje sleherne skupnosti na območju sedanje Jugoslavije. Vendar ne skupnosti, ki bi bila formirana na ideoloških osnovah, ampak na realnih, pragmatičnih interesih oziroma osnovah, na kakršnih temeljijo sodobne evropske integracije.

Predsednik Kučan je v nadaljevanju posebej opozoril na predlog, ki sta ga skupaj oblikovali in ostalim republikam, že v lanski jeseni, posredovali Slovenija in Hrvaška o možni, konfederativni skupnosti na območju sedanje Jugoslavije. Na kratko je Bakerju tudi razčlenil njegove poglobitvene značilnosti. Posebej je ob tem poudaril, da je ta predlog utemeljen na načelih iz zaključ-

nega dokumenta helsinške konference KEVS. Posebej je poudaril, da je Slovenija, skupaj s Hrvaško, ponujala razgovore o tem predlogu drugim v Jugoslaviji, žal neuspešno, vseh zadnjih deset mesecev. Za razgovore ni bilo oziroma ni bilo do pred kratkim partnerjev, najmanj razumevanja pa je za razgovore pokazala zvezna administracija. Ob tem je na kratko opozoril, da je Slovenija v vseh pogledih že praktično do kraja izčrpana. Predlog BiH in Makedonije pa predstavlja kompilacijo nerealnega in beg od pravih pogajanj.

Predsednik Kučan je dejal, da lahko sicer razume Bakerja, da le-ta težko razume, zakaj najrazvitejši del Jugoslavije želi zapustiti Jugoslavijo. Poudaril pa je, da Slovenija v resnici želi spremembo osnov možne integracije sedanjih republik kot skupnosti suverenih držav. Nas ne moti Milošević, omejiti pa je potrebno njegov vpliv zgolj na območje Srbije. Tudi svoj vpliv želimo uveljaviti le v okviru Republike Slovenije in se potem kot suveren in samostojen subjekt pogovarjati z drugimi o skupnih interesih in povezovanju na njihovi podlagi. Takih skupnih interesov pa ni malo. Želimo biti evropska država in spoštovati tudi vsa pravila, ki veljajo v Evropi. Ne želimo ogrožati varnosti in miru mednarodne skupnosti oziroma nikogar, ne omejevati pretoka ljudi, blaga, storitev in idej. Ne želimo tudi nikakor ogrožati interesov drugih republik, zato se želimo tudi po osamosvojitvi še naprej pogovarjati o treh sklopih vprašanj: o nadaljnjem, postopnem prevzemanju funkcij federacije, o urejanju medsebojnih pravic in obveznosti, kar vključuje tudi odgovornost za zagotavljanje varnosti tretjih držav in o možnostih za vzpostavljanje osnov za novo integracijo, ki bo sloanela na isti logiki kot Evropska skupnost.

Slovenija, je še prav posebej poudaril predsednik Kučan, ne bo izzvala nasilja in nedemokratskih odnosov med jugoslovanskimi narodi. Želi samo položaj, da bi se res lahko pogajala z drugimi kot enakopraven partner in položaj, da ne bi bila obtoževana za razbijanje enotnosti Jugoslavije.

Temeljito bomo, je dejal predsednik Kučan, razmislili o sporočilih Bakerja z današnjega razgovora in z berlinske konference. Veleposlanik Zimmermann dobro pozna slovenska stališča in tudi moja osebna, je dejal predsednik Kučan, vendar gre za voljo ljudi, potrjeno na plebiscitu, ki je dolgo oziroma kar celih šest mesecev ni nihče resno upošteval. Predsednik Kučan je ob

tem tudi poudaril, da se tudi zaradi lastnih interesov ne bomo odrekli nobene demokratične možnosti za mirno, sporazumno in demokratično uveljavitev te volje.

Baker se je zahvalil za vse, kar mu je povedal predsednik Kučan in za njegovo zagotovilo, da bodo vzeli v obzir sporočilo z berlinske konference in njegovo z današnjega razgovora. Menil je, da bi želel nadaljevati s svojimi naporji za čimprejšnjo izvolitev predsednika Predsedstva SFRJ v skladu s predvidenim vrstnim redom. Neuspeh pri tem pa lahko po njegovem mnenju pripelje do prelivanja krvi in nasilja. Vprašal je, ali bi mogel zaključiti, da je slovenska opcija o pogajanjih še vedno na mizi; je možen zaključek, da to ne ogroža položaja Slovenije?

Predsednik Kučan je poudaril, da cilj Slovenije ni ustvarjanje zaprte, nacionalne države; to je le podlaga za enakopravno povezovanje z drugimi, v prvi vrsti z drugimi jugoslovanskimi republikami, kot samostojnimi, suverenimi državami oziroma povezanimi v eno državo. Še naprej ostajamo odprti za pogajanja. Želimo, da se pogovarjamo o našem željenem novem statusu, ki pa ne spreminja stvari čez noč. Zainteresirani smo, je poudaril predsednik Kučan, da bi Baker uspel v svojih prizadevanjih glede izvolitve S. Mesića. Izrazil je prepričanje, da bi v primeru neizvolitve Mesića proces osamosvajanja Slovenije, pa tudi pogajanja o novi skupnosti, potekala stihijno, kar pa v nobenem primeru ne bi bilo dobro. Kar se je zgodilo z izvolitvijo novega predsednika Predsedstva, je flagrantni dokaz, da prevladuje prepričanje, da je Jugoslavija država le enega naroda oziroma lastnina le enega naroda oziroma ene republike (Baker ni razumel, na koga misli predsednik Kučan in je ambasador Zimmermann na glas pojasnil, da misli na Srbijo).

Na posebno opozorilo ene svojih sodelavk je Baker postavil še eno vprašanje predsedniku Kučanu in tudi dodal, da mu naj odgovori ali pa tudi ne. Vprašal je, ali ob tem, ko bo Slovenija v prihodnjih dneh sprejela Deklaracijo o neodvisnosti, rešuje kako vprašanje carin, zunanjih, sedanjih jugoslovanskih in notranjih meja. Ali je namen Slovenije doseči o teh vprašanjih dogovor skozi dialog, ali pa uveljaviti enostranske odločitve?

Predsednik Kučan je menil, kar je po njegovem mnenju Bakerju dobro znano iz njegovih lastnih izkušenj, da sta za vsaka pogajanja potrebna partnerja. To pa ni vedno in tudi ne sedaj glede

vseh stvari naša izkušnja. Z osamosvojitvijo bodo carine prevzete, Slovenija pa bo še naprej pripravljena plačevati svoj delež za zvezni proračun. Slovenija ne želi carinske vojne, še naprej bo do daljnega uporabljala zvezno carinsko tarifo. Predlog o ureditvi vseh vprašanj glede carin, vojske oziroma obrambe nasploh ter zunanje politike pa je Slovenija že pred časom posredovala Zveznemu izvršnemu svetu. Ta zaenkrat še ni odgovoril, oziroma še vedno čakamo na odgovor, je poudaril predsednik Kučan.

V razgovoru so poleg sodelavcev državnega sekretarja Bakerja (med njimi tudi veleposlanik Zimmermann) sodelovali s slovenske strani še dr. Dimitrij Rupel, republiški sekretar za mednarodno sodelovanje, Matjaž Kovačič, podsekretar v RS za mednarodno sodelovanje in Marjan Šiftar, šef kabineta predsednika Predsedstva RS. Razgovor je trajal 45 minut, kar skoraj 20 minut več kot je bilo prvotno predvideno. Zaradi podaljšanja, katerega vzrok so bila še dodatna vprašanja Bakerja, je bila zaznana tudi nejevolja v srbskih krogih (Baker se je namreč po programu srečal z Miloševićem takoj za razgovorom s predsednikom Kučanom).

Državni sekretar Baker je bil v razgovoru kategoričen, pripravljen poslušati razlago in stališča slovenske strani, vendar ni na noben način pokazal znakov, da jih razume, še zlasti pa, da bi jih sprejemal ali skušal kakorkoli upoštevati. Še več, ustvaril je vtis sogovornika, ki išče potrditev svojega prepričanja oziroma svojih predlogov in spremembo stališč in odločitev druge strani, v skladu z njegovimi stališči oziroma stališči ZDA. Predsednik Kučan je v sicer sorazmerno kratkem času nedvoumno, jasno, sintetično in celovito predstavil državnemu sekretarju Bakerju vse bistvene značilnosti slovenske odločitve o osamosvojitvi, našem odnosu do nekaterih ključnih vprašanj in problemov v Jugoslaviji in naše pripravljenosti za sodelovanje in povezovanje s sedanji jugoslovanskimi republikami v bodoče.

Po informacijah, dobljenih v ustreznih službah Predsedstva, je bil razgovor Bakerja s predsednikom Kučanom najdaljši od vseh njegovih razgovorov s predsedniki predsedstev republik oziroma republik in je bil deležen tudi največjega zanimanja novinarjev. Po zaključenem razgovoru je predsednik Kučan odgovarjal na številna novinarska vprašanja na novinarski konferenci (trajala je tričetrt ure), imel še poseben razgovor s predstavniki slovenskih javnih glasil, dal pa je

tudi nekaj posebnih krajših izjav oziroma intervjujev za več tujih agencij oziroma javnih glasil. Ljubljana, 24. 6. 1991

Zapisal:
Marjan Šiftar

KRATICE

AIC	Ameriški informativni center
AR	Analitična raziskava
ARS	Arhiv Republike Slovenije
AVNOJ	Antifašistično vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije (Antifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije)
BBC	British Broadcasting Corporation (Angleška radijska družba)
BiH	Bosna in Hercegovina
CD	Cankarjev dom
CK	Centralni komite
CZ	Civilna zaščita, tudi cankarjeva založba
CK ZKJ	Centralni komite zveze komunistov Jugoslavije
CK ZKS	Centralni komite zveze komunistov Slovenije
CIDM	Center za interesne dejavnosti mladih
Demos	Demokratična opozicija Slovenije
DKP	Diplomatsko-konzularno predstavništvo
DVN	Državno varnostni nadzor
DFJ	Demokratična federativna Jugoslavija
DO	delovna organizacija
DPO	Družbenopolitične organizacije
DPS	Družbenopolitične skupnosti
DPZ	Družbenopolitični zbor
DSP	Društvo slovenskih pisateljev
DVN	Državno varnostni nadzor
DZ	državni zbor
DW	Deutsche Wele
DDR	Deutsche Demokratische Republik
EBCO	European Bureau for Conscientious Objectors
EFTA	European free Trade Association
EGS	Evropska gospodarska skupnost
FLR	Federativna ljudska republika
GATT	General Agreement of Tarifs and Trade
IO	izvršni odbor
IB	Informbiro
IBRD	International Bank of Reconstruction and Development
IFOR	International Fellowship of Reconciliation
IMF	International Monetary Fund
IS	izvršni svet
IPB	International Peace Bureau
JAZU	Jugoslovanska akademija znanosti in umetnosti
JLA	Jugoslovanska ljudska armada
JRM	javni red in mir
GZS	Gospodarska zbornica Slovenije
LS	Liberalna stranka

KP	Komunistična partija
KOR	Komite za obrambo delavcev
KPJ	Komunistična partija Jugoslavije
KPS	Komunistična partija Slovenije
KTT	Kontrola telegrafa in telefona
KZ	kazenski zakonik
KZ SFRJ	kazenski zakonik SFRJ
LDS	Liberalno demokratska stranka
MK	Mestni komite
MKD	Mladi krščanski demokrati
MNZ	ministrstvo za notranje zadeve
MC	marksistični center
MOŠ	Međškofijski odbor za študente
MOI	međškofijski odbor za izobražence
MS ZKS	Mestni svet zveze komunistov Slovenije
NDG	Neodvisna družbena gibanja
NDR	Nemška demokratična republika
NBJ	Narodna banka Jugoslavije
NOG	narodnoosvobodilno gibanje
NOV	narodnoosvobodilna vojska (vojna)
OF	Osvobodilna fronta
OA	Operativna akcija
OO	Operativna obdelava
OOUR	Osnovna organizacija udruženog rada
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development
OK	Občinski komite ali občinska konferenca
OM	Okrogla miza
OR	Operativna raziskava
ONO	Opštenarodna odbrana (Splošna ljudska obramba)
OR	Operativna raziskava
OS	obveščevalna služba
OTS	Operativno tehnična sredstva
OZD	Organizacija združenega dela
OZN	Organizacija združenih narodov
P CK ZKJ	Predsedstvo P CK ZKJ
P CK ZKS	Predsedstvo P CK ZKS
PEN	(Internacional Association of) Poets, Playwrights, Editors, Essayists, Novelists (mednarodna zveza književnikov)
PK	Pisemska kontrola
PLO	Palestinian Liberty Organization
PO	Predhodna obdelava
POO	Predhodna operativna obdelava
PM	Prometna milica
PTS	Prisluškovalno tehnična sredstva
RK	Republiška konferenca
RKC	Rimskokatoliška cerkev
RSLO	Republiški sekretariat za ljudsko obrambo
RSNZ	Republiški sekretariat za notranje zadeve
RS	Republika Slovenija
RS ZSS	Republiški svet zveze sindikatov Slovenije
RTV	Radiotelevizija
SAP	Socialistična avtonomna pokrajina
SAZU	Slovenska akademija znanosti in umetnosti
SANU	Srbska akademija nauka i umetnosti
SCI	Service Civil International
SKD	Slovenski krščanski demokrati
SDK	Služba družbenega knjigovodstva
SDP	Stranka demokratične prenovе

SDS	Socialdemokratska stranka Slovenije
SDV	Služba državne varnosti
SDS	Sociademokratska stranka Slovenije
SDZ	Slovenska demokratična zveza
SDZS	Socialdemokratska zveza Slovenije
SFR	Socialistična federativna republika
SFRJ	Socialistična federativna republika Jugoslavija
SIV	savezno izvršno veće (zvezni izvršni svet)
SJM	Slovensko javno mnenje
SKD	Slovenski krščanski demokrati
Skoj	Savez komunističke omladine Jugoslavije (Zveza komunistične mladine Jugoslavije)
SLO	splošna ljudska obramba
SLS	Slovenska ljudska stranka
SKZ	Slovenska kmečka zveza
SD	Slovenski demokrati
SM	Slovenska matica
SNOO	Slovenski narodnoosvobodilni odbor
SNOS	Slovenski narodnoosvobodilni svet
Sova	Slovenska obveščevalno-varnostna agencija
SOS	Slovenska obrtniško-podjetniška stranka
SR	Socialistična republika
SR BiH	Socialistična republika Bosna in Hercegovina
SRS	Socialistična republika Slovenija
SSS	Socialistična stranka Slovenije
SSSR	(ZSSR) Zveza sovjetskih socialističnih republik
STO	Svobodno tržaško ozemlje
SWAPO	South West African People Organization
SZ	Sovjetska zveza
SZDL	Socialistična zveza delovnega ljudstva
ŠKUC	Študentski kulturni center
TO	Teritorialna obramba
TOZD	Temeljna organizacija združenega dela
TV	televizija
UNZ	Uprava za notranje zadeve
VS	Varnostni svet
WRI	War Resisters International
ZDA	Združene države Amerike
ZK	Zveza komunistov
ZKJ	Zveza komunistov Jugoslavije
ZKS	Zveza komunistov Slovenije
ZKS-SDP	Zveza komunistov Slovenija - Stranka demokratične preнове
ZTKO	Zveza telesno kulturnih organizacij
ZSKM	Zveza slovenske kmečke mladine
ZSLO	Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo
SDP	Stranka demokratične preнове
ZN	Združeni narodi
ZRN	Zvezna republika Nemčija
ZS	Zeleni Slovenije
ZSLO	Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo
ZSMJ	Zveza socialistične mladine Jugoslavije
ZSMS	Zveza socialistične mladine Slovenije
ZSS	Zveza sindikatov Slovenije
ZSSR	Zveza sovjetskih socialističnih republik
ZTKO	Zveza telesnokulturnih organizacij
ZZB NOV	Zveza združenj borcev narodnoosvobodilne vojske

IMENSKO KAZALO

A

Abdić Fikret, 261, 264
 Adžić Blagoje, 307, 324, 325, 329
 Aksentijević Milan, 226
 Andov Stojan, 267, 269, 287, 288
 Apih Milan, 32
 Arhar France, 334, 362
 Avbelj Viktor, 15, 16

B

Baker James, 368, 381, 382, 383
 Balažić Milan, 100
 Bastl Maks, 348, 362, 363
 Bavčar Igor, 211, 233, 270, 288, 291, 309,
 313, 316, 317, 318, 325, 327, 330, 331, 332,
 333, 334, 335, 336, 348, 355, 356, 359, 360,
 362, 364
 Bebler Anton, 313, 324
 Bekeš Peter, 47, 97
 Beličanac Tito, 267, 269
 Benčina Draga, 377
 Bezjak Matija, 100
 Bibič Polde, 100
 Bilandžić Dušan, 38
 Binder David, 253
 Biščević Hido, 367
 Bizilj Ljerka, 38
 Bizilj Nace, 38
 Blažič Viktor, 296, 297, 299
 Bogataj Miran, 330, 333, 356
 Bogičević Bogić, 45, 261, 264, 286, 287, 306,
 322, 323
 Boh Katja, 362
 Bohinc Rado, 60
 Bohorič Janez, 64, 67
 Boljkovac Josip, 336
 Borak Neven, 35, 36, 48, 60, 65, 67, 316, 362
 Boras Franjo, 261, 264
 Borštner Ivan, 301
 Boštjančič Stane, 100
 Božević Saša, 322
 Brandt Miroslav, 33
 Bratec Milan, 47
 Brejc Miha, 325, 330

Brezar Viktor, 362
 Briški Alojz, 34, 36, 48, 60, 64, 67, 291, 313
 Brovet Stane, 309, 323, 324
 Broz Josip-Tito, 13, 16, 38, 44, 88, 214, 290,
 291, 292, 296
 Bučar France, 39, 211, 212, 221, 222, 223,
 231, 232, 233, 236, 237, 238, 252, 253, 261,
 264, 265, 267, 269, 270, 271, 277, 288, 307,
 309, 311, 312, 316, 318, 325, 330, 332, 333,
 334, 336, 338, 348, 356, 357, 358, 359, 360,
 361, 362, 364, 366
 Bučin Nenad, 45, 46, 322
 Bukovnik Anton, 63
 Bulatović Miodrag, 33
 Bulatović Momir, 265, 266, 267, 381
 Bulc Marko, 15, 67, 96
 Bulc Primož, 305

C

Calhoun John, 73
 Cerar Miro, 223
 Cerkenik Martin, 34, 36, 37, 48, 60, 64, 231,
 232, 233, 234, 270, 288, 310, 311, 313, 318,
 319, 325, 326, 327, 330, 336, 353, 359, 360,
 362, 364
 Cigale Marija, 47
 Cigler Željko, 305
 Cristiani Fabio, 377

Č

Čerin Aleš, 69, 71, 224, 233, 257, 259, 362
 Černe Robert, 47
 Čosić Dobrica, 31
 Čović Bože, 33

Ć

Ćosić Dobrica, 32, 254

D

De Michelis Gianni, 365, 368, 377, 378, 379,
 380
 Debeljak Stanko, 67
 Debenjak Darko, 100
 Delić Mićo, 329

- Dizdarević Asim, 265, 267
 Dizdarević Raif, 63
 Dolanc Stane, 16, 34, 35, 300
 Dolničar Ivan, 313, 319, 338
 Domadenik Milan, 362
 Domjan Žarko, 357
 Dragan Zvone, 15
 Drnovšek Janez, 16, 18, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 214, 233, 234, 258, 270, 286, 288, 289, 307, 308, 311, 312, 314, 316, 318, 321, 322, 323, 324, 325, 327, 333, 334, 359
- E**
- Ertl Tomaž, 34, 62, 63, 64, 300, 301
 Eržen Ivan, 300, 301
- F**
- Fabinc Ivo, 34, 36, 48, 60, 64, 67
 Fabjančič Milan, 101
 Florjančič Jože, 15
- G**
- Gaberščik Boris, 222
 Gabrič Aleš, 32
 Ganić Ejup, 261, 264
 Gaspari Majda, 34, 36, 48, 60, 64, 67, 301
 Gaspari Milan, 60, 313
 Gaševski Sašo, 325
 Gjerkeš Matija, 100, 101
 Gligorov Kiro, 258, 267, 269, 287, 288
 Godeša Franc, 35, 60, 64, 67, 313, 362
 Godler Maja, 313
 Gorbačov Hihail, 379
 Gorbačov Mihail, 323, 379
 Gošnik Vane, 221, 313, 327, 333, 355, 359, 362
 Gošnjak Ivan, 290
 Grgič Tomislav, 313
 Grizold Anton, 313, 319
- H**
- Halilović Mehmed, 367
 Havel Vaclav, 379
 Herman Marko, 67
 Hočevar Franc, 311
 Hočevar Ivan, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 315, 316
 Horvat Franc, 362
 Hren Marko, 305, 313, 319
 Hribar Spomenka, 32, 231
 Hribar Tine, 32, 40, 222, 223, 224, 226, 253
 Hudales-Kori Bojana, 47, 313, 336, 362
 Hudej Franc, 101
- I**
- Izetbegović Alija, 258, 261, 263, 264, 286, 287, 288
- J**
- Jakhel Olga, 348, 362
 Jakopič Albert-Kajtimir, 290
- Jambrek Peter, 222, 224, 313, 338
 Jamnikar Peter, 305
 Jan Jernej, 67
 Janežič Vlado, 47
 Janko Lojze, 212, 213, 222, 288, 348, 362
 Janša Janez, 39, 212, 213, 221, 270, 271, 288, 291, 300, 301, 302, 303, 305, 307, 308, 309, 310, 311, 313, 316, 317, 318, 319, 325, 327, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 348, 353, 355, 356, 357, 358, 359, 362, 364
 Jazbinšek Miha, 362
 Jazov Dimitrij, 323, 379
 Jelcin Boris, 323
 Jelušič Vlasta, 305
 Jereb Silva, 47
 Jerkič Branko, 313
 Jerovšek Tone, 60, 64, 67, 222, 224, 313
 Jež Boris, 31
 Jovičić Georgije, 293
 Jović Borisav, 33, 42, 43, 44, 46, 232, 306, 307, 308, 310, 311, 320, 322, 323, 324, 325, 326, 367
 Jugovič Matjaž, 67
 Juri Avreljo, 100
- K**
- Kacin Jelko, 302, 330, 332, 333, 334, 348, 356, 359, 360, 361, 362, 363
 Kadar Janos, 88
 Kadijević Veljko, 35, 38, 256, 289, 292, 306, 308, 310, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 328, 329
 Kambovski Vlado, 289
 Kardelj Edvard, 13, 131, 366
 Katalina Ratko, 329
 Kavčič Stane, 13
 Kelemdi Aziz, 292
 Kermauner Taras, 32
 Kertes Mihajlo, 63
 Kirn Srečo, 291
 Klemenčič Vlado, 47
 Kljuič Stjepan, 261, 264
 Kmecl Matjaž, 211, 212, 231, 233, 261, 264, 267, 269, 270, 288, 310, 311, 313, 316, 318, 325, 327, 328, 330, 333, 336, 338, 353, 359, 362, 364
 Knez Jože, 67
 Kohl Helmut, 379
 Koljević Nikola, 261, 264
 Kolšek Konrad, 289, 309, 313, 315, 321, 322, 323, 325, 329
 Komar Gojmir, 67
 Kondev Živko, 267, 269
 Koprivc Jak, 47
 Korošec Štefan, 15, 42, 47, 100
 Kos Duško, 100
 Košuta Josip, 35
 Kovač Božo, 47
 Kovač Nataša, 100, 101
 Kovačič Matjaž, 381, 383

Krajišnik Momčilo, 261, 264
 Kramar Marjan, 36, 48, 60, 212, 233, 311, 336, 353
 Kranjc Marjan, 329, 348, 362, 363
 Kranjec Marko, 332
 Kreft Lev, 47, 305
 Kreisky Bruno, 88
 Kristan Ivan, 222
 Krivic Matevž, 39, 222, 338
 Krkovič Tone, 309
 Kromar Marko, 313
 Krušič Slavi, 131
 Kučan Milan, 16, 17, 34, 36, 38, 40, 42, 46, 47, 48, 60, 64, 67, 96, 97, 212, 213, 214, 222, 224, 227, 231, 232, 233, 234, 238, 255, 256, 257, 258, 261, 264, 265, 267, 269, 270, 271, 286, 288, 289, 291, 300, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 316, 317, 318, 320, 321, 325, 326, 327, 329, 330, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 348, 353, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 364, 369, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383
 Kušar Janko, 72, 96, 308

L

Lakner Jernej, 63
 Latin Ivo, 367
 Lazarevič Žarko, 65
 Letnar Maruška, 47
 Lipovšek Bogdan, 100
 Lokar Milan, 100
 Lokar Sonja, 99
 Lončar Budimir, 367, 380
 Lovšin Andrej, 317, 325
 Lukič Radomir, 74

M

Malešič Matija, 259, 267, 269, 313, 318, 355, 362
 Mamula Branko, 292, 299
 Manolić Josip, 357
 Marinc Andrej, 34, 36, 42, 44, 45, 46, 47, 48, 60, 64, 67, 300
 Marković Ante, 65, 66, 69, 211, 213, 234, 253, 254, 255, 256, 258, 259, 266, 271, 281, 289, 293, 306, 307, 309, 310, 325, 331, 332, 335, 337, 359, 368, 373, 374, 375, 378, 380
 Marković Draža, 38
 Marković Mihajlo, 32
 Marović Svetozar, 265, 267
 Martinović Djordje, 295
 Mastnak Tomaž, 305
 Mazowiecki Tadeusz, 379
 Meier Viktor, 32
 Melik Vasilij, 289
 Menart Janez, 32
 Mencinger Jože, 222, 259, 261, 332, 348
 Mesić Stipe, 258, 322, 323, 324, 325, 357, 358, 361, 381, 383
 Miklič Joža, 100

Mikulić Branko, 16, 21, 65, 367
 Milošević Slobodan, 31, 33, 34, 38, 62, 63, 253, 256, 257, 258, 261, 264, 288, 322, 323, 324, 335, 367, 379, 381, 382, 383
 Milošević Vladimir, 329, 330
 Mirković, 45
 Mlinar Martin, 67
 Mock Alois, 360, 368
 Močivnik Ida, 212, 353, 377, 380
 Močnik Rastko, 305
 Mojsov Lazar, 35
 Moro Aldo, 88
 Mulej Matjaž, 100
 Mužević Boris, 42, 47, 100

N

Napoleon Bonaparte, 73
 Nikezić Marko, 13
 Nuhanović Hazbo, 265, 267

O

Obradović Vuk, 323
 Ocvirk Andrej, 288, 332
 Ogrizek Miloš, 290
 Oman Ivan, 212, 231, 233, 267, 269, 270, 288, 302, 310, 311, 313, 316, 318, 325, 327, 330, 333, 336, 338, 353, 359, 362, 364
 Omerza Igor, 362
 Opara Darko, 100
 Osterc Jože, 332, 362
 Ozbič Milica, 16, 67
 Ozmec Miljko, 330

P

Pavček Tone, 40
 Pavčič Edvard, 313, 319
 Pelivan Jure, 261, 264
 Perenič Anton, 222, 313, 338
 Perenič Gorazd, 223
 Pešić Vlasta, 255
 Peterle Lojze, 69, 211, 212, 214, 231, 232, 238, 259, 261, 264, 265, 267, 270, 271, 281, 288, 289, 307, 309, 310, 311, 312, 316, 318, 325, 327, 330, 332, 333, 334, 348, 353, 356, 361, 362, 364
 Pintar Emil Milan, 100, 101
 Pipan Franc, 101
 Pirnat Rajko, 313, 362
 Pitamic Leonid, 74
 Pivec Franci, 47
 Planinc Milka, 15
 Plavšič Biljana, 261, 264
 Pleskovič Boris, 348, 362
 Pleterski Janko, 34, 36, 60, 64, 67, 338
 Plevelj, 259
 Plut Bojan, 296
 Plut Dušan, 212, 214, 231, 233, 261, 270, 288, 301, 302, 305, 310, 311, 313, 314, 316, 318, 321, 325, 327, 330, 333, 336, 338, 339, 353, 359, 362, 364

Plut-Pregelj Leopoldina, 32
 Pohar Lado, 338
 Polak Bojan, 34, 60, 67, 290, 313
 Poljanšek Mateja, 305
 Popit France, 14, 16, 38, 40
 Popov Nebojša, 63
 Potočnik Peter, 335
 Potočnik Vika, 305
 Potrč Miran, 34, 36, 40, 44, 45, 46, 47, 60, 67,
 313
 Prlja Aleksander, 367
 Prosenc Miloš, 47, 48, 300
 Pučnik Jože, 223, 224, 253, 254, 257, 332
 Puhar Jožica, 362
 Pukl Vitodrag, 221, 313, 333, 359, 362

R

Radmilović Stanko, 261
 Rašeta Andrija, 319
 Ratej Mateja, 153
 Ravbar Vojka, 348, 362, 363
 Ravnik Miha, 34, 67
 Rejc Izidor, 348, 362, 363
 Repe Božo, 13, 32, 289, 290
 Ribarič Miha, 60, 64, 67, 70, 72, 212, 222,
 259, 261, 264, 265, 267, 269, 271, 288, 313,
 319, 327, 330, 336, 359, 364
 Ribičič Ciril, 36, 40, 41, 42, 47, 48, 96, 99,
 100, 101
 Ribičič Mitja, 16
 Ribnikar Ivan, 34, 36, 48, 60, 64, 67
 Rozman Franc, 289
 Rožanc Marjan, 32
 Rupel Dimitrij, 222, 224, 253, 254, 259, 270,
 288, 318, 325, 332, 333, 334, 348, 353, 354,
 356, 361, 362, 365, 377, 378, 383

S

Sachs Jeffrey, 332
 Samar Milivoj, 71
 Sapundžija Riza, 323
 Savić Pavle, 32
 Sekulić Radoslav, 332
 Sell, 376
 Selšek Cvetka, 367
 Sever Janko, 98
 Sirše Janez, 327
 Skušek Zoja, 305
 Slapar Janez, 309, 318, 330, 333, 336, 355,
 356
 Slivnik Danilo, 258
 Smole Jože, 14, 15, 33, 34, 36, 42, 46, 47, 60,
 64, 67, 366
 Sočan Lojze, 15
 Sodrznik Janez, 305
 Stambolić Ivan, 38, 63
 Stanič Gojko, 100
 Stanič Stane, 259, 316, 317, 325, 332
 Stanovnik Janez, 14, 18, 34, 35, 36, 37, 42, 44,
 45, 46, 47, 48, 49, 60, 61, 62, 64, 65, 67, 68,

289, 300, 367, 368, 369, 370, 372, 374, 375,
 376, 377
 Svete Pavle, 64
 Svetlik Ivan, 222

Š

Šarinić Hrvoje, 256
 Šešerko Leo, 259, 288, 362
 Šešok Dušan, 332, 362, 363
 Šetinc Lenart, 100
 Šetinc Mile, 305
 Šifkovič Franc, 101
 Šiftar Marjan, 231, 233, 261, 265, 271, 288,
 313, 318, 319, 325, 330, 356, 359, 362, 364,
 381, 383
 Šinigoj Dušan, 16, 34, 36, 60, 62, 67, 69, 211
 Šinkovec Janez, 67
 Škerbec Valerija, 67
 Školč Jožef, 34, 305, 313
 Šmidovnik Janez, 222
 Šolević Miroslav, 62, 63
 Špegelj Martin, 321, 322, 335, 336
 Štajnbaher Janko, 325
 Štern Emil, 47, 101
 Štrbac, 45
 Šturm Lovro, 313
 Šuler Peter, 34, 36, 48, 49, 60, 62, 64, 65, 67,
 68, 212, 214, 265, 267, 269, 270, 271, 288,
 289, 310, 311, 313, 316, 317, 318, 321, 327,
 328, 336, 337, 338, 353, 355, 362, 364
 Šušmelj Jože, 47
 Šuštar Alojzij, 231
 Šuvar Stipe, 45, 46

T

Tadić Ljubomir, 32
 Tancig Peter, 362
 Tasić David, 301
 Tasić Predrag, 331, 332
 Tomc Grega, 39
 Tomlje Tina, 47
 Tudjman Franjo, 210, 224, 255, 256, 257, 258,
 270, 287, 321, 335, 357, 358, 378, 381
 Tupurkovski Vasil, 46, 287, 288, 322, 324

U

Ude Lojze, 60, 97, 222
 Umek Igor, 362
 Unković Slobodan, 261
 Urbančič Ivan, 32
 Urh Matjaž, 330
 Ušeničnik Bojan, 212, 271, 310, 311, 313, 318,
 319, 327, 330, 336, 353, 356, 357, 359, 362,
 364

V

Velišček Jožica, 362
 Vencelj Peter, 362
 Vento, 377
 Višnjić Svetozar, 300

Vllasi Azem, 26, 369

Vrhunec Erika, 67

Vujačić Slobodan, 265, 267

Vukčević Mladen, 265, 267

Z

Zavrl Franci, 39, 300

Zelenović Dragutin, 45, 46, 261

Zemljarič Janez, 16

Ziherl Branko, 35

Zimmermann Warren, 253, 367, 368, 369, 370,

372, 373, 375, 376, 377, 382, 383

Zlobec Ciril, 212, 231, 233, 265, 267, 270,

288, 305, 308, 310, 311, 316, 318, 325, 327,

328, 333, 334, 336, 338, 353, 359, 360, 361,

362, 364

Zlobec Jaša, 305

Ž

Žagar Mitja, 41

Žakelj Viktor, 223

Žnidarič Marjan, 329

prazna

Viri št. 18, Ljubljana 2003

BOŽO REPE
VIRI O DEMOKRATIZACIJI IN OSAMOSVOJITVI SLOVENIJE
(II. DEL: SLOVENCİ IN FEDERACIJA)

Izdalo: Arhivsko društvo Slovenije

Uredništvo: Zvezdarska 1, SI-1000 Ljubljana

Uredniški odbor: dr. France M. Dolinar (glavni urednik), dr. Jože Mlinarič, Marjana Kos, Drago Trpin, Aleksandra Pavšič Milost (kot predsednica ADS), Andrej Nared (kot tajnik ADS)

Uredil dr. France M. Dolinar

Oprema ovitka: Savo Sovre

Računalniška priprava: Franc Čuden, Medit d.o.o.

Tisk: Grafika-M s.p.

Izid publikacije sta omogočila Arhiv Republike Slovenije in Peter Ribnikar